Odpis wykonany w r. 1909 (zob. Korespondencję itd. oprawioną na końcu woluminu); oprawiony w r. 1936.

Wykaz kościołów i klasztorów

2/

Wykaz zakonów

Pobudki autora do napisania tych Wiadomości.

Dzieje narodów jakie po minionych wiekach pozostały, były po większej części historyą osób u steru rządu stojących, wojen z sąsiedniemi państwami przez nich prowadzonych i rozmaitego losu jakiego lud doznawał jednemu berłu poddany. Wewnętrzne zaś działania w narodzie znamienitszych mężów, wywierające wpływ szczególny na sprawy krajowe: postęp oświaty umysłowej ludu, ich obyczajności i moralności, kształcących się pod wpływem nauki Ewangelicznej: gorliwość przodków o rozszerzenie jéj błogich skutków przez liczne zakłady Świątyń Pańskich, przez pomnożenie liczby duchowieństwa, usłudze Ołtarza i nauczaniu ludu poświęconego: przez nadanie ziemnych i summowych funduszów, zabezpieczających dla niego stałe, nie zawisłe od zmian czasu i okoliczności utrzymanie się: nie zostały z potrzebną ścisłością zebrane i obliczone. Ukazywały się one tylko w ogólnych obrazach, dzieje kościoła narodowego określających o tyle, o ile wpływały na nie chęci i działania osób przychylnością lub nienawiścią rządzonych: albo wykrywające między różnowiercami chrześcijańskiemi liczne odstępstwa od początkowania przyjętych zasad. — Były wprawdzie opisania szczególne, niektórych nowo powstałych duchownych zakładów, lecz te służyły bardziej za szumny panegiryk dla fundatorów, niżeli za materyał czysto historyczny.

Wiek teraźniejszy zamiłowaniem krajowych pamiątek szczególniej odznaczający się, zatrudnia wielu uczonych rodaków naszych, odgrzebywaniem pamiątek przeszłości, z których ułożona następnie całość, mogła by wystawić dokładny obraz dziejów krajowych, mieszczących obok stosunków z postronnemi państwami, obok

czynów rządu i rządców, szczególne wewnętrzne sprawy wyjaśniające charakter mieszkańców; wpływ jaki na nich świętej Religii wywarła, odrębne działania osób prywatnych z dobrem pospolitem połączone; słowem to wszystko, co następnie baczny i bezstronny dziejopis za godne wiadomości potomków przyzna, i z nagromadzonych szczegółów wybrane w ogólnym obrazie zamieści.

Z liczby takowych przedmiotów, ważne nader zające miejsce Instytucye Religijne, fundusze do ich utrzymania i rozszerzenia, nadawane w miarę potrzeby i gorliwości o cześć Najwyższego pomnażające się. – Powinnością Dziejopisa będzie: z zasnutych wiekami grobów wyprowadzić na pole historyczne poważnych mężów, przodków żyjących jeszcze plemion; którzy nie tylko męztwem w boju, mądrością w radzie, lecz i prawdziwą pobożnością na cześć potomków zasłużyli; ukazać gorliwych założycieli świątyń dla Boga, szpitalów dla chorych i kalek, szkół i seminaryjów dla kształcenia narodowej młodzi i innych dobroczynnych zadań: na jakowe znaczną część swego mienia, a nierzadko i całą własność oddali; zwierzając jej zarząd duchownym, jako najbezpieczniejszym podobnych funduszów szafarzom. Obudzenie pamięci o tych zacnych mężach, wskrzeszenie ich imion często kroć już zapomnianych: będzie chlubną, a niekiedy i pożyteczną dla żyjących potomków puścizną, mogących wykazać z tych źródeł rodowe pochodzenie swoje. Po zamkach pańskich, po obywatelskich dworach, składy domowych papierów, dla zmiany właścicieli; dla klęsk doświadczanych tylokrotnie na ziemiach naszych: zniszczyły w znacznej przynajmniej części te składy; lecz Archiwa Kapituł świeckiego kleru i klasztorów zakonnych, staranniej w murach przechowywane i nie w zmiennem posiadaniu zostające mniej niezwykłe strat poniosły na swej całości. Zebrane z nich materyały odkryją wiele czynów przeszłości nie dokładnie dotąd opowiedzianych lub całkowicie opuszczonych.

To dało powód do tego ojczystego zbioru Wiadomości Historyczno Statystycznej o Kościołach Rzymsko-Katolickich i ich nadaniach przez pobożnych przodków naszych uczynionych. Zajmują one najpóźniej powstałe w Hierarchii Krajowego Rzymskiego Kościoła Dyecezyi Mińskiej w obrębie jaki miała do roku 1850 r.

Część pierwsza niniejszego dzieła, po krótkim z dziejów wywodzie o wprowadzeniu wiary chrześcijańskiej, do Rusi Południowo-Zachodniej i Litwy o części powstania i rozszerzenia się obrządku Rzymsko-Katolickiego: opisze szczegółowo, idąc za postępem czasu wszystkie kościoły parafialne świeckiego kleru i ich fundusze.-

Część druga zbiera klasztory zgromadzeń zakonnych na tychże ziemiach powstałe, uprzedzając szczegółowe ich opisanie wiadomościami o początkach instytucyi każdego Zakonu, o czasie i okolicznościach zasiedlenia ich na naszych prowincyach, a szczególniej w miejscach do Dyecezyi Mińskiej należnych.-

Materyałami do części pierwszej służyły a) Dzieje Narodu Litewskiego przez Teodora Narbutta.- b) Dzieje i Prawa Kościoła Polskiego przez ks. Teodora Ostrowskiego S: P:- c) Dwa Wielkie światła na horyzoncie Połockiem etc: ks. Ignacego Stebelskiego Zakonu S. B. W.- W dziełach tych opowiadane czyny, usprawiedliwione są dowodami z kronik krajowych i obcych pracowicie zebranemi i zgodzonemi, na ich przeto powadze zaprzestać osądziłem będę dostatecznym. Do drugiej części o Zakonach przewodniczyły w części wyżej przywiedzione dzieła, a nadto następujące:- a) Floridae Rusiae ab A. R. P. Magistro fil. Simone Okolski - Leopolis 1646.- Exemplarz, jaki mi się był dostać, miał tytułową kartę wydartą, a tylko na następującej po niej napisano, jak wyraziłem. b) Zwierzyniec

na Ziemi Niebieski etc. przez ks. Elaiterego Zieleżewicza Bernardyna – 1650 roku w Wilnie. – c) Pamiętnik Religijno-Moralny na rok 1841. – d) O Zakonie Ks: Ks: Trynitarzy etc. przez ks: Inocentego Krzyszkowskiego – Wilno 1843. – e) Rys Historyczny o Dominikanach – rękopis udzielony. – f) Wyciągi statystyczne z rozmaitych dzieł czasowych. –

W obu częściach opisanie szczególne Kościołów parafialnych i Zakonnych, oraz ich funduszów: wyszło jest z Wizyt szczegułowych zakładów takowych w Dyecezyi Mińskiej, za rozkazem ś. p. Kaspra Cieciszowskiego Metropolity Rzymsko-Katolickich kościołów w Państwie Rosyjskiem – w latach 1829^r i 1830^rm, od naznaczonych przez jego delegowanych, podług danej od Arcypasterza instrukcyi odbytych.

Początki Chrześcijaństwa u Słowian i Litwinów.

Ziemie Słowiańsko-Ruskie, których część zachodnio-północną składała dzisiejsza Dyecezya Mińska, w pierwszem Chrześcijaństwa stuleciu, jak świadczą podania przez kronikarzy przechowane, odebrały nasiona chrześcijańskiej nauki z ręki ucznia Boga-Odkupiciela. — Brat rodzony książęcia Apostołów Andrzej św. jeden z najpierwszych uczniów Chrystusa Pana, we czterdziestym roku po Jego Wniebowstąpieniu, opowiadał prawdy ewangeliczne w Chersonie Taurydzkiem i w Olbii czyli Borystenidzie nad Dnieprem dolnym położonem. Zkąd udał się przez Kijów do Nowogrodu Wielkiego, a ztamtąd przez Liwonię, Litwę i Prusy przeszedł do Germanii — (a.) —

Lecz te młode na ziemi nieuprawnej zasadzone szczepy, ciągłem pielęgnowaniem nie zasilane: zagłuszyły chwasty dzikiego w obyczajach pogańskich zastarzałego ludu. — W Taurydzie tylko przez stosunki handlowe, bliżej z oświeconymi narodami oznajomionej, kwitnie nauka Chrystusa. — W trzecim wieku kościoła, od roku 250 Ery Chrześcijańskiej: Dzieje wymieniają tam św. św. biskupów, którzy krwią własną dowodzą prawdy ogłaszanej przez siebie Wiary. —

(a.) Ks. Piotr Skarga Jezuita Autor Żywotów s.s. Pańskich w języku ojczystym, opisując żywot św. Andrzeja Apostoła pod dniem 30go listopada umieszczony: przywodzi opisanie zostawione przez kapłanów i dyakonów kościołów w Achai, że św. Apostoł Jędrzej po Zmartwychwstaniu Chrystusa Pana udał się do Tatarów w Europie będących i tam rozsiewał Ewangelię: potem toż czynił w Epirze i Tracyi, cudami i mową rozgłaszając zbawienną naukę i wiele ludzi do Chrystusa obrócił, potem w tejże Achai przyszedł do miasta Patras, gdzie wielu ludzi do Wiary i prawdy Ewangelii św. pozyskał. — Tu od starosty Egeasza pojmany, gdy mocą od wiary św. odwieść się nie dał, śmiercią na krzyżu umęczony został. — (przypisek autora.) —

Sześć jeszcze upłynęło wieków bez śladu rozszerzenia się nauki Zbawiciela pomiędzy ludem Słowiańskim: Dopiero w dziewiątym stuleciu, chociaż Rus=Wariagi w 860 roku Chrzest św. przyjęli i blizko tegoż czasu w 861 apostołowie słowiańscy S.S. Metodyusz i Konstanty czyli Cyryl, przetłumaczywszy księgi Pisma św. na język słowiański, wysłali z Morawii Wielkiej uczniów swoich słowian północnych, aby zrozumiałym od krajowców językiem prawdy Boże spółziomkom swoim ogłaszali. Chociaż Askold z rodu Rus=Wariagów władzca Kijowa w 866 tym roku Chrzest św. w Carogrodzie przyjął, a w Kijowie wzniósł pierwszą chrześcijańską świątynię pod wezwaniem św. Eliasza. Chociaż gorliwość swoją o rozszerzenie nauki zbawienia własnem życiem przez śmierć męczeńską zatwierdził. Jeszcze upor i ciemnota nie dały się mocą prawdy przekonać, jeszcze ziarno Ewangelii, na niepłodną padało opokę. —

§. 3.

Środki Mądrością Wszechmocną do rozszerzenia Czci godnej siebie przedsiębrane, jakże są różne od ludzkich usiłowań! Słabe niewiasty ręce u nas do wrzeciona skazane, gdy je łaska Niebieska wzmocni, nabywają olbrzymiej siły na dokonanie najtrudniejszego dzieła. — Jedno-czasowie prawie /. roku 955 /. Olga żona Ihora Wielkiego Księcia Kijowskiego przyjmuje w Carogrodzie Chrzest św. i pochodnię wiary jaśniejszym ogniem w stolicy swojej rozniecca, wznosi prawowierne cerkwie w Kijowie na mogile Askolda pod wezwaniem św. Mikołaja, w Porchowie pod godłem Trójcy Przenajświętszej. — Wnuk Olgi Włodzimierz Wielki poślubiwszy Annę cesarzów wschodnich córkę i siostrę Chrzest św. z rąk 1go Metropolity Kijowskiego Michała 990 roku przyjmuje i wiarę św. silną ręką po obszernych dzierżawach swoich rozszerza. Głębiej na zachód w jedno-ple-

niemej Słowiańskiej ziemi Lechitów, za panowania tam Mieczysława I. Dąbrówka, córka Bolesława księcia Czeskiego, zmówiona za żonę Polskiemu monarsze 965 roku, w towarzystwie kapłanów chrześcijańskich przybywa do Gniezna i tam małżeńską wiarę ochrzczonemu w jej obecności Mieczysławowi ślubuje.— Tym sposobem dwa jedno-plemienne ludy z rąk niewiast świętych chrześcijańskiem jednoczą się ogniwem. Tym sposobem zaszczepiona w obu narodach wiara coraz nowych znajduje zwolenników, coraz szerzej prawdziwą światłę rozpościera.—

§§§

Litwa niewiele później tak błogiej doczekała kolei; tu pierwsze ślady chrześcijaństwa w dziesiątym prawda pojawiły się wieku. Św. Arcybiskup Wojciech około roku 996. Bruno zakonu Św. Benedykta, mianowany przez papieża Sylwestra II Arcybiskupem w krajach pogan północnych, z dwoma towarzyszami Janem i Benedyktem, tegoż zakonu kapłanami około roku 1008.[o] Olaj, król Norwegii, gorliwy Litwy nawracacz, około tegoż czasu, oraz niemało kapłanów chrześcijańskich z Niemiec i dalszych krajów, zwiedzali Prusy, Litwę i Łotwę, zanosząc im słowa pokoju, nauki i łagodności chrześcijańskiej; lud gruby od swych Krywów i Wajdelotów podburzany, zapłacił dwum pierwszym apostołom swoim okrutnem zamordowaniem; Olaj zaś czczony dla rzadkich cnót swoich, powróciwszy do ojczyzny, znalazł śmierć na polu bitwy 1020 roku. Pamięć jego długo przebyła w stronach, które światłem i moralnością chrześcijańską budował. Semlandczycy, chociaż poganie, corocznie święcili dzień 29 lipca, jako rocznicę zgonu świętego męża.

Mimo to Litwa i Prusy, pośród narodów w których chrześcijaństwo szeroko już się rozprzestrzeniło, same jedne prawie w pogańskim oporze trwały.—

Lecz pierwsza dawała się coraz bardziej poznawać sąsiadom swoim przez dzielność książąt i waleczność jej ludów. – Ryngold książe litewski 1234 roku Ruś Krewiczańską, przyległą granicom swoim wojnie; kraje między rzekami Dźwiną, Pelaszą z jednej, a Niemnem z drugiej strony położone, do dzierżaw swoich dołącza. Następca jego Erdziwiłł 1241 roku, zniszczone przez Tatarów ziemie Ruskie między Niemnem i Bugiem rozciągające się, pod władzę swoją zajmuje. – Obaj oni w krajach nowo nabytych znajdują wyznawców Chrystusa po większej części Wschodniego Kościoła członków; obaj szanują ich wierzenie i spokojnie dozwalają pełnić święte powinności Chrześcijańskie.

Nie samo rozszerzenie posiadłości oswajało Litwinów z Chrystjanizmem; w tymże wieku, prawie jednocześnie zbliżała się ku nim pochodnia Ewangielicznego światła ze wschodu na zachód pomroki bałwochwalstwa rozpędzająca. – Dwaj święci Polacy Jacek i Czesław Odrowążowie przyjąwszy w Rzymie z rąk Św. Patryarchy Dominika ustanowionej przez niego reguły suknię zakonną, powracają do Ojczyzny, zatrzymują się naprzód w Krakowie 1222 roku, tam stryj ich Iwo biskup funduje pierwszy klasztor Dominikański w Słowianszczyźnie przy kościele S.S. Trójcy. – Tu, pomnożywszy liczbę braci zakonnych dwaj święci mężowie rozdzielają się na prace Apostolskie – Jacek przyjmuje kraje polskie, litewskie, ruskie, Inflanty, Mazowsze i Prusy, Czesław – Morawię, Szlązk i Saksonię. Pierwszy przybywszy do Kijowa 1233 roku buduje na błoniach klasztor – w nim zostawiwszy część Braci, z nowymi zwolennikami coraz głębiej do Rusi zachodniej Apostolską pielgrzymkę posuwa, wraz nowe osady Zakonnikami zapełnia, tak że do zgonu jego dwanaście klasztorów Zakonu kaznodziejskiego w tych stronach stanęło.

O tymże czasie w 1232 roku za staraniem Grzymisławy, matki Bolesława Wstydliwego, Księżęcia Polskiego, zakonnicy reguły Św. Franciszka <u>Fratres minores Conventuales</u> u nas Franciszkanami

zwani, do Polski sprowadzeni, przez sąsiednie Mazowsze często na opowiadanie wiary Św. do Prus i Litwy udawali się; a ledwo rok jeden upłynął, gdy w nowo powstałej stolicy litewskiej Wilnie stały klasztor założyli. O tych zakonnych zgromadzeniach i innych na ziemiach naszych od wieku XIV powstałych obszerniej i szczegółowo w drugiej części niniejszego dzieła mówić będziemy.

Lecz postępy Ewangielicznych opowiadaczy drogą pokoju i łagodnie prowadzone, nie przewidywano być dostatecznemi do szybkiego nawrócenia ludów pogańskich. Szukano pierwej apostołów z orężem w ręku, prawa Boga pokoju ogłaszających. — Przed czasem więc ukazania się u nas Missyonarzy Zakonnych wzywano i osadzano Zgromadzenia Rycersko-Duchowne, które w Palestynie walczyły o odzyskanie z rąk niewiernych ziemi Najdroższą Krwią Odkupiciela poświęconej. —

W 1149 roku Konrad, książe Mazowiecki wezwał Rycerzy-Zakonników Szpitalnych Panny Maryi, u nas Krzyżakami znanych, obszerne ziemie dla nich postąpił, a co na poganach zdobędą, połowę właścicielstwa zaręczył. — Zakon ten Rycersko-Mniszy w Niemczech powstały, na nowej posadzie swojej, z wyobrażeniem krzyża na płaszczu, z mieczem w ręku, pomocą Krucyat pod ich chorągwie napływających wsparty; do jak wysokiej wzrósł potęgi i jak rozszerzył dzierżawy, jak pod hasłem nawrócenia pogan w Prusach, Litwie i Żmudzi, ziemie te niszczył, ludność wytępiał osady w popiół zamieniał, karty ówczesnych dziejów przepełnione są ich okrucieństwem!

Tacy apostołowie nie mogli rozszerzyć łagodnej i dobroczynnej nauki Chrystusa. — Poganie widzieli ich raczej za wysłańców piekła, książęta litewscy, władzcy żmudzcy wszelkich natężali sposobów aby się ich jarzmu nie poddać. Dlatego i późniejsze kapłanów zakonnych prace, nie mogły przełamanych mieszkańców skłonić do słuchania nauki o wierze, która im z ręki zbrojnych i krwiożerczych apostołów ciągłe mordy i zniszczenie nasyłała. —

Wszakże echo nauki Chrystusa jakie zawsze ich działania wsteczne poprzedzało, nie było bez wrażenia na książętach litewskich, którzy Chrześcijaństwo Wschodniego Kościoła i przez księży Dominikanów w Zachodnim obrządku, po krajach ich szerzące się, spokojnie znosili, braciom i pokrewnym swym książętom, przyjmować Chrzest Św. dozwalali i sami związki małżeńskie z córkami chrześcijańskich ruskich książąt zawierali.– Urządzając od przodków posiadane i później zdobyte dzierżawy, myśleli tylko o obronie od najścia Krzyżaków i napływających pod ich chorągwie z zachodnich krajów, zbrojnych wychodźców szukających ogłoszonych odpustów za walczenie z poganami.–

Nakoniec Mindog (: czyli Mindowe :) Wielki Książę Litewski ciśnięty nieustannie pobożnych najezdników siłą, w 1252 roku wchodzi z nimi w przymierze i Chrzest Św. z żoną i dwoma synami z rąk Henryka z Armakan Zakonu Krzyżackiego kapłana przyjmuje. Zebrani do Kiernowa przedniejsi krajów obywatele idą za przykładem swego pana.– Sam Wielki Mistrz zakonu Kawalerów Mieczowych Inflantskich wiekiem, powagą i cnotami towarzyskiem szanowny, Andrzej Szikland, otoczony licznem rycerstwem, dworem i nawet przybyłymi chrześcijańskimi domami obecnością swoją przyświeca tak uroczystemu obrzędowi. Rychło po spełnionym Sakramencie Chrztu, Korona Królewska, przez papieża Innocentego IV przysłana uwieńcza skronie monarchy Królem Litewskim ogłoszonego.– Zawarte wieczne z Zakonem Krzyżackim przymierze kończy świetne uczty i rycerskie zabawy.

Lecz to przymierze najjaśniej wykryło cel główny do jakiego Zakon zmierzał pod płaszczem chrześcijańskiej gorliwości. Mendog przyjmuje naczelną nad sobą i państwami swojemi opiekę Krzyżaków, sam wyznaje się hołdownikiem Stolicy Apostolskiej i państwa Rzymskiego; a w razie bezpotomnego zejścia, wszystko co w obszernych dzierżawach pod berłem swojem posiada, stać się miało własnością Zakonu. Tak uciążliwe jarzmo długotrwałem być nie mogło.–

Nowi Apostatowie niszczyli siłą bożnice i bałwany pogańskie, lud szemrał, poburzeni książęta hołdownicy Mendoga jawnie zaburzenia okazywali.— Monarcha znienawidziany od poddanych, prześladowany od synowców, który dotąd na osobnych pomyśle Dzierżawach, Księstwem Połockiem i dalszemi Białej-Rusi ziemiami władali. Ośmiely przemocą Krzyżaków, domagających się bezwarunkowego posłuszeństwa, wypuścił z bezwładnej ręki wodze rządu, dozwolił powrotu pogańskich obrzędów, sam na uroczystych ofiarach bożyszczom był obecny. Krzyżacy obwinili go o odstępstwo; wojna na nowo z całą zawrzała srogością. Walna bitwa pod Dubną 1261 roku zaszło, wstrzymuje impet Zakonu, Mendog zwycięzca znowu się na tronie swoim wzmacnia.— Lecz zarzut apostazyi go oczernia, pragnie kłamliwe oskarżenie przez czyn całej Europie jawny* pokonać, w 1262 roku osobiście udaje się do Rzymu, zyskuje rozgrzeszenie od ojca św. Urbana IV i powraca do Państwa swego z bullą na imię Prandotty biskupa krakowskiego wydanej, zalecającą dzielną pomoc usiłowaniom Monarchy Litewskiego, nawrócenia poddanych ludów.

Na usilne żądanie Mendoga Mnich Krzyżacki Chrystyan wymownością jego, a szczególniej żony gorliwej chrześcijanki zaszczycony, na ich Dworze ciągle obecny, wyświęcony został na biskupa litewskiego. Wszakże położenie jego nie było korzystne dla zaszczepionej wiary w narodzie.— Napady i ciągłe gwałty Krzyżaków odstręczały lud od słuchania nauk misyonarzy polskich tudzież Dominikańskich i Franciszkańskich kapłanów. Nieukontentowanie z tego względu Mendoga, nieustanne na Mnicho-rycerzy żalenie, trudno było biskupowi pokonywać łagodnością i cierpliwością Ewangieliczną, gdy współbracia jego tak dotykalnie przekonywali, że prawidła Boskiego Nauczyciela zupełnie są sprzeczne z jego postępowaniem. Ani król dożyć miał czasu do spełnienia obietnic swoich Stolicy Śtej zaręczonych.

Mendog po zejściu z tego świata, Marty, żony swojej w 1263 roku jesienną porą bawiąc się łowami w puszczach Semigalij ku rzece Dźwinie rozciągających się, oskoczony zdradziecko w nocy przez synowców Tryjnata i Dowmunta, zamordowany został z dwoma

synami Henrykiem i Andrzejem. – Źle prowadzone i nie dosyć rozszerzone nawracanie litwinów do wiary św. rozprzęgło się zupełnie i upadło pod następcami Mendoga, Trojnatem synowcem i Dowmuntem. Po ich zgonie naród wezwał na państwo Wojsiełka syna Mendoga z pierwszej żony urodzonego, który od dawnego czasu ochrzczony, przyjął kapicę mniszą, w obrządku Wschodniego kościoła. Panowanie jego zapewne by znacznie wpłynęło na wzmocnienie wiary chrześcijańskiej w Litwie; ale to krótko nader trwało na wezwanie pokrewnego swego Lwa księcia Halickiego, Wojsiełko zjechał do Włodzimierza Wołyńskiego i tam zdradliwie napadnięty poległ z ręki tegoż księcia.

Po wygaśnięciu tym sposobem na Wojsiełku panującej linii obrany na Wielką Książęcą Dostojność Swentorog książę Zawilejski idący z potomków Dowsprunga; starzec 96^co^ letni, miłośnik cnót towarzyskich i pokoju, ale razem gorliwy czciciel bałwochwalstwa. – On zapalił wygasły ogień ku czci Perkuna, powrócił Krey-Kapłany i Kapłanów co do ich władzy duchownej: wpływ tylko na politykę i krajowe sprawy na zawsze przy Samoistnym Wielkim Książęciu pozostał. – Nowy przybytek Perkuna, nowe Zgromnowe ustanowił ten książę nad ujściem rzeki Wileńki do Wilii, czyli po krajowemu Wilny de Neris. – Miejsce to obrane dawniej przez niego na świątynię, otrzymało nazwanie Swyntoroga, (: co znaczy Święty Ołtarz :) dopiero zaszczycone zostało Świątynią ognia wiecznego, pobytem Krey-kapłana, kapłanów, Wajdelotek: miało gaj święty, przywilej palenia zwłok ludzi znakomitych i przechowywania ich popiołów. Takie były początki Wilna, które miał wznieść później Giedymin.

Narbutt w Dziejach Narodu Litewskiego, opisując panowanie Giligina po Swyntorogu na stolicę W. Ks. podniesionego: czyni wzmiankę że w tym czasie, ukazał się w Niemczech biskup litewski Jan imieniem: on czy wygnany z kraju przez bałwochwalców, czy przez inne jakowe zdarzenia opuścił ziemię Litewską, skazywał najmyśl

zagrzewanie przeciw poganom, tułał się od kościoła do kościoła i wszędzie z zapałem ogłaszał krucyatę, rozdawał krzyże i zachęcał do walki z Litwinami. Nie możemy z pewnością nic więcej o nim powiedzieć, lecz się nasuwa wniosek, że to była jakaś resztka kościoła Katolickiego zaszczepionego w Litwie przez Mendoga (Narbut T. IV. Karta 265.)

Ponieważ wnioski nie należą do wypadków historycznych, piszący to, podstawia własny: że ksiądz Jan był wysłańcem Krzyżaków, trąbiących na krucyatę w nadziei zgromadzenia większej liczby pobożnych rycerzy.— Ten domysł opiera na tem: że począwszy od Trojnata w ciągu wszystkich wymienionych panowań, Dziejopis nasz pilny i pracowity zbieracz kronik krajowych, ruskich i krzyżacko-pruskich, nigdzie nie odkopał śladów prześladowania chrześcijan Litwinów, tępienie z bracią swemi poganami kraj zaludniających; ani mieszkańcom ziem Rusko-Litewskich w których po większej części chrześcijaństwo panowało.

Roku 1288 na Wielkim Księżęciu Trojdenie zakończyło się panowanie potomków Swintoroga. Nowa ze krwi Palemona dzielnica herbu Kolumny wstępuje na W. K. stolicę. Litawor był pierwszym z tego szczepu, po nim panował syn jego Witenis, sławny w dziejach Litwy, przez mądrość swego rządu i rozszerzenie znaczne dzierżaw na ziemiach ruskich. Umarł 1315 roku zostawiwszy następstwo po sobie Giedyminowi.

Ten około roku 1321 prowadząc szczęśliwą wojnę z ruskimi książętami, a szczególniej ze Stanisławem Kijowskim, zbliżył się do tego miasta, opuszczeni od pana swego mieszkańcy otworzyli bramy zwycięzcy. Za tym poszło władanie księstwa Perejasławskiego z jego stolicą i miastami znaczniejszemi Czerkasy, Kaniów, Putywl, Słepowrad, które dobrowolnie nowemu poddało się władcy.— Kijów najcelniejszy i najokazalszy gród na całej Rusi, oddawna chrześcijański, dla religijnych i handlowych stosunków z Carogrodem zespolony, niemało musiał dać wyobrażenie Wielkiemu Księciu Litewskiemu o piękności gmachów swoich, potrzebie

ozdobienia własnego kraju podobnymi zakładami. To go zapewne skłoniło że wróciwszy z tej wyprawy w tymże samym roku założył miasto Stare-Troki i warowny zamek w tym miejscu leżący stworzył i wzmocnił. Następnie w ujściu Wilejki do Wilii, gdzie zgliszcza i świątynia Wiecznego Ognia przez Swyntoroga fundowane były, w 1322 roku miasto Wilno budować rozpoczął i tam stolicę państwa swego z Trok przeniósł.

Pierwszym rządcą nowego grodu postanowił Gasztołda herbu Kolumny, potomka jak się zdaje domu jednoplemiennego z Giedyminem. Zapewne około tegoż czasu z polecenia pana swojego, Gasztołd posłany do Krakowa przyjął tam Chrzest Św. z imieniem Piotra. Nowy chrześcijanin rychło dał dowód gorliwości swojej o rozszerzenie wiary świętej w Wilnie, gdy w r. 1324 wezwawszy zakonników Franciszkanów osadził ich w mieście Wilnie i fundusz stały zabezpieczył.

Nie musiało to być przeciw woli Gedymina, bo ten rozszerzywszy tak znacznie dzierżawy państwa, postawiony w rzędzie celniejszych mocarzy Europy, chciał zapewne zbliżyć się do nich jednością wiary. Jak stanowcze ku temu przedsiębrał środki, Narbut w Dziejach Starożytnej Litwy /. Tom IV od karty 513 i dalej /. porównawszy zarzuty i dowody względem korespondencyi Giedymina z Papieżem i innymi uznał ten czyn za niezawodny. Dowód historyczny tak ważny w archiwach Królewskich w niepodejrzanych spisach odkryty, przywodzi nasz dziejopis dosłownie. Tam jawne są wykazy przeszkód i wszelkich usilności ze strony Krzyżaków, aby Litwa nie stała się państwem chrześcijańskiem, żeby w niej nie mogli ciągłych napadów i gwałtowności dopełniać pod pozorem nawracania i rozszerzenia swych dzierżaw utraciliby nazawsze nadzieję. Donosi Giedymin Ojcu Św. Janowi XXII, że w rodzie jego Wilenes szczerze żądał opuścić pogańskie błędy, że wprzód wzywał Legata Apostolskiego Franciszka i Arcybiskupa

Wysokiego Fryderyka, ażeby mu przysłali Franciszkanów, któ-
rzyby lud jego do wiary chrześcijańskiej doprowadzić mogli,
ale Krzyżacy niepokonane stawili wszystkiemu przeszkody, roz-
siewali fałsze i potwarze o obłudzie i zarozumieniu Litwinów.
Nakoniec sam Gedymin oświadcza szczere pragnienie przyjęcia
Chrztu św., donosi że kościoły chrześcijańskie wystawił w Wilnie
i Nowogródku i więcej ich wznieść podług potrzeby przyrzeka,
byleby Papież od przemocy i intryg Krzyżackich zasłonić go
potrafił. W podobnym zamiarze połączenia się z kościołem – S 4tym
jednocześnie były listy do zakonników Franciszkanów i Dominika-
nów. – Osobno pisał jeszcze W. X. do miast Hanzeatyckich, Lubeki
Rostoka, Sztralzundu, Greifswaldu, Szczecina, Wisby, wzywając
tamecznych kunsztmistrzów i rzemieślników do osiedlenia się na
Litwie z zaręczeniem swobód i wolności od ciężarów publicznych
przez lat dziesięć. –

Ważnym nadto dowodem chęci Gedymina połączenia
się z wiarą chrześcijańską, są małżeństwa wszystkich córek
jego z prawowiernymi książętami: z tych liczby Aldona, zmó-
wiona za Kazimierza, syna Władysława Łokietka, przybywszy
do Krakowa chrzest święty i imię Anny przyjęła. Wątpić
nie można że Giedymin w początkach XIV stulecia łącznie
z narodem swoim wszedłby na łono kościoła, gdyby zabiegi
Krzyżaków nie stawiały coraz nowych, coraz zawilszych
przeszkód: ich potwarze wyobrażenia w jakich upór pogański
Litwinów Papieżowi i panom chrześcijańskim przedstawiali
ich bezprzestanne napady na Żmudź i Litwę, pod hasłem
Apostolstwa, ostudziły najgorętsze chęci książęcia, wyczer-
pały jego cierpliwość i przymusiły prawie pozostać do śmierci
bałwochwalcą.

Giedymin zakończył życie w 82 roku wieku swojego. –
Umarł na polu sławy w bitwie z Krzyżakami, ugodzony ka-
mienną kulą, wyrzuconą z moździerza, narzędzia pierwszykroć

na wojnie z Litwą wzięty. Śmierć jego przypadła roku 1139 w miesiącu grudniu.

Narbutt w Dziejach Starożytnych Narodu Litewskiego (Tom IV od karty 624) skreśla zbiorowy obraz przymiotów i czynów tego sławnego monarchy, który powtórzymy w miejscach odpowiednich naszemu przedmiotowi.—

Nie można nie przyznać Giedyminowi wielkich przymiotów, zdobiących monarchę na tronie.— Nie ustępował on w niczem waleczności ojca swego Witenesa, lecz przewyższył go znajomością polityki oraz najprzyzwoitszem jej zastosowaniem do okoliczności obecnych, przez wprowadzenie rządu łagodnego i tolerancyjnego bez uronienia siły władzy najwyższej... Szanował religię Chrześcijan uległych jego berłu; nie wzbraniał władzy Metropolicie przesiadującemu najczęściej w Moskwie; Katolików nie prześladował, owszem cierpiał ich nawracania, i sprowadzał nauczycieli z zagranicy.— Były świątynie katolickie w Wilnie i Nowogródku; nawet słuszne jest mniemanie, że w pierwszem z tych miast od początku samego założenia, były publiczne domy modlitwy chrześcijan Ruskiego wyznania.— Obszerne związki familijne przez dzieci, którym do chrześcijaństwa przechodzić nie bronił, wielkiej mądrości i oświecenia tego monarchy są dowodem... Dzieła jego z Krzyżakami, Ryżanami i Duchowieństwem tchną prawością, siłą i chęcią nieżawisłości. Stosunki z Polską były nasieniem połączenia się obu narodów, które się pod wnukiem rozwinęło i pod prawnukiem wnuka dojrzało...

Może był <u>Katechumenem</u> jak z dyplomatów jego to przyłożonych wnosić by należało; może miał zamiar chrzest przyjąć przed śmiercią; jednakże ona go zaskoczyła w pogańskiej wierze; i został zwyczajem dawnym pogrzebiony w przygotowanej dla siebie mogile pod Wilnem, na górze, długo pamięć jego dochowującej.—(Góra ta podług badań Narbutta położona na przedmieściu Zarzeczu patrz Tom IV karta 626 w dopisku.—)

Dalsze panowanie Olgierda przez krajowych i obcych dziejopisów szeroko i z należnem uwielbieniem opowiedziane, nie wymaga w tym zbiorze powtarzania, który jedynie postęp nauki Zbawiciela świata na ziemiach Litewsko-Ruskich ma na względzie. – Nie dał się wyśledzić i w tym ~~względzie~~ większej wagi dążeniu Olgierd. Za powodem dwuch żon swoich Maryi Witebskiej i Julianny Twerskiej księżniczek sprzyjał otwarcie chrześcijaństwu; obrządek wschodniego kościoła przez obie księżne wyznawany uroczystą cześć odbierał; były w Wilnie cerkwie z funduszów tych pań powstałe: podobnież i kościoła zachodniego mnisi Franciszkanie po dwakroć w Wilnie przez zburzone od Krewów pospólstwo pomęczeni nową osadę i opiekę Olgierda za rządów jego otrzymali. – Kroniki ruskie piszą, że ten Wielki Książę przy pierwszem ożenieniu swojem był już chrześcijaninem, przy powtórnem zaś ponowił chrzest itp., lecz to twierdzenie podług uwagi Narbutta, zbija głębsze rozpatrzenie owczasowych dziejów i przekonywa, że był on tylko Katechumenem, pod imieniem Aleksandra w modłach publicznych wspominanego.

Tymczasem i Stolica Apostolska przekonała się, że działania Krzyżaków nie są odpowiednie duchowi chrześcijaństwa, owszem stają się mocną zaporą przeszkadzającą nawróceniu Litwy. – Papież Grzegorz XI zawiadomiony od powracających pielgrzymów, szukających w walkach z poganami odpustów, o działaniach tych mnicho-rycerzy; jako mąż pełen światła i rozumnej o rozszerzeniu wiary gorliwości, dostrzegł, że zupełnie innych należy użyć sposobów, aby Litwinom drogę zbawienia ukazać. – Uwierzył w szczere do tego chęci osób prywatnych i samego Wielkiego Księcia ku wprowadzeniu w kraju jego chrześcijańsko-katolickiego wyznania; jął się więc środka pobudzenia bliższego ku temu przedsięwzięciu książąt litewskich Olgierda, Kiejstuta i Lubarta. – W tej materyi znajoma jest

bulla wspomnianego Papieża na imię Arcybiskupa Gnieźnieńskiego wydana (1). – Nie wiemy jednak jakie skutki to pismo wzięło i czy doszło do książąt w przyzwoitym czasie, o czem zostaje wiele do powątpiewania, ponieważ przez ręce Niemców to dziać się musiało. Pewną jednak jest rzeczą, że Ojciec S^ty chciał w tej mierze mieć pośrednikami: Ludwika, króla węgierskiego i polskiego, Elżbietę, królowę węgierską, Władysława i Ziemowita Opolskiego i Mazowieckiego książąt. Ten ostatni w tym przedmiocie okazał pił był gorliwość w udzieleniu pomocy Franciszkanom, wyprawiającym się z Mazowsza do Litwy na misye. –

Koniec roku 1377 był świadkiem zgonu Wielkiego Księcia Olgierda, liczył on sobie w tej epoce wieku lat 81. – Powróciwszy do Wilna od wojska zachorował mocno. Ówczas Wielka Księżna Julianna, żona jego widząc niebezpieczeństwo życia, troskliwa o zbawienie męża, wezwała synów dla przyjęcia błogosławieństwa ojcowskiego. – Obecnym był przy tym kapłan wschodniego wyznania Dawid Archimandryta klasztoru kijowskiego Pieczerskim zwanego. Wielki Książę objawił wolę swoją, co do następcy po sobie, naznaczając nim najstarszego syna z powtórnego małżeństwa zrodzonego Jagiełłę; dalszym stosowne wydziały nadał; żonie wyposażenie na Witebsku, Krewie i innych posiadłościach ubezpieczył. – Działał to wszystko w obecności brata swojego Kiejstuta, któremu bezpieczeństwo ojczyzny i ścisłe wykonanie woli swojej poruczył. – Tak światowe względziwszy sprawy wezwał ojca Dawida i po tajemnej z nim rozmowie przyjął chrzest S^ty, według obrządku ruskiego z imieniem Aleksandra. – Podług ówczasowego zwyczaju, Archimandryta Dawid oblekł go w kapicę mniszą z mianem Aleksego. Rychło potym zakończył życie, pogrzebiony w Wilnie w cerkwi Najświętszej Maryi Panny, wystawionej przez siebie. –

(1.) Epist. dat. Avinion. X Calend. Novembris an. III apud Raynald. An. 1373. № 16

Władysław wstąpił na tron Wielko-Książęcy r. 1377. — Pierwsze lata panowania jego, zajścia ze stryjem Kiejstutem i synem jego Witoldem; zgon morderczy pierwszego, tudzież dalsze historyczne wypadki opuścimy, jako nie mające uczestnictwa z postępem religii chrześcijańskiej w Litwie i krajach jej podległych. Zatrzymamy się tylko nad wypadkiem znajomym wprawdzie dostatecznie z dziejów i dotąd trwających pamiątek, lecz stanowiącym epokę oświetlenia zupełnego pomroki pogaństwa w tych stronach, i jawne wiary Św. przez cały naród przyjęcie. —

Tu znowu jak za dawnych słowian; słaba płeć niewieścia stoi na szczycie tak wielkiego dzieła. — Młodziuchna dziewica Jadwiga, córka Ludwika, króla węgierskiego i polskiego, wnuczka Kazimierza Wielkiego, zgodnemi głosami narodu wezwana na tron Polski, podaje krzyż zbawienia ciemnemu narodowi, dawniej przez rękę Aldony z domem panującym Piastów do pobratymstwa wezwanemu. Serce jej dziewicze przepełnione miłością Boga, powinnością wyższego powołania, gasi namiętne płomienie pierwszych skłonności, a z ich popiołów miłość wiary Św. i ojczyzny rozniéca. — Odrzuca rękę ulubionego książęcia zaręczonego z nią za wolą ojca, pomni tylko, że jest chrześcijanką, i królową, że religia i dobro poddanych tej ofiary po niej wymaga. — Nagiąć upornych dotąd Litwinów pod słodkie jarzmo Ewangelii i dwa narody ściślejszym krewieństwa węzłem zespolić; to wielka dążność jej pomysłów, to korona której nabycie szczęśliwością własną opłacić gotowa. —

Ta zdaje się przechodzić siły żeńskiego pojęcia; temu ledwo dzielna z wysokich cnót dusza dojrzałego męża podołaćby się odważyła!

Nie zamilczają dzieje oporu i smutku Jadwigi, gdy Jagiełło przyrzeczenie jej ręki i korony polskiej przez posłów swoich otrzymał. Obecność zaręczonego z nią Wilhelma, książęcia austry-

jackiego, bardziej jeszcze opóźniała leniwo gasnące ognie, a różne wieści o litewskim władcy, jego pół-dzikiej postaci, dzikszych jeszcze pogańskich obyczajach, tym większą napełniały trwogą królowę i jej przyboczne niewiasty, niespokojność coraz żywiej wzrastała, niepewność dręczyła coraz silniej: nakoniec dzień 12^{ty} lutego 1386 roku rozwiązał wszystko. — Jagiełło uwiadomiwszy królowę i stany państwa przez brata swego Witolda o zbliżeniu się do Krakowa; wstąpił w mury tej stolicy otoczony bracią hołdującymi książętami i licznym dworem. — Przepych i bogactwo wschodnie okrywały mężów, połyskały na ich wierzchowcach. — Sam Wielki Książe, mąż dorodny, miłego oblicza, w wieku właśnie przyzwoitym, bo lat 35 liczący, grzeczny, uprzejmy, w sukni włoskiego pokroju, na pierwszy rzut oka podobał się wszystkim. Obawa Jadwigi znikła; a skłonność jeżeli nie obudziła się jeszcze, przynajmniej niespokojność i smutek ustały. — Wołano tłumnie, gdy się ukazał, <u>Vivat Rex! Vivat Pater Patriae!</u>

Dnia drugiego po przybyciu swojem, to jest 14^{go} lutego, pamiątce S^{to} Walentego poświęconego; Jagiełło uprzednio już dogmatów wyznania Rzymskiego nauczony przeszedł z greckiego na łono łacińskiego kościoła, przyjąwszy chrzest w obecności Bodzanty, Arcybiskupa Gnieźnieńskiego i Jana, biskupa Krakowskiego. — Z nim razem do tego sakramentu przystąpili bracia jego rodzeni Skirgiełło i Świdrygiełło, oraz stryjeczny Witold. Pierwsi imiona Kazimierza i Bolesława, ostatni Aleksandra, a Jagiełło — Władysława odebrali. — (a.) Nastąpił

(a.) Ostrowski w Dziejach Kościoła Polskiego powiada, że dalsi bracia królewscy, jakoteż liczni książęta Litewsko-Ruscy temu obecni, nie zgodzili się na powtórzenie chrztu, należąc oddawna do kościoła chrześcijańskiego w obrządku greckim. — Tenże autor w osobnej nocie ostrzega: że podówczas jeszcze kościół Św. nie rozwiązał był wątpliwości o ważności chrztu porządkiem kościoła greckiego dokonanego. Powszechnie więc tych, którzy do związku z kościołem łacińskim przystępowali lub obrządek jego przyjmowali, chrzczono powtórnie. Aleksander VI zniósł ten zwyczaj i chrzest kościoła greckiego na mocy Synodu Florenckiego za ważny uznał. — /. Dzieje K. P. Tom II. Karta 420 i Nota tamże /. —

chrzest innych obecnych książąt, którzy go dotąd nie otrzymali, lub na przejście z obrządku wschodniego na zachodni zgodzili się, jakoteż panów i obywateli litewskich, towarzyszących Monarsze w wjeździe do Krakowa.

Nie zgadzają się dziejopisowie z których te wiadomości czerpiemy, na dzień koronacji króla i zaślubienie przez niego Jadwigi. — Ostrowski w Dziejach Kościoła dzień 17 lutego: Narbut w Dziejach Litwy 4 marca na te obrzędy naznaczają. — Jakkolwiek bądź, koniec ich był nader uroczysty, ważny i wiele w przyszłości obiecujący. dla ścisłych stosunków przyjaźni i zaufania, jakie się między ludami zjednoczonymi zawiązały.

Rok ledwo upłynął, a już król z żoną, książęciem Witoldem i dalszymi pokrewnymi lub sprzymierzonymi książętami, w towarzystwie Arcybiskupa Bodzanty i licznem duchowieństwem zjechał do Wilna. Poprzedzał ich kapłan zakonu Kamedulskiego Hieronim z Pragi, propowiadający słowo Boże i nauczający lud drogi zbawienia. — Władysław zwołał stany narodu litewskiego na sejm, na którym naradzał się o środkach, jakich użyć było najprzyzwoiciej, do wprowadzenia wiary chrześcijańskiej a wytępienia bałwochwalstwa. — Dogmaty i obrzędy rzymsko-katolickiego kościoła przyjęte zostały, jako religia panująca w kraju i niezwłocznie przystąpiono do dzieła.

W stolicy naprzód zgaszono wieczny ogień Znicza, wywrócono ołtarze, połamano i potopiono kamienne i kruszcowe bogów godła, pomniki, wybito płazy poświęcone. — Wzniesiono znamię krzyża na wieży kazalnej i astrologicznej /: której podstawa dziś jeszcze składa dolną część katedralnej dzwonnicy /: zaciągniono dzwony i na ruinach ogniska wiecznego wystawiono ołtarz zbawienno-świętej wiary, przy którym Arcybiskup spełniał nie krwawą ofiarę; zaczęto przetwarzać budowę na kościół chrześcijański. — Kapłani bogów krajowych zniknęli, zamilkły Sybille, lud szemrzeć przynajmniej głośno nie śmiał. Dzieje powiadają, że połowa mieszkańców Wilna składała się z Rusinów, albo z Litwinów wyznających chrześcijaństwo podług

wschodniego kościoła, część też była mięjaka i katolików, ponieważ Franciszkanie ciągle przebywali w klasztorze na Piaskach; druga połowa bałwochwalstwa się trzymała: tych ostatnich liczba przechodziła trzydzieści tysięcy głów... Chociaż do nauczania nie schodziło na kapłanach po słowiańsku karać umiejących i bądź musieli z językiem litewskim oznajomieni niektórzy, gdyż Franciszkanów samych do kilkudziesiąt liczono w Wilnie; jednakże przezorniejsi kaznodzieje, aby wyrozumianymi byli, używali tłumaczów, którzy ich naukę prawie słowo za słowem powtarzali ludowi. Ztąd wzięło podanie, że król sam, Witold i książęta litewscy, tłumaczyli ludowi słowo Boże... Mamy także podanie, że król układał i z polskiego języka na litewski tłumaczył modlitwy i śpiewy pobożne. W ostatku nastąpił dzień chrztu: lud zebrany dzielono podług płci, stanu i wieku, na gromady, młodzi dostawali nowe sukmany białe; wszyscy chędogo ubrani, umyci z rozczesanymi włosami i głową obnażoną, zbliżali się swemi gromadami do rzeki Wilii, której wodę poświęciwszy Arcy-Pasterz, kropił nią lud, chrzcząc w imię Ojca i Syna i Ducha świętego, każdej gromadzie nadając jednego świętego lub świętej.- W ciągu tych starań Apostolskich, królestwo oboje w Wilnie, na miejscu świętym Perkuna założyli kościół katedralny pod wezwaniem Św. Stanisława biskupa i męczennika... Pierwszym biskupem wileńskim mianowany był Andrzej Wasiłon, kapłan zakonu Franciszkańskiego, będący dawniej na przełożeństwie w Wilnie. Biskupstwo nowe i dochody kościoła uposażone przyzwoicie zostały. Królowa darowała bogate sprzęty do służby Bożej i aparaty - Prelatury, Kanonie i dalsze do wspaniałej posługi tego kościoła stopnie duchowieństwa świeckiego fundowano i uposażono. Następnie na górnym zamku kościół parafialny, pod wezwaniem S. Marcina, założony został. Parafie w przedziałach Litwy właściwej: w Wiłkomierzu, Mejszagole, Niemenczynie, Miednikach, Krewie, Bolciach, Stajnowie (a) z kościołami w tymże czasie fundowane

(a.) Nie wiem czyli jest jakowy Stajnow w granicach Litwy właściwej, lecz na Rusi litewskiej, w dawnym województwie Mińskiem, dziś gubernii tegoż miana w powiecie Borysowskim leży starostwo Stajeńskie, czyli Stajno. - Źródła przezemnie użyte do opisania Dyecezyi Mińskiej wykazują, że w miasteczku Stajno do starostwa należnem kościół parafialny Rzymsko Katolickiego

były. Inne kościoły w miejscach nie wspominanych przez dziejopisów, albo na nowo wzniesione, albo uposażone zostały. Wielki Książe Witold, również niemałą liczbę świątyń Pańskich wystawił i uposażył; lecz te są w przedziałach dzisiejszej Dyecezyi Wileńskiej lub na Żmudzi, zajmować przeto miejsca w opisaniu Dyecezyi Mińskiej nie będą.

Żmudź później nierównie, bo aż w roku 1417^{tym} światło prawdziwej wiary przyjęła. Gorliwość króla Władysława i Wielkiego Książęcia Witolda równie czynną jak na Litwie przykładała rękę.

Dyecezya Wileńska przy swoim początkowym zakresie, kraj nader obszerny obejmowała. Jej powierzchnię składały województwa: Wileńskie, Mińskie, Połockie, Mścisławskie, Witebskie, Nowogródzkie i księstwo Kurlandzkie. – Biskup dyecezalny z Sufraganami Wileńskim od początku, a później Trockim, Kurlandzkim i Białoruskim rządził tak ludną i tyle obszaru zajmującą owczarnią. Przetrwała ona w nietykalnej całości aż do roku 1772 w którym Białoruskie kraje do cesarstwa Rosyjskiego wcielone zostały.

Wielkiej pamięci Imperatorowa Katarzyna II, znalazłszy potrzebę zaprowadzenia osobnej duchownej zwierzchności dla wyznania Rzymsko-Katolickiego za zgodzeniem się Stolicy Apostolskiej, nową Mohilewską Archidyecezyę fundowała; zdając rządy wszystkich kościołów Rzymsko-Katolickich, mianowanemu przez się, a przez Ojca Św. zatwierdzonemu Metropolicie Stanisławowi Bohusz Siestrzeńcewiczowi wprzód biskupowi Malleńskiemu Sufraganowi Białoruskiemu.(a)

W roku 1795 przy schyłku pięknego panowania tej Monarchini, nowe odłamy Rusko-Litewskich dzierżaw do Cesarstwa dołączono. Z części tych wydzieloną została gubernia Mińska, składająca się z dawnego Województwa Mińskiego i jego powiatów, oraz części województwa Wileńskiego Nowogródzkiego i Połockiego. Przy początkowej organizacyi swojej, liczyła czternaście nowo naznaczonych powiatów, mianowicie: Miński, Wilejski, Postawski, Dokszycki, Dziśnieński, Borysowski, Ihumeński, Bobrujski, Słucki, Dawidgrodecki, Piński, Mozyrski, Rzeczycki;

(a) Stebelski w żywotach S.S. Panien Tom II. R. 5. Karta 448^{a} w notach

biorąc nazwiska od miast, które na ich stolice naznaczone były. Następca Katarzyny Cesarz Paweł I zmniejszył liczbę takową, rozdzieliwszy gubernię Mińską na 10 tylko powiatów; tym sposobem Postawski, Dokszycki, Nieświecki, i Dawidgrodecki, wcielone do pozostałych były swój osobny stracily. — W trzy lata później 1798 roku, za rozkazem cesarza i zezwoleniem Papieża Piusa VI przez zesłanego od niego Nuncyusza Kardynała Litty ustanowiono nową Dyecezyę Rzymsko Katolickiego obrządku, całość guberni Mińskiej obejmującą na dziesięć Dekanatów, odpowiadających liczbie powiatów rozdzieloną, poddawszy ją całkowicie tymczasem pod zarząd Metropolity Arcy-biskupa Mohilewskiego.

Trzymając się porządku chronologicznego, jakiśmy obrali do opisania kościołów Dyecezyi Mińskiej, wypadnie mówić obszerniej o jej katedrze pod datą właściwą. — Tutaj zaś czerpiąc wiadomości z Wizyty Jeneralnej za Rozkazem Metropolity Kaspra Cieciszowskiego Arcybiskupa Mohilewskiego (a) w latach 1829 i 1830 odbytej, ze ścisłością podług instrukcyi Arcypasterskiej wykonanej, powrócimy do czasów pierwiastkowych zakładów świątyń Rzymskiego wyznania na tej ziemi wzniesionych, przy nawróceniu krajów Litwie podległych do wiary chrześcijańskiej, a szczególniej przy jej rozpowszechnieniu za Władysława Jagiełły Króla Polskiego, i Witolda Wielkiego Książęcia Litewskiego, władcy mnogich ziem ruskich.

(a) Kasper Kazimierz Kolumna Cieciszowski Arcybiskup Mohilewski, Metropolita Rzymsko-Katolickich kościołów w Cesarstwie Rossyjskiem, kawaler wielu orderów. Miał też zająć był pomiędzy nader zaszczytne miejsce pomiędzy znamienitymi Kościoła naszego Pasterzami; przymioty jego osobiste, wysoka w Teologii nauka, ścisłe pełnienie obowiązków świętego powołania, zyskały mu cześć i uwielbienie od podwładnych, a szczególniejsze względy i szacunek Wiekopomnej pamięci Cesarza Aleksandra I. Wątpić nie można, że w tym czasie tak gorliwie usiłującym zbierać pamiątki godne wiadomości potomków, Cieciszowski znajdzie pisarza, który nam żywot jego szczegółowo skreślić nie omieszka. Tymczasem niechaj ta wzmianka o zacnym Mężu oddaje hołd powinny jego pamięci. — /. przypisek autora /.

25

Wiek XIV.

1° **Stajno.** Starostwo przedtym w województwie Mińskiem, dziś w tejże guberni, powiecie Borysowskim położone, odległe od miasta dyecezalnego Mińska mil 6, od powiatowego Borysowa 10. – Graniczy z parafią Łohojską o milę jedną, z Radoszkowską i Ilską o mil 3, z Korzeńską o milę. – W obrębie swoim zawiera miasteczek 2. Dworów obywatelskich 18, folwarków 16, okolic szlacheckich 7, wsi 54, zaścianków 21, w ogóle dymów czyli osad 523, w nich ludności rzymsko-katolickiego wyznania podług spisów 1842 roku czynionych dusz płci obojej 3620.

Rok 1390

Kościół ten wziął pierwiastkowe nadanie od gorliwych Apostołów Litwy, Władysława Jagiełły, króla Polskiego i Aleksandra Witolda, Wielkiego Księcia Litewskiego. Był on z liczby siedmiu świątyń rzymskiego obrządku w roku 1390tym na Litwie zafundowanych. Dowody tego autentyczne dawność czasu zatraciła, wszakże i z pozostałych rzeczywistość podania dziejowego jasno się usprawiedliwia. Jest w papierach funduszowych 1° Opisanie wieczystych obligacyi mozolnych do jakich beneficyant obowiązany, tam przeznaczono w każdym tygodniu po dwie msze św. czytane za duszę Aleksandra Witolda W. X. Litwy, który folwark Kościele zwany, temu kościołowi nadał. – 2° Dawna kopia z kroniki Bielskiego wypisana o założeniu kościoła i probostwa Stajeńskiego w dacie powyżej wspomnianej. 3° Przywiley Zygmunta I, króla Polskiego 1514 roku datowany, utwierdzający fundusze przez przodków swoich uczynione i darzący nowem uposażeniem.

Fundusz ziemny plebański składał się 1° z folwarku Kościelon i wsiów do niego należnych od Witolda W. X. Lit. nadanego; majętność ta przy nastaniu biskupstwa Mińskiego odjętą została na dochód nowej kapituły, wyjąwszy wieś Szatańce zwaną, którą dla plebana oddzielono. 2° Folwark Stajno, obok plebanii położony, ma obszaru ziemi włók 6, włościańskich chat ciągłych 11, czynszowych 2 i karczmę w miasteczku Stajnie. Z nadania funduszów

w latach 1514 i 1525 nastałych, miał nadto pleban wyznaczoną dziesięcinę zbożną ze Starostwa Stajeńskiego, wolny wstęp do lasów i młynów bez opłaty, łowienie ryb na stawach i na rzekach Stajnie i Ślizynie. — 3° Wieś Szatańce od majętności Kościołów przy plebanii zostawiona, który dymów włościańskich 5, obszaru ziemi i lasu włók 7 morgów 15, dusz rzymskich męzkich w Stajnie i Szatańcach 39.—

Dochodu rocznego Akt Wizyty wykazał: Rs. 282 kop. 10

Obowiązki wieczne na plebana włożono następujące: za duszę Księcia Aleksandra Witolda, mszy ss. czytanych co tydzień 2.— Z późniejszych nadań co miesiąc msza św. śpiewana jedna i co rok dwa Anniwersarze za zmarłych.— Z prawa kanonicznego, w każdą niedzielę i święto za parafian msza św. śpiewana jedna.—

Kościół Stajeński był lat dawnych z drzewa budowany i zapewne niejednokrotnie odnawiany; w roku zaś 1781, gorliwy ówczesny proboszcz X. Michał Cydzik z pomocą dobroczynnych ofiar wzniósł z muru Świątynię Pańską, w kształcie prostokąta podłużnego, długości łokci 57, szerokości 28, wysokości 21. Czołową ścianę zdobią dwie wieże i facyata blachą pobite. Kościół ten był konsekrowany w r. 1788ym przez Tadeusza Bukatego, biskupa Tespińskiego, Sufragana Żmudzkiego. Wnętrze jego wsparte na czterech filarach, oddzielających kaplice od nawy kościoła.— Na chórze organ o dwunastu głosach, ołtarzy pięć optycznie na murze malowanych.— W wielkim obraz Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny, szatą srebrną i koroną przyozdobiony.— Pod Jej wezwaniem kościół był poświęcany i parafia Jej przemożnej opiece polecona; nad tym obrazem figura ukrzyżowanego Zbawiciela, w bocznych ołtarzach, mieszczą się obrazy s.s. Pańskich: Maryi Różańcowej, Michała, Kazimierza, Szczepana, Antoniego, Jerzego, Józefa Oblubieńca M.P., Onufrego i Barbary.

Zakrystya w srebro, apparata i inne sprzęty do s.s. obrzędów potrzebne przyzwoicie zaopatrzona.

Mieszkanie plebana z blisko położonem zabudowaniem ekonomicznem, potrzebie miejscowej odpowiada.

W obrębie parafii są kaplice do niej afiliowane: 1ª w Łukawcu obywatelki Szumskiej mil 3 od Stayna odległa, pod tytułem Narodzenia P. Maryi poświęcona z trzema porządnemi ołtarzami i miejscowym zakrystyjnym sprzętem, przy której nakładem dziedziczki, utrzymujący się ciągle kapłan spełnia posługę duchowną, bliższym parafianom stajeńskim.
2ª we wsi Krzemieńcu pod godłem Opieki P. Maryi na mogiłach, wzniesiona kosztem tejże obywatelki. – 3cia w majętności obywateli Walickich ku czci Opatrzności Boskiej wystawiona, i w potrzebne sprzęty przez nich opatrzona. –

Podług nowego rozporządzenia kościołów i ich funduszów; parafialny stajeński zaliczony do klasy III. – Pleban pobiera dochodu rocznego ze Skarbu r. s. 400 i ma wydzielonej na użytek swój ziemi dziesięcin 30.

Rok 1390

Mińsk. Podług badań autora Dziejów Starożytnej Litwy miasto to założone zostało w r. 1066. – Kto był jego pierwszym fundatorem nie wiemy. – To tylko pewna, że na początku XII wieku panował na Mińsku książę plemienia słowiańskiego Hleb – człowiek niespokojnego charakteru, chciwy, srogi dla poddanych. – Księstwo jego wyludniło się znacznie przez wyjście ludu do ziem przyległych, a najwięcej do Litwy Zawilejskiej, posiadłości księcia Żywibunda. – Często więc Hleb napadał na to księstwo i lud wiejski w niewolę zabrawszy osiedlał nim pustynie nad Berezyńskie, albo w obce zaprzedawał państwo. – Żywibund w roku 1114tym zebrawszy przeważne siły, najechał wzajemnie księstwo Mińskie, splondrował znaczną część jego, przedarł się do samej stolicy, którą zdobywszy spalił. Mińszczanie tak wielką klęską przestraszeni, nie śmieli więcej zagabać dzierżaw litewskich. Ale Hleb nie odmienił swego postępowania, zwrócił się tylko w drugą stronę, napadał na pobratymczych książąt, niszczył

ich ziemie, lud z sobą do niewoli zapędzał. Od Prypeci do Dniepru, od Dźwiny do Niemna górnego, ciągle kurzyły się pożary i wyludniały się włości. Rozlegały się na to skargi i narzekania. Wielki Książe całej Rusi Włodzimierz Monomach często napominał i groził Hlebowi; polecił nawet metropolicie, aby go wyklął. W końcu gdy i to nie skutkowało, dał rozkaz synowi swojemu Jaropełkowi ukarania Hleba i jego zbójeckich bojarów. – Bitwa zaczęta nad brzegami rzeki Berezyny, w której Mińszczanów na głowę porażono. ✝ Narbut w Dziejach Narodu Litewskiego Tom III na karcie 271. –

Wkrótce potem ze śmiercią Monomacha upadać zaczęła potęga Wielkiego Księstwa Kijowskiego. – Erdziwiłł, władca Litwy posunął zwycięzkie drużyny na ziemie Ruskie i z nich nowe dzierżawy z rozpadłych części Monarchii Kijowskiej pomnażał. – Księstwa Mińskie, Turowskie, Brzeskie, Grodzieńskie, Nowogrodzkie od roku 1241 weszły z wielą innemi w obszary Litewsko-Ruskiego Państwa i pod jedną zwierzchnią władzą następne czasy przetrwały.

W 1326 tym roku Teodor Swiatosławowicz, książe Miński był hołdownikiem Wielkich Książąt Litewskich Gedymina zwierzał mu rozmaite poselstwa i w imieniu własnem wysłał dla zawarcia przymierza między Litwą, Nowogrodem Wielkim i Rycerzami Mieczowymi. – Odtąd nie znajdujemy w kronikach wzmianki o osobnem księstwie Mińskiem. Wiemy tylko z wypadków w r. 1386 zaszłych: że po ukróceniu księcia Andrzeja Wingolta syna Kiejstuta i uwięzieniu jego samego; powiaty Ruskie: Połockie, Witebskie, Orszański, Łukomlski, Mścisławski i Miński zabezpieczone a grody ich wzmocnione warowniami zostały. (a.)

Dzieje Starożytnej Litwy w Tomie VI na karcie 229 przystępując do opisania walnej bitwy stoczonej pod Grunwaldem z Krzyżakami w roku 1410 tym wymieniają chorągwie wojenne ziem do Litwy należących;

✝ Wołodar Hlebowicz panował jeszcze na księstwie Mińskiem w r. 1158 on i przymierze z Litwą zawierał.

(a.) Ślady zamku Mińskiego dotychczas widzieć się daje; otaczają go szerokie przekopy. – Leżał w ujściu rzeki Niemiki do Świsłoczy. –

pomiędzy temi nie powiernała Mińska, dla tego podobno, że nie miała osobnego znaczenia i do większych dzierżaw powiat ten przyłączony być musiał.—

Sejm 1413 roku w Horodle odprawiony, porównawszy prawa i prerogatywy Litwinów z Polakami, łącząc ściślejszym węzłem oba narody, ustanowił jednostajność formy rządowej; podzielił kraje na województwa, w tych liczbie i Mińskie się znalazło.—

To rozporządzenie musiało znacznie wpłynąć na pomyślność i powiększenie miast zależących prosto od cywilnych rządów, a uwolnionych z jarzma prywatnych właścicieli. Świadczą dzieje, że po upływie ledwo lat trzydziestu Mińsk liczył się już do miast wielkich w państwie Litewskiem i łącznie z Wilnem, Trokami, Połockiem, Witebskiem, Smoleńskiem, Kijowem, Żytomierzem, Słuckiem, Nowogródkiem, Brześciem, Drohiczynem i Kownem nadanie Prawa Magdeburskiego otrzymał (a.)—

Tę prawdę stwierdza jeszcze podanie dziejowe: donoszące, że Aleksander Jagiellończyk W. X. L., po ożenieniu się z Heleną, W. X^{żną} Moskiewską, objeżdżał znaczniejsze miasta Rusko-Litewskie, wespół z małżonką swoją w r. 1494^{tym} mianowicie: Połock, Witebsk, Smoleńsk, Orszę, Mińsk i t. d. Wątpić przeto nie można, że ten ostatni dorzedłby do naszych czasów niezrównanie okazalszym i zamożniejszym, gdyby nie klęski jakich mianowicie doświadczył na początku XVI^{go} stulecia. W roku 1505^{tym} Tatary pod dowództwem Machmeda syna Mengli Giereja, napadłszy niespodzianie Mińsk miasto spalili, zniszczyli okolice, zamku tylko dzielnie bronionego dobyć nie potrafili.— W następnym 1506^{tym} roku pomnożyła nieszczęście morowa zaraza, wyludniwszy nieodżałowane jeszcze miasto.—

W takim stanie dotrwał Mińsk aż do roku 1795^{go} w którym Województwo to gubernią, a gród jej stolicą mianowano.—

Gdy Litwa w 1387 roku Rzymsko-Katolickie wyznanie wespół z Jagiełłą i Witoldem przyjęła, a Monarcha pierwiastkowe kościoły na parafialne naznaczając, w ich liczbie założył jeden

(a.) Nadanie to W. X. Litt. Kazimierza potwierdzone zostało Statutem Litewskim r. 1564 Rozd. 1 w Bielsku wydanym. Dzieje Starożytnej Litwy Narbutta Tom VIII karta 46.

w Stajnie o sześć mil od Mińska odległem; dzieje zaś donoszą, że oprócz mianowanych kościołów w tymże czasie inne jeszcze miejsca na ich budowanie gorliwy król przeznaczył. Wątpić nie można że Mińsk, we dwadzieścia lat później, stolicą Województwa zaszczycony, zapomniany nie był. – Jakoż i podania miejscowe z pokolenia do pokolenia przechodzące o tem wspominają. –

Ztąd erekcyi kościoła rzymskiego w Mińsku rok jednostajny ze Stajeńskim naznaczyć wypada. Stanął on z drewnianego materyału na górze Trojecką zwanej, na przeciwnem wybrzeżu rzeki Swisłoczy rozdzielającej miasto. Gdy dawnością trwania do upadku się nachylił ówczasowy proboszcz Miński, pobożny biskup Wileński Pancerzyński w r. 1720 wzniósł nową świątynię Pańską, w figurze krzyża rzymskiego, z wyniosłą i ozdobną kopułą na tem samem miejscu, gdzie była pierwiastkowa. Dotrwała ona do roku 1809go w którym okropny pożar niszczące obszerną część miasta na górze Trojeckiej pochłonął razem i kościół; z nim i archiwum parafialne spłonęło. Tym sposobem zatarte ślady pierwiastkowego bytu i funduszów. Po tej klęsce nabożeństwo parafialne przeniesione zostało do kościoła katedralnego i w nim jednym utrzymywało się mimo znacznej ludności parafian, a szczupłość świątyni do roku 1833. W tej dacie zniesienie niektórych klasztorów zakonnych dało zręczność władzy dyecezyalnej zajęcia kościoła po Dominikanach Mińskich pozostałego na parafialny. Ówczasowy biskup miński ś.p. Mateusz Lipski rozdzielił parafię na dwie części, administracyę jednej zostawił przy katedrze mińskiej, drugą zaś pod dawnem godłem Mińsko-Trojeckiej w kościele po Dominikańskim zaprowadził. Nakoniec i ten kościół uległ przemianie przerobiono ~~i przeniesiono~~ go na Seminaryum, a parafię na cmentarz Złotą Górką przeniesiono.

Obie takowe parafie podług ostatniego spisu ich ludności w 1842 roku dokonanego liczą dusz płci obojej Rzymsko Katolickiego wyznania 15425.

Kościoły Katedralny i Dominikański tu opisane nie będą, przenosząc to do czasu właściwego w którym powstały.

Zakrystya. Srebro do S.S. Obrzędów i ozdoby kościoła służące ~~do~~ apparatuta i inne sprzęty z pożaru ochronione przeniesione zostały w części do kościoła katedralnego, a w części do kaplicy cmentarza parafialnego na Złotej Górze.

Dawny fundusz probostwa Trojecko-Mińskiego składał się z nadania królewskiego i późniejszych partykularnych zapisów, jako to: 1° place na zabudowanie kościoła i plebanii wydzielone oraz dochód z młynu miejskiego są ostatkami królewskich nadań, jakie przy proboszczu pozostały. — 2° Folwark Stary Kaczyn czyli Masiukowczyzna zwany, o milę jedną od Mińska odległy zapisany w roku 1590ᵗᵐ września 6 dnia przez książąt Druckich-Horskich probostwu mińskiemu na wieczne czasy nadany ze wsią Masiukowczyzną tamże położoną, siedmiu osadami włościan ciągłych i trzema ogrodowemi zaludniana, licząca dusz do ostatniej rewizyi zapisanych 19; z karczmą przy drodze z Mińska do Zasławia i obszarem ogólnym ziemi włók 10 morgów 18, prętów 150. — 3° place na górze Trojeckiej i w innych częściach miasta przez rozmaite osoby kościołowi zapisane. Powierzchnia ich razem obliczona wynosiła sążni kwadratowych 30241; których część większa podług nowego planu na ulice i inne potrzeby ogólne zajęto; tak, że przy właścicielstwie proboszcza zostało tylko sążni kwadratowych 9519 oraz osobne ziemne posiadłości na przedmieściach: Lachówka, Tatarska ulica i Michajłowka.

Dochód roczny probostwa ze szczegółów powyżej opisanych zebrany, wykazany był na Wizycie Metropolitalnej w ilości r.s. 600.

Obowiązki z tego funduszu do beneficyanta wieczyście przywiązane, były następujące: 1° Za dusze fundatorów w tydzień msza Sᵗᵃ czytana jedna, a co kwartał śpiewana jedna. — 2° Za parafian w niedzielę i święta śpiewana jedna.

Cmentarz Parafialny — blizko miasta przy gościńcu

pocztowym do Borysowa idącym, na uroczysku Złota Górka znanem położony. — W środku niego wznosiła się od niepamiętnych czasów kaplica, która niedawno staraniem proboszcza X^dza^ Charewicza, prałata katedry mińskiej nowo restaurowana; poświęcona była w roku zeszłym 1843^im^ przez Dominata biskupa Administratora Dyecezyi mińskiej JW. Pawła Rawę. — Zawiera wewnątrz ołtarz z obrazem Wniebowzięcia Maryi Panny i to wszystko, co do sprawowania S.S. Obrzędów jest potrzebne.

Bractwo. W kościele Farnym Mińsko-Trojeckim zaprowadzone było Bractwo pod tytułem Szczęśliwej śmierci: w roku 1709^ym^ przez księdza Paucerzyńskiego ówczesnego proboszcza mińskiego; potwierdzone przez Konstantego Brzostowskiego, biskupa wileńskiego. Bractwo to po zgorzeniu kościoła przeniesione zostało do katedry. Miało ono dwa place funduszowe, ale jeden na górze Trojeckiej położony, przez nowy plan miasta zajęto na ulicę, z drugiego pobiera dotąd dochodu rocznego Rs. 1 kop. 5. Utrzymuje się szczególniej z asystencyi pogrzebów do czego ma własne chorągwie i pochodnie.

Probostwo. Wizyta 1830 roku z polecenia Metropolity Cieciszowskiego odbyta opisuje probostwo na Trojeckiej górze z drzewa budowane i przez ówczesnego beneficyanta prałata Charewicza nowo oszalowane; tudzież dalsze przy niem budowle na placu zawierającym wogóle powierzchni sążni kwadratowych 1320, który w połowie drzewami owocowemi zasadzony, a w drugiej użyty na uprawę ogrodowin. — W czasie późniejszym tenże proboszcz wymurował obszerną i ozdobną o piętrze kamienicę, która jakie będzie miała przeznaczenie po śmierci właściciela w roku teraźniejszym wydarzonej niewiadomo. —

Altarya. W roku 1695 marca 26^go^ dnia Jan Kęsowski na fundusz Altaryi w kościele parafialnym mińskim zapisał sumę złotych polskich 6000, lokowaną na Kahale mińskim z obowiązkiem płacenia 8^in^ procent. Za to zobowiązał Altarystę do

odprawiania po 3 msze S.S. czytane w każdym tygodniu na wieczne czasy. Procentu od tej sumy nie płacił kahał i zaległości które się od roku 1767 o co ciągły czyniono dopominek dotąd nie skończony; a przez to i obligacye upadły.—

Cmentarz i Kościół filialny w Kalwaryi o wiorst dwie i pół od miasta odległy.— Po zafundowaniu katedry w Mińsku dyecezalny biskup miński znalazł potrzebę założenia drugiego cmentarza dla wyznawców Rzymsko Katolickiego kościoła miasto i jego okolice zaludniających, na gruncie funduszowym byłych Franciszkanów mińskich /: kalwaryjski zowiącym się /: i tam na wzgórzu założył nowy cmentarz i i kościół drewniany po tychże zakonnikach pozostały tam przeniósł.— A że katedra rychło zastąpiła zgorzały kościół parafialny, mogiły te tem potrzebniejszemi okazały się oddzielone wyłącznie dla tegoż kościoła.— Obywatel Michał Pawlikowski prezes sądu sumiennego gubernii mińskiej dla zwłok żony swojej Anny z Obuchowiczów, w roku 1839, założył własnym nakładem na jej mogile kościół murowany, na miejscu gdzie uprzednio stał drewniany, takowy w 1842 roku dokończony, poświęcony został przez JW.^go^ Dominata biskupa Rauę. Kościół z podłużnego prostokątu i z dwóch pobocznych kaplic się składa. Wieża formy gotyckiej wznosi się nad wchodowemi drzwiami. Wewnątrz ołtarzy 3.— Wielki mieści figurę Ukrzyżowanego Zbawiciela, w bocznym obraz Św. Anny, drugi ołtarz niedokończony, czeka fundatora któryby pod nim grób sobie chciał obrać; pod kościołem sklep murowany do grzebania ciał zmarłych. Wchodzi się na cmentarz od drogi z miasta prowadzącej przez okazałą murowaną bramę, nakładem Jerzego Kobylińskiego Radcy Honorowego wystawioną, który pod nią zwłoki żony swojej złożył. Na cmentarzu jest nie mało kształtnych nagrobnych pamiątek a z tych najokazalsza kaplica prochy ś.p. Anny Marcinowskiej pisarzowej W.^go^ Księstwa Litewskiego pokrywająca. Blizko cmentarza porządny dom mieszkalny dla przebywającego tu ciągle kapłana, kosztem teraźniejszego kapelana X. Jerzego Lawrynowicza zbudowany.—

Posada ta łącznie z otaczającym ją borem i samym cmentarzem zawiera w ogule ziemi morgów 27 prętów 150.

Dochód miejscowego kapelana składa się z kapitału na majątku obywatelskim ubezpieczonego od którego corocznego procentu po r.s. 128 kop 93 jemu dochodzi. Za co obowiązany jest przez legatora 1o odprawienia co rocznie mszy św. czytanych 208 za jego duszę. 2o z karczmy i przy niej ogrodu blisko drogi kalwaryjskiej postawionej oraz z niewielkiego domu podobnież ogródek mającego: z tych czynsze na dochód kapelana opłacają się.

<u>Kościół filialny w Cholewczyźnie</u> inaczej <u>Przyżógórskim</u> zwany – odległy od miasta Mińska mil 3. w okolicy Cholewczyźnie dziedzicznej szlachty Cholewów, na miejscu dawnego, który przez pożar zniszczony został, wystawiony szczególniejszym staraniem ś.p. biskupa Dederka oraz pomocą i osobistą pracą szlachty Cholewów i dalszych parafian. – Zbudowany z drzewa ciosanego sosnowego, na gruntownem osadzony podmurowaniu, z facyatą o cztery kolumnami wspartą, nad którą wznosi się czteroboczna kopuła krzyżem żelaznym zakończona. Wewnątrz kościoła sześć kolumn utrzymuje sufit, – na chórze organ o 9 ciu głosach. – Ołtarzy ma trzy. Wielki mieści obraz łaskami szczególniejszemi słynący Najświętszej Matki karmiącej piersią Zbawiciela Świata. Jest on malowany na blasze miedzianej; wysoki łącznie z ramkami wierszków 5½, szeroki 4¾; cały okryty srebrną blachą; nad k nim korona, promienie, księżyc i gwiazdy, z tegoż kruszcu wyzłacane, pod obrazkiem napis <u>Lactasti sacro ubere.</u> – To święte wyobrażenie, podług dawnego podania, w czasie najścia Szwedów na ziemię naszą, znalezione było w lesie przez szlachcica Łukasza Cholewę, kryjącego się od nieprzyjaciół; [a] i właśnie na tem samem miejscu ka-

(a) Obrazek ten przypomina świątobliwy zwyczaj naddziadów naszych, który na piersiach pod zbroją, i nawet pod codzienną suknią, nosili na blachach malowane wyobrażenia najświętszej Matki Boskiej. Być może że ten przed laty do podobnego użytku służył. W każdym prawie szlacheckim domu te święte pamiątki do dziś dnia się przechowują. Mnie samemu został po przodkach nader podobny do opisanego obrazek na blasze Maryi Panny karmiącej piersią Jezusa (nota Autora.)

plica zbudowaną została; do której gromadził się lud pobożny szukając łask i wsparcia tej dobrotliwej chrześcijan matki. Rząd duchowny powziąwszy o tem wiadomość na miejscu szczupłej kapliczki obszerniejszy zbudować kazał kościół i przy nim ciągłego kapłana dla duchownej posługi wiernym i nieustannej czci Najświętszej Boga Rodzicy utrzymywał.– W upływie czasu kościół ten ogniem spłonął, a na jego miejscu dziś będący wystawiono.–

Zakrystya we wszelkie porządki przyzwoicie opatrzona.

Mieszkanie kapłana przy tej filii ciągle utrzymującego się, składa się z wygodnego domu i dalszych ku potrzebie gospodarskiej budowli.–

Miejsce to żadnym funduszem opatrzone nie było, lecz staranność pasterska ś.p. biskupa Dederka zaradziła temu. Oddzielając część parafian bliższych do tego kościoła, otrzymał zapis od szlachty w Cholewszczyźnie na ziemi własnej mieszkającej na jedną włókę ziemi dla kościoła; ś.p. ksiądz Mateusz Walentynowicz, administrator tej parafii roztrzebiwszy lasy, urządził pola na kilka beczek wysiewu i potrzebne wystawił zabudowania. Dalsze dochody przynoszą kapłanowi ofiary, składane przez lud pobożny licznie do tego źródła łask Maryi gromadzący się.

Dusze Rzymsko Katolickiego wyznania, od parafii mińskiej do tej filii oddzielone są w ogólnej liczbie 1404.

Kościół filialny w Wołczkowiczach. Kościół Rzymsko Katolicki na tem miejscu, afiliowany do katedralnego mińskiego, jest odległy od tego miasta wiorst 16, przy partykularnej drodze z Mińska do Kojdanowa idącej, za folwarkiem Wołczkiewicze obywatelki Ludwiki Iwanowskiej Szambel. Dworu Polskiego. Wystawiony nakładem dziedziczki blizko rzeki Ptycz zwanej. Drewniany na podmurowaniu długi sążni 7 szeroki 4. Poświęcony został za zezwoleniem dyecezalnego biskupa przez X. Rudnickiego regensa seminaryum pod wezwaniem N. Maryi Panny i Śgo Piotra Apostoła w roku 1810 mca czerwca 29 dnia. Kościół cały we-

wnętrz wybielony, mieści ołtarze trzy na optykę malowane: w wielkim obraz Boga Rodzicy z Dzieciątkiem Jezus na ręku; w bocznych Chrystusa Pana Ukrzyżowanego i Tegoż Zbawiciela oddającego klucze S. Piotrowi. Kościół takowy z mocy ukazu Rzymsko Katolickiego kollegium 1839 roku stycznia 30 datowanego, przeznaczony został na filialny i parafianie wprzódy do kaplicy w Starodyszczu należni do tego kościoła przemieszczeni zostali. Liczba ich w czasie spisu ostatecznego w 1842 roku czynionego wynosiła ogólnie dusz płci obojej 1551.

Do ich usługi duchownej, ciągle kapłan przy kościele utrzymuje się, nie opatrzony żadnym osobnym funduszem żyje ze wsparcia pobożnych parafian.

Zakrystya w srebro, apparata i inne sprzęty podług potrzeby miejsca wyposażona.

Kościół filialny w Annopolu dziedzicznych dobrach książąt Radziwiłłów o mil 3 od miasta Mińska odległych. - Kościół ten nie bywa wizytowany z przyczyny, że jego całkowite utrzymanie jak nie mniej wydatek na wynagrodzenie kapłana ciągle tam mieszkającego, jest pod rozporządzeniem Dziedziców i z ich dochodów załatwia się bez żadnego obcego wpływu.

Do tej filii oddzieleni są parafianie mniej blisko zamieszkali, których liczba ogólna wynosi dusz 1119.

Kaplica w Horodyszczu odległa od Mińska o wiorst 18 we dworze obywatela Pieczoły inspektora zarządu dóbr skarbowych, wybudowana z drzewa na podmurowaniu w prostokąt podłużny. Ołtarz jeden mieści trzy obrazy: Trójcy S.S. wieco nadpsuty, ukrzyżowanego Chrystusa Pana. Kaplica ta po przemieszczeniu filii do Wołczkiewicz liczy się w rzędzie prywatnych; otrzymała wszakże zezwolenie zwierzchności odprawiania w niej czasami świętej Ofiary ołtarza we dnie powszednie.

3. Pińsk. Miasto między ujściem rzeki Piny do Prypeci położone. Kraj ten płaski okryty po większej części błotami podług podań dawnych miał być całkowicie prawie wodą zalany; teraz nawet łatwiejsze bywają, szczególniej na wiosnę przeprawy z miejsca do miejsca, na statkach wodnych Szenhalejami i Strzyżowców zwanych. Rzeki gęsto kraj ten przerzynają, Prypeć aż czternaście rozmaitej nazwy do siebie łączy i dla tego miano jego wywodzą od dwóch liczbowych słowiańskich wyrazów: trzy piat' /Prypeć/. tak zwiększony wlewa się pod Krzemieńczukiem do Dniepru i ułatwia handel na Czarne morze.

Podług badań Teodora Narbuta miasto Turów w roku 900, a Pińsk w 1095 po Chrystusie założone były, należały do władzy zwierzchniczej W. K. Kijowskiego i były stolicami księstwa Turowsko-Pińskiego. Panowali nad nim książęta Ruscy. - Po zejściu Włodzimierza Monomacha Wielkiego Xiążęcia Kijowskiego, wielkość tej znakomitej monarchii chyliła się do upadku, a przez rozdział ziem jednoplemiennych kniaziów uległa szkodliwemu rozdrobnieniu. Litwini umieli z tego korzystać, zwycięzki ich oręż posuwał się coraz głębiej w dzierżawy ruskie. Oni w 1140 roku pustoszą księstwo Turowskie, posiadane ówczas przez Wsiewołoda i Igora synów Olega Świątosławowicza, stryjecznego brata Monomacha; co gorsza władacze ruscy na udziałach swoich siedzący nienawiścią wzajemną, i gęstemi napadami szarpią łono wspólnej ojczyzny. Tymczasem Litwini i Polowce, w ciaśniejszych coraz obrębach zamykają niespokojnych książąt. Skirmunt książę litewski 1160 roku wojuje Ruś południową; Pińska i Turowa dobywa, pustoszy i płomieniom oddaje. Kijów w roku 1169 upada, jedenastu książąt ruskich łączy się na jego zagładę. Mścisław kijowski niespodzianie napadnięty, opuszcza to nieszczęśliwe miasto na rzeź, rabunek i pożogę przez zdobywców wskazane. Tymczasem Xięstwo Turowsko-Pińskie już oddawna do dzierżaw litewskich należało; utrzymując się pod rządem książąt od władców Litwy mianowanych. W 1348 roku stawiło ono z innemi hołdowniczemi ziemiami Wielkiemu Księciu Olgierdowi siłę zbrojną na

wojnę przeciw Krzyżakom. Gdy Władysław Jagiełło na tron Polski postąpił, Wielkie Księstwo Litewskie i dzierżawy Litewsko-Ruskie, dostały każde osobnych Wielkich Książąt: Litewskie objął Skirgiełło, ś. Kazimierz na chrzcie, brat rodzony, Litewsko-Ruskie Witold syn Kiejstuta brat stryjeczny króla. Tak rozdzielone państwo Litewskie zostawało do roku 1392 daty śmierci Skirgiełły. Odtąd sam jeden Witold wstąpiwszy na stolicę Wielko-Książęcą, Litwę i Ruś pod władzą swoją trzymał.

Po sejmie obu narodów Polskiego i Litewskiego 1413 roku w Horodle odprawionym, Litwa do formy rządu polskiego zbliżona została. Księstwa przedtem osobne z czasem na Województwa i powiaty rozdzielono. — Miasto Pińsk stało się powiatowem województwa mińskiego.

W lat 9 później po wprowadzeniu do Litwy wiary świętej przez Jagiełłę i Witolda, po wfundowaniu nowej katedry biskupiej w Wilnie, a po prowincyach parafialnych kościołów; w roku 1396 książę dziedziczny Piński, Turowski i Starodubowski Zygmunt fundował w Pińsku O.O. Franciszkanów, którym przez bullę Stolicy Apostolskiej, powierzone zostały razem obowiązki parafialne. Na tej posłudze Duchownej dotrwali oni bez przerwy aż do naszych czasów i dziś jeszcze utrzymują w administracyi obszerną parafię, liczącą podług spisu w 1842 roku uczynionego, dusz Rzymsko-Katolickiego wyznania 4764.

Dla znacznej nader rozległości parafii, a bardziej dla trudności przepraw przez rzeki i bagna, Ojcowie Franciszkanie przy kościołach filialnych utrzymują ciągle osobnych kapłanów zgromadzenia swojego. Filii takowych jest dwie, mianowicie: 1º w Ochowie. Kościół w początkach XVIII stulecia z drzewa wybudowany, dwoma wieżami ozdobiony, trzema wewnątrz ołtarzami snycerszczyzną i pozłotą okraszonemi; w nich obrazy: Narodzenia Panny Maryi, Chrystusa Ukrzyżowanego i Św. Antoniego z Padwy. —

<u>Zakrystya</u>, w srebro, aparaty i dalsze potrzebne sprzęty należycie opatrzona.

Dom dla kapłana i dalsze niezbędnie potrzebne budowle do jego wygody, jakoteż cały nakład utrzymania samego z posługą, był z funduszu klasztornego.

Kościół ten mil dwie od Pińska odległy. 2º W Ossowie mil siedem od Pińska oddalonym. Okolica szlachecka - Karpowiczowie dziedziczni posiadacze tej ziemi, własnym nakładem zbudowali kościół o dwuch wieżach, gontą pobity, na podmurowaniu, z trzema wewnątrz ołtarzami i tem wszystkiem co potrzeba do odprawiania służby Bożej.–

Zabudowanie wszelkie do pomieszczenia kapłana, z klasztoru pińskiego na to miejsce przeznaczonego i jego posługi, nie mniej do potrzeb gospodarskich jest dostateczne.

Fundusz dawny od tejże szlachty nadany, składał się z jednej włóki ziemi i dochodu z karczmy ossowskiej; w późniejszym czasie, Andrzej, Michał i Franciszek Karpowiczowie zapisali dla kościoła ziemię Uroczyskiem Grzęda zwaną, której ilość w wizycie nie wymieniona.

Kościół na cmentarzu o wiorstę jedną od miasta Pińska odległym, staraniem i jałmużną Bractwa parafialnego w roku 1820 z drzewa wystawiony wewnątrz mieści trzy ołtarze. Zakrystya w potrzebne do S.S. obrzędów sprzęty, nakładem tegoż Bractwa opatrzona.–

Szpital. Dom obszerny z funduszu klasztornego na podmurowaniu zbudowany, dachówką pokryty, miał własnego dochodu co rocznie po r. s. 22 kop. 50 przez kahał piński wypłacającego się, lecz to oddawna nie dochodzi, a ubogich kobiet dziesięć w szpitalu mieszkających utrzymuje się z jałmużny.

Opisanie kościoła, klasztoru i funduszu Ojców Franciszkanów pińskich znajdzie się w części II tych wiadomości przy wyszczególnieniu zakładów zakonnych.

Wiek XV.

4º Słuck wespół z Kopylem był udziałem rodowym Xiążąt Litewskich od Włodzimierza, syna Olgierda idących. Przodek ich Aleksander /: Olelko :/ syn Włodzimierza, książęcia kijowskiego, dzierżył Słuck i Kopyl. – Wnuk jego Jerzy, książę słucki, miał za żonę Radziwiłłównę, syn jego tegoż co ojciec imienia, pojął w małżeństwo Kiszczankę, z którą ogromne spadkowe dobra w dom Olelków spłynęły. – Zofia córka rzeczonego Jerzego, weszła w ślubne związki z Januszem Radziwiłłem i cały spadek po Kiszkach i Olelkach w dom Radziwiłłowski wniosła, będąc ostatnim szczątkiem tego zgasłego rodu. (a.)

Kościół parafialny, czyli Fara słucka od którego z książąt słuckich pierwszy otrzymała zakład nie ma pewności. Data tylko jest niezawodną na frontcie kościelnym wyżłobiona rok 1419. – Znajdują się tylko zapisy późniejszych nadań na kościół czynionych, mianowicie rok 1439go Michał, syn Zygmunta W. X. Litt., a wnuk Kiejstuta i Biruty, nadał na fundusz proboszcza; 1º sześciu włościan, z których rozrodzeni potomkowie zaludnili sześć wsi teraz będących; 2º Ziemię Poleską, 3º Dziesięciny z dworów Iwanin, Pokościa i Miecierwicz. – Ten fundusz pomnożył Aleksander Włodzimierzowicz Olelko w roku 1452 nadaniem Uroczysk zwanych Michałówka, Pasieki i Ossowiec, dworu Uzłomla, – Dziesięcin ze Starczyc i myta z miasta Słucka. – Nakoniec ostatnia z rodu Olelków księżna słucka Zofia w roku 1600 zostając żoną Janusza Xiążęcia Radziwiłła wieś Borowicze do funduszów probostwa dodała i wprzednie przodków swoich zapisy całkowicie zatwierdziła.

Krzysztof Radziwiłł Hetman W. Xs. Litt. niepokoił proboszczów, zabierając niektóre części funduszu, jakoby przez nich

---

(a) Narbutt w Dziejach Narodu Litewskiego. Tom VII w dodatku Xo Badania Genealogiczne

niesprawnie dzierżane; spory te od roku 1630 zaczęte kilkakrotna załatwiała ugoda, nakoniec za naszych już czasów pod trwaniem komisyi Najwyższej Cesarza Aleksandra Ukazem dla interesów Radziwiłłowskich ustanowionej Prokuratorya tej masy zawarła z proboszczem słuckim wieczysty dokument zatwierdzający nadania ziemne fundowszami wyszczególnione, a wzamian dziesięcin, zarzeczyła coroczną opłatę z dochodów miasta Kopyla po r. s. 750: które przeznaczone zostały następnie na opłatę dwóm kapłanom przy filiach Uszeckiej i Starczyckiej ciągle mieszkających r. s. 300, na utrzymanie dwuch szkółek parafialnych w Słucku i Starczycach rb. 225. dla panien Maryawitek słuckich rb. 150. Na utrzymanie kościoła S[w] Ducha tymże pannom oddanego rb. 75. Nadto w zamian wstępów do lasów słuckich fundusznemi zapisami uprzednio dozwolonych; lasu włók 15 dla probostwa oddzielono i nadano. Umowa takowa 1823 roku kwietnia 23 zawarta przez komitet kredytorów i komisyę zatwierdzona i w wykonanie wprowadzaną została.

Miasto Słuck dziedziczne domu książąt Radziwiłłów linii Nieświeżskiej leży w ziemi żyznej nad rzeką Słuczą, wałami i fosami oprowadzone, było kiedyś mocną twierdzą, strzeżoną od osobnego garnizonu włościan wolnych wybrańcami zwanych, mieszkali oni na ziemiach wieczyście sobie nadanych i obok prac rolniczych dla własnego utrzymania się pełnili obowiązek osady twierdzy Słuckiej kolejno straż jej utrzymując. Dotąd bramy murowane i w niektórych miejscach pozostałe wały z ziemi sypane trwają nienaruszone. Po naznaczeniu gubernii Mińskiej, miasto Słuck było powiatowem, skarb monarszy skupił je przed kilku laty od spadkobierców wygasłego już plemienia Radziwiłłów linii Nieświeżskiej.

Fara Słucka odległą jest od miasta gubernialnego Mińska mil 16. od kościołów parafialnych Kopylskiego mil 5, Hrozowskiego 3, Cimkowickiego 5, Lachowickiego 14, Kłeckiego 12,

Petrykowskiego 13, Serafinskiego 10. Parafia słucka rozciąga się w długości na mil 7 w szerokości na mil 3; liczy w ogóle dusz Rzymsko-Katolickich podług spisów w 1842 roku uczynionego oprócz filii Uzieckiej 2196.

Fara Słucka 1419 roku zbudowana w 1439 od Michała Zygmuntowicza Książęcia Litewskiego funduszem stałym opatrzona, od Macieja biskupa wileńskiego w tej że dacie poświęcona, a później w 1632 roku przez sufragana wileńskiego biskupa Gracyanopolitańskiego Woyskiego pod wezwaniem s.s. Michała Archanioła i Jerzego Męczennika konsekrowana; znakomita starożytnością swoją, stoi z drzewa modrzewiowego wybudowana lat 425 (a.) i tyleż jeszcze wieków przetrwać może przy starannem opatrzeniu. W 1804 roku proboszcz miejscowy X. Prałat Stanisław z Zaștyr, zająwszy się wzmocnieniem tej świątyni podważył i podmurował ściany, dachem nowym pokrył i wszystko starannie poprawił i opatrzył.— Jest ona figury prostokątu podłużnego, facyatą i dwoma wieżami ozdobiony, nowem futrowaniem zewnątrz okryta, otoczony chodnikiem drzewami wysadzonym. Wewnątrz mieści następne ołtarze: Wielki z obrazem starożytnym Trójcy Przenajświętszej na deskach malowanym; ołtarz ten z drzewa budowany lakierowany i złocony; statui s.s. Onufrego i Jana Nepomucena otaczają obraz. Ołtarz 2gi z obrazem N. Maryi Panny szatą srebrną okrytym starożytnej roboty, należy do Bractwa Szkaplerznej Maryi uprzywilejowany dla ratunku dusz w czyścu cierpiących.— Ołtarz 3ci św. Kazimierza, 4ty św. Anny utrzymywany przez bractwo Różańca św. 5ty św. Maryi Magdaleny Altarzyński.—

Zakrystya w srebro i inne sprzęty do s.s. obrzędów i ozdoby świątyni służące dostatnio zaopatrzona. Tu przechowuje się serce Floryana Hieronima Radziwiłła w srebro oprawione.—

Obligacyi do funduszu przywiązanych żadnych niema.

Proboszcz do pomocy obowiązków swoich i posług parafianom, utrzymuje przy Farze słuckiej podproboszcza i dwuch komendarzy

(a.) w dawnych wiekach, gdy wzajemne szyzmy i prześladowania religijne były./

i osobno kapłana przy kościele filialnych w Urzeczu.

Altarya w Farze słuckiej.

1° Altarya S^tej Anny połączono z funduszem szpitalnym i brackim. Ołtarz Altaryski S^tej Anny, fundowany 1736 roku przez Antoniego i Michała de Rotne Krukowieckich i Józefa Łazarewicza. Ołtarz drewniany malowidłem i snycerszczyzną ozdobiony, ma dwa przedziały: w górnym obraz Anioła Stróża, w dolnym S^tej Anny samotrzeciej z Najświętszą córką swoją i małym Chrystusem Panem, osoby te w szaty srebrne i korony obleczone. Ołtarz ten ma osobne srebro i aparaty do s.s. obrzędów potrzebne.

Między dokumentami funduszowemi jest przywilej na arcybractwo S^tej Anny w roku 1608 listopada 6 wydany przez X. Antoniego Barskiego Oficyała Warszawskiego, Seniora tegoż bractwa.

Zabudowania Altaryaty na ziemi funduszowej składa się z domu mieszkalnego, stajni i ogrodu warzywnego.

Szpital funduszami Kazimierza Hłokockiego Stolnika połockiego 1666 roku i Jana Połockiego w 1668 roku wzmiankowanemi opatrzony składającemi sumę Rs. 4572. Ziemia pod szpital nadana przez X^cia Janusza Radziwiłła 1666 roku; dozór nad tym szpitalem i jego funduszem zlecony kongregacyi S^tej Anny.– Dom mieszkalny dla ubogich /: po spaleniu dawnego :/ nowo w roku 1811 wybudowany, obszerny o jednem piętrze.– W nim pomieszczają się ubodzy i utrzymanie biorą z dochodów Komitetu Dobroczynnego, będącego oddziałem towarzystwa na ten cel w St. Petersburgu ustanowionego. Gorliwy proboszcz słucki X. Prałat z Zamostya postarał się o zaprowadzenie tej dobroczynnej instytucyi, której sam przewodniczy. W tymże domu urządzona jest kaplica dla wygody niedołężnych i chorych. Ma nadto tenże dom z nadania fundatora ogród warzywny. Ubodzy utrzymujący się w szpitalu są w liczbie następnej: z funduszu

---

wyjako duchem czasu, a Farze słuckiej wierszyk takowy napisano: „Starsza Słucka Fara, Niż kalwińska Wiara,"– a to z powodu iż Radziwiłłowie dziedzice Słucka, przyjąwszy reformę Kalwina, kościół dla tego wyznania w Słucku fundowali.– /: przypisek Autora :/

dawniejszego, wyżej opisanego, kobiet 5 – z dochodów Komitetu Dobroczynności Człeko-lubnego mężczyzn 3, kobiet 7. – Tu mieszka i dozorca szpitala.

Arcybractwo S^tej Anny: składa się z niemałej liczby osób obyczajów nienagannych, z których wybierają się starsi do strzeżenia funduszów brackich i utrzymania porządku pod naczelnictwem X^a Altarysty, jako promotora tegoż bractwa. Procent od summ funduszowych niżej wyszczególniających się i dalsze dochody, wydatkują się na Anniwersarze po zmarłych członkach kongregacyi na oporządzenie ołtarza i obchód uroczystości S^tej Anny, reszta obraca się na interesa Altaryi i opłatę sług.

Sumy te i przywiązane do nich obligacye są następne:

Z zapisu przez Konstancyę Łazarewiczową i Zofię Protasową, suma 6000 zł. polskich, zwiększona z zaległości procentowych do rubli srebrnych ———————————— 1800

Obowiązek odprawiania za ich dusze w każdym tygodniu po dwie msze ś^{te}. czytane

Z legacyi Stanisława i Tekli Czarnoluckich Murgrabiów Ziemi Grodzkiej ———————————— 285

Obowiązek odprawiania co tydzień jednej mszy S^{tej} czytanej

Z legacyi Antoniego Popiwiego r. s. 300

z obowiązkiem odprawiania jednej mszy S^{tej} czytanej w tygodniu

Z legatu Katarzyny Nieprzeckiej 15

Za jej duszę odprawuje się co rok jedna msza Sta czytana przed ołtarzem S^{tej} Anny.–

Sumy te składają łącznie kapitał Rs. 2100, który jest razem i funduszem Altaryi.

Osobny fundusz szpitalny składał się z kapitału rs. 277 kop. 38 rozmaitym osobom rozpożyczonego i w części zaginionego.–

2ª Altarya S^{tej} Maryi Magdaleny fundowana przez Jana Kazimierza i Katarzynę Konstancyę z Bokorów Stońskich Cześników Wileńskich w roku 1689 z potwierdzeniem Aleksandra Kotowicza, biskupa smoleńskiego, administratora Dyecezyi Wileńskiej. Nadanie

to składa się z folwarku Winiszcza o mil dwie od Słucka odległego, ze wsiami Winiszcze i Lenki dymów włościańskich 56 zawierającemi. Karczmy dwie. Ziemi w ogóle pod folwarkiem i wsiami włók 15 morg 1 prt. 150. Dusz męzkich w rewizyi zapisanych 83. Lasy nie wyniszczone i obszerności ich w wizycie nie wykazano. Tenże fundator testamentem w r. 1705 czynionym zapisał dla Altaryi kapitał wzrosły teraz z wyroku sądowego do rs. 2415.

Nadto ma Altarysta w mieście Słucku dworek z ogrodem, powierzchnia tego placu zawiera ziemi prt. 150.

Ołtarz Altaryjski w kościele farnym. Staroświecki z drzewa roboty snycerskiej i pozłotą ozdobiony z dwoma obrazami: Najśw. Maryi Panny i Św. Maryi Magdaleny. Ma osobne srebro, aparaty i dalsze kościelne sprzęty zamożniejsze nawet od farnych; tych wiadomość spisał synowiec fundatora, a Dziekan w czasie wizyty kontrolował.

Nadto przy folwarku Winiszczu jest kaplica w której ołtarz z obrazem Chrystusa Pana Ukrzyżowanego.

Obowiązki wieczne na Altarystę przez fundatora włożone są: odprawianie za jego duszę po cztery msze s.s. czytane w każdym tygodniu.

Dochodu rocznego wykazała Wizyta Metropolitalna z tego funduszu rs. 1015 kop. 52.

Filia do kościoła Farnego w miasteczku Radziwiłłowskiem Urzeczu.

Kościół drewniany w niedawnych czasach odnowiony, kiedy wziął pierwiastkowe nastanie nie wiadomo. — Mieści trzy ołtarze: Wielki z obrazem Ukrzyżowanego Zbawiciela i Maryi Panny szatą srebrną ozdobionym; w 2ch bocznych obrazy: Niepokalanego poczęcia Maryi i Trójcy Przenajświętszej.

Zakrystya nader ubogo opatrzona.

Rozległość tej części parafii słuckiej, mającej położenie w powiecie Bobrujskim, oddzielona do filii Urzeckiej jest znacznej rozległości od Urzecza do Dziakowicz na mil 8, od Pasieki do Plusny na mil 5

rozciągająca się. Graniczy z parafiami Słucką, Serafinską, Hłuską, Choromecką i Petrykowską. – Ludność ogólna Rzymsko-Katolickiego wyznania w 1842 roku spisana wynosiła dusz 762.

Fundusz tej filii skutkiem komplanacji w 1820 roku z Prokuratoryą Massy Radziwiłłowskiej zawartej składa się z opłaty co rocznej na utrzymanie kapłana i nauczyciela szkoły parafialnej po rs. 225 i czterech morgów ziemi. – Jest zabudowanie dla kapłana z innymi do jego wygody służącymi budynkami i dom na szkołę parafialną w 1827 roku wystawiony.

Filia Śgo Ducha w mieście Słucku oddana Pannom Maryawitkom, przy wyszczególnieniu ich klasztoru opisaną będzie.

Kaplice w obrębie parafii słuckiej Rzymsko-Katolickiego obrządku, które się w dobrym stanie podczas wizyty utrzymywały były następujące: Szpitalna i Studzieńska w Słucku w Bokszycach, w Miecewiczach, w Winiczowu, w Pohoście, w Pichliszkach w Romanowie, w Jaczewie, w Kielach, w Czabusach, w Skobinie, w Maikowku, w Pokroszewie, w Borkowiczach, w Bieberwiczach, w Irokiewiczach, w Waikowszczyznie, w Bielicy. – Opuszczono w których nabożeństwo nie odprawiało się znajdowały się: w Doktorowiczach, Bokszycach, Paździerskach, Jeremiczach, Staszycy, Wyźnie. –

Szkoła parafialna w Słucku utrzymywała się nakładem proboszcza i liczyła uczniów od dwudziestu do czterdziestu.

Szkoła powiatowa także z funduszu Radziwiłłowskiego powstała dla wyznawców Ewangielików Reformowanych podług nauki Kalwina i przez ich nauczycieli prowadzona.

Fundusz ziemny probostwa słuckiego składał się z następnych szczegółów. – Folwarków dzierżawczych trzy: Jaczewo, Czabusy i Pichliszki. – Wsi włościanami osiedlonych 4 w nich dymów 83. Kolonii z ludzi wolnych przez teraźniejszego proboszcza założonych 3 w nich osadników domów 39. Dusz poddanych męzkich do rewizyi zapisanych 341. Ziemi i lasów wogóle włók 439. – Karczem 7, młynów 2. Dochodu rocznego na wizycie Metropolitalnej obrachowanego rs. 2539 kop. 20.

Probostwo w nowy dom mieszkalny i inne do wygody budowle należycie opatrzone.

Gdy fundusze duchowne przeszły na własność skarbową, kościół farny słucki pomieszczony został w klasie II.– Proboszcz pobiera rocznie ze skarbu rs. 500 i ma wydzielonej na swój użytek ziemi dziesięcin 30.

5° Kopyl. Miasto Radziwiłłowskie pośród ogromnych dóbr tego znakomitego rodu położone. Spłynęło ono do ~~nich~~ dzierżaw razem ze Słuckiem po Zofii Olelkównie zaślubionej Januszowi Radziwiłłowi.

Rok 1419 Kościół parafialny tegoż samego 1419 roku i przez tegoż w Słucku fundatora był założony; jest on budowany z drzewa, na podmurowaniu dwoma wieżami i facyatą ozdobiony. Mieści wewnątrz trzy ołtarze. Wielki snycerskiej i staroświeckiej roboty, w nim obraz Najświętszej Maryi Panny szatą, koroną i wotami ze srebra okryty. Boczne dwa ołtarze na deskach optycznie malowane mają obrazy S.S. Antoniego z Padwy i Jana Nepomucena.

Zakrystya nader szczupło w srebro i inne sprzęty opatrzona.

Od lat bardzo dawnych, a może i od początku ~~koś~~ erekcyi kościoła, był on uważany jako filialny do Słucka, dlatego że oba te beneficya na jedną osobę zyskiwali prezenta. W tych zaś czasach przy nowem rozporządzeniu kościołów i ich funduszów Kopyl na osobną parafię przeznaczony, osobnego tem samem mieć będzie plebana.

Zapisy funduszowe do żadnych szczególnych obligacyi oprócz zwykłego parafialnego nabożeństwa i posługi pasterskiej dla swej owczarni plebana nie obowiązują.

Parafia Kopylska w powiecie i dekanacie Słuckim położona graniczy z parafiami: Bobowieńską, Stróżewską, Wędzieńską, Cimkowicką, i Słucką, liczy wogóle dusz Rzymsko-Katolickiego wyznania podług spisu w 1842 roku uczynionego 2845.

Fundusz ziemny składa się z folwarku kresencyjnego Hale zwanego

do którego należą wsi Kiele, Morole, Juryzdyka w mieście Kopylu i kolonia Nowosady mianowana. W nim dymów włościańskich gruntowych 30. Ogrodowych na Juryzdyce 17. Wolnych czynszowych w Nowosadach 5. Dusz włościańskich męzkich do rewizyi zapisanych 141. Ziemi, sianożęcia i lasów wogóle włók 40, morgów 11 prt. 150. Karczem 3, młyn 1. Dochodu rocznego na użycie wykazanego rs. 833 kop. 25.

Plebania i folwark wyżej wymieniony Kiele mają dostateczne do mieszkania i wygód gospodarskich budowle.

Była nadto przez fundatorów na kahale kopylskim darowana księżowi pewna suma, teraz zapomnianej ilości; od któréj teraz kahał wnosi coroczny dochód pod tytułem plebana po rs. 11 kop. 85, po dwa kamienie łoju i beczkę smolną, na oświetlenie procesyi w czasie pamiątki Zmartwychpowstania Najświętszego Zbawiciela.

Biskup Ryskur przed laty proboszcz słucki i kopylski na fundusz Altaryi w kościele kopylskim zapisał sumę zamienioną mu przez kahał słucki r. s. 1500; o jakowej dzypłanie rozporządzenia przez jeszcze do daty wizyty Metropolitalnej ukończony nie był, dlatego i Altarya nie wzięła skutku. Ma ona w mieście Kopylu osobne zabudowanie mieszkalne i do potrzeb gospodarskich odpowiednie.

Przy zamianie funduszów duchownych na opłatę pensyi ze skarbu, kościół kopylski policzony został do klasy IV. Pleban pobiera rocznie r. s. 275 i ma wydzielonej na użytek swój ziemi dziesięcin 30.

Kopyl i Słuck należące w początkach XVI wieku do książąt Olelków /. o czem wzmienilismy przy opisaniu Słucka /. zajmuje w kronikach Litwy ciekawą kartę o męztwie i poświęceniu się Anastazyi księżnej Słuckiej, wdowy po Symonie synie Jerzego Olelkowicza.

W roku 1505 Tatary Perekopscy wpadłszy do Rusi Litewskiej szeroko pościeli łotrowskie zagony swoje, mordy, pożogi i rabunki rozwodząc. Dasiedłszy aż do Klecka i pod tem miastem główny założywszy obóz, rozdzielili się na kilka gromad: jedna z nich, jedna z nich ku górnemu Niemnowi wysłana, ciągnęła z pośpiechem w kilku oddziałach. Księżna

Anastazya zbierała i uzbrajała lud, aby na jego czele zajść w oczy nieprzyjacielowi. Szlachta i mieszczanie przykładem jéj zagrzani skupili się pod chorągwie bohaterki. Spotkawszy Tatarów raz jeden pod Kopylem, drugi raz pod Pietrowiczami na głowę ich pobiła i tym sposobem przyczyniła się do zupełnego zwycięztwa nad niemi.(a)

Nie wiele później, bo w roku 1508, zdrajca ojczystéj ziemi Michał Gliński, roznosząc mordy, spustoszenia po Rusi Litewskiej, zbliżył się z drużyną buntowników pod ziemię Słucką, w któréj zamarła Anastazya, gotową była do odparcia napadu nieprzyjacielskiego. Gliński posyła do niéj z ofiarą ręki swojéj, lecz ta szlachetna Litwinka odrzuca ofiarę niegodną siebie; mężnym odporem niweczy dwakroć zamiary jego dobycia Słucka i zawładania nią samą. Mścił się nikczemny zdrajca nad włościami księstwa Słuckiego, niszczył je ogniem i mieczem, ale nie zdołał pokonać mężnego serca niewiasty, któréj zasłużoną chwałę dzieje z podziwieniem głoszą.(b.)

<u>Chotchla</u>. Majętność obywatelska, teraz w powiecie i dekanacie Wilejskim położona, dawniéj była w województwie Mińskiem, które rzeka Wilia odgraniczała od województwa Wileńskiego. Ta część kraju wchodziła niezawodnie do składu dawnego księstwa Mińskiego i musiała być w czasowem władaniu księcia Michała, syna Zygmunta Kiejstutowicza. Tego zwierzchnie pobożnego pana, którego trzeci już z kolei fundusz kościelny w tych wiadomościach umieszczamy.

<u>Kościół parafialny w Chotchle</u> był od początku założenia swego z drzewna budowany, czas niejedne może ściany jego do upadku nachylił, teraźniejszy przed kilkunastu laty na nowo erygowany, pokryty i oszalowany, ozdobiony dwiema przy naczelnej ścianie wieżami. Wznosi się na dwuch murowanych sklepach dawniéj do grzebania zmarłych przeznaczonych. Wewnątrz mieści na chórach organ o jedynastu głosach i trzy ołtarze. Wielki snycerskiej roboty, ze statuami ŚŚ. Ewangielistów, u góry jaśnieje Imię Maryi w okno okrągłe wstawione. Obraz Trójcy Przenajświętszej koronującej Maryę Pannę, w czasie nabożeństwa usuwa się, odsłaniając łaskami słynący obraz

(a.) Narbut w Dziejach Litwy Tom VII karta 485–486
(b.) Tenże " " " Tom VIII " 25 – 26

Boga-Rodzicy piastującej na ręku Dzieciątko-Zbawiciela; dawnego nader pendzla na desce malowany. Okryty on jest szatą srebrną, pozłocistą, dwiema takiemiż koronami i innemi ozdobami ze złota i kamieni tudzież wotami łaski Maryi na tem miejscu ciwiadczone wykazującemi. Ołtarze boczne: Chrystusa Pana ukrzyżowanego i Sᵗᵒ Antoniego w nich obrazy srebrnemi ozdobami okryte.

Zakrystya w srebro, aparaty i inne sprzęty do S.S. obrzędów służące, ozdobnie i dostatecznie opatrzona.

Cmentarz parafialny oparkaniony i wysadzony drzewami.

Bractwo: pod tytułem Imienia Maryi w tym kościele roku 1740 zaprowadzone było za bullą Ojca Św. Benedykta XIV tegoż roku 15 lipca datowaną. Z nadania dziedziców ówczasowych Chołchły Józefa i Anny z Pancerzyńskich Galińskich Wojskich Orszańskich, miało ziemię na której teraz w zabudowanym domu mieszka organista. Bractwo to przez opieszałość podobno plebanów zupełnie ustało.

Szpital. Dom porządny, niedawno wyreparowany i pokryty, jest mieszkaniem zakrystyana i trojga ubogich dwuch mężczyzn i jednej kobiety.

Parafia Chołchelska ma rozciągłości w długość mil 3 w szerokość milę jedną. Liczy dusz Rzymsko-Katolickiego wyznania, podług spisu w 1842 roku podanego w ogóle dusz 785.–

Fundusz Ziemny Z nadania fundatora pierwiastkowego książęcia Michała Zygmuntowicza w roku 1484 wzmiankowanego jest folwark Kropiwnica czyli Habany zwany o milę jedną od kościoła odległy, ze wsią Habany i Łuczynice. Osobno dziesięciny z włości książęcych przeznaczone w zamian jakowych ówczesny właściciel Chołchły Mikołaj Galiński Wojski i Sędzia orszański w roku 1691 mają 10 nadał wieczności dla tegoż kościoła wieś Kamienczyznę. Tym sposobem ustalony fundusz składał się z jednego folwarku i trzech wiosek; w nich dymów włościańskich 8, szlacheckich czynszowych 2. Ziemi funduszowej w ogóle włók 9 mórg 1. Dusz poddanych do rewizyi zapisanych 19. Posiadłość tą rozdzielała granica przechodząca między gubernią Mińską

i Wileńską. W tym zaś czasie z nowego rozporządzenia rządu, gdy powiat Wilejski całkowicie do składu gubernii Wileńskiej przeszedł, kościół Chotchelski i inne w Wilejskim powiecie leżące, nie przestały należeć do dyecezyi Mińskiej — aż do roku 1850.

Fundusz Sumowy Z zapisu testamentowego Józefa Golińskiego Wojskiego Oszmiańskiego. Suma na majętności Chotchle ubezpieczona Złp. 3000, z obowiązkiem odprawiania w każdym tygodniu po 2 msze św. czytane za duszę fundatora. — Suma Złp. 1000 na folwarku Łojkowszczyźnie oparta: za procent od niej pleban obowiązany do odśpiewania co tydzień mszy św. jednej za dusze zmarłych.

Szkółka parafialna Opatrzona osobnym funduszem rs. 375 nadanym przez księdza Nowickiego kanonika. Z procentu od niej pleban utrzymuje osobnego nauczyciela dla szkoły. Liczba uczniów w czasie wizyty Metropolitalnej była chłopców 7 dzieci szlacheckich.

Plebania Opatrzona jest w dom mieszkalny i inne do potrzeb gospodarskich dostateczne zabudowania. Wizyta Metropolitalna, opisując budowle nowopostawione lub ze starych gruntownie naprawione, jakoteż kościół starannie i z niemałym kosztem opatrzony, oddaje zasłużoną pochwałę, nieżyjącemu już wówczas plebanowi księdzu Kniażyńskiemu.

Biblioteka funduszowa składała się z książek duchownych 17.

Dochodu rocznego Z funduszu Chotchelskiego, wizyta Metropolitalna wykazała dochodu rocznego z folwarku rs. 273 kop. 75.

Kościół Chotchelski zaliczony do klasy V. pleban pobiera pensyi rocznej ze skarbu rs. 230 i ma wydzielonej na swój użytek ziemi dziesięcin 30.

---

7 Kojdanów. Miasteczko do dóbr Alladyalnych książąt Radziwiłłów linii Nieświezkiej przedtem należne, dziś skarbowe, odległe od miasta Mińska mil 15 w powiecie tegoż nazwiska położone.

Powstanie w nim kościoła Rzymsko Katolickiego należy odnieść jako wyżej opisanych, do najpierwszych świątyń dla tego wyznania w tych

stronach założonych wspólnego ze Łuckiem, Kopylem i Chołchłą, w roku 1439. Miało fundatora księcia Litewskiego Michała syna Zygmunta Kiejstutowicza (a). W papierach fundusznych znajdujących się w plebanii, jest Extrakt zaświadczenia podpisanego przez X. Wojciecha Żabińskiego, dziekana prałata katedralnego, oficyała generalnego.

(a) Zapisy, jakie ten książę dla kościołów nowo przez siebie zakładanych czynił w kraju świeżo nawróconym, dowodzą gorliwości jego o rozszerzenie obrządku przyjętego za panującej na Litwie; która na tem większą zasługiwałaby pochwałę, gdyby życie jego jako obywatela odpowiadało tak pobożnym dziełom. Lecz to wszystko zupełnie miało kierunek. – Kiedy Zygmunt Kiejstutowicz w 1432 roku zrzuciwszy ze stolicy litewskiej Świdrygiełłę, za zezwoleniem króla Władysława Jagiełły sam ją posiadł; wiarę i uległość dla króla jako najwyższego Pana Litwy zaręczył i że Wielkie Księstwo po zgonie jego do wolnego rozporządzenia Władysława powróci, solennemi opisami zabezpieczył, wyjąwszy tylko Troki i inne posiadłości po przodkach, które jako spadkowe dla syna swego Michała mieć chciał. Wszelako tenże Michał osobnym dyplomatem uległość rozporządzeniom ojcowskim przyrzekał.

Świdrygiełło z przychylnem sobie stronnictwem zacięte z Zygmuntem prowadził wojnę, usiłując odzyskać utracone nad Litwą panowanie. – Michał na czele wojsk ojcowskich niejednokrotnie dawał dowody walecznosci swojej. W 1435 roku wygrał walną bitwę pod Wiłkomierzem i pokonał zupełnie Świdrygiełłę, połączonego z zastępami Krzyżaków i Rusinów; zabezpieczywszy przez to na czas długi spokojność dla Litwy.

Po śmierci Zygmunta w 1440 roku zamordowanego od spiskowych, Litwini podnieśli na Wielko Książęcą dostojność Kazimierza, syna Władysława Jagiełły i przez uroczyste poselstwo zapraszali na zajęcie stolicy przodków. Nie do smaku to było Świdrygielle i Michałowi; pierwszy trzymając Łuck z przyległościami i zamkami coraz więcej przymnażał stronników. Drugi miał w mocy swojej Stare Troki, Zamek górny Wileński, Lidę, Grodno i żyzliwość całej

dyecezyi Wileńskiej za pieczęcią urzędową konsystorza, z podpisem pisarza Hrehorowicza wydany, w którym wyrażono: „X. X. Paweł Kleczkowski pleban niewierzki prosi o wydanie z archiwum funduszu na kościół Kojdanowski, jako dosłownie z Autentyku wypisany

---

prawie ~~Litwy~~ Żmudzi. Przecież tą razą nie odważył się stawić oporu wybranemu przez naród Kazimierzowi; owszem do wszczętego od Litwy poselstwa dodał własnych pełnomocników, którzy w imieniu jego złożywszy dary, zaręczyli uległość prawemu panu, prosząc o zostawienie przy nim tych tylko posiadłości, jakie prosto po przodkach na niego spadały. Kazimierz zatwierdził owe żądania i naznaczył sąd na zabójców Zygmunta.

Ale uległość Michała nie długo trwała; pod pozorem łagodnego wyroku przeciw spiskowym na ojca jego, ogłoszonego, odgrażać się począł otwarcie i coraz szerzej ducha niepokoju roznosić. Odkryto spisek w 1442 roku na życie Kazimierza w którym X. Michał bardzo czynny miał udział. Wszakże wspaniałomyślny Kazimierz przebaczył mu zamach tak niegodny, na wdanie się senatorów litewskich powrócił mu posiadłości ojczyste w księstwie Siewierskiem, postąpił nadto Brańsk, Suraż i Bielsk na Podlasiu, Kojdanów w województwie Mińskiem i Kleck w Nowogrodzkiem. Obrał mieszkanie Michał w Klecku czy Kojdanowie i tam nowe knuł zdrady z Książętami Wołożyńskiemi. Zmówiono się podejść Monarchę, gdy on z dworem swoim tylko w bliskich okolicach polować będzie. Umówiono się, rozsadzonym po zasadzkach ludem, otoczyć i wymordować wszystkich. Kazimierz od Andrzeja Gasztołda marszałka nadwornego zawiadomiony, o knującej się zdradzie, schronił się z nim i zawarł w zamku Trockim. Spiskowi spostrzegłszy odkrytą zdradę, szukali ratunku w ucieczce; dognano ich między Oszmianą i Krewem, ale już nie było Michała. Ten się ukrył w Mazowszu podżegając księcia Bolesława do wojny z Kazimierzem. I tu zawiódł się na mocnych nadziejach. Książęta Litewski i Mazowiecki porozumiawszy się ze sobą, zakończyli sprawę na przymierzu.

/.

i wydany mu został. Dokument ten w roku 1439 w dniu SS. Apostołów Szymona i Judy przez Michała X^cia^ Litewskiego sprawiony jest, na fundusz kościoła rzymsko-katolickiego w Kozdanowie, na honor Boga w Trójcy Jedynego, N. Maryi P., SS. Apostołów

Tymczasem Kazimierz po nieszczęśliwym zgonie brata starszego Władysława pod Warną, wezwany został na tron polski w roku 1447. Michał stawił się przed nim w Kaliszu, wpadł do nóg królewskich i błagał przebaczenia. Lubo monarcha łaskawie go przyjął i pocieszał nadzieją lepszej przyszłości, dóbr przecież zajętych wrócić nie kazał i ręki przyjaznej nie podał.- Pomiarkowawszy to wiercaja zemknął do Szlązka; tam złączywszy się z zgrają pogranicznych rabusiów, napadał ziemie Polskie. Potem znowu pojawił się na Mazowszu, gdzie zwietrzywszy niebezpieczeństwo przeniósł się do Prus i u Wielkiego Mistrza schronienia szukał. Kazimierz żądał wydania jego, lecz on tajemnie przez lasy, przebierał się na Żmudź w nadziei znalezienia tam stronników; w drodze otoczony od ścigającej go pogoni; wyrwał oręż nacierającemu nań Krzyżakowi, potrafił skryć się w mało dostępne bagniska. W tej walce o zdobycie miecza srogo poranił sobie ręce; nazajutrz znaleziony i zbity, przeprowadzony został do zamku, w dziejach nie wymienionego, i tam wyleczony.- Udało mu się przekupić straże, przebrał się znowu przez Mazowsze na Szlązk do książąt Oleśnickich; tam znalazł schronienie.-

Ale burzliwy ten awanturnik, owe na swoją ojczyznę zamierzył gotować klęski. Podżegał przeciw Polsce i Litwie tatarów i wskazywał środki osiągnięcia bogatych zdobyczy, usiłując jednocześnie przeprosić króla za pośrednictwem Zbigniewa Oleśnickiego Kardynała. Gdy Kazimierz nie dał się zmiękczyć; Michał snując się na próżno po Kipczackich i Nogajskich ulusach; przebrał się nakoniec do Rosyi na dwór W. Ks. Zofii Witoldówny siostry swojej stryjecznej. Monarcha rosyjski będący w przymierzu z Kazimierzem odmówił mu pobytu w państwach swoich. Opuszczony od wszystkich krył się

Piotra i Macieja, S.S. panien męczennniczek Katarzyny i Barbary, jakowym nadał na wieczne czasy temuż kościołowi i plebanii: 1º Dziesięciny wszelkiego zboża z dóbr swoich dziedzicznych Kojdanowa i Ussy, tak ze zboża, jak również i z ogrodów dworskich. 2º Targowe i propinacyę z dwuch karczem Buntowskiej i Podłoźnej. 3º Nadaje tamże dwuch włościan z obowiązkiem dawania przez nich plebanowi 5 beczek miodu. 4º Z majętności Ussy również wyznacza 4 włościan, którzy 4 beczki miodu dawać powinni. 5º Osobno zapisuje z Kojdanowa trzech włościan ciągłych, czyli roboczych. –

Dokument takowy od czasu powierzenia jego wyżej wzmiankowanemu plebanowi nieświeżskiemu zaginął, śladu nawet niema, czyli on do skutku przywiedziony został, czyli kościół był wystawiony i oznaczona parafia. W późniejszych wiekach, gdy Kojdanów przypłynął do dóbr Radziwiłłowskich, Aniela z Miączyńskich w pierwszem zamęzciu Xna Radziwiłłowa Chorążyna W. K. Litt., w powtórnem Koronecka, Podkomorzyna, rozkazawszy rozebrać stary kościół, nowy dziś trwający wybudowała.

Archiwum plebanii Kojdanowskiej nader nieporządnie przez wizytatora przejrzane, to tylko /. bez wyrażenia dat późniejszych fundaszów /. wiedzieć daje: 1º Że Bogusław Xże Radziwiłł zamieniając nadania księcia Michała Zygmuntowicza, wydał dokument księdzu Pawłowi Kleczkowskiemu kanonikowi i oficyałowi wileńskiemu na sumę Złp. 10.000 ubezpieczając ją prawem wyderkafowym na dobrach Ziębinie, jakowe różne przeszedłszy koleje, od roku 1654 płacenia prowizyi zaprzestały. Plebani Kojdanowscy drogą prawną dochodząc tego funduszu, zyskali w końcu zadosyćuczynienie przez wyrok zarządzający wspomniany kapitał Złp. 10000 na majętności Minkach i odtąd prowenta plebanom dochodziły. – 2º Tenże Bogusław

---

po Monasterach i w jednym z nich trucizną życie zakończył. Przed śmiercią pisał do króla błagając przebaczenia i wydania rozkazu, aby zwłoki jego pogrzebione były w katedrze wileńskiej obok popiołów przodków. /. Spisano z Dziejów Litwy Narbuta Tom VII i VIII. /.

Radziwiłł dziesięciny pierwiastkowym funduszem naznaczone zamienił na coroczną opłatę z Hajdanowa i Uszy po złp. 300. — 3° Z zapisu legacyjnego przez Hordynę, podstolego Orszańskiego 1728 roku wydanego płacić plebanowi co roczny procent od sumy 6000 złp. — 4° Z gruntu przy kościele filialnym w Nowosiółkach, jakowy pleban na własną korzyść obsiewa. — Takowe szczegóły na wizycie Metropolitalnej zliczone wyliczały rocznego dochodu rs. 265 kop. 50.

Kościół z drzewa wystawiony; wewnątrz niego nad ołtarzami wymalowane paludamenta i mitry książęce wskazują dostojność fundatorów. Ołtarzy pięć optycznie na deskach malowanych: w wielkim obraz Ukrzyżowanego Zbawiciela, w bocznych obrazy: figura ~~Ukrzy~~ Chrystusa Pana na krzyżu szczególniejszemi łaskami słynąca, koroną ze srebra i wotami ozdobiona: S.S. Michała Archanioła — Hieronima i Anny. Oprócz tego ściany kościoła okrywają rozmaite święte obrazy.

Zakrystya i kościół w srebrne aparaty i dalsze porządki dostatecznie opatrzona i nowemi pomnożona ofiarami. W kościele zaprowadzone jest Bractwo Sᵗʲ Anny nie mające osobnych funduszów.

Szkoła parafialna podobnież bez funduszu utrzymuje się z gorliwości plebana.

Pleban nadaną miał dawna przez dwór Hajdanowski ziemię z sianożęciami, której część na własną korzyść uprawia, a część osadzona jest w miasteczku Hajdanowie. Juryzdycznami tych liczy się domów 7, a przy filii w Nowosiółkach dom jeden, prócz tego do funduszu należało: dym włościański gruntowy jeden, ogrodowych 7, dusz do rewizyi zapisanych 5, ziemi wogóle włók 6 morg. 15. Annaty rs. 205 kop. 50.

Plebania w mieszkanie i gospodarskie budowle opatrzona.

Obowiązki plebana z zapisu legacyjnego powstałe i na zawsze trwać powinne są: w każdym tygodniu po trzy msze ś.ś. czytane, prócz zwykłych do kościołów parafialnych przywiązanych z prawa kanonicznego powinności.

Filie w obrębie parafii znajdują się następne:
1º w Nowosiółkach majętności obywatelów Kostrowickich, kościół fundowany przez ich poprzedników Łomżyńskiego i Świdałowskiego w roku 1607 z nadaniem 4 włók ziemi. Świątynia ta przyzwoicie ozdobiona zawiera ołtarz z figurą Ukrzyżowanego Zbawiciela; Zakrystya w srebro i inne sprzęty opatrzona. — Obowiązkiem plebana jest odprawianie tu nabożeństwa każdego miesiąca w pierwszą niedzielę po nowiu; tudzież na trzeci dzień Narodzenia Pańskiego, Wielkiej Nocy, Zesłania Ducha Śgo. i w oktawę Różańca Maryi. 2º na cmentarzu za miasteczkiem Kojdanowem kaplica z ołtarzem Chrystusa Pana Ukrzyżowanego 3cie przy zaścianku Harburach na cmentarzu, nakładem ziemianina Kojdanowskiego Jakóba Harbura zbudowana i w potrzebne do Śtej ofiary sprzęty opatrzona. 4te przy zaścianku Morejkach, kaplica z drzewa brusowanego wybudowana, również niektóremi sprzętami uposażona.

Te trzy filie nie mające żadnego uposażenia rzadko przez plebana dla odprawiania mszy św. odwiedzane bywają.

Parafia Kojdanowska graniczy na wschód z parafią Mińską o wiorst 16 — na południe z Nidrzewicką o wiorst 14 — na zachód z Rubieżewicką o wiorst 8, — na północ z Wołmiańską o wiorst 10. — Ludność jej Rzymsko Katolickiego wyznania w 1842 roku zliczona wynosiła dusz wogóle 3859.

Podług nowego urządzenia kościołów i funduszów Kojdanowski zaliczony do klasy III. Pleban pobiera rocznej pensyi ze skarbu r.s. 400 i ma wydzielonej na swój użytek ziemi dziesięcin 30. —

---

8 Radoszkowicze. Miasto zarządu skarbowe, nadane jurysdykcyą ratuszną, przedtem starościńskie, leży na trakcie pocztowym do Wilna przeprowadzonym. Odległość od miasta gubernialnego Mińska o mil 3, od powiatowego Wilejki 7 należy teraz z całym powiatem do guberni Wileńskiej. Miasto dawno znajome dziejom, a szczególniej słynne pobytem w nim dwumiesięcznym króla Zygmunta

Augusta w roku 1568, które oznaczył za punkt zbierania się wojsk obojga narodów, na zamierzoną przeciw Rosyi wyprawę; zatrzymując się przeglądem przybywających z rozlicznych prowincyi i województw rycerstwa.[a]

Kościół parafialny Radoszkowicki, początkowy swój zakład otrzymał w roku 1447 od Piotra Sęka, dziedzica Wiszniewa (w powiecie Oszmiańskim leżącego).[b] i żony jego Milochny. — Brat fundatora Giedygołdowicz kasztelan Wileński, Namiestnik Smoleński, pierwszy funduszowy zapis powiększył i dokonał w roku 1485. Zatwierdził takowe nadania na kościół Aleksander Jagiellończyk przywilejem 1503 roku datowanym.

Kościół Radoszkowski z drzewa budowany, pięknej architektury w figurze krzyża z okazałą kopułą znacznie nad dach wzniesioną i frontonami, dziś trwający; wystawiony został na miejscu dawnego w r. 1634, a w sto siedem lat tarcicami oszalowany, podmurowany i nowym dachem opatrzony został. Lecz gdy i ta poprawa po przejściu drugiego stólecia znowu zupełnej odnowy potrzebowała, gorliwi parafianie przykładem zacnego pasterza swego zagrzani nie szczędzili znacznego nakładu, aby ten ~~[illegible]~~ Dom Boży we wszelkich częściach poprawić i ozdobić i jeszcze na długie lata zachować. Wewnątrz świątyni zawiera piękne dawnej snycerskiej roboty ołtarze: te odnowione pozłotą i białym lakierem powleczone pięknie odbijają od ścian również odświeżonych. — W wielkim ołtarzu statua Pana Jezusa Nazareńskiego, do którego przynosi lud wierny modły w każdy piątek licznie zgromadzający się. Statuę tę zasłania obraz Trójcy Przenajświętszej. Bocznych ołtarzy dwa podobnejże architektury zbudowanych i jednostajnie odnowionych, w nich obrazy przypalne: Niepokalanego Poczęcia Maryi P., Św. Antoniego Padewskiego, Św. Anny i Św. Tadeusza Apostoła. Organ o kilkunastu głosach, pięknej architektury.

(a) Narbut w Dziejach Litwy — Tom IX karty 431 — 432 — 433. —

(b) Podług świadectwa wizyty portret Piotra Sęka znajduje się w kościele Wiszniewskim.

Kościół ten poświęcony pod wezwaniem Trójcy Przenajświętszej, konsekrowany był w r. 1741 przez Tyszkiewicza biskupa Żmudzkiego.

Zmarły przed kilkudziesięciu laty proboszcz Radoszkowski Stankiewicz cmentarz kościół otaczający zamienił w piękny angielski ogród. Dziś jest on szczególniejszą miejsca i świątyni Pańskiej ozdobą. Wchodzi się do kościoła przez dzwonnicę dobrej architektury i przebywa się część ogrodu urządzoną do obchodów procesyjnych, drzewami i kwiatami okoloną.

Zakrystya bogato w srebro i inne sprzęty opatrzona.

Przy statui Odkupiciela są zawieszone z tegoż kruszcu wota i kilka złotych pierścieni kamieniami sadzonych.

Szpital dom porządny gontem kryty żadnym funduszem uposażony nie jest.

Probostwo z domem wygodnym do mieszkania i dalszymi zabudowaniami rozłożonemi wpośród ogrodu wyżej wymienionego, piękną nader składają całość. Jest nadto dom osobny w którym mieszka organista i jeden z komendarzy.

Cmentarz o pół wiorsty od kościoła odległy, rowem okolony, w pośrodku porządna kaplica z frontonem na kolumnach wspartym. Wewnątrz niej ołtarz z obrazem Św. Jana Nepomucena.

Biblioteka funduszowa składa się z 82 tomów dzieł treści religijnej.

Proboszcz dopełnia obowiązki swoje z pomocą dwóch ciągłych komendarzy. Obowiązki funduszowe są: w każdą niedzielę msza św. śpiewana za fundatorów i druga z prawa kanonicznego za parafian.

Ludność parafian Rzymsko-Katolickiego wyznania w 1842 r. zliczona wynosiła według dusz 3309.

Fundusz probostwa składał się: 1° z obszernej przyzdyki w mieście Radoszkowiczach, zapełniającej oddzielny kwartał

miasta, rzeką i młynami od skarbowego oddzielony, przynoszący znaczny dochód proboszczowi z propinacyi; ten ustał w roku 1798 przez zaprowadzenie po miastach Koronnych kabaków skarbowych, 2º z majętności Syczewicz o milę jedną od probostwa odległej; składa się ona z dworu porządnie zabudowanego, z 3 wsi w których włościan na gruncie osiedlonych domów czterdzieści; w miejscie na Juryzdyce mieszkańców ogrodników 7, w ogóle dusz męzkich do rewizyi zapisanych 102. Karczem 3. Młyn na rzece Wiwżynce 1. Ziemia nie wymierzona, lecz porównywając jej średni do mieszkańców i dworu stosunek wynosić może włók 100.

Rok 1450

Po zamianie funduszów duchownych na dochód w gotowym groszu probostwo Radoszkowskie zaliczone zostało do klasy III. Proboszcz pobiera co rocznej pensyi ze skarbu po rs. 400. i ma wyznaczonej na swój użytek ziemi dziesięcin 30.

Kleck miasto ordynackie domu książąt Radziwiłłów linii kleckiej dawniej w województwie Nowogródzkiem, teraz w powiecie Słuckim guberni Mińskiej, przy trakcie pocztowym na Wołyń prowadzącym położone. 9.

Podług badań dziejowych, składało ono część posiadłości prywatnych W. Ks. Kiejstuta i było następnie przez potomków jego dzierżane. Tu mieszkał około roku 1442 X^{żę} Michał Zygmuntowicz i knował zdrady przeciwko Kazimierzowi Jagiellończykowi wespół z książętami Wołożyńskiemi, jakośmy wyżej przywiedli. Posiadłości jego na skarb królewski zabrano. Za panowania Zygmunta Jagiellończyka Kleck był we władaniu królowej Bony, czego odkryliśmy ślady z papierów funduszowych plebanii. Okolice miasta tego są słynne w dziejach litewskich walną bitwą wygraną na Tatarach w roku 1506 przy schyłku panowania Aleksandra. Obóz ich główny założony pod Kleckiem szeroko rozsyłał zagonnicze słuszcze; które pokonywane przez oddziały siły zbrojnej litewskiej do głównego stanowiska spędzane były. Tu pod głównem dowództwem Michała Glińskiego z pomocą oddziału

jazdy polskiej przez Sędziwoja Czarnkowskiego Wojewodzica Poznań-
skiego przyprowadzony, a nieprzyjaciel na głowę zbity: utracił w pole-
głych na miejscu 20000 ludzi, jeńców zabranych 40000 uwolniono;
cały tabór i wszystko co do niego barbarzyńcy zgromadzili stało
się zdobyczą zwycięzcy. Zaszła ta pamiętna bitwa 9nia 7 sierpnia
1506 roku. (a)

Rok 1450

Kościół parafialny Klecki pod tytułem s.s. Trójcy, muro-
wany z cegieł, był wyprowadzony z fundamentów około roku
1450 nakładem Andrzeja Mostwiłowickiego, obywatela Nowogródz-
kiego, a dokończony ofiarą królowej Bony, żony Zygmunta Ja-
giellończyka, obieralnej kollatorki tego probostwa. Jakie jego
pierwiastkowe było nadanie i przez jakie koleje przechodził do
roku 1652 śladu w papierach plebańskich niema. W tym zaś
roku w dniu 7 sierpnia Michał Karol Radziwiłł nadał
go wieczystym funduszem.

9.

Świątynia ta z muru wystawiona podczas pożaru niszczą-
cego miasto w początkach teraźniejszego stulecia znacznej ruinie
uległa; dach spłonął i ściany mocno się opaliły. Ordynat Klecki
książę Józef Radziwiłł Wojewoda Trocki w 1810 roku kazał go
własnym nakładem gruntownie poprawić i nowym dachem po-
kryć. Jest on w figurze równoległobocznej z wieżą jedną nad
szczytem wznoszącą się, — fronton ozdabia statua Pana Jezusa
Nazareńskiego. Wnętrze mieści ołtarzy 7. Wielki czarno lakierowany,
snycerskiej staroświeckiej rzeźby, w nim obraz Trójcy Przenajświęt-
szej szatą metalową okrytej; w bocznych ołtarzach podobnej że
struktury umieszczone obrazy pryncypalne: św. Mikołaja,
św. Anny, Maryi Panny szatą srebrną ozdobionej, szczegól-
niejszemi łaskami słynący, Chrystusa Ukrzyżowanego, św. Tadeusza
Apostoła. Na chórze organ o jedenastu głosach rzeźbą i malo-
widłem pokryty.

Zakrystya w srebro aparaty i inne sprzęty nader dostatnio

(a) Narbut w Dziejach Litwy Tom VIII na karcie 479 szczegółowo tę opisuje.

wposażona.

Obligacye wieczne z funduszów powstałe są następne: za duszę Michała Karola Radziwiłły w każdy poniedziałek oficyum za umarłych i msza św. śpiewana. Za duszę Jerzego i Katarzyny Bohdaków co tydzień mszy ś. czytanych dwie. Za duszę Radziwiłłów linii Kleckiej podobnież po dwie mszy czytane w tygodniu.

Filia o milę od Klecka odległa we wsi Sołowiach, kościół z drzewa wystawiony, gontem kryty, wewnątrz ma ołtarz jeden z obrazem ŚŚ. Trójcy i zakrystyę przyzwoicie do potrzeby miejscowej opatrzoną. Filia ta ma własne wposażenie składające się z włóki jednej ziemi z włościańskich dymów 2 i jednego przez szlachcica dzierżawionego. Fundusz ten jest z nadania Kajetana i Agnieszki Jacynierów; z obowiązkiem włożonym na plebana odprawiania tu mszy św. na dniu 3^im^ świąt pryncypalnych.

Szpital dom osobny blisko kościoła zbudowany, w którym podczas wizyty mieszkało 5 osób ubogich. Ma on osobne od fundatora Radziwiłła nadanie włóki jednej ziemi, a przez zmarłego dawno proboszcza Kleckiego X^dza^ Łukowskiego, annuaty po Złp. 45.

Szkoła parafialna bez osobnego funduszu, utrzymuje się z gorliwości proboszcza, w osobnym domu na Juryzdyce jego wybudowanym, gdzie mieszkający nauczyciel uczy przychodzące dziatki katechizmu, czytania, pisania.

Parafia Klecka graniczy na północ z Nieświeżską o mil 2, na wschód z Cimkowicką o milę i pół, na południe z Niedźwiedzką o mil 2, na zachód z Lachowicką o milę 1½. Leży w dekanacie Słuckim; odległa od miasta dyecezyalnego Mińska mil 16.

Ludność jej w 1842 roku spisana liczyła dusz Rzymsko Katolickiego wyznania wogóle 3445.—

Fundusz ziemny z nadania Michała Karola Radziwiłła

pozostały. Składa się: 1º z folwarku Olchówki o mil 2 od Klecka położonego i Jurydyki w mieście Klecku – zawiera wogóle chat włościańskich ciągłych 18, czynszowa 1, ogrodowych 9. Dusz męskich do ostatniej rewizyi zapisanych 62. Ziemi wogóle włók 30.

Fundusz sumowy legacyjny rs. 1279 kop. 50 przez Jerzego i Katarzynę Bułhakow na kahale Kleckim legowany od którego prowizya dochodziła proboszczowi.

Dochodu rocznego z tego funduszu wizyta wykazała rs. 85 kop. 74½

Zabudowanie plebanii i folwarku Olchówki co do mieszkania i gospodarskich wygód jest dostateczne.

Podług nowego rozporządzenia funduszów: kościół Klecki zapisany do klasy III. Proboszcz pobiera rocznej opłaty ze skarbu rs. 400 i ma wydzielonej na swój użytek ziemi dziesięcin 30.

Wizytator od Metropolity naznaczony akt czynności swojej kończąc następne umieszcza rady, które osądziłem być godnemi wiadomości każdego plebana, dlatego dosłownie umieszczam:

„ Na ostatek: cokolwiek świętego, cokolwiek zasługującego na dobre imię, cokolwiek pożytecznego bliźnim i sobie samemu znaleźć się może, cokolwiek Bóg i sumienie, cokolwiek święta nasza religia i prawa kościoła zachowywać pasterzom dusz nakazują, tego się trzymać, to ściśle dopełniać, do tego obyczaje swoje słowami i drugich postrzegać W. J. X. proboszcz nieomieszka, a zasługy w czasie swoim usłyszeć z ust Zbawiciela świata ów pocieszający wyrok:

„ „ Ninie, sługo dobry i wierny, wnijdź do królestwa Pana twojego

„ „ i osiągnij nagrodę od wieków zgotowaną dla Ciebie. " "

/podpisał/ X. Maur Bordnowski S. T. D. Kongregacyi Benedyktynów-Cystersko-Kartuzkiej Prezydent Generalny Wizytator.

10. Dubrowy. Podług niedokładnych śladów jakie się w papierach plebańskich znajdują, kościół Dubrowski od Chlebowiczów, Starostów księstwa Żmudzkiego, jeszcze przed Unią Litwy z Polską, miał być fundowany. Podanie to wspiera starożytność i zamożność

domu Hlebowiczów, którego członkowie niejedną kartę w dziejach Litwy od początku panowania familii Jagiellońskiej zajmują. Między mężami tej rodziny napotykamy szczególniej odznaczających się: Stanisława Wojewody Witebskiego, marszałka nadwornego litewskiego, który w latach 1493–1499–1503 i 1504 w imieniu Monarchów swoich poselstwa do Moskwy odbywał. Jerzego Namiestnika Smoleńskiego w 1493 roku dzielną obronę tego miasta sposobiącego. Tenże, w 1505 roku już Wojewoda Witebski posłował do Moskwy. Jana, syna jego, Wojewody Połockiego, później Wileńskiego, który, oprócz dzieł rycerskich, użyty był w latach 1537 i 1541 na posła Wielkiego do Monarchy Rosyjskiego. Drugi syn Jerzego Mikołaj w nieszczęśliwej pod Wedroszą bitwie wzięty do niewoli, ztamtąd okupiony, w zastępstwie ojca dowodził w 1501 roku obroną Smoleńska; doświadczony i dzielny wojownik. Rodzina ta zupełnie wygasła; imiona w inne przeniosły się domy; lecz pamiątka jej żyje w dziejach i fundacji kościoła teraz opisującego się.

Rok 1453

Pilnując się miejscowych śladów zgodnie z nimi zgadzamy się na pierwiastkowy zakład świątyni Pańskiej w Dubrownach w roku 1453. Fundusz ten z racji ciągłych wojen i napływów Tatarskich zaniechany i z przygraniczającemi zmięszany własnościami potrzebował więcej 3 wieków dopóki plebani Dubrowscy przez wyrok trybunału duchownego przyszli do własności przez Hlebowiczów kościołowi nadanej. Ta magistratura dekretem 1787 roku lipca 12 zapadłym zasądziła na fundusz plebański ziemi włók 28 mórg 17 prętów 10. Sąd podkomorski takową własność ograniczył a ówczesny pleban ksiądz Grzegorz Jodko przez urzędowe uwiązanie do jej posiadłości przyszedł. Ale ziemia nie mając osiedlonych dla jej uprawy włościan, szczupły nader przynosić mogła użytek; przeto ks. Jodko wszedł w umowę z dziedzicem Dubrowna i Kollatorem kościoła Stanisławem Marcinkiewiczem Sędzią Ziemskim

Lidzkim ustępując całkowitą funduszową posiadłość za opłatą roczną po Złp. 1300. Układ takowy 1789 roku, sierpnia 12 zawarty, uzyskał zatwierdzenie dyecezalnego Biskupa, księcia Ignacego Massalskiego. Następnie: gdy dziedzictwo Dubrów w 1791 roku nabyte zostały przez Adama Chmarę Wojewodę Mińskiego, ten zaskuteczniając umowę z poprzednikiem zawartą, takową ilość corocznie wypłacał i nad to wstęp do lasu na ziemi funduszowej będącego dla plebanów dozwolił.

<u>Kościół</u> parafialny Dubrowski, na miejscu dawnych z drzewa budowanych wzniesiony został ozdobnie z muru w roku 1805 nakładem tegoż Wojewody wówczas rangą Tajnego Radcy Cesarstwa ozdobionego. Gmach ten długi arszynów 48, szeroki 23, wysoki 22, dachówką pokryty; za indultem biskupa dyecezalnego Mińskiego Dederko poświęcony zawiera wewnątrz ołtarzy 3, kształtnie z muru wystawionych; w Wielkim figura Ukrzyżowanego Zbawiciela i obraz N. Maryi P. w bocznych Różańcowej N. Maryi i Św. Stanisława B. M.; pod kościołem sklep na grób familijny przeznaczony. <u>Obowiązki</u> plebana oprócz kanonami kościelnemi przepisanych są: odprawianie na wieczne czasy po jednej mszy św. w każdym tygodniu za fundatorów i kuratorów.

O pół wiorsty od kościoła na mogiłach parafialnych jest zbudowana kaplica nakładem tegoż fundatora sprzętami właściwemi opatrzona.

Dobroczynnością tegoż pana naprzeciw kościoła wystawiony nowy dom na szpital, w którym po jednej stronie słudzy kościelni; po drugiej ubodzy mieszkają. Dziedzic na użytek organisty wydzielił włókę ziemi, a dla zakrystyana naznaczył co roczną ordynaryę w produktach.

Pleban ma dostateczne pomieszkanie i obok nadanej ziemi gruntowej morgów 12 i sianożętnej morgów 5 prt. 10.

<u>Parafia Dubrowska</u> leży w gubernii i powiecie Mińskim odległa od miasta dyecezalnego 8 mil. Granicy: na wschód

z parafią Zasławską o milę 1, na południe z Rykowską w takiej że odległości, na zachód z Chotenelską o mil 2, na północ z Krasnosielską o milę jedną. Ludności Rzymsko Katolickiego wyznania podług spisu w 1842 r. uczynionego liczy wogóle dusz 2326.

Wizyta Metropolitalna wykazała rocznego dochodu z tego funduszu rs. 270. Kościół zapisany do klasy IV, skarb wypłaca corocznie plebanowi po rs. 275 i na jego użytek wydzielił ziemi dziesięcin 30.

11.

Miadzioł Starostwo w Województwie Wileńskiem w powiecie Oszmiańskim położone później w granicach gubernii Mińskiej, powiecie Wilejskim do roku 1843 zostawało, od tej daty łącznie z całym powiatem do gubernii Wileńskiej wcielone. Odległe od miasta dyecezalnego Mińska mil 20, od powiatowego Wilejki 8. Daty założenia jego nie wymieniają dzieje, ale o dawnym bycie sama fundacya kościoła w r. 1454 nastała zaświadcza. Gdy za panowania Władysława Jagiełły na sejmie obu narodów w roku 1413 w Horodle odprawionem, ziemie litewskie wzorem prowincyi Polskich na Województwa i powiaty podzielono, Miadzioł zaszczycony drugą powiatu stolicą, w której naprzemiany z Oszmianą sądownictwa Ziemskie i Grodzkie odbywały się aż do czasów króla Stanisława Augusta, kiedy za uchwałą sejmową magistratury te do miasteczka Postaw dziedzicznego Tyzenhauzów przeniesione zostały.

Miadzioł leży na wzgórzu oblanem pięknem jeziorem Miastro zwanem, za nim wązkim tylko pasem przedzielone ziemi rozciąga się jezioro Narocz mil 7 obwodu mające; długości jego granic wzrok najbystrzejszy nie sięga. Na przeciwnym wybrzeżu Miastra wznosi się miasteczko Stary Miadzioł zwane, dziedzictwo niegdyś Koszyców. Z piękną rotundą murowanego kościoła, klasztorem, zabudowaniem dwornem i niektóremi domami w miasteczku z tegoż materyału wystawionymi.

Świątynia ta przez zakonników Karmelitów Bosych dawniej utrzymywana słynną była świętemi kościami Justyna Męczennika, sprowadzonemi z Rzymu szczególniejszymi przywilejami Stolicy Apostolskiej nadanymi. Lud wierny kilka razy do roku tłumnie się zgromadzał, aby uczcić błogosławione zwłoki i razem obchodzić stacye Męki Zbawiciela tamże znajdujące się. Kassata niektórych klasztorów w 1833 roku przypadła wypróżniła klasztor Karmelitański, który po niedługim czasie oddany został na mieszkanie zakonnicom Św. Bazylego z Mińska do Miadzioła przyprowadzonym. Kości Św. Męczennika Justyna przeniesiono do starosielskiego Miadzioła i złożono na ołtarzu w kościele parafialnym teraz opisującym się. Wszakże raz jeszcze odmienity swój pobyt: oddano te drogie szczątki za zezwoleniem Jeneralnego biskupa kościołowi Mosarskiemu w dobrach Barbary z Hrebnickich hrabiny Brzostowskiej wnuczki fundatorów Karmelitów Miadziolskich — Koszczyców, będącemu.

Rok 1454

<u>Kościół parafialny Madziolski</u> W architekturze krzyżowej na podmurowaniu wystawiony z frontonem czterema kolumnami wspartym, nowo oszczony i gontem pokryty; ozdobiony jest nadto trzema kopułami z których środkowa najwyżej się wznosi. Pierwszy założył tej świątyni w roku 1454 przez Andrzeja Sakowicza, Kasztelana Trockiego, był wzniesiony z nadaniem funduszu niżej opisującego się. Poświęcona pod tytułem Św. Stanisława Biskupa Męczennika krakowskiego zawiera wewnątrz ołtarzy 6 starożytną rzeźbą ozdobionych. W wielkim obraz słynący łaskami Ukrzyżowanego Zbawiciela, wnogiemi wotami owieszony. W bocznych ołtarzach pryncypalne obrazy: Św. Antoniego z Padwy, Św. Michała Archanioła, Św. Stanisława B. M., Św. Anny, Niepokalanego Poczęcia Maryi Panny szatą srebrną i wotami ozdobiony.

<u>Zakrystya</u> w srebrne aparaty i inne kościelne sprzęty dostatecznie opatrzona.

Z zapisów funduszowych pleban obowiązany na wieczne czasy odprawiać w każdym tygodniu po trzy msze św. czytane za dusze fundatorów.

Bractwo Św. Anny oddawna w tym kościele wprowadzone nie ma osobnego funduszu, ani szczególnych przywilejów.

Szpital dla ubogich dom osobny z drzewa budowany ma nadane dwa morgi ziemi na ogród.

Filialne kaplice: 1° na cmentarzu za miastem ze składek parafian wybudowana kaplica, w niej ołtarz z figurą Ukrzyżowanego Zbawiciela. 2° w folwarku Lachowiczach obywatela Sadowskiego, 3° blisko folwarku Przegrodzia dawniej do plebanii Miadziolskiej należnego, pod tytułem Św. Eliasza. Żadna nie ma funduszu.

Plac otaczający kościół /: dawniej cmentarz :/ ostawiony jest 15 krzyżami do których przybite obrazki Mękę Zbawiciela wystawujące; obchodzą je z modlitwami jak zwykłe stacye Kalwaryjskie.

Kościół parafialny Miadziolski przygranicza do sąsiedzkich parafialnych — Staro-Miadziolskiego o wiorstę 1, Korzenieckiego o ~~wiorst~~ mil 6, Krzywickiego o mil 5, Budsławskiego 7, Wołkołockiego 5, Lnerajskiego 5, Postawskiego 4. —

Ludność parafian Rzymsko Katolickiego wyznania 1842 roku spisana wynosiła wogóle dusz 4200.

Fundusz ziemny: wyżej wspomniany fundator Andrzej Sakowicz, Kasztelan Trocki, nadał kościołowi na wieczne czasy majętność Przegrodzie zwaną, o mil 2 od Miadziona odległą. Takową oderzła od wyłku plebana, z racji zbierania funduszów na dochód Kapituły Mińskiej nowo przy tejże dyecezji ustanowionej. Bulla Ojca Św. Piusa VI w roku 1804 kwietnia 29 datowana zatwierdziła takowe zwierzchności dyecezalnej rozporządzenie. Oddzielono tylko na dochód stały plebana folwark Bieławiną o wiorst 6 od plebanii odległy z dwiema włoskami

z chatami włościan osadzonemi, których dusz męzkich w ostatniej rewizyi zapisanych 32, i nadto dodano za dziesięciny z folwarku Szklennikowa należne ziemi włók 2, ogólna obszerność przy wszystku plebana pozostała wynosiła włók 10 morgów 19.

Zabudowania plebanii i folwarku są dostateczne do mieszkania i wygód gospodarskich właściciela.

Stosownie do zaszłej przemiany funduszów duchownych, kościół Miadziolski zapisany do klasy IV. Pleban pobiera co rocznie ze skarbu po rs. 275 i ma wydzielonej ziemi dziesięcin 30.

---

12 Wołmy. Majętność teraz obywatelska w gubernii i powiecie Mińskim o wiorst 44 od tego miasta położona. Dziedzice jej wprzódy Stanisław i Barbara Łowkowiczowie w roku 1474 sierpnia 10 dnia kościół parafialny Rzymsko Katolicki na tem miejscu fundując, zapisali na utrzymanie plebana, komendarza i sługi, grunta do zasiewu zboża na sto miar /. tunnes /. naznaczonych i dziewięciu ludzi z ich żonami i następcami z powinnością ich wszelką, na wieczne czasy przeznaczyli. Niemniej z majętności Wołmy i Bractwo-stopy, od każdego zboża zasianego, z ogrodów i od wszelkich żywiołów odbierania dziesięciny plebanowi nwe nadali. Jak się ten fundusz przeszłbowo utrzymywał nie wiadomo; to tylko pewna że skutkiem wyroku Trybunału Duchownego 1629 roku sierpnia 28 zapadłego, Marcin Wołodkowicz, sędzia ziemski Województwa Mińskiego, tegoż roku października 10 dnia grunta funduszowe od własnych oddzielił i zabranych włości kościołowi powrócił. Później w r. 1705 października 29 dnia. Pleban Wołmiański X. Cieszyko z kollatorami i dziedzicami Wołmy, Wołodkowiczami, Filipowiczami i Janem Waśkowiczem, zamieniając daninę dziesięciny, czterech poddanych z ich siemienistością i majątkiem do funduszu kościelnego miał odstąpionych. Takową umowę Brzostowski, biskup Wileński zatwierdził.

Kościół Wołmiański /. od nastania funduszu trzeci /. Dziś egzy-

stojący w figurze krzyża w roku 1751 z drzewa wystawiony i ku czci Wniebowzięcia Maryi Panny poświęcony, mieści wewnątrz ołtarzy 6.— W wielkim kolumnami ozdobionym. Obraz Wniebowzięcia Maryi szatą ze srebra odziany; w bokowych na deskach malowanych ołtarzach, obrazy: S.S. Joahima i Anny.— Tekli;— Tadeusza — Jana Chrzciciela.— Antoniego i Józefa pod kościołem sklep murowany z cegieł.—

Zakrystya w srebrne obrządowe naczynia, aparaty i inne sprzęty przyzwoicie opatrzona.

Blisko kościoła w obwodzie dawnego cmentarza wznosi się pięknej Rzymskiej architektury kaplica murowana pokrywająca zwłoki kollatorki Izabelli z Obuchowiczów Wańkowiczowej Marszałkowej powiatu Mińskiego.

Cmentarz parafialny o pół wiorsty od kościoła odległy ma zbudowaną kaplicę.—

Dom szpitalny nakładem proboszcza wystawiony jest mieszkaniem organisty i ubogich której liczba w czasie wizyty była osób 5 utrzymujących się z jałmużny.

Parafia Wołmiańska rozciąga się w długości na wiorst 27 w szerokości na 18.— Graniczy z parafiami Rzymsko Katolickiemi: Rakowską o wiorst 6, Mińską o wiorst 21,— Kojdanowską, i Rubieżewicką o wiorst 12, Iwieniecką o wiorst 6.

Ludność parafian Rzymsko Katolickiego wyznania spisana w roku 1842 wynosiła wogóle dusz 6000.—

Fundusz ziemny składa się z Juryzdyki w miasteczku Wołmie i folwarku Żebrowszczyzna zwanego, do nich należy: wiosek 3, dymów ciągłych poddanych 11. Ogrodowych 2. Dusz do rewizyi zapisanych męzkich 49. Ziemi wogóle włók 22.—

Fundusz summowy z dekretu edukacyjnej Samochwałowickiej Juzytów rs. 319 kop 15. Z zapisu legacyjnego Jana Kuszla Rotmistrza Oszmiańskiego w 1763 roku czerwca 25 datowanego rs. 600.— Wogóle rs. 919 kop. 15.

Dochodu rocznego wizyta Metropolitalna wykazała rs. 364 kp. 65.

Obowiązki z tych funduszów powstałe są następujące: z pierwiastkowego nadania w 1474 roku wzmiankowanego pleban obowiązany utrzymywać komendarza, posługi i wszelkie opatrzenie kościoła zaskuteczniać.

Z sum legacyjnych: w każdym tygodniu mszy św. czytanych dwie za dusze legatorów odprawić.—

Zabudowanie plebanii i folwarku dostatecznie odpowiadało miejscowej potrzebie.

Podług nowego rozporządzenia kościół parafialny Wołmiański zaliczony do klasy IV.— Pleban pobiera co rocznie ze skarbu po rs. 275 i ma na swój użytek wydzielonej ziemi dziesięcin 30.

13 Lebiedziew. Dobra niegdyś książąt litewskich Algiemuntowiczów Holszańskich, czyli Olszańskich, leżą w dawnem województwie Wileńskiem, powiecie Oszmiańskim, później wcielone do gubernii Mińskiej, powiatu Wilejskiego, a przed dwoma laty z całym powiatem do Wileńskiej gubernii dołączone.— Odległe od miasta gubernialnego Wilna mil 15; od dyecezalnego Mińska 11, od powiatowego Wilejki 4.

Rok 1476 Kościół parafialny w miasteczku Lebiedziewie otrzymał pierwszy zakład w roku 1476 lipca 19 dnia przez X^ie^ Aleksandra Algemuntowicza Holszańskiego, który zapisał na fundusz wieczny: „Bojar płatnych 3. Zamożnych ludzi dziesięciu z ich ziemiami i podwójną służbą. Dwuch sług pokornych.— Karczmę wolną w majętności Lebiedziewie. Trzy ziemie i trzy łąki pod folwark i dziesięcinę z całej majętności Lebiedziewa ze wszelkiego ziarna ogrodowego i polnego; a z majętności Hluszka, Swirnian i Dalkowicz, z żyta i gryki."

Następca jego książę Holszański Paweł, biskup Wileński (a)

(a) Przypominają nam kronikarze nasi z żałością wygaśnienie domu X^ząt^ Olszańskich, jako rzewnego X^tom^ Giedrojciom i potomkom Olsyka, z przyczyny pochodzenia z jednej linii Dowszprungowskiej.— Paweł książę Olszański, kreatura królowej Bony, namaściel Zygmunta Augusta i wielkie ena-

dziedzic Lebiedziewa pomnożył fundusz plebański nadaniem w r. 1542 kwietnia 28 ziemi Hakowszczyzna zwanej.

Dziesięciny pierwiastkowym funduszem w naturze przeznaczone, zamienione zostały na Annuatę w gotowym groszu przez Dokument w 1701 roku stycznia 20 zawarty, między plebanem Lebiedziewskim a Stanisławem Skirzabitowskim, podczaszym kaliskim, pełnomocnym rządcą dóbr X^ężnej^ z Radziwiłłów Neuburgskiej, Dziedziczki na Birżach, Dubinkach, Słucku, Kopylu, Lebiedziewie i.t.d. przeznaczającej wypłaty każdoroczne plebanom z dóbr Lebiedziewa po Złp. 200.

Kościół dawny spłonął całkowicie w pożarze 1809 roku przytrafionym: ówczesny pleban X. Telesfor Hromakowski wybudował nowy, figury prostokąta podłużnego. W nim dwa tylko sporządzono ołtarze: Wielki z obrazem Najświętszej Familii; boczny Niepokalanego Poczęcia Maryi Panny.

---

wzięcie zawsze u niego mający, posiadacz dóbr rozległych z których Janów i Pawłów darował biskupstwu Łuckiemu, Wasilew królowej Bonie zapisał, żyć przestał 1579 roku ostatni z familii książąt Olgimundowiczów Olszańskich. Był to senator wielkiego znaczenia poważany w radzie i dbały o dobro ojczyzny. W kościele pasterz przykładny, gorliwy o czystość wiary, bez surowości dla różnowierców; niepotrzebny tylko tam, gdzie się lękano zepsucia między ludem, lub duchownymi. Po nim katedra biskupia Wileńska dostała się Walerjanowi Suszkowskiemu Protasewiczowi... Był naprzód dziekanem Wileńskim i pisarzem W. X. Litt.; potem biskupem Łuckim, a nakoniec przeniesiony na biskupstwo Wileńskie. Mąż cnotami wysokiemi słynny; gorliwością o pomnożenie cnót chrześcijańskich między ludem nierównany; zasługi jego w kościele i na drodze zaszczepienia oświaty publicznej przechodzą wszelkie pochwały. Umarł w podeszłym wieku.

/. Narbut w Dziejach Litwy Tom IX Karty 294–295 /.

Dobra po nim spłynęły na Dom pokrewny Radziwiłłowski /. przypisek Autora /.

107 Zakrystya. Srebro kościelne i kosztowniejsze sprzęty najście wojsk różnoplemiennych w 1812 roku zagarnęło. Przy wizycie Metropolitalnej, znajdowało się chociaż nie w wielkiej ilości, wszystko czego do S.S. obrzędów potrzeba.

Na cmentarzu parafialnym za miasteczkiem położonym jest zbudowana kaplica.

Kościół filialny w Murkowie. Do nowego rozporządzenia kościołów w 1842 roku nastałego, ten kościół miał osobny fundusz i parafię, teraz wcielony do kościoła Lebiedziewskiego, opisany będzie na miejscu właściwem.

Obszerność parafii następna od kościoła Małodeczańskiego 8 wiorst 4 – od Chożowskiego 10 – od Murkowskiego 9. Ludność parafii Lebiedziewskiej Rzymsko Katolickiego wyznania w 1842 roku spisana zawierała wogóle dusz 1009.

Fundusz ziemny składał się z jednego folwarku łącznie z plebanią, zabudowanego. Wioski dwie, w których chat włościanami osiedlonych 11. Placowych w miasteczku Lebiedziewie domów 11. Dusz do ostatniej rewizyi zapisanych męzkich 42. Ziemi wogóle włók 15, morgów 22.

Fundusz sumowy – 1682 roku kwietnia 28 Adam Karol Pawłowicz Danilewicz zapisał kościołowi Lebiedziewskiemu sumę, na Altaryę Niepokalanego Poczęcia Maryi Panny i na kantorów, – rubli srebrnych – 600; roku 1769 czerwca 13 Anna z Błusiów Sobowiczowa Pisarzowa W^go X^twa Litt. zapisała rs. 750, 1771 roku stycznia 26, Zofia Sorawiecowska Wojska zapisała kościołowi z włożonym obowiązkiem mówienia „Niech będzie pochwalony od wszelkiego stworzenia Przenajświętszy Sakrament" sumę rs. 60, 1781 roku, września 5, X. Kazimierz Sakowicz zapisał kościołowi rs. 300, Jakób Sakowicz na obligacye za duszę Antoniego Matusewicza rs. 150, ogólny kapitał wynosił rs. 1860. Dochodu rocznego wizyta Metropolitalna wykazała rs. 337 kop. 60.

Kościół Lebiedziewski zaliczony do klasy V. Pleban pobiera

co rocznej pensyi ze skarbu rs. 230 i ma wydzielony na swój wy-
tek ziemi dziesięcin 30.

Pierszaje. Dawniej w Województwie teraz w guberni i powie- 14
cie Mińskim położone. Dobra te były własnością dziedziczną ksią-
żąt litewskich aż do roku 1493, w którym Władysław Jagiełło król
Polski, Wielki Ks. Litt. nadając stałymi funduszami biskupa i
i kapitułę Wileńską, między innemi majętnościami Pierszaje
zapisał. Były one w dzierżeniu kapituły do roku 1795, w którym
po przyłączeniu części Rusi Litewskiej do Cesarstwa Rosyjskiego. Do-
bra duchowne, których kościoły i obowiązki porostały w Wiel-
kiem Księstwie Litewskiem na skarb monarszy zajęto. W takiej
kolei Pierszaje i Dory dyplomatom Cesarskim darowano. Nad-
wornemu Doktorowi Rozesonowi przez jego spadkobierców wyprze-
dane, stały się własnością Michała hr. Tyszkiewicza pułkownika
wojsk polskich.

Archiwum plebańskie nie zachowało w papierach swoich
daty założenia kościoła i jego fundatorów; lecz gdy to jest
z innych źródeł pewnem że Kapituły w ziemiach sobie nada-
nych, niezwłocznie wznosili świątynie Pańskie dla Rzymsko Ka-
tolickiego wyznania i do nich dołączały wydziały parafiów:
/. co się z poniżej opisywanych kościołów dowodzi /. Rok przeto
założenia kościoła parafialnego Pierszajskiego, jednoczesny
z datą nadań dla Kapituły lub nader bliski po nim na-
znaczyć można bez błędu. Opatrzenie zaś funduszowe ple-
bana w dobrach kapitulnych osadzonego, tym pewniej tejże kapi-
tule przyznać należy.–

Kościół drewniany, stary bez podmurowania, tarcicami
obwierzony z dwoma wieżami i kopułą; zawiera wewnątrz ołtarzy
trzy – W wielkim ołtarzu na deskach malowanym jest obraz
Maryi Panny Szkaplerznej, piastującej na ręku Zbawiciela, któ-
ry zasłania się obrazem Ukrzyżowanego Chrystusa. W bocznych

ołtarzach snycerszczyzną ozdobionych umieszczono obrazy Sgo Antoniego z Padwy i Sgo Jerzego Męczennika, patrona kościoła i parafii.

Zakrystya. Naczynia do obrzędów S.S. służące, są po większej części miedziane, wytłoczone lub posrebrzone, dwa tylko kielichy z patenami czystego srebra. Aparaty i inne sprzęty również nie wykazują dostatku.

Bractwo szkaplerza Maryi w tym kościele zaprowadzone, nie ma osobnego funduszu i utrzymuje się z ofiar członków i innych pobożnych osób.

Szpital ma dom osobny, w którym organista, zakrystyan i czworo ubogich w czasie wizyty mieszkało.

Na cmentarzu parafialnym jest kaplica w 1808 roku wystawiona i pod tytułem Przemienienia Pańskiego poświęcona. Rocznica tej pamiątki obchodzi się w niej uroczyście.

Ograniczenia i rozległości parafii wizyta nie opisała. Ludność Rzymsko Katolickiego wyznania wynosiła w r. 1842 wogóle dusz 2614.

Fundusz Ziemny. Folwark Łosokin zwany o wiorst 9 od Pierszaj w powiecie Oszmiańskim leżący uprzednio był funduszem kościoła Łoskińskiego z nadania Elżbiety z Sakowiczów Onaczkiewiczowej w roku 1489 datowanego; późniejszym zaś rozporządzeniem Benedykta Wojny, biskupa Wileńskiego w 1618 roku, października 20 wcielonym do funduszu Pierszajskiego oddany. Osobno ziemia w Pierszajach z ogrodami, gruntami i łąkami przez wymiar nieozjaśnionemi, od kapituły przy początkowym założeniu tego kościoła nadana.

Folwark Łosokin ma dodaną wieś tegoż miana, w której gospodarzy ciągłych na gruncie osadzonych domów 13, w nich dusz męzkich do ostatniej rewizyi zapisanych 44. Ziemi wogóle włók 19 morgów 22. Karczem 2.

Obligacya do funduszu przywiązana jest msza św. 1 w każdym tygodniu za dusze fundatorów i dobrodziejów.

Zabudowanie plebanii i folwarku dostatecznie odpowiada

miejscowej potrzebie.

Podług nowego uporządkowania kościół Pierszaiski zapisany do klasy V. Pleban pobiera ze skarbu corocznej opłaty po rs. 2.30 i ma naznaczonej ziemi dziesięcin 30.

Wiek XVI

15

Krasne sioło. Dobra dziedziczne wielkich książąt litewskich później starościńskie, położenie miały w Województwie Wileńskiem, powiecie Oszmiańskim; od doby urządzenia gubernii Mińskiej i powiatu Wilejskiego znalazły się w jego obrębie, teraz zaś po odejściu tego powiatu do gubernii Wileńskiej do tej należą. Znajome w Dziejach Litewskich w czasie wojny sąsiedzkiej z monarchą rosyjskim a Zygmuntem I królem polskim w roku 1519. (a.)

Poprzednik Zygmunta Aleksander Jagiellończyk, król polski W. Ks. Litt. w miasteczku Krasnem Siole uczynił pierwszy zakład kościoła Rzymsko Katolickiego parafialnego w roku 1500 ym na dniu 1 sierpnia wyposażywszy go wydziałem ziemi i poddanych z dóbr Krasnego Sioła. Takowe nadanie Jan III, król polski przywilejem 1688 roku lipca 28 datowanym zatwierdził.

Kościół drewniany dawny, na wysokiem wzgórzu, mogiłami parafialnemi okrążony o ½ wiorsty od plebanii odległy, gdy się do zupełnej nachylał ruiny: gorliwy pleban Krasnosielski ś. p. Kazimierz Charewicz, kanonik, rozpoczął fabrykę obok plebanii pięknego murowanego kościoła, i już ściany jego w roku 1800 do wierzchu okien równo zasklepienia takowych doprowadził, jeszcze przed rokiem 1810; nadto gotowej cegły przeszło dwakroć sto tysięcy do zupełnego ukończenia świątyni Pańskiej przysposobiwszy, bieg przykładnego żywota swego zakończył. — Następcy jego nie poszli za tak ⸗ chwalebnym przykładem: do podniesionych tak znacznie murów nie tylko nie dołożyli cegiełki, lecz nawet przygotowany od poprzednika materyał na inne, korzystniejsze zapewne dla siebie

---

(a.) Narbut w Dziejach Litwy Tom IX karta 145

obrócili potrzeby. Do Zakrystyi za życia X. Charewicza wymurowanej i zasklepionej w pośród obwodu ścian kościelnych przystawili nędzny wązieńki drewniany przysionek, z którego wchodzi się do Zakrystyi poświęconej na kaplicę, w której umieszczono rzadkiej piękności figurę Ukrzyżowanego Zbawiciela, lud pobożny zgromadza się tam licznie szczególniej w każdy piątek, ale dla szczupłości miejsca ledwo osób 40 pomieścić się w niej jako tako może. Nabożeństwo parafialne odbywa się w starym spróchniałym prawie kościółku na cmentarzu parafialnym zbudowanym i wdzięcznie nader w ołtarze i obrazy ze starego już nie egzystującego kościoła przeniesione, opatrzonym. Dziś żyjący pleban wzmocnił ściany podporami i klamrami, ale dach mocno przeciekający nowego dobroczyńcy czeka. Wizytator nie opisał ani ołtarzy, ani innych ozdób wewnątrz kościółka, bo prawdę rzekłszy, takowe nie przyniosłyby zaszczytu beneficyantowi.

Zakrystya: w niej dostateczna znajduje się ilość srebra, aparatów i dalszych sprzętów do odprawiania ss. obrzędów potrzebnych.

Obowiązki parafialne i funduszowe, załatwia pleban przez dwuch komendarzy, rzadko odwiedzając Krasne Sioło, dla zajęcia się wyższym stopniem godności w Kapitule Mińskiej.

Obowiązki wieczne z pobożnych nadań na plebana włożone są następne: 1º w każdy poniedziałek msza św. czytana za duszę Dawida, Piotra, Heleny i Barbary. 2º w każdy wtorek takież za tychże. – 3º W każdą środę za duszę Pawła i Aleksandry Mackiewiczów msza czytana 1ª. 4º co czwartek podobnaż jedna za duszę Xª Mateusza i wszystkich zmarłych plebanów Krasnosielskich. – 5º co sobotę msza takaż za duszę Kazimierza Giedroycia. – 6º co miesiąc msza św. czytana na intencyę Jana i Anny Pawłukowskich.

Bractwo pod tytułem Bożego Ciała zaprowadzone oddawna w tym kościele, Indultem Ojca Śtgo Innocentego XI, oraz konsensem biskupa Wileńskiego Brzostowskiego wprowadzone

w roku 1693 przez dziekana X.º Marcina Imzkiewicza wprowadzone, utrzymywało się ze skarbony brackiej i składek; ozdabiało ołtarz bracki Chrystusa Pana światłem i rozmaitymi sprzętami; w kolei czasu słabiejąc stopniami w gorliwości, nakoniec od roku 1811 ślady nawet bytu swego zatraciło.

Biblioteka funduszowa Świadczy o dawnych plebanach godnie powołaniu swemu odpowiadających. Jeszcze w czasie wizyty Metropolitalnej składała się z dzieł stanowi duchownemu przyzwoitych i zawierała tomów 117 — przy spisie takowych w akcie Wizyty jest adnotacya, że podług dawnych rejestrów brakowało ksiąg 37.

Wizytator od Metropolity naznaczony zaniedbał opisać granic i obszarności parafii; z późniejszych zaś wiadomości w r. 1842 zebranych ludności Rzymsko Katolickiego wyznania Krasnosielskiej parafii wynosiła wogóle dusz 2188.

Fundusz Ziemny Oprócz wyżej wzmienionego nadania Króla Aleksandra w roku 1500. W późniejszym czasie pomnożył się mianowicie: 1722 roku ks. Nanowski pleban Krasnosielski nabył od Suchodzielskiego tatara dwie ziemienistości włościańskie. — 1728 tenże pleban kupił od obywatela Nowickiego, ziemienistość włościańską jedną. — 1780 Junii 20 obywatel Pawlikowski wydał wieczysto zrzeczne prawo na dwie ziemienistości poddanych, wziętych z majętności Bakora na ziemię funduszową plebańską. Oprócz tego plebani posiadali jeszcze place w miasteczku Krasnym Siole. Zachodzi i tu mała opieszałość Wizytatora, który nie wymienił ani położenia ani ilości ziemi funduszowej: dopełniając więc takowy niedostatek przez przybliżenie, fundusz probostwa Krasnosielskiego. Składał się z dwuch folwarków wyprzedzenie w kresencyjnych: Krasnego Sioła łącznie z plebanią zabudowanego i Bojar w niedalekiej odległości leżącego; do nich należy wiosek osiedlonych 4 w nich dymów ciągłych 22, dwor pieszych do ostatniej rewizyi zapisanych 70. Ziemi włók 30. Karczma na gościńcu powtórnym 1. zajezdna.

16

Fundusz Sumowy 1° z zapisu X^a Poszerskiego plebana Krasnosielskiego Złp. 10000 czyli rs. 1500., 2° z zapisu Piotra Mickiewicza, Starosty Rudnickiego suma Złp. 4000, poszukiwana później na sądowym rozdziale Dóbr po nim pozostałych wypłaca schedą ziemną. 3° Podobnież z zapisów Kazimierza Giedroycia Złp. 1000, - Janowskiej Złp. 800 i X^a Charewicza Złp. 300, suma zakredytowana spadkobiercom Mickiewicza z tejże ewdywizji została wydziałem ziemi zamieniona.

Plebania Nowo i porządnie wybudowana z nader wygodnem dla X^ięży i posługi pomieszczeniem się; źle odbija od spróchniałej nędznej szopki blizko niej ku czci Najwyższego sklecone. Dalsze zabudowanie plebańskie, niemniej do składu plonów ziemnych, były na nowo przesypane. O zabudowaniu folwarku Bojar, Wizytator wzmianki nie uczynił.

Kościół Krasnosielski zapisany do klasy IV. Pleban pobiera ze skarbu corocznej wypłaty po rs 275 i ma na swój użytek wyznaczonej ziemi dziesięcin 30.

---

16 Buda później Budsław Aleksander Jagiellończyk król Polski W. Ks. Litt. na prośbę zakonników Bernardynów, przez króla Kazimierza, ojca swego, w Wilnie 1469 roku zafundowanych; przywilejem wydanym w roku 1504 nadał obręb puszczy do Starostwa Markowskiego należnej o mil 8 od granic jego odległy, rzekami Serweczem, Żeją i rucajem Surkiem między błotami ciągnącym się okolony, w powiecie dawniej Oszmiańskim teraz Wilejskim położenie mający.

Bernardyni Wileńscy mając podane sobie przez komisarzy królewskich dakonne uroczysko, dla służby Bożej kapłana a dla dozoru lasu i spławu drzewa rzeką Serweczem do Wilna braciszków zakonnych osadzili - przy niewielkiej kaplicy obok domku mieszkalnego zbudowanej.

Miejsce do rychło głośnem między okolicznym ludem być poczęto;

pobożny i pustelniczy żywot zakonników, pomoc duchowną jakiej garnącym się coraz liczniej wiernym ochoczo udzielali, nakoniec widziana niejednokrotnie jakaś nadzwyczajna światłość, objawiająca, że na tem miejscu cześć Boga Rodzicy, szczególniejszemi jej łaskami ma się rozszerzyć, wstawiało je coraz więcej przez lat 36 zamieszkania w Budzie zakonników. Później rozerwania i niezgody między wyznaniami chrześcijańskiemi, szerzące się coraz bardziej po tej części kraju, zmusiły nakoniec Bernardynów do opuszczenia Budy. Wrócili wszakże do niej już za panowania Zygmunta Augusta w r. 1571. Komisya przez króla Stefana naznaczona odznaczyła granice tego miejsca i od sąsiedzkich zawładań zabezpieczyła. Lud znowu coraz liczniej do niego się garnął, przeto na miejscu szczupłego Oratoryum stanął w roku 1589 kościół z drzewa nakładem Stanisława Korejwy sędziego ~~sądowego~~ ziemskiego oszmiańskiego zbudowany. W lat dwa później konsekrował tę świątynię pod tytułem Nawiedzenia Maryi Panny, Cypryan Sufragan Wileński, biskup z zakonu Karmelitańskiego wzięty. Lud do obrazu Matki Zbawiciela coraz tłumniej, zwłaszcza w dni Jej uroczystości poświęcone uczęszczał, który doznawał łask jawnych, szczególniej w uzdrawianiu kalekich i różnemi niemocami dotkniętych. — Lecz te dobrodziejstwa Najczystszej Dziewicy Matki, tem hojniej świadczone były, gdy święte jej wyobrażenie przez Paca Wojewodę Mińskiego z Rzymu przywiezione ozdobiło kościół Budzki.(a) Wówczas łaski Maryi ze stron nawet odległych sprowadzały wiernych; kościół drewniany, szczupły tylko część przybyłych mieścić był zdolny. W roku przeto 1633 założony a w 1643 dokończony stanął murowany przybytek Pański, potrójnie od pierwszego większy, lecz i ten wkrótce nie był w stanie wystarczyć zgromadzeniu napływającemu zwłaszcza w dni Nawiedzenia i Wniebowzięcia Maryi. Kilkunastu kapłanów miejscowych nie odpowiadało gorliwości pobożnych chrześcian szukających oczy-

(a) Jan Pac, Wojewoda Miński, będąc w Rzymie, dostał od Ojca Św. Klemensa VII, przy błogosławieństwie pasterskiem obraz

szczenia się z grzechów przez Sakrament pokuty św. w obliczu Wyobrażenia Cudownego tej Matki Miłosierdzia, tej nadziei grzeszników, tej Orędowniczki strapionych!

Gorliwi Ojcowie o wzniesienie nowej, wspaniałej i wielkiego rozmiaru świątyni usilnej dokładali staranności; hojne ofiary pobożnych ojców naszych wspierały to święte przedsięwzięcie. Kościół mogący się śmiało pomieścić na placu najokazalszym stolicy Państwa zaczęto murować w 1767 roku i pierwszy węgielny kamień na dniu 29 lipca założono. Usilność i zdolność miejscowego Gwardyana X^a Konstantego Pensa, błogosławieństwem Boga, wsparciem bogatych jałmużn a szczególniej suma 30000 Złp. przez Felicyana Kroczowskiego klasztorowi Budzkiemu zapisana podałały zakończyć tę piękną i ogromną świątynię w roku 1783 dnia 7 września. Konsekrował ją tegoż czasu pod tytułem Wniebowzięcia Maryi X. Jacek, Janusz, Alojzy Gzowski, biskup Tespieński, Sufragan Trocki, i on Sawny Obraz Matki Zbawiciela uroczystym obrzędem ze starego do nowego wprowadził kościoła, naznaczywszy obchód coroczny tej pamiątki w dniu 4 lipca.[a]

Najświętszej Maryi Panny. — Dar ten tem cenniejszy był dla niego, że śmiało wymknąwszy się błędów dyssydenckich powrócił na łono kościoła i tym gorliwszym został czcicielem Maryi. Za powrotem do kraju, gdy w roku 1598 zbliżał się do śmierci obraz rzeczony darował kapelanowi swemu X. Izaakowi Sołokajowi, który z świeckiego kapłana wstąpiwszy do zakonu Bernardynów kościołowi Budzkiemu oddał. —

(a) Cała ta historyczna wiadomość zebrana z miejscowych papierów konwentu Budzkiego a najobszerniej z książki pod tytułem: „Zwierzyniec na ziemi Niebieski to jest: „Puszcza Budzka łaskami Boskiemi opływająca, których ludzie przy cudownym obrazie Najświętszej Maryi Panny doznają w kościele O.O. Bernardynów. Do druku podano w roku 1650 przez księdza Eleuterego Zielejewicza Prezydenta klasztoru Budzkiego, przypisana Mikołajowi Rotmanowi Isajkowskiemu Łowczemu Wielkiego Księstwa Litewskiego Dzierżawcy Wirszupskiemu.

Trzymając się obranego w tem piśmie porządku odłożymy opisanie kościoła, klasztoru i funduszu Budsławskiego do drugiej części niniejszego dzieła wykładającej zakłady zakonne; tu tylko jako o kościele parafialnym zamieszczają się następne szczegóły.

Obszerność i granice parafii Budsławskiej od miasta Dyecezyalnego Mińska Budsław odległy o mil 16 od kościołów parafialnych: Dokszyckiego mil 4, – Madziolskiego 6, – Wołkołackiego 3, – Parafianowskiego 2, – Dothinowskiego 2, – Kryvickiego 2. – od miasta powiatowego Wilejki 7.–

Ludność parafian Rzymsko Katolickiego wyznania przy wizycie Metropolitalnej 1829 roku były spisane; wynosiła dusz w ogóle 2644. Zamieszkałych w 372 domach.

Szpital. Dom osobny murowany, w części na szkołę parafialną oddzielony, w którym ubodzy, innym prócz ogrodu warzywnego nie opatrzeni funduszem, utrzymują się z jałmużny. Podczas wizyty było w szpitalu ubogich mężczyzn 3, kobiet 8.

Szkoła parafialna na dwie klasy podzielona ma dwuch nauczycieli zakonników i prefekta, wykładających też same nauki jakie są przepisane w dwuch pierwszych klasach dla szkół powiatowych. Uczniów mianowicie z uboższej szlachty zbiera się kilkadziesiąt chłopców, a w tej liczbie czterech konwiktorów z funduszu ś. p. X.a Antoniego Jasieńskiego w klasztorze utrzymywanych. Zdolniejsi uczniowie przykładają się do muzyki, którą o.o. Bernardyni z osobnego funduszu utrzymywali.

Cmentarz parafialny za miasteczkiem położony, ogrodzony porządnie, na nim rozpoczęta murowana kaplica, czeka dobroczyńcy, aby ją dokończył.–

Przez nowe rozporządzenie klasztorów, Budsławski policzony został do zastałych. Skarb wypłaca na utrzymanie każdego w nim mieszkającego kapłana po rs. 40 rocznie. Ziemia jakiej z nadań funduszowych dotąd używali, przy klasztorze nadal pozostała. Za administracyę parafii nie mają osobnego wynagrodzenia.

17. <u>Skaźń</u>. Miasteczko obywatelskie teraz w guberni Wileńskiej powiecie Dziśnieńskim położone, o mil 9 od miasta powiatowego odległe. Niegdyś Dziedzictwo Domu Sapiechów, w którym Jan Sapiecha Marszałek Wielki W. X. Litt. 1509 roku dnia 5 listopada nadał fundusz na nowo wystawiony własnym nakładem kościół parafialny Rzymsko Katolicki: Uposażywszy go wypłatą każdoroczną z dóbr Skaźni po 8 kóp groszy litewskich, osobno dla Wikarego po dwie kopy groszy; naznaczył pewną ilość osypu zbożowego z włości Pohosta, Pustynek, Sieraż, oraz po 6 pudów miodu z każdej z nich dawać nakazał; wolności łowienia ryb na stawach dozwolił, a nadto dwie siemiewistości włościan z ich ziemią i dobytkiem na wieczne czasy na posługę plebana odstąpił. – Fundusz takowy król Zygmunt I w tej że dacie zatwierdził. Po rozlicznych zmieszaniach wojennych, gdy włościanie zubożeni nie byli w ~~stanie~~ możności zaskuteczniać nadań fundatora dla kościoła: Lew Sapiecha Kanclerz W. X. Litt. zamieniając ofiarę poprzednika swojego. Zapisem 1593 roku lipca 16 wydanym, wydzielił na fundusz plebana kościołów Skazieńskiego parafialnego i Pohoskiego filialnego ziemię z folwarkami i poddanymi mianowicie: Wsie Milewicze z zaściankiem, Szokielewicze z zaściankiem, jezioro Izminko, arendę mytną i gorzałczaną w mieście Skaźni. Takowe nadania król Zygmunt III przywilejem 1596 roku maja 28 dnia w Warszawie datowanym zatwierdził. – Późniejszy Dziedzic Skaźni Ignacy Burzyński, starosta Bracławski, robiąc ugodliwą zamianę z ówczesnym proboszczem X^em^ Zygmuntem Łastowskim na miejscu myta i gorzałczanego z propinacyi miasteczkowej dochodu, po 1000 Złp. co rocznie z tych dóbr wypłacać obowiązał się. – Burzyński umarł bezpotomny, na nim wygasła linia męzka tego Domu. – Spadkobiercy po kądzieli uspokajając wierzycieli przez rozdział sądowy, zajęli do masy należności i annuatę dla plebana, która przeniesiona została na majętność Miłki obywatela Łopacińskiego.

<u>Legacyjna</u> nadto sumka 210 r.s. przez księdza Dmochowskiego

proboszcza Skarzeńskiego zapisana, na utrzymanie kantorów dla śpiewania Różańca Św w dni święte dopełniała do ozdoby tego kościoła.

Kościół Skarzeński od daty nastania swego dwukrotnemu uległ zniszczeniu – raz pierwszy w r. 1800 spłonął w pożarze miasteczka. Ówczesny proboszcz X. Lastowski szopę tymczasową zbudował, lecz i ta podczas napływu wojsk cudzoziemskich w 1812 roku podobnemuż razem z miasteczkiem uległa losowi. Następca Lastowskiego ks. Rodkiewicz nową świątynię pańską z drzewa na podmurowaniu z niewielkim ceglanym sklepem wystawił, długą łokci 43, szeroką 20, – wewnątrz mieści 3 ołtarze na optykę pod pokost malowane: w wielkim obraz Ukrzyżowanego Zbawiciela, w pobocznych P. Maryi Różańcowej i Św Antoniego z Padwi.

Zakrystya w srebro, aparaty i dalsze sprzęty dostatecznie opatrzona.

Bractwo przy tym kościele zaprowadzone Różańca Św jest za konsensem X.X. Dominikanów Wrejskich 1726 roku wydanym; utrzymuje się z ofiar na ołtarzu Brackim składanych i ze skarbony.

Proboszcz z pomocą ciągle utrzymywanego Wikaryusza dopełnia obowiązki funduszowe i parafialne.

Z obligacyi funduszu proboszcz obowiązany do odprawiania w każdym roku 104 mszy św. czytane i dwa Anniwersarze za dusze fundatorów.

Szpital ma dom osobny z drzewa na podmurowaniu wybudowany w którym mieszkają ubodzy.

Kościoły filialne w majętności Nawtocku obywateli Hlostów, piękny kościół krzyżowej struktury ku czci Serca Jezusowego poświęcony z okazałą kopułą. Ołtarze optycznie dobrym pendzlem malowane. W wielkim figura skrępowanego Zbawiciela szkarłatną szatą obleczona. Boczne obrazy podobnież malowane mieszczą obrazy: N. Maryi Panny niepospolitego malarza dzieło, – Św Antoniego, Św Praksedy i Św Bartłomieja Apostoła. Zakrystya opatrzona dostatnio wystarczyła by i do użytku większego kościoła. Przy tej świą-

tym ciągle utrzymuje się miejscowy kapłan nakładem dziedziców. Obowiązki jego z legacyów uprzednich właścicieli Nawłoska powstałe są: za dusze Adama i Klary Klobów co tydzień msza św. czytana jedna, podobnież za dusze Izabeli i Honoraty 1. Kościół ten odległy od parafialnego wiorst 8.

Kaplica w dobrach skarbowych Hurtacie i przy folwarku Podsiewach X. X. Dominikanów Drujskich, chociaż mają potrzebne do ś.ś. obrzędów sprzęty, nabożeństwo w nich jednak nie odbywa się.

Kaplica w folwarku plebańskim Księżopolu wystawiona, poświęconą była na obrządek Greko-Unicki. —

Rozległość parafji. Granice — Ludność. Kościół Szarkowski odległy jest od Dyecezalnego miasta Mińska mil 33. Graniczy z parafią Drujską X.X. Dominikanów o milę 1½ — z Miorską o mil 2, z Pohoską o tyleż, z Postawską o mil 6, z Bracławską o milę 1 z Zamoską o wiorstę 1, z Iwerecką o mil 8 z Widzką o mil 6½. Obszerność jéj rozciąga się w długości na mil 10 w szerokości na 5. Ludność Rzymsko-Katolickiego wyznania w 1842 roku spisana wynosiła wogóle dusz 8700.

Fundusz Ziemny po rozdzieleniu parafji Szarkowskiej z Pohoską, składa się z folwarku Księżopole znanym, do którego należy wiosek włościanami osadzonych 5, — w nich dymów 22. Dusz męzkich do ostatniej rewizyi zapisanych 62. Ziemi wogóle włók 27 morgów 25 prętów 238. Karczem 2.

Kapitału wyżéj wzmienionego rs. 210.

Dochodu rocznego Wizyta Metropolitalna wykazała rs. 600.

Plebania. Mieszkanie plebana jest w folwarku Księżopole dostatecznie obudowanym i nader blizko od kościoła położonym.

Podług nowego rozporządzenia kościół Szarkowski zaliczony do klasy III. Proboszcz pobiera co rocznéj ~~pensyi~~ opłaty ze skarbu rubli 400, i ma na swój użytek wydzielonej ziemi dziesięcin 30.

18. Kamień. Dobra Ziemskie zdawna Zabrzezińskich później Tyszkowskich, a za czasów naszych Judyckich. w Gubernii i powiecie

Mińskim położone, odległe od miasta Gubernskiego o wiorst 63.

W miasteczku Kamieniu Mikołaj Karol Zabrzeziński (a) fundował pierwszy kościół parafialny Rzymsko Katolicki w roku 1522 i ślady tego są w późniejszym nadaniu Elżbiety z Radmatów Isakowskiej Białozorowej, która po upadku pierwszego kościoła i opuszczenia funduszu, zapisem 1679 roku uczynionym wznowiła nadanie poprzednika swojego, zapisując kościołowi Jurzdykę w miasteczku Kamieniu i dwie wsie Wojnów i Kalidowicze zwane.

Kościół teraz trwający jest budowany z drzewa na podmurowaniu z dwiema wyniosłejszemi a trzecią mniejszą wieżą, długi łokci 36, — szeroki 15, — wysoki 12. Poświęcony pod tytułem S.S. Apostołów Piotra i Pawła. — We wnętrzu mieści się ołtarzy 5 snycerską starożytną robotą ozdobionych z obrazami pryncypalnymi: S.S. Apostołów Piotra i Pawła, — P. Maryi Niepokalanego Poczęcia, — Sgo Antoniego z Padwy, — Sty Maryi Magdaleny i Sty Anny osobnym funduszem altaryjskim uposażony. Dalsze ozdoby kościoła są również dosyć okazałe, a zakrystya w srebro, aparaty i dalsze sprzęty należycie opatrzona.

(a) Dom Zabrzezińskich w wieku 16go i 17go był możnym na Litwie i posiadał znaczne dobra, o czem w archiwach obywatelskich są [dowody]. Majętność Zabrzezie o mil kilka od Kamienia położona w powiecie Oszmiańskim, dziś do Komarów należąca, była niegdyś posadą tej zupełnie już wygasłej familii. Miała ona oprócz tych obszerne dobra i liczyła się do najpierwszych na Litwie. — Wsławił się szczególniej Jan Zabrzeziński, Wojewoda Trocki; posłował on od Litwy na Koronacyi Zygmunta I w Krakowie 1507 roku. Nieprzyjaźń jego oraz jawniejsza z Michałem Glińskim Marszałkiem Litewskim później zaś wyprowadziła najokropniejsze dla Narodu i jego samego skutki. Za panowania Aleksandra, poprzednika Kazimierza, Gliński osypany łaskami Króla, zawładnął Xiążęcą prawie w Litwie potęgą. Dumny możny i przedsiębiorczy umysł jego, po śmierci Pana, do przeniesienia na głowę swoją Mitry Gedymina dążył, ale obawa znaczenia i powszechnego w narodzie

Bractwo Niepokalanego Poczęcia N. Maryi Panny w tym kościele zaprowadzone nie ma osobnego nadania.—

---

szacunku Wojciecha Tabora biskupa Wileńskiego, hamowała otwarty wybuch, kryć więc musiał wieczne zamysły, przed cnotliwym o dobro i spokojność ojczyzny pasterzem; nie śmiał przeszkadzać podniesieniu na Wielkie Księstwo Zygmunta I, brata Aleksandra, ale tem większą pałał nienawiścią ku Zabrzezińskiemu, którego biskup szczególniejszem zaufaniem i jawną przyjaźnią zaszczycał. Śmierć Wojciecha w tymże roku co i koronacya Zygmunta przypadła, śmielszym uczyniła Glińskiego: wichrzenia jego przeciw królowi, liczne zastępy zbrojne Tatarami zwane jakiemi się otaczał; znoszenia się z monarchą rossyjskim Bazylim Iwanowiczem i tatarami lubo nader skryte, nie uszły przecież bacznego Zabrzezińskiego oka; oskarżył go przed królem, powołał na sąd, a Zygmunt wyznaczył czas stawienia się Glińskiemu przed sobą. Lecz Pan ten nie skory do zemsty przedłużał termina przywołania sprawy Glińskiego w nadziei że się upamięta. Tymczasem z podszczuwania tego wichrzyciela przyszło do wojny z Rosyą; po jej pomyślnem ukończeniu, gdy się coraz więcej dowodów zdrady Glińskiego odkryło, król znowu go wezwał przed sąd swój. Nie uległ tej powinności poddanego Gliński; Zygmunt odjął mu za nieposłuszeństwo dostojność Marszałka Litewskiego, a zaszczycił nią Zabrzezińskiego. Tu już duma zdrajcy wszelkie zerwała tamy. Krok pierwszy jawnego buntu rozpoczął od zabicia Zabrzezińskiego; którego napadłszy w Grodnie nocną porą, otoczył pałac jego zbrojnymi oprawcami; wywleczono nieszczęśliwego i ścięto głowę, którą niecny morderca na dzidę zatknąć kazał, i jako znamię tryumfu nieść przed sobą mil kilka.— Ta okropna zbrodnia dopełniła się w tymże 1507 roku /: Dzieje Litwy Narbuta Tom IX od karty 1 do 23. /. Ten znakomity dom za króla Aleksandra w wielkiem był znaczeniu. Jan Zabrzeziński Marszałek Wielki, Wojewoda Trocki był jednym z trzech posłów, których Litwa na Sejm Elekcyjny W.go X.cia Aleksandra na Królestwo Polskie 1501 roku do Piotrkowa posłała.— Dzieje Litwy. Tom VIII Karta 401.—

Szpital ma dom osobny z drzewa budowany w nim mieszkający ubodzy utrzymują się z jałmużny; podczas wizyty było ich mężczyzn 4, kobiet 5.

Cmentarz o pół wiorsty za miastem położony ma wybudowaną kaplicę i w niej ołtarz z obrazem Ukrzyżowanego Zbawiciela.

Filialny kościółek o wiorst 10 od Kamienia odległy w majętności Chotowie, obywateli Łęskich, potrzebnymi do Ssś. obrzędów sprzętami opatrzony; czyli ma jakowe nadanie Wizyta nie wymienia.

Obszerność parafii Kamieńskiej, graniczącej z powiatem Opoczyńskim, rozciąga się w długości na mil 4 w szerokości na mil 3. – Ludność jej Rzymsko Katolickiego wyznania w 1842 roku zliczona wynosiła wogóle dusz 3028.

Fundusz Ziemny składał się z dwuch folwarków kresencyjnych: jednego łącznie z plebanią w miasteczku Kamieniu zbudowanego, drugiego Kalidowicze zwanego się, – z Jurysdyki w miasteczku i z dwuch wsi: w tych dymów włościańskich gruntowych 18. – ogrodowych 5. – Dusz męzkich do ostatniej rewizyi zapisanych 55. – Karczem 3. – Młyn wodny 1. – Ziemi wogóle włók 40 morgów 28.

Z zapisu Jana Jndyckiego Kasztelana Mińskiego ówczasowego Dziedzica Kamienia, była legacyjna suma, od której dekret exdywizorski tej majętności między wierzycieli rozdzielający przeznaczył corocznego procentu po rs. 106 kop. 25.

Z tych funduszów wypływające obowiązki na wieczne czasy były, odprawianie w każdy piątek i sobotę po jednej mszy Sw. żałobnej za dusze fundatorów i Dobroczyńców.

Dochodu rocznego wizyta wykazała wogóle rs. 451.

Plebania jakoteż folwark Kalidowicze w budowle mieszkalne i gospodarskie dostatecznie opatrzone.

Bibliòteka funduszowa, zawierała tomów 82. – po większej części w przedmiotach religijnych.

Kościół Kamieński zapisany do klasy III. Rząd zamienił fundusz jego na wypłatę coroczną dla plebana po rs. 400 i na jego użytek wydzielił ziemi dziesięcin 30.

Altarya S^{tej} Anny w kościele parafialnym Kamieńskim w roku 1685 października 14 dnia Elżbieta Isajkowska Białłozorowa, Chorążyna W. K. Litt.^{go} zapisem funduszowym odnawiając dawniejszą erekcyę Altaryi Kamieńskiej przez Karola Jerzewicza Zabrzezińskiego utworzoną, nadała folwark Skiemlewczyznę i część Kletni z poddanymi o 2 mile od kościoła położone. Później przez zamianę w dogodniejsze Altaryście przeznaczyła we wsi Kalidowiczach o wiorst 2 odległej 15 włók ziemi ze czterema włościanami tudzież wieś Sudziewicze z 6 dymami; ogrodnika w miasteczku z placem i sadzibą, także morgiem Zarstwianka nazwaną, plac z budynkiem przy kościele i ogród za rzeką Kamionką, nadto: corocznej daniny z majętności Kamienia miodu rądlów 2, wosku funtów 25 i na wino Złp 20. Wolne łowienie ryb w stawach dworskich i meliwo bez opłaty. Gdy dobra Kamień przeszły w dziedzictwo Indyckich, Dekret Działowy zamienił powyższą daninę w produktach na opłatę coroczną po rs. 10 kop. 42½. — Oraz ziemi wogóle dla Altarysty wydzielił włók 31, morgów 2 prętów 187. —

Obowiązki do tej Altaryi przywiązane były następne: każdego tygodnia we wtorek msza św. czytana, za duszę Karola Zabrzezińskiego, Piotra Isajkowskiego i wszystkich fundatorów kościoła Kamieńskiego. We środę: kurs śpiewany ze mszą kursową i nieszporami o N. Maryi Pannie za dusze Elżbiety Białłozorowej i jej rodziców Piotra i Anny. — W piątek: podobnież kurs śpiewany i msza św. za dusze fundatorki Białłozorowej jej ojca dzieci, krewnych, powinowatych, oraz mężów Kasiackiego, Rodowiny i Białłozora. — Osobno Altarysta był obowiązany każdego miesiąca raz w niedzielę dojeżdżać do kościółka w Cholowie, tam odprawić mszę św. zmówić Różaniec z obecnym ludem za duszę ojca fundatorki i nauczać artykułów wiary świętej. W dni uroczyste pomagać proboszczowi nabożeństwa w kościele. —

Altarya ta przy folwarku Kalidowiczach, liczyła dymów włościańskich 13, ogrodowy 1, — pustek 9. — karczmę. — Dusz męzkich do ostat-

niej seminaryi zapisanych 52. –

Z niej dochodu rocznego Wizyta Metropolitalna wykazała rs. 213 kop. 41/2.

Postawy. Dobra ziemskie dawniej w powiecie Oszmiańskim położone; miasteczko sądowe w którem jurysdykcye powiatowe, kolejno z Oszmianą odbywały się. Po wcieleniu zaś guberni Mińskiej do Cesarstwa składały osobny powiat; nakoniec po redukcyi powiatów tej gubernii, stało się miejscem prywatnem do powiatu Wilejskiego należnem, szkoła tylko publiczna przez nauczycieli świeckich utrzymywana, długo jeszcze trwała i ledwo przed laty kilku do miasta Święcian przeniesioną została. Postawy leżą od miasta gubernialnego Wilna o mil 18.

Dobra te między dziedzictwe starożytnego w Litwie domu Rzeczypospolitej Zenowiczów, otrzymały pierwszą fundacyę kościoła Rzymsko Katolickiego parafialnego od Jana, ojca Mikołaja, Michała, Jerzego i Jana synów Zenowiczów w r. 1516 i rychło potem bo w roku 1522 ciż bracia Zenowiczowie kościół parafialny wystawiwszy funduszem wyżej wyszczególnionym nadali.

Koleją czasu ta obszerna majętność przeszła w dom Tyzenhauzów, z których Antoni Podskarbi Nadworny W. X. Litewskiego, należy do szczupłego szeregu mężów zdobiących panowanie ostatniego króla polskiego Stanisława Augusta. On z urzędu swojego zarządzając ogromnemi dobrami stołu królewskiego: mianowicie Ekonomią Brzeską, Grodzieńską i Szawelską, podniósł gospodarstwo rolnicze na stopień zagranicznego udoskonalenia, i miasta królewskie i dwory pięknemi murami ozdobił. Szczególniej zaś Grodno, całą okazałość do dziś dnia trwającą, jemu przyznaje. – Tam na Horodnicy obszerne dźwignął gmachy w których rozmaite rękodzieła zaprowadził, sprowadzonymi z zagranicy fabrykantami zapełnił i nimi obcych ziem płody zamienić na krajowe usiłował. – Chcąc zaś przykładem okazać że nietylko w obszernych włamościach korony,

lecz i na szczuplejszych obywatelskich posiadłościach ożywiony prze-
mysł znaczne wykazać może korzyści; we własnem miasteczku
Postawach rozmaite zaprowadził rękodzieła, tkaniny lniane, wyro-
by papieru i temu podobne: okazałe murowane o piętrach domy
— sądowy, szkolny, kamienice w mieście, gościnnice, młyny,
pałac i oficyny w blizko położonym dworze w lat kilka zmieniły
postać opuszczonej pierwej okolicy, w powabną zagraniczną posadę.
Taki wzrost przemysłu, a przy nim ulepszenie rolniczego gospodarstwa
krótko na nieszczęście trwały: zawiść wyższości ministra nad zna-
komitszych urzędem i dawnością rodu możnowładców, owładała
umysłem słabego króla, Tyzenhaus prześladowany, nie dopędził
w połowie tak potrzebnego krajowi żywota, a ze śmiercią jego
wszystko co wzniósł i założył opuszczone do jednej z nim pogrą-
żyło się mogiły. Dotąd nie znalazło się pióro, któreby, opisawszy
życie tego człowieka stanu, ozdobiło nim dzieje ówczesne
i panowanie Stanisława; miejmy przecież nadzieję, że to rychło
przy tak staranném odgrzebywaniu pamiątek przeszłości nasta-
pić musi.

Kościół parafialny Postawski po zniszczeniu pierwiastko-
wego w pożarze miasteczka był odbudowany nakładem Zenowi-
czów potomków jego fundatorów w r. 1760 wystawiony na pod-
murowaniu w figurze podłużnego prostokąta, długi łokci
40, szeroki 15, wysoki 16, poświęcony opiece św. Maryi Panny
i ś.ś. Mikołaja i Jerzego. W lat kilkadziesiąt, gdy upadkiem za-
grażał, poprawił go i opatrzył na nowo x. Józef Brożyński,
proboszcz miejscowy przy wsparciu kollatora hrabiego Konstan-
tego Tyzenhauza. Wewnątrz zawiera ołtarzy pięć ze starych
ułamków złożonych i mało ozdobnych, w których mieszczą się
obrazy: N. Maryi Panny z Dzieciątkiem Jezus szatą srebrną
ozdobiony — Familii Świętej — Panny Maryi Szkaplerznej;
ołtarz bracki — figura Ukrzyżowanego Zbawiciela — Jezusa, Maryi
i Józefa.

Zakrystya dostatecznie we wszystkie potrzeby wposażona.

Bractwo szkaplerza Maryi panny za Indultem Stolicy Apostolskiej 1698 roku datowanym wprowadzone, – posiadało funduszowe summki zapisane przez Apolonię z Zenowiczów Biegańską, Marszałkową Złp. 1000 i tyleż przez Helenę z Paców Zenowiczową Marszałkowę Oszmiańską, X^a^ Andrzeja Szczęsnego plebana postawskiego na szpital i na bractwo Złp. 1000, Kazimierza Paca biskupa Żmudzkiego i Kazimierza Biegańskiego Marszałka Brasławskiego od każdego po Złp. 1000 na śpiewanie godzinek o Niepokalanem Poczęciu Maryi.

Szpital domosobno zbudowany wposażony funduszem wyżej wspomnianym X. Szczęsnego Złp. 500, procent od tej summki obraca się na utrzymanie ubogich, których w czasie Wizyty było mężczyzn 2. kobiet 3.

Kościół parafialny Postawski odległy jest od miasta Dyecezalnego Mińska o mil 25, od powiatowego Wilejki 11, od kościoła X.X. Franciszkanów Postawskich przez rzekę tylko. Od parafialnych: Łnorajskiego mil 3, Miadziolskiego 4, Zadziewskiego 1, Kobylnickiego 3, Twereckiego 6, ludności Rzymsko Katolickiego wyznania podług spisu w roku 1842 czynionego wogóle dusz 2588.

Fundusz Ziemny – Grunt pod zabudowaniem plebańskiem i ogrodami, folwark Pierzchowszczyzna czyli Sutoki rzekami Miadziolicą i Dziewicą oblany, ze czterema wsiami włościanami zasiedlonemi w których: dymów gruntowych 14, ogrodowych 7. Dusz męzkich do ostatniej rewizyi zapisanych 49. Ziemi wogóle włók 23, morgów 20, prętów 171. Jezioro Bojarszczyzna zwane. Wstęp wolny do lasów postawskich i młiwo bezpłatne.

Sum legacyjnych oprócz wyżej wypisanych brackich i szpitalnej: z zapisów: Kazimierza Adamkowicza, mieszczanina postawskiego Złp. 1000. Krystyny z Kirkorów Kozłowskiej, później Szwilistrowskiej starościny Złp. 1500, X. Władysława Sławskiego plebana postawskiego Złp. 1640, – Maciya i Rozalii Lipnickich rs. 361, – wogóle rs. 982. –

Z tych zapisów powstały obligacye wieczne następne: w każdym tygodniu we środę i piątek msza św. czytana za duszę fundatorów. Co miesiąc msza 1 śpiewana za braci i siostry Szkaplerza Św. Corocznie dwa Anniwersarze za zmarłych: jeden po uroczystości N. Maryi Szkaplerznej, drugi po dniu Św. Kazimierza, trzeci nazajutrz po Św. Katarzynie.

Zabudowania plebana składają dwa mieszkalne domy i inne gospodarskie; ogród kwiatowy i owocowy na wzgórzu podzielonym piętrami dochodzi do wybrzeża rzeki. – Zabudowanie folwarku Pierzchowszczyzny do potrzeb miejscowych jest dostateczne.

Wizyta wykazała dochodu rocznego z tego funduszu rs. 482 kop. 92.

Biblioteka funduszowa składała się z tomów 140.

Z nowego rozporządzenia funduszów kościół Postawski zapisany do klasy IV. Plebanowi skarb corocznie wypłaca po rs. 245 i wydzielił na jego użytek ziemi dziesięcin 30.

---

20 Kurzeniec miasteczko obywatelskie przy drodze pocztowej z Mińska do Wilna przeprowadzonej leżące, odległe jest od miasta gubernialnego ~~Mińska~~ Wilna mil 18, od powiatowego Wilejki mila 1.

Pierwszy zakład kościoła Rzymsko Katolickiego i funduszu dla plebana był od dziedzica tego miejsca Jana Szrachny Michajłowicza, składający się z ziemi i sianożęci morgów 16 przy miasteczku z folwarku Plaszyce zwanego, z 4 dymów włościańskich, dziesięciny z włości Kurzenieckiej i wolnego mlina bez opłaty w młynach dworskich. Klęski wojenne i inne nieszczęśliwe wypadki zniszczyły poddanych funduszowych, ci się rozmaicie rozeszli, a ziemia po nich w pustkę się zamieniła. Odtąd plebani nie mieli włościan. –

W roku 1683 maja 25 Szymon, Hilary, Michał, Franciszek i Jan Wasilewiczowie Kaczanowscy pomnożyli fundusz kościelny, nadając wieczyście folwark Horodyszcze zwany o wiorst 5 od Kurzeńca odległy bez żadnej włościańskiej osady włók 6 obszaru mający.

Dokumentem w roku 1783 między Dziedzicem Krzewica a plebanem zawarty, zamieniono dziesięcinę snopową na procent od summy 6000 Złp., corocznie po Złp. 300 opłacać się powinny.

Jan Litawor Chreptowicz, właściciel dóbr Krzewica w zamian dziesiątego grosza z propinacyi miasteczkowej plebanowi wypłacającego się: Zapisem w 1793 roku maja 9 wydanym przyjął obowiązek wnoszenia corocznie po Złp. 120. Składały nadto ten fundusz zapisy legacyjne później wyszczególniające się.

Kościół w początkach fundacyi wystawiony, zgorzał razem z miasteczkiem w r. 1809. Ówczesny Krzewica Dziedzic Kazimierz Sulistrowski cywilny mińcki gubernator własnym nakładem wystawić kazał tymczasową szopę, w której i dotąd nabożeństwo się odbywa. Mieści ona wewnątrz trzy ołtarze w wielkim wyobrażenie Matki Zbawiciela w płaskorzeźbie z drzewa kolorami powleczona, w bocznych figura Ukrzyżowanego Chrystusa i obraz Św. Antoniego z Padwi.

Zakrystya w srebro i dalsze sprzęty mało opatrzona.

Kaplica przy folwarku Horodyszczu zupełnie stara i do odprawiania nabożeństwa prawie niezdatna, nader potrzebną byłaby dla bliskiego położenia swego od miasta powiatowego Wilejki o wiorst 3, w którym nie ma świątyni dla wyznawców Rzymsko Katolickich.

Parafia Krzewiecka odległa od miasta Dyecezalnego Mińska o mil 13. Granicy na wschód z kościołem Kościeniewickim o mil 12, — na południe z Mołodeczańskim o mil 4, — na zachód z Wasztomskim w takiejże odległości, na północ z Miadziolskim o mil 15.

Ludność jej w 1842 roku spisana wynosiła w ogóle dusz Rzymsko Katolickiego wyznania 3259.

Fundusz Ziemny w górze wyszczególniony składa się w ogóle z ziemi włók 11 morga 1.

Oprócz wyżej wyszczególnionych legacyi, kościół Krzewiecki

ma nadto: z zapisu 1695 roku października 6 wydanego summę 6000 Złp. przez Izabellę z Kiełbowskich Krzysztofową Łazowską, Podczaszynę Lidzką na dobrach Korzeniec lokowaną, z dokumentu obywatelki Janów 1794 roku marca 19 sporządzonego Złp. 1000, — z zapisu Józefa Römera, Podkomorzego Trockiego 1808 roku kwietnia 23 ~~datowanym~~ Złp. 1000, — z dokumentu 1784 roku sierpnia 21 pisanego od Michała Ogińskiego Hetmana W. Ks. Litt. wypłata coroczna po Złp 400 w annuaty z dóbr Zapola kościołowi Korzenieckiemu należnej. — Z zapisu Franciszka, Ignacego, Wiktorego i Tomasza braci Korzeniewskich 1785 roku stycznia 2 wydanego, coroczna wypłata plebanowi po Złp. 100, w zamian annuaty zbożowej, należnej z ich majętności kościołowi.

Obligacye wieczne z zapisów wymienionych powstałe są następne: z zapisu fundatora pierwiastkowego Drachny w każdym tygodniu mszy ś.ś. czytanych 4 i co kwartał exekwie za zmarłych, — z funduszu tychże w dniach s.s. Tomasza, Stefana i Józefa msza czytana za dusze fundatorów to imię za życia noszących. — Z legacyi X^dza Pomanowskiego w każdym miesiącu za duszę jego i zmarłych po nim plebanów Korzenieckich msza czytana 1. — Z funduszu Janów, podobnież co miesiąc msza św. 1.

Dochodu rocznego z tego funduszu wizyta metropolitalna wykazała w ogóle rs. 205.

Plebania ma wygodny dom mieszkalny i dalsze gospodarskie zabudowania. — W folwarku zaś Horodyszczu, budowle nędzne opuszczone z racyi podłości ziemi, która nie wynagradza kosztu na najęcie robotników wypłacanego. —

Kościół Korzeniecki zaliczony do klasy V. Pleban pobiera co rocznej pensyi ze skarbu po rs. 250 i ma na swój użytek wyznaczonej ziemi dziesięcin 30.

---

21 Chożów miasteczko obywatelskie niegdyś w województwie i powiecie Mińskim położone, przeszło po otworzeniu gubernii Mińskiej do powiatu

Wilejskiego, przed dwoma zaś laty łącznie z powiatem całym wcielona do gubernii Wileńskiej, leży od miasta gubernialnego Wilna o mil 18, od powiatowego Wilejki 5.

Fundacyą pierwiastkową kościoła Rzymsko Katolickiego Chożowskiego, podania miejscowe i ślady archiwalne przypisują słynnej w dziejach familii książąt Zbarazkich idącym z krwi Olgierda Wielkiego Księcia Litewskiego (a) naznaczając datę powstania funduszu w wieku XVI około roku 1522. Morowa zaraza w tymże wieku dziejami poświadczona miała być przyczyną opustoszenia całkowitego Chożowa. Dopiero w r. 1622 pleban lebiedziewski i chożowski X. Wincenty Zaradzki, wynalazłszy niektóre funduszowe papiery odzyskał przez proceder dawne własności i kościół nowy wystawił. – W latach 1709 i 1710 grasowała znowu morowa zaraza i opustoszały okolice: ledwo przeto w 1733 roku X. Stefan Wojnoski na nowo wszystko urządził i do stanu dziś trwającego przyprowadził.

Kościół parafialny chożowski z drzewa budowany, długi arszynów 29 szeroki 11 przez gorliwego plebana X^dza^ Michała Owsichimowskiego na nowo wyrygowany tarcicami opierzony, nowym dachem pokryty i czterema ołtarzami przystojnie ozdobiony został; poświęcenie jego odbyło się w roku 1821 pod wezwaniem patrona S^go^ Antoniego z Padwi, którego uroczystość tu się szczególniej obchodzi.

Zakrystya w srebro, aparaty i dalsze sprzęty przyzwoicie opatrzona.

Bractwo Szkaplerza Maryi P. oddawna zaniechane, teraźn pleban na nowo wprowadził i utrzymaniem jego opiekował się. Patronem bractwa tego jest S^ty^ Izydor rolnik, którego ołtarz bractwo ze składek własnych i ofiar pobożnych utrzymuje i święto jego uroczyście obchodzi. Dom bracki nowo przebudowany i pokryty został w r. 1830 z dochodów tego stowarzyszenia.

Szpital również staraniem X^dza^ Owsichimowskiego naprawiony i pokryty, mieścił w czasie wizytę trzy osoby ubogie i wiekiem pochylone.

Łożąc tyle wydatków ten zacny proboszcz na poprawę opuszczonego beneficyum, wykazał przed wizytatorem ile z własnego mienia

na to wyłożył; innego za to nie żądając wynagrodzenia, jak aby po zejściu jego w każdym tygodniu następcy po jednej mszy św. czytanej odprawiali; o co i u władzy dyecezalnej miał dokładać starania.

Obowiązków do funduszu przywiązanych nie ma, oprócz dwuch mszy śpiewanych w ciągu roku za duszę Ogińskiego, kasztelana Trockiego.—

Rozległość parafii rozciąga się w długości na mil 2 w szerokości na milę 1.— Graniczy: na wschód z parafią Krasnosielską,— na południe z Lebiedziewską,— na północ z Mołodeczańską.

Ludność jej w Rzymsko Katolickiego wyznania w 1842 roku spisana, wynosiła w ogóle dusz 880.—

Fundusz ziemny plebański składa się z dwuch folwarczków Choźowa i Zabołocia czyli Gaju Plebańskiego, z trzech zaścianków, w których domów włościanami osadzonych 10.— Dusz męzkich do ostatniej rewizyi zapisanych 45.— Ziemi w ogóle włók 21, morgów 14 prętów 15.

Dochodu rocznego z tego funduszu wykazano: rs. 245.

Zabudowanie plebanii i folwarków odpowiada potrzebie miejscowej.—

Szkoła parafialna metody Lankastra nakładem wyżwymienionego proboszcza Orichimowskiego utrzymywaną była. Nauczyciel sprowadzony z Wilna ze szkoły organistów, przez niego pobierał wynagrodzenie.— W czasie wizyty było uczniów 12, dzieci niedostatniej szlachty.

Altarya osobny fundusz altaryjski przez Annę Trzecieninową nadany, bullą Ojca Św. Klemensa VII zatwierdzony, nosi datę 1528 roku.— Składa się z folwarku Mojsiewicz o wiorst 2 od Choźowa położonego i obok jego wioski tegoż nazwania. Chat 3 włościanami osadzonej i pustoszy 5 mającej. Ziemi funduszowej w ogóle włók 8, morgów 2. Dusz do rewizyi zapisanych nie wymieniono; być może że połączone zostały z ludnością funduszu plebańskiego.

Zabudowanie folwarku jest do potrzeby gospodarskiej dostateczne. Miało ma też Altarya z zapisu Kołowniów 1700 roku uczynionego summę legacyjną 5000 Złp,— która ubezpieczona na majętności

obywatelskiej była procentowana.

Obowiązki Altarysty były: cztery msze św. w każdym tygodniu za dusze fundatorów.

Altarystą był sam X. proboszcz.

Kościół Chożowski przy nowem rozporządzeniu funduszów duchownych został zapisany do klasy V. Pleban pobiera co rocznego dochodu ze skarbu po rs. 230 i ma wydzielonej na swój użytek ziemi dziesięcin 30.

Niedźwiedzice. Kto tego kościoła przed laty z muru wystawionego był fundatorem, klęski wojenne ślady wszelkie zatarły. To tylko z późniejszych wykrywa się dowodów, że w czasie najścia tatarów, kościół był zburzony do szczętu, papiery funduszowe zgorzały, pleban i jego sługi, oraz mieszkańce tego miejsca wymordowani lub w jasyr zapędzeni; na miejscu świątyni Pańskiej i mieszkań ludzkich popioły tylko zostały: opalone ściany kościoła czas w gruzy zamienił, funduszowe ziemie przeszły w sąsiadów dzierżawy (a). Po przejściu lat kilkudziesięciu, ówczesny biskup Wileński Paweł książę Olszański wyznaczył kommissyę dla odkrycia i urządzenia funduszu kościoła Niedźwiedzkiego. Po dostatecznem wyjaśnieniu rzeczy, tenże biskup łącznie z kapitułą Wileńską, powtórnym funduszowym zapisem 1541 roku w sobotę po dniu Św. Jakuba Apostoła datowa-

22.

(a.) Badając Dzieje Litwy Narbuta naznaczyć można ten napad tatarów pod datą 1521 roku. Król Zygmunt I bawił wówczas w Toruniu: tymczasem granice południowe państwa słabo przez Litwinów strzeżone, ułatwiły tatarom przeprawę na Dnieprze, gdzieś niżej Kijowa. Wpadli oni w 5000 koni; Mozyr miasto złupili, w perzynę obrócili, potem wiele złego między Słuckiem i Pińskiem poczyniwszy bez żadnej przeszkody powrócili ze zdobyczą znaczną ✠

Dzieje Litwy Tom IX karta 153 – 154.

✠ Niedźwiedzice położone są między Słuckiem i Pińskiem / przypisek Autora /.

bez i na szczuplejszych obywatelskich posiadłościach ożywiony przemysł znaczne wykazać może korzyści, we własnem miasteczku Postawach rozmaite zaprowadził rękodzieła, tkaniny lniane, wyroby papieru i temu podobne: ukazałe murowane o piętrach domy. – sądowy i szkolny, kamienice w mieście, gościnnice, młyny, pałac i oficyny w blisko położonym dworze w lat kilka zmieniły postać, opuszczonej pierwiej okolicy, w powabną zagraniczną posadę.–
Taki wzrost przemysłu, a przy nim ulepszenie rolniczego gospodarstwa krótko na nieszczęście trwały: zawiść wyższości ministra nad znakomitszych urzędem i dawnością rodu możnowładców, władała umysłem słabego króla, Tyzenhauz prześladowany; nie dopędził w połowie tak potrzebnego krajowi żywota, a ze śmiercią jego wszystko co wzniósł i założył opuszczone, do jednej z nim pogrążyło się mogiły. Dotąd nie znalazło się pióro, które by, opisawszy życie tego człowieka stanu, ozdobiło nim dzieje ... i panowanie Stanisława

22.

nym, własność plebańską ubezpieczył i nowy kościół na fundamentach dawnego wystawić kazał. Odległy on jest od miasta Gubernialnego Mińska o mil 22, od powiatowego Słucka 13, od kościołów Rzymsko Katolickich: Lachowickiego mila 1/2, Kleckiego mil 4, Krzywoszyńskiego mil 2.–

Kościół drewniany o jednej wieży tarcicami obierzany, mieści wewnątrz trzy ołtarze: w Wielkim rzeźbą ozdobionym, obraz pryncypalny Chrystusa Pana Ukrzyżowanego, nad nim w górze statua Św. Kazimierza.– W bocznych podobnej że ozdoby, obrazy: Zwiastowania Maryi P. i Św. Antoniego Padewskiego.

Zakrystya w srebro, aparaty i dalsze sprzęty przyzwoicie opatrzona.

Bractwo Różańca Św. zaprowadzone do tego kościoła nie ma żadnych nadań.

Szpital. Dom osobny z drzewa brusowanego postawiony; w czasie wizyty mieszkało w nim dwoje ubogich.

Parafia Niedźwiedzicka rozciąga się w długości na mil 13,

w szerokości na 9.- Ludność jej Rzymsko Katolickiego wyznania podług spisu w 1842 roku uczynionego, wynosiła wogóle dusz 2452.-
Fundusz Ziemny składa się z Juryzdyki w miasteczku Niedźwiedzicy - z wsiów Hrodyszcze, Klubenie, Chołchuny i zaścianka Milewczyzna w którym folwark plebański zabudowany.- Ogółem liczyło się włościan gruntowych 25, ogrodowych 16. Dusz do ostatniej rewizyi zapisanych 115.- Ziemi włók 45, morgów 3. Karczmę 1.-
Annuata ze dworu Sawejki dochodziła dawniej w pieniądzach rs. 11 kop. 60, osobno w zbożu i rozmaitych produktach; lecz gdy dobra Sawejki łącznie z miasteczkiem Niedźwiedzice przeszły we władanie generała Benigsena, dochód ten zupełnie ustał.-
Dziedzice tej majętności byli kollatorami kościoła Niedźwiedzieckiego.
Wizyta metropolitalna wykazała dochodu z tego funduszu rs. 633 kop. 60.
Kościół zaliczony do klasy IV. Pleban pobiera ze skarbu co rok po rs. 275 i ma na swój użytek nadanej ziemi dziesięcin 30.

Dzisna miasto dawniej królewskie prawem Magdeburskiem na- 93
dane w Województwie Połockiem, później powiatowe gubernii Mińskiej teraz do Wileńskiej łącznie z powiatem należne: między rzekami Dziśnienką, przy jej ujściu do Dźwiny rozpołożone, miało przedtem obronny zamek, jako ku granicom rosyjskim zbliżone. Odległe od miasta Wilna mil 40 od Mińska tyleż.
Kościół parafialny Rzymsko Katolicki w tem mieście fundowany został przez Stefana Batorego, króla polskiego, który przywilejem w roku 1583 listopada 3 dnia datowanym, przeznaczył dla plebana coroczną wypłatę po Złp. ówczesnych 100, licząc każdy po groszy litewskich 24 z dochodów od przewozów na rzekach Dźwinie i Dziśnie to miasto oblewających. Parafię i kościół oddano w zarząd Jezuitów Kollegium Połockiego, którzy przez czas swojej dzierżawy oszczędzając z dochodów pomnożyli fundusz nabyciem folwarku Pawłowicz od obywatela Bieganskiego.

Tak przymnożony fundusz łącznie z pierwiastkowym Zygmunt III król polski przywilejem 1605 roku grudnia 1° w Brześciu datowanym zatwierdził uwalniając folwark Partowicze od wszelkich podatków i ciężarów krajowych.

Po zrujnowaniu się z czasem pierwiastkowego kościoła, gorliwy ówczasowy proboszcz X. Racewicz, kanonik miński wzniósł w latach 1819 i 1820 nową świątynię Pańską, na gruntownem podmurowaniu, długą arszynów 25½, szeroką 12, wysoką 16. Dokończyć jej wewnątrz nie pozwoliła śmierć rychła szanownego prałata, zaczem tylko urządzono 3 ołtarze. W wielkim obraz Wniebowzięcia Maryi Panny w ramach złoconych; w bocznych takowież ramami ozdobione obrazy Zbawiciela na krzyżu i Św. Tekli.

Zakrystya w srebro i wszelkie sprzęty do S.S. obrzędów potrzebne dostatecznie opatrzona.

Kaplice filialne w obrębie parafii: 1° w majętności obywatela Wargirda o wiorst 9 od Dzisny odległa nowo restaurowana i w r. 1812 poświęcona, nie ma żadnego uposażenia 2° w Kołowiczach obywatela Doreckiego o wiorst 21 od kościoła oddalona, poświęcona w r. 1805 pod życiem fundatora miała Indult biskupi z mocy którego odbywało się nabożeństwo, po śmierci zaś jego nie odnowiono pozwolenia.

Cmentarz parafialny, za miastem położony na ziemi przez miasto nadanej, dokumentem 1792 roku kwietnia 20 datowanym.

Obszerność parafii, jej granice i ludność. Odległą jest od kościoła Zabialskiego w Archidyecezyi Mohilewskiej o wiorst 15 — od kościoła parafialnego Prozorockiego o wiorst 28, od Zadorskiego tyleż; od Hermanowickiego wiorst 21 od Miorskiego i Druyskiego o wiorst 28. — Ludność jej Rzymsko Katolickiego wyznania w 1842 roku spisana, wynosiła wogóle dusz 4313.

Po skasowaniu Franciszkanów w Dziśnie 1833 roku, kościół ich murowany oddany został na parafialne nabożeństwo, a parafialny na cerkiew Grecko Rossyjską.

Fundusz ziemny składał się z folwarków: Pantowicze i nowo założonego Pracpola, wiosek 5 i zaścianek 1. W nich dymów włościanami ciągłymi osadzonych 16. Ludności rewizyjnej męzkiej dusz 48. Ziemi wogóle włók 22, morgów 17, prętów 260. Karczma 1.—
Fundusz summowy. Funduszem króla Batorego przeznaczony dla plebana dochód z przewózek na rzekach za zmianą rządu nie dochodził, — z legacyi ś.p. proboszcza i kanonika Racewicza summa rs. 643 na majętności Sędzimie obywatelki Łopacińskiej ubezpieczona.
Obowiązki wieczne. Pierwiastkowy fundator król Stefan Batory żadnych szczególnych obligacyi na plebana nie włożył oprócz powinności w prawie kanonicznem przepisanych. Z legacyi zaś X. Racewicza pleban obowiązany za jego duszę odprawić w każdym miesiącu mszy ŚŚ. czytanych 2, a w przeciągu roku tyleż śpiewanych.
Plebania. Tu pamiątką zacnego pasterza X. Racewicza istnieje. On wystawił dom nowy mieszkalny i dalsze potrzebne budowle poprawił lub odnowił. W folwarku Pantowiczach zabudowanie potrzebie miejscowej odpowiada; a w Pracpolu przez tegoż X. Racewicza założonym urządzone jeszcze nie było.
Kościół Dziśnieński zaliczony do klasy III. Plebanowi skarb corocznie wypłaca po rs. 400 i na jego użytek wydzielono ziemi dziesięcin 30.

Nieśwież. Miasto głównej ordynacyi tegoż nazwiska, dawniej w Województwie Nowogrodzkiem teraz w gubernii Mińskiej, powiecie Słuckim położone; w pierwszych latach odkrycia gubernii było powiatowem, teraz przy ratuszowej tylko juryzdykcyi pozostało. Obok niego jest wspaniały książęcy zamek wałami murowanymi otoczony, który dokoła oblewają obszerne stawy i rzeka Usza. Tu stałe było mieszkanie książąt Radziwiłłów linii Nieświezkiej, jednej z najznamienitszych w dziejach, najsłynniejszej z mężów rycerskiej i obywatelskiej zasługi, najzamożniejszej w posiadłości ziemne

po Koronie Polskiej, Litwie i Rusi szeroko rozciągające się. Historya domu tego, łączy się nader ściśle z narodową; wzrastał on i upadał jednoczasowie, aż do wygaśnienia ostatniego po mieczu potomka na księciu Dominiku synie Hieronima. Po nim pozostała córka Stefania, przeniosła dobra, ziemskiemu prawu podległe, przez związek małżeński w dom książąt Witgensztejnów, a Ordynackie przeszły do linii Radziwiłłów Ołeckich na syna Księcia Antoniego Namiestnika Poznańskiego.[a]

Bogaty napełniony pamiątkami starożytności skarbiec Nieświeski, przez cztery wieki nagromadzony i od klęsk krajowych 1812 roku w znaczniejszej części ochroniony; uległ w tym czasie zupełnemu zniszczeniu przez oddział wojska pod komendą generała Tuczkowa.

Kościół parafialny Nieświeski wziął nastanie swoje razem z fundacyą XX. Jezuitów w Nieświeżu, którym i kuratorya parafii powierzona była. – Mury kościoła powstały jeszcze w roku 1585 a konsekracya uroczysta nastąpiła aż w roku 1601 października 1º przez Nuncyusza Stolicy Apostolskiej Klaudyusza Rangoniego Księcia i biskupa Regińskiego.

Mikołaj Krzysztoff Radziwiłł Książe na Ołyce i Nieświeżu Wojewoda Wileński przez zapis r. 1693 maja 18 datowany, odłączywszy z dawniejszego funduszu Jezuickiego majętność Howiezna zwaną, ze wsiami Nowosiołki i Omłyńce na utrzymanie proboszcza i jego następców przeznaczył, zastawiwszy sobie i potomnym ordynatom Nieświeskim prawo kollacyi tego funduszu.[b]

(~~a~~) Mury kościoła nader okazałe, nie zawstydziłyby i stolicy chrześcijańskiej z której nadelowane były prawdziwie książęcą wspaniałością i nakładem wzniesione.

Kościół w porządku Korynckim, figury krzyża, z kopułą wyniosłą

(a.) Podług badań Narbuta w Dziejach Narodu Litewskiego Dom Radziwiłłowski pochodził od Ostyka, potomka Narimunda Księcia litewskiego. Oprócz tego Radziwiłłowie mieli nadaną dostojność Książąt Świętego Państwa Rzymskiego od cesarza Niemieckiego (Nota Autora)

(b.) Mikołaj Krzysztoff Książe na Ołyce i Nieświeżu Radziwiłł Mikołaja I

blachą miedzianą pobitą, ozdobiony czterema fasadami: na na-
czelnej cztery statuie kamienne pięknego dłuta ~~w~~ przedstawiają
wyobrażenia S.S. Mikołaja i Krzysztofa patronów fundatora, u góry
zaś z gipsu wylane S.S. Jezuitów Ignacego i Franciszka Xawiera.
Kopuła zakończona kamienną latarnią, nad nią kula znacznej
wielkości pozłotą powleczona służy za podstawę ogromnemu żela-
znemu krzyżowi również złotem ozdobionemu. Ta rzadka u nas
budownictwa i kosztowności pamiątka nie znajduje przychylnej
i staranniej ręki, któraby już w całości dochowywać umiała. Bazy od
kolumn zewnętrznych, a wewnątrz ~~sł~~ sklepienia i ściany coraz większą
pokrywają się ruiną; nad jedną z kaplic sklepienie całkowicie zapadło,
a po innych częściach od przeciekającego dachu, rychło podobnego zni-
szczenia spodziewać się należy. — Groby Książąt Ordynatów w ozdobnym skle-
pie pod kościołem umieszczone, przypominają świetność najbogatszego
podobno w całej Europie, magnatów domu; już zamarły ostatnich tego domu
potomków; świątynia pokrywająca ich szczątki, dorzuca coraz gruzów
do popiołów fundatorów swoich; i niedługo podobno, razem z niemi
w jednej zagrzebie się mogile.

Wnętrze kościoła tak jak powierzchowność jego odznacza się bo-
gactwem i wspaniałością. Do wnętrza świątyni prowadzą schody z mar-

---

Prisius zwanego, urodzonego w 1391 roku, a zmarłego 1508 w 117 roku życia.
Prawnuk. Jana Kasztelana Trockiego zmarłego 1542 roku wnuk, a Mikołaja
IV, którego nazywano Czarnym, Wojewody Wileńskiego, Kanclerza i Hetmana W. X. L.
w 1566 roku zmarłego syn. Urodził się 1549 roku. Wychowany był w błędach kal-
wińskich. Ojciec jego pierwszy z familii i domu swego dał się wciągnąć w
tę nowość i umarł w jej wyznaniu. Którego że w małoletności swojej wespół
z matką utracił, stąd nazwany jest Sierotka”..... „Lecz potym też wiarę
św. katolicką z namowy X.X. Jezuitów, a więcej małżonki swojej Xiężnej Eufe-
mii z Wiśniowieckich przyjął. — On za błogosławieństwem O.S. Grzegorza XIII od-
bywszy pielgrzymkę do Jerozolimy z powrotem do ojczyzny założył w 1588 roku
kościół i kollegium dla Jezuitów w Nieświeżu i to dzieło wspaniałą architekturą
i wielkim kosztem w lat kilka dokończył.”
/. X. Stebelski w dziele Dwa Światła etc. Tom I w spisie Autorów /.

muru; podwoje z krat żelaznych oddzielają od przysionka. Posadzka marmurowa na całym kościele; ściany malowidłem; lub nagrobkami z głazów i gipsu ciosanemi okryte, sklepienie i kopuła doskonałą ręką malowane dzieje święte przypominają; W kopule i latarni galerya z krat żelaznych misternem wyrabianiem odznaczająca się.

Rocznica Dedykacyi kościoła, obchodzi się w drugą niedzielę października; w tym dniu jak równie na uroczystości Narodzenia i Zmartwychwstania Chrystusa Pana, lud wierny licznie się zgromadza. Ale w inne czasy kościół ten mało uczęszczany, z racyi innych domów Bożych w mieście będących. – Msza św. za zmarłych fundatorów co tydzień jedna się odprawia: nie jest ona polecona funduszem, lecz wdzięczność dla Dobroczyńców ten pobożny zwyczaj ustanowiła. –

Chór nad drzwiami kościelnemi, na ścianach świątyni i filarach przysionkowych wsparty mieści organ o 11 głosach snycerszczyzną i pozłotą ozdobiony.

Wielki ołtarz z muru czarnym lakierem powleczonego, gipsaturą białą okryty. Tabernaculum wspaniałe nader misternej i rzadkiej roboty: płaskorzeźby z czystego srebra wyrabiane, lecz zaniedbane i w miejscach niektórych części srebrnych pozbawione. W tym ołtarzu obraz Wieczerzy Pańskiej, wielkiego rozmiaru i doskonałego ~~pędzla~~ pendzla, wszakże poponty i drinrą oszpecony.

Boczne ołtarze z fałszywego czarnego marmuru, gipsaturą białą ozdobione, zawierają obrazy następne: Św. Ignacego Lojoli od wilgoci zbutwiały i podarty, Św. Franciszka Xawiera w podobnym stanie jak pierwszy, figura Ukrzyżowanego Zbawiciela srebrna, w niszy aksamitem amarantowym wybitej, galonami złotymi bramowanej; nad nią statua gipsowa Panny Maryi Bolesnej, otoczona aniołkami narzędzia męki pańskiej trzymającymi – W czwartym ołtarzu statua Panny Maryi Loretańskiej materyą zieloną okryta, wyżej zaś gipsowa, wyobrażająca Niepokalane Poczęcie tejże Najczystszej Dziewicy. – Piąty: Trójcy Przenajświętszej; ozdobiony on był relikwiarzami mieszczącymi na aksamitach kości ś.ś. Męczenników, dziś po większej części próżne,

świecą wybitemi szybami szkieł za którymi złożone były. — Szósty ołtarz na oplykę malowany z obrazem takimże Ś.go Piotra Apostoła.

Zakrystya murowana z posadzką, tafloną, dębową, fałszywym marmurem z gipsu i sztukateryami ozdobna odpowiada wspaniałości świątyni. — Skarbiec kościelny zrujnowany prawie z oknami potłuczonemi, przypomina smutny stan dzisiejszy samego kościoła. Naczyń srebrnych kościelnych jeszcze wykazuje się dostatek. Aparatów bogatych w rozmaitych kolorach znaczna nader liczba. — Aksamity szkarłatne, na okrycie ścian kościelnych dostateczne, herbami Diażecymi haftowane, bramowane galonami złotymi; takież Fakudamenta. Całuny, wdowy dla posługi i tym podobne wszelkiego nakładu sprzęty, pamiątka wspaniałych pogrzebów jakie Książe Karol Radziwiłł Wojewoda Wileński ojcu swemu Hetmanowi Wielkiemu W. X. Litt., Macosze i bratu Hieronimowi sporządzał.

Stan owczasowy bazyliki Nieświezkiej tu opisany, jest wierną kopią z Aktu Wizyty Metropolitalnej w 1830 roku odbytej przez X.dza Maurego Bortnowskiego upoważnionego rozkazem Arcypasterza Metropolity Cieciszowskiego, przedstawia się on czytelnikom w skróceniu z opuszczeniem wielu szczegółów uwagę zniknających.

Proboszcz zajęty urzędowaniem w kapitule Mińskiej; miejsce jego zastępuje w Nieświeżu komendarz, a w potrzebie umówiona jest pomoc kapłanów z konwentu O.O. Bernardynów.

Parafia Nieświezka rozciąga się w długości na mil 4 w szerokości na 3. Graniczy od wschodu z parafiami Cimkowicką, i Kopylską, od południa z Klecką, Snowską i Iskałdzką, od zachodu w Dyecezyi Wileńskiej leżącemi, od północy z Mirską, Świerżańską i Mikołajewską.

Ludność parafian Rzymsko Katolickiego wyznania w r. 1842 zliczona wynosiła w ogóle dusz obojga pogłowia 5619.

Nieświeź odległy od miasta dyecezyalnego Mińska mil 14. W tymże mieście są trzy Rzymsko Katolickie zakonne klasztory, O.O. Bernardynów, Dominikanów i P.P. Panien Benedyktynek.

Kościoły filialne i kaplice – Na nowem mieście, tak nazwanem przedmieściu Nieśwież, kościołek murowany pod tytułem Sgo Izydora; był on dachówką pokryty, dziś opuszczony, ołtarz zupełnie zrujnowany; pozostał tylko obraz Sgo patrona na płótnie malowany.

Kaplica na Słuckiej bramie W niej ołtarz drewniany z obrazem Matki Boskiej piastującej na ręku Najświętszego Synaczka – jest on szatą srebrną okryty, różnemi wotami i pamiątkami ozdobiony. W zakrystyi znajdują się sprzęty do s. s. obrzędów potrzebne.

Blisko za miastem był murowany kościołek Sgo Michała opustoszały – przerobiono go na skład zapasów Artyleryjskich.

Kościół na zamku Nieświeskim murowany; w czasie wizyty był opieczętowany dlatego Wizytator nie mógł go opisać.

Kaplica murowana przy folwarku funduszowym w Nowosiółkach o wiorstę jedną od miasta oddalona. Ku ruinie zbliżająca się i opatrzenia pozbawiona wewnątrz niej dwa ołtarze murowane z obrazami staremi bez żadnego przybrania.

Szpitale: przy kościele parafialnym i przy kościołku Sgo Izydora. W pierwszym, w domu przez proboszcza naznaczonym mieszkają ubogie staruszki. W drugim zupełnie starym z dachem spróchniałym mieści się 4ech starców i 5 staruszek w obu, nie opatrzeni funduszem żyją z jałmużny.

Fundusz ziemny składa się z folwarku jednego, wiosek 2uch. Chat włościańskich na gruncie osadzonych 39. Ludności męzkiej do ostatniej rewizyi zapisanej dusz 110. Ziemi funduszowej ogółem włók 91, morgów 11 prętów 226. Karczmy 2. Młynów 2.

Dochodu rocznego Wizyta metropolitalna zapisała zł. 1423 kop. 48.

Mieszkanie proboszcza składa obszerny dom murowany o piętrze, oficyna kuchenna i dalsze budowle do wygody potrzebne.

Folwark Nowosiółki podobnież w zabudowania mieszkalne i gospodarskie dostatecznie opatrzony.

Przy nowem rozporządzeniu funduszów duchownych, kościół parafialny Nieświeski zapisany został do klasy II. Proboszcz pobiera co rocznie ze skarbu po rubli sr. 500 i ma na swój użytek wydzielonej ziemi dziesięcin 30. –

Świerżeń. Miasteczko ordynackie linii książąt Radziwiłłów Nieświeskiej, nad brzegiem rzeki Niemna rozciągające się, było składem produktów swoich łą rzeką do portu Królewieckiego spławiających się, leży w powiecie Mińskim o mil 10 od miasta gubernialnego.

Mikołaj Krzysztoff Radziwiłł kasztelan Trocki w ordynackiem miasteczku swojem Świerżniu wystawiwszy kościół z muru, przeznaczył go na parafialny dla wyznawców Rzymsko Katolickiego obrządku, a przez zapis wieczysty 1588 roku października 16 dnia datowany na fundusz tegoż kościoła nadał: 1° plac na kościół, i zabudowania plebańskie w miasteczku, 2° ziemi gruntowej włók 6, i sianożętnej morgów 18. – 3° z włók 792 naznaczył dla plebana daninę, kłocowym zwaną, i z każdej włóki po korcu żyta, po wozie drew 1 po jednym groszu Litewskim, z miasteczka zaś Świerżnia, od każdego domu, ile ich będzie, po groszu jednym Litewskim opłacać co rocznie plebanowi.

Po tym pierwiastkowym funduszu, Karol Książe Radziwiłł w roku 1695 października 26 dnia, zawarł z plebanem Świerżańskim X^{em} Tomaszem Wysockim umowę zamieniającą osyp zbożowy na wypłatę z każdej włóki po groszy 10. Zostawując w naturze dostarczenie po jednym wozie drew i po groszu litewskim jednym zapisanego.

Kościół parafialny Świerżański z cegły murowany, dachówką pokryty, poświęcony pod wezwaniem S.S. Apostołów Piotra i Pawła ze starożytnej architektury swojej dowodzi dawności nastania, a razem każe mniemać, że był uprzednio dla reformowanego wyznania przeznaczony, w którym część familii Radziwiłłowskiej przez czas długi uporczywie trwała. Wewnątrz kościoła są trzy ołtarze: wielki z muru wystawiony na kolumnach wsparty mieści statuę Zbawiciela Chrystusa do słupa uwiązanego, drugi boczny drewniany ze snycerskiemi ozdobami, w nim obraz N. Maryi Panny na deskach malowany – 3^{ci} z obrazem S^{go} Antoniego z Padwy. – Na ścianach rozwieszonych jest sześć obrazów S.S. Apostołów przedstawiających

Zakrystya w srebro i dalsze kościelne porządki dostatecznie opatrzona.
Szpitalny domek stary w którym dziady kościołowi usługujący mieszkają.
Altarya do tego kościoła należna ma osobny fundusz z zapisu Xdza Antoniego Dzyjowskiego Złp. 10000, pomnożony później legacyą Xdza Antoniego Kuleszy Złp. 2000 obie te summy lokowane na majątku obywatelskim i od których procent Altaryście dochodził. – Zapis funduszowy pierwszy nastał w r. 1792 marca 18, drugiego data niewiadoma. Altarysta nie mając osobnego domu mieszka w plebanii. Obowiązkiem jego przez fundatorów żądanym jest odprawienie za ich dusze w każdym miesiącu mszy św. czytanych 10. –
Fundusz Ziemny plebański składa się z dziewięciu domów ogrodniczych w miasteczku Świerżniu zaludnionym wolnymi włościanami z dóbr Radziwiłłowskich przybyłymi. – Do ostatniej rewizyi zapisani składają dusz męzkich 24. – Ziemi funduszowej wogóle włók 6, morgów 18, lecz pleban nie mając włościan do zarobienia dozwala ją na trzeci snop zasiewać.
Annuaty corocznie winien wypłacać skarb Radziwiłłowski po rs. 178 kap. 20. –
Wizyta metropolitalna wykazała rocznego dochodu z tego funduszu w ogule rs. 320.
Parafia Świerżańska graniczy na wschód z parafią Mikołajewską o milę 1, od południa z Nieświeską o mil 1½, na zachód z Mirską o mil 2, na północ ze Stołpecką na drugim wybrzeżu Niemna poczynającą się, którą tylko ta rzeka rozdziela. Parafia długości ma milę 1½, szerokości milę 1. Ludność jéj Rzymsko Katolickiego wyznania w 1842 roku spisana wynosiła wogule dusz 2404. –
Kościół Świerżański zamieszczony w klasie V. Pleban pobiera corocznie ze skarbu po rs. 230 i ma na swój użytek wyznaczonej ziemi dziesięcin 30.

Pokost. Lew Sapiecha kanclerz W. X. Litewskiego (a) zasługami dla ojczyzny w rycerskim i senatorskim zawodzie a w prawodawstwie i literaturze krajowej wydaniem poprawnego Statutu Litewskiego słynny. Czyniąc nową fundacyę na kościół parafialny w Iszczni, załączył w tymże dokumencie 1593 roku wydanym osobny wydział na kościół filialny, jaki w dobrach własnych Pokoście wystawić zamierzył. Ziemia funduszu tego w dwuch oddzielnych leży obrębach: w pierwszym na którym kościół i plebania zabudowane, jest obszaru włók 30 morgów 26 prt. 222, w drugim przy zaścianku Kutniowszach i wsi Piłatacz włók 16, morgów 26 prętów 239. Cały ten fundusz składający dwa folwarki, 9 wiosek.— Dymów ciągłych włościańskich 39. Dusz męzkich do ostatniej rewizyi zapisanych 150. Ziemi wogóle włók 47, morgów 23, prętów 159.— Karczma 1.

Summa legacyjna 900 rub. srebr. przez Franciszka Grafa Jundzitta zapisana, uzupełnia ten fundusz.— Ogólnego z niego dochodu rocznego wskazała wizyta metropolitalna rs. 803 kop. 89.

Kościół Pokoski z filialnego na parafialny podniesiony został wyrokiem Ignacego księcia Massalskiego biskupa Dyecezalnego Wileńskiego w dacie 1776 roku.— Jest on budowany z drzewa na podmurowaniu w figurze prostokąta podłużnego z dwiema naczelnemi wieżami i facyatą. Wewnątrz mieści ołtarzów 3, optycznie na deskach malowanych. W wielkim obraz Trójcy Przenajświętszej w bocznych Niepokalanego Poczęcia Maryi Panny i Św. Antoniego Padewskiego. Kościół przez starość chyli się ku ruinie i znacznej wymagał poprawy.

Zakrystya w srebro, apparata i inne sprzęty nader mierne opatrzona.

Obowiązki funduszowe oprócz parafialnych są następne: Za dusze fun-

---

(a) Podług genealogistów ruskich w Giedymina był synów siedmiu z tej liczby Narymund miał synów czterech, trzeci z porządku Rumgajło kasztelan Trocki przodkiem był familii Sapiechów, którym z tego względu słusznie tytuł Książęcy przyznano.— /. Dzieje Litwy Tom VII w Dodatku X Genealogii K. 105.

Kognowicki wydał Żywoty Sławnych Mężów Domu Sapiechów /. Nota Autora /.

Datorów Sapiechów w każdym ~~miesiącu~~ tygodniu msze ś.ś. czytane dwie.–
Za duszę legatora Tundritta msze ś.ś. czytane dwie.
Szpital. Dom stary upadkiem grożący, w nim mieszkali: zakrystyan i kilkoro żebraków z włościan plebańskich.
Szkółka parafialna nie ma osobnego funduszu; jest jednakże zaprowadzona, i w porze jesiennej zgromadza się kilku a czasami kilkunastu uczniów, których organista uczy katechizmu, czytania, pisania i liczby.
Granice parafii Pohoskiej. Leży w powiecie Dziśnieńskim w tych czasach od Mińskiej do Wileńskiej gubernii oddzielonym. Graniczy z Sokarzinska i Miorską o milę 1, z Hermanowicką o pół mili, z Mosarską o mil 2.–
Ludność płci Rzymsko Katolickiego wyznania w 1842 roku spisana wynosiła w ogule dusz obojga płci 3907.–
Kościół Pohoski zapisany do klasy IV. Pleban pobiera co rocznie ze skarbu opłaty po rs. 275, i ma wydzielonej na swój użytek ziemi dziesięcin 30.

Wiek XVII

27 Zadorože. Wieś dawniej królewska teraz plebańska, leży w powiecie Dziśnieńskim o mil 8 od tego miasta oddalona.

Zygmunt III, król polski, pan z pobożności słynny, między licznemi funduszami, jakie ku czci Najwyższego, na ziemi berłu swojemu zwierzonej uczynił: nadał i nowy fundusz na kościół parafialny w Zadorożu wydzieliwszy z dóbr książęcych ziemie tak dla utrzymania kapłanów, jakoteż szkoły parafialnej w którejby dzieci włościańskie oświecanie chrześcijańskie brać mogli.– Fundusz ten przywilejem 1601 roku marca 10 dnia zatwierdzony; składa się z dwuch folwarków Zadoroża o wiorstę 1 od kościoła odległego i Harkowczyzny o jedną milę oddalonego.– W obu tych posiadłościach we trzech wsiach włościanami ciągłymi osadzonych chat 49. Dusz męzkich do ostatniej rewizyi zapisanych 114. Ziemi w ogule włók 54,

morgów 8, pręt. 242. Kaczorem 2. Młyn 1.
Proboszcz mieszka w folwarku Zadorożu, którego zabudowanie dostatecznie do potrzeb miejscowych urządzone — podobnież i folwark Kmikowszyzna ma wystarczające ekonomiczne budowle.
Legacyjne summy dwie były — jedna przez poprzedniego proboszcza X^{dza} Barylego Kazaria Piotrowiecz zapisana Złp. 10000, z procentu od niej powinien być utrzymywać się Altarysta, którego przy kościele Zadorożskim ustanowił — druga: Złp. 1000 dla dawności i zatraconych w pożarze papierów, niewiadomego nadania, bez exekucyi pozostałe.
Z tego funduszu Wizyta wykazała rocznego dochodu rs. 1040 kop. 42.
Kościół po wypadku dawnego, nowo z drzewa odbudowany w roku 1733, pod tytułem Św. Maryi P. Łaskawej poświęcony, niedawno przykryty i opierzony z dwoma frontowemi wieżami, a trzecią nad wielkim ołtarzem wzniesioną; zawiera wewnątrz ołtarzy 5, z drzewa starożytnieckim smakiem budowanych, snycerszczyzną ozdobnych. W wielkim statuami S.S. Apostołów otoczonym, obraz Przenajświętszej Bogarodzicy szatą metalową okryty. Obok tego ołtarza dwa mniejsze Trójcy Najświętszej i S.S.S. Józefa, Michała i Kazimierza. Drugie dwa bokowe ołtarze mieszczą obrazy: Ukrzyżowanego Zbawiciela i S.S. Antoniego, Jana i Józefata.
Zakrystya w srebro kościelne i dalsze porządki dostatecznie opatrzona.
Kaplice w obrębie tej parafii znajdują się trzy: — Pierwsza we dworze Łużkach obywateli Platerów, murowana z potrzebnym do ś.ś. obrzędów sprzętem. — Druga drewniana w okolicy szlacheckiej Ulin zwanej, przystojnie ozdobiona. — Trzecia podobnież z drzewa nowo wybudowana w majętności Balwowie obywatel: Balewiczów. — Wszystkie żadnem nadaniem nie uposażone.
Szpital dom obszerny drewniany nowo zbudowany na dwa rozdzielony mieszkania; jedno zajmują ubodzy; w drugiem szkoła parafialna z obowiązku funduszowego utrzymywana; ma osobnego nauczyciela: w czasie wizyty było 5^{ciu} uczniów. —

Obligacye funduszowe. Za fundatora Altaryi w każdym tygodniu mszy s.s. czytane 2. — Za duszę Cecylii Podbipięckiej w miesiąc jedna.
Obszerność parafii od najbliższego kościoła parafialnego Rzymsko Katolickiego rozciąga się na mil 2. —
Ludność jej tegoż wyznania zamieszkała w 440 domach 1842 roku spisana, wynosiła w ogule dusz 3884.
Kościół parafialny Zadorozki zapisany do klasy III. Proboszcz pobiera co rocznej opłaty ze skarbu rs. 400 i ma wyznaczonej na swój użytek ziemi dziesięcin 30.

---

28 Lachowicze. Dobra Lachowicze niegdyś koronne czyli starościńskie, z daru Najjaśniejszej Imperatorowej Katarzyny II, dostały się familii Kossakowskich, leżą w powiecie Słuckim. —
Jan Karol Chodkiewicz Hetman W. W. Ks. Litewskiego sławny pogromca turczyna; fundował na tem miejscu kościół parafialny dla Rzymsko Katolickiego wyznania w roku 1602. Lecz ten pierwiastkowy przybytek Pański ogniem spłonął. — Kniaź Michał Massalski Hetman W. X. Litt. owczesowy posiadacz Lachowicz rozpoczął własnym nakładem mury na kościół, które syn jego Ignacy biskup Wileński dokończał; lecz zupełne wystawienie tego kościoła należy przyznać owczesowemu proboszczowi X. dr. Wincentemu Szpinskiemu.
Lachowicze od dyecezyalnego miasta Mińska mil 18, od powiatowego Słucka 12 — od kościołów Rzymsko Katolickich parafialnych Kleckiego mil 3, Niedźwiedzkiego 2, Kryszczyńskiego i Dareuzkiego w dyecezyi Wileńskiej mil 3.
Ludność w tej parafii Rzymsko Katolickiego obrządku w 514 domach zamieszkała zliczona w roku 1842 wynosiła w ogule dusz 3993.
Kościół w części polewaną dachówką, a w części gontem pokryty, wewnątrz podłoga w prezbiteryum marmurem, a w kościele posadzką glinianą czarną wysłana; ołtarze nie były w czasie wizyty dokończone. Miejsce ich zastępowały mensy, a nich obrazy — w wielkim N. Maryi P. szatą srebrną i wotami okryty w bocznych: Trójcy S.S.,

d[n] Tadeusza, Anny i Antoniego. —

Zakrystya. Argentarya jej bogata w naczynia do św. obrzędów służące, ma nadto wszystkie kościelne obrazy ozdobione szatami, owieszone wotami i różnemi pobożności wiernych pamiątkami. Apparata i inne kościelne sprzęty również bogate w znacznej liczbie znajdują się.

Obligacye wieczne. Za dusze Jana, Karola i Zofii z/Mieleckich Chodkiewiczów i ich rodziców, w każdy wtorek msza św. czytana 1. Za fundatorów i dobrodziejów żywych i zmarłych co każdy czwartek i sobotę po 1 mszy św. czytanej. — Za podwyższenie kościoła św. i jego potrzeby co tydzień msza św. czytana jedna. —

Altarya przy tym kościele być powinna, wzmiankowana tylko w wizycie, lecz o fundatorze i funduszu nie napisano.

Szpital. Dom przez proboszcza wystawiony ma osobne szczupłe nadanie z zapisu Hroszyńskiego, który sumkę Złp. 150 na włóce ziemi we wsi Łodwa opisawszy, procenta od niej wnosić co rocznie po Złp. 12 do szpitala następców zobowiązał. Dokument na to w r. 1757 datowany. W czasie wizyty było w szpitalu starców dwuch i staruszek 4.

Szkoła parafialna funduszem ał. Kazimierza Dąbrowskiego opatrzona, który sumę 300 rs. przez kahał Lachowicki zawinioną, przeznaczył dla szkoły, aby za procent utrzymywano przy niej nauczyciela — w czasie wizyty było w niej uczniów pięciu.

Plebania. Dom nowy, przez proboszcza wystawiony, obszerny i wygodny; w nim znajduje się szczupła funduszowa biblioteka składająca się z tomów 27.

Fundusz ziemny. Dwa folwarki wieczyste Potapowicze o trzy wiorsty od plebanii odległy i Kominchy o worst 5 położony. Jurysdyka w miasteczku Lachowiczach. Wioski 2 w nich dymów gruntowych włościanami osadzonych 57. Placowych na jurysdyce 12. — Dusz męzkich do ostatniej rewizyi zapisanych 225. — Ziemi w ogóle włók 41, morgów 16 pr. 150. Karczmy 2. Młyn 1.

Annuaty z włości Lachowickiej dekretem trybunału li że stosownie do zapisu Chodkiewicza w 1720 roku ogłoszonym zasądzonej: w gotowym groszu po Złp. 270, nadto z miasteczka Lachowicze żyta korcy 41 i pieniędzmi Złp. 22 gr. 12.–

Summy legacyjne: Z zapisu x. Władysława Szarskiego, proboszcza Lachowickiego ~~zawinionych~~ 1681 r. maja 17 uczynionego Złp. 700 z kahału Lachowickiego zawinionych od których procent przeznaczył na utrzymanie zakrystyana.– Maciej Borzymowski mając na powyżej wymienionym kahale należności Złp. 150 w 1687 roku zapisał ją kościołowi z obowiązkiem, aby kahał dostarczał co rocznie po dwa kamienie łoju

Wizyta metropolitalna wykazała dochodu rocznego z całego beneficium r.s. 1332 kop. 60.—

Kościół Lachowicki zapisany do klasy III. Proboszcz pobiera co rocznie ze skarbu po rs. 400 i ma na swój użytek wydzielonej ziemi dziesięcin 30. –

---

29 Korzeń. Kapituła Wileńska, mając z nadania funduszów swoich majętność Prestimonialną, Wielki Korzeń zwaną, dawniej w województwie Mińskiem teraz w guberni tegoż miana powiecie Borysowskim położoną, W roku 1605 założyła w miasteczku Korzeniu nową parafię Rzymsko Katolicką, wybudować kazała kościół i plebanę przyzwoitym funduszem z dziesięciny dóbr opatrzyła.– Kościół z drzewa budowany, stoi na fundamentach i sklepach murowanych, z czoła dwiema niewielkiemi wieżami ozdobiony– wewnątrz świątyni ołtarzy trzy snycerskiej staro~~żytnej~~ świeckiej roboty– wielki ołtarz statuami ś.ś. Apostołów Piotra i Pawła ozdobiony ma ~~ołtarz~~ obraz wielkiego rozmiaru Wniebowzięcia Maryi Panny, pod który wezwaniem kościół poświęcony został za nim ukryta jest w zagłębieniu statua Pana Jezusa Nazareńskiego, która się odsłania podczas uroczystego nabożeństwa. W bocznych ołtarzach podobnej z wielkim budowy pryncypalne obrazy są: figura Chrystusa Pana na krzyżu i Św. Tadeusza Apostoła.

Zakrystya w srebro aparata i dalsze sprzęty przyzwoicie opatrzona.
Szpital. Dom stary drewniany ile w nim utrzymuje się ubogich wizyta nie pamięta.
Kościoły i kaplice filialne. 1. W dobrach Hamieniczach dawniej kapitulnych, a po odkryciu guberni Mińskiej łącznie z Korzeniem skarbowych, odległych od kościoła mil 3, kościołek filialny, który miał przez kapitułę naznaczone uposażenie w osypie zbożowym, lecz to ustało równo z przemianą właścicieli. Wszakże pleban zadosyć czyniąc włożonym na się przez fundusz obowiązkom zjeżdża do Hamienicz w razie potrzeby. Dla odprawienia nabożeństwa w zakrystyi jest puszka i kielich kosztem bractwa sprawione. Kaplica filialna przy folwarku Kocielach na dochód kapituły Mińskiej od funduszu odjętego; w niej znajduje się sprzęt wszelki do sprawowania ofiary świętej należny.
Obowiązki funduszowe z legacyi ś. Axeruna (?) siel. Co tydzień msza św. śpiewana 1 i czytana 1. Anniwersarzów za zmarłych w każdym roku 2.

Granice parafii Korzeńskiej rozciągają się na wschód ku kościołowi Ziembińskiemu mil 3 — na południe od Stajeńskiego i Łohojskiego mila 1, na północ od Chołajewickiego pół mili, na zachód od Olkowickiego mil 12

Ludność parafian Rzymsko Katolickiego wyznania wynosiła w roku 1842 w ogóle dusz 1144.

Fundusz ziemny. Do folwarku plebańskiego łącznie z plebanią zabudowanego, należy jurydyka w miasteczku Korzeniu wsi jedna. Chat włościańskich na gruncie osadzonych 8, ogrodowych 3. Dusz męzkich do ostatniej rewizyi zapisanych 30. Ziemi w ogóle włók 18, morgów 2. Karczma w miasteczku 1. Z funduszu uprzedniego mieli plebani z dóbr Korzenia od każdej włościańskiej chaty daniny zbożowej po korcu żyta i całą propinacyę z miasteczka; lecz takowy dochód od czasu zajęcia tych dóbr prze-

stał do nich należeć.

Summy legacyjne Z zapisu zmarłego proboszcza X. Alexeruna, dekretem Sądu Mińskiego zatwierdzonego rs. 1129 kop. 50. Z zapisu tegoż proboszcza przez sąd Exdywizarski na funduszach Obersztech wskazanej summy rs. 906 kop. 95. Lecz dochodzenie obu tych kapitałów w czasie wizyty metropolitalnej 1830 roku odbywanej nie było jeszcze ukończone.

Wizyta wykazała dochodu ze źródeł pewnych rs. 382 kop. 13. —

Plebania dostatecznie obudowana, staraniem i nakładem zmarłego plebana X^a^ Walickiego — w niej znajduje się biblioteki funduszowej tomów 28

Kościół Korzeński zaliczony do klasy IV. Pleban ma rocznego dochodu ze skarbu wypłacającego się rs. 275 i na własny użytek wyznaczonej ziemi dziesięcin 30.

---

30. Iwieniec

Kościół parafialny w miasteczku Iwieńcu dobrach obywatelskich w Mińskiej gubernii i powiecie położonych fundowany w roku 1606 od Zygmunta III, króla polskiego. — W lat 139 później dziedzic ówczesny Iwieńca Jan de Wojna Sołohub, podskarbi W. X. Litewskiego w 1745 roku starożytne mury kościoła naprawił, ozdobił, a fundusz jego wyjaśnił i pomnożył.

Kościół długi łok. 45, szeroki 20, wysoki 17. Wzmocniony sklepieniem murowanem na filarach wspartem, ozdobiony jest dwiema narożnemi wieżami; na jednej z nich znajduje się zegar. — Wewnątrz mieści ołtarzów 5 z obrazami Trójcy ś.ś. — Ukrzyżowanego Zbawiciela — Maryi P. Różańcowej, śś. Michała Archanioła i Wincentego z Pauli pod których podobno wezwaniem świątynia ta poświęconą została.

Zakrystya w dostatnie srebro, sprzęty i ozdobne apparata zamożna.

Proboszcz dopełnia obowiązków swoich z pomocą dwuch wikaryuszów nakładem jego utrzymywanych.

O pół wiorsty od kościoła za miasteczkiem, położony jest cmentarz a na nim kaplica na podmurowaniu wystawiona, w potrzebne opatrzona sprzęty z ołtarzem, w którym obraz Ukrzyżowanego Chrystusa Pana.

Szpital. Dom murowany; w nim mieściło się podczas wizyty kilkanaście osób niedołężnych, z opatrzenia plebana i jałmużny utrzymujących się.

Filialny kościołek w majętności Staczynkach o pół mili od Świenica odległej, czyli ma osobne uposażenie wizyta nie pomieniła. Opatrzony jest potrzebnemi do św. obrzędów naczyniami i sprzętami, do którego w pierwszą niedzielę każdego miesiąca dojeżdża wikaryusz dla odprawienia mszy świętej.

Obligacye wieczne do funduszu przywiązane, oprócz powinności z prawa kanonicznego wypływających są: odprawianie dwóch mszy św. w każdym tygodniu.

Parafia Świeniecka rozciąga się w długości na mil 4, w szerzyni na mil 3. — Granicy na południu z parafią kamieńską, od wschodu z Rakowską, od zachodu z Wołmiańską, od północy z Pierzajską, a między południem i wschodem z Bnieżeńską.

Ludność jej Rzymsko Katolickiego wyznania w 1842 roku liczona wynosiła w ogule dusz płci obojej 4721. —

Fundusz ziemny probostwa składa się z dwuch folwarków: Michałowa o wiorstę 1 od plebanii odległego, i Jurzyczek, do tego należą; jurzydyka w miasteczku Świeńcu i dwie wsie ciągłymi włościanami zaludnione. W nich: dymów włościańskich gruntowych 10, ogrodowych 21, dusz do ostatniej rewizyi zapisanych mężkich 98. Ziemi w ogule włók 37, morgów 6. Karczmy 2 i młyn 1.

Oprócz tego z zapisu Stanisława Bykowskiego Łapoty summa legacyjna 4000 Złp. na majętności Suderwa ubezpieczona i z arendy propinacyjnej miasteczka Świenica co roczny wypłady po Złp. 200 — z przeznaczenia Sołtanów.

Wizyta metropolitalna wykazała rocznego dochodu z tych funduszów rs. 684 kop. 80.

Altarya do kościoła Smieneckiego fundowana ma osobne nadanie summy 10000 Złp: od której procent wypłaca się z dochodu propinacyjnego miasteczka Smienica.
Dom dla Altarysty jest osobny na placu funduszem nadanym wystawiony.
Obowiązek na Altarystów przez fundusz włożony na wieczne czasy, odprawiania w każdym tygodniu po trzy mszy s.s. we wtorek i piątek czytane, a sobotę śpiewaną.
Plebania porządnie zabudowana.
Kościół Smieniecki zamieszczony w klasie III. Proboszcz pobiera ze skarbu co rocznie rs. 400 i ma na swój użytek wyznaczonej ziemi dziesięcin 30.

---

31 Dokszyce, miasteczko dawniej do dóbr kapituły Żmudzkiej należne, później za utworzeniem gubernii Mińskiej powiatowe, i rychło potem zasztatne przy przysądzeniu ratusza pozostałe, leży w powiecie Borysowskim na trakcie pocztowym z Mińska do Dzisny przeprowadzonym. Odległe od miasta gubernskiego mil 29, od powiatowego Borysowa mil 14. – Zamożny i starodawny w Litwie dom Kiszków (a) liczył

(a) Kiszkowie. Dom nader starożytny i bogaty na Rusi Litewskiej: – Dzieje Narodu Litewskiego Teodora Narbutta, często przywodzą czyny w wojskowym i obywatelskim zawodzie imienników tego świetnego rodu – mianowicie: – 1445 roku Kiszka Hetman Litewski, dowodzi wojskom narodowym za Dnieprem – 1497 roku Stanisław Piotrowicz Kiszka Marszałek Litewski, Starosta Lidzki, posłany z wojskiem litewskim na pomoc Janowi Olbrachtowi królowi polskiemu przeciw Tatarom – Tenże w r. 1504 stacza walną bitwę z Tatarami za rzeką Prypecią, pod Horodkiem, a w roku 1505 posłuje do Moskwy – 1500 roku Stanisław, Namiestnik Smoleński, poseł do Moskwy od Aleksandra Jagiellończyka W. Ks. Lit., i w roku tymże na wojewodę Smoleńskiego podniesiony, dowodzi osadą tego miasta przeciw wojskom rosyjskim. – 1522 roku Piotr Wojewoda Trocki, poseł do Moskwy od Króla Zygmunta I. – 1549 r. Stanisław Wojewoda Witebski poseł tamże od króla Zygmunta Augusta. – 1569 roku Mikołaj Krajczy W. X. Lit. Starosta Drohiczyński podpisał Akt Unii na sejmie Lubelskim. Dom ten wygasł

Rokczyce w poczet ogromnych dóbr ziemskich, jakie posiadał. Potomek tej rodziny Stanisław Kiszka-Kanonik Żmudzki, sekretarz W. Ks. Litewskiego, zakonną majętność kapitule żmudzkiej zapisał, odłączywszy część na fundusz wówczas zakładającego się kościoła parafialnego w miasteczku Rokszycach. Zapis funduszowy 1608 roku grudnia 27 datowany o tym poświadcza.

Kościół pierwiastkowy nakładem fundatora wystawiony, dawnością czasu i przez grasujące w Litwie wojska szwedzkie zniszczony, odbudowany został w roku 1745 z nakładu Kapituły Żmudzkiej, a w lat później 4 przez X. Aleksandra Hornina, biskupa Hierenenskiego, konsekrowany; później zaś przez Proboszcza Szymona Tracewskiego odnowiony, wewnątrz i zewnątrz należycie wyporządzony i ozdobiony został. Ma długości łokci 40, szerokości 20, wysokości 15 z dwiema wieżami i naczelną wystawą zbudowany. – Wewnątrz niego mieści się ołtarzy siedem. Wielki razem z dwoma pobocznymi zbudowany malowidłem i pozłotą powleczony, w nim figura Ukrzyżowanego Zbawiciela i obrazy patronów kościoła i parafii Jerzego Męczennika i Stanisława B. M., na sporządzenie tych ołtarzy Ludwika Antonowiczowa Podstarościna Oszmiańska sto czerwonych Złp. ofiarowała. Dalsze ołtarze przy ścianach kościoła umieszczone, mają obrazy: Niepokalanego Poczęcia Maryi Panny, szatą metalową ozdobiony, Św. Antoniego z Padwi w szacie srebrnej, Chrystusa Pana i Św. Tadeusza Apostoła. Te dwa ostatnie ołtarze na sztukę malowane z dochodów bractwa sporządzone – pod kościołem jest sklep murowany.

Zakrystya w srebro aparaty i dalsze sprzęty przyzwoicie opatrzona.

Szpital. Dom osobny drewniany nowo po pożarze nakładem proboszcza zbudowany, ubodzy w liczbie 6^{ciu} utrzymywali się z jałmużny. –

Szkółka, podobnież dom nowy przez proboszcza wystawiony w którym

---

zupełnie. Ostatnia z ich rodu Zofia córka Jerzego Xięcia Słuckiego z matki Kiszczanki rodząca się, zaślubiona Januszowi Radziwiłłowi; ogromny spadek po przodkach w dom ten dziedziczący przeniosła. – /. Narbut w Dziejach Narodu Litewskiego, na wielu miejscach, w Dodatku X^{ym} Tomu VII, w badaniach genealogicznych. /.

mieszkający organista nery przychodzące z miasteczka dzieci katechizmu i początków czytania.

Altarya fundacyi Kapituły Żmudzkiéj ma osobny od kościelnego fundusz niżéj wyszczególniający się.

Kościoły filialne i kaplica w obrębie parafii 1° w majętności obywateli Mackiewiczów o milę od Zakrzyc odległéj; kosztem dziedziców wystawiony ozdobny z drzewa kościół przy wsi Komajsku w 1809 roku ukończony podniesiony na parafialny za konsensem biskupa dyecezyi Mińskiéj 1810 roku datowanym.

Kościół takowy w pięknym Rzymskim porządku w ośmiościan zbudowany, okazałą kopułą cały objęty, z dachem gontowym cześciowo pod pokost malowanym poświęcony został pod tytułem Św. Jana Chrzciciela. Wewnątrz malowidłem na ścianach i ołtarzach okryty: mieści ołtarzy 4 – Wielki z obrazem Matki Zbawiciela – w bocznym Loretem na[zwanym] i obrazem Wniebowzięcia Maryi za szkło w ramy złociste osadzonym – W dalszych ołtarzach obrazy: S.t Jana Chrzciciela i Wniebowstąpienia Pańskiego. Pod kościołem sklep niewielki, reszta ścian na mocnem podmurowaniu osadzona. Zakrystya skromnie wcale w srebro, apparata i inne sprzęty uposażona.

Jan i Józefa z Siwickich Mackiewiczowie Starostowie Bytkowscy wzniósłszy znacznym kosztem tę Świątynię Pańską, aby ją na parafialną podnieść w 1809 roku lipca 10 wydali funduszowy zapis, przez który przeznaczywszy na zabudowanie plebanii i ogrody mórg 1 prętów 150 ziemi; sianożęci morgów 2, wstęp do lasu i bezpłatne mliwo plebanowi dozwolili, z majętności zaś swojéj Jan[owa] co rocznie wypłacać po rs. 150 dla plebana, po 30 dla organisty i po 15 na poprawę kościoła obowiązali się.

Pomnożył ten fundusz Eustachy Kurkowski pięknego talentu muzyk, zapisując przy śmierci swojéj na ten kościół rs. 100.

Obok z funduszami połączone były obowiązki następne: 1° w każdym tygodniu msza śpiewana za fundatorów i ich familię 2° za dusze zmarłych co tydzień msza czytana. 3° za żyjących podobnież czytana

jedna — 4° Anniwersarzów żałobnych co kwartał 1, — 5° za duszę Eustachego również co kwartał msza śpiewana 1.
Plebania i dalsze potrzebne budowle kosztem tychże Mackiewiczów wystawione były.
Lecz z nowego urządzenia parafij kościół Komajski utracił ten stopień i całkowicie jako filialny do Dokszyckiego przyłączony został.
2° Kościołek filialny o mil 2 od Dokszyc odległy w majętności Zamoszu obywateli Zenowiczów, mający wszelkie sprzęty do sprawowania S.S. obrzędów potrzebne.
3° Kaplica w majętności Oborowczach O.O. Karmelitów Głębockich.
4° Kaplica w majętności Hniezdziłowie obywateli Stryszków.
5° Kaplica w folwarku Turkach funduszowym plebanii Dokszyckiej
6° Kościołek pod tytułem Św. Michała, na cmentarzu za miastem położony, pod którym sklep murowany, wewnątrz ołtarz z obrazem Pana Jezusa Nazarejskiego.
Fundusz Ziemny kościoła Dokszyckiego przez wyżej wzmienionego kanonika, później biskupa Żmudzkiego Kiszkę w 1608 roku grudnia 27 nadany; a 1609 stycznia 19 przywilejem Króla Zygmunta III zatwierdzony, składał się mianowicie: z folwarków dwuch Symonowców i Turka. Z jurysdyki w miasteczku Dokszycach, z dwuch wsi: w tych osadach chat ciągłych właściciadskich 24, — ogrodowych 4. Dusz męzkich do ostatniej rewizyi zapisanych 70. Ziemi wogóle włók 47, morgów 6. — Karczma 1.
Fundusz sumowy. Na Anniwersarze żałobne lokowano przez wzmienionego fundatora rs. 450. — Z zapisu Korszelewskiej rs. 675 przeznaczona na utrzymywanie z procentu od niej dwuch uczniów przy szkole parafialnej Dokszyckiej. — Z zapisu Ludwiki Hutorowiczowej Annuaty z majętności Dokszyce po r.s. 52 na opłatę komendarza. — Z zapisu biskupa Kiszki na wypłatę każdorazowo, dla plebana z propinacyi miasteczka Dokszyc po Złp. 50, a z każdego dymu do tej majętności należnego po groszy 15. — Ten dochód ustał równo ze zmianą właścicieli dóbr Dokszyc. —

Plebania i budynki mieszkalne i gospodarskie dostatecznie opatrone. Obowiązki z tych funduszów powstałe są następne: za dusze fundatorów co środę, za zmarłych w powszechności co piątek po mszy św. czytanej 1. — z legacyi plebanów zmarłych w każdą sobotę msza czytana 1, — z legacyi Maryanny Korszelewskiej podobnaż co tydzień 1, — z zapisu Ludwiki Hutorowiczowej co poniedziałek śpiewana 1.

Parafia Rokszycka graniczy z parafią Głęboczą o mil trzy, z Skiermiszowską o mil 2. z Budsławską o tyleż i z Parafianowską o milę 1½ odległa.

Ludność jej Rzymsko Katolickiego wyznania w 1842 roku spisana wynosiła dusz 1945.

Altarya Rokszycka powstała z zapisu Antoniego Hutorowicza, Podstarosty Oszmiańskiego w roku 1780 kwietnia 18, na summę 10000 Złp. ubezpieczoną na majątku obywatelskim. Kapituła Żmudzka nadała Altaryście ziemi morgów trzy pod zabudowanie i ogrody. Za takowy fundusz Altarysta obowiązany odprawiać w każdym tygodniu po dwie mszy św. czytane i łącznie z plebanem odbywać w każdym roku ośm anniwersarzy za zmarłych.

Z funduszu plebańskiego wizyta metropolitalna wykazała rocznego dochodu rs 424.—

Jest jeszcze w obrębie parafii Rokszyckiej Filialny kościół — w majętności Dziedzinie przez zeszłego Metropolitę Greco-Unickiego Hrebnickiego 1746 roku wystawiony; pięknej w figurze okrągłej struktury na podmurowaniu, poświęcony pod tytułem S. Michała Archanioła. Zawiera wewnątrz ołtarzy na optykę malowanych trzy. Wielki z obrazem Chrystusa Ukrzyżowanego, pod którym umieszczona jest trumna szklanna w srebro oprawna z relikwiami S^tej Justyny Panny Męczennicy — w bocznych ołtarzach są obrazy N. Maryi P. szatą srebrną okrytej i S^go Mikołaja biskupa. Przy tym kościele ciągły utrzymuje się kapelan, którego teraźniejsza właścicielka Dziedzina, z Koszczyców Hrebnicka stałym funduszem opatrzyła: nadawszy mórg ziemi na ogród przy zabu-

konaniu kapłana położony; cztery morgi sianożęci w osobnym obrębie i summę 10000 złp. na majętności Dziadzinie ubezpieczona z której procent kapelanowi wypłaca się.

Kościół parafialny Rokszycki zamieszczony do klasy V. Pleban pobiera co rocznie ze skarbu r. 230 i ma na swój użytek wydzielonej ziemi dziesięcin 30.

Łohojsk w dawnem Województwie Mińskiem, teraz w tejże guberni, powiecie Borysowskim położony; odległy od Mińska o mil 6, od Borysowa 6.— 32

Dobra rodowe hrabiów na Łohojsku i Swesłocy Skumin Tyszkiewiczów. (a)

Kościół parafialny Rzymsko Katolicki w Łohojsku winien pierwiastkowy swój zakład Aleksandrowi na Łohojsku Tyszkiewiczowi Wojewodzie Brzeskiemu Litewskiemu w roku 1609 Września 28 nadany. Ta świątynia była początkowie z drzewa wybudowana; dopiero w roku 1793 Wincenty Tyszkiewicz Referendarz W. Ks. Litewskiego wzniósł ją z muru własnym nakładem. Jest ona w figurze prostokąta podłużnego z wystawą trójkątną na czterech słupach wspartą, chór murowany na nim organ o 9ciu głosach. Ołtarze trzy oplyśnie na murze malowane

(a) Ród ten znamienity w Litwie, znajomy w dziejach za panowania Jagiellonów: okazałej daje się widzieć pod Zygmuntem Augustem. Znajdujemy w roku 1554 Teodora Tyszkiewicza w gronie delegowanych, przeprowadzających wielkiego posła rossyjskiego Sukina do Knyszyna, gdzie wówczas Król przebywał. W latach 1557 Bazylego posłującego do Moskwy, tegoż w 1558 zasiadającego krzesło w senacie, jako Wojewoda Podlaski – 1561 tegoż, tudzież z Jerzym, stawiających własnym kosztem zbrojne zastępy na wojnę Inflantską, w której Jerzy i w roku 1564 mężnie dokazywał. Tenże w r. 1566 najprzód poseł do Moskwy, potem w dostojeństwie Wojewody Brzeskiego Litewskiego, naznaczony do układów o pokój z posłami rossyjskimi; a w roku następnym zwrot do Inflant z ludem przez się zaciągniętym na obronę tej prowincji spieszącego. /. wyjątek z Dziejów Litwy Narbutta Tomu IX go/. Bliższe naszych czasów wypadki szczerzej jeszcze zasługi tego domu wykazują. — /. Przypisek Autora./

— w wielkim: figura Chrystusa Pana Nazareńskiego; a u góry obraz z wyobrażeniem serca Zbawiciela — w bocznych ołtarzach obrazy: Niepokalanego Poczęcia Maryi Panny, Św. Kazimierza [a] Św. Antoniego i Św. Wincentego. —

Zakrystya w srebro i to wszystko co jest potrzebne do ś.ś. obrzędów należycie opatrzona.

Obowiązki funduszowe oprócz prawem kościelnem na plebanów włożonych, są: w każdą środę i piątek po jednej mszy św. czytanej za duszę fundatora.

Szpital. Dom osobny porządnie wybudowany, gontem pokryty, nakładem kollatorów z nadanym przez nich ogrodem na warzywo. — ś. p. Referendarz, fundator kościoła, włożył obowiązek na majętność Łohojską, dostarczać co rocznie do szpitala dla ubogich żyta beczek 3½, jarzyny beczek 2½, soli garncy 12. —

Bractwo pod tytułem Najświętszego Serca Jezusowego, zaprowadzone w tym kościele na mocy bulli O. Św. Benedykta XIV w 1747 roku uzyskanej przez Tyszkiewicza biskupa Żmudzkiego.

Fundusz ziemny przez wyżej pomienionego Tyszkiewicza Wojewodę w 1609 roku nadany, składa się z folwarku Dobrzyniewa do którego należy wieś 1, w niej chat włościańskich 9. Dusz do ostatniej rewizyi zapisanych 36. Ziemi wogóle przez przybliżenie wskazanej, /. z racyi iż w wizyta ilości nie pomieniła /. włók 10 morgów 2. — Karczma 1. Młyn wodny 1. —

Summy funduszowe z zapisu Zuzanny z Młodzkich Tyszkiewiczowej 1700 roku kwietnia 20 wzmienionego Złp. 2000. Z zapisu Michała Starosty Strzałkowskiego, X. Antoniego kanonika Wileńskiego, Kazimierza Szambelana Jego Kr. Mci: i Teodora Podstolego Wojew: Brzeskiego, braci rodzonych Tyszkiewiczów, z propinacyi miasta Łohojska co rocznej opłaty plebanowi po Złp. 100. —

(a) W roku zeszłym 1843 Relikwia Ś. Wyznawcy Kazimierza Jagiellończyka Królewicza; z kaplicy przy kościele katedralnym Wileńskim, gdzie ciało jego spoczywa, w latach dawniejszych udzielone, złożone zostały ku uczczeniu wiernych na ołtarzu tegoż świętego w kościele Łohojskim. /. przypisek Autora /.

Z tego funduszu wizyta metropolitalna wykazała dochodu rocznego rs. 218.

Parafia Łohojska graniczy z Stajeiska, o milę 1, z Korzeńska, o tyleż, – z Ziembińska, o mil 2, – z Borysowska, o mil 5. –

Ludność jej Rzymsko Katolickiego wyznania w roku 1842 spisana wynosiła w ogule dusz 1425. –

Podług nowego rozporządzenia, kościół Łohojski zapisany do klasy V. Pleban pobiera ze skarbu co rocznie po rs. 230 i ma na swój użytek wydzielonej ziemi dziesięcin 30. –

Bobrujsk, miasto dawniej Wielko Książęce, później Starościńskie, nakoniec powiatowe w gubernii Mińskiej nad rzeką Berezyną, położone od miasta gubernskiego mil 23 odległe.(a) W początkach teraźniejszego wieku za panowania Cesarza Aleksandra I powstała w okrąg jego mocna twierdza, która w roku 1812 w czasie najścia wojsk nieprzyjacielskich pozostała ciągle nie wzięta. Obszerne przedmieście z przyjazdu od Mińska nad rzeką Berezyną rozciągające się, oddzielone od miasta płaszczyzną, którą ogień działowy strychuje, broniąc przystępu do przekopów i wałów.

33.

Kościół parafialny Bobrujski z muru wystawiony z muru wystawiony ma teraz położenie w środku fortecy. Pierwsze zgromadzenie Świątyni Pańskiej dla Rzymsko Katolickiego wyznania w tem mieście powstało ze starania i nakładu Piotra Tryzny Wojewody Parnawskiego Starosty Bobrujskiego w roku 1615 za zgodzeniem się i przywilejem Zygmunta III Króla Polskiego. – (b.)

(a) Rok założenia tego miasta i kto go wzniósł nie wiadomo. Dzieje Litwy Narbuta w Tomie IX na karcie 417 pierwszy raz wspominają, o Bobrujsku pod r. 1502, że w sześciu milach od tego miasta Litwini ponieśli klęskę od tatarów nad rzeką Uszą. –

(b.) Dzieje Litwy pod rokiem 1561 wspominają Jerzego Tryznę, który na wojnę Inflantską przyszły z znacznym pocztem własnym nakładem zaciężnym i należył pod dowództwem Mikołaja Ocia Radziwiłła Hetmana Litewskiego. /: Narbut Tom IX karta 348 /.

X.X. Bazylianie w Żyrowicach wymienionemu domowi bogate nadanie do pierwotnego ich funduszu dóbr Bytenia / przypisek Autora /.

Kościół ten figury krzyżowej, ozdobiony siedzką wieżą drewnianą obiwkowaną, konsekrowany był w roku 1734 przez Michała Zienkowicza biskupa Wileńskiego. – Cały kościół i kaplica pokryte blachą miedzianą, zielono pod pokost pomalowaną. Z czasem okazały się konieczne ściana i dachu poprawy, które uskutecznić kazał w roku 1829 ś.p. Mateusz Lipski, biskup Miński. – Zawiera wewnątrz ołtarzy siedm na optykę malowanych. Wielki z obrazem starożytnym na deskach malowanym Niepokalanego Poczęcia Maryi Panny, szatą srebrną, pozłocistą i koronami ozdobiony. W bocznych obrazy: Panny Maryi Różańcowej, podobnież szatą srebrną okryty – Ukrzyżowanego Zbawiciela, – Józefa Oblubieńca Maryi Panny, – Św. Mamerta biskupa, – Św. Antoniego, – i ś.ś. Apostołów Piotra i Pawła, pod których wezwaniem kościół poświęcony został. – Na ścianach zawieszone są portreta: Zygmunta III Króla Polskiego – Tryzny Wojewody fundatora – i Siestrzeńcewicza Metropolity R. K. Kościołów w Cesarstwie Rossyjskiem.

Zakrystya dostatnie opatrzona w srebro, apparata i dalsze potrzebne do ś.ś. obrzędów sprzęty.

Altarye w tym kościele są dwie:

1ª Panny Maryi Szkaplerznej, uposażona summą 10000 Złp., zapisaną przez Xª Józefa Krzyńskiego z obowiązkiem odprawiania przez Altarystę w każdym miesiącu dwuch mszy ś.ś. czytanej 1 i śpiewanej 1 za duszę fundatora.

2º Śᵒ Antoniego: funduszowana w r. 1759 przez Barbarę Ułanickowską zapisem summy 5000 Złp. i obowiązkiem odprawiania w każdym tygodniu mszy ś. czytanej 1 i corocznie dwuch żałobnych. Nadaniesto zwiększone później zostało przez następne legata: Teofili Hrybułowej 1000 tynfów, z obowiązkiem odprawienia co miesiąc mszy św. jednej, – X. Jana Szamiańskiego zapisem darownym 1794 roku wydanym na summę czerwonych Złp 224 z obowiązkiem włożonym na Altarystę, odprawiania w każdym miesiącu mszy św. jednej, – przy każdej zaś ofierze św. codziennej wspomnienia o duszy fundatora.

W obrębie parafii Bobrujskiej są następne filialne kościoły i kaplice:
1ᵒ w Dubośni majętności obywatela Bożhaka, piękna, murowana kaplica, przy której utrzymuje właściciel ciągłego kapellana, 2ᵒ w Horbacewiczach majętności obywateli Hryniewiczów, — 3ᵒ w Szacíłach, okolicy szlacheckiej, kościołek filialny przy którym utrzymywał się kapellan nakładem s.p. biskupa Lipskiego. — 4ᵒ w Królewskiej słobodzie, — 5ᵒ w Malinowach: obie do majętności należą do obywateli Pruszanowskich. — 6ᵒ w Omelni, Dobrach skarbowych, — 7ᵒ w Kisielewiczach obywatela Waśkowicza, — 8ᵒ w Paniuszkiewiczach do Probostwa Bobrujskiego należących — 9ᵒ w Janówce obywateli Kiełczewskich, — 10ᵒ w Nałczynie, obywateli Oświecimskich, — 11ᵒ w Jasieniu obywateli Wajbunów, — 12ᵒ w Jasnym lesie obywateli Wołków, — 13ᵒ w Domanowczyźnie obywatelki Zakrzewskiej. — 14ᵒ w Piatrowiczach obywatelki Michniewiczowej — 15ᵒ w Ostrowczycach obywatela Węcławowicza wszystkie te wymienione kościoły i kaplice żadnych nie miały stałych uposażeń. —
Na przedmieściu Bobrujskim był nowo wystawiony kościół dla szkoły powiatowej: po wyniesieniu szkoły, kościół ten opuszczony przeznaczony jest do sprzedania. —
Parafia Bobrujska graniczy z kościołami R. K. parafialnymi: Hłuskim o mil 8, — Świsłockim o mil 6, — Ozierańskim w dyecezyi Mohilewskiej o mil 7, — Żłobińskim o mil 10. —
Ludność jej Rzymsko Katolickiego wyznania w 881 domach zamieszkała, wynosiła podług spisu 1842 roku uczynionego, w ogule dusz 2993.
Fundusz probostwa: bogate to nadanie, prawdziwie królewskie, składało się z dwuch majętności: Paniuszkiewicz, o wiorst 10 od Bobrujska odległej, i Dąbrowy: do nich należało wsi włościanami osadzonych 9, w nich dymów poddańskich gruntowych 201, — czynszowych 18, — ogrodowych 6. — Dusz męzkich do ostatniej rewizyi zapisanych 697. Ziemi w ogule włók 277, morgów 6. — Karczem 13. — Młynów 5. —

Dochodu rocznego wizyta metropolitalna wykazała r.s. 3976 kop. 23. –

Probostwo. Dom obszerny murowany o jednym piętrze blisko kościoła za Najwyższym rozkazem 1826 roku danym wystawiony; a przez owczasowych proboszczów Metropolity Siestrzeńcewicza i biskupa Lipskiego dokończony; mieści w sobie wygodne dla proboszcza, komendarzy i ich posługi mieszkania; przy nim innej budowli niema oprócz niewielkiej stajni dla koni.

Kościół Bobrujski zaliczony do klasy II. Proboszcz ma rocznego dochodu wypłacającego się ze skarbu r.s. 500 i ziemi na swój użytek nadanej dziesięcin 30.

---

34. Mozyr. – Miasto powiatowe w dawnem Województwie Mińskiem teraz w tejże gubernii leżące, należało uprzednio do dóbr narodowych starościńskich (a) teraz również między skarbowemi miastami liczące się, leży na wybrzeżu rzeki Prypeci, w kraju błotami i lasami okrytym, prowadzi znaczny handel potażem, smołą, jako też drzewem dębowem, które spławia do Krzemieńczuka a ztamtąd na morze czarne. –

(a) Podług Dziejów Litwy Narbuta ziemie te były posadą Jaćwingów, a ich głównem miastem Dawidgródek. Tatarzy krymscy 1276 roku pod wodzem Uranem, synowcem Hana tatarskiego Mengahana, wycisnęli z tych posad Jaćwingów i tym sposobem zetknęli się z granicą Rusi Litewskiej. Co dało powód do częstych napadów i zniszczeń tych krajów. Gedymin pomnożywszy pierwszykroć oręż Litewski, nad brzegi morza Czarnego, wygnał tatarów z wybrzeży Dniepru, Bohu i Dniestru i ziemiami temi zawładnął.

Przy układach o pokój z Monarchą Rosyjskim w 1508 roku Mozyr łącznie z Turowem będąc w dzierżeniu możnego domu Glińskich, uznane zostały za własność królewską. –

Mozyr w 1521 roku doznał okropnej klęski przez najście tatarów, którzy przebywszy Dniepr niżej Kijowa, wpadli w 5000 koni, Mozyr złupili i w perzynę obrócili. Powstające z popiołów miasto niedługo potem, bo w r. 1554 doznało znowu zniszczenia przez wojska rosyjskie pod dowództwem Telepańcowa. / Dzieje Litwy Tom VI. k. 400 i Tom IX karty 197–198. – /

Kościół parafialny Rzymsko Katolicki Mozyrski pod tytułem Wniebowzięcia Panny Maryi, odległy od Miasta dyecezalnego Mińska o mil 50; fundusz pierwszy otrzymał od króla polskiego Zygmunta III za staraniem Baltazara Strawińskiego Starosty Mozyrskiego w r: 1616. Po zgorzeniu w roku 1757 na nowo odbudowany nakładem obywateli powiatu Mozyrskiego; konsekrowany w 1768 roku przez biskupa Towiańskiego Sufragana Brałowskiego. Struktura kościoła jest w formie krzyża z kopułą. Wewnątrz ołtarzy cztery snycerskiemi ozdobami okrytych: wielki z obrazem dużego rozmiaru Wniebowzięcia Maryi Panny, uprzywilejowany dla wyzwolenia dusz w czyśćcu cierpiących. Bokowe z obrazami pryncypalnymi: Św Jana Nepomucena, Św Tadeusza Apostoła, – statua Chrystusa Pana Nazareńskiego nader pięknego działa, – Niepokalanego poczęcia Maryi Panny szatą srebrną okryty. –

Zakrystya: w srebro, apparata i inne sprzęty dostatnio uposażona.

Parafia Rzymsko Katolicka Mozyrska graniczy od Wschodu z Jurewicką o mil 3 – od zachodu z Petrykowską o mil 4 i Kaparkiewicką o mil 5, – od południa z Kimborowską o milę 1, – od północy z Bobrujską i Choromecką.

Ludność R. K. wyznania w 1842 roku spisana wynosiła dusz ogółem 2077. –

Dom szpitalny nakładem miasta zbudowany, ubodzy w nim mieszkający utrzymują się z jałmużny.

Kaplica filialna w obrębie parafij Rzymsko Katolickich: 1º w folwarku plebańskim Kurodyczach, opatrzona w sprzęty do ś.ś. obrzędów należne i trzema ołtarzami ozdobiona, przy niej pleban własnym nakładem utrzymuje kapellana. –

2º w Starostwie Sielcu. – Obie kaplice nie mają funduszów. –

Fundusz plebański ziemny w folwarku Kurodycze zwanym, znajduje się wiosek włościanami osadzonych 2. – W nich dymów gruntowych ciągłych 30 dusz do ostatniej rewizyi zapisanych 70 – Ziemi licząc i przy plebanii położoną ogółem włók 36, morgów 13, prętów 18. – Karczma 1, i młyn 1. – Cały ten fundusz jest z nadania kró-

leńskiego 1616 roku uczynionego.

Zabudowanie plebanii w Mozyrzu, jest do potrzeby miejscowej dostateczne, w niem znajduje się biblioteka fundowana 159 tomów zawierająca.—

Dochodu rocznego z tego funduszu wykazała wizyta metropolitalna rs. 409 k. 66. oprócz wypłady każdorocznej po rs. 200, którą pleban wnosić do kapituły Mińskiej był obowiązany.

Kościół parafialny Mozyrski zapisany do klasy IV. Pleban pobiera rocznej opłaty ze skarbu po rs. 275 i na swój użytek ma wydzielonej ziemi dziesięcin 30.—

---

35. Żadziew. Abraham Wojna, biskup Metoneński, Sufragan Wileński w dobrach fundusznych tyże sufraganii Żadziew zwanych, dawniej w powiecie oszmiańskim, teraz w dwuch powiatach Swięciańskim i Wilejskim położonych, wydzieliwszy z nich cząstkę na uposażenie kościoła parafialnego Rzymsko Katolickiego, nową erekcyę parafii Żadziewskiej w miasteczku tegoż nazwiska postanowił. Kościół i mieszkanie dla plebana z drewnianego materyału wystawił i to wszystko przez wydany w roku 1620 funduszowy zapis trwałem na wieczne czasy mieć chciał.

Kościół Żadziewski przez fundatora /. jak się wyżej rzekło /. wystawiony, konsekrował w roku 1765 Tomasz Zienkowicz biskup Ariopolitański, Sufragan Wileński pod tytułem Przemienienia Pańskiego.— Mieści on wewnątrz sześć ołtarzy starożwieckiej architektury snycerszczyzną ozdobionych: w wielkim obraz Śtej familii szatą srebrną odziany, w szczycie zaś ołtarza statua Św Kazimierza Królewicza pozłotą powleczony, w bocznych ołtarzach pryncypalne obrazy są: Maryi Panny Bolesnej, trzymającej na łonie syna umarłego. Najświętszego Odkupiciela, Św. Barbary,— Przemienienia Pańskiego szatą srebrną okryty— figura Chrystusa Pana Ukrzyżowanego,— figura Pana Jezusa Nazareńskiego, u góry obraz Niepokalanego Poczęcia Maryi Panny szatą ze srebra ozdobiony.

Zakrystya w srebro, apparata i inne potrzebne do śś. obrzędów sprzęty dostatecznie opatrzona.—

Bractwo pod tytułem Trójcy Przenajświętszej za przywilejem Stolicy Apostolskiej w 1765 roku maja 7 datowanym wprowadzone i szczególnymi odpustami nadane, nie ma osobnego uposażenia.

Szkółka parafialna. Zapisem funduszowym miała nadane dwa place morgów 15 powierzchni zawierające; lecz te wydzierżawiał pleban komu innemu, a szkoły zaprowadzonej nie było.

Szpital ma dom własny stary, w którym podczas wizyty mieszkało ubogich mężczyzn 2och, kobiet 10. Osoby stare i do pracy niezdolne.

Obligacyi żadnych pleban nie zaskutecznia z racyi zaginionego funduszowego zapisu, a stąd niewiadomości o jego warunkach.

Kościół parafialny Zadziewski w powiecie Wilejskim przy samej granicy ze Święciańskim położony odległy od miasta Dyecezalnego Mińska o mil 2 ma ościenne parafie następne: Postawską o wiorst 6, Komajską o wiorst 14, Hoduciską o tyleż i Kobylnicką o wiorst 21 — do powiatowego miasta Wilejki na mil 11.—

Ludność Rzymsko Katolickiego wyznania w 1842 roku spisana, wynosiła wogóle dusz 4654 zamieszkałych w 386 domach.

Fundusz ziemny składa się z dwuch folwarków Zadziewia i Zahacza do których należy wiosek 2, zaścianek 1. Chat włościanami zasiedlonych, ciągłych 16. Dusz męzkich do ostatniej rewizyi zapisanych 44 — Ziemi wogóle włók 11, morgów 13.—

Dochodu rocznego wizyta metropolitalna wykazała rs. 460.—

Plebania w dostateczne do mieszkania i potrzeb gospodarskich budowle opatrzona. Zabudowanie to rozciąga się na wybrzeżu pięknego i obszernego jeziora Zadziew podobnież zwanego, ozdobione nad to drzewa owocowymi ogrodami. Biblioteki funduszowej znajduje się tomów 58.

W dzień Przemienienia Pańskiego bywa jarmark w Zadziewiu, częstokroć kilkanaście tysięcy ludu zgromadzający.

Kościół Zadziewski zaliczony do klasy IV. Pleban ma rocznego dochodu wypłacającego się ze skarbu r.s 275 i na swój użytek wydzielonej ziemi dziesięcin 30.—

36. Stołpce, miasteczko na wybrzeżu rzeki Niemna, z przystanią na więże dla spławu mianowicie zboża do Prus, - a w dawnem Województwie i powiecie, teraz guberni Mińskiej o mil 12 od tego miasta położone. Jest składem rożnych płodów mianowicie z powiatów Mińskiego, Słuckiego i Nowogródzkiego: jakowe się na statki wodne Wicinami zwane ładują, i do Królestwa pruskiego dostarczają. W tem miasteczku dla zakonników Dominikanów prowincyi ruskiej roku 1623 Aleksander i Zofia z Zienkowiczów Słuszkowie (a) kasztelanowie Mińscy kościół z klasztorem wystawili i funduszem opatrzyli. - Zakonnikom tym Administracya parafii od początku zaprowadzenia ich na tem miejscu powierzoną została, za przywilejem Nuncyusza stolicy Apostolskiej: Kardynała Pallavicini w 1624 roku.

Odkładamy opisanie kościoła, klasztoru i funduszu zakonników do części drugiej niniejszego dzieła, przeznaczonej dla zakładów zakonnych się tylko szczegóły odnoszące się do parafii Stołpskiej wymienić należy.

Szpital w domu osobnym drewnianym zamieszkany był w czasie wizyty przez pięcioro ubogich, miał on i summkę funduszową złp. 1000. zapisaną przez Zamiszynę z domu Zarauków na kahale miasteczka Urdy. -

Szkółka parafialna założona w roku 1822 staraniem ówczesnego przeora i kuratora Stołpeckiego X. Łukasza Trzcinieckiego i oddana pod szczególniejszą protekcyę X.cia Adama Czartoryskiego byłego kuratora okręgu naukowego Wileńskiego, jako dziedzica dóbr Stołpców. - Przysłany z Wileńskiego zakładu nauczyciel utrzymywał szkołę, do której dzieci włościańskich osób 60, a czasami więcej zgromadzało się

(a) Słuszków dom bogaty niegdyś w Litwie, czego wszędzie ślad pozostał w papierach obywatelskich, dziedziczących po nich rozmaite majętności. Znamienita pamiątka po wygasłej familii Słuszków trwa dotąd w okazałym pałacu zdobiącym wybrzeże rzeki Wilii, na drodze z miasta Wilna na przedmieściu Antokol zwanym idącej. - (Przypisek autora)

Kaplice filialne w obrębie tej parafii: 1o kościołek w majętności Kowalewczyźnie na sklepie murowanym zbudowany, pod tytułem św. Maryi Magdaleny, tu xx. Dominikanie do ukończenia murowanego kościoła w Stołpcach, utrzymywali parafialne nabożeństwo.—

2o w folwarku fundusznym Dominikańskim Kuczkunach.—

Parafia Stołpecka rozciąga się w długości na mil 3, w szerokości na 2.— Graniczy na wschód z parafią Mikołajewską, na południe z Swierżańską, na zachód z Deremieńską, na północ z Kojdanowską. Ludność jej w 1842 roku spisana wynosiła w ogóle dusz Rzymsko Katolickiego wyznania 1463.—

Po skasowaniu Dominikanów w Stołpcach, kościół ich parafialny zaliczony został do klasy V. Pleban pobiera rocznego dochodu ze skarbu rs. 230 – i ma na swój użytek oddzielnej ziemi dziesięcin 30.—

Wołkołata.— Majętność znaczna obywatelska niegdyś Dołmatów Isajkowskich, później Zienkowiczów, na ostatku skarbowa dawniej w Województwie Wileńskiem, powiecie Oszmiańskim, teraz w powiecie Wilejskim do guberni Wileńskiej od Mińskiej, dołączonym leżąca, odległa od miasta Wilna mil 20.—

Pierwiastkowy fundusz kościoła Rzymsko Katolickiego parafialnego w miasteczku Wołkołacie został z nadania Jana Dymitrowicza Dołmata Isajkowskiego Podkomorzego Oszmiańskiego rzeczonych dóbr właściciela w roku 1624. Który „dla pomnożenia Czci Boskiej, a ku wygodzie chrześcijan Rzymsko Katolickiego obrzędu" czyniąc nową fundacyę kościoła, na utrzymanie plebana z dóbr swoich Wołkołaty oddzielił i na wieczne czasy zapisał: folwark Zierkowczyznę o wiorst 2 od kościoła odległy, ze trzema wsiami poddanym ludem osadzonemi, w których dymów włościańskich gruntowych 32, ogrodowych w miasteczku Wołkołacie 2.— Dusz męzkich do ostatniej rewizyi zapisanych 125. Ziemi

wogule oprócz rozciągłych obszarów błotnych i jezior włók 23.—
Fundusz, czyli legacya summowna składała się z 1000 złp., zapisanych na obligacye przez Elżbietę Bajkowską, podczaszynę Mińską. Kościół w dacie wyżej ponienionej z drzewa brusowanego sosnowego na podmurowaniu przez tegoż fundatora wystawiony i w czasie późniejszym należycie wzmocniony i opatrzony. Założony był pod wezwaniem Św. Jana Chrzciciela. Konsekrowany w 1647 roku przez Słupskiego, biskupa Gratiopolitańskiego, pod tytułem Św. Anny. Wewnątrz zawiera ołtarzy 6 stolarskiej staroświeckiej roboty ozdobionej snycerszczyzną, a w nich przynajmniejsze obrazy są następne: w wielkim Św. Jana Chrzciciela — w bocznych — Opatrzności Boskiej — Św. Anny — Najświętszej Maryi Panny — Trójcy Przenajświętszej — Św. Józefa prowadzącego za rączkę Dzieciątko Jezus. Zakrystya w srebro, apparata i inne sprzęty nader dostatnio opatrzona; oprócz tego wiele ozdób ze srebra znajduje się na obrazach w ołtarzach umieszczonych.
Bractwo pod tytułem Opatrzności Boskiej za przywilejem O. S. Innocentego XIII w r. 1724 wprowadzone, ma funduszową sumkę złp. 800, zapisaną przez Marcina Bortkiewicza i Krzysztofa Pluchowicza z obowiązkiem zakupowania przez Bractwo co miesiąc dwuch mszy ś. za ich dusze.
Szkoła parafialna dla braku funduszu regularnie zaprowadzona nie była, lecz organista obowiązany jest uczyć przychodzące dzieci katechizmu i czytania.
Szpital ma dom osobny stary, funduszem żadnym nie opatrzony, wszakże proboszcz na funduszowej ziemi dozwala ogrodu na warzywo. W czasie wizyty było ubogich mieszkających w szpitalu mężczyzn 2, kobiet 8.—
Plebania w budowle mieszkalne i gospodarskie należycie opatrzona; w niej biblioteki funduszowej znajduje się tomów 58.—
W folwarku Pierkowszczyźnie zabudowania odpowiadają potrzebie.
Z tego funduszu wizyta metropolitalna wyznaczała dochodu rocznego rs. 500.—

Parafia Wołkołacka w dawniejszych czasach nader obszerną była, lecz za powstaniem stopniowo oddziałów do kościołów: Kościeniewskiego, Budsławskiego i Krzywickiego pozostała w granicach wygodnie parafian co do duchownej posługi przynoszących.— Odległą jest teraz od kościołów R. K.: parafianowskiego o mil 2½, Budsławskiego 4 i Dunilowickiego 3.— Od miasta dyecezalnego Mińska mil 19, od powiatowego Wilejki 9.—

Ludność parafian R. K. wyznania w 1842 roku spisana wynosiła w ogule dusz 5697.

Kościół Wołkołacki zaliczony został do klasy III. Pleban pobiera co rocznej wypłaty ze skarbu rs. 400 i ma na swój użytek wydzielonej ziemi dziesięcin 30.—

Duniłowicze.— Miasteczko obywatelskie dawniej w powiecie Oszmiańskim, teraz w Wilejskim do gubernii Wileńskiej przeniesionym położone. Odległe od miasta Wilna mil 20 od powiatowego Wilejki 11, leży na trakcie Połockim zwanym z Dzisny do Wilna przeprowadzonym.— 38.

Jan Dymitrowicz na Wołkołacie Hetman Issajkowski Podkomorzy Oszmiański, pisarz skarbu W^o. X^a. Litt^o, Klucznik Wileński; na dniu 4 październiku 1624 roku, dokumentem fundacyjnym zapisał część majętności swej Duniłowicz na nowo wznoszący się przez siebie kościół parafialny Rzymsko-Katolicki, jakowy, gdy w lat 60 po swem nastaniu przez przypadkowy ogień spłonął, ówczas spadkobierczyni fundatora Elżbieta Issajkowska Łowczanka W^o. X^a. Litt^o w zamężciu Białozorowa Chorążyna Litewska, nową świątynię pańską wzniosła i fundusz jej pomnożyła, nadaniem w roku 1690 marca 10 dnia dokonanem.

Kościół z odbornego drzewa na wysokiem podmurowaniu, budowany w kształcie krzyża Rzymskiego, mający z każdej strony frontony, z których naczelny dwiema stalami ozdobiony. Na środku dachu piramida czworoboczna blachą obita.— Kościół był poświęcony pod wezwaniem Narodzenia Panny Maryi i konsekro-

wany w roku 1693 przez Konstantego Brzostowskiego, biskupa Wileńskiego. —

Przez lat 150 stojące ściany, długo by jeszcze przetrwały, gdyby gorliwość plebana lub parafian, opatrzeniem i nowem ich pokryciem zająć się chciała.

Kościół mieści wewnątrz ołtarzy ośm, z dawną sygcerską rzeźbą i malowaniem, również odnowy potrzebującemi. Pryncypalne w nich obrazy są następne: w wielkim N. Panny Maryi Częstochowskiej, szatą srebrną, koronami i włanni okryty — w bocznych: S. Piotra — św. Pawła Apostołów — s.s. Aniołów Stróżów s.s. Apostołów Tadeusza i Szymona — Sgo Józefa, szatą i koroną ze srebra okryty — Sgo Kazimierza z koroną i promieniami srebrnymi — Chrystusa Pana Ukrzyżowanego — Sw Barbary, ze srebra ozdobami obrazy. —

38.

Zakrystya w srebra i Apparaty do obrzędów s.s. dostatecznie opatrzona.

Bractwo Szkaplerza N. Maryi P. przez bullę Ojców Świętych Klemensa VIII w r. 1604 i Pawła V w r. 1606 utwierdzone: wprowadzone zostało do kościoła Kunilowickiego w r. 1740 września 16 dnia, za Instrumentem P. Ks. Filipa od Sw. Michała Prowincyała Karmelitów Bosych Litewskich; fundusz osobne tego bractwa nie okazane: utrzymuje się z ofiar dobrowolnych i dostarcza kościołowi świec i lamp, mając własne niektóre sprzęty. —

Szkoła parafialna utrzymuje się w porze zimowej: organista jest jej nauczycielem, za co nadany ma ogród i pół włóki ziemi. — Szpitalne domki trzy stare i poprawy potrzebujące. — Dom dla organisty, gdzie się zbierają uczniowie szkółki. —

Biblioteka funduszowa z dzieł łacińskich i polskich składająca się, liczyła tomów 54. —

Zabudowania plebańskie przy kościele jest dostateczne na jego i komendarza pomieszczenie się, obok niego są dwa ogrody na warzywo i inne rośliny.

Fundusz ziemny plebański składał się z folwarku Pachomczyzną zwanego, do jakowego należały wsie Nowosiółki, Łuhy i Bojarszczyzna oraz zaścianek Sosianicha, w nich włościan na gruncie osiedlonych chat 22. — Szlachty czynszowej domów 11; w całym obszarze folwarku i wiosek ziemi włók 52, morgów 29 prętów 240. — Karczma 1. Dusz męzkich do rewizyi zapisanych 70. —

Fundusze summowe: Z legacyi Aleksandra Kamińskiego wyrokami sądowemi wypełnionej rub. sebr. 750. Z legacyi Aleksandra, Dominika Abramowicza rub. sr. 300. — Z legacyi Aleksandra i Ludwiki Kamińskich r. s. 150. Nadto z papierów funduszowych wykryły się kapitały niepewne do odzyskania lub zupełnie zaginione w ilości rs. 2284 kop. 50. —

Obligacye przez fundatorów na plebana włożone: 1º z funduszu Jana Ssajkowskiego w każdym tygodniu we środy i piątki po 1 mszy św. czytanej, — a w niedzielę za parafian msza śpiewana — 2º z zapisu Elżbiety z Ssajkowskich Kiatozorowej w każdym miesiącu msza św. śpiewana za zmarłych 1. — 3º z legacyi Aleksandra Dominika Abramowicza w każdym tygodniu mszy czytanych 2, — 4º z legacyi Aleksandra i Ludwiki Kamińskich w każdym tygodniu msza czytana 1. — Z legacyi Aleksandra Kamińskiego co tydzień msza czytana jedna, — a co kwartał śpiewana za zmarłych jedna.

Dochód roczny na wizycie metropolitalnej okazany wynosił rs. 830. — Dusz Rzymsko Katolickiego wyznania w parafii Rumłowickiej obojej płci było 3454. —

Po zamianie funduszów na pensye coroczne w gotowym groszu przez skarb wypłacające się — kościół parafialny Rumłowicki do klasy IV zaliczony ma dochodu rs. 275 i na użytek plebana wyznaczonej ziemi dziesięcin 30. —

<u>Zasław</u> Stryjkowski w Dziejach Litwy /. Tom III karta 264 i 265 a /. 39.

wypisuje z Karamzyna historyi Państwa Rosyjskiego /. Tom I karta 189 Nota 440 /. wiadomość o Zasławiu w księstwie Mińskiem położonym

następną: Włodzimierz I. Wielki Ks. Kijowski, pojąwszy za żonę Rogniedę księżniczkę Połocką, miał z niej syna Izasława, temu wespół z matką wygnanemu ze dworu swojego, dał Wielki Ks. ziemie Krewiczańskie, stanowiące część środkową księstwa Mińskiego, których stolicą był Gród umyślnie na ten cel zbudowany i nazwany od imienia Władcy swego Izasławiem. Ma to być Zasław, dzisiejsze miasteczko o mil 4 od Mińska odległe. – Działo się to na lat kilka przed chrztem Włodzimierza około roku 986. Tym sposobem powstało Księstwo Krewiczańskie Udzielne. – W czasie podziału księstwami synów swoich Włodzimierz uczynił Izasława książęciem Połockim, przyłączywszy do jego uprzedniej dzielnicy całą Krewiczów ziemię. Izasław umarł 1054 roku – (a)

Podług tych badań Zasław założony pierwej od Mińska na lat 80. –

Posada Zasławia do dziś dnia ukazująca szczątki Grodu wielce obronnego przekonywa o prawdzie dziejowego podania, o wiorstę od miasteczka wały ziemne staremi drzewami porosłe, okazują czworobok we środku którego mógł stać starożytny dwór książęcy, w samem zaś miasteczku kościół murowany po Dominikański, teraz na cerkiew Greco Rosyjską poświęcony, z wieżą nader dawnego kształtu, do baszty obronnej podobną; zamknięty jest wałem ziemnym z bramą murowaną do wnętrza obwodu wstęp dającą, pamięć żyjących zasięga, że te oblane były około wodą, zatrzymaną przez wyniosłą groblę łączącą miasteczko z murami dworu pańskiego, później niezawodnie na tem miejscu wzniesionymi. Kościół po Dominikański; jak niesie podanie, wystawiony był na Zbór wyznania Ewangelickiego

(a) Świdrygiełło, syn Olgierda, wyzuty z panowania nad W. Ks. Litewskiem przez Zygmunta syna Kiejstuta. w wojnie z nim pod rokiem 1433 prowadzonej, po bitwie w miejscu zwanem Kopacze, poraziwszy wojska Litewskie, pod dowództwem Piotra Montygierdowicza będące, wziął Zasław, gdzie wiele szkód włościom przyległym poczyniono: lud wycięto, albo w niewolę uprowadzono. – Wszakże Świdrygiełło nie długo się cieszył tem zwycięstwem: zbity na głowę pod Wiłkomierzem, spokojne panowanie na Stolicy Wielko Książęcej Zygmuntowi zostawił. /. Narbut w Dziejach Litwy Tom 7 – Str. 118 i 119. /

Kalwina, do którego należeli później dziedzice Zasławia. – Ogromne te dobra dziś na drobniejsze szczątki częstki przez rozdział między wierzycieli rozpadłe, koleją czasu zamieniły się na własność obywatelską, posiadał je zamożny naówczas ród Hlebowiczów, którego ostatnia spadkobierczyni Krystyna, po zamążpójściu za Sapiehę Wojewodę Wileńskiego, wszystkie dobra po przodkach swoich pozostałe, w dom Sapieżyński przeniosła. Mikołaj Hlebowicz, Kasztelan Wileński, potomek starosty Żmudzkiego, fundatora pod rokiem 1457 kościoła parafialnego w majętności Kubronach, założył podobnąż ku czci Pańskiej dla obrządku Rzymsko Katolickiego świątynię w miasteczku Zasławiu pod rokiem 1628 nadawszy plebanów dostatecznym funduszem ziemnym.

Kościół Zasławski niewielkiego obwodu z muru wystawiony ma długości sążni 18, szerokości 6; wymurowany on był w roku 1774 nakładem Antoniego Przezdzieckiego Podkomorzego, a później Podkanclerzego W. X. Litt., nabywcy dóbr Zasławia od Sapiechów. – Świątynia ta nie była z frontu ukończona i otynkowana, a przeciąg czasu wiele w niej do poprawy wewnątrz i zewnątrz wykazał: gorliwy teraźniejszy proboszcz ks. Teodor Jurkiewicz z pomocą parafian i wsparciem od skarbu rs. 200, wszystko porządnie naprawił, tynkiem powlókł i dachem nowym opatrzył. – mieści ona teraz wewnątrz ołtarzów trzy – Wielki z muru w pięknej architekturze wystawiony, starannie odnowiony i wymalowany, rozdziela się na dwie mensy górną i dolną. Nad pierwszą jest obraz Narodzenia N. M. Panny w bogatej szacie, pod której wezwaniem kościół założony został; na drugiej Cyborium i wszystko co do ofiary mszy św. potrzebne; – boczne ołtarze z drzewa wystawione, świeżo lakierowane i ozdobione mieszczą: w jednym piękną figurę Ukrzyżowanego Zbawiciela, w drugim obraz Św. Antoniego Padewskiego szatą metalową, srebrem powleczoną okryty. –

Zakrystya we wszystkie sprzęty i naczynia dostatecznie opatrzona pomnaża się coraz pracą i staraniem gorliwych parafianek. –

Szpital. Szczupły drewniany domek w którym mieści się kilku ubogich utrzymujących się z jałmużny. – Szkółka parafialna nie była zaprowadzoną.

Fundusz plebański przez Mikołaja Kłebowicza Kasztelana Wileńskiego 1625 r. września 14 datowany składał się z folwarku Kwiatkowszczyzny, blisko Zasławia położonego obszaru włók 18 zawierającego; do którego należały dwie wioski włościanami osiedlone, z jurydyką w miasteczku Zasławiu z trzech ogrodowych mieszkańców składająca się. – we wsi Zahorzu chat włościańskich gruntowych 19, – we wsi Dziorkach 7, w ogółku ich ziemi włók 26, morgów 15. – Karczma 1. – Z tego funduszu wizyta metropolitalna wykazała dochodu rocznego zł. 650. –

Szczególnych obowiązków nie włożył fundator na proboszcza oprócz nabożeństwa parafialnego mianowicie: w niedziele i święta uroczyste. –

Mogiły parafialne o pół wiorsty od kościoła odległe z zabudowaną na nich nową kaplicą po zrujnowaniu się dawniejszej wystawioną.

Parafia Zasławska graniczy od wschodu słońca z parafiami Mińską i Grodecką, od południa z Wołmińską, od zachodu z Rakowską od północy z Radoszkowską. Obszerność jej powiększyła się w obwodzie i ludność przez dołączenie wsi i dworów od parafii Radoszkowskiej pozostałych w okręgu gubernii Mińskiej.

Ludności płci obojej podług spisów na wizycie metropolitalnej okazanych było dusz Rzymsko Katolickiego wyznania w ogóle 2904 – teraz powiększyła się dołączonemi częściami od parafii Radoszkowskiej. – Biblioteka funduszowa liczyła ksiąg po większej części treści duchownej tomów 94.

Po zamianie przez skarb funduszów duchownych ziemnych na wypłaty coroczne w gotowym groszu: kościół Zasławski policzony został do klasy IV^tej^, pleban corocznie pobiera ze skarbu rubli srebr. 275 i ma wyznaczonej na swój użytek ziemi dziesięcin 30. –

---

40. Ostrohładowicze. Majętność ta prawu ziemskiemu, jako obywatelska podlegała, była dziedzictwem Chorlińskich, następnie przeszła

w dom Szujskich (a) po których stała się własnością Prozorów-
skiéj ku granicy gubernii Kijowskiej w powiecie Rzeczyckim gubernii
Mińskiéj; odległa od tego miasta mil 55 od Rzeczycy 11.

Dziedzice ówczasowi Ostrohladowicz Mikołaj i Helena z Sokro-
nążów Charlińscy fundowali w miasteczku tegoż nazwiska pierwszy
kościół Rzymsko Katolickiego obrządku w roku 1626 zapisawszy na
dochód stały plebana wieś Bachowe zwaną.

Budowla fundatorskiego kościoła, gdy się ku upadkowi nachyliła,
pleban miejscowy X. Józef Korsak, Kanonik Miński w roku 1805
nowy Dom Boży z drzewa wybudował i w tymże roku września 23 dnia
poświęciwszy, nabożeństwo wprowadził.

Kościół ten w figurze prostokąta podłużnego z kopułą na środku
wzniesioną, długi łokci 23, szeroki 18, wysoki 19 z frontonem na
czterech kolumnach wspartym mieści wewnątrz ołtarze 3 stolar-
skiéj roboty snycerszczyzną ozdobione; w wielkim figura Ukrzy-
żowanego Zbawiciela, w bocznych obrazy: N. Maryi P. i Śgo Tade-
usza Apostoła.

Zakrystya w srebro apparata i dobre sprzęty dosyć przyzwoicie
opatrzona.

Szpital ma dom osobny w którym podczas wizyty mieszkały trzy
ubogie staruszki żyjące z jałmużny. –

Szkółkę parafialną utrzymywał pleban własnym nakładem.

Parafia Ostrohladowicka rozciąga się w długości na mil 10,
w szerzyni na mil 18. Granicy od wschodu i północy z parafią
Rzeczycką, od południa z Czarnobylską, od zachodu z Jurewicką. —

(a) Książęta Szujscy ród swój od Ruryka prowadzący, pokrewni niegdyś jedyno-
władcom Rosyjskim i tomiłej godności uczestnicy, rozrodzeni na mnogie gałęzie
utracili pierwiastkową świetność, utrzymując się na małych posiadłościach w Mo-
narchii Rosyjskiej i na Rusi, należącej w owych czasach do Litwy. – W drugiej połowie
zeszłego 18go wieku, jedna z tego świetnego rodu dziedziczka, a podobno ostatnia latoro-
śl z zamieszkałych w dzierżawach litewskich Szujskich, wyszła w zamęście za Karola
Prozora Oboźnego Wgo Ks. Litto i wniosła w dom jego majętność Ostrohladowicze.

/ przypisek Autora. /

Ludność jej Rzymsko Katolickiego wyznania, w 1842 roku spisana wynosiła w ogule dusz 2593.–
Plebania w budynki potrzebne opatrzona, ma obok zabudowany folwark dzescencyjny, do którego należy wieś Bohusze składająca się z dymów włościańskich gruntowych 30, ogrodowych 4.– Ludności męzkiej do ostatniej rewizyi zapisanej dusz 106.
Ziemi funduszowej w ogule włók 23, morgów 10.–
Fundusz sumowny. Z legacyi ś.p. Jakuba Złp. 2000, z obowiązkiem odprawiania w każdym tygodniu po 2 msze ś.ś. czytane i w roku 4. Exekwie za jego duszę.– Z legacyi Józefa Patynowskiego kapitana wojsk polskich Złp 2000 z obowiązkiem odprawiania za jego duszę w każdy piątek mszę św. czytaną 1 i w roku cztery Aniwersarze żałobne.
Z tego funduszu wszystko Metropolitalna wyprowadziła dochodu rocznego rs. 622 kop 10.
Pleban posiada szczupłą Bibliotekę funduszową składającą się z tomów 54.–
Przez nowe rozporządzenie, kościół Ostrohladowicki zapisany do klasy V. Pleban pobiera rocznej wypłaty ze skarbu po rs. 230 i ma wydzielonej na swój użytek ziemi dziesięcin 30.

---

41 Głębokie. W dawnem Województwie Połockiem, teraz w powiecie Dziśnieńskim, niedawno od gubernii Mińskiej do Wileńskiej oddzielonym, leży miasteczko Głębokie zaludnione w większej części Żydami, prowadzącymi handel z miastem Rygą, i odległe od miasta Wilna mil 30, od powiatowego Dzisny mil 10. Niewielka rzeczka wpadająca do pięknego obok położonego jeziora, rozdziela miasteczko na własność dwuch posiadaczy, jedną x.x. Radziwiłłów ordynatów Nieświeskich, teraz do Xiążąt Wittgensteinów przeszła; drugą łącznie z ogromnemi majątnościami, w siedymnastym stuleciu była dziedzictwem Józefa Korsaka Wojewody Mścisławskiego.(a) Ten bezżenny wiek pędząc, dobra swoje wszystkie rozdzielił na pobożne fundusze;

(a) Dom Korsaków herbu Słońca liczne rozplemieniony, osiadły na własnych /.

mianowicie: Karmelitów bosych w Głębokim — Bazylianów w Berezweczu /. na przeciwległem wybrzeżu wyżej wspomnianego jeziora, pięknymi murami zdobiącym tę okolicę /. i kościoła Rzymsko Katolickiego w tymże miasteczku Głębokim na parafialny przeznaczonego. Kościół parafialny nakładem fundatora wybudowany, gdy przez przeciąg czasu do upadku się nachylił; ówczesny pleban ksiądz Jarczutka rozpoczął murowany w roku 1768, a następca jego X. Michał Fiodorowicz w roku 1776 dokończył. Jest on w figurze podłużnego prostokątu z zaokrąglonem Prezbyteryum; długi łokci 52, szeroki 26, wysoki 12. Czoło ozdobione dwiema wieżami i facyatą. — W czasie napływu wojsk obcych 1812 roku zajęty był na magazyn z ozdób ogołocony i nadrujnowany. Gorliwy ówczasowy pleban ex. Mateusz Cieślakiewicz zajął się własnym nakładem jego poprawą i zupełnie tego dzieła w 1826 roku dokonał. — Mieści wewnątrz ołtarzy trzy, Wielki snycerszczyzną wyzłacaną ozdobiony z pryncypalnym obrazem Trójcy Przenajświętszej; boczne, drewniane, formirowane z naczelnymi obrazami N. Maryi P. i Św. Antoniego z Padui.

Zakrystya w srebro, apparata i dalsze sprzęty dostatecznie opatrzona.

Szpital Dom na nowo przez plebana przestawiony, mieścił w czasie wizyty kilku ubogich żyjących z jałmużny.

Bractwo Trójcy Przenajświętszej wprowadzone do tego kościoła za

imionach mianowicie w dawnych Województwach Połockiem, Mścisławskiem, Wileńskiem i Nowogródzkiem, znajomy jest w Dziejach Litewskich szczególniej za panowania ostatnich Jagiellonów Zygmunta I. i syna jego Augusta — w roku 1536 Wielkiemu posełstwu wysłanemu do Moskwy dodani byli dworzanie Królewscy Hleb i Łukasz Korsakowie; 1561 roku Zygmunt August posyłał tamże Bartłomieja Korsaka — 1563 roku przy obronie Połocka, byli w tem mieście Korsakowie z z pocztami swymi; a w rok później pod Hetmanem Radziwiłłem, między innymi dowódcami oddziałów znajdował się rycerz z tej familii —

/. Dzieje Narodu Litewskiego Narbuta Tom II. na różnych miejscach /.

Indultem O. S. Piusa VI w 1779 roku mają 4 dalonanym żadnym funduszem nie było opatrzone.

Kaplica w bliskiej funduszowego folwarku z drzewa wystawiona: ma wewnątrz ołtarz staroświeckiej roboty snycerszczyzną ozdobny z obrazem N. Matki Zbawiciela, opatrzona jest niektórymi sprzętami kościelnymi, w niej czasami msza św. odprawianą była. –

Szkółka parafialna nie zaprowadzona z racji utrzymywanej w tem miasteczku podobnej szkoły przez X.X. Karmelitów. –

Parafia Głębocka odległa od kościołów R. K. parafialnych Zadorożskiego o mil 2, – Dokszyckiego o mil 4, – Parafianowskiego o mil 5, Dunilowickiego o mil 3. –

Ludność jej Rzymsko Katolickiego wyznania w 1842 roku spisana wynosiła w ogóle dusz 5455.

Fundusz ziemny plebański składa się z folwarku Zalesie Dmitrowszczyzną zwanego. Do niego należy wiosek 2. W nich chat gruntowych włościańskich po doznanem zniszczeniu w 1812 roku pozostałych 14. – Dusz męzkich do ostatniej rewizyi zapisanych 59. – Ziemi w ogóle włók 30. – Karczma 1. Młyn 1.

Summa funduszowa ze sprzedanych trzech włościan zbiegłych za dozwoleniem zwierzchności rs. 300. – Z zapisu legacyjnego Teresy Korsakowej talarów 100 czyli rs. 120.

Obowiązki z tego funduszu powstałe; oprócz tych do jakich obowiązuje plebanów prawo kościelne były następne: za duszę fundatora w każdym tygodniu msza św. czytana 1. – Za duszę Teresy Korsakowej co miesiąc takaż jedna. – Podług zaprowadzonego oddawna zwyczaju, co rocznie exekwij za zmarłych 4.

Altaryje w tym kościele są dwie: 1^a z zapisu X.^a Michała Fiodorowicza kanonika, plebana Zadorożskiego Złp. 10000 za procent od niej utrzymujący się Altarysta obowiązany w każdym tygodniu odprawić za duszę fundatora 2 mszy św. czytane i co miesiąc jedną śpiewaną.

Dokument na ten fundusz wydany w roku 1782 marca 2 dnia. –

Druga z zapisu X.^a Kazimierza Smurskiego, kanonika Inflantskiego

na summę czerwonych złotych Hollenderskich sztuk 600 z obowiązkiem na Altarystę włożonym wypełniania w każdym kościele, gdzieby mu się podobało funduszowych powinności, których wizyta w szczegółach nie pomieniła. —
Plebania ma dom porządny murowany o jednem piętrze, nakładem byłego plebana Xa Michała Fiodorowicza wystawiony, i dalsze potrzebne do wygody budowle.
Zabudowania folwarku Zalescia zniszczył ogień piorunowy w 1828 roku — podczas wizyty metropolitalnej, wznosiły się nowe niedokończone budynki. —
Kościół parafialny Głębocki zaliczony do klasy III. Pleban pobiera rocznej wypłaty ze skarbu po zł. 400 i ma wydzielonej na wyjątek swój ziemi dziesięcin 30

Łohiszyn, miasteczko w gubernii Mińskiej powiecie Pińskim, o mil 33 od gubernskiego, a 3½ od powiatowego nad rzeką Jasiołdą leżące; należeć niezawodnie musiało do Wielkiego Księstwa Turowsko-Pińskiego, które Witenes W. X. L. jeszcze w początkach XIV. wieku na Tatarach zdobywszy do dzierżaw litewskich dołączył. Koleją czasu przeszło, przez nadanie zapewne, w dom XX. Radziwiłłów, po nich do XX. Druckich Lubeckich, nakoniec przez skarb zajęte, należy teraz do Dóbr Państwa.
Fundacya kościoła w Łohiszynie Rzymsko Katolickiego powstała z nadania, Księcia Albrychta Stanisława Radziwiłła, Kanclerza Wgo Xa Litt., Starosty Pińskiego, który wystawiwszy na tem miejscu kościół opatrzył go stałym funduszem.
Kościół drewniany: Zawiera wewnątrz ołtarzy 4 starożytnej roboty, stolarami i snycerszczyzną wyzłacaną ozdobione. —
W wielkim obraz Nawiedzenia Maryi Panny na blasze malowany, szatą srebrną i koroną okryty, w bocznych: figura Chrystusa pana Nazareńskiego — obraz Jezusa Zawieszonego na krzyżu — i Sgo Antoniego z Padui. —

Zakrystya w srebro apparata i dalsze sprzęty dostatecznie opatrzona.–
Filie 1ª przy dworze Kroklewiczach o mil 2½ od Łohiszyna odległa: kościół drewniany, przez Karewskiego pułkownika wojsk polskich 1700 roku wybudowany. Wewnątrz ma 3 ołtarze z obrazami: Chrystusa Pana Ukrzyżowanego – Sᵗᵉʲ Barbary – S. S. Nikodema i Józefa. – Sprzęta zakrystyi nie były w liczbie dostatecznej. –
2º Kaplica w majętności Telechanach obywateli Pusłowskich –
Obie te filie nie mają żadnego uposażenia.
Parafia Łohiszyńska graniczy na wschód z parafiami Horodyską o milę 1½ z Pińską, na południe o milę 1, na zachód z tejże parafią o pół mili; na północ z Kossowską o mil 7.
Ludność jej Rzymsko Katolickiego wyznania w 1842 roku spisana wynosiła wogule dusz płci obojej 3361.
Fundusz ziemny składał się z folwarku i ziemi obok z plebanią położonego, do którego należało w miasteczku Łohiszynie dymów włościańskich ciągłych 8, – Placowych żydów 19. – We wsi Nowydwór zwanej chat włościanami zaludnionych 8. – Dusz męzkich do ostatniej rewizyi zapisanych 45 – Ziemi wogule włók 17, morgów 7 prt. 150 –
Summowy fundusz składał się ze skrupły sumki Złp. 550 zapisanej w r. 1727 przez Stempkowskiego przy kahale Łohiszyńskim.
Z tych funduszów wizyta metropolitalna zapisała rocznego przychodu rs. 205 kop. 80.
Plebania w dom mieszkalny i inne ekonomiczne budowle dostatecznie opatrzona. –
Kościół Łohiszyński zapisany do klasy IV. Pleban pobiera ze skarbu corocznej wypłaty po rs. 275 i ma na swój użytek wyznaczonej ziemi dziesięcin 30. –

---

43 Rzeczyca. Miasto niegdyś Wielko Książęce później narodowe Starościńskie, nakoniec za utworzeniem Mińskiej gubernii, powiatowe, ku granicy Kijowskiej gubernii położone; odległe od miasta Mińska mil 50, od najbliższego kościoła parafialnego Rzymsko Katolickiego mil 12. –

Alexander Stanisław Oszko, starosta Rzeczycki za zezwoleniem Króla Władysława Czwartego z ziemi Starostwa Rzeczyckiego wydzielił fundusz dla O.O. Dominikanów Prowincyi Ruskiej i dla nich kościół z drzewa na sklepach murowanych i klasztor z tegoż materyału wystawił. Takową nowo powstałą fundacyę konstytucyą Sejmową jednocześnie zatwierdzona była.—

Razem z wprowadzeniem Ojców Dominikanów do miasta Rzeczycy, wydzieloną została parafia z ludności Rzymsko Katolickiego wyznania składająca się i pod administracyą tychże Zakonników zwierzona; ta zostawała ciągle pod ich zarządem aż do roku 1893 w jakowym ten klasztor uległ kassacie i świecki kapłan na obowiązki plebana został przeznaczony.—

<u>Parafia Rzeczycka</u> podług spisu w 1842 roku czynionego liczyła ludności Rzymsko Katolickiego wyznania w 197 domach zamieszkałej w ogóle dusz 2026.—

<u>W Rzeczycy</u> była szkoła powiatowa z funduszu x.x. Dominikanów i przez członków ich zgromadzenia utrzymywana, która w części drugiej niniejszego dzieła opisaną będzie łącznie z ich kościołem, klasztorem i funduszem.

<u>Szkoła parafialna</u> /: Приходское училище /: utrzymywaną była z kasy miejskiej i miała osobnych świeckich nauczycieli.

Cmentarz za miastem położony ma osobną kaplicę z dwoma ołtarzami w których obrazy: Chrystusa Pana Ukrzyżowanego i Św. Wincentego z Ferrary.

Kościół parafialny Rzymsko Katolicki Rzeczycki zaliczony do klasy <u>IV</u>. Pleban pobiera ze skarbu co roczny wypłaty po rs. 275 i ma dla użytku swego wyznaczonej ziemi dziesięcin 30.—

<u>Petrykow.</u> położony w dawnem Województwie Mińskiem, powiecie Mozyrskim, teraz w gubernii Mińskiej ku granicom Wołyńskiej gubernii; odległy od Mińska mil 42 od Mozyrza 8. Dobra te obywatelskie prawu ziemskiemu podległe, były oddawna dziedzictwem

44

świetnego rodu Chodkiewiczów (a) i teraz w posiadaniu ich potomków zostają.

Kościół parafialny Rzymsko Katolicki w miasteczku Petrykowie, wziął pierwiastkowe nadanie z zapisu Krzysztofa i Zofii z Xiążąt Horskich Chodkiewiczów, nadającego w dobrach ich dziedzicznych Petrykowie wieczyste uposażenie dla plebana i kościoła. – Świątynia Pańska nakładem rzeczonych fundatorów wybudowana, przetrwała do roku 1808, w którym przez przypadkowy ogień zniszczona nowo podniesioną została staraniem miejscowego plebana, dokończona i poświęcona w 1825 roku pod tytułem Zwiastowania Najświętszej Maryi Panny. Kościół ten w figurze podłużnego prostokąta, długi jest łokci 33, szeroki 18, wysoki 11½. Naczelny bok ozdobiony wystawą z balkonem, na kolumnach wspartą. – Wewnątrz mieści trzy ołtarze: w wielkim obraz Matki Zbawiciela; w bocznych figura Ukrzyżowanego Chrystusa Pana i obraz Sw. Antoniego. – Sufit wspiera się na sześciu kolumnach oddzielających nawę świątyni od jej boków. Na cmentarzu wznosi się krzyż okazały, pamiątka Jubileuszu w r. 1826 odbytego. –

Zakrystya nie ma dostatecznego opatrzenia; pożar miał zniszczyć wiele dawnych sprzętów. –

Szpitalu nie ma; chociaż z naznaczenia fundatorów dwór Petrykowski obowiązany jest posyłać w każdym tygodniu dla ubogich po złotych dwa.

Szkoła parafialna nie utrzymuje się, mimo nadania Jana Karola Chodkiewicza w 1709 roku uczynionego, placów w miasteczku na ten zakład. Pleban odzyskawszy przez wyrok sądowy ich posiadłość, osadził obecnie mieszkańcami i od nich dochód na własną korzyść obraca.

Parafia Petrykowska oddaloną jest od kościoła Mińskiego mil 8, od Kopatkiewickiego 5 – od Pińskiego 20. – Granicy na wschód z parafią Pińską, o mil 10 i Kopatkiewicką, o mil 4, – na południe z Waleśnicką, w gubernii Wołyńskiej o mil 10, – na zachód i północ z Dawidgrodecką, o mil 8 i Lachowską, o mil 11 – w długości rozciąga się

na mil 15; w szerokości na mil 14. —

Ludność jej R. K. wyznania w 1842 roku spisana wynosiła dusz w ogóle 1489. —

Kaplice filialne w obrębie parafii — 1° Na mogiłach za miasteczkiem Petrykowem pod tytułem Sw. Krzyża — 2° w folwarku plebańskim Nowosiółkach o 1 milę od kościoła pod tytułem S. Jerzego — 3° we dworze Komarowiczach — 4° Na mogiłach przy Białem jeziorze — 5° we dworze Hrabowie — Czyli mają jakowe uposażenie i jak utrzymane wizyta nie pomienia. —

Fundusz ziemny Z zapisu dat w górze pomienionego do plebana należał folwark Nowosiółki — Juryzdyka w miasteczku Petrykowie z 30 ogrodowemi osadami, osobno wieś Nowosiółki 9^{ciu} włościanami ciągłymi osadzona. — Dusz włościańskich do ostatniej rewizyi zapisanych 28 — Ziemi wogóle włók 20, morgów 10, prętów 68. — Karczma 1 i Młyn 1.

Fundusz sumowy 1° Z zapisu pierwiastkowych fundatorów, oraz późniejszych przez X^{nę} z Chodkiewiczów Sapieżynę, i Jana Karola Chodkiewicza Wojewody Brzeskiego wydanych, sąd dzielczy funduszów tego domu zasądził co rocznej wypłaty dla plebana z dóbr Petrykowa po rs. 181 kop. 5, — 2° Podobnież zgodnie z funduszem co rocznie dla ubogich po rs. 15. — 3° Za obligiem obywateli Kiemierza rs. 780. —
4° Za zapisem legacyjnym Mikołaja i Ignacego Boguszów Złp. 4000. —
Z tych funduszów wizyta metropolitalna wykazała rocznego dochodu — rs. 652 kop 85. —

Obowiązki funduszowe i legacyjne, w każdym roku mszy ś. czytanych 106.

Z nowego rozporządzenia funduszów duchownych kościół parafialny Petrykowski zapisany został do klasy IV. Pleban pobiera ze skarbu corocznej wypłaty po rs. 275 i ma na swój użytek wydzielonej ziemi dziesięcin 30. —

Ziembin, majętność obywatelska, przedtym w Województwie Mińskiem, teraz w gubernii tegoż miana, powiecie Borysowskim

położona, odległa od miasta Mińska mil 11 od Borysowa 4.— Trakt wojenny przechodzący przez Ziembin, pamiętny jest szczególniej wojną w 1812 roku i zwłaszcza przeprawą Cesarza francuzów Napoleona z wojskami swemi przez rzekę Berezynę w wsi Studzianką zwanej.

Dziedzice Ziembina Adam i Marcyanna z Tyszkiewiczów Sakowiczowie (a) Wojewodowie Smoleńscy w miasteczku swem dziedzicznem Ziembinie pod rokiem 1640 uczynili nową fundacyę kościoła i klasztoru dla O.O. Dominikanów prowincyi Ruskiej. Rząd ówczasowy dyecezalny powierzył im w niebawnym czasie zarząd parafią, do tego kościoła odłączoną, o czem poświadcza wizyta metropolitalna, która znalazła parafialne metryki od roku 1746. Opisanie kościoła, klasztoru i funduszu tych zakonników należy do drugiej części niniejszego dzieła; tu tylko szczegóły tyczące się parafii wymienimy.

Bractwo Różańca Św. zaprowadzone w tym kościele, lecz nie miało osobnego funduszu.

Szkoła parafialna również bez żadnego nadania, utrzymywana była z dochodów klasztornych i miała osobnego nauczyciela; w czasie wizyty liczyła uczniów 8mu.

Kościółek filialny w majętności Krzyczynie obywateli Kuniewiczów, uprzednio afiliowany był do kościoła Borysowskiego; następnie w roku 1800 z rozporządzenia biskupa dyecezalnego Mińskiego, dołączony do parafii Ziembińskiej.— Fundował ten kościółek Rusowski Podkomorzy w r. 1765 listopada 2 dnia, nadawszy na jego uposażenie opłatę coroczną z majętności Krzyczyna po Złp. 120 z obowiązkiem odprawiania w nim w ciągu roku po 12 mszy św. za duszę fundatora.

Dominikanie Ziembińscy w 1833 roku uległi kassacie, — kościół ich pozostał parafialnym z zapisaniem do klasy V. Pleban świecki pobiera corocznej opłaty ze skarbu rs. 230 i ma wydzieloną na swój użytek ziemi dziesięcin 30.—

Parafia Ziembińska graniczy z Borysowską o mil 2, z Łohojską.

(a) Dom Sakowiczów znajomy jest w dziejach Litwy w wieku XVm.— 1440 roku Andrzej Sakowicz, dworzanin Zygmunta Kiejstutowicza Wo Xia Lito: /. Narbut Tom VI karta 232/. 1441 roku Sakowicz był zastępcą Gasztołda Namiestnika Smoleńskiego, przy obronie tego miasta /. Narbut Tom VIII k. 327/.

o mil 3, z Korzeńską i Dziedziłowicką o mil 2 – z Okołowską o mila 1. —
Ludność jej Rzymsko katolickiego wyznania w 1842 roku spisana wynosiła wogóle dusz 1242. —

Miory, miasteczko obywatelskie w powiecie Dziśnieńskim położone, 46. przeszło przed dwoma laty od Mińskiej do Wileńskiej guberni, odległe od miasta gubernskiego Wilna mil 24, od dyecezalnego Mińska 33 od powiatowego Dzisny 7. Majętność ta należy dziedzicznie do książąt Światopełk-Mirskich. (a)

Sebastyan Światopełk Mirski w dziedzicznem miasteczku swojem Miorach, kościół parafialny dla Rzymsko-Katolickiego obrządku roku 1641 wystawił; a jego następcy Michał, Władysław i Kazimierz nadali fundusz przez dokument 1693 roku wydany. —

Fundusz takowy składał się 1° z jednej włóki ziemi, na której kościół, plebania, szpital i dalsze budowle z ogrodami i polem znajdują się. – 2° z folwarku Leszczyłowa, położonego w Witebskiej guberni, powiecie Dryzieńskim o mil 3 od Mior odległego, z osadą włościan około 160 dusz męskich leżącą, i niemałym obszarem ziemi. Na takowym funduszu mieszkało początkowie trzech zakonników reguły Sto Augustyna później oddany świeckiemu plebanowi, który spełniał obowiązki parafialne. po odejściu prowincyi zadźwińskich pod berło Rosyj~~skie~~. a tym samem rozdzieleniu kościoła od funduszu zwłaszcza że i przejazd przez nowo wytkniętą granicę czasowie utrudniony został. Przebywający wówczas w folwarku Leszczyłowie pleban Miorski x. Ludwik Mirski zbudowawszy przy tym folwarku kaplicę ciągle w nim ~~zamiesz~~ zamieszkał, przesyłając część dochodów na utrzymanie kościoła i kapłana w Miorach. Później przez rozporządzenie Metropolity Siestrzeńcewicza zerwaniono stosunków z kościołem i parafią za kordonem leżącymi, całkowity więc dochód z folwarku był korzy-

---

(a) Ród Książąt Światopełków-Mirskich dowiódł pochodzenie swoje od pierwszych Wielkich Książąt panujących na Kijowie i dalszych ziemiach Ruskich /: przypisek Autora :/.

ściąg mieszkającego w nim plebana. Uszczuplony fundusz parafialny, pozostał tylko przy jednej włóce ziemi, nie mając nawet żadnych pieniężnych legatów, któreby ten niedostatek zastąpiły.

Budowa kościoła z drzewa wystawionego powiększoną została w roku 1781 przez dostawienie nowej jego części, a nadto podmurowaniem blachami, opierzeniem i pokryciem trwałość jego na długi czas ubezpieczono; nad ścianą naczelną wznosząca się wysoka wieża, podobnież została odnowiona, pod pokost pomalowana, i blachą pokryta. Kościół długi łokci 30, szeroki 12, pod nim są dwa sklepy murowane. Wewnątrz ołtarzy 5. – Wielki snycerskiej rzeźby, malowany i złocony z obrazem Trójcy Przenajświętszej nader pięknego pędzla; w bocznych podobnej że roboty ołtarzach obrazy: Matki Zbawiciela, szatą srebrną, i koronami złoconemi ozdobiony. Św. Tekli, nader pięknego malowidła – Statua Chrystusa Pana, skrępowanego, z palmą w ręku, szatą błękitną okryta; najświętszą głowę otaczają złociste promienie, – Św. Jana Nepomucena.

Zakrystya w srebro apparata i inne sprzęty przyzwoicie opatrzona.

Bractwo Różańca Św. dawniej utrzymywane w czasie Wizyty metropolitalnej już nie istniało.

Szpital ma dom osobny drewniany, słomą pokryty.

Pleban mimo tak szczupłego funduszu, bo ledwo do roku 50 rubli srebrnych przynieść mogącego, utrzymywał komendarza i organistę, – nabożeństwo i posługę parafianom najprzykładniej dopełniając: obligacye tylko funduszowe po dwie mszy św. w każdym tygodniu, za stratą folwarku, zaskutecznić się nie mogły.

Kaplic w obrębie parafii Mirskiej jest pięć, mianowicie: w Kamieńpolu, – przy Świętej Wodzie, – w Miorach, – w Kociłowie, i w Szczaśnie; te wszystkie nie opatrzone funduszem, ani indultami nie przynoszą dla parafian religijnej wygody. –

Plebania z drzewa budowana i ku ruinie zbliżona rychłej potrzebowała poprawy; reszta budowli gospodarskiej jest dostateczna. –

Biblioteka funduszowa składa się z tomów 50. –

Kościół Mirski słynie w odleglejszych nawet okolicach nader przykładnem czterdziestogodzinnem nabożeństwem, które się w nim z pomocą przyległych kapłanów corocznie odbywa z kazaniami i naukami do poprawy życia chrześcian wiodącemi. Na ten czas zgromadza się znaczna liczba wiernych.

Parafia Mirska ma najbliższy kościół Rzymski parafialny w Pohoście o mil 2 odległym.

Ludność jej R. K. wyznania w 1842 roku spisana wynosiła dusz w ogule 3410. –

Kościół Mirski zaliczony do klasy IV. Pleban odbiera rocznej wypłaty ze skarbu po rs. 275 i ma na swój użytek wydzielonej ziemi dziesięcin 30. –

Berezyna, miasteczko w dobrach Lubaszanach, niegdyś Starosiejuńskich, póżniej z daru Cesarzowej Kataryny II do dziedzictwa Tyzkiewicza, Hetmana W. Ks. Litt. przeszłe, leży na wypływu rzeki Berezyny w guberni Mińskiej, powiecie Ihumeńskim, odległe od miasta Mińska wiorst 112, od powiatowego Ihumenia 49. –

W tem miasteczku Kazimierz Lew Sapiecha Marszałek Nadworny W. Ks. Litt. za konsensem króla Władysława IV fundował nowy kościół parafialny Rzymsko Katolicki w roku 1641 pod tytułem Wniebowzięcia N. Maryi Panny – jakowy po rupełnem w ścianach i wnętrzu odnowieniu w 1803 roku dokonanem poświęcony na nowo został pod wezwaniem P. M. Szkaplerznej za Instrumentem dyecezalnego biskupa Dederko. – Kościół budowany z drzewa na podmurowaniu, rozszerzony kaplicami z boków przybudowanemi; nad ścianą naczelną wznosiła się piramidalna wieża. – Kościół długi arszynów 28, szeroki 13. – Wewnątrz ściany obciągnięte płótnem na obłykę malowanem. Ołtarze podobnież ozdobne, w wielkim, obraz P. Maryi Szkaplerznej; w bokowych: Chrystusa Pana Ukrzyżowanego i Św. Antoniego.

Dobra Lubaszany z miasteczkiem Berezyną, przeszły drogą spadku

na jedyną córkę Hetmana Tyszkiewicza w pierwszem zamężciu Potocką, w drugiem Wąsowiczowa. Mąż jej hrabia Wąsowicz półkownik wojsk b. polskich w czasie bytności w Rzymie 1828 roku otrzymał piękny relikwiarz z błogosławieństwem Ojca Św. zawierający kości S.S. Męczenników z patentem o ich autentyczności zaświadczającym; jakowy dla wiecznej pamiątki na wielkim ołtarzu kościoła Berezyńskiego złożył.—

Zakrystya w naczynia do ś.ś. obrzędów i apparata chociaż nie bogato jednakże przyzwoicie opatrzona.

Zabudowanie plebanii do mieszkania i wygód gospodarskich dostateczne.—

Kaplice w obrębie parafii są dwie 1ª murowana w majętności Rowaniczach Słodwińskiego, Marszałka Ihumeńskiego, o mil 15 od Berezyny odległa; 2º z drzewa budowana, w Osmołówce, obywateli Rogowskich: obie mają własne sprzęty do s.s. obrzędów potrzebne, bez żadnego dalszego uposażenia.—

Parafia Berezyńska graniczy na południe z parafią Ihumeńską, o wiorst 21,— na wschód z Białynicką, o wiorst 70 odległą, na zachód z Smiłowicką, o wiorst 42.—

Ludność jej R.K. wyznania w 1842 roku spisana wynosiła w ogóle dusz 5797.—

Fundusz ziemny z nadania wyżej pomienionego składa się z dwuch folwarków Wiazia o półtorej mili i Hucina o mil 5 od Berezyny odległych.— Do nich należy ~~wsi~~ 2 — w tych dymów włościanami ciągłymi osadzonych 27, ogrodowych w miasteczku Berezynie 8. Dusz poddańskich męzkich do ostatniej rewizyi zapisanych 106.— Ziemi w ogóle włók 126, morgów 5 prętów 88. Karczma 1. Młyn 1.—

Z tego funduszu wzięła metropolitalna zapisała rocznego dochodu rs. 730.—

Summ funduszowych ani obligacyi szczególnych na plebana ~~nie~~ ani zadnych niema.

Kościół parafialny Berezyński zapisany do klasy III. Pleban pobiera co roczną ze skarbu wypłaty rs 400— i ma wyznaczonej na swój użytek ziemi dziesięcin 30.—

Borysów. Dziejopisowie nasi nie zgadzają się ani na osobę założyciela Borysona ani na datę w której to miasto początek swój wzięło. — Narbut w Dziejach Narodu Litewskiego /T. III k. 276/ idąc za powagą latopisa Danilowicza /str. 122/ Borysowi Wsewołodowiczowi Książęciu Mińskiemu pierwszy zakład Borysona pod rokiem 1102 przyznaje. — Stebelski, w Żywotach S.S. Panien /T. I. k. 150/ z kronikarza Stryjkowskiego, mianuje założycielem tego miasta Borysa Ginwiłowicza ze krwi Książąt Litewskich idącego, odnosząc to do roku 1220. — Godząc takowe sprzeczności, należy przyznać autentyczniejszą pewność latopisowi Danilowicza i z jego pochodzącym badaniom Narbuta. —

— Powstałe osobno Księstwo Mińskie z porozrywanych ziem na Słowianach Krewiczach przez Książąt Ruskich, założenie jego stolicy Mińska w r. 1066 wnosić każe, iż Borysów nad żeglowną rzeką Berezyną o mil 10 od Mińska położony, wziął nastanie swoje od Borysa Wsewołodowicza pierwej nimeli Książęta Litewscy panowali na Połocku. —

Miejsce to ważne, mianowicie podczas wojen z Rosyą, nie jednokrotnie Dzieje Litewskie przypominają. — Zygmunt Jagiellończyk, pierwszy z tego imienia, jako król Polski, a drugi jako Wielki Książę Litewski; tu w roku 1514 na czele wojsk przybywszy, sam ze czterema tysiącami pozostał; główne zaś siły 25000 składające, posłał przeciw nieprzyjaciela pod sprawą Księcia Konstantego Ostrogskiego, który pod Orszą nad wodzem Rosyjskim Czeladynem stanowcze odniósł zwycięztwo — /Narbut w Dziejach Narodu Litewskiego. T. IX. kar. 93/.

Cesarz Aleksander I w czasie wojen z pogromcą Europy Napoleonem, rozkazał obwarować miasto Borysów przed mostowymi szańcami broniącymi przeprawy przez rzekę Berezynę. — Rok 1812 nigdy zapomnieć się nie mogący w Dziejach Europy, szczególniej nieszczęśliwym odwrotem wojsk nieprzyjacielskich i przeprawą ich przez ~~rzekę~~ Berezynę: tu pierwszy naznaczył krok upadku, niezwyciężonego dotąd Wodza. —

Borysów pod panowaniem rosyjskiem, stał się nader ważnym punktem wewnętrznego handlu. Rzeka Berezyna wpadająca niżej

do Dniepru, tu przepławia co rocznie, w górę swego cieku, wielką liczbę statków Bajdakami zwanych, dostarczających sól, zboże rozmaite, krupy mąkę, i inne płody cieplejszych gubernij. Najpierwszym starostą Borysowskim był Michał Xiążę Radziwiłł wojewoda Wileński, który z daru Cesarza Pawła I. ogromne te dobra zamienił w obywatelskie i spadkobiercom swoim zostawił.

Borysów miasto powiatowe gubernii Mińskiej leży na przeciwnym wybrzeżu rzeki Berezyny względem Mińska, odległego o wiorst 70.—

Zakład pierwszego kościoła Rzymsko Katolickiego parafialnego w mieście Borysowie powstał z nadania Władysława IV, króla Polskiego 1642 roku września 13 datowanego.

Kościół parafialny Borysowski z muru porządkiem Doryckim wystawiony, długi łokci 42, szeroki 30 przez czas znaczny dokończenia swojego czekał. Naczelną wystawą, na czterech filarach wspartą, wieńczy krzyż wzniosły statuami S.S. Apostołów Piotra i Pawła otoczony — pod kościołem są sklepy murowane. Ołtarze tymczasowie urządzone, zawierają obrazy: w wielkim N. Maryi Panny z dzieciątkiem Jezus na ręku, wiece nadpsuty od wilgoci, w bocznych S.S. Antoniego i Joachima.— Organ snycerszczyzną, pozłotą i statuami Aniołów upiększony.— Kościół ten był pod tytułem Wniebowzięcia Maryi Panny poświęcony.—

Zakrystya w srebro, apparata i dalsze sprzęty niebogata, lecz dosyć przyzwoicie opatrzona.

Szpital. Dom na podmurowaniu z drzewa ciosowanego gontem pokryty, stanął nakładem zmarłego proboszcza ś. p. Stefana Poźniaka.— W czasie wizyty mieszkało w nim starców ubogich 4, staruszek 3.—

Szkoła parafialna w osobnym domu z drzewa okrągłego zbudowanym i dranicami pokrytym utrzymywana. Nauczyciel nakładem proboszcza za potwierdzeniem Uniwersytetu Wileńskiego sprowadzony i utrzymywany, liczył uczniów w czasie odbywającej się wizyty Metropolitalnej 73.

Filie w obrębie tej parafii: 1º o wiorst 4 od kościoła odległy cmentarz

parafialny, oprowadzony był murem w czasie wojny 1812 roku
nadrujnowanym; w ścianach jego framugi zawierały obrazy obrazy
mękę Zbawiciela wystawujące, i służyły za stacje do jej rozpamię-
tywania. Wpośród Cmentarza kościółek drewniany a w nim stojąca
na ołtarzu statua Chrystusa pana do słupa uwiązanego, 2° we
wsi Bojarach do starostwa Borysowskiego należnej kaplica, ma-
jąca własne srebrne i inne do śś. obrzędów sprzęty. – 3° przy dworze
Słobodka obywateli Cinndziewickich o mil 2 od Borysowa odległym,
kaplica z drzewa brusowanego, opatrzona potrzebnemi naczyniami i
apparatami, nakładem właścicieli sprawionemi – 4° przy wsi No-
wosiółkach na gruncie probostwa o mil 3 od Kościoła oddalonej; ka-
plica nakładem szlachty Babickich zbudowana i przez byłego probo-
szcza X. Gzowskiego poświęcona pod wezwaniem S.S. Apostołów
Piotra i Pawła, dla sporu z plebanem Greko Unickim, była na cza-
sie wszyty zapieczętowaną; – 5° przy dworze Lubatowszczyznie
obywateli Horyńskich, we wszelki porządek do odprawiania mszy
św. od właścicieli opatrzona, – 6° w zaścianku Łoźnie o mil 4 od
Borysowa odległym. Kaplica równie potrzebnym sprzętem upo-
sażona. Wszystkie te Przybytki Pańskie nie miały osobnych nadań
i zapisów.

Parafia Borysowska odległa jest od kościołów Rzymsko Ka-
tolickich do niej przygraniczających, od Ziembinskiego mil 4, –
od Chołopienickiego mil 8.

Ludność jej Rzymsko Katolickiego wyznania w 1842 roku spisana,
wynosiła w ogule dusz 2953. –

Fundusz ziemny probostwa z nadania królewskiego składał
się z Juryzdyki w mieście Borysowie i z osobnej majętności Rasusycze
zwanej, do której należy wsi 22 w nich chat włościańskich pańszczy-
znnych 140, czynszowych 62, ogrodowych na Juryzdyce miejskiej
30. – Dusz męskich poddanych do ostatniej rewizyi zapisanych
348. – Ziemi w ogule włók 378, morgów 18 prętów 251. Karczem 4. Młyn 1.
Z tego funduszu dochodu rocznego wizyta Metropolitalna wykazała rs. 3132 kop. 95½.

Obowiązki funduszowe oprócz parafialnych, były następne: za dusze zmarłych proboszczów i parafian w każdym tygodniu msza św. czytana 1, a w roku śpiewanych żałobnych z Vigiliami 2.—

Probostwo Borysowskie zapisane do klasy II. Proboszczowi skarb co rocznie wypłaca po rs. 500 i wydzielił na jego użytek ziemi dziesięcin 30.—

---

49. Udział. Miasteczko obywatelskie w powiecie Dziśnieńskim, teraz do gubernii ~~Mińskiej~~ Wileńskiej oddzielonym, leżące: odległe od miasta gubernskiego Wilna mil 30, od generalnego Mińska 29, od powiatowego Dzisny 9. Kościół i klasztor w tem miasteczku O.O. Franciszkanów jest razem parafialnym: odłożywszy przeto opisanie tego wszystkiego co do zakonników należało do części drugiej niniejszego dzieła, tu tylko wymienimy szczegóły odnoszące się do parafii.

Szpital ma dom osobny, w którym podczas wizyty mieszkało 5 osób ubogich ze wsparcia od klasztoru i z jałmużny utrzymujących się.

Szkoła parafialna przez kleryka zakonnego wzorona, nie miała osobnych uczniów prócz chłopców posługujących w klasztorze, którym dawano początki pisania i liczby.

Kaplice filialne w obrębie parafii: 1° kościołek w majętności Konstandynowie, obywatela Okuszki o wiorst 10 od kościoła Udzialskiego odległy; przy którym właściciel własnym nakładem utrzymywał ciągłego kapelana.— 2° kaplica przy dworze Uszczeu obywatela Korsaka 3° w Starym dworze, obywatelki Korsakowej w domie mieszkalnym murowanym.—

Kościół parafialny Udzialski odległy od Głębockiego o wiorst 10— od Mosarskiego o 7, od Łużeckiego i Dunitowickiego o wiorst 28.—

Ludność Rzymsko Katolickiego wyznania w czasie wizyty metropolitalnej 1830 roku spisana, wynosiła w ogule dusz 1578.

Klasztor Udzialski X.X. Franciszkanów policzony do rzędu zostałych. Zakonnicy utrzymali się przy administracyi parafii.—

Berezyna miasteczko obywatelskie, w Województwie, teraz guber- **50.**
nii Mińskiej, powiecie Borysowskim nad rzeką Berezyną położone,
odległe od Mińska mil 23 od Borysowa 20.— Tu kościół parafialny
uprzednio fundowany był dla O.O. Bernardynów przez Konstantego
Władysława Paca [a], Chorążego W.go Ks.a Litt.o. W roku 1833, gdy
zakonnicy ulegli na tem miejscu kassacie, kościół i parafia powie-
rzone zostały administracyi kapłana świeckiego. To więc co się
kościoła parafialnego tyczy, podług przyjętego porządku, na
tem miejscu wymienimy.

Parafia Berezyńska graniczy na wschód z parafią Lepelską,
położoną w guberni Witebskiej; na południe z Dziedziłowicką i
Kiemieszowską, na zachód z Dokszycką, na południu z Kublicką
do guberni Witebskiej należną. Rozległa jest od wschodu na za-
chód mil 4, od południa na północ na mil 18.

Ludność jej Rzymsko Katolickiego wyznania w r. 1842 spisana,
wynosiła dusz wogóle 2045. Kościół parafialny Berezyński za-
pisany do klasy V. Plebanowi wypłaca się corocznie ze skarbu
po rs. 230 i na jego użytek wyznaczono ziemi dziesięcin 30.—

Druja. Miasto w Dziśnieńskim powiecie nad rzeką Dźwiną **51.**
położone, prowadziło dawniej znaczny handel do Rygi na stat-
kach wodnych. W tych zaś czasach Dünaburg zajął punkt ważniej-
szy handlowy i największą część płodów ziemnych z Białej Rusi
i północniejszej części Litwy tędy do portu Ryskiego dostaje się.

(a) Pacowie, dom zamożny i znamienity w Litwie. Członkowie jego odznaczali
się ważnemi krajowi posługami, z których tych przynajmniej wymienimy o
których Dzieje Narodu Litewskiego czynią wspomnienie.— 1500 roku Jerzy Pac na-
mestnik Namiestnik Smoleński pod dowództwem Wojewody Kiszki — 1559 r. Stanisław Chorąży
Litewski delegowany do traktowania o przymierze z Rosyą. — 1569 r. Mikołaj biskup Ki-
jowski podpisał Akt zjednoczenia się z Królestwem Polskiem na sejmie w Lublinie. —
1679 r. Mikołaj biskup Wileński. 1700 r. Kazimierz kasztelan Połocki.

/ Wyjęte z Dziejów Litewskich T. Narbuta /

Hrabstwo Dziśnieńskie z miastem tegoż nazwiska było własnością książąt Sapiechów, a po roku 1831 wcieliło się do dóbr Państwa.—

Kazimierz Leo Sapiecha Podkomorzy W. Ks. Litt. fundował na tem miejscu kościół i klasztor dla zakonników Bernardynów, dla których zapisem w roku 1646 października 21 wydanym przeznaczył z hrabstwa Dryjskiego annuaty pieniężne i zbożowe, których szczegółowo opisanie razem z kościołem i klasztorem, w części drugiej niniejszego dzieła umieszczone będzie.—

Po skasowaniu klasztoru zakonników Dominikanów w Drui, parafię przez nich administrowaną, oddano O.O. Bernardynom, która dotąd pod ich zarządem zostawała.

W kościele parafialnym Dryjskim zaprowadzone są oddawna dwa pobożne Bractwa; jedno Sw. Anny upoważnione bullą Stolicy Apostolskiej pod rokiem 1655; drugie S. Antoniego, dozwolone bullą Benedykta XIV roku 1750 sierpnia 22 datowaną. Oba nie mając osobnych funduszów, utrzymują się ze składek i dobrowolnych ofiar pobożnych.

Szpital. Dom murowany nakładem O.O. Dominikanów wystawiony, osobnym nie opatrzony funduszem: w czasie wizyty metropolitalnej miał mieszkańców osób ubogich i niedołężnych 7.—

Szkoła parafialna. Utrzymywała się w klasztorze Dominikańskim, liczba uczniów była kilkunastu: po kassacie tych zakonników czyli jest wprowadzona nie wiadomo.

Cmentarz za miastem położony, w środku jego kaplica drewniana, pod nią sklep murowany.

Parafia Dryjska graniczy wybrzeżem rzeki Dźwiny z parafią Miorską o mil 3, z Dziśnieńską o mil 6, z Skaczewska o mil dwie.—

Ludność jej w czasie wizyty metropolitalnej spisana, wynosiła w ogóle osób płci obojej w 842 domach zamieszkałych 5265.—

O.O. Bernardyni Dryjscy policzeni do rzędu klasztorów zostałych; dana im Administracya parafii bez żadnego osobnego wynagrodzenia; utrzymują się z wypłaty od skarbu po 40 rubli srebrnych na każdego kapłana zakonnika.

Cimkowicze Miasteczko obywatelskie w gubernii Mińskiej, powiecie Słuckim położone, niegdyś dziedzictwo Sapiehów, w którem Leo Sapieha Podkomorzy W.go Ks.a Litewskiego; nowy fundusz dla kościoła parafialnego Rzymsko Katolickiego obrządku w roku 1647 nadał i własnym nakładem Świątynię Pańską zbudował.

Kościół ten z drzewa na podmurowaniu wystawiony z dobrą dnie wieżę blachą pokryte — Wewnątrz mieści ołtarzy trzy drewniane snycerszczyzną i malowaniem ozdobione. W wielkim figura Chrystusa Pana Ukrzyżowanego; w bocznych P. Maryi Szkaplerznej i S.go Kazimierza Królewica Polskiego.

Zakrystya w sprzęty apparata i inne sprzęty dostatecznie zaopatrzona —

Bractwo szkaplerza Maryi Panny utrzymuje się ze składek i skarbony, nie opatrzone żadnym funduszem.

Szkoła parafialna w osobnym domu, nakładem byłego proboszcza, prałata Lochmana ze szpitalnego budynku przerobionym; mająca osobnego nauczyciela, w czasie wizyty liczyła uczniów 18. —

Parafia Cimkowicka graniczy na wschód ze Stepską, na południe z Klecką, na zachód z Kopylską, rozciąga się w długości na mil 5, w szerokości na mil trzy.

Ludność jej Rzymsko Katolickiego wyznania w roku 1842 spisana wynosiła wogóle dusz 2021.

Fundusz ziemny składał się z jurysdyki w miasteczku Cimkowicach, z folwarku Ruski zwanego o wiorst 2 od kościoła odległego do którego należy wiosek 2, w tych dymów gospodarzy ciągłych 36, czynszowych 12, na jurysdyce ogrodowych 3. — Dusz męskich do ostatniej rewizyi zapisanych 118. Ziemi wogóle włók 39, morgów 4, prętów 250. — Karczma jedna i młyn jeden. —

Fundusz summowy składała summa Zł. 2.000, zapisana w 1676 roku kościołowi przez Hilarego Połubińskiego Marszałka W. Ks. Lit.e —

Na kahale Cimkowickim zalega summa, której ilości wizyta nie wykazała. —

Plebania w dom mieszkalny i inne do wygody gospodarskiej potrzebne budowle dostatecznie opatrzona. —

Rochodu rocznego z tego funduszu wizyta metropolitalna wykazała rs. 1228 kop. 60. –

Obowiązki szczególne do funduszu przywiązane: 1º za dusze Karola Chodkiewicza i Lwa Sapiehy co rok mszy św. czytanych 52. –
2º Za duszę Łukasza Wolskiego tyleż. – 3º Za dusze Andrzeja, Konstancyi i Zofii co rok mszy ś. ś. śpiewanych 2, czytanych 4. – 4º Za duszę Kazimierza Jodkowskiego w każdym tygodniu msza św. czytana jedna. 5º Za dusze rodziców i krewnych jego co miesiąc msza św. czytana 1. – 6º Za dusze nie mające od nikogo ratunku, podobnież w każdym miesiącu 1. Za pomyślność kraju msza św. o Trójcy Przenajświętszej tyleż. –

Kościół Cimkowicki zapisany do klasy IV. Pleban pobiera corocznej wypłaty ze skarbu po rs. 275 i ma na swój użytek wydzielonej ziemi dziesięcin 30. –

---

53. Dawidgrodek (a) W miasteczku tem ordynacyi Kleckiej Książąt Radziwiłłów, w powiecie Mozyrskim Mińskiej gubernii leżącem, roku 1649 Krzysztof, książę Radziwiłł Wojewoda Trocki fundował kościół parafialny Rzymsko Katolicki pod tytułem Bożego Ciała, po spłonieniu ogniem tej świątnicy, nowo odbudowaną została w roku 1811, nakładem Xięcia Ordynata Józefa Radziwiłła Wojewody Trockiego. – Długa jest łokci 33½, szeroka 14½ ozdobiona dwiema wieżami. Wewnątrz ma trzy ołtarze na opłykę malowane, z obrazami: w Wielkim Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny, szatą srebrną pozłocistą odzianym; w bokowych Św. Antoniego Padewskiego i Sº Józefa Oblubieńca Maryi Panny. – Sufit kościoła wspiera się na 8 iu kolumnach.

Zakrystya w srebro, apparaty i inne do ~~mszy~~ św. obrzędów sprzęty dostatecznie opatrzona. –

Filialna kaplica w miasteczku Turowie (b) teraz do Sołohubów należnem

---

(a) Wiadomość Historyczną o Dawidgródku znajdzie czytelnik wyżej, przy opisaniu kościoła Mozyrskiego. № 34.

(b) Turów z Pinskiem, składał osobne księstwo, o którym Historyczny wywód zamieściłem przy opisaniu Pińska № 3. – Turów założony był 900 roku po Chrystusie.

mała kaplica z drzewa budowana, na której wyporządzenie parafianie złożyli rs. 50. — W tem miasteczku dawniej był kościół i rezydencya XX. Jezuitów; po ich kassacie w czasie przydarzonego pożaru miasteczka łurowa zgorzał i odbudowany nie był — na miejscu jego rzeczoną kaplicę odbudowano. —

Fundusz ziemny składał się z jurysdyki w miasteczku Dawidgródku, osiedlonej czterema ogrodniczemi chatami zawierającemi dusz męskich do ostatniej rewizyi zapisanych 8. — Nadto Mikołaj Józef X^ze Radziwiłł pod rokiem 1761 nadał w tymże miasteczku osobne trzy place; ogół więc powierzchni funduszonej ziemi wynosił morgów 8.

Fundusz summowy 1° z Testamentu Jana Albrychta Księcia Radziwiłła 1624 roku sierpnia 26 datowanego przeznaczony był dla plebana zbożowy osyp z dóbr Dawidgródka i nadany osobny folwark Małe Orły zwany, fundusz ten Józef Xiążę Radziwiłł, Wojewoda Trocki przez umowę roku 1778 z plebanem zawartą na annuatę pieniężną, po Złp. 2000 zamienił z dochodów Dawidgródka wypłacać się powinną. — 2° z zapisu Tadeusza Bucki na utrzymywanie dwuch ubogich kapitał Złp. 2000 — lokowany na Księstwie Słuckiem przez dokument w roku 1792 wydany, — 3° z testamentu Ciemierzyńskiego Złp. 1000.

Wizyta Metropolitalna wykazała z tych funduszów dochodu rocznego rs. 424 kop. 12. —

Obligacye funduszowe. Za familię fundatorską żyjącą i zmarłą mszy s.ś. czytanych w każdym roku 100; w święta Maryi Panny kurs na cześć Jej śpiewany i msza takaż, exekwie za zmarłych w każdym miesiącu 1, — z legacyi Ciemierzyńskich: co tydzień msza św. czytana 1.

Plebańskie z zabudowania w wizycie nie wyszczególnione. Biblioteka funduszowa składała się z tomów 63. —

Parafia Dawidgrodecka graniczy z Łachewską o mil 2 — z Petrykowską o mil 8, — z Pińską o mil 4.

Długość jej rozciąga się na mil 17, szerokość na 12. —

Ludność Rzymsko Katolickiego wyznania w 1842 roku spisana, wynosiła w ogóle dusz 1096.

Podług nowego rozporządzenia funduszów duchownych, Kościół Kamieńgrodzki policzony do klasy V. Skarb wypłaca co rocznie Plebanowi po rs. 230; ziemi na jego użytek wydzielono dziesięcin 30.–

---

54. Zamoście. W miasteczku obywatelskiem Zamościu w powiecie Słuckim położonym jest starożytny murowany kościółek nakładem Andrzeja Samuela Winki Rostomskiego w roku 1649 wystawiony, tego obywatela zwłoki nie naruszone od zgnilizny, dotąd pod tymże kościołkiem w osobnym sklepie spoczywają; lud pobożny w ufności nieograniczonego miłosierdzia Bożego, wzywa w potrzebach swoich, prostą wiarą, modlitwy Andrzeja i częstokroć wysłuchanym bywa. – Kościołek ten z rozporządzenia władzy dyecezalnej należał jako filia do probostwa Słuckiego. Dawni dziedzice tej majętności Grafowie Güntherowie, [przekreślone] utrzymywali tu ciągle kapłana dla wygody bliższych parafian, dając mu mieszkanie w bliskim dworze, stół i rb. 30 roczny opłaty. Altarysta zaś Słucki przy ołtarzu Sw. Maryi Magdaleny z obowiązku funduszu, wypłacał co rocznie temuż kapłanowi osobno po rs. 30. – Teraźniejszy dziedzic Zamościa, dla odległości parafialnego kościoła dokładał w władzy dyecezalnej starania, aby część parafii Słuckiej zupełnie do Zamościa oddzieloną była, przyrzekając powiększyć fundusz dla plebana, tymczasowie zaś utrzymywać go na własnym koszcie we dworze. Żądanie to spełnionem zostało, w 1822 roku marca 11 dnia oddzielono osobną parafię Zamoską, X. Administrator zaś po dawnemu pozostał na mieszkaniu przy wygodach przyzwoitych we dworze, pobierając co rocznie po rs. 30 od dziedzica i tyleż od altarysty Słuckiego, mającego w obrębie parafii blizko położony folwark funduszowy.

Kościół Zamoski murowany, potrzebował wdacie wszelkiej poprawy w dachu lub przykrycia. Wchodzi się doń przez murowaną kruchtę. Wewnątrz dwa filary oddzielają nawę kościelną od presbiteryum, na nich

zawieszone obrazy: Opatrzności Boskiej i Św. Józefa — w ołtarzu wielkim na oplytkę malowanym obraz Ukrzyżowanego Zbawiciela, którego oryginał jest pendzla sławnego Czechowicza — u góry w snycerskich owalnych ramach Św. Barbary — W dwuch bocznych ołtarzach obrazy: N. P. Maryi szatą srebrną i koroną ozdobiony — i opieki tejże Przeczystej Dziewicy — nad niemi obrazy: Chrystusa Pana i Św. Jana Chrzciciela. —

Sprzęty do sprawowania św. obrzędów w niewielkiej znajdują się ilości, wszakże dostateczne dla jednego kapłana. —

Kaplice w obrębie tej parafii; przy opisaniu kościoła Stuckiego wymienione są następne: w Zamościu — w Wniszowach i w Pokroszewie.

Plebania składa się z dawnych budowli zrujnowanych i dla tej przyczyny pleban mieszka w blizko położonym dworze. —

Parafia Zamoska składa się z ludności Rzymsko Katolickiego wyznania, spisanej w 1842 roku, a liczącej dusz w ogule 1111.

Kościół ten zapisany do klasy V. Pleban pobiera ze skarbu co rocznie po rs. 230 i ma oddzielonej na użytek swój ziemi dziesięcin 30. —

Mikołajewszczyzna. W miasteczku Książąt Ordynatów Nieświeskich Mikołajewszczyzna zwanem w Mińskiej guberni i powiecie położonem — Aleksander Ludwik Xiąże Radziwiłł, Marszałek Wielki W. X. Litt. w roku 1652 fundował kościół parafialny obrządku Rzymsko Katolickiego i nadaniem ziemnym plebana wyposażył. — 55. —

Kościół drewniany ku upadkowi przez dawność nachylony mieści wewnątrz ołtarzy cztery, ozdobionych obrazami, z których pryncypalniejsze są: w wielkim Św. Jana Chrzciciela, pod którego wezwaniem kościół poświęcony został — w bocznych: Ukrzyżowanego Zbawiciela — N. Maryi Panny — Św. Antoniego. —

Zakrystya w srebro, apparata i dalsze sprzęty opatrzona. —

W obrębie parafii kaplica we wsi Prusinowie o wiorst 10

56.

od kościoła odległej, dziedzictwa obywatela Maszewskiego, do której dla odprawienia nabożeństwa umówiony od właściciela kapłan dojeżdża w każdą niedzielę i święta.
Najbliższy Mikołajewszczyzny kościół parafialny jest w Świerżniu o wiorst 7 odległy.—
Ludność parafii Rzymsko Katolickiego wyznania zamieszkała w 351 domach, spisana roku 1842 składała się w ogóle z dusz 2197.—
Fundusz tego kościoła przez wyżej mianowanego Księcia nadany: składa się z jurysdyki w miasteczku Mikołajewszczyźnie, liczącej dymów ogrodniczych 21. Z folwarku osobno zabudowanego Dziełkowszczyzna zwanego za wsią tegoż miana i w nich włościańskich chat ciągłych 13 — w tych osadach znajduje się dusz męskich do ostatniej rewizyi zapisanych 83 — Ziemi wogóle włók 8, morgów 25, prętów 150. — Oprócz tego jedno jezioro dla wygody plebana bez obcych wstępów nadane, mliwo bez opłaty we młynach Książęcych, wolny połów ryb na rzece Niemnie — Wolny wstęp do lasów na potrzeby i osobno na wino, opłaty corocznej z propinacyi miasteczkowej po Złp. 100.—
Wizyta metropolitalna zapisała dochodu rocznego z tego funduszu rs. 291 kop 41.—
Obowiązki z jego wypływające były: w każdym tygodniu odprawianie 1 mszy św. za fundatorów.—
Kościół Mikołajewski zapisany do klasy IV. Pleban pobiera corocznej ze skarbu opłaty po rs. 275 i ma na swój użytek wydzielonej ziemi dziesięcin 30.—

---

56. Koscieniewicze. Majętność po Jezuicka w dawnym powiecie Oszmiańskim teraz w Wilejskim do gubernii Wileńskiej przyłączonym położona; od miasta gubernskiego mil 20, od powiatowego 3, i jest stacya pocztowa na trakcie z Mińska do Dzisny przeprowadzonym.—
Paweł Laskowski obywatel powiatu Oszmiańskiego dobra swoje

dziedziczne Czerwony Dwór zwane z miasteczkiem Kościemiernicze, Ojcom Jezuitom na Missyę czyli ich rezydencyę w roku 1662 nadał i dla nich kościół drewniany z klasztorem niewielkim w Kościemierzach wybudował. Pak zapmdowani ojcowie z własnych dochodów i wsparcia od pobożnych sąsiadów w liczbie jakowych był Michał Widmond.; (a) Podczaszy Czerniechowski summę Złp 3500 na fabrykę zaliczywszy, kościół murowany wznieśli i za dozwoleniem zwierzchności dyecezalnej nową parafię od sąsiedzkich oddzieloną wprowadzili. — Gdy bulla Klemensa XIV papieża zakon Jezuicki na całym świecie władzy Stolicy Apostolskiej podległym zniosła; w krajach berłu polskiemu podległych dobra i wszelkie fundusze stały się narodowemi i wzięły wyłączne przeznaczenie na zakłady publicznego wychowania pod zwierzchnością ustanowionej na to komisyi Edukacyjnej. Te zaś kościoły parafialne, których zarząd był przy zgromadzeniach Jezuickich oddano świeckim kapłanom i dla nich z dochodów po Jezuickich stałe roczne opłaty zabezpieczono. W tej kolei pleban Kościemiernicki pobierał annuaty z kasy edukacyjnej po Złp 3000. — Za zmianą politycznego położenia kraju ilość ta na rubl srebrnych 225 zmniejszoną została i w takiej summie dochodziła aż do nowego rozporządzenia funduszami duchownemi. —

Kościół parafialny Kościemiernicki z muru wystawiony, długi łokci 38, szeroki 14, wysoki siedemnaście, mieści wewnątrz cztery ołtarze: wielki z muru budowany z obrazem Niepokalanego Poczęcia Maryi Panny, dobrego pendzla, szatą srebrną, pozłocistą ozdobionym. — Bokowe obrazy mają ołtarze Opatrzności Boskiej, nad wyobrażeniem Trójcy św. umieszczony, Św. Tadeusza Apostoła i Św. Ignacego Lojoli.

Zakrystya łącznie z kościołem wymurowana, przechowuje sprzęty obrzędowe jeszcze po o.o. Jezuitach pozostałe i potrzebie miejscowej odpowiadające.

Mieszkanie plebana z drzewa nakształt klasztorku na sklepach mu-

(a) Przy tem nazwisku natrąca się pomysł czyli Widmondowie nie są/.

sowanych jeszcze przez fundatora Jezuitów budowane, podczas wizyty metropolitalnej było nader, łącznie z kościołem do upadku nachylone: gorliwość pobożnych parafian przy staraniu zacnego plebana ks. Józefa Kalasantego Lowmera wszystkiemu zaradziła, kościół wewnątrz i zewnątrz naprawiono, ołtarze odnowiono, dom plebański wyreperowany i nowym dachem gruntownie pokryty, pamiątkę łącznej usilności pasterza i owczarni na długie lata przechowuje. —

Oprócz wypłaty ze skarbu miał jeszcze pleban na procencie summę 3000 Złp. zapisane na ołtarz Opatrzności Boskiej przez Macieja Widmonda Strażnika Inflantskiego z obowiązkiem odprawiania w każdy piątek mszy św. czytanej u tego ołtarza, a co kwartał uroczystego nabożeństwa na cześć Najwyższej Boga Opatrzności. —

Bractwa w tym kościele dwa zaprowadzono — jedno Niepokalanego poczęcia N. Maryi P. za Indultem O. Ś. Benedykta XIV datowanym 1729 r. grudnia 8dnia, nakładem Józefa Naruszewicza, Podkomorzego Dorpackiego ustalone — drugie Opatrzności Boskiej za Indultem tegoż Ojca Świętego jednoczasowie z pierwszym wydanym, a przez Michała Zienkowicza, biskupa Wileńskiego 1751 roku, stycznia 6 wykonanym, nakładem Michała Widmonda podczaszego wprowadzone. Stolica Apostolska naznaczyła do roku cztery uroczyste obchody dla tego Bractwa: w szóstej niedzieli po Zesłaniu Ducha św., nadając w tym dniu zupełny odpust, na kwartały zaś — w święto Trzech Króli, w dniu trzecim Wielkiejnocy i w dniu S. S. Apostołów Symona, Judy i Maryi Magdaleny, po siedm lat i tyleż kwadragen dozwoliła. —

Parafia Kościeniewicka graniczy na wschód z kościołem parafialnym Krzywickim o wiorst 15 odległym, na zachód z Kurzenieckim o wiorst 14,

---

potomkami owego Widymunda, którego córkę Birutę, poświęconą na Wajdelotkę bogini Prawmi porwał Kiejstut syn Gedymina i z nią się zaślubił. Podług świadectwa Dziejów Narodu Litewskiego T. V. k. 300-301.

(przypisek Autora)

na południe z Iłskim o wiorst 21 — na północ z Dolhinowskim o wiorst 18.

Ludność jej Rzymsko-Katolickiego wyznania w 1842 roku zliczona, wynosiła w ogule dusz 2709.—

Kościół Kościeniewicki zaliczony do klassy IV. Pleban pobiera co roczny wypłaty ze skarbu rs. 275 i ma na swój użytek oddzielonej ziemi dziesięcin 30.—

Horodyszcze: Posada kościoła i klasztoru zakonników św. Benedykta reguły, fundowanych na tem miejscu przez Karola Kopcia [a], Wojewodę Połockiego — Horodyszcze w Pińskim powiecie, gubernii Mińskiej położone, odległe od gubernskiego miasta na mil 33, od powiatowego Pińska o milę 1, wznosi się na wybrzeżu rzeki Jasiołdy i jeziora tegoż nazwiska.— 57.

Aleksander Sapiecha, biskup Wileński Instrument w roku 1671 maja 20 dnia datowany, powierzył tym Ojcom Administracyę parafii i kościół ich na parafialny podniósł, od tej pory zajmują się ciągle tak pożyteczną wiernym pracą. Wiadomość więc o ich funduszu odłożywszy do części następnej niniejszego dzieła, tu tylko szczegóły parafii tyczące się wymieniamy.—

Szkoła parafialna bez osobnego funduszu, utrzymywaną była przez gorliwość Ojców Benedyktynów z funduszu klasztornego; miała osobnego nauczyciela — a co pożyteczniejsza piętnastu synów ubogiej szlachty, na odzieniu, mieszkaniu i przeżywieniu klasztornem, brali w niej początkowe wychowanie.—

Kościół i kaplice filialne w obrębie parafii znajdujące się; 1º w miasteczku Łohoście dziedzicznem Xiążąt Druckich Lubeckich 1813 roku, z muru wystawiona, pod tytułem S. Józefa Oblubieńca P. Maryi, pięknej włoskiej architektury, okazale ozdobiona; nadana wiecznym ~~funduszem~~ indultem przez Jakóba Dederko, biskupa

---

(a) Kopciów dom starożytny w Litwie: Bazyli Kopeć, poseł Smoleński podpisał Akt Unii na Sejmie w Lublinie r. 1569. / Dzieje Litwy Tom IV. k. ~~445~~ /

Mińskiego, przy niej mieszka ciągle kapłan z klasztoru Horodyskiego posłany. — 2o w tymże miasteczku przy pałacu dziedzicznym przez nich zamieszkanym, kaplica poświęcona przez Sufragana Białłozorskiego, biskupa Łowiańskiego, podobnież jak pierwsza z muru wzniesiona; w niej rzadko kiedy odprawia się msza św. — 3cia we dworze Łunińskim, również książąt Druckich Lubeckich, kaplica drewniana, we wszelkie potrzebne sprzęty opatrzona, przy niej ciągle mieszka kapelan z tegoż klasztoru naznaczony. —

7. Parafia Horodyska położona między dwiema rzekami Jasiołdą i Bobrykiem: graniczy od wschodu z parafiami Łacheską i Niedźwiedzicką, — od południa i zachodu z parafią pińską, od północy z Łahiszyńską. — Rozległość jej przestrzeni blizko 40 mil kwadratowych obejmuje.

Ludność Rzymsko Katolickiego wyznania w 1842 roku spisana, wynosiła w ogóle dusz 2248. —

Klasztor Horodyski z nowego rozporządzenia funduszów duchownych zapisany został do klasy I. Administracya Parafii przy nim pozostała nie przynosi dla zgromadzenia żadnego od skarbu dochodu. —

58. Kiemieszowce, — Właściciel majętności Kiemieszowców Markiewicz, chcąc na tem miejscu chwałę Bożą pomnożyć, kościół nowy pod tytułem Przemienienia Pańskiego wystawił i funduszem opatrzył.

Świątynia ta była tylko prywatną filią aż do roku 1793 w którym nowy dziedzic tej majętności, obywatel Siwicki, wyrestaurowawszy ją przyzwoicie, o podniesienie na parafialną i utworzenie nowej parafii u władzy dyecezalnej skutecznego dołożył starania. —

Kościół takowy jest figury krzyżowej, z kopułą na środku i wieżyczkami po rogach. W czasie wizyty metropolitalnej 1829 roku odbywanej, okazał się znowu znacznie pochylonym i ku ruinie zbliżającym się. Mieści wewnątrz trzy ołtarze, snycerszczyzną ozdobione, z obrazami pryncypalnemi: w wielkim N. Maryi P. w bocznych i

Przemienienia Pańskiego i Szkaplerznej Maryi Panny.—

Zakrystya w srebro i inne rekwizyta do S.S. obrzędów potrzebne zaopatrzona

Szpital Dom zupełnie stary, słomą natryty, w którym czasu wizyty mieszkało czworo ubogich żyjących z jałmużny.—

W obrębie parafii znajdują się ofiliowane kaplice a mianowicie: 1ª w Szplanicach na ziemi obywateli Łyszkiewiczów i Szklenników, kościołek ten z drzewa wybudowany z jednym ołtarzem, w którym figura Najświętszego Odkupiciela szczególniejszemi łaskami na tem miejscu słynna zgromadza w każdy piątek znaczną ilość pobożnego ludu — Właściciele utrzymywali tu ciągłego kapelana.— 2º w majętności Hrebieniach obywatela Wańka: w niej trzy ołtarze pięknie ozdobione i cały porządek do sprawowania s.s. obrzędów znajdują się. — 3º w Zaponiu obywateli Hilarion Fiodorowiczów, upoważniona indultem dyecezalnego biskupa, mieści ołtarz jeden z obrazem N. Maryi Panny Częstochowskiej.

Fundusz ziemny przez obywatela Siwickiego w roku 1793 odnowiony, składa się z trzech morgów ziemi pod zabudowanie kościoła, plebanii i ogrodów zajętej i z blisko położonej włóki jednej piaszczystego gruntu z niewielką sianożęcią.

Fundusz sumowy Kapitał 12.000 Złp. przez obywatela Markowskiego na fundusz plebana dokumentem datą wyżej pomienionym nadany, a przez obywatela Siwickiego, nabywcy Kiemieszowców przyznany, ubezpieczony jest na tejże majętności, a od niej dochodzący procent służył na utrzymanie plebana.

Plebania w budynek mieszkalny i niektóre gospodarskie budowle szczupło zaopatrzona.

Kiemieszowce leżą w powiecie Borysowskim odległe od miasta gubernskiego Mińska mil 14, od powiatowego Borysowa 10.—

Parafia graniczy na wschód słońca z Berezyńską, na południe z Omniszewską, na zachód z Dołhinowską, na północ z Kokorycką: rozległa od wschodu na zachód mil 3, od południa na północ tyleż.—

– Ludność jej w 1842 roku spisana, wynosiła w ogóle dusz Rzymsko Katolickiego wyznania 1555. –

Kościół Kiemieszowski zapisany do klasy V. Pleban pobiera rocznej wypłaty ze skarbu po rs. 230 i ma na swój użytek wydzielonej ziemi dziesięcin 30. –

---

59 Parafianów. Kościół parafialny Parafianowski w dobrach tegoż nazwiska do Archidyakonii Wileńskiej przedtem należnych, a po roku 1795 na skarb Cesarski zabranych i później z daru Monarszego w obywatelskie władanie przeszłych; fundowany był w roku 1675, pod tytułem Imienia Maryi Panny przez Mikołaja Słupskiego biskupa Gratianopolitańskiego Archidyakona Wileńskiego i przez niego w tymże roku konsekrowany i funduszem z tychże dóbr uposażony.

Parafianów leży w powiecie Wilejskim teraz do gubernii Wileńskiej oddzielonym, odległy od Wilna mil 26, – od miasta Dyecezalnego Mińska 16, – od powiatowego Wilejki 8. –

Kościół drewniany w figurze prostokąta podłużnego jeszcze od pierwszego fundatora wybudowany ma długości łok: 36, szerokości 18, wysokości 17. – Nowo zupełnie wyporządzony, podmurowany, deskami opierzony, dachem gontowym nakryty i na ścianie naczelnej piramidą blachą obitą ozdobiony został nakładem i staraniem ś. p. Antoniego Jasieńskiego proboszcza Parafianowskiego. – Zawiera wewnątrz ołtarzy 3. Wielki optycznie na płótnie malowany z figurą Zbawiciela na krzyżu cierpiącego. Boczne z obrazami N. Maryi P. Różańcowej i św. Kazimierza królewica.

Zakrystya porządnie w srebro, apparata i inne sprzęty do św. obrzędów potrzebne opatrzona.

Bractwo Różańca św. osobnym funduszem nie opatrzone, utrzymuje się z własnych ofiar i karbony.

Szpital domek drewniany, nakładem plebana wybudowany, nie ma żadnych nadań, prócz ogródka przez tegoż nadzielonego; ubodzy utrzymują się z jałmużny. –

Fundusz ziemny. Składał się z gruntu obok plebanii i kościoła położonego, z osobnego folwarku Woźmierzyzna o wiorst 10 odległego ze wsią Bartłomiejówce zwaną. W niej dymów włościańskich ciągłych 12. Dusz do ostatniej rewizyi zapisanych 34.– Ziemi funduszowej w ogule włók 18, morgów 10.–
Z legacyi ś. p. proboszcza Jasieńskiego kapitału rs. 500.
Z takowego funduszu wizyta metropolitalna wykazała rocznego dochodu rs. 350.–
Obowiązki z funduszów powstałe, były następne: za dusze Archidyakonów Wileńskich w każdym tygodniu msza czytana 1.– W piątek na każdym tygodniu msza św. śpiewana z legacyi proboszcza Jasieńskiego – z tejże co kwartał exekwie za duszę tegoż, – co sobotę msza św. czytana za zdrowie Archidyakona i całej kapituły wileńskiej.–
Plebania obok kościoła zabudowana, jako też folwark Woźmierzyzna w potrzebne budowle należycie opatrzone.
Parafia Parafianowska odległa jest od kościoła Dokszyckiego o wiorst 8,– Budsławskiego o wiorst 12,– Wołkołuckiego o wiorst 10,– Kumlowickiego o 14,– Głębockiego o 21.–
Ludność tej R. K. wyznania w 1842 roku spisana wynosiła w ogule dusz 3100.–
Kościół Parafianowski zapisany do klasy IV. Pleban pobiera co rocznej wypłaty ze skarbu po rs. 275 i ma na swój użytek oddzielonej ziemi dziesięcin 30.–

Raków. Miasteczko i majętność obywatelska w Mińskim 60.

powiecie o mil 5 od miasta gubernskiego położona; między dziedzictwo domu książęcego Sanguszków (a) koleją czasu przeszło następnie do Sołohubów, a od nich nabyte przez Zawiszowskich dotąd jest

(a) Narbut w Dziejach Narodu Litewskiego, wykazuje ród książąt Sanguszków od Lubarta Gedyminowicza, którego syn Fiedor dał początek tej świetnej familii.– Też dzieje wspominają, tej członków mianowicie: Teodora

we władaniu tychże.

Hieronim i Konstancya z Sapiehów książęta Sanguszkowie wojewodowie Wileńscy nadali pierwszy fundusz w Rakowie pod 1676 rokiem dla OO. Dominikanów prowincyi ruskiej. W lat dziesięć później owdowiała już księżna wdowa Sanguszkowa pierwsze nadanie wspólnie z mężem uczynione zatwierdziła.

Ojcowie Dominikanie mieli zwierzone sobie od zwierzchności dyecezalnej administracyę parafii Rakowskiej, po ich kassacie w 1833 roku zaszłej pozostał przy obowiązkach parafialnych kapłan z ich zgromadzenia, którego parafianie ze czcią wspominają prawdziwą. — Miejsce jego zajął świecki kapłan również powszechnie szanowany, słynny niepospolitą kaznodziejską wymową.

Szczegóły odnoszące się do parafii Rakowskiej w kościele po Dominikańskim administrowany są następne. —

Arcybractwo Różańca Św. od lat dawnych wprowadzone utrzymuje się porządnie i nader znakomicie przyczynia do ozdoby kościoła i świetności obrzędów, w tych czasach składa się ono prawie całkowicie z mieszczan i rzemieślników Rakowskich, czyniąc zadosyć przyjętym obowiązkom z prawdziwą gorliwością.

Szpital ma dom osobny nakładem Arcybractwa Różańcowego wystawiony. — Podczas wizyty mieszkało w nim pięć osób ubogich.

Na cmentarzu parafialnym o wiorstę od kościoła odległym jest kaplica drewniana pod tytułem Ofiarowania N. Maryi P., w ołtarzu jej statua Chrystusa Pana u słupa biczowanego. —

Parafia Rakowska ma ludności R. K. podług spisu w r. 1842 uczynionego wogóle dusz 3341. Kościół Rakowski zapisany do klasy IV. Pleban pobiera rocznej wypłaty ze skarbu rs. 275; i ma oddzielonej na swój użytek ziemi dziesięcin 30. —

łączącego się z Księciem Konstantym Ostrogskim i innymi patryotami do związku wojskowego, utrzymującego w gotowości zbrojne siły przeciw napadom tatarskim (1527 r.). — Roman z pocztami własnem mieniem uzbrojonymi stawił się w latach 1564 i 1567 pod dowództwem Hetmanów Radziwiłła i Chodkiewicza. — Jarosław Marszałek W. Ks. Litt.º na Sejmie w Lublinie 1569 roku podpisał Akt Unii oba narodów. /. patrz Dzieje Narodu Litewskiego w T. 1㎡ na kartach 172-389-434; 445-/.

Hłusk. Dobra niegdyś książąt Litewskich. Miasto Hłusk z zamkiem obronnym i wałami było twierdzą, zwyczajną w owych czasach, gdy jeszcze działa nie miały użycia, a nabiegi tatarskie i inne nieprzyjacielskie napady, niełatwo do tak obwarowanych miejsc szukać zdobyczy pokuszać się mogły. — Nie wyświecają nam dzieje, które pod ręką mamy, jaką koleją Hłusk przeszedł na własność prywatnych obywateli. Wiemy tylko z papierów funduszowych, że posiadacz Hłuska Aleksander Hilary Połubiński [a], Marszałek Wielki Litewski w miasteczku swem dziedzicznem Hłusku fundował Ojców Bernardynów w roku 1677, przeznaczywszy miejsce na kościół i klasztor w pośród wałów starożytnego zamku Hłuskiego; do którego później i administracyę nowo uformowanej parafii w zarząd tychże zakonników oddano. —

Opisanie ich porządku i funduszu odkładamy do właściwego miejsca w części drugiej dla zakładów zakonnych przeznaczonej: tu tylko część do parafii odnoszącą się wyszczególniemy.

Filialne kościoły i kaplice: 1º w miasteczku Hłusku przy ulicy Bobrujskiej; kościołek stary drewniany, ze składki parafian wystawiony pod tytułem św. Antoniego Padewskiego; w ołtarzu obraz tegoż św. przy którym jedna codziennie msza św. przez zakonników odprawianą była — 2º w majętności Borysowczyźnie obywatela Wołka, kościołek drewniany, mający potrzebne sprzęty do odprawiania mszy św. 3º w Dworcu, obywatela Bykowskiego z podobnymże porządkiem — 4º w majętności Uścierchach obywatela Kamieńskiego. Te wszystkie świątynie upoważnione są Indultami od władzy Dyecezalnej — 5º kaplica na mogiłach parafialnych. —

Miasteczko Hłusk w powiecie Bobrujskim położone odległe jest od miasta gubernialnego Mińska o mil 25 — od powiatowego Bobrujska o mil 8.

(a) Starożytny Dom Połubińskich znajomy jest dziejom Litewskim: Aleksander Połubiński na wojnę w Inflantach stawił się z uzbrojonym przez się pocztem pod chorągwią Hetmana Chodkiewicza 1560 roku. — Aleksander Hilary Marszałek Wielki W. Ks. Litt., na sejmie Grodzieńskim 1679 roku podpisał przywilej kościołowi Brzeskiemu wydany. f. Narbut w Dziejach Litwy T. IX k. 344 i w dodatku f.

177

Parafia Hłuska miała ludności Rzymsko Katolickiego wyznania podług spisu w 1842 roku uczynionego w ogule dusz 1210.— Po skasowaniu Bernardynów Hłuskich w 1833 roku kościół ich jako parafialny oddano w zarząd świeckiemu duchowieństwu z umieszczeniem w klasie V. Pleban pobiera corocznej wypłaty ze skarbu po rs. 230 i ma wydzieloney na wszytek swój ziemi dziesięcin 30.—

---

62. Uzda. Majętność obywatelska z miasteczkiem tegoż nazwiska, blisko położony dwór Kuchcice był miejscem pomieszkania właścicieli; odległa jest od miasta gubernskiego i razem powiatowego dla niej Mińska o mil 6.

Nadanie pierwiastkowe dla kościoła parafialnego w miasteczku Uzdzie jako też i jego nowa erekcya, wzięły początek w roku 1684 od Krzysztofa Kawieczyńskiego właściciela tej majętności, który nabywszy folwark Szymonowicze zwany i do niego jeszcze wsi z Uzdy dołączywszy, na wieczny fundusz dla plebana przeznaczył.

Kościół pierwiastkowy przez fundatora zbudowany spłonął wkrótce w pożarze miasteczka, jeszcze pod życiem jego; zamierzywszy więc ten pobożny obywatel skarałszą ku czci Boga wznieść świątnicę, wystawić tymczasowie rozkazał niewielki kościołek do którego nabożeństwo parafialne wprowadzone zostało.—

Śmierć Kawieczyńskiego nie pozwoliła zaskutecznić przedsięwzięcia, i tymczasowy Przybytek Pański dotrwał do roku 1798, w którym nowy właściciel Kuchcic i Uzdy Kazimierz Zawisza, generał wojsk rossyjskich własnym nakładem zbudował Kościół parafialny w figurze krzyża, długi łokci 42½, szeroki 32, wysoki 13, z dachem płaskim gontą pobitym z trzema facyatami i gankiem na kolumnach w parterze, nad którym wznosi się wyniosła wieża, krzyżem drewnianym zakończona. Kościół ten za instrumentem biskupa Mińskiego Dederka poświęcony został w tymże 1798 roku, września 12 przez X.ª Kazimierza Kamieńskiego ówczasowego proboszcza, pod tytułem ~~zła~~ Znalezienia S.go Krzyża.— W nim są cztery ołtarze na optykę malowane:—

w wielkim obraz Św. Heleny z krzyżem Zbawienia w ręku, w bokowych i Zdjęcie z krzyża Chrystusa pana, — Maryi Panny Niepokalanego poczęcia — i Św. Tekli. — Kościół cały oplyczme na ścianach malowany, pod nim sklep z cegieł wymurowany.

Zakrystya w srebro i dalsze sprzęty przyzwoicie opatrzona. —

Cmentarz o wiorstę 1 od kościoła odległy, wymiarkami drzewami osadzony, ozdobiony jest kaplicą w kształcie piramidy z kamieni wymurowaną, i krzyżem zakończoną. We wnętrzu tej ołtarz z figurą Ukrzyżowanego Zbawiciela; ściany ozdobione stosownemi z pisma św. napisami, a niżej tych wymurowane katakumby dla składania ciał zmarłych

W obrębie parafii Uzdziańskiej znajdują się filialne kaplice: 1° we dworze Knchcicach kaplica murowana, jeszcze za Korwczyńskiego istniejąca; była ona uprzednio Zborem kalwińskim, lecz za jego staraniem poświęcona na Rzymski obrządek, przeszła pod zawiadowanie plebanów Uzdziańskich. — 2° w zaścianku Pasatcu, — 3° we dworze Tołkaczewiczach, 4° Horkałach — wszystkie z drzewa budowane. —

Parafia Uzdziańska: granicy z Kojdanowską o mil 2, — z Mińską o mil 3, — z Błońską o mil 5, — z Mikołajewską o mil 2. —

Ludność tej R. K. wyznania w 1842 roku zliczona wynosiła w ogóle dusz 3278. —

Fundusz ziemny plebański składa się z jurydyki w miasteczku Uzdzie, z folwarku Ryczynki nad rzeką Uzdą, i dwuch mniejszych Zbołcia i Symonowczye, do nich należą trzy wioseczki 8 dymami ciągłymi zaludnione w nich a razem i na jurydyce z 4 osad składających się, dusz męzkich do ostatniej rewizyi zapisanych 31. Ziemi w ogóle włók 31. —

Legata summowne. — Z zapisu X. Macieja Zacharewicza, plebana Uzdziańskiego w 1763 roku datowanego summa 4000 złp. przez Kahały Kojdanowski i Uzdziański zawiniona.

Z tych funduszów powstałe obowiązki. — Za duszę fundatora Korwcz-

czyńskiego w każdym tygodniu mszą św. czytana 1, — za duszę legatora ks. Zacharewicza w każdym roku mszyświatłych śpiewanych 4 i tyleż żałobnych.

Dochodu rocznego plebana wizyta metropolitalna wykazała rs. 199 kop. 30. —

Plebania i folwarki mają stosowne do potrzeby zabudowania.

Z nowego rozporządzenia kościołów Rzymsko Katolickich Nzda zapisana do klasy IV. Pleban pobiera corocznej wypłaty ze skarbu po rs. 275 i ma na swój użytek wydzielonej ziemi dziesięcin 30. —

---

63. Chotajewicze. Majętność ta położenie mająca w powiecie Borysowskim, była w XVII wieku dziedzictwem Barbary Konstancji z Komorczyńskich Siżnej Bruckiej Horskiej (a), wójtowej Mińskiej; która poświęciła ją na fundusz wieczysty dla zakonników Dominikanów Prowincyi Ruskiej i takowy zaskutkowując przez wieczysty zapis 1686 roku wydany; wzczonych osób w Hotajewiczach osadziła wybudowawszy dla nich kościół i klasztor. To wszystko pomnaż do drugiej części niniejszego dzieła należy; na tym więc miejscu opiszemy parafię, której XX. Dominikanie byli administratorami. Bractwo Różańca Św. w Chotajewickim kościele zaprowadzone nie miało osobnego nadania. —

Szkoła parafialna również bez właściwego funduszu z dochodów klasztornych utrzymywana, miała nauczyciela z liczby zakonników wyznaczonego, a w roku wizyty metropolitalnej liczyła uczniów dzieci szlacheckich 17, włościańskich 3.

Kaplica filialna w majętności Pleszczewiczach hrabiów Tyszkiewiczów indultem biskupim opatrzona.

Parafia Chotajewicka graniczy na wschód z parafią Okołowską o mil 1, na południe i zachód z Korbeuską, w tejże odległości; na północ z Ołkowicką, o mil 2. Zawiera na tej powierzchni klasztor 1, miasteczek 2, dworów 6, okolic 2, wsi 20, zaścianków 26. — W nich ludności Rzymsko Katolickiej podług spisu w 1842 roku uczynionego w ogóle dusz 2086. Dominikanie w Chotajewiczach

---

(a) Z dawnych wielkich dynastów kijowskich i dalszych ziem Ruskich, plemienia

65

uległ kasacie 1833 roku. Kościół pozostały, jako parafialny oddano pod zarząd świeckiego duchowieństwa. Zapisany jest w klasie V. Pleban pobiera corocznej wypłaty ze skarbu po r. 230 i ma na swój użytek wydzielonej ziemi dziesięcin 30.—

<u>Lubieszów</u>. Majętność obywatelska w powiecie pińskim, położona, odległa od tego miasta o mil 10, od gubernskiego miasta o mil 45, była w XVII wieku dziedziczną hrabiów Dolskich, później do domu Korzenieckich dostała się i teraz przez nich jest posiadaną. — 64.

W miasteczku Lubieszowie, Jan Karol i Anna z Chodorowskich w pierwszem zamęściu X^na^ Wiszniowiecka, Hrabiowie Dolscy uczynili nowy fundusz dla zgromadzenia Szkół pobożnych u nas Pijarami zwanego. Zapis wieczysty datowany 1693 roku, jakowy zaskuteczniając kościół i klasztor z drzewa w miasteczku Lubieszowie wybudowali i majętności ziemne we władanie X.X. Pijarów oddali. Wyszczególnienie tego wszystkiego znajdzie miejsce w drugiej części niniejszego dzieła, tu tylko o parafii Lubieszowskiej, którą oni administrują wymienimy.

<u>Parafia Lubieszowska</u>, której utrzymywanie przez dokument funduszowy 1693 roku maja 3 datowany, mieli włożony obowiązek, oddzieloną została i im podana na Synodzie Rzymsko Katolickim Dyecezalnym Brzeskim 1723° roku pod przewodnictwem Szczepana Bogusława Rupniewskiego biskupa Łuckiego odprawionym.— Wizyta metropolitalna nie opisała granic tej parafii, wymieniła tylko ilość ogólną parafian Rzymsko Katolickiego wyznania w 1829 roku spisaną wynoszącą dusz 709.— X.X. Pijarowie Lubieszowscy, z nowego rozporządzenia klasztorów, zostawieni za etatem z wypłaty jaką skarb corocznie na ich utrzymanie się zaskutecznia, czyniąc i posługę dla parafian bez osobnego wynagrodzenia.—

66

Rus-Waragskiego rozrodziły się rozmaite szczepy potomków, które od miejsc udziałów swoich coraz bardziej drobniejących, przybierały nazwiska. Tym sposobem pokolenia Książąt na Drucku dzielą się na przydomki: Horskich, Lubeckich, Sokolińskich etc. /: przypisek Autora :/

65 Prozoroki. Dwór i małe miasteczko w powiecie Dziśnieńskim świeżo do gubernii Wileńskiej oddzielonym, położone; teraz dziedzictwo Chrapowickich było przy końcu XVII wieku własnością familii Szczytów, w którym Justynian Szczyt Podkomorzy Województwa Połockiego fundował kościół i klasztor dla zakonników konwentualnych reguły Św. Franciszka u nas Franciszkanami znanych. Zakład ich i fundusz opiszemy w części drugiej; w tej zaś wymienimy szczegóły należne do parafii prozorockiej, której ci ojcowie byli Administratorami. —

Prozorocki kościół odległy od miasta dyecezalnego Mińska o mil 37, od powiatowego Dzisny mil 5, od gubernskiego Wilna mil 34, od najbliższego kościoła parafialnego Rzymsko Katolickiego Kubliczy znanego w Archidyecezyi Mohylewskiej położonego mil 3. Ludność jej wyznania tegoż w 1842 roku spisana wynosiła w ogóle dusz 4228.

Po skassowaniu OO. Franciszkanów Prozorockich w roku 1833 kościół ich jako parafialny zostawiony został rozporządzeniem Rządu Dyecezalnego, który świeckiego kapłana na administratora tej parafii naznaczył. — Z tegoż rozporządzenia kościół Prozorocki zapisany do klasy IV. Skarb wypłaca plebanowi co rocznie po rs. 275; i wyznaczył na wsparcie jego ziemi dziesięcin 30. —

---

66 Starczyce. Majętność ta w Słuckim powiecie gubernii Mińskiej położona, należała do ogromnych dóbr allodyalnych Xiążąt Radziwiłłów Ordynatów Nieświeskich. — Prokuratorya tej massy, wyprzedając niektóre z niej majętności na zgaszenie ciężarów, jakie je obarczały w tej kolei wybyła Starczyce generałowi Prószyńskiemu. —

Kościół Starczycki, uważał się za filialny do Fary Słuckiej, której proboszcz, dochodząc w massie Radziwiłłowskiej funduszów kościelnych, sporze zawarłu, z prokuratoryą komplanacyą, dla kościoła Starczyckiego po 225 rubli srebrnych corocznej wypłaty zabespieczył, z obowiązkiem utrzymywania z tegoż dochodu szkoły parafialnej i cztery morgi

ziemi na zabudowanie i ogrody plebańskie wyjednał. — Z jakich źródeł ta funduszowa własność początek wzięła, kiedy i przez kogo kościół ~~Katolicki~~ Rzymsko Katolicki w Starczycach założony został, wizyta metropolitalna z której takowe wiadomości zebraliśmy, nie napisała żadnego objaśnienia. —

Takim sposobem zabezpieczony fundusz kościoła Starczyckiego, przez nowe rozporządzenie parafii w dyecezyi Mińskiej oddzielony został od Fary słuckiej i odtąd na odgraniczoną osobną parafię, którą pleban zarządza.

Jenerał Próżyński przy nabyciu dóbr Starczyce, wypłatę coroczną dla plebana por. 225 na tychże Starczycach zabezpieczył i z własnej ofiary co rocznie po kilka beczek zboża dodawać przyrzekł.

Kościół Starczycki stary, drewniany został na nowo wyporządzony w 1826 roku i podmurowaniu z cegły wzmocniony. Wchodzi się doń przez wystawę na sześciu kolumnach wspartą. Wewnątrz zawiera ołtarzy 3, wielki z obrazem Chrystusa Pana Ukrzyżowanego, bokowe z obrazami N. Maryi Panny i Św. Ignacego. —

Zakrystya ubogą nader w kościelne srebro, aczkolwiek dostateczny w apparata i inne sprzęty opatrzoną była.

Obowiązków do funduszu przywiązanych żadnych nie wymieniono, oprócz utrzymywania szkoły parafialnej, która w czasie wizyty jeszcze nie egzystowała. —

Kaplice w obrębie parafii leżące, wymienione zostały przy opisaniu probostwa Słuckiego łącznie z innemi w jego obszarze leżącemi. Z tej liczby do nowego oddziału parafii Starczyckiej należą w Borkach i Mieczwierach porządnie utrzymane i potrzebnemi sprzętami do sprawowania S.S. Obrzędów opatrzone — w Wyżnie opuszczona — w Starzynie zupełnie rujnująca się. —

Parafia Starczycka graniczy z sąsiedniemi Słucką, Cimkowiczką, i Łachewską z jednej strony, a z drugiej z Urzecką; rozległość jej ku Łachwie mil 6, ku Urzeczowi 5. —

Ludność Rzymsko Katolickiego wyznania w 1842 roku spisana, wynosiła w ogóle dusz 745. —

Kościół Starczycki zapisany do klassy V. Pleban pobiera co rocznej wypłaty ze skarbu por. 230 i ma wydzielonej na swój użytek ziemi dziesięcin 30.

X

Wiek XVIII

67

Chotopienicze - majętność i miasteczko obywatelskie dawniej w Województwie Mińskim, teraz w tejże gubernji w powiecie Borysowskim położone, odległe od miasta gubernialnego mil 118, od powiatowego mil 8.

Rok 1703

Właściciel ówczasowy tej majętności Marjan Chalecki, Starosta Nowosielski, w miasteczku Chotajewiczach kościół i klasztor dla Ojców Dominikanów Prowincji Litewskiej wybudował i nową tę fundację uposażeniem z tej że majętności nadał. Wyszczególnienie tego wszystkiego znajdzie miejsce w części drugiej niniejszego dzieła. XX. Dominikanie od roku 1791 mieli do swej administracji oddzieloną parafię i po ich kassacie w 1833^m roku zaszłej kościół Chotajewicki, jako parafialny w zarząd świeckiego duchowieństwa przeszedł. W obrębie tej parafii znajdują się następne Filjalne Kaplice: 1° Na cmentarzu parafialnym opuszczona i znacznej naprawy potrzebująca. 2° We wsi Sielcu o mil 3 od Chotopienicz odległej, opatrzona we wszelkie porządki do S.S. Obrzędów należne. 3° Kaplica Dobra Wola zwana w puszczy również o 3 mile zabudowana, żadnym funduszem nie opatrzona. 4° Kościółek filialny w Rudnym siole przez kniazia Romana Baltazarowicza na Szczydani Łukomskiego zbudowany i funduszem na utrzymanie kapłana Rzymsko-katolickiego opatrzony; fundusz ten poszedł w zaniedbanie i z czego się składał nie ma wiadomości.

Parafia Chotopienicka graniczy z Borysowską o mil 4, z Lepelską o mil 7, z Czerejską o mil 1, z Bobrowską o mil 2. Te trzy ostatnie kościoły parafialne leżą w Archidyecezji Mohilewskiej.

Ludność jej Rzymsko-katolickiego wyznania w 1842 roku spisana wynosiła dusz 1370.

Kościół parafialny Chotopienicki zapisany do klasy V. Pleban pobiera co rocznej wypłaty ze skarbu po rs. 230 i ma na swój użytek wydzielonej ziemi dziesięcin 30.

---

a) Imię to znajome jest Dziejom Litewskim: Michał Chalecki, Starosta Mozyrski 1700 roku Listopada 29 podpisał z innymi dyploma tajemne dla króla Augusta II /. Narbut T. IX Dodatku IX karta 24/.

Dołhinów. Książęta Karol i Ewa Druccy-Sokolińscy [a] dziedzice dóbr Dołhinowa pierwsi fundatorowie kościoła parafialnego Rzymsko-katolickiego w Dołhinowie; wybudowawszy własnym nakładem kościół i mieszkanie plebańskie nadawszy ziemię z poddanymi i dalsze dla tegoż funduszu obmyśliwszy korzyści, niezwłocznie oddali go do władania pierwszemu plebanowi Dołhinowskiemu X^ze z Wojnowa Wojnowskiemu - świadczy o tem zapis wieczysty 1704 r. marca 15 datowany.

Miasteczko Dołhinów targami i rocznemi jarmarkami odleglejszym nawet okolicom wiadome leży w powiecie Wilejskim niedawno do gubernji Wileńskiej dołączonym, przy drodze pocztowej z Mińska do Drisny prowadzącej. Odległe od miasta gubernialnego Wilno mil 24 od dyecezyalnego Mińska 13, od powiatowego Wilejki 4. Znajome jest Dziejom z walnej bitwy w okolicach jego zaszłej za panowania Króla Polskiego Jana Kazimierza z wojskami rossyjskiemi; której ślady dziś jeszcze znaczne w niezatartych przez czas okopach około rzeki Serwecza istniejących.

Kościół parafialny Dołhinowski z drzewa budowany spłonął w czasie pożaru, niszczącego Dołhinów w 1818^m roku, ówczasowa dożywotniczka tych dóbr Barbara z Boguszów Kmińska Podczaszyna Lidzka odbudować kazała niezwłocznie tymczasową świątynię Pańską, lecz i ta bez podmurowania z drzewa jodłowego wystawiona chyli się już do upadku i nowych oczekuje dobroczyńców. Wewnątrz czasowie bez przyzwoitych ozdób urządzona. Zmarły Ludwik Kamieński były Wice-gubernator Miński zobowiązał przez testament synów swoich do wymurowania kościoła, lecz to się dotąd nie uskuteczniło, pomimo gorliwych starań ~~tamtejszego~~ żwawniejszego administratora parafji.

Zakrystya podobnież jak kościół ubogo nader przez zeszłego plebana zostawiona; usilnością nowomianowanego stopniami pomnaża się w potrzebne sprzęty.

Szpital. Dom stary drewniany do ruiny zbliżony, mający osobną sumę funduszową rocznego przychodu rb. 22 k. 50

---

a) Książęta Sokolińscy ród swój wywodzą od Wielkich Książąt Ruskich mających swój udział w Drucku; z tego szczepu wyszli Sokolińscy, Horscy, Łubeccy - Paweł Sokoliński Ks.^ze Drucki posłował do Moskwy 1543 r.

czyniącą. O liczbie w nim ubogich wizyta nie pomieniła.—

Kościoły i kaplice filialne. We dworze Karolinie obywateli Kamieńskich o 1 milę od Dołhinowa odległym kościół porządnie z drzewa wybudowany z ołtarzem optycznie malowanym, w którym obraz Ukrzyżowanego Zbawiciela. Sprzęty wszystkie do Ś. Obrzędów potrzebne tu się znajdują. pleban obowiązany jest w każdym tygodniu jedną mszę św. w tym kościele odprawić. 2º w Żarach przedtem obywatela Wargirda, dziś Korsaków, w równej że od Dołhinowa odległości. Kaplica drewniana, w ośmiokąt zbudowana w niej ołtarz na optykę malowany z obrazem Chrystusa Pana u słupa uwiązanego. Przyzwoicie odobiona i we właściwe opatrzona sprzęty, gdzie kilka razy do roku pleban odbywa nabożeństwo. 3º w majętności Wardomicrach po Dominikańskiej darem Monarszym w ręce prywatne przeszły, kaplica z drzewa okrągłego stawiona, rujnująca się i żadnym nie zabezpieczona funduszem, odległą jest od Dołhinowa wiorst 12.

Bractwo Śˢᵉʲ Anny oddawna w kościele parafialnym zaprowadzone, utrzymuje się z własnych składek i kwesty.

Parafia Dołhinowska graniczy na wschód z parafią Kiemieszowską o wiorst 17, na zachód z Kościeniewicką o wiorst 21 i z Krzywicką o wiorst 15, na północ z Budsławską o wiorst 14 na południe ze Spaską o wiorst 9. Ludność jej Rzymsko-katolickiego wyznania 1842ᵍᵒ roku zapisana wynosiła wogóle dusz 3600.

Fundusz ziemny składa się z gruntu, na którym leży kościół, plebania i ogrody, z Juryzdyki w miasteczku Dołhinowie dwunastu domami mieszkańców zaludnionej, z folwarku Plebańców o wiorst 2 odległym z wioską tegoż nazwiska; w nich dymów włościańskich ciągłych 4, juryzdycznych 12. Dusz męzkich do ostatniej rewizji zapisanych 44. Ziemi wogóle włók 10 morgów 20. Karczma 1.

Sumy funduszowe wyżej datą wspomnianym funduszowym zapisem przeznaczono dla plebana co rocznej wypłaty ze dworu Dołhinowskiego po zł: 100, a z rzeźnicy miasteczkowej mięsa funtów 500 i łoju kamień 1. Z zapisu legacyjnego 1713 roku grudnia 24 Ewy Sokolińskiej i jej syna Michała Starosty Wielatyckiego zł.p. 1000, a od niej co rocznego procentu zł. 100.

Za dokumentem 1717 r. grudnia 25 wydanym przez Ewę Szyrwińską Chorążynę Witkomirską i jej córkę Barbarę Sokolińską kasztelankę Smoleńską suma złp. 500 z procentem z Dołhinowa płacić się powinnym po złp. 50.

Za dokumentem 1743 roku lipca 4 wydanym przez Barbarę Skorulską Chorążynę Kowieńską talarów bitych 100 z kahału Dołhinowskiego powinnych. Z zapisu testamentowego tejże Barbary Skorulskiej złp. 20,000 i z późniejszego dokumentu Józefa Kamieńskiego Podczaszego Lidzkiego złp. 2000, na dochód szpitala przy kościele Dołhinowskim przeznaczone.

Za dokumentem 1794 roku Januaryi 4 przez Marcina Cydzika Rotmistrza Grodzieńskiego wydanym suma złp. 2000 na kahale Dołhinowskim lokowana.

Z legacji testamentowej Jana Wargirda Sędziego Ziemskiego Grodzieńskiego złp. 2000.

Za testamentem Anny Żarowskiej w 1803 r. kwietnia 23 pisanym złp. 1000.

Za dokumentem legacyjnym Michała Marjańskiego 1809 roku kwietnia 12 uczynionym złp. 4.000. a)

Z tych sum legacyjnych i samego funduszu powstałe obowiązki są następne: Za duszę Karola i Heleny Sokolińskich w każdym tygodniu msza św. czytana 1. Za duszę Michała Sokolińskiego w takim że czasie czytana 1. Za duszę Ewy i Salomei w każdym tygodniu także 1. Za duszę Marcina Cydzika co miesiąc czytana 1 i śpiewana żałobna z egzekwjami 1. Za duszę Barbary Skorulskiej, jej krewnych żyjących i zmarłych oraz sług, w każdym tygodniu czytanych 2. Co miesiąc śpiewana 1, a co rok Aniwersarz żałobny. Za dusze Anny Żarowskiej i jej krewnych, co rok mszy ś. czytanych 20 i śpiewana 1. Za duszę Mikołaja Marjańskiego co miesiąc śpiewana 1. Za duszę Jana Wazgirda co miesiąc mszy czytanych 2.

Oprócz zwyczajnego parafialnego nabożeństwa i posług duchownych dla parafian, pleban utrzymuje zwyczaj czterdziestogodzinnych medytacyj, połączonych z uroczystym obchodem w czasie Wielkiego Postu – gorliwość samego pasterza

a) Dochodu rocznego wizyta Metropolitalna wyprowadziła rb. 574 k. 35

i zaproszonych przez niego kapłanów z wielkim zbudowaniem i pożytkiem duchownym dla wiernych, zgromadza ich znaczną liczbę, którzy za tą zręcznością, należycie usposobieni razem i spowiedź przed Wielkanocną odbywają.

Plebania i folwark Ekonomiczny mają dostateczne, chociaż ku starości pochylone budowle.

Kościół parafialny Dołhinowski zapisany do klasy IV. Pleban pobiera co rocznego dochodu od skarbu po rs. 275 i ma wydzielonej dla użytku swego ziemi dziesięcin 30.

---

69. Rok 1711

Kimbarówka. Zakonnicy reguły św. Benedykta Cystersi mając nadane na fundusz nowo zakładającego się kościoła i klasztora w r. 1711 przez obywateli powiatu Mozyrskiego Komorowską, Bakmanową i Szukształów, lasy i ziemie nieuprawne, mianowicie w uroczysku Kimbarówce czyli Ciemna Dolina zwanem, o jedną milę od miasta Mozyrza odległem, własnym staraniem i pomocą dobroczyńców kościół i klasztor z muru wystawili i nadania pierwiastkowe zwiększyli; opisanie tego wszystkiego znajdzie miejsce w drugiej części niniejszego dzieła, tu wypiszemy tylko szczegóły tyczące się parafii przez tych zakonników administrowanej.

Parafia Kimbarowska graniczy na wschód słońca z Jurewicką, między wschodem i południem z Chotnicką i Narodycką w gubernji Wołyńskiej, na południe z Owrucką, położonemi, na zachód i północ z Mozyrską.

Ludność jej Rzymsko-katolickiego wyznania w czasie wizyty Metropolitalnej 1829 roku spisana wynosiła wogóle dusz 1206.

Szpitalu dla ubogich niema, lecz na to miejsce XX. Cystersi utrzymywali na koszcie klasztornym sześciu chłopców sierot, dając im początkowe nauki.

W obrębie parafji znajdują się dwie kaplice filialne: jedna w Saniukach majętności obywatela Leszkiewicza; druga w Koszycach obywatelki Sztejnowej, obie opatrzone w sprzęty do św. Obrzędów potrzebne; czyli są upoważnione Indultami, wizyta nie pomienia.

Z nowego rozporządzenia funduszów duchownych klasztor

XX. Cystersów w klasie III pomieszczony został i administracja parafii przy nich zostawiona.

Olkowicze majętność obywatelska w powiecie Wilejskim teraz do gubernji Wileńskiej dołączonym położona, odległa od miasta Wilna o mil 24, od Mińska 10 od Wilejki 5. 70

Rok

Alexander Horain a) Biskup Hironeński, Sufragan Żmudzki Referendarz W. X. Lit. w majętności swej dziedzicznej Czarnorucze przy wsi Olkowicze zwanej w 1722 roku fundował nowy kościół Rzymsko-katolicki parafialny. Brat rodzony Biskupa Michał Horain Wojski Wileński 1760 roku dopełniając takowy fundusz ziemi pod zabudowania plebana i ogrody morgów 8 z osobną sianożęcią nadał i sumę 10000 zł. pol. do czwornego procentowania na majętności Czarnorucze hipotekował, która później w 1764 roku na majętność Juncewicze przeniesioną została. Miał jeszcze kościół Olkowicki z nadania niewymienionego w wizycie Metropolitalnej fundatora, drugą takiej że ilości sumę na majętności Hłybocżanach ubezpieczoną; która przez Dekret Działowy tej że majętności zmniejszona, czyniła rocznego dochodu dla plebana rs. 831.32½ Z tego funduszu wykazano dochodu rocznego rs. 173 k. 32½ 1722

Kościół pod tytułem Narodzenia N. Maryi z drzewa w figurze podłużnego prostokątu przez fundatorów wybudowany; poprawiony w ścianach, na nowo pokryty i przysionkiem powiększony w r. 1825 nakładem ówczasowego plebana X. Piotra Dautsza; wewnątrz mieści ołtarzów trzy: wielki z obrazem N. Maryi P. w bogatą szatę srebrną, koronę kamieniami sadzoną i wota ozdobiony; w bokowych obrazy: Ukrzyżowanego Zbawiciela i Śgo Michała Archanioła. Ołtarze te z drzewa budowane i rzeźbą snycerską ozdobione.

Zakrystja w srebro, aparaty i inne sprzęty do SS. Obrzędów należne okazale i dostatnio uposażona.

Szpital. Dom osobny przez kollatorów wybudowany, w nim mieszka zakrystjan; o ubogich wizyta nie pomieniła.

Obowiązki funduszowe: za dusze fundatorów i kollatorów

---

a) Horain Kanonik Wileński podpisał Dyplomat dziękczynny na sukcessyum Tronu dla Augusta II króla Polskiego 1700 roku listopada 29 — T. Narbutt Dzieje Narodu Litewskiego Tom IX, dodatek IX 7.

i dobroczyńców w każdym tygodniu po trzy mszy św. czytane i co kwartał msza śpiewana rekwialna za dusze Aleksandra i Michała.

Plebanja w budynek mieszkalny i dalsze do wygody budowle dostatecznie opatrzona.

Parafia Olkowicka graniczy z parafią Spaską o milę 1 – z Dołhinowską o mil 2, z Kościeniewicką o 3, z Ilską o 2, z Korzeniecką o mil 4.

Ludność jej w 1842 roku spisana wynosiła dusz Rzymsko-katolickiego wyznania wogóle 3403

Kościół Olkowicki zapisany do klasy IV. pleban pobiera corocznie ze skarbu po rs. 275 i ma na użytek swój wydzielonej ziemi dziesięcin 30.

---

71. Rok 1725

Spas. W dobrach Dołhinowie wówczas własności Książąt Druckich-Sokolińskich powstał z ich fundacji w r. 1725. Kościół Rzymsko-katolicki na wybrzeżu rzeki Wilji zbudowany, przy wsi Spas zowiącej się, którego nadanie składało się z dwuch włók ziemi i sianożęci. Świątynia ta szczególniej wystawioną była dla łatwiejszej duchownej posługi części parafian Dołhinowskich, których rzeka Wilja rozdzielała od kościoła parafialnego, dla trudnej mianowicie w czasach rozlewu przeprawy – I w późniejszym czasie ta część parafii przyłączoną została całkowicie do kościoła Spaskiego i fundusz jego pomnożony został annuatą zbożową z majętności Rakożina przez obywatela Seweryna Kamieńskiego nadaną. Dochód roczny wykazany przez wizytatora wynosił rs. 70.

Kościół Spaski po ruinie początkowo zbudowanego, został nanowo z drzewa wystawiony staraniem nieżyjącego już plebana X. Marcina Frydeńskiego i z ofiary 1000 złp. przez Józefa Kamieńskiego Podczaszego Lidzkiego na ten przedmiot uczynionej. Świątynia ta pod tytułem Ludwika Ś. poświęcona, mieści wewnątrz ołtarzy 3: wielki z obrazem N. Maryi Panny – w bokowych obrazy pryncypalne Przemienienia Pańskiego i Śgo Antoniego.

Zakrystja nie była należycie uposażona.

Plebanja ma stary, ku ruinie kłoniący się mieszkalny

budynek i część gospodarskiej budowli naprawy potrzebują-
cej.

Kościół Spaski odległy od Dołhinowskiego o milę i od Serweckiego o tyleż, od Olkowickiego o milę 1½ od Il-
skiego o mil 3.

Ludność parafji R.-K. wyznania w 1842^{m} roku spisa-
na, wynosiła wogóle dusz 785.

Kościół Spaski zapisany do klasy V. pleban pobiera coroczne wypłaty ze skarbu po rs. 250 i ma wydzielonej na swój użytek ziemi dziesięcin 30.

72.

Illia. Miasteczko dawniej obywatelskie, teraz skar-
bowe, leży w powiecie Wilejskim, odległe od gubernialnego mia-
sta Wilna mil 24, od Mińska 10, od powiatowego Wilejki 6.
Przed ~~ustanowieniem~~ odkryciem gubernji Mińskiej należało do tegoż Województwa.
Po przejściu dóbr Ilii do dziedzictwa Sołohubów założono w
nich fabrykę rozmaitego szkła, która dotąd utrzymywała się,
ale dla braku zachęty i z racji rozdzielenia tych dóbr na
różne części coraz mniej i w podlejszych gatunkach pro-
dukując całkowicie upadła.

Rok 1728

Podług świadectwa Inwentarza funduszowego plebanji
Ilskiej, kościół znacznie pierwej zbudowany został dla
Rzymsko-Katolickiego obrządku nakładem ówczasowego dzie-
dzica Michała Sawickiego Żołnierza W^{go} X^{a} L. niżeli nastą-
pił funduszowy zapis syna jego Józefa Sawickiego Majora
Wojsk Polskich 1734 roku datowany.

Kościół pierwiastkowy przez Michała Sawickiego wysta-
wiony zamieniony został nową świątynią pańską w r. 1728
przez syna jego wyżej pomienionego Majora zbudowaną i
pod tytułem S^{go} Michała Archanioła poświęconą. Gdy ta
dawnością czasu ku ruinie nachylała się, teraźniejszy ple-
ban X. Zaušciński opatrzył ją, wzmocnił i nowym dachem
gontowym nakrył. Kościół z jedną frontową wieżą wysoko
nad ściany wzniesioną, długi jest Łok. 46, szeroki 17 wyso-
ki 12. Wewnątrz ma trzy ołtarze: wielki staroświeckiej
rzeźbiarskiej roboty z obrazem naczelnym S^{go} Michała
Archanioła. Bokowe z obrazami: N. Maryi Panny,
szatą lamową ozdobiony i S^{go} Antoniego Padewskiego.

Zakrystya zawiera naczynia obrzędowe miedziane pozłocone lub posrebrzone i aparaty również niecenne.

Szpital miał dom osobny, który w czasie wizyty zrujnowany okazał się. Fundatorowie Sawiccy przeznaczyli z dóbr Ilii coroczną daninę dla ubogich w zbożu, okrasie i soli, lecz ta ze zmianą dziedzica przestała dochodzić.

Kaplica filialna w majętności Wiazynin obywatela Gieczewicza, z uposażeniem wypłaty corocznej po rb. 15 i po beczce 1 żyta; okazała się przy wizycie ku ruinie nachylona i żadnemi sprzętami do SS. Obrzędów nie opatrzona – później odnowiona i przyzwoicie ozdobiona.

72. Rok 1728

Parafia Ilska rozciąga się w długości i szerokości na mil 2, graniczy na południe z parafią Radoszkowską, Krasnosielską i Mołodeczeńską; na zachód z Kurzeniecką i Kościeniewicką rzeką Wilią: na północ z Olkowicką, na wschód z Hajeńską.

Ludność jej Rzymsko-Katolickiego wyznania w 1842 roku spisana wynosiła wogóle dusz 2296.

Fundusz ziemny składał się z małej juryzdyki w miasteczku Ilii i z osobnego folwarku Dworca o wiorst 1 od plebanji odległego. Do tych należało: wiosek 2, w nich chat włościan ciągłych 10. Dusz męzkich do ostatniej rewizji zapisanych 23. Ziemi wogóle włók 10 morgów 28.

Dochodu rocznego wykazano na wizycie Metropolitalnej r. 384 k. 4.

Annuata osobna z dóbr Ilii wypłacająca się wynosiła corocznie rs. 180.

Obowiązki funduszowe były: Msza Ś. śpiewana w każdą sobotę za dusze fundatorów. Za duszę Brygidy Sołłohubowej w każdym tygodniu mszy ś. czytanych 2. Nabożeństwo cztery razy do roku w dniach oznaczonych w filji Wiazyńskiej.

Kościół parafialny Ilski zapisany do klasy V. pleban pobiera rocznej wypłaty ze skarbu po rs. 230; ma na swój użytek wydzielonej ziemi dziesięcin 30.

---

73. Łużki. Majętność obywatelska była dziedziczną Żabów, nabyta w niedawnym czasie przez hrabinę z Obuchowiczów Czapską; leży w powiecie Dziśnieńskim, odległa od miasta

Wilna mil 34, od Mińska 35, od powiatowego Dzisny 6. W miasteczku Łużkach Walerjan Antoni Kościesza Żaba Kasztelan Połocki, fundował w roku 1741 kościół i klasztor dla Zgromadzenia XX. Szkół Pobożnych Pijarami zwanych, uposażywszy ich posiadłością ziemną. W 1833^m^ roku Pijarowie Łużeccy ulegli kasacie; kościół ich przez lat kilka pozbawiony był kapłana. Nareszcie podniesiony został na parafialny przez władzę djecezalną, do którego oddzielono bliższe okolice od Parafij Zadorzskiej i Głębockiej, z ludnością Rzymsko-katolickiego wyznania wogóle dusz 1808 wynoszącą.

Rok 1741

Kościół tabowy, jako parafialny zapisano do klasy V. pleban pobiera corocznej wypłaty ze skarbu po rs. 230, ma do użycia swego wydzielonej ziemi dziesięcin 30.

74

Jurewicze. Kościół parafialny w Jurewiczach miasteczku w powiecie Rzeczyckim położonem, wymurowany został w r. 1746 dla Zgromadzenia XX. Jezuitów; kto był fundatorem i kiedy ten zakład początkowo powstał, wizyta Metropolitalna nie znalazła śladów.

Rok 1746

Kościół Jurewicki równie z przynależną do niego parafią oddany został O.O. Bernardynom, którzy po kasacie Jezuitów w krajach ówczas do Polski należnych tam zamieszkali, gdzie przetrwali aż do roku 1833, w którym podobnież skasowani zostali. Fundusze XX Bernardynów łącznie z kościołem i klasztorem opiszemy w drugiej części niniejszego dzieła.

Gdy tym sposobem kościół Jurewicki pozostał tylko parafialnym i przeszedł do zarządu świeckiego plebana; pomieszczonym został w klasie V z wypłatą coroczną dla plebana ze skarbu po rb. 230 i wyznaczoną na użytek jego ziemią dziesięcin 30.

75

Łachwa miasteczko w powiecie Mozyrskim w dobrach XX. Radziwiłłów linji Nieświezkiej położone. W nim kościół parafialny Rzymsko-katolicki, pierwiastkowo budowany był z drzewa, nakładem Michała Księcia Radziwiłła Wojewody Wileńskiego, Hetmana W.X.L., lecz

Rok 1746

gdy takowy do upadku się nachylał, syn jego Karol X^{ze} Radziwiłł Wojewoda Wileński w 1788 roku z muru wystawić go rozkazał.

Kościół jest w figurze prostokąta podłużnego ozdobiony kopułą, zawiera wewnątrz ołtarzy 3 - w wielkim obraz Trójcy Przenajświętszej, w bokowych: Chrystusa pana na krzyżu rozpiętego i Niepokalanego Poczęcia Maryi P.

Zakrystja w potrzebne sprzęty nie nader dostatnio opatrzona.

Szkoła parafialna zaprowadzona i utrzymywana staraniem miejscowego plebana, jest przy niej osobny nauczyciel przez jegoż opłacany. W czasie wizyty Metropolitalnej liczyła uczniów 10.

Fundusz ziemny składał się z ziemi pod zabudowaniem plebańskim, ogrodami i niewielkim polem wogóle morgów 14 powierzchni obejmujący i osobnej sianożęci, z której zbiera się wozów 20 siana.

Sumy funduszowe i legacyjne. X^{ze} Michał Radziwiłł pierwszy fundator kościoła Łachwskiego dokumentem 1746 roku wydanym zapisał i na dobrach swych Lubaczynie i Jeziernicy ubezpieczył sumę 17000 złp., od której procentu w każdym roku po złp. 1200 wypłacać z ~~powiatu~~ prowentu Łachwskiego nakazał, i nadto; stróża tygodniowego z uprzężą na posługę plebana i jedną siemienistość włościańską dla usługi kościoła przeznaczył; bezpłatnego mliwa w młynach Łachwskich, łowienia ryb i wstępu na wszelkie potrzeby do lasów dozwolił: a nadto; reparować budowle plebańskie, opierać kościelną bieliznę i inną pomoc czynić administracji swojej zalecił; z kahału Łachwskiego po dwa kamienie łoju co rocznie przeznaczył; oraz dla samego plebana ciągłe wygody stołu w administracji Łachwskiej dozwolił. W zamian tego X^{ze} Dominik Radziwiłł opłacać co rocznie po rb. 20, oraz dostarczyć żyta beczek 3, jęczmienia 2, owsa 4 i siana fur parowołowych 20 z prowentu Łachwskiego zobowiązał się. Osobno X^{ze} Hetman dla kobiet śpiewających w każdą Niedzielę koronkę o Trójcy Przenajświętszej, w każdym roku wypłacać po złp. 104 postanowił. Wizyta wykazała rocznego z beneficium Łachwskiego dochodu rb. 231 kop. 60.

Z tego funduszu powstałe obowiązki były: odprawianie dwuch mszy ś.ś. czytanych za dusze fundatorów w każdym tygodniu.

Dom mieszkalny plebański i dalsze zabudowanie do wygody miejscowej potrzebne, były dostateczne.

Parafia Łachewska granicy z parafiami Petrykowską o mil 2, z Mozyrską o 4, z Słuską o 7 w długości rozciąga się na mil 7, w szerokości na 4.

Ludność jej R. K. wyznania w 1842^m roku spisana wynosiła wogóle dusz 941.

Kościół Łachewski zapisany do klasy V. pleban pobiera ze skarbu co rocznej wypłaty po rs. 230 i ma na swój użytek wydzielonej ziemi Dziesięcin 30.

76.

Śmiłowicze miasteczko obywatelskie w powiecie Ihumeńskim gubernji Mińskiej położone, odległe od miasta Mińska mil 5, od Ihumenia 4. leży na trakcie pocztowym z Mińska na Wołyń prowadzącym. Było kiedyś dziedzictwem domu Sapieżyńskiego; nabyte w naszych czasach przez obywateli Moniuszkę i Ozztorpa.

Rok 1747

Na tym miejscu Marcybella z Ogińskich Zawiszyna Marszałkowa Nadworna W. X. L. w roku 1747 fundowała zgromadzenie XX. Świeckich reguły Ś^go Wincentego a Paulo u nas Missjonarzami zwanych. To zgromadzenie uległo kasacie w roku 1833 i kościół po nich pozostały był przez lat kilka bez kapłana, nakoniec oddany pod zarząd świeckiego kleru, powrócił do tytułu parafialnego kościoła tak, jak był za XX. Missjonarzy, którzy tu również parafią Śmiłowicką administrowali. Opisanie ich zakładów i funduszu odłożywszy do części drugiej tych wiadomości, tu o parafii tylko mówić będziemy.

Cmentarz parafialny za miasteczkiem położony okolony rowem, na nim wznoszą się dwie kaplice: drewniana pod tytułem Ś^go Michała Archanioła poświęcona; i pięknej architektury murowana z katakumbami na groby rodziny Moniuszków przeznaczona.

Szkoła parafialna utrzymywana była porządnie przez XX. Missjonarzy, bez osobnego nadania; w czasie

wizyty Metropolitalnej znajdowało się w niej uczniów 22.

W obrębie parafji Śmiłowickiej znajdują się następne filialne kościoły i kaplice: 1° w mieście powiatowem Ihumeniu, przy nowem rozporządzeniu kościołów Rzymsko-katolickich, Ihumeński podniesiony został na parafialny. 2° w majętności Dukorze obywatela Leona Osztorpa Rzeczywistego Radcy Stanu, komandora i kawalera orderów, piękny murowany kościół z dwiema wieżami kosztem dziedzica wystawiony; wewnątrz mieści pięć ołtarzy z obrazami dobrego pędzla i innemi okazałemi ozdobami. Tu ciągle mieszkający kapłan, pomaga plebanowi w usłudze duchownej parafianom. 3° w majętności Turcu obywatela Moniuszki pięknej architektury drewniany kościół z trzema ołtarzami na optykę malowanemi; osobnego nadania nie posiada. 4° kaplica drewniana w okolicy szlacheckiej Zajameczno, o pół trzeci mili od Śmiłowicz odległa. 5° w Ubielu majętności obywatela Moniuszki.

Parafia Śmiłowicka odległą jest od kościoła parafialnego Koroleszczewickiego o mil 3, od Błońskiego o mil 5.

Ludność jej R.-K. wyznania w 1842 roku spisana wynosiła wogóle dusz 4751.

Kościół Śmiłowicki zamieszczony w klasie III. pleban pobiera co rocznej wypłaty ze skarbu r. 400 i ma na swój użytek wydzielonej ziemi dziesięcin 30.

---

77 **Mołodeczno**. Miasteczko obywatelskie dawniej w powiecie Oszmiańskim, teraz w Wilejskim, położone u zbiegu dwuch pocztowych traktów z Mińska do Wilna i do Dzisny przeprowadzonych; odległe od Wilna mil 18, od Mińska mil 9, od powiatowego Wilejki 3 – Dobra Mołodeczno były naszych czasów dziedziczne Książąt z Kozielska Ogińskich (a), niedawno między ich wierzycieli rozdzielone dostały rozmaitych częściowych właścicieli.

Rok 1762. W miasteczku Mołodecznej, ówczesny dziedzic jego Tadeusz z Kozielska i Anna z Radziwiłłów książęta Ogińscy

(a) Książęta z linji Kniaziów Ruskich na Kozielsku Ogińscy, są jednego szczepu z Puzynami, piszącymi się także z Kozielska. Ogińskich dom znajomy pod panowaniem Jagiellonów w Dziejach Litwy. Marcjan Wojewoda Trocki r. 1679 marca 16 podpisał Extrakt przywileju dla kościoła Brzeskiego. Hrehory Antoni Generał Księstwa

uczynili nowy fundusz kościoła Rzymsko-katolickiego i klasztoru dla zakonników Trójcy SS. od wykupienia niewolników, u nas Trynitarzami zwanych, którym później i administracja parafji przez władzę Djecezjalną powierzoną została.
XX. Trynitarze ulegli kasacie w r. 1833, tu więc tylko o parafji Mołodeczańskiej podamy wiadomość, odsyłając fundusz zakonników do części następnej.

W kościele Mołodeczańskim było zaprowadzone Bractwo Jezusa Nazareńskiego na mocy Breve Klemensa XIII papieża zakonowi Trynitarskiemu w 1761 roku wydanego. Bractwo to żadnym osobnym funduszem opatrzone nie było.

Szkoła parafialna utrzymywana była z funduszu zakonników i z ich kasatą ustała.

Szkoła publiczna powiatowa Wilejska ze skarbu utrzymywana jest na stopie zwyczajnych szkół powiatowych, podwładna Gimnazyum Gubernjalnemu.

Parafia Mołodeczańska z rozporządzenia Djecezjalnej zwierzchności od sąsiadujących oddzielona liczyła dusz R. K. wyznania w 1842 roku spisanych wogóle 969.

Kościół parafialny graniczy na wschód z parafią Krasnosielską o wiorst 12, od południa z Chożowską o wiorst 7, od zachodu z Lebiedziewską o wiorst 11, od północy z Ilską o wiorst 35.

Ten kościół zaliczony został do klasy V. Pleban pobiera corocznej opłaty ze skarbu po rb. 230 i na swój użytek ma wydzielonej ziemi Dziesięcin 30. 79.

Serafińsk. Kościół i klasztor O.O. Franciszkanów, fundowanych na tem miejscu przez Kazimierza i Benedyktę z Windarskich Janiszewskich Podstolich Owruckich, zapisem 1762 roku lutego 11 dnia wydanym. Serafińsk leży w gubernji Mińskiej powiecie Ihumeńskim, odległy od miasta Mińska mil 13 od Ihumenia 7. 78. Rok 1762

O.O. Franciszkanie zostali skasowani na tem miejscu w r. 1833, a kościół ich przeszedł do zarządu Djecezjalnego

---

Żmudzkiego i Mikołaj Podskarbi Nadworny Litewski podpisali w 1700^{m} roku Listop. 29 Diplomatyczne (tajemne) dla króla Augusta II

/. Narbut T. VI Dodatek IV i T. IX Dodatek IX /.

jako liczący się zdawna w rzędzie parafialnych.

W obrębie parafji Serafińskiej mają miejsce następne filje; 1º Kościół w majętności Drażnej pod tytułem Przemienienia Pańskiego, od dawnych czasów przez książąt Radziwiłłów z drzewa na podmurowaniu wybudowany, o trzech kopułach. Zawiera wewnątrz trzy ołtarze z obrazami: w Wielkim N. Maryi panny, w bokowych: Chrystusa Ukrzyżowanego i Św. Rozalji. ma nadto niewielką ilość sprzętów do ŚŚ. Obrzędów potrzebnych; lecz czyli uposażeniem jakowem był nadany, wizyta nie czyni wzmianki — 2º kaplica w okolicy szlacheckiej Szcin zwanej — 3º w majętności Horce obywateli Sołtanów w powiecie Bobrujskim leżąca — 4º w majętności Zamoszu obywateli Szyszków — 5º w majętności Protasewiczach książąt Radziwiłłów.

Parafia Serafińska graniczy na wschód ze Słucką o mil 8, na południe z tąż samą o mil 7, na zachód z Błońską o mil 3. Długość jej rozciąga się na mil 10, szerokość na 7.

Ludność jej R.-K. wyznania w 1842 roku spisana wynosiła wogóle dusz 1500.

Kościół Serafiński zaliczony do klasy V. pleban otrzymuje corocznej wypłaty ze skarbu po rb. 230 i ma wyznaczonej na użytek swój ziemi dziesięcin 30.

---

79. Łuczaj. Majętność obywatelska, dawniej w powiecie Oszmiańskim, teraz w Wilejskim położona, odległa od miasta gubernjalnego Wilna mil 20, od powiatowego Wilejki 12, od Djecezyalnego Mińska 24 — leży na dawnym bitym trakcie Potockim zwanym z Głębokiego do Wilna prowadzącym.

Rok 1766. W miasteczku Łuczaju wówczas dziedzictwa Ogińskich, Elżbieta z Ogińskich Puzynina Kasztelanowa Mścisławska, na misyę XX. Jezuitów (a) nadała fundusz w ziemi i kapitałach,

(a) Missyami zwano Jezuitów klasztory mniejsze, w których ani duchownych ani cywilnych szkół nie było. Mieszkali w Missyach pospolicie zasłużeni w Zakonie Ojcowie i naukami missyonarskiemi, które i po innych kościołach opowiadali oświecali lud w gruntownem poznaniu prawideł wiary św. i chrześcijańskich obowiązków.

(przypisek autora)

które przy kasacie tego zakonu stały się własnością narodową przeznaczoną dla zakładów publicznego wychowania i przeszły pod zarząd ustanowionej Komisji Edukacyjnej. Pozostały zaś kościół w Łuczaju podniesiono na parafialny z uposażeniem rocznem 3000 złp., które za zmianą rządu w połowie tej ilości dla plebanów dochodziły.

Kościół murowany wystawiony dla Jezuitów przez wyżej wymienioną fundatorkę, konsekrowany został pod tytułem S^to^ Tadeusza Apostoła w roku 1774 przez Feliksa Towiańskiego Biskupa Kurpczyńskiego. Mury kościoła w porządku Dorycko-Jońskim okazale wzniesione; naczelną ścianę zdobią dwie kształtne wieże blachą pokryte. Kościół długi jest łokci 57, szeroki 21. Organ kosztowny nowo zbudowany nakładem kollatora Tadeusza Wańkowicza podczaszego Mińskiego, piękną rzeźbą ozdobiony. Tegoż dobroczynny kosztem ściany wewnętrzne kościoła i ołtarze na optykę malowane wybornym pędzlem rodaka Antoszewskiego, który wiele po sobie pamiątek malowideł al fresco w kościołach Djecezji Mińskiej zostawił. Ołtarzy pięć, optycznie, aż do złudzenia oka ułożonych: w wielkim figura Ukrzyżowanego Zbawiciela, którą po nabożeństwie zasłania obraz Trójcy Przenajświętszej, dobrej ręki. W bocznych obrazy: Zwiastowania P. Maryi - St Antoniego, S^ej^ Anny i St Tadeusza. Chrzcielnica i grób Chrystusa Pana, również na optykę ślicznie wydane; słowem cały kościół dowodzi, że kollator nie szczędził nakładu na ozdobę Domu Bożego. Pod kościołem w połowie jego są sklepy murowane.

Zakrystja w srebro, aparaty i inne kościelne sprzęty dostatnio opatrzona.

Plac około kościoła, okolony murowaną ścianą, klonami i lipami wysadzony, nader pięknym jest miejscem dla obchodu procesji.

Cmentarz o pół wiorsty od kościoła odległy ma drewnianą kaplicę na podmurowaniu wystawioną.

Parafia Łuczajska odległa jest od kościoła parafialnego Postawskiego o mil 3, od Wołkołatckiego o mil 4, Duniłowickiego o milę 1.

Ludność jej R.-K. wyznania w r. 1842^m^ spisana wynosiła dusz

wogóle 4359.

Fundusz plebański. Ziemi pod zabudowaniem, ogrodami i dalszym użytkiem wogóle morgów 15. – Z zapisu obywatelów Wańkowiczów Dziedziców Łuczaja, każdorocznej wypłaty z tych że dóbr dla plebana po rubli sr. 75. Z kasy funduszu Edukacyjnego również w każdym roku wypłacano rs. 225. Zeszły syn Tadeusza Antoni Wańkowicz Marszałek Słumiński zapisał przez dokument 1812 roku wydany dla Szpitala Łuczajskiego na utrzymanie ubogich lub okaleczonych włościan i corocznie przeznaczył żyta beczek 5 i jarzynnego zboża takąż ilość, co w każdym roku uskuteczniało się, chociaż dom szpitalny podczas wizyty Metropolitalnej wystawiony jeszcze nie był.

Obowiązki funduszowe: Za duszę Elżbiety fundatorki w każdy poniedziałek msza ś. czytana 1. Za dusze Tadeusza, Władysława i Heleny Wańkowiczów w każdą środę msza czytana, a w sobotę śpiewana 1

Kościół parafialny Łuczajski zapisany do klasy IV. pleban pobiera corocznej wypłaty ze skarbu po rb. 275 i ma na swój użytek wydzielonej ziemi dziesięcin 30.

---

80. Krzywicze Majętność obywatelska, niegdyś była ~~posiadłością~~ posadą zamożnego domu Kiszków i szeroko włości swoje rozciągała; potomkowie tego znakomitego rodu zmuszeni byli oddać ją na rozdział wierzycieli swoich, a wyznaczona mandatem królewskim osobna komisja w 1684 roku pierwszym była przykładem na Litwie Ordywizji, tak często, po upływie jednego wieku powtarzanym.

Rok 1770

Miasteczko Krzywicze położone nad spławną rzeką Serwecz zwaną, która o dwie mile niżej wlewa się do rzeki Wilji, odległe jest od gubernjalnego miasta Wilno o mil 22, od djecezjalnego Mińska o mil 15, od powiatowego Wilejki o mil 5. Ówczasowy dziedzic jego Andrzej Władysław Ukolski Ciwun i Podkomorzy Województwa Trockiego, testamentem w 1770 roku datowanym zapisał pewne sumy na fundusz, na miasteczku Krzywiczach erygować się mające dla Zakonników Trójcy Przenajświętszej od wykupienia niewolników Trynitarzami zwanych, zlecając krewnemu i spadkobiercy swojemu Józefowi Borejkowi Chodźkowi [(a)] Prezydentowi

(a) Dom Borejków Chodźków mający jeden przydomek i herb Kościesza z Chodkiewiczami, znajomy jest Dziejom Litewskim od r. 1431, w którym między innymi Chodźko był posłem od Świdrygiełły W. X. L. do króla Władysława Jagiełły ./. Narbut T. VII k. 36 ./.

Sądów Ziemskich powiatu Oszmiańskiego dokonanie zamierzonego funduszu, zlewając razem na niego konfudatorskie prawa.

XX. Trynitarze Krzywiccy od roku 1796 administrowali osobną Rzymsko-Katolicką parafią za Indultem ś.p. Mitropolity Sieciozewskiego do ich kościoła oddzieloną. Po kasacie tych zakonników w r. 1833 kościół parafialny przez lat cztery zamknięty, wolą Monarszą w 1837^m^ roku ogłoszoną został oddany pod zarząd djecezalny, na parafialną świątynię. Jego opisanie razem z funduszem OO. Trynitarzy zajmie kartę w tomie II niniejszego dzieła.

Szpital przez brata zakonnego Ignacego Wieczora zbudowany i funduszem złp. 2000 przez jegoż opatrzony, w czasie wizyty mieścił kilkoro ubogich.

Kaplice w obrębie parafii znajdowały się trzy: 1° na cmentarzu parafialnym na drugim brzegu rzeki Serweczy położonym. 2° we dworze Krzywickim wówczas obywateli Chodźków. 3° we dworze Kniahieninie obywateli Koziellów.

Parafia Krzywicka graniczy na północ z parafią Budsławską o mil 2, na wschód z Dołhinowską w takiejże odległości, na południe z Kościeniewicką o tyleż, na zachód z Miodzielską o mil 5.

Ludność jej R.-K. wyznania w 1842^m^ roku zliczona, wynosiła wogóle dusz 2432

Kościół Krzywicki zamieszczony w klasie V. pleban pobiera corocznego dochodu ze skarbu po rb. 230 i ma wydzielonej na swój użytek ziemi dziesięcin 30.

Chromce. majętność obywatelska w powiecie Bobrujskim Mińskiej gubernji położona. Kościół Rzymsko-Katolicki na tem miejscu powstał z ofiar i składek pobożnych parafian, do których najwięcej przyłożyli się Kazimierz Wołodźko, Starosta Krzywoszycki i Kazimierz Wołłowicz Pisarz Ziemski Rzeczycki. Kościół w 1773 r. wybudowany i pod tytułem P. Maryi Szkaplerznej poświęcony uległ przypadkowemu zgorzeniu z całym sprzętem zakrystyjnym w r. 1831 kwietnia 2 dnia.

81

Rok 1773

Na miejscu tego w 1832^m^ roku zbudowano tymczasową szopę długą łok. 20, szeroką 10, wysoką 5. Wewnątrz jej są trzy ołtarze na płótnie optycznie malowane — wielki z obrazem Matki Boskiej, bokowe z obrazami Chrystusa Pana u słupa uwiązanego i S^go^ Antoniego Padewskiego

Zakrystya zupełnie zniszczona w pożarze, z ofiar gorliwych o służbę Bożą parafian, przychodzi do należytego porządku.

Filie i kaplice w obrębie parafii - 1º w Albrychtowie, majętność obywatela Wańkowicza, kaplica indultem do odprawiania nabożeństwa nie opatrzona. 2º W Małych Łaskuwiczach obywateli Wołodźków, we wszelki sprzęt do SS. Obrzędów potrzebny opatrzona, lecz również bez indultu - 3º w Rudobiełce obywateli Łappów, kaplica z całym potrzebnym porządkiem, opatrzona indultem ciągłym do zgonu właściciela - 4º w Ksawerpolu obywatela Kiersnowskiego, z tym wszystkim co do SS. Obrzędów, lecz nieopatrzona indultem.

Ludność ogólna parafij Rzymsko-Katolickiego wyznania w 1842^m roku spisana, wynosiła wogóle dusz 913.

Fundusz plebański składa się z ziemi pod zabudowaniem i ogrodami przez Ignacego Kleckiego i ~~Klecińskich~~ Krasińskich zapisanej wogóle morgów 8 prętów 150. Z zapisu Tadeusza Kozłowskiego Rotmistrza Witebskiego kapitału rb. 450, od którego piąty procent plebanowi dochodzi.

Rocznego dochodu w wizycie Metropolitalnej zapisano rb. 33 k. 50

Obowiązki funduszowe w każdym tygodniu msza ś. jedna.

Zabudowanie plebańskie stare, odpowiada miejscowej potrzebie.

Kościół Choromecki zapisany do klasy V. pleban pobiera corocznej wypłaty ze skarbu po rb. 230 i ma wydzielonej na użytek swój ziemi dziesięcin 30.

---

82. Koroleszczewicze. Majętność obywatelska w dawnem Województwie Mińskiem, teraz w tejże gubernji powiecie Ihumeńskim położona odległa od miasta Mińska mil 2, od powiatowego Ihumenia mil 9.

Stanisław Proszyński Generał Adjutant króla Stanisława Augusta, właściciel Koroleszczewicz fundował i uposażył w niej kościół parafialny Rzymsko-Katolicki roku 1785.

Rok 1785

Kościół z drzewa budowany z dwoma wieżami, pod wezwaniem Opieki N. Maryi P. poświęcony, mieści wewnątrz Ołtarzy 5 - pod pokost na optykę malowanych: w wielkim obraz Bogarodzicy a nad nim Najświętszego Syna jej Ukrzyżowanego; w bokowych obrazy: Niepokalanego Poczęcia Maryi P. - Ś. Stanisława B. M. wskrzeszającego Piotrowina - Ś^go Franciszka Serafickiego - Ś^go Antoniego z Padwy.

Zakrystya w srebro, aparaty i inne sprzęty przyzwoicie opatrzona.

W obrębie parafji znajdują się filie: 1° kościołek murowany figury ośmiościennej w majętności Łoszycy o wiorst 10 od Koroleszczewicz odległej - 2° w majętności Opczacku zi drzewa wybudowana kaplica nadrujnowana w 1812 roku w czasie wojennym; ma własne sprzęty do SS. Obrzędów potrzebne.

Kościół Koroleszczewicki zaszczycony jest przywilejem Stolicy Apostolskiej na trzy odpusty doroczne w uroczystości: Opieki N. Maryi P. - SS. Apostołów Piotra i Pawła i S. Stanisława B. M.

Parafia ta graniczy z kościołem Smiłowickim o mil 3 - z Mińskim o 2 - długość jej rozciąga się na mil 4, szerokości na 3.

Ludność R-K. wyznania 1842^m r. spisana, wynosiła wogóle dusz 2234.

Fundusze plebańskie składają się z ziemi pod zabudowania kościoła, plebanji i pod ogrodami. Z folwarku Łysowczyzna zwanego, odległego od plebanji o milę 1 - do niego należą wioski 2 - w nich dymów włościańskich ciągłych 8 - dusz męzkich poddanych do ostatniej rewizji zapisanych 38. Ziemi wogóle włók 13, morgów 13 pręt. 250. Karczma 1. Osobno z zapisu tegoż Generała Proszyńskiego summa złp. 10000, ubezpieczona na majętności Łoszycy, z obowiązkiem utrzymywania komendarza, któryby trzy mszy św. w każdym tygodniu w kościołku Łoszyckim za duszę fundatora odprawiał i był pomocą ciągłą plebanowi w administracji obowiązków parafialnych. Nadto: dla tegoż plebana, bezpłatnego mliwa i wstępu do lasów na jego potrzeby nazawsze dozwolił.

Obowiązki funduszowe plebańskie były, odprawianie w każdym tygodniu jednej mszy św. czytanej za duszę fundatora.

Plebanja i folwark Łysowczyzna dostatecznie w zabudowania mieszkalne i gospodarskie opatrzona.

Wizyta Metropolitalna wykazała dochodu rocznego z tego funduszu r. 310.

Kościół Koroleszczewicki zapisany do klasy V. Pleban pobiera corocznej wypłaty ze skarbu po r. 230 i ma na swój użytek wydzielonej ziemi dziesięcin 30.

---

83. Swisłocz miasteczko obywatelskie nad rzeką tegoż nazwiska w powiecie Bobrujskim gubernji Mińskiej leżące, było dziedzictwem obywateli Niezabitowskich. W jakowym dożywotnia-

właścicielka Barbara z Zawiszów w pierwszym zamężciu Niezabitowska w powtórnym Żabiełłowa Generałowa Wojsk polskich Kasztelanowa Mińska fundowała kościół Rzymsko-Katolicki parafialny i nadaniem niżej pomienionem opatrzyła plebana.

Kościół z drzewa budowany z dwiema wieżami, poświęcony został pod tytułem Sw. Jana Chrzciciela. Wewnątrz ołtarze trzy optycznie na deskach malowane: w wielkim obraz Chrystusa Pana konającego na krzyżu; w bocznych obrazy: N. Maryi Panny i Św. Antoniego Padewskiego.

Zakrystja w srebro kościelne, aparaty i sprzęty przyzwoicie opatrzona.

Kościół filialny w Chołujniach, majętności obywatela Zawiszy w powiecie Ihumeńskim położony; zbudowany był na Missyę X.X. Jezuitów, mających główną rezydencję w Bobrujsku - od roku 1797 afiliowany został do kościoła parafialnego Świsłockiego. Świątynia ta, kopułą ozdobiona mieści wewnątrz ołtarzy 5 z obrazami pryncypalnymi: N. Maryi P. - Tejże przeczystej Dziewicy Bolesnej - Ukrzyżowanego Zbawiciela - Św. Józefa Oblubieńca i Św. Antoniego, ma swój wszelki porządek do sprawowania SS. Obrzędów, które w nim kilka razy do roku odbywają się. Czyli był jakowem nadaniem uposażony po kasacie Jezuitów wizyta Metropolitalna nie pomieniła

Parafia Świsłocka graniczy z Bobrujską, Berezyńską i Serafińską. Ludność jej R.-K. wyznania zamieszkała w 15 dworach, 11 folwarkach 3 miasteczkach, 2 okolicach szlacheckich, 9 wsiach i 3 zaściankach w 1842 roku spisana wynosiła wogóle dusz 1022.

Fundusz plebański składał się z trzech morgów ziemi pod zabudowaniem i ogrodami i z kapitału 3000 zł. przez wyżej wzmiankowaną fundatorkę dokumentem 1793 roku października 28 dnia wydanym zapisanego.

Obowiązek z funduszu na plebana włożony jest odprawienie w każdym tygodniu po trzy mszy św. czytane na intencję fundatorki.

Dochodu rocznego wizyta Metropolitalna wykazała z tego funduszu r. 150.

Kościół Świsłocki zapisany do klasy V. pleban pobiera corocznej wypłaty ze skarbu po r. 230 i ma na swój użytek wydzielonej ziemi dziesięcin 30.

83.

---

84 Kopatkiewicze miasteczko obywatelskie w powiecie Mozyrskim

gubernji Mińskiej położone, odległe od miasta gubernjalnego Mińska mil 50 od powiatowego Mozyra mil 8, dziedziczne domu obywateli Jeleńskich.

W nim kościół parafialny Rzymsko-Katolicki powstał z funduszu Konstantego Ludwika Jeleńskiego Podkomorzego Mozyrskiego Starosty Suchowickiego, który w roku 1786 kościół nowy w Kopatkiewiczach wystawił, jakowy za indultem Biskupa Łuckiego Cieciszowskiego, ówczasowego administratora części djecezji Wileńskiej, łącznie z gubernią Mińską do Rossji wcielonej 1796 r., na parafialny podniesiony został.

Rok 1786

Kościół z drzewa budowany z dwiema wieżami i wystawą galerją ozdobioną, wewnątrz ściany i sufit na optykę malowane. Cztery kolumny porządku Doryckiego oddzielają środek świątyni od pobocznych jej części. Ołtarz wielki optycznie na deskach malowany, mieści w zagłębieniu statuę Chrystusa Pana Nazareńskiego, przed którą jest osobna mensa dla odprawiania mszy św., niżej cimborjum, snycerskiej roboty, zwierciadłami obłożone i przed nim właśnie jest zwyczajny ołtarz wielki. W bokowych ołtarzach, jednostajnie malowanych obrazy pryncypalne: Zbawiciela Ukrzyżowanego i Panny Maryi Niepokalanego Poczęcia. Cztery tablice w pozłocistych ramach na ścianach kościelnych zawieszone, mają napisy w przedmiotach religijnych ułożone przez Gedeona Jeleńskiego Kasztelana Nowogrodzkiego.

Plac, na którym kościół stoi, osadzony jest do koła szpalerem, po rogach ma altany, w których na procesję Bożego Ciała ubierają ołtarze.

Zakrystja w srebro, aparaty i dalsze sprzęty przyzwoicie opatrzona.

Cmentarz odległy od Kościoła, słupami z muru i sztachetami okolony, ma w środku murowaną kaplicę i pod nią sklep dla grzebania ciał fundatorów i ich rodziny.

Parafia Kopatkiewicka graniczy z parafią Petrykowską o mil 2, z Mozyrską o mil 4, z Hłuską o mil 7, najbliższy kościół parafialny jest o mil 6 w Petrykowie. Długość parafii wynosi mil 7 szerokość 4.

Ludność jej R. K. wyznania w 1842 r. spisana, liczyła wogóle dusz 405.

Fundusz plebański tegoż samego fundatora co kościół nadania

składa się z ziemi i sianożęci, zawierających powierzchni morgów 10 - z wolnego połowu ryb na rzece Styczy i jeziorach, oraz z kapitału 20000 złp. opisanego na majętności Kopatkiewiczach dla corocznego procentowania.

Obowiązków szczególnych do funduszu przywiązanych nie ma.

Wizyta Metropolitalna wykazała dochodu rocznego r. 180.

Plebanja i inne gospodarskie budowle okazały się dostateczne.

Kościół Kopatkiewicki umieszczony w klasie V. pleban pobiera corocznej wypłaty ze skarbu po r. 230 i ma na swój użytek wydzielonej ziemi dziesięcin 30.

---

85. Rok 1791

Bobownia. majętność obywatelska dawniej w Województwie Nowogrodzkim, teraz w guberni Mińskiej powiecie Słuckim położona, w której dziedzić miejscowy Michał Bernowicz Podkomorzy powiatu Słuckiego fundował kościół Rzymsko-Katolicki parafialny 1791 roku dnia 1 lutego postanowiwszy wieczysty zapis, przez który na fundusz plebana i potrzeby kościoła nadał: 1° plac na zabudowania, mający powierzchni morg 1 — 2° Annuaty na wieczne czasy z majętności Bobowni w gotowym groszu po rs. 90, w produktach: żyta beczek 3, jęczmienia 2, owsa 3, gryki 1½, pszenicy ½ beczki, siana kamieni 100, tudzież na światło i wino do kościoła rs. 30. Nadto przyjął na siebie fundator utrzymywanie i potrzebne poprawy kościoła za każdym razem, gdy się potrzeba tego okaże.

Kościół z drzewa na podmurowaniu wystawiony pod tytułem Sgo Michała Archanioła, mieści ołtarzy 3: wielki z obrazem Chrystusa pana Ukrzyżowanego, bokowe z obrazem N. Maryi P. szatą srebrną odziany i Sgo Antoniego Padewskiego.

Takowy kościół i fundusz uzyskały zatwierdzenie Biskupa Djocezalnego w r. 1799 dnia 15 lutego.

Zakrystja we wszelkie obrzędowe srebra i inne sprzęty należycie opatrzona.

Obowiązek funduszowy jest odprawienie co tydzień jednej mszy św. za zmarłych.

Plebańskie zabudowanie odpowiada potrzebie.

Z tego funduszu wizyta Metropolitalna wykazała rocznego dochodu r. 146.

Parafia Bobowieńska graniczy na wschód z Kopylską o mil 2, na południe z Cimkowicką o mil 3, na zachód z Nieświeżską

o mil 4, na półtora z Uzdzieńską o mil 5.

Ludność jej R. K. wyznania w 1842 roku spisana wynosiła wogóle dusz 3182.

Kościół Bobowicieński zapisany do klasy V. pleban pobiera corocznej wypłaty ze skarbu po r. 230 i ma do użycia swego wyznaczonej ziemi dziesięcin 30.

Mosarz. Dobra Hrabiów Brzostowskich [a] dawniej w Województwie Połockim, teraz w gubernji Wileńskiej powiecie Dziśnieńskim położona, ozdobna ślicznym murowanym pałacem, w którym wprawna ręka rzeźbiarza okryła salę pałacową portretami królów polskich, dokładnie w płaskorzeźbach gipsowych wykonanemi. — 86

W miasteczku tego nazwiska Robert i Anna z Platerów Brzostowscy Kasztelanowie Połoccy wznieśli okazałą ku czci Najwyższego z muru świątynię w roku 1792 i takową na kościół Rzymsko-Katolicki parafialny przeznaczywszy, nadali jej wieczysty fundusz, przeznaczając: 1º trzy morgi ziemi na budowle i ogrody plebańskie, 2º kapitał tysiąc czerwonych złotych holenderskich zahypotekowany na dobrach Mosarzu z obowiązkiem opłacania corocznego po 6 od 100 procentu, 3º Annuatę w produktach: żyta beczek 5, jęczmienia 4, owsa 6, pszenicy 1, siana wozów 20 i drew sążni 10. Zwiększyła ten fundusz legacja obywatelki Korsakowej przez zapis sumy czerwonych zł. 100. — Rok 1792

Kościół w pięknej architekturze murowany, gipsaturą i statuami ozdobiony, znalazła wizyta Metropolitalna 1830 roku odbyta, znacznie ku ruinie nachylony, a to od pożaru w 1809 r. przytrafionego, który zniszczył dach i ściany uszkodził. Wnętrze kościoła nader piękne było: ściany gipsaturą białą i statuami, na dnie błękitnym ozdobione, wszakże w części od ognia ucierpiały. Wielki ołtarz z figurą Chrystusa Pana Ukrzyżowanego ozdabiają statui Panny Maryi Bolesnej i Sᵗᵉ Jana Apostoła z gipsu na tle szafirowem wyrobione. W kaplicach bokowych obrazy pryncypalne Sᵗᵉʲ Weroniki i Serca Zbawiciela.

(a) Dom Brzostowskich zaczął być znajomy Dziejom Litewskim już po wygaśnieniu familji Jagiellońskiej. Konstanty Brzostowski Sekretarz Najwyższy W. X. Lit. i Cypryan Karol Referendarz W. X. Lit. podpisali na Sejmie Grodzieńskim 1679 r. marca 10 Extrakt dla kościoła Brzeskiego /. Narbut T. . . . . . /. Tu rękopis w tem miejscu zniszczony. /.

Ołtarze te i ich ozdoby były czasowe, dopóki kościół zupełnie poprawiony i do pierwotnego stanu powrócony nie będzie. Dokonała tak pobożnego dzieła przed kilku laty właścicielka Mosarza Barbara z Hrebnickich hrabina Brzostowska. A sprowadzenie do tej świątyni wstawionych łaskami relikwij Śgo Męczennika Justyna z kościoła Miadziolskiego[a], po skasowaniu mieszkających tam XX. Karmelitów, tłumy pobożnego ludu kilka razy w roku do kościoła Mosarskiego zgromadza.

Zakrystja w srebro, aparaty i inne sprzęty ówczasowej potrzebie okazały się odpowiedniemi.

Obowiązki funduszowe. W każdym tygodniu msza ś. czytana i za dusze fundatorów i po dniu Zadusznym osobne za tych że egzekwje. Za dusze Marjanny i Karoliny Korsakowych co tydzień msza ś. czytana 1 i co kwartał nabożeństwo za zmarłych.

Dochodu rocznego z tego funduszu wizyta Metropolitalna zapisała rb. 225.

Plebanja miała dom murowany, nakładem fundatora wystawiony, lecz ten, jakoteż i inne gospodarskie budowle przy wizycie okazały się zrujnowanemi i dlatego pleban mieszkanie miał we dworze Mosarskim. W czasie późniejszym wyżej wspomniana kollatorka to wszystko do stanu przyzwoitego doprowadziła i teraz pleban z dwoma komendarzami i posługą mieszka w funduszowych budowlach.

Ludność parafjan R.K. wyznania w r. 1842 spisana wynosiła wogóle dusz 4936.

Kościół Mosarski zapisany do klasy III pleban pobiera corocznej wypłaty ze skarbu po rb. 400 i ma na swój użytek wydzielonej ziemi dzies. 30.

(a) Hrabina Brzostowska, wnuczka Antoniego Koszczyca, Starosty Zarzyckiego, który znacznym nakładem kości św. Justyna Męczennika z Rzymu do majętności swej Miadzioła sprowadził i w okazałym kościele przez się wymurowanym złożył; jako biorąca spadek po rodzonym Dziadu, zyskała pozwolenie władzy Djecezalnej na przeprowadzenie świętych szczątków Męczennika do Kościoła Mosarskiego, po skasowaniu w Miadziole XX. Karmelitów i oddaniu ich kościoła Mniszkom Bazyljankom, przeniesionym tam z klasztoru Mińskiego

/. przypisek autora ./.

Rok 1795

Omniszew. Majętność obywatelska w Mińskiej gubernji powiecie Borysowskim położona odległa od Mińska mil 12, od Borysowa 6 - której dziedzice Anna z Okuszków matka, Józef syn Korsakowie, własnym nakładem kościół Rzymsko-Katolicki wybudowali, funduszem opatrzyli i za zezwoleniem władzy Djecezalnej na parafialny oddali - w roku 1795.

Kościół z drzewa na kamiennem podmurowaniu wystawiony w figurze podłużnego prostokątu z dwoma od frontu wieżami, pod tytułem Trójcy Przenajświętszej poświęcony; podniesiony został na parafialny i otrzymał wydział dusz R.-K. wyznania w r. 1804 za Instrumentem Mińskiego Djecezjalnego Biskupa Jakóba Dederko. Wewnątrz mieści trzy ołtarze na optykę malowane, z dobrze naśladowaną architekturą: w wielkim ołtarzu piękna figura Ukrzyżowanego Zbawiciela, zasłaniająca się obrazem tegoż wyobrażenia; w bokowych obrazy: N. Maryi Panny Szkaplerznej i Św. Józefa Oblubieńca.

Rok 1798

Zakrystja w srebro, aparaty i inne sprzęty przyzwoicie opatrzona.

Cmentarz - kilkaset kroków od kościoła odległy, na nim zbudowana nowa ozdobna kaplica, w której za Indultem Djecezjalnego Biskupa bywa czasami nabożeństwo.

Szpital dom porządny nowo wybudowany nakładem dziedziców, o liczbie mieszkających w nim ubogich wizyta nie pomieniła.

Parafia Omniszewska graniczy od wschodu z parafią Dziedziłowicką, od południa i zachodu Okołowską, od północy z Kiemieszowską. Rozciągłość jej ze wschodu na zachód mil 2, z południa na północ mil 3.

Ludność parafian R. K. wyznania 1842^go^ r. spisana wynosiła wogóle dusz 1615.

Fundusz plebański. Wyżej napisani fundatorowie, dokumentem w 1803 roku maja 30 wydanym wyznaczyli ziemi na wieczny użytek plebana włók 3 i sianożęci morgów 4. Z dochodów majętności Omniszewa corocznej dla tego opłaty r. 90 w gotowym groszu, a osobno w produktach: żyta beczek 5 i jarzynnego ziarna tyleż. Nadto przeznaczyli dwie chaty włościańskie, z których powinna służba plebanowi należy, bez innego z jego strony do tychże włościan prawa.

Obowiązki funduszowe. Co tydzień msza św. czytana i za fundatorów. Co kwartał ofitium za zmarłych i msza śpiewana

za tychże i ich rodzinę. Co rok podobnyż obchód jeden, za sług i poddanych fundatorskich.

Wizyta Metropolitalna wykazała z tego fundunu dochodu rocznego r. 120

Plebania przyzwoicie co do mieszkania i potrzeb gospodarskich obudowana.

Kościół Omniszewski zapisany do klasy V. pleban pobiera corocznie ze skarbu po r. 230 i ma wyznaczonej ziemi dziesięcin 30

---

88. Okołow. Majętność i miasteczko obywatelskie w Mińskiej gubernji powiecie Borysowskim położona odległa od miasta Mińska o mil 11, od powiatowego Borysowa o mil 8.

Rok 1798

Dziedzice tej majętności Michał i Petronella z Święcickich Wołłowiczowie [(a)] Pisarzowie skarbu Wielkiego Ks. Litewskiego w miasteczku Okołowie kościół Rzymsko-katolicki z drzewa na sklepach murowanych roku 1797 wystawili, a uzyskawszy pozwolenie władzy Djecezyalnej na errekcyę osobnej przy nim parafii, stałym funduszem w 1798 roku nadali.

(a) Członków tej familii zaczynają Dzieje narodu litewskiego wzmiankować za panowanie Kazimierza Jagiellończyka - „1454 roku przed samą bitwą z Krzyżakami król przybrał do boku swego sześciu Polskich i tyluż litewskich rycerzy; między ostatnimi był Jerzy ~~Wołł~~ Wrud, który prowadził luźnego konia Królewskiego; wszyscy oni wzrostem i ubiorem do Kazimierza króla podobni strzegli nieodstępnie osoby jego. Gdy w nieszczęśliwej walce pod Chojnicami król osobiście znajdował się w niebezpieczeństwie przytomności umysłu i męstwem litwinów, szczególniej Olechny Sudymontowicza i Jerzego Wołła, został bez szwanku uprowadzony. Co się tyczy rycerza Wołłem zwanego, był to Jerzy syn Stanisława Wiażygin, szlachcic litewski tak przezwany dla nadzwyczajnej siły ciała. Kronika Pruska powiada, że od tego rycerza poszła zacna familia Wołłowiczów /. Narbut T. VIII karty 137-138 w tekście i przypisku /. 1501 roku po nieszczęśliwej bitwie pod Wedroszą, na której Hetman Litewski Książę Ostrogski z wielu dowódzcami pod nim walczącymi dostał się w niewolę wojenną - Jerzy Wołłowicz z pułkiem przez siebie dowodzonym był z liczby tych, którzy zbrojną ręką uszli pogoni zwycięzców /. Narbut tamże k. 377 /. 1553 r. Eustachy Wołłowicz był posłem do Moskwy od króla Zygmunta Augusta. 1554 r. do tegoż króla bawiącego w Krzyszynie, Grzegorz i Eustachy Wołłowiczowie byli z liczby delegatów, którzy posła Rossyjskiego Sukina przeprowadzali do króla. 1566 roku do traktowania

Kościół Okołowski pod wezwaniem Śᵗᵒ Michała Archanioła poświęcony, jest figury krzyżowej, długi łokci 63, szeroki w nawie 30, w presbiterjum 15 ma przy naczelnej ścianie wystawę na czterech kolumnach wspartą, nad nią facjata trójkątna z obrazem Śᵗᵒ Michała Archanioła u szczytu Okiem Opatrzności wazonami i rzeźbą ozdobiona. Kościół ten był konsekrowany w 1804 roku przez Jakóba Dederko Biskupa Djecezalnego Mińskiego. Wewnątrz ma ołtarzy 5.: w wielkim u góry mieści figurę Ukrzyżowanego Zbawiciela, a pod nią obraz N. Maryi P. szatą srebrną i koronami przybrany; szczególniejszemi łaskami na tem miejscu słynący. Ołtarze boczne pod jeden kształt robione, festonami i rozetami złoconemi ozdobione mieszczą pryncypalne obrazy: Śᵗᵒ Michała Archanioła – N. M. P. Różańcowej – Opatrzności Boskiej i Śᵗᵒ Kazimierza Królewicza. Pod kościołem sklep z katakumbami.

Zakrystja w srebro, aparaty i inne sprzęty przyzwoicie opatrzona.

Bractwo Opatrzności Boskiej wprowadzone za Indultem Biskupa Dyecezalnego w 1805 roku Maja 26 dnia wydanym.

Szpital. Wystawiony w 1814 roku nakładem Józefa Wołłowicza, syna fundatorów ma dom osobny porządnie zbudowany, przy nim ogród 240 prętów powierzchni zawierający i fundusz zeszłego Michała Wołłowicza złp. 1000 ubezpieczony na Okołowie, od którego procent wypłaca się na korzyść ubogich. W czasie wizyty mieszkało w szpitalu starców 3, staruszek 2.

Parafia Okołowska graniczy od wschodu z parafią Dziedziłowicką o mil 2 i Ziembińską o mil 3 od południa z Łohojską o mil 3 i Ostrojewicką o milę 1½, od zachodu z Olszowicką o mil 2 i Dołhinowską o mil 3 – od północy z Omniszewską o milę 1½.

Ludność jej R.-K. wyznania w 8ᵐⁱᵘ dworach, 6 folwarkach i 42 wsi zamieszkała w 1842 r. spisana wynosiła wogóle dusz 2730.

Fundusz plebański przez wyżej wspomnianych Wołłowiczów Pisarzów Litewskich nadany składał się z 25 morgów ziemi

---

o pokój z przybyłymi posłami Rossyjskimi, między wyznaczonemi od Króla osobami, znajdował się Eustachy Wołłowicz Marszałek Nadworny Litewski /. Narbut T. IX karty 289 - 299 - 421.

i sianożęci nad rzeką Korkowicą morgów 8, z wolnego wrębu do lasów Okołowskich i mełcia bez opłaty w młynach dworskich. osobno z sumy 3000 rb. sr. na majętności Okołowie hypotekowanych, od której procent stanowił dochód plebana.

Dochodu rocznego wizyta Metropolitalna zapisała rb. 220 k. 50

Mieszkanie plebana i dalsze gospodarskie budowle okazały się w przyzwoitym stanie.

Biblioteka funduszowa niewiadomo przez kogo zebrana składała się ze 150 tomów.

Kościół filialny we wsi Zawiszynie, dziedzicznej tegoż Wołłowicza w 1770 r. zbudowany, i z tegoż fundatora hojności jak i Okołowski powstały, nanowo poprawionym i poświęconym został w r. 1802 i jako filialny do Okołowa zaliczony. Z drzewa brusowanego w figurze prostokątnej na podmurowaniu zbudowany, z trzema ołtarzami: w wielkim obraz Sᵗ Antoniego Padewskiego łaskami szczególniejszemi za przyczyną jego od Boga doznawanemi słynny.

Parafia Okołowska podług spisu w r. 1842 uczynionego liczyła dusz R. K. wyznania płci obojej 2730.

Po zamianie funduszów duchownych na coroczne wypłaty ze skarbu Monarszego kościół Okołowski policzony został do klasy IV. pleban pobiera corocznie rb. 275 i ma wyznaczonej na swój użytek ziemi dziesięcin 30.

---

89. Rok 1798

Katedra Mińska. w kościele po Jezuitach pozostałym nowo erigowana 1798 roku.

Podług świadectwa ks. Rzepnickiego dziejopisa Zakonu O.O. Towarzystwa Jezusowego w krajach Polski i Litwy - kollegium Jezuitów w mieście Mińsku razem z kościołem założone i dokonane zostało w roku 1631 przez Pawła Księcia Sanguszki, a w późniejszym nieco czasie nadane stałym funduszem od Hieronima Księcia Sanguszki Biskupa Smoleńskiego między rokiem 1654 i 1657.

Gdy część dawnego Wielkiego Księstwa Litewskiego w roku 1795 wcieloną została do cesarstwa Rossyjskiego, znaleziono ważną potrzebę założenia nowej Djecezji dla obrządku Rzymsko-katolickiego. Stolica Apostolska, skłoniwszy się do takowego żądania

zesłała do Stolicy cesarstwa Petersburga Nuncyusza swojego kardynała Litta, który łącznie z ówczasowym Metropolitą kościołów Rzymsko-Katolickich w państwie Rossyjskim Arcybiskupem Mohilewskim Stanisławem Siestrzeńcewiczem, zająwszy się erekcją i uporządkowaniem nowo powstającej dyecezyi Mińskiej, miasto gubernialne Mińsk na katedrę biskupią przeznaczył, a kościół po Jezuitach[a] pozostały na stopień katedralnego podniósł. Akt takowy Bullą Papieża Piusa VI i Najwyższym Diplomatem panującego Cesarza Wszech Rossyi Pawła I zatwierdzony; władzom miejscowym do wykonania polecono.

(a) O tym Zakonie zgasłym już na naszych ziemiach od r. 1773 przyzwoicie będzie na tem miejscu umieścić chociaż pokrótce szczegółową z Dziejów wiadomość. Najsławniejsze Towarzystwo Regularnych Kleryków Jezuici, wzięło początek wtenczas, kiedy reforma Lutra i Kalwina tysiące oderwanych od kościoła katolickiego zwolenników, przeciągnęła na swoją stronę. Wśród najzaciętszej utarczki stanął przy boku katolików i ich głowy mąż, rodem Hiszpan, z prowincyi Biskajskiej, imieniem Ignacy z Loyoli, rycerz i we względzie obywatelstwa sprawie swego Monarchy i we względzie religijnym czci Boga i Najświętszej dziewicy Maryi całkowicie oddany. Kulawy wprawdzie, od przypadku przy oblężeniu Pampelony w r. 1521, lecz pełen żywego objęcia i gorliwości. Ten z dojrzałego męża w roku życia swego 33[m] uczeń szkolny o zebranym chlebie; z żołnierza Filozofii Teolog; zaprzyjaźniwszy się z Franciszkiem Ksawerym, Piotrem le Fevre, Szymonem Rodriguezem i innymi sobie podobnymi, postanowił nowe zaprowadzić Towarzystwo religijno-rycerskie, na obronę Kościoła ze wszystkich stron napastowanego. Zebrani towarzysze pod hasłem Jezusa, pierwszy ślub wykonali w kościele Montmartre pod Paryżem we Francyi 1534 roku. Reguły ich zakonu, gdy z Teatynami nie chcieli się połączyć przyjął i powagą swoją umocnił naprzód O. S. Paweł III w r. 1540; potem Synod Trydeński i inni następni Papieże Zgromadzenie O.O. Jezuitów potwierdzili.

Jezuici /. Patres Societatis Jezu /. do trzech zwyczajnych ślubów zakonnych dodają czwarty: ślepego posłuszeństwa dla Stolicy Apostolskiej.- Po Nowicyacie czynią tylko proste śluby; uroczystą zaś profesję odkładają do czasu późniejszego i gruntowniejszego doświadczenia. Stąd urosło przysłowie: „prawdziwym Jezuitą zostaje się nad grobem."

Za Nominacją tegoż Najjaśniejszego Cesarza i zgodzeniem O. S. Piusa VI, wówczas na Stolicy Apostolskiej siedzącego: Jakób Ignacy Dederko Infułat Ołycki, Kanonik Katedralny Łucki

Do krajów polskich, gdzie nowości luterskie gwałtownie szerzyć się i pokój domowy mięszać zaczęły, sprowadził za sobą z Rzymu i fundował Jezuitów w Brunsbergu Stanisław Hozyusz Biskup Warmiński Kardynał roku 1565, we trzy lata po skończonym Synodzie Trydeńskim, na jakowym prezydował, a w rok po przyjęciu wyroków tegoż Synodu przez króla Zygmunta Augusta i Panów świeckich w Parczowie za staraniem Komodoniego Nuncjusza Papieskiego.

W Elblągu przy kościele św. Mikołaja Jezuici zafundowani byli przez tegoż Biskupa.

Chlubna zaleta, jaką im dał rzeczony Synod, tudzież gorliwość w pracy przeciw nowowiercom na korzyść Kościoła i kraju były powodem, że w każdem znaczniejszem mieście starano się ich osadzać. W Pułtusku fundował Jezuitów za przykładem i namową Hozyusza, Andrzej Noskowski Biskup Płocki - W Wilnie: roku 1570 za Zygmunta Augusta, przy kościele Sᵗ Jana, Kollegium Akademickie od Walerjana Protasewicza Biskupa Wileńskiego fundowane Jezuitom oddane było. Potwierdził je r. 1579 Stefan Batory król i Grzegorz XIII Papież. Pierwszym Rektorem był ks. Stanisław Warszewicki Jezuita. W Jarosławiu 1571 roku od Zofii z Odrowążów wdowy po Janie Tarnowskim. Nowy tam klasztor dla Jezuitów założyła jeszcze Anna z Ostroga Chodkiewiczowa 1653 roku. W Połocku 1580 roku od króla Stefana Batorego Jezuici byli wprowadzeni, 1582 r. fundowani stale za wdaniem się pierwszego ich Rektora w Połocku kapelana Królewskiego Kˢ Piotra Skargi sławnego mówcę i pisarza w przedmiotach religijnych. W Rydze 1582 roku przez Stefana Batorego króla przy kościele Sᵗᵒ Jakóba na miejscu mniszek Benedyktynek. Ojcowie ci wygnani byli przez kacerzy, lecz powrócono ich w r. 1590 za rozkazem króla Zygmunta III. - W Toruniu od Piotra Kostki Biskupa Chełmińskiego, pomiędzy rokiem 1573ᵐ i 1575 wypędzeni od Akatolików, powrócili pod następcą Kostki Piotrem Tylickim. - W Mitawie i w Kaliszu od Stanisława Karnkowskiego Arcyb. Gnieźn. - W Chojnicach i w Lublinie, około roku 1600 od Bernarda Maciejowskiego wówczas Biskupa Łuckiego. - We Lwowie sprowadzeni z Rzymu przez Arcybiskupa Sulikowskiego i osadzeni przy Arcy Katedrze

i Wileński, Kawaler orderów Polskich, Konsekrowany na Biskupa Djecezalnego Mińskiego, znalazł tę nową oddzieloną owczarnię pozbawioną wszystkiego prawie, coby świetności i potrzebie matki licznych kościołów Rzymsko-Katolickich odpowiadać mogło, ufny w błogosławieństwo Boga, silny mocną Chrześcijańską bliźnich

roku 1608, a od roku 1630 przy kościele ś.ś. Piotra i Pawła, z ofiar gorliwych chrześcijan. - W Bydgoszczy pod rokiem 1624 wprowadzeni przez Jana Kuczborskiego Biskupa Chełmińskiego; zaś około roku 1640 Jerzy Ossoliński Kanclerz Koronny nadał tych Ojców osobnym funduszem. W Krakowie przy kościele ś. Barbary 1583 roku od Stefana Batorego króla i tamże przy kościele Sᵗᵉ Szczepana przez tegoż króla. Tamże przy kościele ś.ś. Piotra i Pawła przez Zygmunta III. Tamże przy kościele ś. Mateusza z biskupstwa Myszkowskiego fundowano Nowicjat. - W Warszawie Kollegium Jezuitów zaczęte przez Ks. Piotra Skargę 1597 r. października 15. Kościół wzniesiony został z najznamienitszego funduszu przez Andrzeja Bobolę nadanego - W Gdańsku, przed rokiem 1600 z daru Hieronima Rozrażewskiego Biskupa Władysławowskiego (Kujawskiego) i Zygmunta III z funduszu po Mniszkach Brygidkach pozostałego. W Poznaniu 1572 roku od Adama Konarskiego Biskupa Poznańskiego, pomiędzy rokiem 1616 i 1622. W Płocku po roku 1604 od Marcina Szyszkowskiego Biskupa Płockiego. Fundusz ten potwierdziła Konstytucja Sejmowa 1616 roku. - W Łucku około roku 1606 od Marcina Szyszkowskiego Biskupa Łuckiego i jego następcy Pawła Wołuckiego. W Sandomierzu od Hieronima Gostomskiego Wojewody Poznańskiego. - W Smoleńsku od Zygmunta III Króla w r. 1611 po zdobyciu tego miasta. W Łomży między rokiem 1631 i 1634 od Adama Nowodworskiego Biskupa Poznańskiego. - W Piotrkowie najpierwszy wprowadził Jezuitów ks. Jerzy Denhof Kustosz Poznański, a później Biskup w r. 1577. W Maryenburgu przed rokiem 1674 od Andrzeja Olszewskiego Arcybiskupa Gnieźnieńskiego - w Barze, w Łęczycy po roku 1722 od Teodora Potockiego Arcybiskupa Gnieźnieńskiego - w Elblągu, po roku 1741 od Adama Grabowskiego Biskupa Warmińskiego - W Barze przed rokiem 1646 od Stanisława Koniecpolskiego Kasztelana Krakowskiego - w Przemyślu w roku 1610 od Stanisława Sienickiego Biskupa Przemyślskiego - w Krośnie 1614 roku od Piotra Bala Podkomorzego Sanockiego i Stanisława Zaręby

miłością, gorliwy o dopełnienie poleceń głowy Kościoła Sgo i woli Najjaśniejszego Cesarza zajął się ś. p. Biskup Jakób ścisłem wypełnieniem obowiązków na się włożonych i za pomoc Najwyższego podołać im potrafił. Krótki pogląd na celniejsze jego czynności jako pasterza Djecezyi da przekonanie o tem.

Kościół pojezuicki w ruinach prawie będący, otoczony Kollegium Jezuickim i domem dla szkoły Wojewódzkiej, uprzednio przed założeniem katedry na Magistratury Krajowe i mieszkania gubernatora zajętemi, a stąd pozbawiony potrzebnych przy katedrze pomieszczeń. Zwrócił naprzód gorliwość pasterską do jego odnowienia, zewnątrz i wewnątrz znacznej naprawy i zupełnego opatrzenia potrzebującego. Ufny więcej w pomocy Boga, jak w materjalne zasoby, własnem mieniem, ofiarami pobożnych i rozmaitym zasiłkami wsparty; postawił tę świątynię Pańską nietylko w stanie przyzwoitym, lecz nadto z prawdziwą okazałością i ledwo nie przepychem podniósł.

Kościół ten, wystawiony na placu najpiękniejszym w mieście, Rynkiem wysokim zwanym, zmurowany w porządku architektury Jonickiej, z dwiema wieżami, na pięć przedziałów wyniesionemi z gankami i dachem blachą pobitemi. Naczelną facjatę zdobią

Sędziego Sandomirskiego, fundun ten potwierdziła Konstytucja 1667 r. w Pińsku od Stanisława księcia Radziwiłła Kanclerza W. X. Lit. przed rokiem 1656. Tu spoczywało ciało B. Męczennika Andrzeja Bobolego — w Mińsku 1631 roku przez Pawła księcia Sanguszkę i między rokiem 1654 i 1657 od Hieronima Sanguszki Biskupa Smoleńskiego w Wilnie 1570 przez Zygmunta Augusta i Stefana Batorego Król. w Nieświeżu 1588 r. przez Mikołaja Krzysztofa księcia Radziwiłła Wojewody Wileńskiego /. Sierotką zwanego /. w Kościeniewiczach 1662 roku przez Pawła Laskowicza — w Jurewiczach 1746 r. fundator niewiadomy — w Łuczaju 1766 r. przez Elżbietę z Ogińskich Puzyninę Kasztelanową Mścisławską — w Błoniach data i fundator niewiadome — w Hermanowiczach, w Chołujniach, w Bobrujsku, w Hermanowiczach podobnie daty i fundatorowie niewiadomi.

Wypisano z wizyt Metropolitalnych — z pamiętnika Religijno-Moralnego na rok 1841 z Dzieła ks. Stebelskiego Bazyliana i t. d.

statui N. Maryi P. i ss. Apostołów Piotra i Pawła. - Przy wejściu do kościoła Przysionek, ciągnący się od linji rynkowej aż do ściany kościelnej murowany w arkady z bramą i furtkami, pokryty blachą żelazną. Na wieżach kościelnych umieszczono dzwony podobnież nakładem i. p. Pasterza przelane i powiększone; z tych największy poświęcony imieniem Jakóba waży pudów 350 - drugi Felicjan pudów 250 - trzeci Tadeusz pudów 48 funtów 20 - czwarty Kazimierz pudów 20. Sygnaturka pud 1. Przeszedłszy przysionek, wchodzi się do Kruchty kościelnej, w niej ściany i sklepienie na optykę malowane; mieści ona niewielki ołtarz w porządku Korynckim z drzewa wystawiony lakierowany i rzeźbą ozdobny, w nim obraz S^{go} Jana Chrzciciela; obok jego umieszczona na gradusach Chrzcielnica kamienna, w kształcie wazonu, we wnętrzu znajduje się naczynie miedziane z globusem, a nad tym Baranek biały snycerskiej roboty; miejsce to łańcuchem żelaznym przegrodzone.

Wnętrze Kościoła porządku Koryntckiego o sześciu kolumnach: kapitele z drzewa rznięte pod lakier wyzłacane. Przy nich umieszczone statui ss. Apostołów z drzewa wycięte i biało lakierowane. Równo kolumn otacza wnętrze kościoła galerya podniesiona do połowy wysokości ścian, biało lakierowana i miejscami wyzłacana, ta okrąża kościół aż do prezbiterjum. Na posadzce marmurowej kościoła ustawiono przy filarach ławki, malowane pod mahoń. Na chórach okazały organ o 24^{ch} głosach; z ofiary dziesięciu powiatów, gubernię Mińską składających wystawiony, tarczami herbowemi Cesarstwa, guberni i powiatów ozdobiony.

Ołtarz wielki murowany w porządku Koryntskim o czterech kolumnach z kapitelami i rzeźbami złoconemi. Między kolumnami od wierzchu do spodu i pod mensą osadzone tafle zwierciadlane. Cyborium mozajkowej roboty, piękną rzeźbą i pozłotą ozdobne. Ołtarz ten jest Kanoniczy, dlatego ma drugi wyższy przedział, z osobną mensą dla odprawiania mszy św. kapłanom zwyczajnym: do niego prowadzą wschody z obu stron za kolumnami umieszczone; miejsce to Doretem zwane, mieści nad mensą piękny, bogato okryty obraz Matki Zbawiciela, za którym prześwieca okno ze szkła kolorowego w promienie ułożone, kończy się on u wierzchu

kopułą na czterech pilastrach porządku Jonickiego osadzona, wszystko na mahoń malowane, rzeźbą i pozłotą okryte. Po obu stronach ołtarza wielkiego na bokowych ścianach zawieszone portrety w całych postaciach O. S. Piusa VI i Biskupa Jakóba Dederko. Między kolumnami ołtarza zawieszone z obu stron po trzy srebrne kagańce. Podobnież spuszczający się od sufitu pięknej rzeźby Megran utrzymuje kagańców srebrnych siedem staroświeckiej roboty. W prezbiterium Stalla Kanonicze i ławki dla kleru pod mahoń malowane. Nad stallami wznoszą się dwa portrety Cesarzów Wszech-Rosyi Pawła I i Aleksandra I w złocone ramy oprawne. Kończą się stalla tronem biskupim z jednej, a z drugiej katederką dla codziennej modlitwy pasterza; ta ozdobiona jest godłami biskupiemi. Na bokowych kolumnach mozajkowych przy samem prezbiteryum stojących wznoszą się dwie ambony i tamże dwa górne ołtarze ŚŚ. Apostołów Piotra i Pawła; latarnie różnokolorowego szkła zdobią wschody do nich prowadzące. Za arkadami kościelnemi zagłębione są kaplice z ołtarzami murowanymi, rzeźbą i gipsu ozdobionymi. Na jednym z prawej strony umieszczonym złożone są Relikwje ś-go Felicjana Męczennika Patrona miasta Mińska, w trumnie srebrnej, a nad niemi figura Ukrzyżowanego Zbawiciela. Drugi, po lewej stronie ołtarz zdobią obrazy Trójcy ś. i ś. Maryi Panny bogatą szatą odziany i Ś. Barbary. Obie kaplice ozdobione kopułami, na których malowidła dobrego pędzla z pisma św., na tym ołtarzu przechowuje się Najświętszy Sakrament.

Na ścianach kościoła rozwieszone są obrazy nie małego rozmiaru, kopiowane z wybornych włoskich oryginałów, wyobrażające mękę Zbawiciela. Służą one do nabożeństwa stacyjnego, które w tym kościele obchodzi lud pobożny za przewodnictwem kapłana, każdego tygodnia wielkiego postu.

Kościół oświecony w potrzebie bywa dziewięciu brązowymi żyrandolami zawieszonymi u sklepienia. Oprócz kagańców opisanych wyżej otaczających wielki ołtarz, są jeszcze dwa srebrne przed ołtarzami SS. Piotra i Pawła. Konfesjonały przy ścianach kościelnych rozstawione, pod mahoń malowane, z ozdobami złoconemi, stosującemi się do swojego przeznaczenia.

Sklepienie i wszystkie ściany kościoła okryte są pięknemi na murze malowidłami przedmiotów ku czci religijnej - ręki mistrzowskiej mianowicie co do optyki ręka naszego Antoszewskiego.

Zakrystja w dwuch izbach umieszczona ozdobione po ścianach portretami osób kapitułę Mińską składających i niektórych dobroczyńców, którzy się przyłożyli do restauracji katedry i tego wszystkiego co do niej należy. Srebra kościelne dostatnio i ozdobnie zebrane, oraz aparaty i inne sprzęty bogate, tak do obrzędowej celebry biskupiej jako i do zwyczajnego nabożeństwa potrzebne: winny podobnież, po największej części, obfitość i okazałość swoją ś.p. Pasterzowi Jakóbowi Dederko.

Dom murowany na dziedzińcu za kościołem o dwuch piętrach wystawiony; objął pasterz w ruderach opuszczonych zupełnie po kasacie Jezuitów. Przeznaczywszy go na pomieszczenie konsystorza i niektórych osób kapitułę składających: znaczny nakład wyłożyć musiał na wyreperowanie dolnych i górnych na dwuch piętrach mieszkań, oprócz ścian nadrujnowanych niczego więcej nie mających. Lecz i restauracja tego domu całkowita, nie wystarczyła na pomieszczenie Biskupa, jego Kancellarji, prałatów, Kanoników, Wikarjuszów, Konsystorza, Seminarjum i dalszych niezbędnych przy katedrze osób i zakładów. To wszystko starano się, podług możności opatrzyć. Pasterz obrał mieszkanie w klasztorze Dominikańskim, oddzieliwszy część jego na rezydencję kilku utrzymujących się przy kościele swoim zakonników; a klasztor, podobnież murowany po Franciszkanach, zajęło nanowo zaprowadzające się Seminarjum świeckiego kleru. Temu wszystkiemu wystarczyć potrafiła niezmordowana gorliwość i usilność Biskupa; z własnego mienia nie dostatniego wcale, ani z dochodów, jakie mu przynosiły godności kościelne - Pasterz ten wzorowy wszystkiemu wydołał i wszędzie trwałe pamiątki rządów swoich na potomne czasy zostawił. §

Uroczyste otwarcie Mińskiej Rzymsko-Katolickiej Djecezji w roku 1798 nastąpiło, na skutek dwuch Najwyższych postanowień treści następnej: Delegat od O. S. Piusa VI do Stolicy Cesarstwa Rossyjskiego Petersburga, za panowania Cesarza Wszech Rosji Pawła I zostany,

Wawrzyniec z Marchionów Litta patrycjusz Medjolański, Arcybiskup Tebański, prałat i Asystent nadworny papieski z władzy sobie nadanej ustanawiając nową Djecezję R.-K. Mińską z obszaru całą gubernię tegoż nazwania obejmującego: a) katedrę Biskupią w kościele po jezuickim dotąd parafialnym, pod wezwaniem Najświętszego Imienia Maryi poświęconym naznaczył: b) w tymże gubernialnem mieście rezydencję Biskupa w kościele po Dominikańskim, oraz mieszkanie kapituły i dalszych osób duchownych przy katedrze wskazał: c) Poddał nową tę Djecezję pod władzę Arcybiskupa i Metropolity Mohilewskiego, d) wszystkie kościoły R.-K. wyznania parafialne i zakonne, zwierzchnictwu i nadzorowi Biskupa Djecezalnego poruczył, e) Na dostojeństwa prałatów i Kanoników katedry Mińskiej ówczasowych proboszczów; Słuckiego, Borysowskiego, Nieświeskiego, Radoszkowskiego, Iharcińskiego, Mińskiego, Iwienieckiego, Dokszyckiego, Cimkowickiego, Lachowickiego, Niedźwiedzkiego i Kleckiego wyniósł i z benefitiów ich funduszowych przyzwoite części na utrzymanie tych członków Kapituły determinował.
f) Na zdarzenie śmierci, którego z dotychczasowych prałatów i Kanoników, aby przy wyznaczeniu na ich miejsce nowych osób, wydział na utrzymanie miejscowych plebanów był z rzeczonych funduszów uczyniony, na Biskupa obowiązek włożył - g) Oprócz wyżej naznaczonych sześciu prałatur i tyleż Kanonii dla ozdoby Obrzędów Św. i postug duchownych dla ludu ustanowił sześciu Mansjonarzy czyli Wikarjuszów przy Katedrze, na jakowych utrzymanie fundusz, z intrat plebanjów Hajeńskiej, Kamieńskiej, Mładziolskiej, Wodkołuckiej, Bobrujskiej, Danilowickiej i Chożowskiej wskazał: h) Aby zaś z rzeczonych wszystkich funduszów na utrzymanie katedralnych urzędników w części przeznaczony, obowiązki przez ich fundatorów włożone bez przerwy i całkowicie dopełniane były: polecił Biskupowi, iżby takowe równoznacznie między członków Katedralnych i miejscowych plebanów rozdzielił. Akt takowy w dniu 29 lipca podług kalendarza dawnego, a w dniu 9 sierpnia podług nowego 1798 r. ogłosiwszy nazajutrz po nim 30 lipca d. s. a 10 sierpnia n. s. Instrument Instalacyjny na Biskupa Djecezalnego Mińskiego

dla Jakóba Dederko Kanonika Katedralnego Wileńskiego, Infułata Kollegjaty Ołyckiej, Orderów polskich Kawalera wydał i dla Dyecezji Mińskiej za pasterza przeznaczył.

Uprzedził atoli tęż Najwyższej władzy Kościoła Rzymskiego czynność Imienny Ukaz Najjaśniejszego Cesarza Wszech Rossji Pawła I., tegoż 1798 roku Maja 5 dnia datowany, nowe rozporządzenia Kościoła R. K. w Państwie Rossyjskim stanowiący, rozdzielając cały Kościół na sześć Dyecezji, a mianowicie: 1° Arcybiskupstwo Mohilewskie wprzódy ustanowione, zamykające w sobie gubernje Białoruskie i Kijowską, ze wszystkimi kościołami tegoż wyznania do roku 1793 będącemi. 2° Biskupstwo Wileńskie w guberniach Litewskich i Kurlandzkiej, wyłączywszy z pierwszych ziemię (Księstwo dawne) Żmudzkie. 3° Biskupstwo Żmudzkie, 4° w gubernji Wołyńskiej Biskupstwo Łuckie, 5° w gubernji Podolskiej Biskupstwo Kamienieckie i nakoniec 6° Biskupstwo Mińskie w gubernii tegoż nazwania. Powtóre Biskupem Mińskim naznacza prałata Jakóba Dederko. — Po trzecie Na utrzymanie Biskupa Mińskiego wypłacać po rub. ass. 6000 corocznie z sum, przeznaczonych na skarbie na utrzymanie w Państwie Rossyjskim Duchowieństwa obcych wyznań i t. d.

§§

Niezwłocznie po objęciu dostojności swojej pierwszy pasterz nowej owczarni zajął się urządzeniem i odnowieniem Katedralnego Kościoła a z tym łącznie reparacją domu murowanego w ruderach stojącego dla konsystorza, powiększenia klasztoru Franciszkańskiego dla wprowadzenia doń szkoły seminarzystów, urządzenia mieszkania dla siebie i Kancelarji swojej w klasztorze Dominikańskim, przeniesieniem drewnianego po Franciszkanach kościoła na cmentarz Kalwarją zwany, wymurowaniem wieży na kościele Panien Benedyktynek Mińskich, oporządzeniem i opatrzeniem we wszelkie sprzęty Zakrystji Kościoła Katedralnego i mnogiemi rozmaitemi urządzeniami. Fabryka około Kościoła Katedralnego i dalszych wyżej wymienionych budowli rozpoczęła się w r. 1798 w miesiącu Listopadzie a zakończyła się w roku 1803. Podług Księgi Sznurowej, ręką Biskupa konnotowanej, szczegóły wszystkie pod datami

mieszczącej: ogół wydatków wynosił sumę 35164 rub. srebrne kopiejek 49. Na pokrycie jakowego było przychodu z dobrowolnych ofiar duchowieństwa, obywateli i innych źródeł rub. sr. 16,551 kop. 63½. Nie dostająca przeto ilość ze szkatuły własnej Pasterza i niezmordowanych jego starań zastąpioną być musiała.

§§§

Seminarium Początkowe

Zeszły Biskup Dederko, po przeniesieniu się Franciszkanów na posadę po Karmelitach pozostałą, klasztor ich murowany znacznie powiększył i na pomieszczenie uczniów Seminaryi Nauczycieli, posługę co przy takowym zakładzie okazała się potrzebną, urządziwszy, Seminarzystom oddał.
Tak użytecznemu dziełu Bóg błogosławić raczył i jednoczasowie prawie z początkiem tej duchownej Szkoły wzbudził dobroczyńców, aby ją stałym funduszem opatrzyli. Niech ich czcigodne wspomnienie zajmie kartę tego dzieła, zbierającego to wszystko co się tyczyło nowo powstającej Djecezji. — a) ś.p. Ks. Andrzej Baraszkiewicz, prefekt i Emeryt Szkoły Powiatowej Mozyrskiej zapisał sumę w monecie srebrnej rub. sr. 2723 kop. 42½ i we złocie czerwonych złotych holenderskich 400 — b) ś.p. Ks. Nikodem Majewicz profesor Emeryt darował na Seminarjum Mińskie rub. sr. 1200, z obowiązkiem utrzymywania jednego kleryka z procentu od tej sumy, ten zaś, aby po wyświęceniu odprawił mszy św. 60 za duszę legatora — c) ś.p. Ks. Franciszek Placyd Przetocki Profesor Emeryt Szkoły Wydziałowej Województwa Mińskiego sumę czerwonych złotych holenderskich sztuk 500, z obowiązkiem, aby każdy uczeń tego seminarjum na kapłana wyświęcony odprawił jedną Mszę św. za duszę jego. d) Beneficjant Probostwa Mozyrskiego Ks. Rymsza, przyjął obowiązki wypłacania corocznie z dochodów tego probostwa po rb. sr. 100 — e) zeszły Józef Prószyński Cześnik Brański zapisał rb. sr. 600 z obowiązkiem odprawiania corocznie mszy św. 12 za rodzinę jego żyjącą i zmarłą — f) ś.p. Ks. Piotr Stankiewicz Prałat Scholastyk katedry Mińskiej zapisał sumę rb. sr. 1500. Sumy takowe przynosiły rocznego dochodu rb. sr. 667 k. 10½. Z tak szczupłego funduszu, ledwo można było utrzymać Regensa, pięciu profesorów i jednego ucznia:

Osoby, przeto, wchodzące do Seminarjum dla słuchania nauk, utrzymywali z opłaty od każdego z nich wnoszącej się. W czasie wizyty Metropolitalnej 1829 r. odbywanej było uczniów w Seminarjum Mińskiem 21. ś. p. Biskup Dederko darował na użytek tej szkoły liczną bibliotekę swoją. Ta w czasie wizyty spisaną jeszcze nie była i dlatego ilość ksiąg niewiadoma.

Nowe Urządzenia Djecezyów Rzymsko-Katolickich w Cesarstwie Rossyjskim

I

1842 roku Styczenia 1 Najwyższym Rozkazem utwierdzony etat na djecezje R. Katolickie

Djecezja Mińska III Klasy. — Rubli srebr.

	Rubli srebr.
Biskupowi Djecezalnemu Pensji rocznej, a razem na stół, Ekwipaż i posługę	3200
Na Kapelana i świtę	980
Na sług i rzemieślników domowych	300
wogóle	4480

w każdej Djecezji

Biskupowi Koadjutorowi lub Sufraganowi	1300
Na jego świtę	700
wogóle	2000

Na Katedrę i Kapitułę większą

Prałatom:	Proboszczowi	250
	Dziekanowi	200
	Archidyakonowi	200
	Kustoszowi	200
	Kantorowi	200
	Scholastykowi	200
Na Kapitułę mniejszą		
	Kaznodziei	150
	Podkustoszemu	125
	Sensorowi	125
	Na 3ch Wikarjuszów	330
	wogóle rb. srebr.	1980

Oprócz tego: prałaci i Kanonicy mogą pobierać na utrzymanie swoje dochody z kościołów parafialnych

i innych miejsc przez nich zajmowanych: na pomnożenie [takowych] takowych środków jak również na organistę, śpiewaków, posługę Kościelną oraz dalsze wszelkie wydatki i potrzeby Kościoła . . . . . r. s. 2140

Uwaga. Na zdarzenie czasowego w Kapitule wakansu: pozostające z tego pensje rozdzielać pomiędzy aktualnych członków, za potwierdzeniem Biskupa.

Na Duchowny Konsystorz III. Klassy.

Członkowie Konsystorza:

Oficyałowi pensyi na rok	r. s.	200
Trzem członkom Konsystorza, razem		450
Sekretarzowi Konsystorza		400
Sekretarzowi przy Biskupie		180
Dwum Naczelnikom Stołu, razem		360
Regestratorowi razem Archiwiście		130
Na wydatki Kancelaryjne		780
wogóle	rub: srebr.	2500.

II

1843 roku Nowembra 19 dnia Najwyżej potwierdzona Ustawa Rzymsko-Katolickich Dyecezalnych Seminariów.

1) Rząd Seminarium składa się z Rektora, Inspektora, dwóch Nauczycieli i Ekonoma.-
2) Seminarium odbiera zlecenia od Rządu Akademickiego i do niego odnosić się w potrzebie.-
3) Uczniowie są na Skarbowem utrzymaniu: ale mogą być i na własnem, za zezwoleniem Biskupa i Rządu Seminaryjskiego.-
4) Wszystkie nauki Teologiczne wykładają się uczniom

w języku Łacińskim, a inne na Ruskim, wszakże oni obowiązani są, pod przewodnictwem swoich nauczycieli, przykładać się do nauczania ludu słowa Bożego w takim dyalekcie, jaki pospolity jest w ich Dyecezyach.

5) Przedmioty nauk są następne: a) Pismo Święte. b) Teologia dogmatyczna. - c) Teologia moralna. - d) Historya Kościelna. - e) Homiletyka. - f) Literatura Ruska. - g) Historya Ojczysta. - h) Język Łaciński. - i) Obrządki Kościelne i śpiewy. -

6) W Seminarium Mińskiem, gdzie razem uczyć się mają i Mohilewskiej dyecezyi Uczniowie: dają się języki Francuski i Niemiecki; aby usposobić Księży, do pełnienia swych obowiązków w Stolicach Państwa, w miastach portowych i Koloniach: które są w zarządzie dyecezyi Mohilewskiej.

7) Porządek nauk w Seminaryach ustanawia Akademia duchowna. -

Etat

dla R.-Katolickich duchownych Seminaryów.

W Seminarium Mińskiem.

Rektorowi pensyi roczne rub. sreb.	500
Inspektorowi	300
Nauczycielom:	
Pisma Świętego	200
Teologii Dogmatycznej	200
Teologii Moralnej	200
Historyi Kościelnej	175
Homiletyki	150
Literatury Ruskiej	300
Historyi Ojczystej	300
Języka Łacińskiego	200
" Francuskiego	250
" Niemieckiego	250

Kościelnych obrzędów i śpiewu	100
Ekonom	200
Pisarz	200
Na utrzymanie Uczniów	4125
Na wszelkie inne rozchody	1000
wogóle	8650

Uwagi. 1) w Seminarium Mińskiem gdzie się uczą i dyecezyi Mohilewskiej, naznaczono Uczniów w kosztcie Skarbowym: do Dyecezyi Mohilewskiej 40. do Mińskiej 15.-
2) Nauczyciele Świeckiego Stanu liczą się w klassie 14. a Pisarz w XII. służby publiczney.

Towarzystwo Dobroczynności w mieście Mińsku.

Ukończywszy S. p. Biskup Dederko z wielkim nakładem, Kościół Katedralny, zaprowadziwszy Seminarium dla Kleru Świeckiego, urządziwszy dalsze budowle od tych zakładów nie odłączne, zwiedziwszy kilkakrotnie całą Dyecezyą i tam wszystkie zwiedziwszy co do powinności gorliwego i czujnego Pasterza należało, zamierzył uwieńczyć ciągłą pracą powierzoną sobie owczarnią, przez obmyślenie stałego przytułku dzieciom swoim w Chrystusie, który dla wieku zgrzybiałego, kalectwa, lub osieroconego niemowlęctwa, potrzebowali rąk[i] bliźnich swoich, aby im zabezpieczyć ochronę, pomoc i przyzwoite stanowi wychowanie. - W tym zamiarze postanowiwszy wprowadzić do miasta Mińska Towarzystwo Dobroczynności, podobne, jakie przez gorliwego Biskupa Wileńskiego Jana Nepomucena Kossakowskiego w mieście Wilnie założone i utrzymywane było; przedłożył myśl swoją i zamiary ówczesnemu

Gubernatorowi Cywilnemu Mińskiemu fon Radingu, w piśmie urzędowem 1810 roku Stycznia 3° dnia datowanem, prosząc go o przesłanie najpoddańszego przedstawienia Najjaśniejszemu Cesarzowi Aleksandrowi I o koniecznej potrzebie założenia w mieście Mińsku domu dobroczynności dla przytułku wszelkiego rodzaju nieszczęść i sieroctwa. Wskazując na taki zakład: 1) Plac na przedmieściu Trojecką górą zwanem położony, do Plebanii Rzymsko-katolickiej należny, przywilejem Króla Polskiego Jana III nadany. - 2) Oświadczając że z własnego mienia przeznacza na to rub. srebr. 1500 i tyleż ofiaruje Duchowieństwo Dyecezyi Mińskiej, a w ogóle na zakład i początkowe prowadzenie murów summę 3000 rub. ma przygotowaną. 3°) Plan budowy domu, Kościoła i Plebanii, do Najwyższej aprobaty przedstawia. - 4) Oświadcza, że zakład takowy zostawać będzie pod zarządem Sióstr Miłosierdzia reguły S° Wincentego a Paulo, których ze zgromadzenia Wileńskiego przysłać siostrom, te świątobliwe panny przyrzekają. - Jednocześnie prawie bo dnia 7° Stycznia tegoż roku, Marszałek Guberński Miński łącznie z powiatowymi marszałkami i wybranemi od Obywatelstwa Deputowani, przez Postanowienie w protokule obrad swoich zapisane: uwielbiając gorliwość Pasterza i przyjmując z wdzięcznością zamiar jego, wzniesienia domu Dobroczynności w Mińsku, oświadcza, iż obywatele chętnie się przyłożą do dzieła, przynoszącego powszechny użytek.

Za uzyskaniem Najwyższego zatwierdzenia na ten zakład; niezwłocznie niezmordowany Pasterz przystąpił do wykonania dzieła

swojego: w dniu najuroczystszym Imienia Naj-
jaśniejszego Cesarza dnia 30 Sierpnia założono
pierwszy kamień na dom i Kościół dobroczynności
pod wezwaniem Najświętszej Maryi Panny, ja-
ko patronki Najjaśniejszej Cesarzowej wdowy Ma-
ryi Teodorówny, która pod szczególniejszą opie-
kę swoją zakład ten przyjąć raczyła. Obywa-
tele w tym właśnie czasie na wybory dworzań-
skie zgromadzeni do Mińska, a z niemi połączona
cała ludność Chrześcijańska miasta, otaczała
Pasterza swojego, zakładającego z Marszałkami
Dworzaństwa, okazałym obrzędem, węgielny
kamień tego wiecznotrwałego przybytku. - Teatr
Amatorski przez ciąg Elekcyi utrzymywany, po-
mnożył fundusz na prowadzenie murów. Summa
z tego zebrana, do kilku tysięcy rub. srebr. uczy-
niła. -

Najznamienitszą ofiarą na fundusz stały
tego zakładu, była summa 10.000 czerwonych
złotych przez J. W. z Golińskich Wołodkowiczowę
Starościnę Hajeńską zapisana. A nadto na utrzy-
manie zakładu były ofiary każdoroczne od
członków Towarzystwa Dobroczynności, przystępują-
cych ochoczo do tak miłego Bogu i użytecznego blis-
nim dzieła. -

Fabryka pośpiesznie nader postępowała i już
jedna połowa ogromnego gmachu bliska była
zakończenia: gdy rok 1812 pamiętny w dziejach Euro-
py a szczególniej w Cesarstwie Rossyjskiem, prze-
wał chwilowo dzieło przez miasto Mińsk i jego
obywateli nader pożądane. - Po przejściu wojen-
nej burzy, zakończono w prawdzie połowę domu,
wprowadzono doń Siostry Miłosierdzia, dzieci
sieroty, niedołężne weteranki i chorych ubogich;
ale już przewodnik i wspieracz najgorliwszy
tego dzieła, nie mógł być przytomny! Zamieszkał

on ciągle przy Infułacyi swojéj w Otyie i tam zakończył dnie przykładnego swego życia w miesiącu lutym 1829 roku. –

Mińskie Towarzystwo Dobroczynności osierocone od swego założyciela i Prezesa nie władnie naraziе funduszowego Kapitału, nie było w stanie dokończyć drugiéj połowy murów i w środku ich założonego Kościoła Parafialnego. – Sprzedało je na Seminarium Kleru Grecko-Rossyjskiego, a za wzięty kapitał zakupiło obszerny i wygodny dom murowany: do którego cały zakład dobroczynności przeniosło. – Utrzymuje się on i dotąd pod zwierzchniczym zarządem Gubernskiéj Powszechnéj Opieki, przy pomocy Sióstr Miłosierdzia.

---

90. Dziedziłowicze. Majętność dziedziczna rodziny Śliziениów w powiecie Borysławskim położenie mająca, odległa od Miasta gubernskiego Mińska o mil. 14, od powiatowego mil. 8. – Przy wsi Dziedziłowiczach nie odlegle od dworu położonéj, Rafał Ślizień Instygator W. K. Lit. fundował nowo Kościół Rzymsko-Katolickiego obrządku, pod wezwaniem Najświętszego Serca Zbawiciela. –

Kościół takowy w 1798 roku z drzewa odbornego zbudowany na podmurowaniu Kamiennem, jest w figurze krzyża kopułą ośmiościenną i cztérema wieżami ozdobiony; dach gontą pobity a załamania na kopule i facyatach białą ociągnięte. – Wizytujący znalazł kościół takowy szczególniéj w dachu potrzebujący opatrzenia i przekrycia. Posadzka w kościele z cegieł ułożona. Wnętrze kościoła jest ośmiokątowe, w zagięcia na węgłach zajmują Zakrystye i Loże dla familii Kollatora. – Sufit obity

tarcicami aż do wierzchu Kopuły i takowy jak równie ściany błękitne pod pokost pomalowane. Około Kopuły rozciąga się galerya z balasami czarno pomalowanemi. Po ścianach Kolumny na optykę pomalowane.

Kościół ten mieści ołtarzów trzy. Wielki na czterech Kolumnach Korynckiego porządku z drzewa budowany, snicerszczyzną ozdobiony, mieści pryncypalny obraz ukrzyżowanego Zbawiciela, nad nim wyobrażenie Najświętszego Serca jego, nad takowym unoszący się Pelikan dobrej snicerskiej roboty, własną krwią karmiący dzieci swoje. Cyborium również snicerskiej roboty malowana i złocona. Ołtarz ten podniesiony nad posadzkę na cztery gradusy. Ołtarze boczne, również z drzewa budowane snicerską robotą i pomalowaniem ozdobione: w jednym z nich Obraz pryncypalny N. P. Maryi Różańcowej a u góry [Obrazy] S. Tekli. Drugi z obrazami S. Piotra z Alkantary i S. Rafała Archanioła przywracającego wzrok Tobiaszowi.

Przy ścianie jest wystawiony piękny pomnik w kształcie ołtarza z drzewa budowany, lakierowany i złocony z kamieniem grobowym pokrywającym zwłoki ś. p. Michała Śliżenia, Marszałka Pow. Borysławskiego przez syna jego Józefa b. Marszałka borysłowskiego.

Ściany Kościoła ozdobione są rozmaitemi obrazami a między temi znajdują się ryciny przypominające mękę najświętszego Zbawiciela, stosownie do nabożeństwa Wielko postnego ułożone. Zdobią jeszcze też ściany zwierciadła z lichtarzami dla oświecenia Kościoła.

Na chorach organ o 9-ciu głosach w pięknej architekturze wystawiony.

Zakrystya z prawej strony ołtarza znajdująca się mieści w sobie srebra kościelne, sprzęty i apparata w dostatecznej ilości i dobrym porządku znajdujące się.

Dzwonica dwupiętrowa, z drzewa budowana, w niej zawieszone trzy dzwony, ważące wogóle śpiżu pudów 19.–

Cmentarz, odległe od kościoła położony, ogrodzony parkanem z drzewa.

W obrębie parafii Dziedziłowickiej o 6 wiorst od kościoła we dworze Mściż zwanym znajduje się kaplica w oficynie murowanej urządzona. Z Indultem stałym przez ś. p. Biskupa Dederko nadanym, Dziedzic tej majętności J. W. Józef Śliźień utrzymuje przy niej ciągłego Kapłana, który razem i w kościele Dziedziłowickim bywa pomocą.

Zabudowanie Plebanii i dalszych ku wygodzie budynków odpowiada potrzebie miejscowej.

Biblioteka funduszowa składa się z ksiąg religijnej treści wogóle tomów 69.

Fundusz ziemny i sumowy stosownie do zapisu funduszowego przez ś. p. Rafała Śliźienia Instygatora Litewskiego w roku 1798 Maja 31 dnia uczynionego i dostatecznie uprawnionego, ma Pleban nadanej ziemi na zabudowanie i ogrody morg 1 prętów 234 i osobno sianożęcia morgów 2.–

Z mocy tegoż zapisu corocznej wypłaty z dochodów majętności Dziedziłowicz rubli srebrnych 210.– Na lampę codziennie przed Najświętszym Sakramentem gorzeć mającą rubli 21.–

Osobno Józef Śliźień b. Marszałek powiatu Borysowskiego, zapisem 1801 roku Listopada 5 dnia datowanym i uprawnionym summę rub. sr. 1500 funduszowi Dziedziłowickiemu dodawszy procent od niej po r. s. 105 corocznie z majętności jego Mścizy wypłacać się powinny na utrzymanie Komendarza przy kościele Dziedziłowickim przeznaczył.

Z testamentu ś. p. Jana Chocianowskiego suma 1500 złotych polskich na obligacye w kościele Dziedziłowickim, z obowiązkiem wypłacania corocznie procentu przez sukcesorów

jego po rub. sr. 15.

Z tych funduszów powstałe obligacye na Plebana włożone były następne: 1) Za parafjan msza ś. śpiewana co każde święto i co niedzielę. 2) Za fundatorów mszy ś. czytanych corocznie po 156 - osobno przez Komendarza odprawić się powinnych 104 - Z Legacyi Chocianowskiego 52. Aniwersarzów co rok za zmarłych 2.

Kościół Dziedziłowicki odległy jest od sąsiedniego parafialnego kościoła Omniszewskiego o mil 2.

Dusz płci obojej Rzymsko-Katolickiego wyznania do parafii do parafii Dziedziłowickiej należących, przy wziyciu 1829 spisanych było wogóle 1037.

Przez nowe rozporządzenie Rządowe Kościół Dziedziłowicki zapisany został do klasy V. Pleban pobiera corocznie ze skarbu po rub. sr. 230 i ma wydzielony uczastek ziemi. -

---

91. Ihumeń - Dobra przedtym duchowne, należące do dóbr stołowych Biskupa Wileńskiego, przy wcieleniu kraju gubernię Mińską składającego do Rosyi zabrane zostały na skarb i rozdzielone przez Dary Monarsze na kilka części, oprócz miasteczka Ihumenia podniesionego na miasto powiatowe, leżące w obwodzie parafii Śmiłowickiej przez Ks. ks. Missyonarzy tam rezydujących utrzymywanej. Brak nabożeństwa w obrządku Rzymsko-Katolickim dla urzędników i innych osób, mieszkających w Ihumeniu, odległość od kościoła parafialnego mil 3½ stały się mocną pobudką obywatelom do uczynienia dobrowolnej składki na wybudowanie kościoła filialnego. Zamiar ten pobożny dokonany został przez X.X. Missyonarzy Śmiłowickich, którzy dołożywszy do ofiar obywatelskich z własnego funduszu; w 1799 rozpoczęli budowę kościoła w Ihumeniu i takową w 1800 roku dokonawszy, na dniu 15 listopada uroczyście poświęcili pod tytułem Podwyższenia S. Krzyża.

Kościół ten w figurze prostokąta podłużnego z drzewa wybudowany z wystawą na czterech kolumnach wspartą - mieści wewnątrz ołtarze trzy na optykę malowane; w wielkim

kolosalna figura Ukrzyżowanego Zbawiciela 3½ łokcie wysoka; w bokowych obrazy pryncypalne. Niepokalanego Poczęcia Maryi P. i S. Józefa Oblubieńca.

Zakrystya w srebro apparatu i inne do ss. obrzędów sprzęty, dostatnio przez XX Misyonarzy Śmiłowickich opatrzona.

Szpital. Obywatelka miasta Ihumania Maryanna Kulikowska zapisem w r. 1812, grudnia 12° uczynionym dom swój dziedziczny z ogrodem na szpital zapisała, wkładając obowiązek na ubogich w nim mieszkających, modlenia się za jej i krewnych dusze; o liczbie łóżkowych wszystka nie powiedziała.

Dom na mieszkanie kapłana i dalsze jego wygody, budowle okazały się dostatecznemi. – Ziemi na zabudowania i ogrody przez miasto nadanej było morgów 2 prętów 20. Ziemi i sianożęci do szpitalu należnej morgów 2 pr. 246.

Z ofiar obywatelskich na fundusz dla kapłana nie większa zgromadziła summa jak rs. 600, i ta w niepewnym ręku złożona, przechodząc przez sądy dzielcze nie czyniła ostatecznie więcej rocznego procentu jak r. s. 40. Dom XX Misyonarzy Śmiłowickich zaradzał temu niedostatkowi, wydatkując z własnych dochodów na utrzymanie w Ihumieniu kapłana, kościoła i posługi w gotowym groszu i produktach rocznie po r. s. 684. k 70½.

Filia Ihumeńska rozciągała się na mil 3½, granicząc ze wschodu i południa z parafiami Błońską i Śmiłowicką, od zachodu i północy z Berezyńską. –

Ludność jej parafian Rzymsko-Katolickiego wyznania w 1842 r. liczona, w 119 domach zamieszkała wynosiła w ogóle dusz 904. –

Przy nowem rozporządzeniu Kościołów Ihumeń-
ski podniesiony został na parafialny i zaliczo-
wany do klassy V;- pleban pobiera w rocznej wypła-
cie ze skarbu po r. 230 i na swój użytek wydzielo-
nej ziemi dziesięcin 30.-

92. Rubieżewicze. Miasteczko dziedziczne
xiążąt Radziwiłłów ordynatów Nieświckich,
które łącznie z majętnością tegoż miana było
wyprzedane obywatelowi Łopotowi, po śmier-
ci jego poszła pod rozdział sądowy między
wierzycielmi i znowu w znaczniejszej części do
właścicielstwa Radziwiłłów powróciła.
W Miasteczku Rubieżewicze Dominik xiążę
Radziwiłł Ordynat Nieświcki uczynił nowy
fundusz na Kościół Rzym.-katolicki para-
fialny i własnym nakładem wybudowawszy
z drewna Świątynię Pańską, uposażył ję przez
zapis 1799 roku, listopada 10 datowany.
Kościół Rubieżewski w figurze prostokątu
podłużnego wybudowany, długi łok. 27, szeroki
12, wysoki 8- poświęcony został pod tytułem
Imienia Maryi 1800 roku, dnia 2 lutego,- poło-
żony na placu sto kilkadziesiąt prętów ob-
szernym przy ulicy Nowogródzką zwanej.
Wewnątrz mieści ołtarzy z drewna budowanych
snycerszczyzną ozdobionych cztery.- Wielki ma
obraz Ukrzyżowanego Zbawiciela, w bokowych
obrazy na deskach malowane N. Maryi P.
Niepokalanego poczęcia SS. Apostołów Piotra
i Pawła i S. Anny. Organ nowo wybudowany
na sprawienie jego- Parafianin Rubieżewicki
Pątkowski zrobił ofiarę 150 r. srebr.-
Szpital w 1892 roku wybudowany nakładem
córki fundatora xężniczki Stefanii.- Obecnie
ubogich w nim zamieszkałych wszystkich nie po-
mieściła.

Zakrystya ubogo uposażona, naczynia obrzędowe powiększy część z miedzi wyzłacane, podobnież i apparata w niewielkiej ilości i mało cenne okazały się.

Parafia Rubieżewicka, który kościół odległy jest od miasta Mińska o wiorst 63 - graniczy z parafiami Kojdanowską o wiorst 21. Stołpecką o wiorst 24. Iwienicką o wiorst 21. - Z Wołmińską o wiorst 24.

Ludność jej Rzym.-katolickiego wyznania, w r. 1842 spisana w 581 domach zamieszkała wynosiła w ogóle dusz - 4186.-

Fundusz plebański nadania xiążęcia Dominika Radziwiłła, przez dekret Exdywizyi Rubieżewickiej uległ zmianie; a w czasie wizyty Metropolitalnej w 1829 r. odbytej składał się z następnych szczegółów: z jednego folwarku Morozowicze zwanego; z jednej wioski w której Dymów włościańskich ciągłych 4-czyńszowych. Dusz męskich do ostatniej rewizyi zapisanych 15.- Ziemi w ogóle wiłok 15 morgów 22 prętów 253.-

Z tego funduszu wizyta Metropolitalna dochodu rocznego wyniosła r. s. 150.-

Plebania w dom mieszkalny i inne zabudowania okazało się przyzwoicie opatrzona.- Kościół Rubieżewicki pomieszczony został w klassie IV. Pleban pobiera co rocznej wypłaty ze Skarbu rub. 275, i na korzyść swoją wydzielonej ziemi dziesięcin 30.-

---

Wiek XIX.

93. Grodek. Miasteczko obywatelskie dziedzictwa Chmarów, leży w powiecie Mińskim o mil 2 od miasta Gubernskiego odległe. W roku Adam Chmara wojewoda miński, piękny

murowany Kościół Rzym.-Katolicki, wystawił i dołożył starania aby na parafialny przeznaczony został.

Kościół Gradecki pięknej architektury w figurze podłużnego prostokątu: z ozdobną naczelną facyatą, dokończony został w r. 1802 i dnia 11 kwietnia tegoż roku poświęcony przez Xa Antoniego Bukatego Infułata i Sufragana Dyecezyi Mińskiej, pod tytułem Narodzenia N. Maryi P. i Sgo Stanisława. - Mieści we wszystkich ołtarze w Wielkim, obraz Chrystusa Pana Ukrzyżowanego; w bokowych N. Maryi P. i Sgo Stanisława Biskupa Męczennika.

Zakrystya w srebro i wszelki sprzęt kościelny przez tegoż Fundatora uposażona. - Tegoż roku września 2 dnia za rozporządzeniem władzy dyecezalnej zesłany delegowany, wydzielił obszar nowo powstającej parafii Gradeckiej, odgraniczywszy ją od sąsiadujących: na wschód od Parafii Mińskiej o milę 1, na południe od Zasławskiej w takiej że odległości; na zachód z Radoszkowską o milę 1. na północ z Stajeńską o półtory mil.

Ludność jej Rzym.-Katol. wyznania w 1842 roku spisana, wynosiła dusz w ogóle - 2435, zamieszkała w 422 domach.

Kaplice filialne w obrębie parafij - 1szo pałacu Siemkowicza obywatela Chmary o ½ mili od Kościoła odległa w osobnej sali urządzona, upoważniona jest indultem Biskupim, a przez dziedzica wszelkim sprzętem do S. ofiary ołtarza opatrzona. 2o przy folwarku Zmienin tegoż Chmary, o milę oddalona od Kościoła, z drzewa w sześcio-kąt zbudowana, poświęcona pod tytułem S. Barbary P.M. i opatrzona indultem Biskupim. -

Fundusz plebański przez wyżej wzmiankowanego

wojewodę Chmaryca 1802 r. Grudnia 17 nadany; składał się z ziemi i sianożęci morgów 6 prętów 150, z corocznej wypłaty dla Plebana z dóbr Siemkowa por. z. 150 i w produktach ilości potrzebnej na wyżywienie czterech osób do posługi kościoła z plebana przeznaczonych.

Obowiązki do funduszu przywiązane następne: odprawianie w każdy kwartałowy piątek mszy s. śpiewanej na intencję fundatorów, a w każdą Niedzielę za parafian.

Plebania przyzwoicie do potrzeby miejscowej zabudowana.

Podług nowego rozporządzenia kościół Grodecki zapisany do klassy V. Pleban pobiera corocznej wypłaty ze skarbu po. r. 230, i na swój użytek ma wydzielonej ziemi dziesięcin 30.

94. Strozow, Majętność obywateli Bernowiczów w Mińskiej gubernii powiecie Słuckim położona; odległa od miasta Mińska mil 13 od Słucka.

W miasteczku Strozowie właściciel jego Michał Bernowicz Radca Stanu; wzniósł własnym nakładem Kościół Rzym.-katol. murowany pod tytułem Zdjęcia z Krzyża Chrystusa Pana i takowy funduszem opatrzył przez zapis w r. 1862 Kwietnia 16 wydany.

Kościół Strozowski wsparty we wnętrzu na 6ciu filarach utrzymujących sufit z deseki ułożony, ma, pod sobą sklepy z ~~ka...~~ katakumbami trzecią część kościoła zajmujące. Ołtarze 3 z muru architektonicznie wybudowane. W Wielkim Obraz Zdjęcia z Krzyża Chrystusa Boga Zbawiciela. Obrazy: N. Maryi P. i Sgo Michała Archanioła.

Zakrystya w srebro, apparata i dalsze sprzęty przyzwoicie opatrzona.

Bractwo Rożańcowej Maryi P. zaprowadzone w tym kościele; nie ma nadania funduszowego.—
Szkołę parafialną fundator życzył sobie zaprowadzoną; i na ten cel przeznaczył dodatek do pensyi organistego corocznie po r. s. 12.—
Parafia Strozowska graniczy na wschód i południe z parafią Słuchą, na zachód z Kopylską, na północ z Usołsiańską.—
Ludności jej R. K. wyznania w 239 domach zamieszkała, 1842 roku spisana wynosiła dusz 1148.—
Fundusz plebański wyżej okazany wymieniony składał się z ziemi morga 1, pr. 150 i alimentu, na majętności Strozowie opisany, wynoszącej w gotowym groszu i produktach r. 136. k. 75.
Do niego przywiązany obowiązek odprawiania w każdym tygodniu jednej mszy czytanej za zmarłych.
Plebania w domu mieszkalny i inne do wygody budowle należycie opatrzona.
Kościół Strozowski zapisany do klasy V. Pleban pobiera r. 230 i ma wyznaczone na swój użytek ziemi dziesięcin 30.

---

96. Stermanowicze. Majętność obywateli Szyrynów w dawnem Województwie Połackiem, teraz w gubernii Wileńskiej, powiecie Dziśnieńskim, odległa od miasta Wilna mil 35, od Mińska 30, od powiatowego Dzisny mil 5,—na wybrzeżu rzeki Dziśnienki położona.

Rok 1810.

Kościół Stermanowicki jako parafialny wziął następnie swoje z zapisu funduszowego dziedziców tej majętności Józefa, Antoniego, Justyna i Wicentego Szyrynów, którzy zapisem fundusz-

wym w r. 1810, lipca 6 dnia datowanym, 8go tegoż miesiąca na Urzędzie powiatowym Dziśnieńskim przyznanym i tegoż roku sierpnia 2 dnia przez Biskupa dyecezalnego Jakuba Dederkko zatwierdzonym, stałe uposażenie dla Kościoła i plebana postanowili.–

Kościół mierney wielkości z muru na takichże sklepach wzniesiony, zdobiący dwie naczelne wieże i facyata;– we wnętrzu mieści ołtarzy 5, również murowanych w pięknej architekturze statuami i rzeźbą zbogaconych;– w wielkim statua Chrystusa Pana Nazareńskiego z gipsu odlana, pozłotą powleczona, którą zastania obraz Najświętsze serce Zbawiciela wyobrażający. W czterech bocznych ołtarzach jednostajnej architektury, pryncypalne obrazy są: P. Maryi Częstochowskiej – Sgo Mikołaja Biskupa, S. Antoniego z Padui, – i Przemienienia Pańskiego.– Kościół ten jak dawno i przez kogo wystawiony, Wizyta nie pomienia, zawiadamiając tylko że w r. 1810 na nowo pokryty i w ścianach naprawiony został.–

Zakrystya w srebro, apparata i dalsze sprzęty przyzwoicie opatrzona.

Bractwo pod tytułem Przemienienia Pańskiego nie ma osobnego funduszu; utrzymuje się z ofiar pobożnych i jałmużny.

Szpital również nadaniem nie opatrzony, ma dom porządny nowo wystawiony nakładem i staraniem miejscowego Plebana, w którym mieszka 7 osób ubogich posługą w Kościele zajmujących się.

Kościół filialny na przeciwnem wybrzeżu rzeki Dzisnienki położony w majętności obywatela Józefa Szyryna, dawno wymurowany, a przez właściciela z ruiny i opustoszenia w roku 1826 dźwignięty i porządnie opatrzony; figury ośmio-

ściennej z okazałą kopułą. Ściany wszystkie i skle-
pienie pokryte optycznem malowidłem, z obraza-
mi stacyjnemi męki Zbawiciela, dwunastu Apo-
stołów i innemi z dziejów świętych. Ołtarz jeden
z figurą ukrzyżowanego Chrystusa Pana.–
Zakrystya posiada część apparatów i sprzętów,
a reszty dostarcza w potrzebie Kościół Stermanowicki.–
Kaplice w obrębie parafij są dwie: jedna w
majętności Bolkowic obywatela Bolowiyec,
druga przy folwarku plebańskim Rzęgkon.
obie z drzewa wybudowane, czyli mają fun-
kowe nadania, i czy opatrzone Indulkta-
mi, wizyta nie powiedziała.
Parafia Stermanowicka. Za Instrumentem
Dyecezalnego Biskupa od sąsiadujących
oddzielona granicy, z kościołami parafial-
nemi R. K^mi: Pohoskim o mil 3,– Żadorowskim
o mil 14,– Udziałskim o mil 5,– Mosarskim w
takiejże odległości.
Ludność jej R. K. wyznania w 1842 r. spi-
sana wynosiła w ogóle dusz 25410.–
Fundusz Plebański przez wyżej wymienionych
braci Szyrynów nadany, składał się: z fol-
warku Rzęgki zwanego, do którego dodano
włókę 1, zawierających dymów włościańskich
ciągłych 3. Ludności męzkiej łącznie z czela-
dzią folwarkową do ostatniej rewizyi zapisa-
nej dusz 18.– Ziemi w ogóle włók 10, morgów 12, prę-
tów 50. Karczma 1. Osobno z legatów przez tych-
że Szyrynów uczynionych corocznej wypła-
ty pobierał pleban po rs. 76. k 70.
Obowiązki z funduszu powstałe były następ-
ne: za dusze rodziców fundatorów w każdym
tygodniu msza św. czytana 1. Za dusze Wiecz-
nego w miesiąc msza [illegible] 1. Aniwersarzów

za zmarłych co rok 4.-
Plebania. Dom murowany obszerny o jednym piętrze, lecz przez starość i opuszczenie znacznie zrujnowany i kosztownej naprawy wymagający - dalsze zabudowanie plebańskie odpowiada miejscowej potrzebie.-
Dochodu rocznego z tego funduszu Wizyta Metropolitalna wykazała r. 176.-
Kościół Stermanowicki zamieszczony w klasie V. Pleban pobiera corocznej wypłaty ze Skarbu por r 230 i ma na wyżytek swój wydzielonej ziemi dziesięcin 30.-

96. Błoń. Majętność Błoń w gubernij Mińskiej powiecie Ihumeńskim położona odbyła od wioski o mil 8, od Ihumenia 5, Po kassacie zgromadzenia Jezuickiego oddaną była na wieczny dzierżawę Putkamerom, od których wszakże niedawnym dostała się we władanie obywateli Osowskich.-
W tej majętności był kościół drewniany po Jezuitach pozostały pod tytułem Sgo Jana Regisa. Kto był fundatorem na tem miejscu XX Jezuitów, i w jakiej dacie zamieszkali w Błoniu ci Ojcowie, Wizyta Metropolitalna nie zostawiła wzmianki.-
Kościół po Jezuicki dawnością czasu rujnujący się odbudowany został na nowo z drzewa brusowanego w figurze krzyżowej i imieniem tegoż Sgo patrona poświęcony; czyim nakładem to się dopełniło, wizyta rzeczona opuściła wyrazić.- We wnętrz mieści Ołtarzy 5. W wielkim obrazie pryncypalny Sgo Jana Regisa, w bokowych nie ma żadnych osób urządzonych, nad mensami zawieszono obrazy Sgo Ignacego Lojoli i Sgo Józefa Oblu-

bieńca Andrzej dwie statui zdobią dwa ostatnie ołtarze, wyobrażające Chrystusa Pana i Najświętszą Matkę Jego.

Zakrystya w srebro apparata i dalsze sprzęty dostatnio opatrzone.

W Obrębie parafii znajdują się R. Kc. kaplice.

1a Bogumiłki zwana, o mil 2 od Kościoła odległa; z drzewa brusowanego wybudowana, ma wewnątrz trzy ołtarze w Wielkim Obrazie N. Maryi Panny w bokowych S.S. Michała Archanioła i Antoniego Padewskiego. W zakrystyi znajdują się sprzęty do ss. obrzędów potrzebne. 2a przy dworze Antopolskim, w roku 1813 przez policyę opieczętowana i dlatego nie opisana. Obie, czy mają jakowe fundusze i czy upoważnione indultami wizyta nie pomieniła.

Fundusz Plebański po Kassacie XX Jezuitów Kościół Błoński jako parafialny otrzymany był z kassy Komissyi Edukacyjnej, która corocznie wypłacała plebanowi po rub. 200. Biskup Dyecezalny Xże Massalski rozporządzeniem w 1786 r. uczyniony ujęt z takowej ilości r. 600. Następnie po zniesieniu rządu, Skarb wypłacał co rocznie na utrzymanie plebana r. s. 110. k. 50.

Dar ś.p. Róży Putkamerowej Radczyni Stanu testamentem jej w r. 1814 sporządzonym, zapisany, i na majętności Błonin zabespieczony w summie 4500 r. s. pomnożył dochody plebana z wypłacającego się co rocznie procentu po r. s. 315; dyższe dokumentem dozwoliła fundatorka wstępu do lasów Błońskich na potrzeby plebanów. Nad to

miał fundusz ziemi morgów 8, pod zabudowaniem i ogrodami.

Wizyta Metropolitalna wykazała dochodu corocznego dla plebana 425 r. 50 k.

Obowiązki funduszowe były odprawiane w każdym tygodniu po 2. mszy ss. za dusze Róży, Antoniego i Jacka.

Plebańskie zabudowania przez przypadkowy ogień zniszczone zostały. Ówczesny pleban X. Syrewicz własnym nakładem nowe wystawił budowle, potrzebie miejscowej odpowiadające.

Kościół parafialny Błoński, odległy jest od najbliższego R. K. Kościoła Senafińskiego o mil 4.-

Ludność parafian R. K.ego wyznania, w 1842 r. spisana, wynosiła w ogóle dusz 1583.-

Kościół Błoński zapisany do Klassy V. Pleban pobiera corocznej wypłaty z skarbu r. 230 i ma wydzielony na swój użytek ziemi dzies. 30.-

W całej Dyecezyi Mińskiej podług nowego jej urządzenia wyżej opisanego znajdują się w ogóle Kościołów R. K.ch parafialnych 96; z tej liczby przez Duchowieństwo świeckie utrzymywanych 75, przez zgromadzenia zakonne 21.

Następująca tablica wykazuje ich położenie we względzie Dekanatów do których należą - klass, a dochodu ze skarbu pobieranego.

w roku 1849 - Dwa powiaty Wilejski i Dziśnieński.

Koniec części pierwszej.

Spisanie

Przedmiotów zawartych w Części I^ej.

Strona

Strona

Strona

Swierzeń. Miasteczko z kościołem parafialnym
Pohost. Wzmianka o rodowodzie domu Sapiehów
Kościół parafialny w Pohoście.
Zadorowe. Kościół parafialny.
Lachowicze. Kościół parafialny.
Korzeń. Kościół parafialny
Świeniec. Kościół parafialny.
Dokszyce. Wzmianka dziejowa o rodzinie Hirszków.
Kościół parafialny Dokszycki i jego filie.
Łohojsk. Wzmianka o rodzinie Skuminów Tyszkiewiczów.
Kościół parafialny w Łohojsku.
Bobrujsk. Krótka charakterystyka tego miasta.
Wzmianka o rodzinie Dryznów.
Kościół parafialny w Bobrujsku.
Mozyr. Wzmianka dziejowa o tem mieście.
Kościół parafialny w Mozyrzu
Zadzieże. Kościół parafialny.
Stołpce Krótka statystyka tego miasta.
Kościół parafialny w Stołpcach.
Wałkołata kościół parafialny.
Duniłowicze. Kościół parafialny.
Zasław. Wywód dziejowy tego miasta
Kościół parafialny w Zasławiu
Ostrohladowicze. Kościół parafialny.
Wzmianka dziejowa o książętach Szujskich.
Głębokie krótka statystyka tego miejsca.
Wzmianka o rodzinie Horsaków
Kościół parafialny w Głębokiem.
Łahiszyn. Wzmianka dziejowa o tem miejscu
Kościół parafialny w Łahiszynie
Rzeczyca m. powiatowe, - parafia Rzeczycka.
Petryków. Wzmianka o Janie Karolu Chodkiewiczu

Strona

Kościół parafialny w Petrykowie

Ziembin. - Wzmianka o rodzinie Sakowiczów

Parafia Ziembińska.

Mióry. Wzmianka o rodzinie K.K. Światopełków Mirskich

Kościół parafialny w Miorach

Berezyna Ihumeńska. Kościół parafialny

Berezyna. Wiadomość dziejowa o tem miejscu.

Kościół parafialny w Berezynie

Udział. Parafia Udzialska.

Berezyna Borysowska. Krótka statystyka tego miasta.

Parafia Berezyńska

Druja krótka statystyka tego miasta

Parafia Drujska.

Cimkowicze. Kościół parafialny.

Dawidgródek. Kościół parafialny

Zamoście. Wzmianka o Andrzeju Winko Ratomskim

Kościół parafialny w Zamościu

Mikołajewszczyzna. Kościół parafialny.

Kościeniewicze. Kościół parafialny.

Horodyszcze. Wzmianka o rodzinie Kopciów.

Parafia Horodyska

Kościół filialny w Połoście.

Kiemieszowce. Kościół parafialny.

Parafianów. Kościół parafialny

Raków. Wzmianka o rodzinie K.Ks. Sanguszków.

Parafia Rakowska

Kłusk. Wzmianka dziejowa o tem miejscu

Parafia Kłuska

Uzda - Kościół parafialny.

Wzmianka o rodzinie Zawiszów

Cholajewicze. Wzmianka o rodzinie K.Ks. Druckich.

Parafia Cholajewicka

Lubieszew Parafia Lubieszewska.

Prozoroki. Parafia Prozorocka

Starczyce. Kościół parafialny

Chołopienicze Wzmianka o rodzinie Chaleckich

Parafia Chołopienicka.

Kotkinów. Wzmianka o KK. Druckich Sokolińskich

Kościół parafialny Kotkinowski

Kimbarówka. Parafia Kimbarowska

Olkowicze. Kościół parafialny.

Spas: Kościół parafialny.

Iłża. Kościół parafialny.

Łużki. Parafia Łużecka

Jaremicze Parafia Jmenicka

Łachwa. Kościół parafialny

Smiłowicze. Parafia Smiłowicka.

Mołodeczno. Parafia Mołodeczańska

Wzmianka o rodzinie KK. z Koziełka Ogińskich.

Serafinisk. Parafia Serafińska

Łuczaj: Kościół parafialny.

Krzywicze. Parafia Krzywicka

Wzmianka dziejowa o rodzinie Boryków Chodźków

Choromce. Kościół parafialny.

Koroleszczewicze. Kościół parafialny.

Świsłocz. Kościół parafialny.

Kopaszkiewicze. Kościół parafialny.

Bobowna. Kościół parafialny.

Mosarz. Kościół parafialny.

Wzmianka dziejowa o rodzinie Brzostowskich

Omniszew. Kościół parafialny.

Wzmianka dziejowa o rodzinie Wattowierów.

Katedra Mińska

Wiadomość dziejowa o zakonie KK. Jezuitów.

Strona

Kościół Katedralny
Instalacja Dyecezyi Mińskiej
Seminaryum dla świeckiego kleru początkowe
Nowe urządzenie Dyecezyi Rzymsko Katolickich w Państwie Rosyjskiem
Nowe urządzenie seminaryów dyecezalnych
Dom i Towarzystwo dobroczynności w mieście Mińsku
Rzędzetowicze. Kościół parafialny
Ihumeń. Kościół parafialny.
Kobielewicze. Kościół parafialny.
Gródek. Kościół parafialny.
Hrozów. Kościół parafialny.
Hermanowicze. Kościół parafialny
Błoń. Kościół parafialny.

Tablice zbiorowe.

I. Stan kościołów parafialnych podług nowego urządzenia
II. Pierwiastkowe fundusze tym kościołom nadane
III. Fundusze Altaryi, Filij, Bractw pobożnych, Szpitalów i szkół parafialnych

№	Rok	Lista kościołów	№	Rok	parafialnych
1	1390	Stajno	49	1642	Uździał
2	1390	Mińsk	50	1646	Druja
3	1396	Pińsk	51	1647	Cimkowicze
4	1419	Słuck	52	1649	Dawidgródek
5	1419	Kapyl	53	1649	Zamoście
6	1434	Chołchła	54	1652	Mikołajewszczyzna
7	1439	Kojdanów	55	1662	Kościeniewicze
8	1447	Radoszkowicze	56	1662	Horodyszcze
9	1450	Kleck	57	1675	Kiemieszowce
10	1453	Dubrowy	58	1675	Parafianów
11	1454	Miadzioł	59	1676	Raków
12	1474	Wołma	60	1677	Hłusk
13	1476	Lebiedziew	61	1682	Berezyna
14	1493	Pierszaje	62	1684	Uzda
15	1500	Krasne sioło	63	1686	Chołajewicze
16	1504	Buda (Budsław)	64	1693	Lubieszew
17	1509	Ikaźń	65	1698	Prozoroki
18	1522	~~Postawy~~ Kamień	66		Starczyce
19	1522	Postawy	67	1703	Chołopienicze
20	1522	Chożów	68	1704	Dołhinów
21	1539	Korzeniec	69	1711	Kimbarówka
22	1545	Niedźwiedzice	70	1722	Olkowicze
23	1583	Dzisna	71	1725	Spas
24	1585	Nieśwież	72	1728	Ilia
25	1588	Smorgoń	73	1741	Łużki
26	1593	Pohost	74	1746	Jwieńce
27	1601	Zadorożе	75	1746	Lachwa
28	1602	Lachowicze	76	1747	Smilowicze
29	1605	Korzeń	77	1762	Mołodeczno
30	1606	Iwieniec	78	1762	Serafinek
31	1608	Dokszyce	79	1766	Łuczaj
32	1609	Łohojsk	80	1770	Krzywicze
33	1615	Bobrujsk	81	1773	Choromce
34	1616	Mozyr	82	1785	Koroleszczewicze
35	1620	Zadziew	83	1786	Śmiłowicz
36	1623	Stołpce	84	1786	Kopatkiewicze
37	1624	Wołkołata	85	1791	Bobownia
38	1624	Daniłowicze	86	1792	Mosarz
39	1625	Zasław	87	1795	Omniszew
40	1626	Głębokie	88	1797	Okołów
41	1628	Ostrachladowicze	89	1798	Katedra Mińska
42	1634	Łohiszyn	90	1798	Dziedziłowicze
43	1634	Brzozówca	91	1799	Kłumeń
44	1638	Petryków	92	1799	Budsławicze
45	1640	Ziembin	93	1802	Gródek
46	1641	Miory	94	1802	Hrozów
47	1641	Berezyna	95	1806	Łotoń
48	1642	Borysów	96	1810	Hermanowicze

a

I

Tablica

Wykazujące kościoły parafialne składające odtąd Dyecezyę Mińską, z wyszczególnieniem dawnych funduszów, i teraźniejszego ich podziału na klasy i opłaty ze skarbu przeznaczonej, oraz ilości wydzielonej ziemi na użytek plebanów

Wyciąg z wizyty generalnej za rozkazem S.P. Kaspra Cieciszowskiego Metropolity Kościołów R.K. wyznania w Cesarstwie Rossyjskiem — w latach 1829-1830 zaskuteczniony. —

Zakłady Pobożne i Dobroczynne

Liczba porządkowa	Nazwa Dekanatu i Parafji	Kościoły z Muru	Kościoły z Drzewa	Liczba Kaplic	Fundatorowie	Data fundacji Rok	Altarje	Filje z funduszem z muru	Filje z funduszem z drzewa	Filje bez funduszu z muru	Filje bez funduszu z drzewa	Szpitale Budowle	Szpitale Ubodzy męż.	Szpitale Ubodzy kob.	Szkoły parafjalne	Liczba uczniów	Biblioteki tomy	Dwory	Miasteczka
II	**Dekanat Miński**																		
	Katedra Mińska w kościele po Jezuickim	1		12	X^żę Paweł Sanguszko fundował Jezuitów	1631	1			1	3								
2	Mińska Trojecka	1		3	Władysław Jagiełło Król Polski W. X^żę Litew.	1390												1	
3	Dubrowska	1		2	Hlebowicz Starosta Żmudzki	1457					1	1	3	3					
4	Izdecka	1		1	Adam Chmara Wojewoda Miński	1802				1	1								
5	Iwieniecka	1		3	Zygmunt III Król Polski W. X^żę Litewski	1606	1				2	1	6	8				2	
6	Kamieńska		1	2	Mikołaj Karol Zebrzeziński	1522	1				2	1	4	5			82	1	
7	Kojdanowska		1	2	Michał syn Zygmunta X^żę Litewski	1439			1		3				1	10		1	
8	Mikołajewska		1	2	Aleksander Ludwik X^żę Radziwiłł Mark. Lit.	1652					1							1	
9	Pierszajska		1	2	Aleksander Jagiełło Król Polski W. X^żę Lit.	1493					1	1	3	1				1	
10	Rubieżewicka		1	1	XX Radziwiłłowie Ordynatowie Nieświescy	1799						1	2	1				1	
11	Swierzeńska	1		2	Mikołaj X^żę Radziwiłł Kasztelan Trocki	1588	1					1	3	1				1	
12	Uzdeńska		1	2	Krzysztof Kawecczyński	1684				2	3							2	
13	Wołmiańska		1	2	Stanisław i Barbara Dowkszewiczowie	1474				1	1	1	4					2	
14	Lastawska	1		2	Mikołaj Hlebowicz Kasztelan Wileński	1628					1							1	
15	Rakowska		1	2	Hieronim i Konstancya z Sapiehów Sanguszkowie	1676	} po Dominikanach, ich fundusze na osobnej tabeli												
16	Stołpecka	1		2	Aleksander i Zofia z Zienkowiczów Słuszkowie	1623													
16		8	8	42	Ogółem w Dekanacie Mińskim		4		1	5	17	7	25	22	1	10	82	14	4
III	**Dekanat Wilejski**																		
1	Chotenka		1	2	Michał syn Zygmunta X^żę Litewski	1434						1	2	1	1	7	17	1	
2	Chożów		1	2	Książęta Zbarawscy	1522	1					1	1	2	1	12	10	2	
3	Dołhinów		1	3	Książęta Druccy Sokolińscy	1704			2		1	1	2	8			19	1	
4	Dunilowicze		1	2	Jan Issajkowski Dołmat Podkomorzy Okm.	1624					4	1	2	2	1	6	30	1	
5	Illia		1	2	Michał Sawicki Łowczy W. X^żę Litewski	1724			1			1	2	3				1	
6	Kościeniewicze	1		2	Paweł Laskowski fundator Jezuitów	1662													
7	Krasne Sioło		1	2	Aleksander Jagiełło Król Polski W. X^żę Litewski	1500					1						80	2	
8	Kurzeniec		1	1	Jan Iwachno Michajłowicz	1539			1									2	
9	Lebiedziew		1	2	Aleksander Algimunt X^żę Olszański	1476	1											1	
10	Łuczaj	1		1	Elżbieta z Ogińskich Puzynina fundat. Jezuit.	1766					1	1	2	4					
11	Miadzioł Koronny		1	1	Andrzej Sakowicz Kasztelan Trocki	1454					3	1	1	2				1	
12	Ołkowicze		1	1	Aleksander Horain Biskup, sufrag. Żmudzki	1722													
13	Parafianów		1	2	Mikołaj Słupski biskup. Archidyakon Wileński	1675						1	2	2				1	
14	Postawy		1	2	Jerzy Lenowicz i synowie jego	1516						1	2	3			140	1	
15	Radoszkowicze		1	3	Piotr i Mikochna Sękowie	1447						1	4	4			82	1	
16	Spas		1	1	Skorulscy	1725													
							2		4	~~10~~	10	10	20	31	3	25	378	15	4

…ndusze byłe ziemne i summowne

Wsie	Dymy nieosiadłe: Ciągłe	Dymy nieosiadłe: Czynszowe	Dymy nieosiadłe: Ogrodowe	Ilość dusz męskich w rewizyi zapisanych	Ilość ziemi: Włóki	Ilość ziemi: morgi	Ilość ziemi: pręty	Karczmy	Młyny	Kapitały pewne: Ruble	Kapitały pewne: Kop	Kapitały niepewne: Ruble	Kapitały niepewne: Kop	Summaty: Ruble	Summaty: Kop	Dochód roczny: Ruble	Dochód roczny: Kop	Obowiązki z tych funduszów wieczne: Mniejsze spisane na rok	Obowiązki z tych funduszów wieczne: Mniejsze ustanowione na rok	Zamiana na pensje ze Skarbu podług klas przeznaczonych: Klasy	z Skarbu: Ruble	Zboża: 10 ciny	Liczba ogólna dusz R. Katolickiego wyznania w każdej parafji, podług spisu na 1842 rok uczynionego
,	,	,	,	,	,	,	,	,	,	,	,	,	,	,	,	,	,	,	,	I	600	,	1,1296
1	7	,	,	19	10	15	150	1	1	,	,	,	,	432	20	600	,	4	52	III	400	30	3499
,	,	,	,	,	1	17	10	,	,	,	,	,	,	210	,	270	,	,	52	IV	275	30	2326
,	,	,	,	,	,	6	150	,	,	,	,	,	,	250	,	150	,	,	52	V	230	30	2435
4	10	,	21	98	37	6	,	2	1	1100	,	,	,	,	,	684	80	,	104	III	400	30	4721
3	18	,	5	55	40	28	,	3	1	,	,	,	,	,	,	106	25	,	104	III	400	30	3028
1	1	,	7	5	6	15	,	,	,	,	,	,	,	205	50	265	50	,	156	III	400	30	9859
2	13	,	21	83	8	25	150	,	,	,	,	,	,	15	,	291	41	,	52	IV	275	30	2197
3	13	,	,	44	19	22	,	2	,	,	,	,	,	,	,	320	,	,	52	V	230	30	2614
1	5	,	,	15	15	22	253	,	,	,	,	,	,	1	,	150	,	,	,	IV	275	30	4196
1	,	,	9	24	6	18	,	,	,	,	,	,	,	178	20	234	67	,	120	V	230	30	2404
4	8	4	,	31	31	,	,	,	,	600	,	,	,	,	,	199	30	,	52	IV	275	30	3278
3	14	,	2	49	22	,	,	,	,	919	15	,	,	,	,	364	65	,	104	IV	275	30	6000
3	27	,	3	90	44	15	,	1	,	,	,	,	,	,	,	650	,	,	,	IV	275	30	2904
,	,	,	,	,	,	,	,	,	,	,	,	,	,	,	,	,	,	,	,	IV	275	30	3341
,	,	,	,	,	,	,	,	,	,	,	,	,	,	,	,	,	,	,	,	V	230	30	1463
																							66
24	126	4	67	513	245	11	113	19	2	2619	15	,	,	1185	90	4286	58	4	900	,	5045	450	66194
		,	,	19	9	1		,	,	600	,	,	,	,	,	273	75	52	104	V	230	30	785
3	10	,	,	45	21	14	15	,	,	,	,	,	,	,	,	245	,	2	,	V	230	30	880
1	10	,	12	44	10	20		1	,	4995	,	,	,	28	,	574	35	28	216	IV	275	30	3600
2	4	,	,	70	52	29	244	1	,	1200	,	760	,	,	,	830	,	12	170	IV	275	30	5454
4	32	,	,	23	10	28		,	,	,		,	,	180	.	384	4	52	104	V	230	30	2296
2	10	,	,	,	,	2		,	,	,	,		,	225	,	225	,	4	52	IV	275	30	2709
,	,	,	,	70	20	23		1	,	1650	,		,	,	,	684	,	,	272	IV	275	30	2188
4	22	,	10	,	11	1		,	,	1200	,		,	93	,	205	,	4	252	V	230	30	3259
1	,	,	11	42	15	22		,	,	960	,		,	30	,	307	60	,	272	V	230	30	1009
2	11	,	,	,	,	15		,	,	,	,		,	300	,	300		52	104	IV	275	30	4359
,	,	,	,	32	10	19		,	,	,	,		,	,	,	180		,	156	IV	275	30	4200
2	9	,	,	,	,	9		,	,	1500	,		,	83	32½	173	32½	4	156	IV	275	30	3403
,	,	,	,	34	18	10		,	,	500	,		,	,	,	350		68	104	IV	275	30	3100
1	12	,	7	49	23	20	171	,	,	941	,	361	,	,	,	482		14	104	IV	275	30	2588
4	14	,	,	122	102	,	,	30	1	,	,	,		,	,	810		52	,	III	400	30	3309
		,	,	,	2	,	,	,	,	,	,	,	,	60	,	70		,	,	V	230	30	785
		.	40	550	310	4	130	6	1	11546	.	1121	,	999	32½	6094	98½	344	2066	,	4255	450	41924

9

9

Nr	Nazwa Dekanatu i Parafji	Kościoły z Muru	Kościoły z Drzewa	Liczba Kapłanów	Fundatorowie	Data fundacji Rok	Altarje	Filje z funduszem z muru	Filje z funduszem z drzewa	Filje bez funduszu z muru	Filje bez funduszu z drzewa	Szpitale Budynki	Szpitale Ubodzy męż.	Szpitale Ubodzy kobiet	Szkoły parafjalne	Liczba uczniów	Biblioteki tomy	Dwory	Miasteczka	Wsie
16		2	14	29	Przenos dekanatu Wilejskiego		2	„	4	„	10	10	20	31	3	25	378	15	.	29
17	Wołkołata		1	2	Jan Isajkowski Podkomorzy Oszmiański	1624	„	„	„	„	„	1	2	8	„	„	„	1	„	3
18	Zadziew		1	2	Abraham Wojna Biskup sufragan Wileński	1620	„	„	„	„	„	1	2	10	1	2	„	2	„	2
19	Budsław	1	„	10	Aleksander Jagiełło Król Polski W. X. Litewski	1504	} po Zakonnikach fundusze na osobnej tabeli	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	
20	Krzywicze	1	„	2	Andrzej Ukolski Podk. Troc. i Józef Chodźko	1770		„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	
21	Mołodeczno	1	„	2	Tadeusz i Anna z Radziwiłłów Ogińscy W. Troc.	1762		„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	
21		5	16	47			2	„	4	„	10	12	24	49	4	27	378	18	.	34
III	**Dekanat Dziśnieński**																			
1	Dzisna m. p.	1	„	2	Stefan Batory Król Polski W. X. Litewski	1583	„	„	„	„	2	„	„	„	„	„	„	2	„	6
2	Głębokie	1	„	2	Józef Korsak Wojewoda Mścisławski	1628	2	„	„	„	1	1	3	3	„	„	„	1	„	2
3	Stermanowicze	1	„	1	Józef Antoni Justyn Wincenty bracia Łyrynowie	1810	„	„	1	1	2	1	5	4	„	„	„	1	„	1
4	Ikaźń	„	1	2	Jan Sapieha Marszałek W. X. Litewsk.	1509	„	„	1	„	3	1	3	2	„	„	„	1	„	5
5	Miory	„	1	2	Sebastyan Światopełk Mirski	1641	„	„	„	„	5	1	2	3	„	„	50	„	„	
6	Mosarz	1	„	2	Robert Brzostowski Kasztelan Połocki	1792	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	
7	Pohost		1	2	Jan Sapieha Marszałek W. X. Litewsk.	1593	„	„	„	„	„	1	3	7	1	12	„	2	„	9
8	Zadoroże		1	3	Zygmunt III Król Polski W. X. Lit.	1601	1	„	„	1	2	1	2	1	1	5	„	2	„	3
9	Druja	1		5	Kazimierz Lew Sapieha Podkanclerzy W. X. Lit.	1646	} po Zakonnikach fundusze na osobnej tabeli	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	
10	Łużki	1		1	Walerjan Antoni Żaba Kasztelan Połocki	1741		„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	
11	Prozoroki		1	2	Justyn Szczyt Podkomorzy Połocki	1698		„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	
12	Udział	1		6	Józef Udziałski Korsak Ziemianin J. K. M.	1642		„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	
12	„ „	7	5	30	Ogółem w Dekanacie Dziśnieńskim		3	„	1	2	15	6	18	20	2	17		9		26
IV	**Dekanat Borysowski**																			
1	Borysów	1	„	3	Władysław IV Król Polski W. X. Litewski	1642	„	„	„	„	6	1	4	3	1	73	25	1	.	22
2	Dokszyce	„	1	2	Stanisław Kroszka Kanonik, Sekretarz W. X. L.	1608	1	„	1	„	5	1	4	2	1	6	„	2	„	2
3	Dziedziłowicze	„	1	2	Rafał Słoń Instygator W. X. Lit.	1798	„	1	„	„	1	1	2	2	„	„	69	„	„	2
4	Stajno	1	„	2	Władysław Jagiełło Król Polski W. X. Lit.	1390	„	„	„	1	2	„	„	„	„	„	144	1	„	2
5	Kiemieszowce	„	1	1	Markiewiczów czasowy dziedzic Kiemieszowca	1675	„	„	1	„	2	1	2	2	„	„	„	„	„	
6	Korzeń		1	2	Kapituła Wileńska	1605	„	„	1	„	1	1	2	2	„	„	28	1	„	2
7	Łohojsk	1	„	2	Aleksand. na Łohojsku Tyszkiewicz Wojew. Brzesk.	1609	„	„	„	„	1	1	2	2	„	„	„	1	„	1
8	Okołów		1	2	Mick. i Petronella z Święcickich Wołłowiczowie	1798	„	„	1	„	1	1	3	2	„	„	150	„	„	
9	Omniszew		1	1	Aurela z Okuszków matka Józef syn Korsakowie	1804	„	„	1	„	„	1	3	3	1	6	„	„	„	
10	Berezyna		1	1	Konstanty Władysław Pac Chorąży W. X. L.	1682	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	
11	Chołopienicze		1	1	Marcyan Chalecki Starosta Nowosielski	1703	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	
12	Chotajewicze		1	1	Barbara z Kawęczyńskich X. Drucka Horska	1626	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	
13	Ziembin	1	„	1	Adam i Marcyanna z Tyszkiewiczów Sakowiczowie	1640	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	
13		4	9	21	Ogółem w Dekanacie Borysowskim		1	1	5	1	19	8	22	18	3	85	416	6		29

Zakłady pobożne i Dobroczynne Fundusze

…usze byłe ziemne i summowne

Miasteczka	Wsie	Dymy włościańskie: Ciągłe	Czynszowe	Ogrodowe	Ilość dymów miejskich w miasteczkach	Ilość ziemi: Włóki	Morgi	Pręty	Karczmy	Młyny	Kapitały: Pewne Ruble	Kop	Niepewne Ruble	Kop	Annuaty Ruble	Kop.	Dochód roczny Rub.	Kop	Obowiązki z tych funduszów włożone: Msze ŚŚ. śpiewane na rok	Msze ŚŚ. czytane na rok	Zamiana na pensye ze Skarbu podług klas przeznaczonych: Klasy	Z pensye Ruble	Zboża 10-cinny		Liczba ogólna dusz R. Katolickiego wyznania w każdej parafji podług spisu 1842 r. uczynionego.
	29	174		40	550	310	4	130	6	1	11546		1121		999	32½	6094	38½	344	2066		4255	450		41924
	3	32	2		125	23					150						550			140	III	400	30		5697
	2	16			44	11	13										460				IV	275	30		4654
																					Bernardyni utrzymują parafję				2644
																					V	130	30	po Trynitarzach	2432
																					V	130	30	po Trynitarzach	969
	34	222	2	40	719	344	17	130	6	1	11696		1121		999	32½	7104	38½	344	2206		5390	570		
	6	16			48	22	17	260	1		643						460		2	24	III	400	30		4313
	2	14			59	30			1		420						630			64	III	400	30		5455
	1	3			18	10	12	50	1		270				60		196		4	64	V	230	30		2540
	5	22			62	27	25	238	2		210						600		2	104	III	400	30		4700
						2	1										50				IV	275	30		3410
							3				3300						225		5	104	III	400	30		4936
	9	39			150	47	23	159	1		900						857	89		208	IV	275	30		3907
	3	49			114	64	8	243	2	1	150						1040	42		156	III	400	30		3884
																					Bernardyni utrzymują parafję				5265
																					V	230	30	po pijarach	1808
																					IV	275	30	po Franciszkanach	4228
																					Franciszkanie administrują parafję				1578
																									50024
	26	143			451	205	2	50	8	1	5590				60		4059	31	13	724		3285	300		50024
	22	140	62	30	348	378	18	251	4	1							3132	95½	2	52	II	500	30		2953
	2	24		8	70	47	6		1		1225				52		324		52	208	V	230	30		1945
							3	234			1725				231		357		2	312	V	230	30		1355
	2	11	7		39	18			1								380		14	104	III	400	30		3620
						1	3				1800						140				V	230	30		1355
	2	8		3	30	18	22		1				2036	50			382	13	54	52	IV	275	30		1144
	1	9			36	10	21		1	1	300				15		218			104	V	230	30		1425
		Dye				1	3				3000						220	50	2	52	IV	275	30		2730
						3	4								90		120		4	52	V	230	30		1615
																					V	230	30	po Bernardynach	2045
																					V	230	30		1370
																					V	230	30	po Dominikanach	2086
																					V	230	30		1242
	29	192	69	41	523	478	20	185	8	2	7950		2036	50	388		5274	58½	130	936		3520	390		

	Nazwa Dekanatu i parafji	Kościoły z muru	Kościoły z drzewa	Liczba kapłanów	Zakłady pobożne i dobroczynne: Fundatorowie	Data funduszu Rok	Altarje	Filje z funduszem z muru	Filje z funduszem z drzewa	Filje bez funduszu z muru	Filje bez funduszu z drzewa	Szpitale: Budowle	Ubodzy męż.	Ubodzy kobiet	Szkoły parafjalne	Liczba uczniów	Biblioteki tomy	Dwory	Miasteczka	Wsie
V	Dekanat Ihumeński																			
1	Berezyna	,	1	2	Kazimierz Lew Sapieha Marsz. Nadw. W. X. L.	1641	,	,	,	1	1	.	,	.	,	,	,	2	,	2
2	Błoń	,	1	2	Róża Putkamerowa Radczyni Stanu	1814	,	,	,	,	2				,	,	,	,		
3	Ihumeń m. p.	,	1	1	Obywatele powiatu Ihumeńskiego	1799	,	,	,	,		1	4	4	,		,		,	
4	Korolszczewicze	,	1	2	Stanisław Prószyński Gener. Adjut. Król. Pol.	1785	,	,	,	1	1	,	,	,	,	,	,	1	,	2
5	Serafinsk	,	1	1	Kazimierz i Benedykta z Windarskich Janiszewscy	1762	po skasowanych klasztorach fundusze na osobnej tablicy													
6	Śmiłowicze	1	,	2	Marcybella z Ogińskich Sawiczyna Marsz. W. X. L.	1747														
6		1	5	10	Wogóle w Dekanacie Ihumeńskim		,	,	,	2	4	1	4	4	,	,	,	3	,	4
VI	Dekanat Bobrujski																			
1	Bobrujsk	1	,	3	Piotr. Fryzna Wojewoda Parnawski Staro. Bobrujski	1615	2	,	,	,	15	,	,	,	,	,	,	2	,	9
2	Choromce		1	1	Kazimierz Hołodzko Starosta i parafianie	1773	,	,	,	,	4	,	,	,	,	,	,	,	,	,
3	Świsłocz		1	1	Barbara z Zawiszów Zabiełłowa Generał. W. K. Pol.	1786	,	,	,	,	1	,	,	,	,	,	,	,	,	,
4	Hłusk	1	,	2	Aleksander Dołubiński Marsz. W. X. Litew.	1677	po Bernardynach fundusze na osobnej tablicy												,	,
4		2	2	7	Ogółem w Dekanacie Bobrujskim	,	2	,	,	,	20	,	,	,	,	,	,	2	,	9
VII	Dekanat Mozyrski																			
1	Dawidgródek	,	1	1	Krzysztof X[ż]e Radziwiłł Wojewoda Trocki	1649	,	,	,	,	1	,	,	,	,	,	63	1	,	,
2	Kopatkiewicze		1	1	Konstanty Ludwik Jeleński Podkomorzy Mozyr.	1786	,	,	,	1	,	,	,	,	,	,	,	,	,	,
3	Lachwa	1	,	1	Michał X[ż]e Radziwiłł Wojewoda Wileński	1746	,	,	,	,	,	,	,	,	1	10	,	,	,	,
4	Mozyr	,	1	2	Zygmunt III Król Polski W. X[ż]e Litewski	1616	,	,	,	,	2	,	,	,	,	,	,	1	1	2
5	Petryków	,	1	1	Krzysztof i Zofia z Starskich Chodkiewiczowie	1638	,	,	,	,	5	.	,	,	,	,	,	1	1	1
6	Kimbarówka	1	,	5	Szuksztowie, Bakmanowa i Komorowska	1711	Zakonnicy Cystersi, fundusz na osobnej tabeli													
6		2	4	11	Ogółem w Dekanacie Mozyrskim	,	,	,	,	1	8	,	,	,	1	10	63	3	2	3
VIII	Dekanat Rzeczycki																			
	Ostrohladowicze		1	2	Mikołaj i Helena z Odrowążów Charlińscy	1626	,	,	,	,	,	1	,	3	1	6	54	1	,	1
	Jurewicze	1		1	po Jezuitach osiedli Bernardyni; fundator niewiadomy		po Zakonnikach fundusze na osobnej tabeli													
	Rzeczyca m. p.		1	2	Aleksander Stukka Starosta Rzeczycki	1634														
		1	2	5	Ogółem w Dekanacie Rzeczyckim	,	,	,	,	,	,	1	,	3	1	6	54	1	,	1

…usze byłe ziemne i summowe

Miasteczka	Wsie	Dymy włościańskie: Ciągłe	Czynszowe	Ogrodowe	Ilość dusz mężczyzn w rewizyi zapisanych	Ilość ziemi: Włóki	Morgi	Pręty	Karczmy	Młyny	Kapitały pewne: rubli	kop	Kapitały niepewne: Ruble	kop	Annuaty: rubli	kop	Dochód roczny: Ruble	kop	Obowiązki z tych funduszów wieczne: Msze ś. czytane co rok	Msze ś. śpiewane co rok	Zamiana na pensye ze skarbu podług klas przeznaczonych: Klasy	Srebrne Ruble	w ziemi 10 [illegible]	Liczba ogólna dusz R. Katolickiego wyznania w każdej parafji podług spisu w 1842 roku uczynionego
	2	27		8	106	126	5	88	1	1							730				III	400	30	5797
							8				4500				110	50	425	50		104	V	230	30	1583.
							5	20			600						36				V	230	30	904
																	310			52	V	230	30	2234
	2	8			38	13	13	250	1												V	230	30	po Franciszkanach 1500
tablicy																					III	400	30	po Misyonarzach 4751
	4	35		8	144	140	2	55	2	1	5100				110	50	1501	50		156		1720	180	16759
	9	20	i 18	6	697	277	6		13	5							3976	23			II	500	30	2993
							8	150			450						33	50		52	V	230	30	913
							3				3000						150			156	V	230	30	1022.
																					V	230	30	1201
	9	20	i 18	6	697	277	17	150	13	5	3450						4159	73		208		1190	120	6029
				4	8		8				2074				300		424	12	24	152	V	230	30	1096
							10				3000						180				V	230	30	405
							18				2500				78	60	231	60		104	V	230	30	941
1	2	30			70	36	15	84	1	1							409	66			IV	275	30	2077
1	1	9		30	28	20	10	68	1	1	1600				216	65	652	85		156	IV	275	30	1489
tabeli		~~39~~																			XX Cystersi administrują parafiję			1206
2	3	39		34	106	58	1	152	2	2	9124				595	25	1698	23	24	412		1240	150	7214
	1	30	30	4	106	23	10				600						622	10	8	156	V	230	30	2593.
																					V	230	30	po Bernardynach 1057
tabeli																					IV	275	30	po Dominikanach 2026
	1	30	30	4	106	23	10				600						622	10	8	156		735	90	5676

Liczba porządkowa	Nazwa dekanatu i parafji	Kościoły z muru	Kościoły z drzewa	Liczba kapłanów	Fundatorowie	Data fundusza	Zakłady pobożne i Dobroczynne: Ołtarze	Filje z funduszem z muru	Filje z funduszem z drzewa	Filje bez funduszu z muru	Filje bez funduszu z drzewa	Szpitale: Budowle	Szpitale: Ubodzy męż.	Szpitale: Ubodzy kob.	Szkoły parafjalne	Liczba uczniów	Bibljoteki	Fundusze: Dwory	Fundusze: Miasteczka	Fundusze: Wsie
	Dekanat Piński																			
1	Łahiszyn		1	1	Albrecht Stanisław Radziwiłł Kancl. Lit.	1634				1	1							1		1
2	Horodyszcze	1		6	Karol Kopeć Wojewoda Połocki	1662														
3	Lubieszów	1		6	Jan i Anna z Hodorowskich hrab. Dolscy	1693	} Fundusze Zakonne na osobnej tabeli													
4	Pińsk m. p.	1		6	Zygmunt X-że Piński, Turowski i Starodubowski	1396														
		3	1	19	Ogółem w Dekanacie Pińskim					1	1							1		1
	Dekanat Słucki																			
1	Bobownia		1	1	Michał Bernowicz Podkom. Słucki	1791														
2	Cimkowicze		1	3	Lew Sapieha Podkom. W. X-ca Litew.	1647									1	18		1	1	2
3	Hrozów	1		1	Michał Bernowicz Rzecz. Radca Stan.	1802									1	6				
4	Kleck	1		2	Andrzej Mostwiłowicz	1450			1			1	2	3	1	10		1	1	1
5	Kopyl		1	1	X. X. Radziwiłłowie Ordynatowie Nieświescy	niewiadom.	1				4							1	1	2
6	Lachowicze	1		3	Jan Karol Chodkiewicz hetman W. X. Lit.	1602	1					1	2	4	1	5	27	2	1	2
7	Niedźwiedzice		1	2	Pierwszy fundator niewiadomy poim. Kapituła Wilen.	1545						1	1	1				1	1	3
8	Nieśwież	1		2	Mikołaj Krzysztof Radziwiłł Wojew. Wileński	1585	po Jezuitach			4								1		2
9	Słuck m. p.		1	4	Michał syn Zygmunta X-że Litewski	1419	1		1		19	1	3		1	30		3		7
10	Starczyce		1	1	Fundator i data niewiadome						4									
11	Zamoście	1		1	Andrzej Samuel Wińko Ratomski	1649					3									
							3		2	4	30	6	12	16	5	79	27	10	5	19
	Dekanaty				Zbiór Dekanatów															
I	16	8	8	42	Miński		4		1	4	17	7	25	22	1	10	82	14		24
II	21	5	16	47	Wilejski		2		4		10	12	24	49	4	27	378	18		34
III	12	7	5	30	Dziśnieński		3		1	2	15	6	18	20	2	17	50	9		26
IV	13	4	9	21	Borysowski		1	1	5	1	19	8	22	18	3	85	416	6		29
V	6	1	5	10	Ihumeński					2	4	1	4	4				3		4
VI	4	2	2	7	Bobrujski		2				20							2		2
VII	6	2	4	11	Mozyrski					1	8				1	10	63	2	2	3
VIII	3	1	2	5	Rzeczycki						1		1	3	1	6	154	1		1
IX	4	3	1	19	Piński					1	1								1	1
X	11	5	6	21	Słucki		3		2	4	30	6	12	16	5	79	28	10	5	19
96	Ogółem w	35	58	213	Dyecezyi Mińskiej kościołów parafjalnych		15	1	13	15	124	41	105	132	17	234	1071	65	8	150

Fundusze byłe ziemne i summowne

Miasteczka	Wsie	Dymy Włościańskie: Całe	Szynkowe	Ogrodowe	Ilość dusz męskich w rewizyi zapisanych	Ilość ziemi: w łókach	morgi	pręty	Karczmy	Młyny	Kapitały pewne Ruble	Kop	Kapitały niepewne Ruble	Kop	Annuaty Ruble	Kop	Dochody roczne Ruble	Kop	Obowiązki z tych funduszów wieczne: Msze św. śpiewane na wieki	Msze czytane na wieki	Zamiana na pensye ze skarbu podług klas przeznaczonych: Klasy	w srebrze Ruble	w zbożu 10-ciny	Liczba ogólna dusz R. Katolickiego wyznania w każdej parafji podług spisu z 1842 roku uczynionego
	1	8		8	45	17	17	150			88	50					205	80	8	156	IV	275	30	3861
„																					Benedyktyni administrują parafję			2248
„																					Pijarowie administrują parafję			709
„																					Franciszkanie administrują parafję			4768
„	1	8	„	8	45	17	17	150	„	„	88	50	„	„	„	„	205	80	8	156		275	30	11686
„	„	„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	146	„	146		„	52	V	230	30	3182
1	2	36	12	3	118	39	4	250	1	1	300	„	„	„	„	„	1228		2	196	IV	275	30	2021
„	„	„	„	„	„	„	1	150	„	„	„	„	„	„	136	75	136	75	„	52	V	230	30	1148
1	1	18	1	9	62	30	„	„	„	„	1279	50	„	„	„	„	857	74½	52	208	III	400	30	3445
1	2	30	5	17	141	40	11	150	3	1	„	„	„	„	16	85	833	25		„	IV	275	30	2845
1	2	57	„	12	225	41	16	150	2	1	105	„	„	„	98	80	1322	60		208	III	400	30	3923
1	3	25	„	16	115	45	3	„	1	„	„	„	„	„	„	„	633	60		„	IV	275	30	2452
„	2	39	„	„	110	91	11	226	2	2	„	„	„	„	„	„	1423	48		„	II	500	30	5619
„	7	104	30	„	341	439	„	„	7	2	„	„	„	„	„	„	2539	20		„	II	500	30	2958
„	„	„	„	„	„	„	4	„	„	„	„	„	„	„	225	„	225	„		„	V	230	30	745
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	60	„	60	„		„	V	230	30	1111
5	19	309	48	57	1112	726	24	26	15	7	1684	50	„	„	683	41	9416	22½	54	716		3545	330	29449
	24	116	4	67	513	245	11	113	9	2	2619	15	„	„	1185	90	4286	58	4	900	„	5045	450	66191
„	34	222	2	40	719	344	17	130	6	1	11696	„	1121	„	999	32½	7104	38½	344	2206	„	5390	570	58320
„	26	143	„	„	451	205	2	50	8	1	5590	„	„	„	60	„	4059	31	13	724	„	3285	300	50024
„	29	192	69	41	523	478	20	185	8	2	7950	„	2036	50	388	„	5274	58½	130	936	„	3520	390	23885
„	4	35	„	8	144	140	2	58	2	1	5100	„	„	„	110	50	1501	50	„	156	„	1720	180	16759
„	2	201	15	6	697	277	17	150	13	5	3450	„	„	„	„	„	4159	73	„	208	„	1190	120	6029
„	3	39	„	34	106	58	1	152	2	2	9124	„	„	„	595	25	1696	23	24	412	„	1240	150	7214
„	1	33	„	4	106	23	10	„	„	„	600	„	„	„	„	„	622	10	8	156	„	735	90	5676
1	1	8	„	8	45	17	7	150	„	„	88	50	„	„	„	„	205	80	„	„	„	275	30	11086
5	19	309	48	57	1112	726	24	26	15	7	1654	50	„	„	683	40	9416	22½	54	716	„	3545	330	29449
8	150	1295	141	265	4416	2516	14	114	63	21	47902	15	3157	50	4022	37½	38321	4	577	6414		25945	2610	274633

Tablica № 2.

kościołów filialnych i osobnem funduszem
dawniej opatrzonych

Numer porządkowy	Nazwa filji	Dostojność i nazwiska fundatorów	Data fundacji	Do jakiego Kościoła należą?
1	Kalwarya			(Do parafialnego Mińskiego)
2	Cholawczyzna			
3	Wołczkiewicze			
4	Annopol			
5	Dziewkowczyzna	Leon Domejko b. Prezydent sądu powiatowego Wilejskiego	1825	〃 〃 〃 Danitowickiego
6	Marków	Władysław IV Król Polski W. X^[?] Litewski	1638	〃 〃 〃 Lebiedziewskiego
7	Komajsk	Jan i Józefa z Siwickich Mackiewiczowie Starostowie Bykowscy	1809	〃 〃 〃 Dokszyckiego
8	Nowosiółki	Łomżyńscy i Oświadomscy	1607	〃 〃 〃 Kojdanowskiego
9	Karolin	Książęta Druccy Sokolińscy	1704	〃 〃 〃 Dołhinowskiego
10	Żary	Wazgird Sędzia Ziemiany Miński	1801	〃 〃 〃 tamże
11	Wiazyń	Kapituła Wileńska	nie wiadomo	〃 〃 〃 Ilskiego
12	Serweć	Karęgowie	nie wiadomo	〃 〃 〃 Kojsieniewickiego
13	Hermanowicze	Szyrynów	1813	〃 〃 〃 Hermanowickiego
14	Nawłock	Kłotów dziedziców tego miejsca	nie wiadomo	〃 〃 〃 Ikazieńskiego
15	Dziedzin	X. Hrebnickiego Metropolity Grecko unickiego	1746	〃 〃 〃 Dokszyckiego
16	Mścież	Michał Ślizień Sędzia powiatowy Borysowski	nie wiadomo	〃 〃 〃 Daredziłowickiego
17	Łukawiec	Szumscy	nie wiadomo	〃 〃 〃 Stajeńskiego
18	Szklańce	Łyszkiewiczowie i Szklennikowie	nie wiadomo	〃 〃 〃 Kieniewiczowskiego
19	Zawiszyn	Wołłowicz Pisarz Skarbu W. X. Litewskiego	1770	〃 〃 〃 Okołowskiego
20	Drażno	Książęta Radziwiłłowie	nie wiadomo	〃 〃 〃 Serafińskiego
21	Dukora	Leon Osztorp Rzeczywisty Radca Stanu	nie wiadomo	〃 〃 〃 Śmiłowickiego
22	Dubośnia	Bułhak b. Marszałek powiatu Ihumeńskiego	nie wiadomo	〃 〃 〃 Bobrujskiego
23	Chołojnie	Zawiszowie	nie wiadomo	〃 〃 〃 Świsłockiego
24	Turów (po Jezuitach)	Książęta Radziwiłłowie	nie wiadomo	〃 〃 〃 Dawidgrodeckiego
25	Krupkiewicze	Darewski pułkownik Wojsk polskich	1700	〃 〃 〃 Łohiszyńskiego
26	Sołowic	Kajetan i Agnieszka Jacyniczowie	nie wiadomo	〃 〃 〃 tamże
27	Urzecz	Książęta Radziwiłłowie Ordynatowie Nieświezcy	1820	〃 〃 〃 Słuckiego
28	Konstantynów	Okuszkowie	nie wiadomo	〃 〃 〃 Uździalskiego
29	Rudne Sioło	Kniaź Roman Bałtazarowicz Szczydło Łukomski	nie wiadomo	〃 〃 〃 Chotajewickiego
30	Krynicżyn	Ratomski	1765	〃 〃 〃 Ziembińskiego
31	Hłusk	Ze składki Mieszczan Hłuskich	nie wiadomo	do Kościoła XX Bernardynów Hłuskich
32	Pohost	Książęta Druccy Lubeccy	1810	〃 — 〃 parafialnego Horodyskiego
33	Łunin	Lychże Książąt	nie wiadomo	〃 — 〃 tamże
34	Ochów	z funduszu Klasztornego XX Franciszkanów Pińskich	nie wiadomo	〃 — 〃 Pińskiego
35	Ossów	Karpowiczowie	nie wiadomo	〃 — 〃 tamże
36	Druja	Kazimierz Sapieha	1652	〃 — 〃 XX Bernardynów Drujskich

W jakim Dekanacie	fundusze odeszłe pod zawiadywanie Skarbu																			Uwagi
	Folwarki	Wsie	Osady włościańskie			Dusze rewizyjne męzkie	Ilość ziemi			Karczmy	Młyny	Grosz gotowy						Msze corocznie		
			ciągłe	czynszowe	ogrodowe		włóki	morgi	pręty			Kapitały		Annuaty		Dochód Roczny		śpiewane	czytane	
												Rub.	Kop.	Rub.	Kop.	Rub.	Kop.			
w Dekanacie Mińskim																				
Wilejskim									150					80		80				
tymże	1	1	6			18	8	27		1				75		205		60	52	
Borysowskim								3	150			100		195		201				
Mińskim							4											16		
Wilejskim																			52	fundusz połączony z plebanią
tymże												600				36		4		
〃														15					12	Żyta bryki 1 w rok
〃			1			3	3									40			18	
Dziśnieńskim																			18	fundusze połączone z plebanią
tymże																				Dwór utrzymuje Kapelana ciągle
Borysowskim																				〃 — 〃 — 〃
tymże																				〃 — 〃 — 〃
tymże																				〃 — 〃 — 〃
〃																				〃 — 〃 — 〃
〃								2	3					73	50	73	50		64	żyta beczek 2 ½
Ihumeńskim																				fundusz nie wiadomy
tymże																				Dwór utrzymuje Kapelana
Bobrujskim																				〃 — 〃 — 〃 —
tymże																				fundusz niewiadomy
Mozyrskim																				Parafianie utrzymują
Pińskim																				fundusz niewiadomy
tymże		1	2	1		6	2	15												
Słuckim								4						225		225				
Dziśnieńskim																				Dwór utrzymuje Kapelana
Borysowskim																				fundusz niewiadomy
tymże														18		18			12	
Bobrujskim																			365	
Pińskim																				Dwór utrzymuje Kapelana
tymże																				〃 — 〃 — 〃 —
tymże																				
tymże							1													dochód z Karczmy
Dziśnieńskim																				fundusz połączony z Klasztorem

№ 3.

Tablica

wykazująca fundusze Altaryów i ich obowiązki podług wiadomości z wizyty Metropolitalnej w latach 1829–1830 odbytej; zebrane: ułożone 1844 roku

Zebranie Funduszów Ziemnych i Summowych Altaryjskich w Dyecezyi Mińskiej tudzież obowiązków jakie do nich [illegible]

Liczba porządkowa	Nazwa Dekanatu	Kościoły w których Altarye znajdowały się	Fundatorowie Altar
1		w Kościele Parafialnym Iwienieckim	Sołohubowie dziedzice dóbr Iwienica
2	w Dekanacie Mińskim	Kamieńskim	Elżbieta z Dolmatów Isajkowskich
3		Mińskim	Jan Kęsowski
4		Świerżańskim	X Antoni Bujnowski i X. Wojciech
5		Chorowskim	Anna Trzeźniewiczowa (z Ziern)
6	w Dekanacie Wileńskim	Karmelitów Miadziolskim	Helena i Anna Księżnieczki Radz
7		Parafialnym Głębockim	X. Michał Fiedorowicz Kanonik
8	w Dekanacie Dziśnieńskim	tamże	X. Kazimierz Snarski Kanonik Infl
9		Zadorożskim	X. Bazyli Kniaź Fiedorowicz Prałat
10	w Dekanacie Borysowskim	Dokszyckim	Antoni Hutorowicz Podstarości
11		Korolszczewickim	Stanisław Prószyński Generał
12		Bobrujskim	X Józef Kryński
13		tamże	Barbara Wańkowska Teofila
14		Kopylskim	X Biskup Rysokur
15	w Dekanacie Słuckim	Słuckim	Antoni i Michał de Rotna Kr
16		tamże	Jan i Katarzyna z Boksów

wogóle czyni

przywiązane były; - Wyjęte z Wizyty generalnej Metropolitalnej za rozkazem ś.p. Metropolity Cieciszowskiego w latach 1829-1830 r. zaskuteczniony!-

	jów	Data fundaszu rok	Osady włościańskie			Ludność Rewizyjna Męzka	Ilość ziemi			Karczmy	Młyny	Grosz gotowy						Msze ś.ś. wotywne		Uwagi
			Ciągłe	Pieszkowe	Ogrodowe		Włóki	Morgi	Pręty			Kapitały		Annuaty		Dochód roczny		Śpiewane	Czytane	
												Ruble	Kop	Ruble	Kop	Ruble	Kop			
ica		niewiad.	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1500	„	„	„	90	„	52	104	Po nowem roz-
ich	Białłozorowa	1685	10	„	1	52	31	2	187	1	„	„		„	„	213	4 3/4	104	104	porządzeniu
		1695	„	„	„	„	„	„	„	„	„	900	„	„	„	54	„	„	156	funduszów du-
ech	Kulesza	niewiado	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1860	„	„	„	111	„	„	120	chownych, jakie
ni)	i Hołowniowie (w Kapitule)	1528	3	„	„	11	7	12	„	„	„	750	„	„	„	208	„	„	208	wzięty przezna-
Radz	iwiłłowny	1543	9	„	„	31	15	22	150	„	„	„	„	31	4 1/2	284	„	„	156	czenie Altarye
k	Proboszcz Ładorożski	1782	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1500	„	„	„	90	„	12	104	i co nich przy
Infl	ntski	1790	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1800	„	„	„	108	„	„	104	wiązane obowiąz-
ntal	Kapituli Mińskiej	niewiado	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1500	„	„	„	90	„	7	104	ki nie wiadomo.
le	Powiatu Oszmiańskiego	1780	„	„	„	„	„	3	150	„	„	1500	„	„	„	90	„	„	104	
al	Adjutant Króla Polskiego	1788	„	„	„	„	„	1	„	„	„	1500		„	„	90	„	„	152	
		niewiado	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1500	„	„	„	90	„	12	12	
le	Trybutowa i Szaniawski	1759	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1600	„	„	„	96	„	4	76	
		niewiado	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1500	„	„	„	90	„	„	52	
Kr	kowieccy i Michał Łazarewicz	1736	„	„	„	„	„	1	„	„	„	2100	„	„		120	90	1	208	
ów	Słonscy	1689	56	„	„	131	25	9	„	2	1	2415	„	„		1,015	52	„	208	
		„	88	„	„	225	79	21	187	3	1	21925		31	4 1/2	2840	463/4	192	1927	

№ 4.

Tablica

wykazująca szczególne fundusze bractw pobożnych i Szpitalów w Dyecezyi Mińskiej podług Wizyty Metropolitalnej w latach 1829-1830 odbytej. — Ułożono w r. 1844

Liczba porządkowa	Zakłady Bractw pobożnych i miejsca gdzie się znajdują	Fundatorowie	Data fundacji Rok	Chorzy	Ubodzy
1	Różańca S^go w Pińsku u Dominikanów	Fundatorowie ani data nie wykazane	—		"
2	" " " w Nieświeżu " " "	Katarzyna z Uzłowskich Miternowska	niewiadoma		"
3	Niepok. poczęcia tamże u Bernardynów	Jabłońscy, Narkucki Bystrakowska Domański	niewiadoma		"
4	Szczęśliwej śmierci w Tarze Mińskiej	X. Pancerzyński proboszcz Miński	1709	"	"
5	Imienia Maryi w kość. paraf. Chołchelskim	Józef i Anna z Pancerzyńskich Galińscy	niewiad.	"	"
6	P. Maryi Szkaplerznej — Daniłowickim	Fundatorowie i data nie wykazane	"	"	"
7	Opatrzności Boskiej — Kościeniewickim	Maciej Widmont Strażnik Inflancki	niewiadoma		"
8	P. Maryi Szkaplerznej — Postawskim	Helena z Pasów Lenowiczowa	niewiad.		"
9	Opatrzności Boskiej — Wołkołackim	Maciej Bortkiewicz i Krzysztof Pluchowicz	1724	"	"
10	S^tej Anny — w Tarze Słuckiej	Fundatorowie i data niewiadoma	"	"	"
			"	"	"
10	" " "	wogóle czyni	"	"	"
	Fundusze Szpitalne dla chorych i ubogich				
1	w Mińsku u Bonifratrów	Fundusz pomieszczony w Tablicy Klasztorów	"	12	"
2	w Stołpcach przy kościele Dominikańskim	Zarankowie i Zawiszyna	niewiadoma		"
3	" — Karmelitów	z Testamentu Fundatora Klasztoru Korsaka	164.		12
4	przy kościele parafialnym	Józef Kamieński podczaszy Lidzki	niewiadoma		"
5	" "	Sawiccy dziedzice Ilii	niewiadoma		"
6	" "	Antoni Waśkowicz Marszałek Szumański	181.	"	"
7	" "	X. Szczęsny pleban Postawski	1712	"	"
8	w Łohojsku " " "	Tyszkiewiczowie dziedzice Łohojska	niewiadoma		"
9	w Okołowie " "	Michał Wołłowicz pisarz Skarbu W. X. Lit.	niewiadoma		"
10	w Petrykowie " "	Chodkiewicz fundator Kościoła tamże	niewiadoma		"
11	w Lachowiczach " "	Kruszyński	niewiadoma		"
12	w Słucku przy Tarze "	Fundator i fundusz niewiadome Szpital	zostaje		
13	w Klecku	z funduszu i nadań X Żukowskiego P. K	niewiad. 166.		"
14	w Słucku przy Altaryi S^tej Anny	Kazimierz Kłokocki Stoln. Połoc. i Jan Potocki	166.	"	"
14		wogóle funduszów szpitalnych			

Data fundacji Rok	Chorzy	Ubodzy	Ziemia włóki	Ziemia morgi	Ziemia pręty	Kapitały Ruble	Kapitały Kop	Annuaty w pieniądzach Ruble	Annuaty w pieniądzach Kop	Rzepak szefl	Sól garnce	Żyto Beczki		Groch Beczki		Jęczmień Beczki		Jarka lub gryka Beczki		Dochód roczny Ruble	Dochód roczny Kop	Obowiązki: Mszy św. czytanych w rok	Obowiązki: Mszy św. śpiewanych w rok
~						750														65			
niewiadoma						150														9		4	
niewiad.						1650														99		15	
1709																				1	50		
niewi.				1	i dom																		
						150																	
niewiad.						450														27		5	
niewiad.						150														9		12	
1724						120														7	20		24
						815	30													19	20	5	
				1		3735	30													236	90	41	24
	12																						
niewiad.						150														9			
1642		12																					
niewiad.						300														22			
niewiad.										1	20	1			4	1		1					
1811												5		1		2		2					
1718						75														4	54		
niewiad.											12	3	4		4	1		1					
niewiad.					150	150														9			
niewiad.								15	60											15	60		
niewiad.								1	80											1	80		
l zostaje - pod zarządem Komitetu szkolnego																							
niewiad.			1					6	75											18	75		
1666 / ki 1668						687	80													41	24		
			1		150	1362	80	24	15	1	32	9	4	2		4		4		122	39		

№ 5

Tablica

Zakładów naukowych przy kościołach parafialnych i klasztorach zakonnych przedtem będących

1	w Mińsku w Klasztorze X X Bernardynów	Fundusz coroczny z kasy miejskiej
2	tamże " — " P. P. Benedyktynek	z funduszu Klasztornego
3	" — " — " P. P Bernardynek	" — " — " —
4	" — " — " P. P Maryawitek	z pracy rąk własnych i uczennic
5	w Głębokiem w Klasztorze X X Karmelitów	z funduszu Wojewody Korsaka i własnej [illegible]
6	w Pińsku " — " P. P Maryawitek	z pracy rąk własnych i uczennic
7	" — " — " X X Franciszkanów	z funduszu Klasztornego
8	w Nieświeżu — " P. P. Benedyktynek	z dochodów funduszowych bez obowiązku
9	" — " — " X X Dominikanów	z nadania folwarku przez X^{ca} Dominik[illegible]
10	w Słucku " — " P. P. Maryawitek	z pracy rąk i wsparcia Komitetu cz[illegible]
11	w Budsławiu — " X.X. Bernardynów	z zapisu X. Antoniego Juścińskiego [illegible]
12	w Kimbarowie — " X.X. Cystersów	z dochodów funduszu bez obowiązku
13	w Dolinie Anielskiej P. P. Cysterek	z dochodów klasztornych bez obowiązku
14	w Rzeczycy " — " X X Dominikanów	" — " — " — "
15	" — " " — " X X Dominikanów	z funduszu corocznie wypłacanego z [illegible]
16	w Horodyszczu — " X X Benedyktynów	z funduszu Klasztornego bez obowiązku
17	w Lubieszowie — " X X Szkół Pobożnych	z obowiązku funduszowego i własnej [illegible]
18	w Chotchle przy kościele parafialnym	z funduszu X^{go} Nowickiego Kanonik[illegible]
19	w Zadziewiu przy kościele parafialnym	fundator niewiadomy - szkoły się nie trzym[illegible]
20	w Zadorożu " — " — " —	fundusz połączony z plebańskim
21	w Borysowie przy Farze	fundusz połączony z probostw[illegible]
22	w Lachwie przy kościele parafialnym	z gorliwości plebana o oświecenie par[illegible]
23	w Petrykowie " — " — " —	fundator Chodkiewicz nadał dla szkoły osobn[illegible]
24	w Cimkowiczach " — " — " —	z gorliwości plebana o oświecenie pa[illegible]
25	w Hrożowie " — " — " —	fundator Bernowicz przeznaczył wcze[illegible]
26	w Klecku " — " — " —	z gorliwości plebana
27	w Lachowiczach " — " — " —	fundator niewiadomy przeznaczył co[illegible]
28	w Słucku przy Farze	z gorliwości proboszcza bez osobnego [illegible]
29	w Urzeczu przy kościele parafialnym	fundusz połączony z plebańskim
30	w Starczycach " — " — " —	" — " — " — "
31	w Stołpcach w Klasztorze X X Dominikanów	z gorliwości X^{ca} Trześniewicza Prze[illegible]

31 Zakłady naukowe osobnemi funduszami opatrzone czynnych w ogóle

	Data fundacji	Szkoły parafialne	Konwiktu z funduszu	Konwiktu z ofiar z gromady	Parafialne z funduszu	Parafialne z ofiar z gromady	Pensye rządowe z gorliwości za konnice utrzymywane	Fundusze osobne: Kapitały		włóki	morgi	pręty	Uwagi
...ściej					120		"	420	"				
...s					"		12						Fundusze
—					"		14						klasztorne
...nnic				"	"		"						wykazane
...łasnej ofiary		"	12 "			115	"						na
...nnic							15						osobnej
		102	"	10	40		"						tablicy
...obowiązku					"		30						
...X[cia] Dominika Radziwiłła		100			"		"						Fundusz w tablicy klasztornej
...czcitolubnego							4						
...iego ... 4 uczniów			4	"	40		"	6154					Fundusze
...wiązku				6			"	"					parafialne
...iązku				"			3	"					wykazane
... —		80	"	9				"					na
...o z kasy miejskiej					40			300					osobnej
...wiązku				15									"
...własnej ofiary		120	18	6									tablicy
Kanonika					7								
nie utrzymuje					"						15		
...ańskim					5								
...ostwa					73								
...cenie parafii						10							
...szkoły sobny plac						"							szkoła nie utrzymuje się
...cenie parafii						18							
...zył roczną pensyę dla nauczyciela.						"		12					szkoła nie utrzymuje się
						15		"					
...ernęył coroczną pensyę dla nauczyciela					5			15					szkoła nie utrzymuje się
z osobnego funduszu						28		"					
...lebańskim								"					szkoła nie utrzymuje się
— " —								"					" — " —
...ra Przeora						60		"					" — " —
...ogóle		402	34	46	247	229	86	6181			15		

Wiadomość Historyczno-Statystyczna o Kościołach Rzymsko-Katolickich w Dyecezyi Mińskiej.

Część II.

Kościoły i Klasztory Zakonne.

Z wywodem Dziejowym powstania Zakonów w powszechności, a szczególniej w kościele Zachodnim, rysu instytucyi każdego Zgromadzenia, życia ich Patryarchów i innych ważniejszych wypadków, mianowicie na Ziemiach, niegdyś całość Królewstwa Polskiego składających. – Z opisaniem dokładnym Klasztorów w dyecezyi Mińskiej położonych – z podaniem biografii Zakonników, w Kraju naszym urodzonych, świątobliwością, nauką, lub ważnym wpływem na ogół zgromadzenia, pamięci godnych. – Z wymienieniem fundatorów i dobroczyńców klasztorów; nakoniec z wykazaniem teraźniejszego ich stanu.

Wiadomości historyczno-statystyczne o Kościołach rzymsko-katolickich w Dyecezyi Mińskiej
Część II.
Kościoły i Klasztory Zakonne.

Wstęp.

O początkowem powstaniu Zakonów.

Dążność do osiągnienia wyższego stopnia doskonałości chrześcijańskiej, której dostąpić w życiu światowem, oddanem po większej części staraniom o dobry byt doczesny, sądzono niepodobieństwem. - Przekonanie, iż wszystkie ziemskie ponęty są tylko chwilowem złudzeniem, które nie nasycając żądz naszych kończą się u grobu żalem przeszłości i bojaźnią utraty nieskończonego dobra, na które zarabiać w ciągu żywota nie dopuszczały podrzędne zatrudnienia; były pobudką dla Bogobojnych ludzi, przeniknionych prawdami w Ewangelii świętej objawionemi, starania się o wczesne usposobienie na godnych mieszkańców Niebieskiej ojczyzny, przez rozmyślanie o niej, opuszczenie świata i oddanie się całkowite stanowi, poświęconemu wyłącznie czci Boga, umartwieniu ciała, ubóstwu, miłości duchownej bliźnich i zaparciu się samego siebie.

To wiodło pierwszych pustelników do szukania miejsc ustronnych, od ludzi nie zamieszkałych, aby tam w cichości i niedostatku tego wszystkiego, co zmysłom jedynie dogodność sprawia, szukać natchnień wyższych, do zamiłowania lepszego świata, i do wyzwolenia się wcześnie od tego wszystkiego, co do osiągnienia wiekuistej szczęśliwości przeszkadza. Tak oczyszczając i podnosząc duszę swoją nieśmiertelną do podnóża tronu Stwórcy, jako na Jego obraz stworzoną, i karmiąc ją rozmyślaniem i modlitwą, z uczuciem nieograniczonej

czciej miłości Boga, nie zapominali podobnego te-
mu przykazania kochania bliźniego jak samych siebie:
a to, przez dopomaganie im do osiągnienia wiecz-
nego dobra, nauczając własnym przykładem, jak
o nie starać się należy. Ztąd, owi Święci pustel-
nicy, sami od społeczności ludzkiej dobrowolnie
wygnani, z miłością braterską przyjmowali w pu-
styniach swoich chrześcijan, szukających na drodze
doskonałości chrześcijańskiej ich rady, nauki i przykładu.

To od ludnych mieszkańców pustyni prze-
mieniało w założycieli zgromadzeń religijnych, po-
budzało do przewodniczenia ich początkom i pisa-
nia nadal stałych ustaw z własnego doświadcze-
nia poczerpniętych, aby na ich wykonywaniu prze-
pędzając resztę żywota, doskonalili się sami i spo-
sobili nowo przybywających, na nieustraszonych obroń-
ców wiary świętej, gorliwych jej opowiadaczy po naj-
odleglejszych krańcach świata i na posługę du-
chowną dla wiernych. Aby dosięgnąć tak wysokie-
go celu zagłębiali się w poznanie doskonałem
nauki Pisma świętego i Dzieł świętych Ojców
Kościoła, na których podstawie niewzruszonej
wzniosła się święta wiara, jedność przyjętych
początkowie Dogmatów, nie cierpiących ubocz-
nie wciskających się później nowości.

Przy tych duchownych pracach nie pogar-
dzali oni pismami mędrców Starożytności Po-
gańskiej, pilnie zbierali skarby nauki, niknące
już pod ręką barbarzyńców, osiadających daw-
ne dzierżawy Greków i Rzymian. Owszem,
przekonani, że gruntowna tego wszystkiego

znajomość

znajomość, co oświecić umysł człowieka i kształcić ku uczucia i pomysły jego jest zdolne, nie tylko nie jest przeciwna prostocie nauki Ewangelicznych, lecz owszem mocniej pociąga do ich zamiłowania i pełnienia. Że Boskiego Nauczyciela prawdy i rady w dziejach Ewangelistów przechowane, udoskonalają światowych mędrców nauki, a nawet same jedne wieczną i doczesną szczęśliwość zapewnić człowiekowi są zdolne.
To było celem pierwiastkowych Instytucyi zgromadzeń Zakonnych; Dzieje Kościoła Chrześcijańskiego, Reguły przez patryjarchów tych religijnych społeczeństw przepisane i Kroniki miejscowe klasztorów nie obojętnie o tym zaświadczają.

Odrzućmy szyderskie mędrkowania pseudo-filozofów XVIII. stulecia, opuśćmy wady i nadużycia pojedyńczych osób, jako od słabości ludzkiej nieodzielne, ani świętości ustaw szkodzić mogące: już omylność i szkodliwość maksym nowatorskich okazały się w okropnych skutkach zaburzeń społeczeństw, ich mniemana dzielność utrzymania moralności i porządku, nie wsparta pomocą religii była czczą i bezsilną; zdolną tylko do obalenia wszystkiego, co dotąd szanowanem i słuchanem było. Ludzie poznali rychło obłędną drogę, na jaką ich pogarda religii zaprowadziła, ujrzeli z przestrachem przepaść pod ich nogami otwartą: od której ledwo się z największym wysiłkiem, z rozlewem potoków krwi niewinnej cofnąć zdołano. Cześć świętej wiary i jéj nienaruszone prawa odzyskały nową władzę,

Namiestnik

Namiestnik Chrystusa podniósł pasterską laskę, a owce zbłąkane w cichości i upokorzeniu do dawnej wróciły owczarni. Stan duchowny odzyskał dawną działalność swoją w przedmiotach wiary świętej, obudziło się zasłużone uczczenie Instytucyi zakonnych, ich dawne posady opuszczone nowemi zaludniają się mieszkańcami, a winnica Chrystusa Pana, oczyszczona z chwastów, gorliwych i należycie usposobionych robotników widzi coraz pomnażającą się liczbę.

O Zakonach Mniszych w powszechności.

§

Zakonnicy, u nas tak zwani od Zakonu, czyli szczególnego prawa dobrowolnie na się przyjętego – po ruskiu Czernicy i Czarnorycy, od sukni czarnej – po łacinie Religiosi, niby a religando, czyli przywiązania się osobliwszego do ćwiczeń pobożności – po grecku Monachi od samotności, monos ago, sam jeden przepędzam życie – Na dwie różne podzielili się gałęzie – mianowicie:

§§

Zakonnicy na wschodzie.

Pierwsi w samych początkach, brali nazwanie nie od swoich założycieli, jak później było we zwyczaju, lecz od sposobu życia, albo od miejsca pobytu. I tak: jedni byli Anachoreci czyli pustelnicy, zupełnie oddaleni od społeczności – z greckiego Anachoreo odchodzę – czasem przezywani Hesychiści od spokojności. Drudzy: Cenobici, spólnie żyjący, od koinos bio, spólnie żyję. Inni Stylici,

lici, Słupnicy, od słupa albo kolumny, na któ-
rej zawsze mieszkali, jako: święci Symon, Daniel
i inni. – Boski, Pasterscy, w Syryi i Persyi, podług
świadectwa Sozomena /: Hist. Kościel. ks. 6. :/ żyjący ciągle
po górach, pod otwartem niebem, nie używający
ani chleba, ani ryb, ani wina, lecz przestający na
samych ziołach i roślinach surowych. – Akmeci, Nie-
śpiący /: z greckiego akoimao, nie śpię :/ dlatego, że dzień i
noc, ciągle się zmieniając, odprawiali modły: mie-
szkali w Carogrodzie, zaprowadzeni od Aleksandra O-
pata przed rokiem 450m. – Girowagi, wóczęgi, którzy
nigdzie nie mieli posady, lecz ciągle przechodzili
z jednego miejsca na drugie. – Serabaici, właściwie,
nic wspólnego nie lubiący, rozporządzający każdy własno-
ścią, jakiej nabył /: Jan Kassyan. Colloc. 18. r. 7. :/ – Bra-
cia Remboci, nie cierpiący uległości; po dwuch i
trzech w bliskości miast i miasteczek przebywając,
utrzymywali się z jałmużny /: S. Hieronim, list 22. do
Eustochii, r. 15. :/.

Drudzy, noszący nazwiska od miejsc, jako: Tebaici,
od Tebaidy, pasma gór wyższego Egiptu. – Nitryjszczycy,
od Nitry, góry w niższym Egipcie ze strony zachod-
niej i pustyni jej przyległej. – Tebennici, od Teben-
ny, wyspy na Nilu. – Palestyńczykowie: od Palesty-
ny. – Sinaitowie, od góry Sinai w Arabii. – Syryjszczy-
kowie, od kraju Syryi. – Sigorici, od Sigor, góry w Per-
syi. Studitowie: od takzwanego klasztoru w Ca-
rogrodzie, wystawionego przez Studiusza dla Acume-
tów, i t. d.

Wszyscy oni w początkach byli Laikami,
zawisłymi zupełnie od miejscowych Biskupów.
W Niedziele i Święta chodzili na nabożeństwo do

najbliższych

najbliższych
cerkwi, w których zajmowali miejsce w przysionku między pokutującemi. Później posunęli się do środka świątyni i stawali między ołtarzem i ludem. Cząstki Najświętszego Sakramentu pożywali razem z innemi, resztę odnosili do mieszkań swoich na zapas. Następnie pozwolono mieć w klasztorach jednego wyświęconego na kapłaństwo. Później wielu wyświęcać się poczęło; na ostatek, posiadłszy wszystkie katedry biskupie, dla braku świeckich nieżennych kapłanów, stanęli na czele Kościoła i wyłączne prawo do infuł sobie przywłaszczyli.

W pierwszych wiekach nikt ani do Anachoretów, ani do Cenobitów przyjętym nie był bez poprzedzającego długiego doświadczenia.

Mnisi w początkach nie mieli żadnych wyłącznych prawideł, przepisanych sobie do zakonnego życia, trzymali się przykładu założycieli i przełożonych swoich, ćwicząc się w doskonałości chrześcijańskiej. Wzorem dla nich byli szczególniej święci pustelnicy Egipscy Paweł i Antoni, oraz ich uczniowie — Pierwszy, który przepisał stałe reguły dla mnichów był s. Pachomiusz, głowa osadników Tebenny. Być może, że i S. Hilarjon coś podobnego uczynił: albowiem Hieronim Święty, żywot jego opisujący, powiada: „wtedy /: na początku IV wieku :/ nie było Monasterów w Palestynie, a Mnichów nikt w Syryi nie znał przed świętym Hilarionem. On w tym kraju był założycielem i mistrzem tego żywota". Lecz jego pisma, jeżeli zostawił, nie doszły naszej pamięci. Na wzór Ś̃go Pachomiusza wziął się do pióra S. Bazyli Wielki i tak wyborne ułożył reguły stanu

zakonnego

zakonnego, iż od wszystkich przyjęte zostały, jako nie wruszone prawidła i wzór żywota mniszego.

Synowie w Chrystusie tego świętego Patryjarchy pojawili się razem z wiarą Chrześcijańską i rozmnożyli się w krajach Ruskich. Nestor kronikarz nie wspomina wprawdzie o nich ~~przed~~ pod rokiem 988^{m}, pisze tylko: „Włodzimierz potem /: po chrzcie swoim i zaślubieniu się z Anną siostrą Cesarzów Carogrodzkich Bazylego i Konstantyna :/ wziął Carycę Anastazyą i kapłanów Korsuńskich, oraz relikwie ss. Klemensa i Feba jego ucznia razem z naczyniami cerkiewnemi i obrazami świętych na błogosławieństwo sobie sprowadził." – Łatwo atoli być mogło, że albo z owemi kapłanami mnisi razem przybyli, albo wkrótce po nich przysłano. Mogli nadto przybyć razem z greckiemi rzemieślnikami, po których posyłał Włodzimierz do Carogrodu, dla budowania w Kijowie świątyń Pańskich w roku 989^{m}. – Przed rokiem bowiem 1051^{m} w Hilaryonie, Parocha Cerkwi Berestowskiej pod Kijowem, postrzegać się daje skłonność pustelnicza udawania się na górę, gdzie teraz stoi Monastyr Pieczarski, podówczas okrytej lasem i tam w dwusążniowej, wykopanej przez się pieczarze, modlenia się Bogu w skrytości – poświadcza o tem wzmiankowany Dziejopis Nestor. Tenże powiada: że niejaki mieszkaniec z Lubecza, pierwszy z Rusinów postrzyżony na Mnicha na górze Atos, pod imieniem Antoniego, gdy do Kijowa powrócił: chodząc po Monasterach, a nigdzie dla siebie dogodnego nie znalazłszy miejsca, osiadł w pieczarze Hilaryona,

któraz

która później rozkopana w różnym kierunku zamieniła się w sławne Pieczary Kijowskie. Przy nich następca Antoniego Teodozy Pieczarski zbudował na powierzchni góry klasztor, dotąd przez mnichów zamieszkały.

W późniejszym czasie, rozsypani po całym kraju Ruskim, osiedli z kolei i górę w Poczajowie. Fundusz tego Monastyru nadała w roku 1597^{m} Anna z Kozińskich Hojska sędzina Ziemi Łuckiej. Na tem miejscu, podług świadectwa dzieła pod tytułem Hora Poczajowska mieszkało w pieczarze dwoch pustelników około roku 1341°.

Bazylianie, prowadząc wszędzie żywot społeczny z bracią swoją zakonną, trzymali się ściśle reguły S.^{o} Bazylego wielkiego, zostawali pod okiem Dyecezalnych Biskupów, którzy baczenie mieli, aby zakonnicy, poświęcając się służbie Bożej i bogomyślności, zatrudniali się naukami, ręczną pracą i posługą duchowną dla wiernych. Życie ich w klasztorach było twarde, mało nader dogadzające zmysłowym potrzebom. Mięsa nie jadali nigdy; w dni postne powszednie przestawali na chlebie, jarzynach i owocach, za napój służyła woda w Dni Niedzielne i święta mieli wolność używać ryby, przy szczuplej miarce wina lub miodu, w inne czasy od postu wolne nabiał był ich zwyczajnym pokarmem. Zapewniają o tym wszystkie dawniejsze i późniejsze Typikony, czyli ustawy cerkiewne, i dziejowe podania.(1)

Zakonnicy

(1) Wiadomość ta wyjęta w skróceniu z dzieła czasowego „Pamiętnik Religijno-Moralny". Warszawa 1841 roku.

Zakonnicy na Zachodzie.

Rozmaiciej i obszerniej nierównie zakwitła na Zachodzie nauka Zbawiciela, ukazująca doskonałość żywota Chrześcijańskiego w zaprzeniu się siebie samego, w opuszczeniu wszelkich ponęt ziemskich, w całkowitem poświęceniu się bogomyślności, służbie ołtarza i posłudze duchownej dla bliźnich. Nie tylko w pierwiastkowych wiekach Kościoła, lecz i w późniejszych czasach zjawiali się nowi coraz świątobliwi mężowie, przeniknieni radami Ewangelijcznemi o zasadzie doskonałości religijnej, którzy sami, ostremu poświęciwszy się życiu, pociągali za swym przykładem innych, stanowili nowe Zakony, rozszerzali je po ziemiach chrześcijańskich, a z tych zapuszczali się do naj-odleglejszych bałwochwalczych ludów, przepowiadając im Ewangelię świętą i ucząc drogi zbawienia.

Te pobożne, pełne namaszczenia i ducha Apostolskiego prace, nie były samo-jedynym ich zgromadzeń zamiarem. W okolicach, jakie zamieszkali, stawali się prawdziwą opatrznością otaczającego ich ludu i nauczali prostaczków prawideł wiary świętej, oświecali ciemny ich umysł nauką, wiedli własnym przykładem do zamiłowania cnót towarzyskich, do wypełniania prawa Ewangelijcznego, dając im uczuć słodycz jarzma Chrystusowego, wieczną i doczesną przynoszącego szczęśliwość; pracując w niektórych Zgromadzeniach sami nad staranną uprawą roli, nad zaprowadzeniem użytecznych roślin,

podnieśli

podnieśli krajowe rolnictwo i przemysł, a z tego powstała zamożność i błogi byt mieszkańców.

Mury klasztorów przechowały najdroższe rozumu ludzkiego skarby, po upadku Grecji i Rzymu opuszczone, a od barbarzyńskich ludów, na dawne ich posady napływających, podeptane i pogardzone. Ręce zakonników spisywały owe klassyków starożytnych księgi, które do dziś dnia są podstawą wyższego oświecenia, a do czasu wynalezienia druku w ich tylko składach znajdziotemi być mogły.

Oni najpierwszemi byli w Winnicy Pańskiej pracownikami, oni najdzielniejszą Stolicy Apostolskiej podporą, oni najgorliwszemi były pasterzami trzody Chrystusowej. Pracując nie dla własnej korzyści, lecz we wznioślejszym celu powszechnego dobra, wyzuci dobrowolnie z własnego osobistego mienia, zagrzani czystą miłością Boga i bliźniego, dóbr ziemskich, jakie im pobożnie nadawali, umieli użyć na zakłady naukowe, na wsparcie ubogich, na szpitale dla chorych kalekich i od losu opuszczonych, na tym podobne inne równej użyteczności przedmioty.

Obszerniejsze tego roztrząsanie, łatwe pokonanie zarzutów, jakie mniej baczne, powierzchowne zdania Stanowi Zakonnemu czynią, zaprowadziłyby nas daleko nad zakres niniejszego dzieła, stałyby się nawet w tym czasie mniej użytecznemi, gdy najoświeceńsze narody, przekonawszy się z okropnych skutków zasad, mniemanych

manych filozofów XVIII. wieku, uznali ich obszedność: oddają należny szacunek systemu stanowi, wracają go na dawne, przez naddziadów fundowane posady, zwierzają im skarb najdroższy narodu, wychowanie moralne i chrześcijańskie wzrastających potomków.

§§§§

Przystępując do szczegółowego opisania zakonów, ich rodzaju, posady i dawnych nadań, oraz obecnego położenia, trzymać się będziemy dziejów Kościoła, a z tych chronologicznego podania co do czasu ich pierwszych zakładów, wymieniając tylko tych zakonów instytucje, których klasztory przed niedawnym czasem istniały lub dotąd jeszcze trwają w obrębie Dyecezyi Mińskiej.

Taką koleją zacząć wypada od najdawniejszego w Zachodnim Kościele zakonu, reguły Ś°. Patryarchy Benedykta, u nas Benedyktynami i Cystersami zwanych.

I

Benedyktyni.

W porządku lat od przyjścia Jezusa Chrystusa po sobie idących, najpierwszy zakon Mnichów Zachodniego Kościoła ustanowiony został przez Ś°. Benedykta rodem Spoletańczyka, który roku 529° założywszy osadę dla uczniów swoich w Kassium na odludnej puszczy, przepisał im stałe bogomyślnego i pracowitego życia prawidła, od O. Sgo Gregoria IV. i późniejszych Papieżów zatwierdzone.

dobyrania

Dobywanie nieuprawnej ziemi z pod lasów odwiecznie ją pokrywających, uprawa jej starowna, zaprowadzenie pożytecznych roślin były ich pierwszym pracowitego życia zatrudnieniem: te przerywały ćwiczenia religijne i naukowe zabawy. Tak pożyteczne zgromadzenie rychło nader rozszerzyło się we Włoszech, Francyi, Anglii, Hiszpanii i Niemczech. Oni byli pierwszemi nauczycielami rolnictwa zdziczałych przez Germanów. Po kolei przeszło do Polski, równo prawie z wprowadzeniem wiary Chrześcijańskiej za czasów Mieczysława I. Osiedli naprzód blisko granic węgierskich nad Dunajcem, gdzie on niedaleko Opatowa wpada do Wisły. Bolesław Chrobry fundował im Klasztor na Łysej górze, przezwanej ówczas świętokrzyską, czyli Kalwarją. Zatego parowania i z pomocą pobożnego króla Sieciech możny obywatel osadził i nadał ich w dobrach swoich Sieciechowie roku 1010. Zkąd dalej po prowincyach Polskich, a po kolei na Litwie i Rusi liczne Opactwa i mniejsze Klasztory tego Zakonu powstawały. O tych początkowych zakładach i po nich następujących świadczą zgodnie Pisarze Dziejów Kościelnych i dawni Kronikarze nasi, Długosz, Miechowita i późniejsi. Szczególniej zaś Szczygielski pisarz ich Zakonu w Dziele Aquila Polonia 1663 roku w Krakowie drukowanem.

Na Litwie pierwsze Opactwo Benedyktyńskie fundowane 1410° roku w Trokach przez Aleksandra Witolda Wielkiego Księcia Litewskiego

/: p. atrz

/: patrz w Szczygielskim fol. 117 :/.

W obwodzie Dyecezyi Mińskiej były klasztory OO. Benedyktynów następne: 1° w Horodyszczu, 2° w Nieświżu, 3° w Mińsku. Do tych opisania przystępujemy za przewodnictwem Wizyty Metropolitalnej, w latach 1829^{m} i 1830^{m} odbywanej.

1. Horodyszcze.

Majętność w powiecie Mińskim, w okolicach tego miasta położenie mająca. Kościół, klasztor i przy nim wieś, zabudowane na wielkiej kępie, z jednej strony rzeką Jaśiołdą i dwoma jeziorami oblanej, a z drugiej otoczonej rozległemi błotami i bagniskami do tejże rzeki przypierającemi; grobla 200 sążni długa łączy tę wyspę z suchą ziemią.

Karol Kopeć [a] Wojewoda Połocki w roku 1662^{m} fundował na tem miejscu OO. Benedyktynów — którzy z dochodów klasztornych kościół początkowie drewniany zamienili na okazałą świątynię pańską, z muru w figurze Krzyża Rzymskiego wzniesioną, dokończoną ona została w roku 1774^{m}; a w rok później konsekrowana pod tytułem Sᵗᵉ Anny przez Biskupa Feliksa Towiańskiego, Sufragana Białoruskiego.

Kościół

[a] Dom Kopciów dotrwał do naszych czasów; Bazyli Kopeć poseł smoleński na sejm unii w Lublinie 1569. X. Adam Kopeć, znakomity kanonik wileński od roku 1639 do 74 r. Józef Kopeć, WiceBrygadjer Brygady Pińskiej, awansowany na Generała przy ustanowieniu Księstwa Warszawskiego.

Kościół ten w linii podłużnej roz-
ciąga się na łokci 42, w poprzecznej krzyż formu-
jącej łokci 31, szeroki 13, wysoki od posadzki
do sklepienia 33 łokci. Cztery facyaty, blachą
miedzianą pokryte, kończą się żelaznemi krzy-
żami, mosiądzem wykładanemi. Środek krzyża
pokrywa wieża drewniana 20 łokci wysoka bla-
chą miedzianą pobita. Wszystkie ściany kościo-
ła i sklepienie na optykę malowane – Ołtarze
z drewa budowane, sztukateryą, pozłotą i malo-
widłem ozdobione – w wielkim obraz Śtej Anny –
w czterech bokowych figura ukrzyżowanego Zbawicie-
la na taflach zwierciadlanych osadzona – N. M. P. z
dzieciątkiem Jezus, włoskiego pędzla, szatą srebr-
ną okryty – Śo Benedykta również pięknego malo-
widła i w takiejże szacie; ołtarz ten uprzywilejo-
wany na wybawienie dusz co czyscu cierpiących – Śtej
Scholastyki – pod kościołem sklep, w którym daw-
niej ciała zmarłych składano. Ściany kościelne
ozdobione 18stu obrazami SS. Pańskich. – Na Cmen-
tarzu w miejscu podniesionem plac półokrą-
gły, lipami ocieniony, w środku jego wznosi
się murowana kolumna, krzyżem zakończona;
tu się odbywają uroczyste procesye – Dzwonnica
również z muru, pięknej architektury, łokci 30 wy-
soka, na niej osadzony zegar, bijący godziny.

Zakrystya w srebro, aparata i dalsze sprzę-
ty dostatnio i okazale opatrzona.

Zakonnicy ściśle zachowują regułę
swoją: poszczą w każdym tygodniu dni 4, w po-
niedziałki, środy, piątki i soboty. Każdodziennie
śpiewają

śpiewają w chórze jutrznię o godzinie 4ᵗ po pół-
nocy - oprócz mszy konwentualnych odprawuje się
za dusze fundatorów, co niedzielę i święto śpiewa-
na 1. codzień czytana 1. - Osobno przy każdej mszy S. czy-
ni się wspomnienie za dusze Józefa i Magda-
leny Markowskich.

Zgromadzenie zakonne: składało się z kapła-
nów 20<u>stu</u>, z których jeden był kuratem w guber-
nii Orenburskiej Złotoustowskiej rzeczywiście bro-
ni - Sześciu zakonników z liczby kapłanów u-
czy się Teologii S., której kurs tu się wykłada.
Osobno uczniów tejże nauki mniejszych święceń
6 - i braci zakonnej 3<u>ch</u>.

OO. Benedyktyni administrują parafią
Horodyską, o której szczegóły wypisały się w części I<u>ej</u>
Niniejszego dzieła.

Szkoła parafialna nie miała osobnego
funduszu: OO. Benedyktyni przez gorliwość o
oświecenie synów parafian swoich utrzymywali
ich z 15<u>stu</u> na klasztornej żywności, odzieniu i miesz-
kaniu, opłacając nadto osobnego dla nich nauczyciela.

Fundusz ziemny, przez fundatora Kop-
cia wojewodę w 1662<u>im</u> roku nadany, dwojakiej były
natury: część jedna składała się z dziedzicznych jego
własności, druga z dóbr Narodowych, których Kopeć
był dożywotnim dzierżawcą: nadanie takowe za-
twierdziła Konstytucja Sejmowa 1667° roku, zamie-
niając je w dobra ziemskie i na własność wie-
czystą klasztorowi przyznając. Dar Kopcia z ma-
jątku jego dziedzicznego składał się z folwarków
Kupiatycz i Wólki czyli Lubopola z wsiami

i ziemią

i ziemią do nich należnemi; z narodowych zaś majątków Folwarki Sosno, Bielany i Ciotkowicze wielkie - osobno wieś Ciotkowicze małe, zapisana od Bogumiły z Niemierzyców Terleckiej w 1669^m roku - Miał nadto klasztor z funduszu pierwiastkowego wydzieloną włókę 1. ziemi pod miastem Pińskiem, i Juryzdykę w tymże mieście Siewierzem zwaną, Dworek nad rzeką Piną i place, dające kamienie wapienne w miasteczku Łakiszynie, to wszystko Konstytucyą 1667° roku na własność funduszowi przyznane - Ogólnie te posiadłości zatwierdzone jeszcze były Przywilejami Królów Polskich Jana Kazimierza w 1666^m roku i Michała Korybuta Wiśniowieckiego w 1669^m

Do wypisanych wyżej folwarków należało wsi 10, włościanami ciągłemi zasiedlonych, w nich dymów 301, dusz męzkich do ostatniej rewizyi podanych 964. Ziemi pod wsiami, folwarkami i lasami wogóle włók 627. morgów 4. prętów 218. Karczem 9. Młynów 5.

Fundusz summowy, kapitału na procentach lokowanego wogóle rubl: srebr. 11463.

Z tych summ po części legacyjnych były włożone wieczne na zakonników obowiązki: a) za dusze Lipinów w rok mszy śpiewanych za zmarłych z Vigiliami 4. b) Za dusze Markowskich memento przy każdej mszy ś. c) Za duszę Józefa Jerzeckiego mszy żałobnych śpiewanych z Vigiliami w każdym roku 4 - a w każdym tygodniu msza ś. czytana 1.

Klasztor w figurze prostokątu podłużnego

nego wymurowany o jednym piętrze, ma w długości łokci 220 w szerzyni 15. wysoki 20 dachówką pokryty. Zawiera obszerne mieszkanie dla Opata, cel zakonnych 22. i dalsze potrzebne oddziały; sklepów podziemnych 3.

Bibljoteka klasztorna liczyła ksiąg rozmaitej treści tomów 1574.

Dochodu rocznego z tego funduszu Wizyta Metropolitalna wylicza rub. sr. 4201.

Klasztor ma nadto do mieszkania i wygód gospodarskich obszerne budowle, a między niemi ogrody: owocowy, przechadzkowy, kwiatowy i cieplarnie szklanne.

Po odejściu dóbr ziemnych i kapitałów do zarządu skarbowego klasztor Horodyski pomieszczony w klasie 1. pobiera corocznej z kasy publicznej wypłaty po rs. 3185. Nadto wydzielona na użytek klasztoru ziemię i włościan do posługi.

2

Klasztor Sgo Krzyża blisko Nieświża.

W niewielkiej odległości od Nieświża głównego miasta ordynacyi tegoż nazwiska do mu książąt Radziwiłłów, w pośród starożytnego gaju wznosi się na wzgórzu ozdobna w figurze krzyża z muru wystawiona Świątynia Pańska roku 1673° nakładem Michała Kazimierza Książęcia ś. Państwa Rzymskiego Radziwiłła Hetmana Wielkiego i Podkanclerzego Wo Xo Litewskiego, przy której pobożny fundator osadził OO. Zakonu Sgo Benedykta

dypta i ich summowym zapisem uposażyć.

Kościół rychło po ukończeniu był konsekrowany przez Biskupa Tomasza Zienkowicza, Sufragana Wileńskiego — Na przecięciu krzyża wznosi się nad dach niewielka wieża blachą miedzianą pokryta — ołtarze, których jest 6, malowane optycznie na murze; w wielkim kolosalna figura cierpiącego na krzyżu Najświętszego Zbawiciela — Między bocznemi odznacza się ołtarz z obrazem św. Benedykta i Scholastyki, pod którym umieszczony jest ozdobny relikwiarz z kośćmi ś. Męczennika Innocentego — W prezbiteryum zawieszono dwa portreta fundatorów. Kościół ten wzniesiony na dwóch murowanych sklepach.

Zakrystja zawiera bogaty relikwiarz z Drzewem Krzyża świętego w kryształ oprawiony, boki krzyża ze złota, kamieniami drogiemi ozdobione, postument srebrny pięknej staroświeckiej roboty. Wota złote perłami ozdobione — naczyń obrzędowych, aparatów i innych sprzętów wielki dostatek.

Zgromadzenie zakonne składało się z opata, kapłanów 9, subdyakona 1. i Nowicyusza 1, wogóle osób 12.

Szkół ani innych dobroczynnych zakładów przy tym klasztorze nie było.

Fundusz ziemny, za należność summowną od obywateli Deltejków klasztorowi zawinioną, sąd działczy nad ich majątkiem w r. 1798 były, wydzielił dla OO. Benedyktynów Folwark Kokorzyce zwany o mil 2½ od ich rezydencyi położony — ze wsią 1.

zawierające

zawierająca dymów włościańskich gruntowych 8, ogrodów 3. Dusz męskich do ostatniej rewizyi podanych 33 – Ziemi wogóle pod Klasztorem, ogrodami, folwarkiem i wsią włók 18, morgów 18, prętów 264, karczem 2, młynów 3.

Fundusze summowe – z a zapisem fundatora Hetmana Księcia Radziwiłła pod rokiem 1673^{im} na uposażenie zakonników, dług teraźniejszego kursu (r. s. 5400) za obligiem tegoż r. s. 6600. za późniejszemi obligami książąt Radziwiłłów rs. 11443 k. 91½. Za zakonnicy doświadczali zawodu w opłacie procentów – udali się do poszukiwania prawnego. dekret Grodu Nowogrodzkiego doliczywszy zaległości ogólnej summy dla klasztoru na dobrach książęcych rubli srebrnych 25041 kop. 75. wskazał.

Osóbno z rozmaitych legacyi zebrana summa rs. 7994 k. 76. wynosząca lokowana była częściami przez klasztor u rozmaitych osób i na kahałach żydowskich. Zakonnicy nie pobierając od niej procentów podali przy wizycie Metropolitalnej za kapitał niepewny.

Dochodu rocznego z funduszów też wpisyta zapisała rs. 2252 k. 80.

Klasztor z drzewa brusowanego wybudowany, w którym mieszkali zakonnicy, długi łokci 36. szeroki 15 – dom na rezydencyą Opata osobny, podobnież z drzewa wystawiony – Te budowle przez czas do upadku chylące się miały być zamienione nowym murowanym klasztorem o jednym piętrze, który w roku 1829^{im} wizytujący od Metropolity delegat znalazł wewnątrz nieukończony jeszcze. Dalsze budowle klasztorne obszerne i wszelkie

w nich

w nich wygody opatrzone.

Biblioteka klasztorna składa się po więk-szej części z dzieł duchownych i naukowych, liczy wogóle tomów 819.

Gdy z nowego rozporządzenia Rządu fundu-sze duchowieństwa połączyły się z własnościa-mi skarbowemi, klasztor świętego Krzyża OO. Bene-dyktynów umieszczony został w klasie 2. z wy-płatą coroczną z Kasy skarbowej po rs. 2220 i na-daniem uczastka ziemnego na ogrody i inne potrzeby, oraz z przeznaczeniem czeladzi klasztornej z włościan.

Rezydencja OO. Benedyktynów w mieście Mińsku.

Pierwiastkowy fundusz dla OO. Benedyktynów w mieście Mińsku powstał z dokumentu w roku 1700^{m} kwietnia 23. wydanego i podług Prawa upoważnio-nego przez Annę z Bohuszewiczów Stetkie-wiczową Chorążynę Województwa Mińskiego, którym plac w tem mieście przy ulicy Roj-danowskiej położony i summę Złotych polskich na wieczny fundusz dla nich zapisawszy, Koś-ciół i mieszkanie zakonników wybudowa-ła, i ci z klasztoru Nieświskiego przystani nową tę posadę objęli — Powiększył się rychło ten fundusz przez nadanie od osób pobożnych pla-ców 5^{ciu} w tem że mieście przy ulicach Rojdanow-skiej, Felicyanskiej i Romanowskiej nakoniec mieszczanin Miński Hryckiewicz przez doku-ment 1703° roku Września 3. wydany zapisał dla tych zakonników ziemię o ćwierć mili za

miastem

miastem w końcu ulicy Tatarskiej będącą, któ-
rą zwiększywszy przez przykuple, na niej mały fol-
wareczek kreszczmyjny zabudowali - Obszar ziemi
tego folwarczku zamykał wogule włókę 1. morgów 15.

Mieli nadto ciż ojcowie kapitał rs. 2549 k.
55 wynoszący, od którego procent zwiększał ich corocz-
ne dochody; tych wizyta Metropolitalna zapisała
rs. 168 k. 33.

Kościół z drzewa o dwuch niewielkich wieżach
na podmurowaniu, przy ulicy Kojdanowskiej wy-
budowany, przez Opata zakonnego ks. Świderskiego pod
tytułem S. Michała Archanioła poświęcony; wew-
nątrz jego mieściło się 5 ołtarzy na optykę malowa-
nych, w wielkim obraz patrona kościoła.

Zakrystya w srebro do ss. obrzędów potrzebne,
dalsze sprzęty i aparata dostatecznie opatrzona była.

Mieszkanie dla zakonników składało się z domu
drewnianego nowo w 1820m roku wystawionego na
sklepie murowanym, z osobnej oficyny, dalszych gospo-
darskich budowli.

Obowiązki funduszowe były: za duszę Anny
fundatorki i jej męża i rodziców w każdy wtorek
i środę po 1. mszy ś. czytanej. We czwartek msza ta-
każ za duszę jejże i jej córek, w sobotę podobnież ś.
ofiara za duszę jej samej, z późniejszych legacyi, co mie-
siąc w piątek msza ś. czytana za dusze Bazylego
i Katarzyny Wojdziewiczów.

Przy kassacie niektórych klasztorów w roku
1833, Benedyktynów Mińskich uległ temuż prze-
znaczeniu. Kapłan, który pod tytułem Proboszcza
przy kościele mieszkał, odesłany został do innego
Konwentu

Konwentu - a budowle kościoła i mieszkania zajęto na składy i inne przeznaczenia.

II

Zakonnice reguły S^o^ Benedykta.

Scholastyka, siostra S^o^ Patryarchy Benedykta, zagrzana przykładem braterskim, zmierziła również ziemskie zabawy, a duszę swoją do wyższych i trwalszych podniosłszy dążeń, stała się założycielką Zakonu Żeńskiego, jednostajne przepisawszy mu Ustawy Mniszego żywota z temi, jakie S. Patryarcha dla synów swoich w Chrystusie podał.

Z rozszerzeniem się po Chrześcijańskich krajach klasztorów Benedyktyńskich pomnożyły się również i sióstr ich zakonnych zgromadzenia.

Kronikarze polscy Długosz i Miechowita, oraz zakonny Benedyktynów Szczygielski, pierwszy klasztor Panien Benedyktynek w Koronie Polskiej wymieniają pod rokiem 1250^m^, fundowany od Klemensa z Ruszczy Kasztelana Krakowskiego w Staniątkach i zatwierdzony przez O. S. Innocentego IV. w r. 1253^m^. Z tej osady rozszerzając klasztory swoje po Królestwie Polskim i jego prowincyach, świątobliwe Zakonnice pojawiły się następnie na Litwie i Rusi, mianowicie w Nieświżu, Wilnie, Kownie, Mińsku, Orszy, Krożach, Smoleńsku i t. d. /: Czytaj w Szczygielskim na stronicach 127-128 :/

Z tej liczby dwa tylko znajdują się klasztory w Obwodzie Dyecezyi Mińskiej.

Nieświzki

Nieświzki i Miński, do których szczegółowego opisania przystępujemy.

4°

Zakonnice Benedyktynki Nieświzkie.

Kościół i klasztor Wielebnych Panien Benedyktynek fundowany pierwiastkowie przez Mikołaja Krzysztofa Książęcia Radziwiłła /: Sierotką zwanego :/ w roku 1590. za zezwoleniem O. S. Klemensa VIII. tegoż roku na sejmie Walnym Warszawskim przywilejem Zygmunta III. króla utwierdzony został.

Rezydencja tych zakonnych Panien w Nieświżu jest nieco ustroniona od samego miasta. Obwód murów kościoła, klasztoru, dalszych zabudowań i ogrodów, w sobie 1 morg 1. prętów 4½. powierzchni mający, otoczony jest z jednej strony obszernym stawem, z innych stron wałami i fosami; grobla między dwoma kanałami zasypana daje przystęp z miasta do klasztoru.

Wchodzi się w obręb murów klasztornych przez dzwonnicę z takiegoż materyału, wysoko wzniesioną o trzech piętrach, spód jej czworoboczny, cała pokryta blachą.

Kościół figury prostokątnej, murowany, z dwuch boków z klasztorem łączący się, ma przy czołowej ścianie wieżę, u spodu czworoboczną, a u góry ośmiościenną, zakończoną kopułą, balasami, gzemsowaniem i gałkami ozdobioną; na wieży osadzony zegar, ogłaszający godziny modlitwy i innych zakonnych zatrudnień. Nad drzwiami kościelnemi

wmurowany

wmurowany kamień ciosowy niemałej objętości z wytartym i trudnym do wyczytania napisem; drugi blisko położony pomnik marmurowy po Ludwice Obuchowiczowej, na pół rozszczepiony — Kościół ciemny, nie uderza ~~doskonało~~ okazałością przy wejściu; był on poświęcony pod tytułem Sᵗᵉʲ Efemii w roku 1598. i konsekrowany przez Melchiora Giedrojcia Biskupa Żmudzkiego — wewnątrz mieści ołtarzy 7. wszystkie architektonicznie z drzewa budowane, rzeźbą, kolorami i pozłotą ozdobione. Wielki z obrazem pryncypalnym Zwiastowania N. Maryi P. Ten obraz jakoteż po ołtarzach bocznych umieszczone pokrywają szaty ze srebra, z koronami i innemi ozdobami, pozłotą powleczone i kosztownemi kamieniami w wielu miejscach sadzone. przy ścianach kościelnych umieszczone są pomniki. 1º Nagrobki dwóch córek fundatora z alabastru wyrobione, u spodu tafle marmurowe z napisami łacińskiemi imion zmarłych i daty śmierci. 2º. Tablica marmurowa do ściany wmurowana, z napisem daty założenia kościoła i klasztoru, tudzież konsekracyi świątyni. 3º podobnaż tablica z wypisaniem Breve O. S. szczególniejsze przywileje ołtarzowi Sᵗᵉʲ Anny nadające. 4. Podobnaż tablica życie S. Eufemii opisująca. Chór zakonnic letni, obszerny: ściany ołtarzami i obrazami ubrane, jest ich znaczna liczba, po większej części z wyobrażeniem Najświętszej Rodzicy Boga Zbawiciela — Okrywają je bogate szaty, perły i klejnoty do ubiorów żeńskich i inne kosztowności, któremi wzgardziwszy wstępujące do zakonu

dziewice

dziewice, obrazami z błogosławieństwem rodziców i krewnych z sobą przyniesionemi, na wieczną pamięć poświęcenia się służbie Bożej, ozdobiły. Chór drugi zimowy, podobnież ozdoby święte napełniają. Tu oprócz tego umieszczone są portreta: fundatora, Ksieni Nieświskiej Świętosławskiej, klęczącej przed wyobrażeniem ukrzyżowanego Zbawiciela, Ksieni Chrzanowskiej i jednej jeszcze niewiadomego nazwiska.

Zakrystya nader bogato jest nadana - między innemi kosztownemi sprzętami jest kielich szczerozłoty, kamieniami drogiemi i perłami sadzony, z pateną również ze szczerego złota. Krzyż wielki srebrny złocony z cząstką drzewa, na którym Bóg odkupiciel cierpiał, kości ss. męczenników za kryształami złożone i drogiemi kamieniami oprawne otaczają drzewo żywota, a dwie statui u podnóża zdobią tę piękną robotę - Relikwiarz złocony ze szczątkami św. Sabiny, brylantami osypany - Lampy srebrne wielkie u sklepienia Kościoła zawieszone - dwie trumienki ze srebra kości ss. męczenników zawierające - Aparaty kapłańskie w liczbie wielkiej, niektóre bogato haftowane - również kosztowne są dalsze sprzęty do ss. obrzędów służące.

Klasztor z muru o jednym piętrze, obszerny, dzieli się na mieszkania dla zakonnic - Nowicyat - Mieszkania dla świeckich rezydentek i wychowanek, z klasami do dawania nauk. Kaplica zakonna z oknem na Kościół wychodzącym, przy którym

Mieszki

Mniszki Komunię świętą przyjmują, - w obwodzie murów klasztoru jest nadto osobna Kamienica z obszernemi mieszkaniami, korytarzem rozdzielonemi, tudzież udzielne do potrzeb gospodarskich budowle - Ogrody: przechadzkowy i owocowy -

Zgromadzenie. Zakonne: Ksieni 1. Mniszek urzędniczek i konsekrantek 24 - Profesek 5 - Ludność Klasztorna - Rezydentek płatnych 5, weteranek z funduszu utrzymywanych 8, sierot na nauce również na całem utrzymaniu klasztornem 30 - liczba ta ciągle się utrzymuje, wychodzące z klasztoru zastępują niezwłocznie inne sieroty, lub ubogich rodziców szlacheckie córki - posługa składała się z 5 oficyalistów po folwarkach, 2ch w klasztorze, 5ciu parobków, szlachcianek do posługi 3 - dziewek wdowicianskich 12. Bab 4. Służących u zakonnic 5, u panien świeckich 3 - a ogólna ludność ciągle w Klasztorze przebywająca wynosiła osób 143.

Pobożny i na powszechny użytek baczny fundator, nadając te zakonne panny dostatniem w ziemi uposażeniem, zabespieczając im przyzwoite utrzymanie się, aby poświęcone służbie Bożej i religijnym ćwiczeniom nie potrzebowały obcej pomocy dla zadosyć uczynienia potrzebom doczesnym, postawił je razem w możność rozdzielenia funduszowego chleba z pochylonemi od losu, kalectwa i wieku niewiastami, z sierotami, albo ubogich rodziców córkami dla wychowania ich w cnotach Chrześcijańskich i

naukach

naukach stanowi właściwych. Słowem fundator dopełniwszy głównego wiary s. przykazania, miłości Boga i bliźniego, zwierzył szafunkowi pobożnych zakonnic i na wieczność dla nich w Klasztorze Nieświeskim mieszkających zapisał wymieniające się dobra.

Fundusz ziemny – majętność Słowiczna z miasteczkiem i włościami – Folwarki: Faładowicze, Wielesryn, Zienkowicze, Łuczyce i Słobódka – do nich należało: miasteczko 1. wsi włościanami osadzonych 22. w tych: Dymów ciągłych poddańskich 295 – Czynszowych 95 – Ogrodowych 52. Ludności męzkiej do ostatniej rewizyi zapisanej dusz 1062. karczem 12. Młynów 6. Ziemi wogóle włók 888 morgów 25 prętów 163.

Kapitałów pewnych rs. 11393. mniej pewnych, od których zalegały procenta rs 50944 k. 16.

Długu liczył klasztor różnym osobom zawinionego rs. 7546.

Dochodu rocznego wizyta Metropolitalna zapisała wogóle rs. 4376 k. 6.

Biblioteka klasztorna, najwięcej z dzieł duchownych złożona, liczyła tomów 608.

Obowiązki funduszowe – oprócz modlitw i ćwiczeń duchownych, jakie zakonnice ciągle dla ulgi duszom fundatorów i dobroczyńców swoich dopełniały, zakupowano nadto z dochodów funduszowych a) co kwartał mszy ss. 12. za Biskupów Dyecezalnych i za siostry zakonne, za fundatorów i dobroczyńców żywych i zmarłych b) Codzień msza s. z wystawieniem Najświętszego Sakramentu

i Suplikacya

i suplikacyą, w której czyni się wspomnie-
nie za fundatorów, dobroczyńców, Braci i Sio-
stry zakonne c) Co piątek msza fundószowa
przed ołtarzem N. Maryi bolesnej.

Wzamian tych funduszów - Zakonnice
klasztoru Nieświskiego umieszczone w klasie
III. pobierają ze skarbu corocznej opłaty złot.
1455, mają wydzielony uczastek ziemny i po-
sługę z włościan do klasztoru potrzebną.

5.

Zakonnice Benedyktynki Mińskie.

Starożytnego domu na Rusi litewskiej
potomek ksiądz Wojciech Sellawa kanonik wileń-
ski, proboszcz Derewieński, na placu przez się kupionym
w mieście Mińsku przy ulicy Zborową zwa-
nej w roku 1632^m zbudował kościół i klasztor
z drzewa dla zakonnic reguły S^o. Patryarchy Bene-
dykta, które z klasztoru Nieświskiego przysłały sio-
stry swoje dla zajęcia tej nowej osady. Kościół
ten przy poświęceniu opiece S^o. Wojciecha Biskupa
Męczennika poruczony został. W później-
szych latach Krzysztof Chodkiewicz z żoną swo-
ją Zofją księżniczką Drucką Horską na
miejscu drewnianego wznieśli z muru świą-
tynię pańską, a jeszcze bliższej daty na
miejscu drewnianego klasztoru powstał nie-
wielkiego rozmiaru murowany o jednym
piętrze klasztor nakładem funduszu zakon-
nego, staraniem ówczesnej ksieni Kata-
rzyny Scholastyki Świrskiej - Kościół konse-

krowany

krowany przez ks. Mikołaja Słupskiego, Biskupa Gracyanopolitańskiego, Archidyakona Wileńskiego, pozostał przy dawnem nazwaniu S. Wojciecha.

Kościół – przy ulicy Zborowej na wzgórzystym placu niewielkiego rozmiaru, sztachetem z muru od ulicy oddzielony, wznosi się pięknej, nowszego stylu architektury świątynia o dwuch niewysokich wieżach blachą pokrytych; obok niej z prawej strony rozciąga się w prostej linii klasztor zakonnic, podobnież murowany, otoczony ogródkiem. Długość kościoła wynosi łokci 70, szerokość i wysokość do sklepienia 20. Wewnątrz mieści ołtarzy 5 z drewna snicerszczyzną niesmaczną ozdobionych, Wielki dzieli się na dwie kondygnacye: w niższej nad ciborium obraz N. Maryi Panny, piastającej na ręku Zbawiciela sukienkę szatą ze srebra, koronami i innemi z tegoż kruszcu ozdobami powleczony, w wyższej S. Wojciecha Patrona Kościoła, a u stropu niewielka figura Chrystusa Pana ukrzyżowanego. W bokowej kościelnej ścianie są drzwi obszerne, dające wejście do klasztoru. Zakrystya również murowana na wejściu z kościoła, a naprzeciw jej w presbiterium, za oknem szklannem, kratą opatrzonem, Oratorium dla zakonnic – chór tychże nad drzwiami wchodowemi umieszczony, z organem, przy którym zakonnice msze i inne kościelne śpiewy wykonywają – blisko jego do ścian bokowych przypierają osobne galerye dla muzyki, w dni uroczyste sprowadzanej.

obowiązki

Obowiązki fundu**s**zowe, oprócz nabożeństwa i ćwiczeń duchownych, osobiście przez zakonnice wykonywanych, są następne: w każdą niedzielę msza ś. Konwentualna z suplikacyą - w poniedziałek za dusze Krzysztofa i Zofii Chodkiewiczów - we środę za duszę Wojciecha Sielawy i Zofii Zienkowiczowej, fundatorów - w sobotę za dusze Zuzanny i Heleny Stetkiewiczówien, Zuzanny Nowodworskiej i Katarzyny Druczykowskiej - W każdym roku Anniwersarz za zmarłych 4, za dusze fundatorów i dobroczyńców.

Klasztor oprócz rozmaitych, takowemu zakładowi zwyczajnych, przedziałów zawiera cel dla zakonnic 15; do murów przypiera oficyna drewniana z kuchnią i innemi wygodami - są oprócz tego oficyny i budowle miejscowej potrzebie odpowiadające - Powierzchnia ziemi, na której mieszczą się wszystkie budowle i ogrody klasztorne, ma w długości trzyarszynowych sążni 73½, w szerzyni 59⅙. Ulica Felicyańska, do której bok ziemi klasztornej przytyka, przy nowem uregulowaniu miasta pod linią prostą poprowadzoną znacznie zmniejszyła funduszową posiadłość.

Zgromadzenie klasztoru Benedyktynek Mińskich składało się w czasie wizyty Metropolitalnej - z Ksieni, 18stu urzędniczek i konsekrantek i 7 profesek - Ludność świecka była: wychowujących się w szkole klasztornej dziewcząt za opłatą 6 - na utrzymaniu funduszowem 12. Rezydentek 11. Posługa: szlachcianek służących 5.

dziewek

Dziewek poddanych 16 - parobków 2. Wogóle było w klasztorze osób 88.

Fundusz klasztorne składały się z następnych szczegółów: a) Za zapisem Ks. Wojciecha Sielawy Kanonika Wileńskiego w 1633m roku Maja 14 datowanym plac wyżej wzmieniony i summa gotowa, której ilości akt wizyty nie pomienił. Ta powiększając się zapisami późniejszemi i przechodząc w dopominku kolęje sądowe, złożyła kapitał rozmaitym osobom kredytowany wogóle rs. 24115. Oprócz tego wykazał klasztor mniej pewnych kapitałów przez procesa poszukiwanych rubli takichże 15333.75.

b.) Marcybella z Rakoczów Samuelowa Zienkowiczowa, prawem wieczystem 1661. roku grudnia 14° wydanem zapisała klasztorowi folwark Łodki w powiecie Rzeczyckim położony.

c) Po zrujnowaniu klasztoru PP. Benedyktynek w mieście Orszy i rozproszeniu się zakonnic w czasie wojennym, delegowany od Stolicy Apostolskiej Ks. Mikołaj Słupski, Biskup Gracyonopolitański, wieś funduszową Benedyktynek Orszańskich Borodziu zwaną, w powiecie Orszańskim leżącą, klasztorowi Mińskiemu oddał. Akt takowy Pac, Biskup Wileński, zatwierdził i w ich wieczyste władanie podać zalecił.

d) Sąd dzielczy funduszów Łopacińskiego, Starosty Mścisławskiego, za summę klasztorowi Benedyktynek należną, wydzielił we wsi Zwirblach, w powiecie Brasławskim gubernij Wileńskiej położony, Domów włościanami osiedłonych

osiedlonych z ziemią i powinnościami do niej przywiązanemi — Osada takowa w pamiętnej wojnie 1812 roku zniszczona, ludność wymarła lub gdzieindziej się przeniosła i w czasie Wizyty Metropolitalnej dwa tylko domy przez włościan osiadłe znalazły się.

e) Wieś Leonowicze w powiecie Ihumeńskim położenie mająca dostała się klasztorowi przez wydział sądu dielczego majętności Szacka Oskierków —

We wszystkich tych rozrzuconych po kilku guberniach i powiatach funduszowi Zakonnic przyznanych posiadłościach było folwarków 3, wsi 8 — chat włościanami ciągłemi osadzonych 94. czynszowych 8, ogrodowych 3. Dusz męskich do ostatniego spisu podanych 224 — Ziemi wogóle włók 93. morgów 25. pr. 29. Karczem 3. Młyn 1.

Dochodu rocznego przy wizycie okazanego rs. 3124 k. 8½.

Biblioteka klasztorna, z ksiąg ascetycznych i moralnych złożona, wynosiła tylko tomów 24.

Klasztor ten po odejściu funduszów policzony do klasy I. z wypłatą coroczną rs. 2765. z dodanym uczastkiem ziemi i posługi z włościan.

III

Reguły Sᵗᵒ Benedykta Zakonnicy Cystersi.

„Benedyktyni dzielą się na czarnych i białych, to jest: zwyczajnych, używających habitu

habitu koloru czarnego i Cystersów, noszących suknię zakonną białą. Są oni synami S° Roberta Opata Molismeńskiego. Ten Benedyktyn, nie mogąc znieść zepsucia reguły i obyczajów swoich spółbraci, roku 1098° z towarzyszami 21. udał się do Kabilonu, miasta Burgundyi, i osiadł z niemi w pobliskiej puszczy Cistersium zwanej, żyjąc podług obostrzonych przez siebie przepisów. Jego uczeń S. Bernard Klerowalleński wzniósł sławę mistrza i jego reformę upowszechnił."

„Żył jeszcze ten głośny kaznodzieja, gdy Jan i Klemens Polacy, dziedzice Brzeźnicy, w roku 1140m za panowania Bolesława Krzywoustego fundowali pierwszy w Polsce klasztor Cystersów we wsi swej Brzeźnicy, przybyli tam Zakonnicy, wysłani przez Bernarda S° z Marymundskiego Klasztoru – Fundusz ten przyjął Maurus Biskup Krakowski i ze swego mienia go powiększył, a Jan Gryff, ArcyBiskup Gnieźnieński, zatwierdził powagą swoją 1153. i więcej jeszcze nadane uprzednio fundusze powiększył. Brzeźnica przezwaną została Andrzejowem od imienia jednego z Opatów swoich. Tu sławny Wincenty Kadłubek, złożywszy w 1218m roku Infułę Krakowską, w lat 5. później życia dokonał"/: To podanie stwierdzają Długosz, Miechowita, Kromer, Damalewicz i inni Kronikarze:/. Wypisano z Pamiętnika Religijno Moralnego T. 1. Warszawa. 1841.

W Prediatach Dyecezyi Mińskiej dwa tylko są Klasztory Cysterskie, Męski i Żeński.

żeńskie; do ich opisania za przewodnictwem Aktu Wizyty Metropolitalnej przystąpiliśmy.

6.

Zakonnicy Cystersi w Kimbarówce, inaczej Czarnej Dolinie.

Za przykładem możnych Panów szczodrą ręką udzielających majętności swoich na pomnożenie funduszów dla świeckiego i zakonnego duchowieństwa, pragnących, aby na ich ziemiach nowi Winnicy Pańskiej oracze szerzyli naukę wiary, łagodzili obyczaje prostego ludu, przez dobre przykłady i pouczania, jakie albo w Kościołach swoich zgromadzonym wiernym wykładali, albo obchodząc wsie i osady pacierza i przykazań Bożych dziatki wieśniaków z łagodnością chrześcijańską uczyli – dążyła do tak świętego celu i mniej dostatnia szlachta, udzielając ochoczo cząstki ojczystego lub nabytego mienia na pobożne ofiary i zakłady, usiłowali, aby i ich pamięć dalej za granice żywota przejść mogła, aby czasami w świętych obrzędach, w tajemnicach ołtarza, dusze ich litości Przedwiecznego Ojca polecane być mogły.

Takie zapewne zamiary, takie chrześcijańskie uczucia powodowały pierwszych założycieli na tem miejscu Kościoła i Klasztoru dla zakonników Cystersów.

§ Fundusz ich w Kimbarówce powstał w roku 1711. z zapisów Obywateli Szuksztów, Bakmanowej i Komorowskiej –

Komorowska

Komorowska najprzód na założenie Kościoła, klasztoru i następne dla zakonników korzyści nadała ziemię nieuprawną, pod lasami i odłogami będącą, i Bakmanowa za jej przykładem powiększyła fundusz podobnemiż obszarami. Zakonnicy znacznie się przyłożyli do wymurowania Kościoła i Klasztoru. Za wstawieniem się Chaleckiego, Starosty Mozyrskiego, August II, Król Polski, Przywilejem 1713° roku marca 12 datowanym nadał Klasztorowi ziemię Sambor zwaną; i drugim zaś przywilejem w 1742^{m} roku maja 21. podpisanym tenże Monarcha zatwierdzając pierwiastkowy fundusz dodał ziemię Kimbarówkę i folwark Juchnówkę. Skutkiem tak zwiększonych nadań rządny i gorliwy opat klasztoru Ks. Benedykt Rożański, pomocą dobroczyńców wsparty, rozpoczął mury Kościoła i klasztoru na odłogach oddawna opustoszałych zabudował dwie wioski i te włościanami osadził. Założył blisko klasztoru Juryzdykę i ta również znalazła mieszkańców.

Tak uporządkowany fundusz klasztoru Kimbarowskiego znalazła Wizyta Metropolitalna z części następnych składających się: z folwarku 1. wsi 2. Juryzdyki 1. W nich domów włościańskich 20. na Juryzdyce 9. Dusz do rewizyi zapisanych 78. Ziemi wogóle włók 24. morgów 9. pr. 102.

Był i fundusz sumowy na rozmaitych ewikcyach lokowany, składający kapitału

pitału pewnego rs. 19232. od którego procenta ciągle klasztorowi dochodziły.

Dochodu rocznego na Wizycie Metropolitalnej wykazano rs. 1575 k. 85.

Kościół z muru wyprowadzony, konsekrowany ku czci Sº Krzyża przez Biskupa Feliksa Towiańskiego Sufragana Białoruskiego w roku 1775^{go}. Murowany obwód otacza świątynię, do której daje wstęp brama z takiegoż materyału, statuami Chrystusa Pana i Najświętszej Matki Jego ozdobiona. Kościół długi łokci 40, szeroki 16 zawiera wewnątrz ołtarzy siedm. w wielkim na ścianie w chórze kościelnym figura ukrzyżowanego Zbawiciela, przednia. za obwodem zakonnego chóru mensa ołtarzowa snycerszczyzną i pozłotą ozdobna, na stopniach dwa serafiny mozajikowej roboty, trzymający w ręku pochodnie. Między ołtarzami bocznemi jest jeden z obrazem Boga odkupiciela, dźwigającego krzyż, na którym miał za zbawienie świata śmierć haniebną ponieść; tu lud, wzywający jego miłosierdzia, szczególniejszych łask doznaje.

Zakrystya, w srebro, aparata i dalsze sprzęty dostatecznie opatrzona.

Obligacye coroczne do funduszów przywiązane były następne - mszy śś. śpiewanych 156 - czytanych 574 - Aniwersarzy za zmarłych 26.

Zgromadzenie zakonne składało się z kapłanów 6^{ciu} i Kleryków 7^{miu}

uczących

uczących się tu Teologii Ś. —

Klasztor w kwadrat wymurowany: dwa boki jego są o jednym piętrze, drugie dwa mają tylko dolne przedziały; oprócz tego są osobne budowle do wygody i potrzeb miejscowych.

Biblioteka klasztorna składała się z tomów 88.

OO. Cystersi są Administratorami parafii R. K. Kimbarowskiej; szczegóły, do tego przedmiotu odnoszące się, pomieszczone zostały w części I. niniejszego dzieła między Kościołami Parafialnemi.

Kimbarówka położona jest w powiecie Mozyrskim.

Po odejściu funduszów duchownych pod zarząd skarbowy klasztor w Kimbarówce zapisany został do klasy III. z wypłatą coroczną na utrzymanie zakonników rs. 1540. ma nadto wydzielony uczastek ziemny i daną posługę z włościan.

7.

Zakonnice Cysterki w Dolinie Anielskiej.

Mąż żadziwiającej gorliwości i starania o pomyślność i rozszerzenie zakonu, którego sam był członkiem, ks. Benedykt Rożański, pierwszy opat klasztoru w Kimbarówce, nie tylko że na tem miejscu stały byt dla braci swojej zabespieczył, kościoł i klasztor z muru wystawił, w nadanych lasach i odłogach nowe osady założył, mieszkańcami zaludnił, kapitał znaczny na pomnożenie

funduszu

funduszu zgromadził, znalazł nadto moż-
ność nową dla sióstr swoich zakonnych
posadę blisko Kimbarówki założyć, u-
mownem upoważnieniem Zakonnice na-
dać, Kościół ku czci Najwyższego i klasz-
tor na pomieszkanie Zakonnic wymuro-
wać, przyzwoicie, okazale nawet wszystko
opatrzyć i na długie trwanie zabezpie-
czyć.

Wizyta Metropolitalna u Panien Cy-
stersek, przejrzawszy na miejscu szczegóły te-
go zakładu, jego fundatorem jedynym ks.
Rożańskiego nader słusznie zapisała.

Początek przybycia zakonnic i o-
siedlenie się na Dolinie Anielskiej, było w ro-
ku 1744^m^. Fundusz ich składał się z ziemi mor-
gów 8, na której wszystkie zabudowania
i ogrody umieszczono - a nadto osiedlono trzy
domy ogrodników; ich ludność do Rewizyi
podana wynosiła dusz 6.

Suma 9450 rs., przez ks. Rożańskiego
na fundusz stały zakonnic dana, hipoteko-
wana, była na dobrach Hrabiów Rokickich,
gdy od jej nie dochodziły procenta, czyniono
prawny dopominek i wyskano wyrok,
którym po zliczeniu zaległości zasądzono na
dłużnikach ogólnego kapitału rs. 18000. Ro-
kiccy przez dobrowolny układ puścili zasta-
wą w wyrażonej sumie folwark Hubare-
wicze zwany, z którego dochód zastępuje pro-
cent, należny klasztorowi.

Od roku

Od roku 1797. za wyczoną miastu Mozyrowi summę rs. 1800. dzierżał klasztor prawem zastawnem Ostrów miejski Wypust zwany, z którego zbierał siano i miał drwa do opału.

Naostatek z posagów panien, wstępujących do zakonu, klasztor uzbierał summę rs. 1605, która oddana na hipotekę obywatelską, dla niewypłacających się procentów poszukiwaną była u dłużnika przez proces.

Dochodu rocznego w czasie wizyty zapisano rs. 960.

Kościół z muru wystawiony miał na czelną ścianę otynkowaną, a dalsze nie były jeszcze tynkiem pokryte. Namaścił go Olejami świętemi i S. Michałowi Archaniołowi dedykował w roku 1775^m Sufragan Białoruski, Ks. Biskup Feliks Towiański. Dach kościelny blachą żelazną pokryty, zielonym kolorem pod pokost powleczony. Świątynia ta zawiera w długości łokci 40. w szerzyni 16. Ołtarze wszystkie z drzewa architektonicznie budowane, kolorami malowane i rzeźbą złoconą ozdobione. W Wielkim obraz dużego rozmiaru N. Maryi P., piastującej na ręku Zbawiciela.

Zakrystya nie nader dostatnio, mianowicie w srebra, opatrzona.

Zgromadzenie zakonnic składało się z Mniszek Professek 12. i Kapelana, a razem Prokuratora ze zgromadzenia ich braci Świeckich panien na funduszu klasztornym było 3. i takaż liczba uczennic, opłacających

cających się Klasztorowi.

Obligacye funduszowe składały się z 12 mszy śś. czytanych w ciągu roku, 4ch Aniwersarzy za braci i siostry zakonne i 1. za fundatora.

Klasztor w kształcie węgielnicy wymurowany, w dwuch skrzydłach zawiera mieszkania, a w trzecim prózny korytarz, łączący go z ~~klasztorem~~ kościołem. Dół jest z całkowitego muru, a piętro pruskim murem dokończone. Obwód klasztoru otacza parkan murowany, wewnątrz jego mieści się sadek owocowy i ogródek na kwiaty i włoszczyzny — Na drugim dziedzińcu wystawiono rozmaite gospodarskie budowle, sad i ogrody warzywne.

Bibliotka klasztorna, z dzieł treści duchownej złożona, liczyła tomów 200.

Podług nowego rozporządzenia funduszów duchownych, klasztor Doliny Anielskiej pomieszczony w klasie II, z wypłatą coroczną ze skarbu rs. 2155. z uczastkiem ziemi i posługą z włościan.

IV

Bracia Szpitalni Sgo Jana, później Kawalerami Maltańskiemi zwani.

Pilnując się porządku czasu, w jakim tworzyły się zgromadzenia zakonne do kościoła Zachodniego należne, wzmienić należy o tym Rycerzko-Mniszym zakonie, którego niektóre fundusze w Dyecezyi Mińskiej dotąd trwają.

" Były

„Były w Jerozolimie dwa szpitale przeznaczone do przyjmowania Pielgrzymów płci męzkiej, odwiedzających Grób Zbawiciela, i opatrywania ich potrzeb, szczególniej zaś pielęgnowania chorych. Jeden N. P. Maryi, drugi Sᵗᵘ Janowi Chrzcicielowi poświęcone. W jednym z tych dwóch zakładów najgorliwiej służył bliźnim niejaki Gerard, suknię zakonną czarną z krzyżem białym noszący; i na takową chrześcijańską posługę ślub uroczysty dobrowolnie wykonał. Godfryd, zdobywca na Saracenach Jerozolimy w 1099 roku, zastał już miał Gerarda, pełniącego dobrowolnie na się przyjętą powinność – On później zarządał obydwoma szpitalami w jeden złączonemi, zakończył życie 1118 roku – Jego następca Rajmundus Podius był pierwszym Mistrzem Braci Szpitalnych Sgo Jana zwanych kawalerami – Ich reguła, zatwierdzona 1124 roku przez O. S. Honorjusza III, zobowięzywała nie tylko służyć Pielgrzymom i chorym, ale i walczyć przeciwko Saracenom – Wypędzeni z Palestyny, udali się na wyspę Rodu około roku 1310 – Soliman sułtan turecki w 1522 po uporczywej walce wycisnął ich z tej posiadłości i Rod pod władanie swoje zajął – Nową więc posadę założyli na wyspie Malcie i od niej Kawalerów Maltańskich przyjęli miano" – Patrz: Origines Equestrium Ordinum per Aubertum Miraeum – Colon: Agrip: 1632. Cap: 2. tudzież Delicias Equestrium Ordinum per Franc: Menenium – Colon: Agrip 1638 pag. 68.

Tych braci Szpitalnych sprowadził do Polski i w Poznaniu fundował 1170ᵒ roku Mieczysław Stary zwany" – Długosz, 519. – Miecho. ks. 3. r. 20.

r. 20. Kromer 124. /: wypisano z Pamiętnika Religijno Moralnego - Warszawa 1841ᵒ roku :/.

Na Litwie w familii Książąt Radziwiłłów ustanowiona była Komandorya Maltańska na dobrach Stołowiczach dawniej w województwie Mińskim, teraz w tejże gubernii powiecie Słuckim położonych - Ostatnich czasów Królestwa Polskiego Komandorya ta była w linii Książąt Radziwiłłów Kleckich, posiadał ją Ludwik, syn Michała Wojewody Wileńskiego.

Paweł I, Cesarz Wszechrosyi, pragnąc powagą swoją wesprzeć upadający zakon Kawalerów Maltańskich, ogłosił się Wielkim Mistrzem Zakonu, Kapitułę jego do stolicy państwa, Petersburga, przeniósł, wystawiwszy na ten cel okazałą kaplicę w pałacu Korpusu Kadetów i nadawszy ten nowy zakład przyzwoitemi dochodami - Nowe przeto, za przykładem Monarchy, zaczęły powstawać na rzecz Zakonu zapisy: z ich liczby Leon Osztorp wówczas Marszałek powiatu Ihumeńskiego gubernii Mińskiej na dobrach swoich Dukorze fundował nową Komandoryę maltańską, sam mianowany został Komandorem przez Kapitułę i zatwierdzony przez Najjaśniejszego Wielkiego Mistrza, Pawła I. Cesarza - w tymże czasie znaczna liczba obywateli różnych gubernii ozdobioną została krzyżami Kawalerów Maltańskich.

V.

Zakon Trójcy SS. od wykupienia niewolników, u nas Trynitarzami zwany.

„Wojny

„Wojny krzyżowe w pobożnem dążeniu do odzyskania ziemi świętej z rąk niewiernych przedsięwzięte, a najczęściej pomyślnym skutkiem nie uwieńczone wielką liczbę chrześcijan, pod znakiem krzyża S. walczących, zostawiały w okrutnej Saracenów niewoli, bez nadziei uwolnienia ich z rąk nieprzyjaciół chrystyjanizmu — klęski takowe szczególniej pomnażały się w czasie nieszczęśliwych wypraw krzyżackich około roku 1096."

„Miłością bliźnich natchnieni, pobożni mężowie Jan de Matta Hiszpan, kapłan, Doktor akademii paryskiej, i Feliks de Valois, ze krwi królów Francuskich, idący pustelniczym życiem i bogobojnością już od wielu lat słynny, postanowili nowy zaprowadzić zakon pod zaszczytem Trójcy Przenajświętszej, którego głównym celem być miało wykupienie chrześcijan, w więzach prześladowców ich wiary jęczących. Regułę przez nich dla tego Zakonu ustanowioną, potwierdził gorliwy w tak ważnej sprawie Ojciec S. Innocenty III. i już w roku 1198^{m} niemała liczba klasztorów Trynitarskich mianowicie w Hiszpanii i Francyi istniała. Spełnienie celu instytucyi to jest wykupienie chrześcijan z niewoli Saracenów przypadło za panowania Króla hiszpańskiego Filipa III. podług opisania ówczesnego historyka Egidiusa Gonsales Dawila; od roku 1212. do 1623°, odbyło się tylko z Królestwa Hiszpańskiego wypraw Trynitarskich Redemptorów po wykupienie jeńców chrześcijańskich 362. które powróciły swobodzie i ojczyźnie oswobodzonych spółchrześcijan 11809 osób."

„Rozszerzony

„Rozszerzony ten pożyteczny zakon po innych zachodnich i południowych dzierżawach europejskich, podobnież czynił posłannictwa i wykupywał rodaków swoich z więzów Mahometańskich, których ogólna liczba podług Kronikarza Altana w 1636tym roku piszącego doszła do 200000 oswobodzonych chrześcijan."

„Temi pobudkami skłoniony Król Polski Jan III. prosił u Papieża Innocentego XI. o wysłanie Trynitarzy do Polski i dozwolenia zaprowadzenia tych zakonników w Ojczyźnie naszej. Błogosławił Najwyższy pasterz trzody Chrystusowej temu żądaniu; Trynitarze przybywszy do Polski osiedli naprzód we Lwowie i tam przyjąwszy do nowicyatu Jana Wielhorskiego pod imieniem Antoniego od Sto Jana Chrzciciela przez rodziców jego Jerzego i Anny z Olgóir Kasztelanów Wołyńskich w 1689tym roku dostalni otrzymali fundusz — Stąd w Warszawie i na innych miejscach Korony Polskiej na Wołyniu i Podolu, coraz nowe powstały klasztory ich zgromadzenia". /: Czytaj nowo wydane dziełko pod tytułem: O zakonie XX. Trynitarzy etc. — przez Kapłana tegoż zakonu, Doktora S. T. X. Innocentego Chryszkowskiego 1843o roku — także Pamiętnik Religijno-Moralny nieraz przywiedziony :/.

„Od czasu zaprowadzenia tego zakonu do Polski, OO. Trynitarze zadosyć czyniąc instytucyi swojej wysyłali do miast Tureckich i Tatarskich Redemptorów dla wykupienia niewolników. Wyprawy te razy 18 powtórzone były, poczęwszy od roku 1688. za panowania

Jana III.

Jana III. aż do roku 1782 pod berłem Króla Stanisława Augusta. Suma na okup wyłożona wyniosła w ogóle złotych polskich 573.427, za jakową powrócono społziomków Ojczyźnie osób 517. Świadczy o tem dzieło pod tytułem: Zebranie wszystkich Redempcyi, które Prowincya Polska Zakonu Najświętszej Trójcy od roku 1688. do 1783° czyniła. Wydane w Warszawie 1783° roku przez ks. Adama od Ś.Ś. Trójcy, Redemptora /: wypisano z wyżej przywiedzionego dzieła ks. Krzyżkowskiego :/.

Nakoniec na Litwę i Ruś ci Ojcowie osady swoje rozszerzyli - Dyecezya Mińska liczyła między klasztorami zakonnemi dwa Trynitarskie, oba w powiecie Wilejskim położone, w Mołodecznie i Krzywiczach, o których szczegóły podług Wizyty Metropolitalnej wypisuję się.

8

Klasztor XX. Trynitarzy w Mołodecznie.

1

W dobrach Mołodeczno zwanych w gubernii Wileńskiej powiecie Wilejskim położonych od miasta Wilna o mil 18, od Mińska o 9 odległych, dziedzice ich Tadeusz z Koziełska i Anna z Radziwiłłów Książęta Ogińscy, Wojewodowie Troccy, zamiarem pomnożenia na ziemi swojej czci Boskiej nowy fundusz dla zakonników Trynitarzy uczynili. Kościoł okazałej struktury z drewa i klasztor z muru dla nich wybudowali, uposażywszy obszarem ziemi morgów 11 pr. 285, zawierającym, oraz sumę 45000 złtch polskich na dobrach Mołodecznie hipotekując, zapisem wieczystym funduszowym

1762

1762 roku kwietnia 13. datowanym i całą formą prawną upoważnionym za wieczystą własność OO. Trynitarzy rezydencyi Mołodeczańskiej przyznali.

Osobno w czasie późniejszym Franciszek i Michał Ogińscy powiększyli ilość ziemi funduszowej, dodając do dawnego obrębu przy klasztorze morgów 4 i w osobnem odległejszem uroczysku Łąk morgów 15 i zarośli morgów 17 pr. 100.

Franciszek Ksawery Książę Ogiński kuchmistrz W° Ks.ª Litt. pomnażając dar poprzedników swoich sumę osobno 4000 zł. pol. Trynitarzom zapisał i na folwarku swoim Grabelinie hipotekował.

Były nadto sumy legacyjne zapisane, mianowicie przez Obywatela Norwickiego zł. pol. 8000 - przez Jana Sawickiego rs. 660 - Suma rs. 379. z dochodów funduszowych zebrana i prywatnie zakredytowana - naostatek z zapisu legacyjnego ś.p. Ks. Mateusza Jagiełłdowicza Kanonika Inflanckiego rs. 4800.

W Roku 1794^{m} położenie polityczne Michała Ogińskiego Podskarbiego W° Ks.ª Litewskiego synowca i spadkobiercę żyjącego jeszcze wówczas Kuchmistrza zmusiło go do emigracyi zagranicę i poddało dobra jego Konfiskacie. Najwyższym Cesarskim rozkazem wyznaczona była osobna Komissya, któraby zliczywszy ciężary takowe dobra obarczające ilość ich prawnie należną dla każdego wierzyciela wykazała. Z jej ostatecznego wyroku aż w roku 1819^{m} ogłoszonego Kks. Trynitarze Mołodeczańscy

za zapisami

za zapisami funduszowemi mieli przyznany ogólny kapitał rs. 11700.

Kościół. Fundatorowie Ogińscy przed wprowadzeniem jeszcze XX. Trynitarzy do Mołodeczna na nowo wymurowanych sklepach i wysokiem podniesieniu wystawili okazały z drewa kościół w figurze krzyża z kopułą wyniosłą, jakowy po ukończeniu w roku 1758^{m}, konsekrowany był na dniu 9^{m} września przez ks. Tomasza Zienkowicza Biskupa Sufragana Wileńskiego - Świątynia ta w 1823^{m} roku od razu piorunowego całkowicie spłonęła; zostały tylko podmurowania, na których OO. Trynitarze nie będąc w możności odstawienia kościoła, za zezwoleniem zwierzchności dyecezalnej przenieśli nabożeństwo do obszernej murowanej zakrystyi, w której i dotąd utrzymuje się. Ona zastępuje razem i kościół parafialny, którym ci ojcowie administrowali.

Sprzęt Kościelny - w srebrze, aparatach i innych porządkach prawdziwie po Książęcemu nadany pozostał w całości od pożaru.

Obowiązki do funduszu przywiązane były następne a) za dusze fundatorów Ogińskich Wojewodów Trockich w każdym tygodniu msza s. śpiewana 1. czytanych 2. i aniwersarz roczny 1. b) za duszę Franciszka Ogińskiego w tydzień mszy ś. śpiewanych 2. c) za duszę Kazimierza Rekica co kwartał msza s. czytana 1. d). Za duszę Ignacego Ludwika Nornickiego co rok mszy ś. czytanych 18. - e). Za duszę Jana Bołędzia, na rok mszy czytanych 2. - Za duszę

Jana

Jana Sawickiego, co miesiąc msza ś. czytana 1. i do roku 2 aniwersarze. f/. za duszę ks. Mateusza Jagiełłowicza co rok mszy ś. czytanych 121. śpiewanych 3 i aniwersarzów 2.

Klasztor jednoczasowie z kościołem z muru wystawiony o piętrze, obszerny, wewnętrznie wyprowadzony - w nim dla niewielkiej liczby rezydujących zakonników pomieszczona, była szkoła powiatowa.

Zgromadzenie zakonne w czasie wizyty Metropolitalnej w 1830^{m} roku byłej składało się z 4^{ch} kapłanów, z których jeden był Kuratem parafialnym, a drugi Kapelanem szkolnym.

Biblioteka klasztorna zamożna w dzieła mianowicie treści duchownej posiadała tomów 994.

OO. Trynitarze utrzymywali nakładem funduszu swego przy szkole powiatowej osóbną szkołę parafialną z oddzielnym nauczycielem od Uniwersytetu Wileńskiego przysłanym a przez Klasztor opłacanym.

Szczegóły do parafii odnoszące się opisane zostały w części I. niniejszego dzieła.

Klasztor Mołodeczański OO. Trynitarzów w roku 1833^{m} został skasowany, a zakonnicy w innych rozmieszczeni Konwentach. Zarząd parafii poruczono świeckiemu duchowieństwu.

9.

Klasztor XX. Trynitarzy w Krzywiczach.

Pierwiastkowy fundusz XX. Trynitarzy w Krzywiczach powstał z zapisu testamentowego Andrzeja

Andrzeja Władysława Ukolskiego Ciwuna pod-
komorzego Województwa Trockiego w 1770^m roku da-
towanego, który łącznie z żoną swoją Teklą z
Wojnów sumę 6000 zł. pol. od obywateli Aleksandro-
wiczów sobie należną na nowy fundusz dla XX. Try-
nitarzy w miasteczku dziedzicznem Krzywiczach przeznaczył
i wiecznością dla nich zapisał. Śmierć rychło
zaskoczona przeszkodziła dokonać ten pobożny
zamiar, zlecił to więc krewnemu i spadkobiercy
swemu Józefowi Borejkowi Chodźkowi Prezydentowi
dożywotniemu Ziemstwa powiatu oszmiańskiego,
który spełniając wolę testatora a) w miasteczku
Krzywiczach ziemi morgów 8. pod mury kościoła,
klasztoru, dalsze zabudowania i ogrody przezna-
czył, sianożęć nad rzeką Serweczem położoną nadał;
pomnożył obwód ziemny w późniejszym czasie
syn jego Jan dodaniem morgów 3. pr. 8. Nadto
do pierwiastkowej sumy przez Ukolskiego zakonni-
kom zapisanej Józef Chodźko zł. 8000 z własnego
mienia dołożył. b). wolnego mliwa bez opłaty
i wstępu do lasów na potrzeby klasztoru dozwolił.
c) na mury kościoła cegły 200 000 własnym
nakładem zrobionej darował - d). Naostatek:
w imieniu poprzednika swego i własnem spo-
rządziwszy funduszowy zapis, tenże w roku 1773^m
na Trybunale Głównym W° X^a Lit° przyznał i
oprzysiągł.

Suma przez Ukolskiego zapisana pomno-
żyła się nieco pomniejszemi legatami i w cza-
sie wizyty Metropolitalnej składała wogóle kapi-
tał funduszowy rs. 13470.

Dochody

Dochodu rocznego na życie tejże okazali XX. Trynitarze rs. 880.

Kościół był czasowie z drzewa wybudowany i w nim odprawiało się nabożeństwo do ukończenia murowanego, który i dotąd z nieukończoną wieżą, i zewnątrz nieotynkowany pozostał. Nabożeństwo do nowych murów i ich poświęcenie rozpoczęto się roku 1796 - jednoczasowie powstała i nowa parafia Krzywicka za Instrumentem Metropolity Rzymsko-Katolickich Kościołów w Cesarstwie Rossyjskim, wiecznej pamięci Arcybiskupa Siestrzeńcewicza - Kościół murowany w porządku Dorycku mieści wewnątrz ołtarzy 7. wielki z muru i gipsu w architekturze Korynckiej zbudowany, rzeźbą, i statuami ozdobiony zamyka w głębokiej framudze złoconą ramą oprawionej wyobrażenie Najświętszego Zbawiciela w postaci Jezusa Nazareńskiego, popiersie tej statui, ręce i nogi w Rzymie zniszczone, wybornego dłóta, zawierają w głowie SS. relikwie pieczęciami stolicy Apostolskiej obwarowane, reszta statui na miejscu dokonaną została - Świętość ta z Rzymu do kościoła Trynitarskiego w Mielcu oddana: gdy z czasem pod panowaniem Józefa II Cesarza Rzymskiego kościoły zakonne w Galicyi zostały skasowane i na inne potrzeby obrócone, gorliwi Ojcowie o należną cześć wyobrażeniu Boga odkupiciela statuę z Mielca odesłali na Antokole do Wilna; gdzie z uszanowaniem w skarbcu kościelnym złożona doczekała nowego dla siebie przybytku w kościele Krzywickim - Od-

dana

dana na to miejsce i w wielkim ołtarzu umieszczona słynną się stała szczególniejszemi łaskami, któremi wiernych swoich z ufnością pomocy Zbawiciela świata wzywających obdarza. Głębią framugi i przed nią paludament okrywają adamaszki złotemi galonami bramowane; są one pamiątką dwuch pobożnych niewiast, Pakoszówny i Korsakówny, żon Tadeusza i Jana Chodźków — U szczytu tego ołtarza wznosi się Anioł snycerskiej roboty w szkaplerzu Trynitarskim, zdejmujący okowy z dwuch niewolników Chrześcijan od Maurów wykupionych, jest to godło i herb Zakonu Trójcy Przenajświętszej — Boczne ołtarze przy ścianach kościelnych w framugach umieszczone, z ozdobami snycerskiemi złoconemi, zawierają obrazy dobrego pędzla przez brata zakonnego malowane.

Zakrystya: srebro kościelne niemałej wartości, przerobione było ze stołowego srebra fundatora Ukolskiego, testamentem na ten pobożny cel przeznaczonego. Dwa bogate aparata z dalmatykami i kapą z oddanych sukien ślubnych przez Konstancyą z Bujnickich Chodźkową małżonkę Józefa spółfundatora — reszta z darów obywatelskich i pobożnych parafianek uzupełniają dostatnio porządek sprzętu Kościelnego.

Obligacye funduszowe, wizyta wymieniła w ogólnej ilości, składać corocznie mszy ś. śpiewanych 216, czytanych 624 i aniwersarzy za zmarłych 12. Te po większej części były ofiarowane za dusze Andrzeja i

Teresy

Teresy, fundatorów, oraz Józefa i Tadeusza konfundatorów z prawa przez testament fundatora na Józefa Chodźki i potomstwo jego przekazanego.

Klasztor, jednoczasowie z pierwiastkowym kościołem z drewna wybudowany, służył do mieszkania zakonników, a tymczasem wznosiły się nowe mury, które w znacznej części nieukończone pozostały.

Szpital. Domek drewniany osobny przez Tercyarza Trynitarskiego B. Ignacego Wieczora fundowany - w czasie wizyty mieszkało ubogich dziadów 2, bab 2.

Zgromadzenie zakonne miało się składać podług przeznaczenia fundatorskiego z 6^ciu^ kapłanów, w czasie wizyty Metropolitalnej takaż liczba znajdowała się, lecz pospolicie 4^ch^ a czasem z trzech kapłanów mieszkało.

Parafia Krzywicka i wszystko, co do niej należy, opisana w Części I.

Trynitarze Krzywiccy w 1833^im^ roku ulegli kasacie i zakon ich stracił ostatnią posadę w Dyecezyi Mińskiej.

VI

Zakon Kaznodziejski reguły S^o^ Patryarchy Dominika, u nas Dominikanami zwany.

„Właśnie wtenczas, gdy Waldensowie i Albigieńczycy przy końcu XII° wieku pod hasłem zwrócenia Chrześcijaństwa

do

do pierwotnej prawdy i czystości rozsiewając dzikie zasady a działając jeszcze gorzej psuli naukę i obyczaje Kościoła, a razem i cywilnym stosunkom towarzystwa grozili wielkim niebezpieczeństwem, nie już kacerze lecz zbrodniarze najzuchwalsi, w każdym kraju jakkolwiek cywilizowanym zasługujący na karę śmierci – gdy środki do ich poskromienia użyte przez władze duchowne i świeckie okazały się nieskutecznemi, podobało się Opatrzności do poskromienia takowych z gorszeń użyć za narzędzie Dominika i jego synów duchownych. Ten święty przyszedł na świat w 1170^{m} roku, rodem Hiszpan, domem Guzman, stanem Kanonik Regularny, mąż rzadkiego rozumu i gorliwości – Przybywszy do Francyi i tam przekonawszy się, że zła wola owych bezbożników pochodziła najwięcej z grubej ich ciemnoty a bardziej jątrzyła się pomnażającem się skażeniem prawowiernych, postanowił tak urządzić nowych zapaśników Kościoła, iżby i słowami i samą życia powierzchownością jak najdzielniej wyplewiali kąkol na niwie chrześcijańskiej bujnie wzrastający – W tym celu zgromadzonych i gromadzić się mających towarzyszy, obok innych zakonnych obowiązków, zobowiązał, z jednej strony do ciągłych prac kaznodziejskich, z drugiej do najściślejszego ubóstwa, utrzymywania się z samej jałmużny, tudzież do przestawania na habicie sukiennym i maślanych potrawach. O. S. Honoryusz III. r. 1216. potwierdził jego ustawy, oparte na zasadach S^{o} Augustyna –

Zna

Za czasem pozwolono im mieć stałe dochody, chodzić w habicie lepszym i używać mięsnych potraw — Tak powstał Zakon Kaznodziejski i podział zakonników na zwyczajnych i Obserwantów. Lecz w ostatku i ci zwolnili w części pierwotną ostrość żywota."

„Zakon ten tyle pożyteczny Kościołowi S. zaraz od początku nastania swego wzrastać i wsławiać się coraz bardziej potrafił — Albowiem jeszcze za życia S° prawodawcy Włochy, Hiszpania, Francya, Niemcy, Anglia i inne odleglejsze krainy brzmiały odgłosem nauk synów Dominika — Jak ich gorliwość i wymowa ściągała licznych słuchaczów, wielu ludzi do wiary icno ty nawracała, tak też niemniej jednała im wielbicieli, ubiegających się z ofiarami na fundowanie dla nich Klasztorów. I stąd to poszło, że w krótkim czasie prawie niezliczone wzniesiono zakłady. Pierwszy Klasztor stanął w Tuluzie roku 1216. następnie w Bononii: ten uświęcony zwłokami S. założyciela do dziś dnia nie przestaje być pierwszym dla całego zakonu domem — W tymże czasie wiele powstało klasztorów w Francyi, a szczególniej sławny S° Jakuba w Paryżu; był on kolebką wielu znakomitych mężów, którzy zarówno jaśnieli nauką religii w obliczu Kościoła, jak naukami wyzwolonemi w obliczu świata — I teraz nawet, gdy niewdzięczna Francya wyrzuciła ze swego łona nauczycieli Ludwika S°, pozostałe miano ulicy S° Jakuba nie przestaje świadczyć,

że

„że przy niej mieszkali sławni Kościoła S.o Dokto-
rowie, Albert i Tomasz, z grona Zakonu Kazno-
dziejskiego. Oni z tej pierwszej na świecie chrze-
ścijańskim katedry przekazywali oświatę całej
Europie.” ....

„Słowiańskie ludy jeszcze były niewszędzie na-
wrócone, albo słabe w wierze. Zrządził Bóg, że
Iwo Biskup Krakowski przybywa do Rzymu z sy-
nowcami Jackiem i Czesławem z domu Odro-
wążów w tym czasie, gdy S. Dominik przepowia-
dał tam słowo boże. Głośna sława świątobliwo-
ści, nauki i cudów świętego męża, założyciela no-
wego zakonu, a szczególniej wskrzeszenie wobec
całego ludu młodziana Napoleona pociągnęły to-
warzyszy Iwona do nowego zgromadzenia – i
oni pierwsi rozszerzyli familią dominikań-
ską po całej słowiańskiej ziemi.”

„SS. Jacek i Czesław przyjąwszy habit zakonny
z rąk S.o Dominika w roku 1219m – powróciw-
szy do Ojczyzny zatrzymali się w Krakowie,
tam uprzejmie od Biskupa przyjęci, pomno-
żywszy braci zakonnej, osiedli przy kościele
farnym SS. Trójcy, który im zupełnie odstą-
piono, przeniósłszy farę do Kościoła Panny Ma-
ryi – pierwszy więc klasztor Dominikański
założony był na ziemi Polskiej w stolicy pań-
stwa 1222 roku.”

„Stąd SS. Bracia na prace Apostolskie
oddzielne sobie obrali krainy” – Jacek przyjął
na siebie Polskę, Litwę, Ruś, Mazowsze, In-
flanty, Prusy; Czesław – Czechy, Morawę, Szląsk
i Saksonię.

i Saksonię — Obydwa z prac swych bogate plony do winnicy Chrystusowej przynieśli — Jacek S. udał się naprzód do Kijowa, tam od wielkiego Księcia Włodzimierza Wsiewołodowicza, którego ślepemu synowi za modlitwą swoją wzrok przywrócił, chętnie przyjęty, hojnością Księcia wsparty, Kościół w Kijowie na błoniach i klasztor dla braci zakonnej wystawił, z którego nowe misye i osady do Halicza, Czernichowa, Owrucza, Włodzimierza i do innych części Rusi posyłał — Że wszystkie kraje Ruskie Apostolskim pracom Jacka S^o^ powierzone były, dowody na to historyczne zawierają się w bullach Namiestników Apostolskich Papieżów, w latach 1234. 1244. i 1252. datowanych, w których zalecają, aby osobnych misyi do Rusi, Podola, Wołynia i Mołdawii nie posyłać, ponieważ tam Jacek S. z uczniami swemi trzodę chrystusową pomnażają i nią urządzają. Błogosławił Bóg pracy sługi swojego, bo pod życiem jeszcze Jacka S^o^ istniały już klasztory przez niego założone i przez brać zakonną zamieszkałe, mianowicie w Krakowie, Sandomierzu, w Płocku dwa, w Poznaniu, Gdańsku, Rydze, Elblągu, Królewcu, Kijowie, Haliczu, Lwowie, Przemyślu i na innych miejscach — Gorliwość jego zaszła aż w stepy Tatarskie i do dzierżaw Greckich; lecz te początkowe zakłady, z zawojowaniem przez Turków owych krajów około roku 1456., upadły.

„ Klasztory Dominikańskie, licznie po Polsce i Rusi rozgałęzione, dla łatwiejszego

wiemi

nieni zarządu O. S. rozdzielił na dwie Prowincye: Polską i Ruską, ostatniej zalecił nosić na habicie czerwone pasy na pamiątkę srogiego prześladowania i męczeństwa, jakiego częstokroć od nabiegu Tatarów na te kraje doświadczali. Polscy zostali przy czarnych pasach, i z ich braci w czasach późniejszych osóbna Prowincya na Litwie powstała." —

„Z rozlicznych pisarzy dziejów Zakonu Kaznodziejskiego pokazuje się, iż klasztory ich rozsiane po wszystkich chrześcijańskich dzierżawach od daty założenia tego zgromadzenia przez S° Patryarchę Dominika, do roku 1825. składały główne podziały następne: Prowincyi 45. Kongregacyi 12. rządzonych przez 12^{stu} wikaryuszy generalnych — W przeciągu lat 600 swego istnienia Zakon ten wydał Kościołowi S^{tu} Czterech papieży: Innocentego V, Benedykta XI., Piusa V. i Benedykta XIII. Kardynałów 66. Arcybiskupów 460. Biskupów 2136. posłów a latere 25. Nuncyuszów papieskich 80."

„Litwa później do wiary S. nawrócona jeszcze przed tą oświatą zbawienia widziała nieraz Apostołów Dominikańskich opowiadających jéj mieszkańcom Ewangelię S. Dzielili oni tę pracę z Franciszkanami, a lubo jeszcze w postawieniu klasztorów doświadczali przeszkody od ludu ciemnego, jednak, przebiegając włości i osady, wszędzie prawdziwej wiary rzucali nasiona. Bulla Mikołaja IV. Papieża 1288. roku dla Dominikanów Litewskich wydana, powiadcza

poświadcza tę ich zbawienne prace. Akt tak zaszczytny chowają oni dotąd w archiwach swoich jako pamiątkę użyteczności ich zgromadzenia i wpływu wywartego na rozszerzenie nauki Zbawiciela".

„Rok 1501. pamiętnym jest w dziejach tego zakonu Funduszem Dominikanów w Wilnie nadanym przez Aleksandra Jagiełłę wówczas jeszcze Królewicza, brata Sgo Kazimierza. Biskup Wileński Wojciech Tabor ochoczo przyjął zakonników, pomnażających liczbę sług ołtarza, a kanonik tej Katedry Mikołaj Korczak Proboszcz Kościoła Sgo Ducha odstąpił dla zakonników tej świątyni i sam ich do zawładania nowym zakładem wprowadził." – /: Wypisano z dzieł przy końcu wstępu do I. części niniejszego dzieła wymienionych, jakoto z Dziejów Kościoła Polskiego przez Ksa Ostrowskiego T. 1. z rękopismu poważnego zakonnika X. Dominikanów, udzielonego Autorowi – Z Pamiętnika Religijno-Moralnego – Warszawa 1841 roku – z dzieła Flori de Russia R. P. Simone Okolski 1646 – Leopolis :/.

§

Klasztor Dominikanów w Wilnie stał się płodną duchowną matką, która liczne potomstwo swoje osadzała po nowo powstających funduszach na Litwie (Klasztor ten wileński późniejszym rozkazem Rządowym skasowany został, a kościół oddany świeckiemu klerowi na parafialny). Z tej prowincyi odeszły trzy Klasztory: Nieświski, Dunitowicki i Chołopienicki do Dyecezyi Mińskiej. Dalsze zaś

Klasztory

Klasztor ten Wileński późniejszym rozkazem rządowym skasowany został, a kościół oddany świeckiemu klerowi na parafialny §§

klasztory tego zakonu, w tejże dyecezyi były, należały do prowincyi Ruskiej, jakoto: Stołpecki, Miński, Rzeczycki, Zizbiński, Piński, Zasławski, Rakowski, Klecki, Chotajewicki i Drujski, do których szczegółowego opisania, pilnując się dat w porządku nastania funduszów przystępujemy.

Klasztor OO. Dominikanów Prowincyi Ruskiej w Stołpcach.

Miasteczko Stołpce dziedziczne książąt Czartoryskich /: po roku 1830^{m} na skarb sekwestrowane :/ leży na przeciwnem wybrzeżu rzeki Niemna, który je od miasteczka Swierżnia rozdziela, w powiecie Mińskim o mil 12 od tego miasta.

Fundusz dla zakonu Dominikańskiego na tem miejscu powstał z nadania Aleksandra i Zofii z Zienkowiczów Słuszków, którzy własnym nakładem wybudowawszy drewniany kościół przy nim w roku 1625^{m} OO. Dominikanów prowincyi Ruskiej osadzili, a następnie wzniósłszy z muru świątynię Pańską postarali się o jéj konsekracyę, jakowy obrząd dopełniał w roku 1673^{m} Października 11 dnia Michał Słupski Biskup Gracyanopolitański, Archidyakon Wileński, Sufragan Białoruski. Mieści w sobie ołtarzy murowanych z kolumnami, gipsaturą ozdobionemi, 9. W wielkim obraz S^{o} Wyznawcy Kazimierza Jagiellończyka, którego imieniowi kościół ten dedykowany został.

Odkiedu

Oddzielne kaplice z kopułami, łączące się z kościołem, dodają mu ozdoby, pod obiema są sklepy, jeden był miejscem grzebienia ciał fundatorskich, drugi pięknie pomalowany mieści zwłoki wielebnego sługi Bożego Fabiana Maliszewskiego, Zakonnika Dominikana, zmarłego w tym klasztorze roku 1644- sierpnia 12. Ciało jego przez dwa wieki nieskażone słynne jest doznawanemi łaskami od Boga u tego grobu; garną się tu pobożni, wzywając miłosierdzia Najwyższego Pana przez zasługi świątobliwego męża. Nie ma on czci publicznej, dopóki Głowa Kościoła wyroku o tym nie ogłosi. Wizytator zaniedbał wybadać z archiwum miejscowego o życiu tego zakonnika, które wiele interesu mieć by mogło jako spółziomka, należącego do familii dotąd niewygasłej.

Zakrystya odpowiada przyzwoicie potrzebie miejscowej.

Zgromadzenie Zakonne składało się w czasie wizyty z trzech Kapłanów i jednego Kleryka.

OO. Dominikanie Stołpeccy administrowali parafią tegoż nazwiska, o której szczegółach napisało się w Części I. niniejszego dzieła.

Klasztor murowany w figurze prostokątnej, długi łokci 34, szeroki 24, mieści wygodne mieszkania dla zakonników Refektarz, sklepy i rozmaite gospodarskie składy – Nadto osobne: oficyna kucherna i

dalsze

dalsze do wygód potrzebne budowle.

Biblioteka klasztorna liczy wogóle tomów 79. nieporządnie utrzymana, a w każdej książce prawie początku lub końca brakuje.

Oprócz zabudowań klasztornych były jeszcze na wybrzeżu Niemna trzy spichlerze, wynajmowane na skład towarów spławnych.

Fundusz ziemny składał się z folwarku i wsi Kurzuki zwanych, zawierającego osady włościańskiej dymów 8- oraz z juryzdyki w miasteczku Stołpcach osiedlonej 8^mia ogrodnikami. Dusz męskich do ostatniej rewizyi zapisanych 32. ziemi wogóle włók 36. morgów 25. pr. 150. Młyn 1.

Fundusz summowy składał się z kapitału rs. 4740 wynoszącego, na różne lokacye u obywateli rozdzielonego.

Dochodu rocznego na lcizycie okazano rs. 591 k. 75.

Obowiązki funduszowe - Z pierwiastkowego funduszu i późniejszych legatów powstały wieczne dla zakonników Stołpeckich obowiązki następne: a/ za dusze fundatorów co niedzielę msza ś. 1. b.) za duszę Antoniego Karwowskiego co środę msza ś. czytana 1. c) co sobotę za duszę Bogusława 1. d) w tenże dzień za duszę Anny Słuszkowej msza ś. 1. i za Michała Domańskiego 1. Aniwersarzy przez rok 4. e). w każdym miesiącu za dusze Jana Kossa i osobno za Anny Oleśniczowej po 2 mszy ś. f) podobnież w każdym miesiącu

siącu za dusze Jana Telszewskiego i Bogusława Piaseckiego po 2 mszy ś. 9), również co miesiąc za duszę Zofii Pileckiej mszy ś. 2. i za dusze Maksymiliana i Judyty Strawińskich msza ś. 1.

Klasztor Dominikanów Stołpeckich w 1833^m^ roku uległ kasacie, kościół i parafia zwierzone administracyi świeckiego duchowieństwa.

11

Klasztor OO. Dominikanów Prowincyi Ruskiej w Mińsku.

Kościół murowany OO. Dominikanów w Mińsku pod tytułem Ś^o^ Tomasza z Akwinu poświęcony położenie ma przy rynku Wysokim zwanym, między ulicami Wołoską i Dominikańską. Świątynia ta, największa w tem mieście, długa jest łokci 63, szeroka 48, wysoka 30. pięknej i okazałej mianowicie wewnątrz architektury w smaku francuskim, z wyniosłym frontonem, zakończonym wieżyczką, w górze sklepiona i na podkościelnych sklepach osadzona — Gmach ten wznosi się na pilastrach w arkady zasklepionych - te oddzielają nawę od kaplic, zakończonych w głębi kopułami niewiele nad dach wzniesionemi — Wchodząc do kościoła filary oddzielają kaplicę fundacyi Zawiszów, domu starożytnego i słynnego w dziejach Litwy — Kościół ten zasługuje na więcej szczegółowe opisanie nad inne z przyczyn,

które

które niżej w miejscu właściwem pomie-
niemy. Postępując od kaplicy Zawiszów
wgłąb kościoła, następne spotyka się ołtarze:
1°/ Sta Janowi Nepomucenowi poświęcony, niedo-
kończony i bez obrazu – 2/ Niepokalanego poczęcia
N. Maryi P. z drewnianego materyału, rzeźbą prosto-
cistą, ozdobny, podobnież czeka na pomieszcze-
nie obrazu – 3/. S^o Dominika, architektonicznie
z muru wyprowadzony – 4/. przy filarze, od
którego presbiterium się zaczyna, ołtarz murowa-
ny z kolumnami i statuami, w nim Figura
Ukrzyżowanego Zbawiciela – Ze strony lewej od
wejścia do świątyni. 5/ Ołtarz S. Maryi Magdale-
ny, drewniany, snycerszczyzną i prostotą ozdobio-
ny – 6/ z obrazem S^o Jacka podobnyż ołtarz – 7/.
S. Katarzyny Seneńskiej, murowany, gipsaturą
ozdobiony – 8/. Na przeciwnej stronie ambony
przy filarze ołtarz z obrazem S^o Wincentego Ferre-
usza, mający ozdoby złocone – 9/. S. Barbary, mu-
rowany, z kolumnami, obraz malowany na
drzewie, sukienka snycerskiej roboty go okrywa –
10/. ołtarz S^o Tadeusza Apostoła, również muro-
wany, z kolumnami. Obraz jego szatą ze sre-
bra obleczony, w szczególniejszem był uczcze-
niu od wiernych, wzywających przyczyny b^o ucz-
nia Chrystusa Pana. 11/. przy pilastrze oddzie-
lającym presbiterium ołtarz murowany
z kolumnami i statuami, w nim obraz Ma-
ryi Panny Różańca S^o bogatą szatą i inne-
mi ozdobami przybrany – 12./ Ołtarz wielki
zajmuje głąb nawy kościelnej, a mensa jego
odziela

oddziela chór zakonny od świątyni - Na ścianie kościelnej ołtarz optyczne w pięknej architekturze porządku Korynckiego malowany, w nim obraz wielkiego rozmiaru i pięknego nader pędzla Ś. Tomasza z Akwinu sławnego w Kościele S. pisarza i nauczyciela Teologii - pracuje on z piórem złotem w ręku nad ascetycznemi dziełami swemi - Chór zakonny przedziela od Kościoła murowana mensa ołtarza, z ciborium snycerskiej złoconej roboty. Na przeciwległej ścianie Kościoła chór muzyczny, a na nim organ ozdobnej struktury o 24ch głosach, wdzięcznemi tonami zalecony.

Srebra kościelne, aparata i dalsze sprzęty odpowiadają przyzwoicie okazałości świątyni, a oprócz tego obrazy ołtarzowe niemało miały ozdób z kosztownych kruszców.

Klasztor murowany, o jednym piętrze, złączony poprzeczną ścianą z kościołem, przedzielony wewnątrz korytarzem, przez całą długość murów ciągnącym się, mieści rozmaitego użycia przedziały, z których część znaczną zajmowało mieszkanie dyecezalnego Biskupa.

Plac, na którym Kościół, klasztor i dalsze budowle postawione, zawiera powierzchni ziemi morgów 2 pr. 58. Ograniczają go ulice: Wołoska, Dominikańska i Górska - Plac takowy darowany był na wieczność OO. Dominikanom przez Piotra Hrabiego na Łohojsku i Berdyczewie Tyszkiewicza Starostę sądowego Mińskiego i Zofię z Wołłowiczów

Słuszkowa

Słuszkowa, Wojewodzina Wendenska, których hojnością oraz darami wiela pobożnych obywateli Świątynia, mieszkanie i fundusz zakonników powstały. Herby szlacheckie na gzemsach kościoła dotąd jaśniejące, liczne fundusżowe obligacye oraz archiwum klasztorne o tym zaświadczają. A miejscowe podanie z pokolenia na pokolenie przechodząc dodaje, że szlachta z pospolitego ruszenia powracająca po ukończeniu wojny za przykładem Regimentarzy swoich pewną opłatę od konia, kopytkowem zwaną, uchwaliła i to po większej części do wzniesienia tak kosztownej świątyni razem z obszernym klasztorem przyłożyła się, a herby na gzemsach są pamiątką klejnotów rodowych Regimentarzy.

Zgromadzenie zakonników w czasie Wizyty Metropolitalnej liczyło Kapłanów 6, Kleryków professów 8, nowicyuszów 3ch. Sług świeckich mężczyzn 8.

Biblioteki dokładnie opisać Wizyta nie mogła z przyczyny przeniesienia jej z miejsca dawnego i nieuporządkowania - Zanotowała tylko liczbę Ksiąg Teologicznych Łacińskich 70. Polskich rozmaitych 83.

Fundusz ziemny. Folwark Wołkowczyzna ze wsią tegoż nazwiska nadany zakonnikom zapisem testamentowym Piotra Wołka 1640 roku grudnia 8 datowanym, odległy od miasta Mińska o wiorst 5. Do niego należało osad włościańskich

ciągłych

ciągłych 8. czynszowa 1. Karczem 3. Dusz męs-
kich do rewizyi podanych 30, Ziemi wogóle
wdłk 3. morgów 25. pręt. 258.

Sumy funduszowe powstałe z zapi-
sów: Ignacego Piotrowicza Janiszewskiego Pod-
starosty Mińskiego rs. 600. Wołodkowiczów
rs. 1500. oraz z legacyów rozmaitych, z których
wizyta szczegółów nie zamieściła - składały
dwa kapitały pewny i procentowany w ilości
rs. 5100. Niepewny, Kahałowi Mińskiemu zakre-
dytowany, a przez lat kilkadziesiąt napróżno
drogą prawa poszukiwany rs. 8192 k. 50½.

Dochodu rocznego na wizycie wykazano
rs. 958 k. 80.

Obligacye funduszowe wieczne dla nie-
wielkiej liczby mieszkających tu zakonników przez
rozporządzenie Dyecezalnego Biskupa w roku 1813tym
postanowione zredukowane zostały do liczby
następującej. Obligacye tygodniowe. W niedzielę
za duszę Leona i Pawła Wołodkowiczów msza ś.
śpiewana 1. Za żywe i zmarłe osoby familii
Janiszewskich msza ś. czytana 1. u ołtarza S. Ka-
tarzyny - We wtorek za duszę Marcybelli z Korec-
kich Hlebowiczowej msza ś. czytana 1. We środę
za dusze Dominika i Teresy Wołodkowiczów
czytana 1. We czwartek za duszę Marcybelli
przed ołtarzem S. Magdaleny czytana 1. W pią-
tek za duszę Piotra Wołka z u ołtarza P. Jezu-
sa czytana 1. W sobotę za duszę Marcybelli msza
ś. śpiewana 1. Obligacye miesięczne. mszy ś.
śpiewane - za dusze Mikołaja Rodkiewicza 1-

za

za dusze Franciszka i Joanny Dernałowiczów 1. Za duszę Aleksandra Wojdzbuna 1. Za duszę Kazimierza Nowackiego 1. Za duszę Zuzanny 1. Za duszę Aleksandry 1. Za dusze Teodora i Anny Korskich 1. Za dusze Jerzego i Jana Derszhofów 1. Za duszę X. Stefana Koczarskiego u ołtarza S. Dominika 1. Za duszę Jana Fursa 1. Za dusze Jana i Joanny Kostrowskich, u ołtarza S. Jana Chrzciciela 1. Obligacye Kwartałowe: msze ś. śpiewane. Za dusze Franciszka i Joanny Dernałowiczów 1. Za duszę X. Stefana Koczarskiego 1. – Za duszę Mikołaja Rodkiewicza 1. Za żywych i umarłych Janiszewskich 1. Aniwersarze doroczne za zmarłych: Za poległych na wojnie żołnierzy narodowych 1. Za duszę Mikołaja Rodkiewicza 1. Za dusze rodziców Zakonników 1. Za dusze spoczywających na Cmentarzach zakonnych 1. Za duszę krewnych, przyjaciół i dobroczyńców 1. Za dusze braci i sióstr Tercyarzy 1. Msze obligacyjne zakonne: Za dusze braci i sióstr Różańcowych, ich krewnych i dobroczyńców tego bractwa, z całkowitem oficium za zmarłych do roku 48.

Bractwo Różańca S. funduszu pewnego nie miało, lecz jak zwykle utrzymywało się z rozmaitych składek i kwesty – ma przyjęte dobrowolnie przez siebie obowiązki i te pełniło, jakoto: śpiewanie codzień w kościele Różańca S. – dostarczenie świec i lamp na niektóre ołtarze i obchody za zmarłych – Ozdabiania szczególniej dwuch bractwa kich ołtarzy – Za zebrane w gorliwszych czasach jałmużny i składki ma osobne własne kościelne srebro, aparata, rozmaite ołtarzowe

sprzęty

sprzęty i ozdoby, tudzież chorągwie brackie.

Klasztor ten w 1833^m. roku został skasowany. Kościoł przeznaczony był na Farę parafial na Mińską pod zarządem świeckiego duchowieństwa i tak przetrwał do roku niniejszego 1845°. w którym z rozporządzenia zwierzchności rozebrany będzie i przerobiony na sale i dalsze potrzeby dla Seminaryum Rzymsko Katolickiego kleru.

12

Klasztor OO. Dominikanów Prowincyi Ruskiej w Rzeczycy.

Kościoł i klasztor xx. Dominikanów w mieście powiatowem Rzeczycy z drzewa wybudowane, pierwiastkowy zakład swój wzięli w roku 1634^m. stycznia 7 dnia z funduszu Aleksandra Słuzki starosty Rzeczyckiego, niżej poszczególniającego się. Władysław IV. Król Polski na skutek Konstytucyi Sejmowej fundusz takowy wieczyście zatwierdził.

Kościoł, pod tytułem SS. Trójcy poświęcony, wznosi się na sklepach murowanych, długi łokci 27. szeroki 18½. wysoki 13. dwoma wieżami z frontu i kopułką ozdobiony – ściany i sufit wewnątrz wybielone – w presbiterium po bokach zawieszone dwa fundatorskie portreta Władysława IV. Króla Polskiego, i Aleksandra Słuzki – na suficie malowana historya wniebowzięcia N. Maryi P. – Mieści ołtarzy 5. z drzewa budowanych, kolumnami i rzeźbą ozdobionych. Wielki w zagłębieniu ma obraz Matki Zbawiciela z Dzieciątkiem Jezus, sukienką srebrną pozłacaną i koronami ubrany, zastania go obraz Niepokalanego Poczęcia tej najczystszej

Panny

Panny - w górze Obraz Trójcy Przenajświętszej.

Zakrystya w srebro, aparata i dalsze sprzęty należycie opatrzona.

Klasztor w części stary, a w części nowo wybudowany, tudzież dalsze gospodarskie budowle dostateczne były do pomieszczenia zakonników i do wygód potrzebnych - Obwód Kościoła, Klasztoru, dalszych zabudowań i szkoły zamknięty jest parkanem z dylów w ziemię zarzucanych; w środku tego mieszczą się dwa sady, ogródki kwiatowy i botaniczny dla użytku szkoły.

Biblioteka w przedmiotach duchownych i naukowych zawierała tomów 274. oprócz tego były mapy jeograficzne i Globus.

Zgromadzenie zakonne składało się z kapłanów 9. w tej liczbie był prefekt i trzech Nauczycieli szkoły powiatowej, dyakonów 2. podobnież nauczyciele tej szkoły - Kleryków 2. - Osoby świeckie: Nauczyciele przy szkole powiatowej 3. przy szkole parafialnej 2. sług Kościelnych i Klasztornych mężczyzn 16.

Dom szkolny, w obwodzie Klasztornym 1825º roku z drzewa wybudowany, mieści w sobie podziały odpowiednie do nauk w szkołach powiatowej i parafialnej wykładanych - Te szkoły liczyły wogóle uczniów 130. w tej liczbie było konwiktorów na utrzymaniu z funduszu klasztornego, ubogich chłopców 9.

Fundusz ziemny: majętność, Słoboda Rewierska zwana; do niej należą wsie 2. zawierające dymów włościańskich ciągłych 61. ogrodowych 20. Dusz męskich do ostatniej rewizyi zapisanych 248. Ziemi wogóle włók 250, morgów 27.

27. pr. 39. karczem 2. młyn 1.

Fundusz sumowny a) z testamentu Krzysztofa Wołłowicza Podkomorzego Mścisławskiego w 1742^{m} roku czynionego rs. 150. b). Z testamentu Pawła i Tadeusza Chaleckich 1770° roku rs. 150. c) z takimże zapisem Karoliny Węcławowiczowej 1791. roku rs. 300. d) z testamentu Jana i Klary Przyborów rs. 690 e). z testamentu Brygidy Jaroszewskiej 1814° roku czynionego rs. 150. f.) z zapisu Wincentego Sołtana 1807° roku datowanego rs. 150. g.) Miał jeszcze klasztor podobne dwie sumki, przez Nieroczyńskiego w 1644^{m} rs. 150 z testamentu Pawła i Tadeusza Chaleckich rs. 150. i trzecią od Michała Wołoszyńskiego rs. 4 K. 50 zapisane, lecz takowe nieposzukiwane zaginęły.

Obligacye z tych funduszów powstałe a) Za dusze Władysława IV. Króla i jego następców, w każdą sobotę msza ś. śpiewana 1. b.) za duszę Aleksandra Słuszki fundatora co tydzień czytana 1 c) za dusze sukcesorów tegoż co piątek czytana 1. d) Za duszę Krzysztofa Wołłowicza co miesiąc czytana 1. e). Za duszę Maryanny Chaleckiej co miesiąc 1. f). Za duszę Stanisława Węcławowicza podobnież 1. g.) Za dusze Jana i Klary Przyborów i ich następców co rok mszy ś. czytanych 18. h.) za duszę Brygidy Jaroszewskiej co rok czytanych 6.

Dochodu rocznego na wizycie wykazano rs. 2841. k. 84.

Szkoły: powiatową Rzeczycką i parafialną utrzymywali XX. Dominikanie przez gorliwość obywatelską z funduszu klasztornego.

Cdi

Ciż OO. administrowali parafią Rzeczycką, o której szczegóły pomieściły się w Części I. niniejszego Dzieła.

Klasztor OO. Dominikanów Rzeczyckich w 1833^m^ roku został skasowany - Kościoł jako parafialny przeszedł do zarządu świeckiego duchowieństwa, a szkoła powiatowa pod zarząd władzy edukacyjnej

13

Klasztor OO. Dominikanów Prowincyi Ruskiej w Ziembinie.

Fundusz OO. Dominikanów Ziembińskich powstał z nadania Adama i Marcyanny z Tyszkiewiczów Sakowiczów Wojewodów Smoleńskich, którzy w miasteczku swojem Ziembinie dawniej w Województwie, teraz w gubernii Mińskiej, powiecie Boryсowskim położonem, roku 1640 wybudowawszy nowy kościoł, przy nim zakonników Dominikanów osadzili.

Kościoł fundatorski z drewnianego materyału, gdy do upadku się nachylał, staraniem i nakładem gorliwych przełożonych tego miejsca z muru w 1790^m^ roku zaczęty, dokończony został w 1809. i pod wezwaniem N. Maryi P. Wniebowzięcia poświęcony - w długości rozciąga się na łokci 52, w szerokości 24. figury prostokątu podłużnego, zaokrąglonego w ścianie tylnej. Z frontu trójkątna facyata, zakończona wielkim żelaznym krzyżem - Ołtarz wielki murowany, jeszcze nie ozdobiony, mieści w framudze obraz Wniebowzięcia

wzięcia Panny Maryi. Ołtarze boczne, ze starego kościoła wzięte, czasowie w nowym umieszczono.

Zakrystya w srebro, aparata i inne sprzęty do SS. Obrzędów potrzebne miernie opatrzona.

Klasztor drewniany, stary, ledwo czterech zakonników pomieścić mogący, i przy nim są zabudowania potrzebom miejscowym odpowiadające.

Szkoła parafialna osobnym funduszem nie opatrzona utrzymywała się nakładem klasztoru, z którego dochodów i nauczyciel świecki pobierał opłatę; w czasie wizyty było uczniów 8.

Biblioteka klasztorna w czasie pamiętnej wojny 1812 roku zniszczona, teraz w ułamkach kilkunastu książek została.

Fundusz ziemny przez Sakowiczów wojewodów nadany składał się z ziemi pod zabudowaniem klasztornem i w sznurach gruntu za miasteczkiem leżących, z folwarku Połany zwanego, w odległości wiorst 5 od klasztoru ze wsią tegoż nazwiska, w której domów gruntowych ciągłych 17. dusz męskich do rewizyi podanych 67. ziemi wogóle włók 55. morgów 27. prętów 276. Karczma jedna - Jezior 6 w obszarze ziemi funduszowej położonych.

Fundusz summowy a) z zapisu fundatorów Sakowiczów kapitału późniejszym wyrokiem działczym zwiększonego wogóle rs. 1899 k. 81. 1/2 legacyi Michała Przewodzkiego rs. 75 - na majętności Skuplinie pod procesem rs. 2151. Annuaty z

majętności

majętności Kryczyna rs. 18.

Dochodu rocznego na wizycie Metropolitalnej okazano rs. 722 k. 58.

Zgromadzenie zakonne składało się w czasie wizyty z kapłanów 3ch. Do posługi kościoła i klasztoru utrzymywano organistę, zakrystyana, dzwonnika, kucharza, furmana, chłopca i stróża.

Obowiązki funduszowe wieczne: a) w niedzielę i święta msza ś. śpiewana za parafian b) w każdy poniedziałek czytana, za duszę fundatora Adama. c) we wtorek msza ś. także za duszę fundatorki Marcyanny. d). we środę msza także za dusze sług fundatorskich. e). Z ustaw zakonnych co tydzień msza ś. śpiewana za zmarłych — Miesięczne: f). Za duszę Michała Przewodzkiego msza ś. czytana 1. g) Za duszę Dominika Moniuszki i za Marcina Ratomskiego po 1. mszy ś. czytanej — h). Co kwartał po 1. Aniwersarzu za dusze Adama i Marcyanny i z obowiązku zakonnego za braci i siostry tegoż zgromadzenia. i). Do roku 1. Aniwersarz za duszę Dominika Moniuszki.

OO. Dominikanie administrowali parafią Ziembińską, której szczegóły opisane zostały w miejscu właściwem. Po ich kasacie w 1833im roku zaszłej kościół parafialny i zarząd parafią przeszły do władzy świeckiego duchowieństwa.

14

Klasztor OO. Dominikanów Prowincyi Ruskiej w Pińsku.

Kościół dla OO. Dominikanów w Pińsku był

był pierwiastkowie zbudowany i funduszem opatrzony przez Kopciową Wojewodzinę Połocką w roku 1668^{m}, jakowy od pożaru 1797° roku przydarzonego spłonął. za uzyskanem przeto pozwoleniem władzy dyecezalnej nabożeństwo przeniesione zostało do Refektarza klasztornego.

Mury nowego kościoła zostały rozpoczęte jeszcze w roku 1778^{m} nakładem funduszu klasztornego: lecz gdy majątki przedtem do niego należne odjęte zostały |: Wizytator w akcie wizyty nie pomienił ani majątków funduszowych, ani przyczyn, dla jakowych i przez kogo odjęte klasztorowi zostały :| (a) kościół przez lat 40 niedokończony pozostał. Aż dopiero w roku 1828^{m} nowy dobroczyńca Wojciech Pustowski Radca Stanu z pomocą w małej części z dochodów klasztornych, własną ofiarą zająć się dokończeniem zupełnem kościoła przyrzekł |: ale nie dotrzymał :|.

W refektarzu, gdzie odbywało się nabożeństwo w czasie wizyty, było Ołtarzy 4: wielki, snycerską robotą ozdobiony, mieścił obraz Niepokalanego poczęcia N. Maryi Panny.

Zakrystya w srebra obrzędowe, wota z tegoż metalu, aparata i inne sprzęty dostatnio uposażona.

Bractwo Różańca S^{o} miało własnej funduszowej sumy 750 rs., lokowanej na kahale żydowskim Pińskim, lecz ta nie przynosiła należnych procentów, a Konfraternia, ze składek członków swoich i darów od pobożnych osób utrzymując się, dawała przytułek i żywność 9^{m} osobom

(a) Wizytator w Akcie Wizyty nie pomienił ani majątków funduszowych, ani przyczyn, dla jakowych i przez kogo odjęte klasztorowi zostały.

bom ubogich w szpitalu mieszkającym; z tegoż domu miało Bractwo dochodu rocznego rs. 20 za wynajęcie dwuch izb osobom postronnym.

Klasztor nakładem fundatorki Kopciowej wybudowany był z drewa, w późniejszym czasie zakonnicy z dochodów klasztornych wystawili go z muru; rozciąga się we trzy linie i pomieścić może wygodnie kilkunastu zakonników.

Zgromadzenie OO. Dominikanów w czasie wizyty było kapłanów 3. dyakonów 2. kleryków 2. Braciszek 1. Nowicyuszów 15. wogóle osób zakonnych 23.

Fundusz ziemny składał się z trzech dymów włościańskich we wsi Lipnikach, odległej od Pińska mil 9., wydzielonych z dekretu Ezdywizorskiego funduszów kasztelana Korzenieckiego. Ludności męzkiej w tych włościan do rewizyi podanej było dusz 10. Z tegoż rozdziału dostało się klasztorowi ziemi rozmaitego użycia włók 3. morgów 2. pr. 254. Osobno z daru fundatorki Kopciowej Juryzdyka w mieście Pińsku, mająca wogóle powierzchni włók 1. morg 1. –

Fundusz summowy. kapitały pewne: a) Z legacyi Ks^a Jacka Lipnawa rs. 10.500 b) z takiej że Aleksandra Byszkowskiego, oraz Karola i Johanny Młockich – rs. 3.300 c). Jana i Ludwiki Węgrzeckich rs. 300. d). Strawińskiego rs. 150. e). Ks. Sebastyana Lipajty rs. 600. f). Wołka sędziego rs. 450. Kapitały niepewne po części niepodobne do odzyskania: a) Z różnych legacyi zapożyczona summa Kahałowi Pińskiemu z zaległemi procentami urosła do rs. 13650. b). z legacyi Bykowskich u Oreszki rs. 750.

c).

c). z Legacyi Wiszniewskich u tegoż rs. 4500. d). Z prelewu Doktora Kinola na Chamińskim rs. 1500. e). Z prelewu Ks^a^ Szpajty rs. 750.

Dochodu rocznego z tych funduszów na wizycie okazano rs. 1004 k. 20.

Obowiązki wieczne z funduszu i legacyi powstałe: — Tygodniowe: co niedzielę za familia Węgrzeckich msza ś. czytana 1. W poniedziałek: za duszę Lukrecyi Kopciowej śpiewana 1. Za dusze Pawła i Anny Kopciów czytana 1. We wtorek: za dusze Joanny Młockiej czytana 1. Za duszę Aleksandra Radziwiłła, także 1. We środę za dusze Karola Młockiego czytana 1. Za dusze krewnych tegoż, także 1. We czwartek za duszę Aleksandra Byszkowskiego czytanych 2. W piątek za duszę Heleny Wiszniewskiej czytana 1. Za duszę Joanny Młockiej także 1. W sobotę za duszę Grzegorza Jougietta, czytana 1. Za duszę Rafała Wojny także 1. Za duszę Józefaty Darewskiej także 1.

Miesięczne: — Za dusze Franciszka Olszewskiego, Andrzeja Kuczewskiego i Michała Ciechanowicza po 2 mszy ś. czytane — Za dusze Dominika Radziwiłła syna fundatorki, Pawła Kopcia i Adama Sieniawskiego śpiewana 1. Za dusze Piotra Hryczyny czytana 1. Za duszę Rafała Piorowicza, Antoniego i Maryanny Mączyńskich czytana 1. Za dusze Benedykta i Teresy Błażejewskich także 1. Za duszę X. Jacka Lignawa śpiewana 1. Kwartałowe: za dusze Apolonii Anny i Ieronima Ciechanowiczów czytana 1. Za dusze Rafała Piorowicza, Antoniego i Maryanny

Mączyńskich

Mączyńskich także 1. - Za duszę Barbary Sołońcewskiej także 1. Za dusze Karola i Joanny Nagurzewskich śpiewana 1. - Za duszę Arnolfa Giedrojcia czytana 1. Za dusze Dominika Wołodkowicza i innych także 1. Za duszę X. Jacka Lignawa 1.
Roczne: W dzień Niepokalanego Poczęcia P. Maryi za dusze Jezierskich mszy ś. czytanych 3. - Na intencyą Fortunaty Konopackiej Aniwersarzów za zmarłych 3 i mszy ś. czytanych 50. Za duszę Antoniego Strawińskiego aniwersarz 1. i za dusze familii Lipaśtów podobnież Aniwersarz 1.

Biblioteka klasztorna, z dzieł duchownych składająca się, liczyła wogóle tomów 883.

Po odejściu funduszów duchownych w wiedzą skarbową klasztor OO. Dominikanów Pińskich z nowego rozporządzenia policzony został w rzędzie zasztatnych i zakonnicy w wyznaczonej liczbie mieszkający pobierają corocznie ze skarbu na osobę po rs. 40, mają wydzielony uczastek ziemny i dodaną na posługę czeladź z włościan. (Dopisek:) W Roku 1850m. Klasztor takowy skasowany został.

15

Klasztor OO. Dominikanów Prow. litewskiej w Nieświżu.

Kościół i klasztor OO. Dominikanów Nieświzkich fundowany w roku 1672m. przez Bazylego Baranowskiego Podstolego Smoleńskiego, który zapisał zakonnikom sumę złotych pol. 6000 na wystawienie kościoła i klasztoru, a osobno 12000 ₤ a kiedrie złotych na utrzymywanie z procentu od niej zgromadzenia.

nadzenia. Cały ten kapitał lokował prawem zastawnem na majętności Horodziejce, w województwie Nowogrodzkim wówczas położonej, która w czasie późniejszym wypłaconą została klasztorowi, a majętność z jego władania odeszła.

Kościół wymurowany był w roku 1672. pod tytułem Sgo Jana Chrzciciela. Konsekrowany w 1680m przez Mikołaja Słupskiego Biskupa Gracyanopolitańskiego. Ozdobiony dwoma wieżami, na jednej z nich osadzony zegar. Sklepienie kościoła dobrym pędzlem malowane, z wyobrażeniami pamiątki Wcielenia Słowa Przedwiecznego i życia S. Jana Chrzciciela. Posadzka całego kościoła, oprócz zakonnego chóru, marmurem wysłana. Nad tym chórem w oknie wznosi się na podnożu murowanem Krzyż wielki z rozpiętą na nim figurą Zbawiciela, u nóg dwie statui Aniołów opłakujących śmierć Jego – po bokach krzyża między pilastrami z fałszywego marmuru 2 statui SS. Biskupów. Nad krzyżem na gzemsowaniu kościelnem dwa posągi wyobrażające chrzest Chrystusa Pana w rzece Jordanie, a pod samem sklepieniem wyobrażenie Boga Ojca, otoczonego Aniołami; cała ta rzeźba, doskonałego dłóta, jest z gipsu – Ołtarz wielki i pięć bokowych z fałszywego marmure, statuami i rzeźbą ozdobione – Tabernaculum okazałe i kosztowne – Na ścianach kościelnych w presbiterium zawieszone portreta fundatorów:

torów: Michała Księcia Radziwiłła i Bazylego Baranowskiego — Obrazy w ołtarzach pobocznych i inne ozdoby są srebrnemi szatami i blachami po części temi okryte.

Sprzęt kościelny w srebrze, aparatach i innych obrzędowych porządkach jest bogaty i w ilości dostatni.

Bractwo Różańca S.- opatrzone było osobnym funduszem. Katarzyna z Uztowskich Miternaowska legowała dla bractwa na fundusz rs. 600. z obowiązkiem, aby Promotor odprawiał corocznie za jej duszę po4 mszy ś. i Oktawę Uroczystości Maryi Różańcowej solennie obchodził. Z tego pierwiastkowego funduszu i ofiar stowarzyszonych urósł kapitał Bractwa do 1500 rs. Z procentu ozdabia i oświeca Bractwo w kościele dwa ołtarze: Chrystusa Pana i Najświętszej Matki Jego.

Klasztor jednoczasowy z kościołem z tej fundacyi murowany jest o jednem piętrze w figurze węgielnicy. Obszerny do pomieszczenia znacznej liczby Zakonników — powierzchnia placu, na którym zabudowania i ogrody się mieszczą, murem oprowadzona, zawiera morgów 4.

Zgromadzenie zakonne składało się z osób 14. w tej liczbie był prefekt szkoły powiatowej i nauczycieli 7miu. Świeckich osób: sług kościelnych i klasztornych mężczyzn 10. kobiet 3.

Szkoła powiatowa utrzymywała się przez Zakonników z funduszu Dominika Księcia Radziwiłła, ordynata Nieświskiego i Ołyckiego, w 1809 nadanego, poniżej opisującego

się

się – Uczniów do tej szkoły corocznie zgromadzało się przeszło sto młodzieży.

Biblioteka klasztorna i gabinet naukowy, wzmienione tylko przez wizytatora, nie zostały szczegółowie opisane.

Fundusz ziemny szkolny: Folwark Skobirr przez Dominika Księżycia Radziwiłła nadany, ze wsią tegoż nazwiska, liczącą dymów włościańskich 20. w nich dusz męskich do rewizyi podanych 59. Ziemi ilość w Wizycie nie pomieniona. Karczma 1.

Fundusz summowy klasztorny: kapitału, z zapisów fundatorskich i legatów złożonego, lokowanego w skarbie Radziwiłłowskim rs. 13 304 k. 40. Z podobnychże źródeł na procencie u obywatela Rozwadowskiego rs. 5 250. u Obywatella Pileckiego rs. 8210.

Dochodu rocznego na Wizycie Metropolitalnej wykazano rs. 1594 k. 65.

Obowiązki funduszowe wieczne – w każdym tygodniu za dusze Jana Kondratowicza msza ś. czytana 1. Marcina Bolusłewicza 1. Albrychta Mierejowskiego 3 – Jana Bakanowskiego 1. – Konstantyna Kondratowicza 1. Baryłego Baranowskiego fundatora 2. Albrychta Mołżtoka 2 – Hieronima Bruchańskiego 1 – Elżbiety Massalskiej 1. Katarzyny Wojninej 1. Józefa i Konstancji Koztowskich 1. w kaplicy grobów XX. Radziwiłłów 1. w każdym miesiącu za dusze Stanisława Piekarskiego 1 – Jana Bakanowskiego 1. Eufrozyny Kiersnowskiej 1.

Kwartałowe. /.

Kwartałowe: za duszę Sebastyana Szperkowicza Aniwersarz 1. Za dusze Józefa i Konstancyi Kozłowskich podobnież aniwersarz za zmarłych 1. Roczne, aniwersarz za dusze Kozłowskich i tyle mszy ŚŚ. czytanych, ile będzie kapłanów w tym klasztorze — za dusze Jana i Konstancyi Rekłasów aniwersarz za zmarłych i mszy ŚŚ. czytanych 6.

Podług nowego rozporządzenia co do funduszów duchownych, gdy te zamienione zostały na coroczne wypłaty ze skarbu — klasztor OO. Dominikanów Nieświzkich, pomieszczony (został) w klassie II, pobiera corocznie po rs. 2220. ma wydzielony uczastek ziemi i dodaną czeladź z włościan. Szkoła powiatowa, nie należąc odtąd do zakonników, przeszła pod zarząd edukacyjny.

16

Klasztor OO. Dominikanów Prow. Ruskiej w Zastawiu.

W miasteczku Zastawiu, którego szczegółowe opisanie znajdzie czytelnik w części pierwszej niniejszego dzieła, Kazimierz i Krystyna z Hlebowiczów Sapiehowie, Hrabiowie na Bychowie i Zastawiu, Wojewodowie Wileńscy, w 1676^{m} roku Sierpnia 30 postanowili zapis wieczysty na fundusz nowy dla OO. Dominikanów Prowincyi Ruskiej w miasteczku Zastawiu na starożytnem zamczysku, zakładającym się na którym Kościół starożytnej gotyckiej architektury z wieżą również dawną na 6 piętr wznoszącą się do władania tychże OO. oddali. W tymże roku kościół takowy, zapewne odnowiony,

konsekrowany

konsekrowany został przez Mikołaja Słup-
skiego Biskupa Gratianopolitańskiego Archidia-
kona Wileńskiego pod tytułem Sº Michała Ar-
chanioła – świątynia ta długości ma łokci 43,
szerokości 23, wysokości 14 – wewnątrz mieści oł-
tarzy 5. wielki z muru, drewniany snycerszczy-
zną, ozdobiony z obrazem patrona swojego; ko-
ściół okazał się bez należytego opatrzenia, mury o-
sypujące się i wszystko w stanie opuszczenia wi-
zytator znalazł.

Zakrystya podobnież ubogo opatrzona ma-
ło miała sprzętów niedbale utrzymywanych.

Klasztor drewniany stary z potrzebnemi
do wygody zakonników mieszkaniami.

Zgromadzenie zakonne składało się z ka-
płanów 4 i służących świeckich osób, mężczyzn 4.
kobieta stara 1.

Biblioteka klasztorna zawierała księgi sta-
rożytne w rozmaitych przedmiotach, było ich wogóle
tomów 357.

Szpital miał dom osobny – Wizytator zna-
lazł go w połowie zrujnowanym, w drugiej miesz-
kał organista.

Fundusz ziemny: Folwark Niedreska zwany
o pół mili od klasztoru odległy, nadany przez
tychże fundatorów zapisem wyżej wzmiankowanym;
do niego należały dwie wsie – w nich osady wło-
ściańskiej domów 35. dusz męskich do rewizyi po-
danych 125. Ziemi wogóle włók 33, morgów 20.
prętów 200. Karczma 1.

Fundusz summowy: Z zapisu tychże fun-
datorów

datorów Sapiehów annuaty coroczney z dóbr Słotpców po rs. 210, wina garncy 12 i wosku pud 1. Summy dorobkowey z dochodów klasztornych złożoney rs. 1466 k. 45½.

Dochodu rocznego wizyta zapisała rs. 1595 k. 45½.

Obowiązki wieczne z tych funduszów powstałe: Z warunków zapisu funduszowego za dusze fundatorów w każdym tygodniu mszy św. czytanych 4. i w roku aniwersarzy żałobnych za tychże 4. Z ustaw Zakonnych za umarłe bracia i siostry w każdym tygodniu msza ś. śpiewana 1. i aniwersarzy przez rok 4.

Klasztor ten w 1833^m roku został skasowany. Kościół oddany na cerkiew obrządku grecko-rossyjskiego.

17

Klasztor OO. Dominikanów Prow. Ruskiej w Rakowie.

Fundusz na kościół pod tytułem S° Jacka i klasztor przy nim OO. dominikanów Prowincyi Ruskiej, w miasteczku obywatelskiem Rakowie, o mil 5 od miasta Mińska odległem, wziął początkowe nastanie w roku 1676^m z nadania Hieronima i Konstancyi z Sapiehów Książąt Sanguszków, za konsensem biskupa wileńskiego Paca – w lat 10 później 1686 roku kwietnia 10. Konstancya z Sapiehów Sanguszkowa, fundusz tąrznie z mężem wydany, zatwierdziwszy, folwark Gieniewicze zwany i place w mieście Mińsku w wieczyste dzierżenie OO. Dominikanom Rakowskim oddała.

Kościół pierwiastkowy Nawiedzenia N. M. P.

spłonął

zgorzał w pożarze 1808 roku, na miejscu więc jego zakonnicy wybudowali czasowy kościół na kamiennem podmurowaniu, długości łokci 42. szerokości 18. wysokości 10. na chórze umieszczony pozytyw o 6^cin^ głosach, nakładem teraźniejszego dziedzica Rakowa obywatela Zdziechowskiego sprawiony, który w znacznej części dołożył się do wystawienia tej świątyni, przez bractwo miejscowe Różańca S^o^ z własnych składek i jałmużny budowanej.

W niej ołtarzy 5. wielki na optykę malowany mieści obraz N. Maryi Panny piastującej na ręku Zbawiciela. Ten jak równie w bocznych ołtarzach obrazy szatami srebrnemi i innemi z tegoż kruszcu ozdobami okryte.

Zakrystya w srebro obrzędowe, aparata i dalsze sprzęty dostatecznie opatrzona.

Arcybractwo Różańca S^o^ od dawnych czasów wprowadzone nader porządnie utrzymywało się, przyczyniając się znacznie do ozdoby i oświetlenia kościelnego. Złożone po większej części z mieszczan i rzemieślników Rakowskich trwa ciągle w gorliwości poprzedników swoich.

Klasztor szczupły, drewniany, po pożarze dawnego przez zakonników zbudowany ze sklepem murowanym, ma nadto inne do potrzeby gospodarskiej budowle.

Zgromadzenie zakonne składało się z kapłanów 3^ch^. posługa kościelna i klasztorna z osób 6^ciu^.

Fundusz ziemny: oprócz ogrodów i dalszych drobnych posiadłości w miasteczku Rakowie

folwark

folwark Ginievicze zwany ze wsią tegoż nazwiska, w której dymów włościanami osadzonych 8. Szlachty na czynszu siedzącej domów 8 – Dusz do rewizyi zapisanych 33 – Ziemi wogóle włók 36 morgów 25. pręg. 150. Karczma 1.

Fundusz Sumowny a/. Z zapisu fundatorów Sanguszków rs. 750. b/. z zapisu samej fundatorki rs. 450 – c/. Z zapisu Kazimierza Książęcia Sanguszki 1698° roku maja 17. datowanego, annuaty z majętności Rakowa po rs. 15 na lampę mającą nieustannie gorzeć w kościele przed Najświętszym Sakramentem. d/. Z zapisu Samuela Golejewskiego rs. 150 – e/. Z legacyi Konstantego Stawińskiego rs. 150. f/. Z zapisu Jana Bułhaka rs. 150. Z podobnegoż Piotra Protasewicza rs. 75. g/. Z zapisu Ludwiki Bujwidowej rs. 150. h/. Z zapisu Władysława Włochowicza rs. 150. i/. z legacyi Samuela Karlinga rs. 150. k/. Z legacyi Heleny Karlingowej rs. 200. l/. Z zapisu Samuela Borodzicza rs. 75.

Obowiązki wieczne z funduszu i sum legacyjnych powstałe. Tygodniowe: w każdy poniedziałek, za dusze fundatorów Hieronima i Konstancyi oraz jej siostry Katarzyny mszy św. czytanych 2 – Miesięczne: za duszę Samuela Golejewskiego msza ś. czytana 1. Samuela Karlinga 1. Roczne: Z zapisu Konstantego Stawińskiego mszy św. czytanych 26. Jana Bułhaka 30. Piotra Protasewicza 14. Ludwiki Bujwidowej 22. Władysława Włochowicza 30. Heleny Karlingowej 24. Samuela Borodzicza 12. Osobne obligacye zakonne: Co niedzielę msza ś. śpiewana za parafian. Za duszę Hieronima fundatora co tydzień czytana 1. Za Konstancyę fundatorkę i jej siostrę Katarzynę co sobotę czytana

czytana 1. za braci i siostry zakonne msy ś. śpiewanych przez rok 48. i aniwersarzy 4.

Szpital kosztem Bractwa wybudowany, w nim mieszkało czasie wizyty: starzec 1. staruszek 4.

Biblioteka klasztorna składała się z rozmaitych książek duchownych i kazań w liczbie tomów 55.

Dochodu rocznego na Wizycie wykazano rs. 591 k. 75., z którego opłacało się na Seminaryum Mińskie rs. 12.

OO. Dominikanie administrowali parafię Rakowską: o tej szczegóły wypisały się w Części I. niniejszego dzieła.

W Roku 1833ᵐ klasztor w Rakowie został skasowany, Kościół i parafia przeszły pod zarząd świeckiego duchowieństwa.

18

Klasztor OO. Dominikanów Prow. Litewskiej w Dunitowiczach.

Elżbieta Dołmontówna Issajkowska, za mężem Białłozorowa, Starościna Upicka, zapisem wieczystym, 1683ᵒ roku Czerwca 13ᵒ datowanym, z dóbr swoich ziemskiem prawem ległych darowała na fundusz OO. zakonu Kaznodziejskiego, w miasteczku jej Dunitowiczach rezydować mającym, dwa folwarki mianowicie: Peresła i Chrzistowo, do których dołączyła wsi 6. zasiedlonych 62ᵐᵃ włóczniańskiemi dymami - ziemi wogóle, licząc w to i posadę klasztorną, włók 75. mor. 25. Ludności męzkiej do rewizyi podanej dusz 203. Karczem 2. Młynów 2.

Suma

Summa legacyjna rs. 300, z zapisu Aleksandra Osińskiego chorążego Mozyrskiego — osobno z zapisu Ignacego Janiszewskiego podstarosty Mińskiego wypłaty corocznej z majętności Duniłowicz do klasztoru po rs. 105.

Dochodu rocznego z tych funduszów na utrzycie podano rs. 2280.

Obowiązki wieczne funduszowe były następne: a) Za duszę Elżbiety fundatorki w każdym roku mszy śś. śpiewanych 17. czytanych 347. i exekwie 1. b). za dusze Aleksandra Osińskiego w każdym tygodniu msza ś. czytana 1. c). Za dusze Ignacego i Brygidy Janiszewskich co miesiąc msza ś. śpiewana 1. i suplikacye w dni święte z dodaniem litanii do ww. świętych, oraz zalecania ludowi zmówienia za dusze Legatorów po 3 pozdrowienia Anielskie. d). Za duszę Aleksandra Korsaka co rok mszy ś. czytanych 4. e). Za dusze Melchiora i Zofii Narkiewiczów takichże mszy 4. f). podług ustaw Zakonnych za dusze braci i siostr Różańca Ś. co tydzień msza ś. czytana 1. i co rok Aniwersarz za zmarłych 1.

Kościół figury Krzyżowej z dwoma kaplicami, zakrystyą i skarbcem, murowany i sklepiony; dachówką pokryty, sztachetami w murowane słupy wstawionemi okrążony; wewnątrz sztukateryą i malowidłami ozdobny, mieści na dole ołtarzy 5. a złoty na piętrze Loretem zwany — Wielki Ołtarz na dwa oddziały, w wystawie na kościół wychodzącej ołtarz murowany w pięknej architekturze z Ciborium ozdobnem, w którego zwykle odbywa się Najświętsza ofiara.

Za tym

Zatym u góry galerya snycerskiej roboty oddziela ołtarz Loretańskiej P. Maryi nad chórem zakonnym przy ścianie kościelnej wznoszący się z pierwszym ołtarzem — całość architektury wielkiego ołtarza składa. Dalsze ołtarze są również z muru, gipsaturą, statuami i geniuszami Anioł[illegible] ozdobione.

Zakrystya i skarbiec — w nich złożone sprzęty kościelne, srebro, aparata są dostatnio zgromadzone.

Bractwo Różańca S.°, zwykle w zakonie kaznodziejskim utrzymywane, zaprowadzone jest i na tem miejscu.

Szkółka, osobnym nieopatrzona funduszem, utrzymywała się z gorliwości zakonników i miała wyznaczonego z ich zgromadzenia nauczyciela — Liczba uczniów niejednostajną bywa, na lato zmniejsza się pospolicie, wczasie wizyty znajdowało się uczniów 6.^ciu

Szpital ma dom osobny, niedawno nakładem klasztoru zbudowany, funduszem dawnej dziedziczki z Issajkowskich Białłozorowej nadany — Ze dworu Dunilowicz dostarczać miała do szpitala na 7^m osób w każdym roku korcy 7, żyta beczkę 1 i jęczmienia pół beczki, a ze dworu Łuczaja wełny run 15. Lecz to ze zmianą właścicieli przestało dochodzić ubogim, utrzymują się oni z jałmużny tylko — W czasie wizyty było starców 4, staruszek 3, wszyscy zgrzybiali lub kalecy.

Klasztor murowany o dwuch piętrach

trach rozciąga się w podłużnym równoległoboku, na sklepach podziemnych, dachówką pokryty — pomieścić może wygodnie kilkunastu zakonników, a oprócz tego Refektarz, kuchnia, biblioteka i inne składy w osobnych oddziałach są umieszczone — ma nadto inne zabudowania gospodarskim potrzebom odpowiadające.

Zgromadzenie zakonne — Funduszem obowiązane OO. Dominikanów do utrzymywania w Dunitowiczach 12stu zakonników. W czasie wizyty 1830º roku odbytej było kapłanów 7miu, braciszek 1.

Biblioteka klasztorna składała się z dzieł po większej części duchownych — łacińskich tomów 137. polskich 26.

Przy nowem rozporządzeniu funduszów zakonnych klasztor Dunitowicki policzony został do zaszatnych, skarb płaci dla przeznaczonej liczby w tym oddziale osób zakonnych każdej po rs. 40 rocznie — wydzielono im nadto uczastek ziemny i dano do posługi czeladź z włościan. (: dopisek :) W lat kilka później całkowicie skasowany został, a zarząd kościoła świeckiemu duchowieństwu oddany.

19

Klasztor OO. Dominikanów Prow. Ruskiej w Klecku.

Nadanie pierwiastkowe kościoła i klasztoru OO. Dominikanów w mieście ordynacyi Radziwiłłowskiej Klecku powstało z zapisu funduszowego przez Stanisława Księcia Radziwiłła Marszałka Wielkiego WºKsºLº w 1683m roku mające

24. datowanego.

Kościoł murowany nakładem fundatora wystawiony z dwiema wyniosłemi wieżami, na nich i na facyacie krzyże żelazne z rozetami złoconemi — W pośrodku facyaty umieszczona statua S. Patryarchy Dominika z drzewa rznięta — Ołtarz — wielki z muru wyprowadzony, na nim ozdobne Tabernaculum snycerszczyzna, pozłotą, i zwierciadłami akkomodowane. mieści obraz N. Maryi Panny, szatą srebrną i koronami ozdobiony. Za tym ołtarzem chór zakonny — Ołtarze bokowe 4, murowane, podobnej z wielkim architektury.

Zakrystya w srebro, aparata i dalsze sprzęty opatrzona.

Bractwo Różańca S. nie ma osobnego funduszu.

Klasztor murowany o jednym piętrze, długi łokci 48, szeroki 18. sklepy podziemne pod nim rozciągają się — opatrzony wszelkiemi wygodami i osobnemi budowlami potrzebie miejscowej odpowiadającemi — w obrębie jego są ogrody: owocowy i warzywne.

Zgromadzenie zakonne składało się z 4ch kapłanów — sług kościelnych świeckich i czeladzi osób 9.

Biblioteka klasztorna składała się z tomów 65ciu

Fundusz ziemny — Folwark Czarkowszczyzna zwany o milę 1. od klasztoru odległy, nadany prawem wieczystem klasztorowi Kleckiemu w Roku 1685tym Sierpnia 5 dnia przez Katarzynę Klarę i Jerzego Budaków Skarbników Nowogrodzkich — Do niego należała wieś 1. chatami włościańskie-

mi

mi 30^stu osadzona, dusz męskich do ostatniej rewizyi zapisanych 94 - ziemi wogóle w folwarku, wsi i pod juryzdyką klasztorną włók 63, morg. 5. pr. 175. Osobno puszcza Moszukowską zwana, której obszaru podług dokumentów liczy klasztor włók 133, morg. 10. - lecz ta dokładnie wymierzoną nie była. W niej dwie osady leśniczych - na własnościach folwarku karczma 1, młyn 1.

Fundusz sumowy a/. Suma 4200 rubli srebrnych dokumentem 1683° roku przez Książąt Sanguszków klasztorowi zapisana miała ubespieczenie na ich dobrach w Galicyi położonych pod panowaniem Cesarza Austryjackiego - zaległy od niej procenta, począwszy od roku 1789. klasztor dochodził własności swojej przez Kolegium Rzymsko-Katolickie i ministeryum zagraniczne, lecz proces takowy w czasie lustracyi ukończony jeszcze nie był. b/. Annuata z dóbr Klecka z zapisu fundatorskiego powstała po rs. 217 kop. 50 - c/. z zapisu tegoż fundatora kapitału rs. 3000 - Z zapisu Księcia Józefa Radziwiłła Ordynata Kleckiego rs. 1395. d/. z rozmaitych legacyi zebrana ogólna suma rs. 2782 k. 87½ rozmaitym obywatelom zakredytowana.

Obligacye wieczne z zapisów funduszowych i legatów powstałe a/. Za dom Książęcy Radziwiłłowski, osoby żyjące i zmarłe, w każdym tygodniu mszy św. czytanych 4. b/. Za dusze Jerzego i Klary Bułhaków co wtorek i czwartek msza ś. czytana 1. a we środę śpiewana 1. c/. Za dusze Wincentego Grzymułkowskiego w każdy wtorek i sobotę po 2 msze ś. czytane. d/. Jana Czwirtkiego

go — co miesiąc msza s. 1. e/. Izabelli Księżnej (!) Radziwiłłówny podobnież w każdym miesiącu 1. f/. Stefana i Anny Trypolskich codzień śpiewana 1. g/. Jerzego, Maryanny i Anny Bereśniewiczów co miesiąc 1. h/. Jana i Konstancyi Butkatych podobnież 1. i/. Tomasza i Anny Wojnów również co miesiąc śpiewana 1. i czytana 1. k/. Zofii Protasewiczowej co rok msza s. śpiewana 1.

Dochodu rocznego z funduszu i legatów na wiarycie wykazano rs. 1362 k. 60.

Klasztor ten w 1833m roku uległ kasacie. Mury kościoła i klasztoru zostały pod rozporządzeniem rządowem.

20

Klasztor OO. Dominikanów Prow. Ruskiej w Chotajewiczach.

Majętność Chotajewicze w powiecie Borysowskim położona niegdyś dziedziczna Barbary Konstancyi z Kawczyńskich Księżnej Druckiej Horskiej, Wójtowej Mińskiej, poświęcona przez nią została na fundusz pobożny dla zakonników O. S. Dominika Prowincyi Ruskiej — skutkiem czego był zapis wieczysty 1686° roku przez nią wydany. Sprowadzenie OO. Dominikanie do Chotajewicz objęli nową posadę. Gdy kościół fundatorski przez dawność czasu do ruiny się nachylał, OO. nakładem funduszu wybudowali nowy, jakowy w 1809m roku do kościoła powięcony został pod wezwaniem Ducha Przenajświętszego.

Kościół

Kościoł ten z drzewa brusowanego na podmurowaniu wystawiony, gontą pokryty, [illegible] ozdabiają dwie wieże - wewnątrz sklepienie z tarcic w łuk ułożone wspiera się na 6.ciu kolumnach. Ołtarzy mieści 6 - wielki snycerskiej staroświeckiej rzeźby, o dwuch przedziałach: w niższym Obraz N: Matki Zbawiciela, szatą metalową i koronami obleczony; w wyższym S° Antoniego. Bokowe ołtarze, podobne wielkiemu, ozdobione są statuami SS. Pańskich.

Zakrystya w srebro, aparata i dalsze sprzęty do SS. Obrzędów potrzebne - należycie opatrzona.

Bractwo Różańca S. w tym Kościele zaprowadzone nie ma osóbnego funduszu.

Szkoła parafialna, podobnież bez funduszu, takowa utrzymywała się z gorliwości zakonników, i jeden z nich był jej nauczycielem; w czasie Wizyty znajdowało się uczniów ze stanu szlacheckiego 17. z włościan 3.ch

Klasztor z drzewa budowany, mogący pomieścić wygodnie 8.miu zakonników, niemniej i dalsza budowla, gorzelnia, ogród owocowy są odpowiednie potrzebie miejscowej.

Fundusz ziemny - Majętność funduszu na Chołajewiczu z miasteczkiem tegoż nazwiska - do niej należy wsi 7. włości dymów ciągłych włościanami zaludnionych 48. Ogrodowych w miasteczku 5. Dusz męzkich do rewizyi ostatniej podanych 142. Ziemi wogóle włók 122. morg. 15. Karczem 4. młynów 2.

Summy legacyjne - przez fundatorkę

zapisana

zapisana rs. pol. 4000 - Druga z zapisu cywilnego (?) Krzysztofa Kossakowskiego rs. 1000 - Obie dawnością i zaniedbaniem przeprawnione.

Dochodu rocznego na Irzycie wykazano rs. 1091. k. 75.

Zgromadzenie Zakonne składało się z trzech kapłanów - z posługi świeckiej do kościoła i klasztoru osób 12.

Biblioteka klasztorna, po większej części z kazań złożona, liczyła tomów 86.

Obowiązki wieczne z funduszu powstałe a/. Za duszę Barbary fundatorki i jej familii co poniedziałek i środę po 1. mszy ś. czytanej. b/ za duszę Krzysztofa Kawczyńskiego w każdą sobotę czytana 1. c/. Z prawa kanonicznego w niedziele i święta msza śpiewana za parafian. d/. Z ustaw zakonnych za zmarłych braci i sióstr cotygodniowa msza ś. śpiewana 1. i aniwersarzy przez rok 4. pe wszystkim po zmarłych obchodem.

OO. Dominikanie administrowali parafię Chotajewicką, o której szczegóły pomieściliśmy w części I^{ej} niniejszego dzieła.

Klasztor Chotajewicki w 1833^{m} roku uległ kasacie - Kościół z klasztorem przeznaczono na mieszkanie świeckiego kleru plebana i administracya parafii jemu poruczoną została.

Klasztor OO. Dominikanów Prow. Litewskiej w Chołopieniczach.

W Miasteczku

W miasteczku Chołopienicze zwanem, w powiecie Borysowskim położeniu mającem, dziedzicznem grafów Chreptowiczów jest kościół z klasztorem OO. Dominikanów Prowincji Litewskiej, fundowanych na tem miejscu w 1703. roku przez Marcyana Chaleckiego starostę Nowosielskiego.

Kościół pod tytułem Sw. Dominika z drzewa budowany z dwoma wieżami od frontu i kopułami, oszalowany, gontą pokryty, sworniami żelaznemi wzmocniony. Sciany wnętrzne i sufit malowane. Ołtarzy 5. przyzwoicie ozdobionych, w wielkim figura ukrzyżowanego Zbawiciela, szczególniejszemi łaskami na tem miejscu słynąca.

Zakrystya w srebro kościelne, aparata i dalsze sprzęty dostatnio nader opatrzona.

Klasztor z muru w kształcie węgielnicy, o jednym piętrze wystawiony, obszerny do pomieszczenia kilkunastu zakonników; przy nim rozmaite do wygód gospodarskich budowle i sad owocowy.

Zgromadzenie zakonne składało się z 5-ciu kapłanów i dwuch braciszków.

O Bibliotece klasztornej wizyta nie wspomniała.

Szkoła parafialna utrzymywała się z gorliwości zakonników o oświecenie parafian swoich do roku 1815go, w którym za przeniesieniem do Chołopienicz z Borysowa szkoły powiatowej Dominikanie, znajdując uciążliwemi dla siebie formy dla szkół parafialnych od władzy edukacyjnej przepisane, utrzymywać takową zaprzestali.

Fundusz pierwszy przez Chaleckiego staro-

stę

stę zakonnikom nadany składał się z Jurydyki w miasteczku Chołopieniczach i z trzech folwarków Mohilewka, Mecherzyn i Zaliazówka zowiących się - do nich należało wsi 7. w nich dusz męskich do rewizyi zapisanych 216. Chat włościanami ciągłemi osiedlonych 43. ogrodowych 2. Ziemi wogóle około 122. morg. 15. Karczem 7. Młyn 1.

Funduszu w kapitałach do wizyty podano bez wymienienia legatorów rs. 9217.

Dochodu rocznego na średnią proporcyą liczonego byćby powinno rs. 1345 - lecz klasztor nie podawał więcej wizytatorowi na swój użytek jak rs. 450. Z racyi zobowiązania go do wypłacania na seminaryum główne wileńskie, dla prowincyała i do skarbu na podatki włościańskie, a stąd okazywał zaciągniętego długu na fundusz zakonny rs. 1978.

Obligacye wieczne z funduszów i legatów powstałe a/. Za dusze fundatora Marcyana Chaleckiego, jego krewnych i sług w każdym tygodniu mszy śś. czytanych 7. śpiewana 1. b/. za dusze Franciszka i Anastazyi Proszkowskich kollatorów co tydzień czytane 2. c/. Z legacyi Michałowskich co piątek śpiewana 1. i tegoż dnia z ustaw zakonnych czytana 1. d/. Z Legacyi Barbary Baratyńskiej co środę śpiewana 1. e/. z Legacyi Teresy z Białłozorów Chlusewiczowej co poniedziałek śpiewana 1. f/. Za dusze Jana Danilowicza, Tołkaczów Łoknickich i Anny Pomorskiej comiesiąc po 1. mszy ś. czytanej -

nej - 9/. Z legacyi Korsaków przez rok czytanych 4. h/. Aniwersarzy za dusze fundatorów i dobroczyńców co rok 5.

OO. Dominikanie administrowali parafią Chołopienicką, do której odnoszące się szczegóły opisane są, w części I. niniejszego dzieła.

Klasztor ten w 1833^m^ roku uległ kasacie, kościół i klasztor oddano pod zarząd świeckiego kleru dla utrzymywania parafii podawnemu.

22

Klasztor OO. Dominikanów Prow. Ruskiej w Dryi.

Miasto Druja nad rzeką Dźwiną w powiecie Dziśnieńskim położone, oddawna dziedziczne domu Książąt Sapiehów, a po roku 1830 skarbowe; W niem pierwiastkowy fundusz kościoła i klasztoru OO. Dominikanów wziął nastanie z zapisu w roku 1706^m^ Stycznia 6° przez Piotra Kaczanowskiego, podczaszego Brasławskiego, uczynionego.

Kościół murowany o trzech kondygnacyach sklepiony z dwoma wieżami blachą pokrytemi - mieści ołtarzy 5. z muru wystawionych i statuami ozdobionych - W wielkim obraz Najświętszej Maryi Panny - Na chórach Organ o 24 głosach z dwoma klawiaturami, kolorami i złotem ozdobiony - Kościół ten był namaszczony olejami św. w r. 1779^m^ Marca 21° dnia.

Zakrystya w aparata i inne sprzęty

Da

do SS. obrzędów należące dostatnio, a w srebra bogato uposażona —

Bractwo Różańca S. równo z ukończeniem kościoła wprowadzone nie miało osobnych funduszów.

Szpital, z funduszu klasztornego wymurowany, nie był żadnym funduszem opatrzony. W czasie wizyty mieszkało w nim ubogich starców 3. staruszek 4.

Szkoła parafialna utrzymywała się w klasztorze, miała osobnego nauczyciela ze zgromadzenia zakonnego wyznaczonego. Liczba uczniów była 12.stu

Klasztor o jednym piętrze we dwie linije wymurowany, dachówką pokryty - kilkunastu zakonników wygodnie pomieścić może - opatrzony nadto w inne oddziały, a w obrębie swoim zamyka i inne budowle potrzebie miejscowej odpowiadające.

Zgromadzenie zakonne składało się z 7miu kapłanów i jednego braciszka — Osób świeckich na usługach było mężczyzn 9. kobiet 4.

Biblioteka po większej części z dzieł religijno-naukowych złożona liczyła wogóle tomów 247.

Fundusz ziemny składał się a/. z ziemi pod zabudowaniem kościoła, klasztoru, ogrodami warzywnemi i sadem b/. z łąki nad rzeką Drujką c/. z folwarku o mil 2 od klasztoru odległego Dziedzino. Do niego należy wsi 3, zawierających domów włościańskich ciągłych 22. w ludności dusz męskich do rewizyi zapisanych

sanych 93 – Ziemi wogóle włók 30.

Fundusz summowy – z zapisu fundatora Piotra Kaczanowskiego rs. 3900 – z legacyi Bielickich talarów bitych 500. czyni rs. 600 – z legacyi Ks. Stefana Michałowskiego rs. 3000 – Sumy dorobkowej z dochodów klasztornych rs. 1900.

Obowiązki z funduszu i legacyi składały się ze mszy ś. czytanych 876, śpiewanych 65. Aniwersarzy 12. co wszystko w przeciągu każdego roku spełniać się było powinno.

OO. Dominikanie utrzymywali administracyą parafii Dryjskiej, o której szczegóły wymienione są w części I. niniejszych wiadomości.

Klasztor Dryjski dominikański w roku 1833ᵐ zostal skasowany. Administracya parafii powierzona OO. Bernardynom Dryjskim. Mury podominikańskie zostały pod zarządem skarbowym.

VII

Zakony Reguły Sᵒ Franciszka Serafickiego.

Sławny doskonałością żywota chrześciańskiego pogardą światowych ponęt, dobrowolnem ubóstwem i zakonodawstwem nowego mnichów zgromadzenia, Franciszek urodził się w Assyżu 1182ᵒ roku. Od pierwszej młodości bogomyślności, modlitwie, rozmyślaniu i umartwieniu siebie oddany, sposobił pierwej własne uczucia, wzmacniał i doskonalił moralne siły, szukał drogi zbawienia własnego – nim później drugich prowadzić przedsięwziął – W roku

25ᵗᵐ

25ᵗᵐ życia swojego głośnym już stał się w własnej ojczyźnie swojej jako wzór pobożności, pokory i innych cnót chrześcijańskich. Rozmyślanie okrótnej męki i śmierci Zbawiciela dla odkupienia świata podjętej było dla niego najmilszem zatrudnieniem — duszą i sercem cierpiał z bolejącym Chrystusem i dlatego jawne znamię ran jego najświętszych otrzymał na ciele swojem — wypiętnowane przez ukrzyżowanego Serafina — Takie cudowne podanie przekazała pamięci naszej przodków pobożność i żywa ich wiara, przyjmujemy to z pokorą, przekonani, iż wszechmocności Boga nic niepodobnem być nie może. — Franciszek S. odtąd Serafickim zwany, widząc około siebie gromadzącą się coraz większą liczbę pobożnych chrześcijan, pragnących zostać uczniami jego, napisał prawidła dla nowego zakonnego zgromadzenia, jakowe w 1206. roku ogłoszone, w roku 1210. przez O.S. Innocentego III. przejrzane i pochwalone, zyskały najwyższe zatwierdzenie Namiestnika Apostolskiego O.S. Honoryusza III przez Dyploma Lateraneńskie 1223 roku datowane. Umarł S. Patryarcha 1226 roku, kanonizowany przez O.S. Grzegorza IX. w Assyżu w roku 1228. Spór, gdzie tak kosztowne zwłoki błogosławionego Ojca pogrzebione być miały, długo nader nie był rozwiązany — Aż za rozkazem O.S. Piusa VII. wynalezione w roku 1820ᵗᵐ powszechnemu chrześcian uczczeniu oddane zostały.

S. Patryarcha

S. Patryarcha Franciszek spółczesny z Dominikiem S. jednostajną z nim gorliwością o cześć Boga i zbawienie bliźnich pałający dla skuteczniejszego zaradzenia zgorszeniu, jakie Nowatorowie pod hasłem pierwiastkowych kościoła zwyczajów szerzyli, zgromadziwszy podobnemi uczuciami przejętych mężów, przedsięwziął utworzyć nowe zakonne zgromadzenie, któreby, najgorliwiej obstając przy utrzymywaniu w czystości i rozszerzaniu nauki kościoła S°, było razem żyjącym przykładem żywota wieków Apostolskich — przez najściślejszą powściągliwość zmysłów, zupełne ubóstwo, nieograniczone posłuszeństwo przełożonym, pokorę i inne chrześcijańskiej doskonałości cnoty. W tym duchu spisane Ustawy, od Stolicy Apostolskiej zatwierdzone, pomnożyły sług kościoła nowym zakonem mnichów, od imienia patryarchy swego Franciszkanami nazwanych — pierwsza kolebka ich stowarzyszenia było miasto Assyż rodzinne S° Założyciela — liczba braci tak cudownie wzrastała, że już w roku 1219^{m} na kapitule zakonnej do 5000 doszła. Za czasem pozwolono Franciszkanom mieć fundusze w ziemi i kapitałach, stąd wzięli miano: Fratres minores Conventuales.

Tym sposobem zakon Franciszka S° znacznym postępem wgłąb krajów chrześcijańskich posuwając się nowe coraz osady braci zakonnej nie tylko po bliższych gniazda swojego prowincyach rozmnażał, lecz w sześć lat po śmierci S° Zakonodawcy swego, a w rok po zejściu S. Antoniego

niego z Padwy na ziemię polską, wezwany został.

Bolesław Wstydliwy - król polski - na prośbę matki swojej Grzymisławy sprowadził Franciszkanów z Pragi Czeskiej do Krakowa w roku 1232^{m} - Fundusz tym OO. i erekcya kościoła i klasztoru dla nich przez tegoż króla nadane zostały podług świadectwa Kronikarzy 1237° roku. O tym kościele i klasztorze podali nam dziejopisarze wiele ważnych i dzieje bijących zajmujących opisów, starannie zebranych w Pamiętniku Religijno-Moralnym w Warszawie 1841° wydanym - z którego ważniejsze szczegóły powtórzyć na tem miejscu za rzecz przyzwoitą, odpowiadającą przedmiotowi uważam -.

„Bolesław Wstydliwy wraz z małżonką swoją S. Kunegundą budując wspaniały i majestatyczny kościół z klasztorem, w którym po osób sto przeszło zakonników mieszkało wystawić razem kazał ogromnie wysoką, godną wspaniałości monarszej, wieżę, w której nadzwyczajnej wielkości dzwon umieszczony został. Wieża ta osłabiona wydarzonym pożarem w 1465^{m} roku, za panowania Kazimierza Jagiellończyka, runęła razem z dzwonem i sklepienie chóru kościelnego zawaliła."

„Kościół ten i klasztor po kilkakrotnem zniszczeniu przez pożary, jako to w latach 1465^{m} - 1476^{m} i 1576^{m} wydarzone - chociaż przez składki gorliwych zawsze były odbudowane - najdotkliwszą przecież poniosły klęskę w czasie wtargnienia do Krakowa Karola Gustawa Króla Szwedzkiego za panowania

w Polsce

w Polsce Jana Kazimierza IV. – ten z wojskiem swojem niosąc zniszczenie i pożogi po całej Polsce – nie przepuszczał nawet świątyniom pańskim. A tak kościoł i klasztor Franciszkański dzieląc nieszczęśliwy los Krakowa prawie w perzynę został obrócony dnia 25 września 1655go roku".

„Gmach teraźniejszy kościoła odbudowany jest w formie krzyża staraniem przełożonych konwentu i ze składek dobroczyńców, a szczególniej usilnością Gwardyana Ks. Antoniego Roszkowicza – u końcu 17go wieku – Sklepienie kościoła pięknie jest malowane przez Andrzeja Radwańskiego, malarza krakowskiego, w r. 1757ym."

„Dawniej a szczególniej do roku 1795o znajdowało się przy tym kościele sześć oddzielnych wspaniałych kaplic – 1a pod tytułem So Jana Chrzciciela, gdzie włosi swoje Bractwo założyli i tam oddzielnie nabożeństwo odprawiali, 2a pod tytułem So Eligiusza Biskupa – tu było bractwo złotników krakowskich – 3a S. Klary, amatorów muzyki – lecz te kaplice przez rząd Austryjacki na składy administracyi tabacznej zajęte – zniszczone dziś już nie egzystują. Pozostały jeszcze dotąd trzy kaplice 1a pod tytułem Arcybractwa męki Pańskiej, fundacyi Marcina Szyszkowskiego biskupa Krakowskiego, tak wielka, że za drugi kościoł uważać by ją można; tu w czasie passyi w wielki post bywają kazania – 2a pod tytułem Matki Boskiej bolesnej, której obraz cudami wsławiony – tu się codzień odbywa msza s. primaria – 3cia S. Salomei niegdyś snycerska nazwana, tu spoczywa ciało tej świętej

córki

córki Leszka białego, a siostry Bolesława Wstydli-
wego przeprowadzone z Grodziska r. 1268go. —
Był także na krużgankach jakby w oddzielnej
kaplicy ołtarz: ołtarzem Miłosierdzia zwany,
Chrystusa Pana i Matki Jego, w naturalnych
figurach; dziś do głównego kościoła przeniesiony. —
Przy tym ołtarzu dotąd wielu pobożnych Chrześcian
łask Nieba doznają."

Ołtarzów w samym kościele jest 10. a wszystkie
ozdobne i z pięknemi obrazami — Wielki ołtarz z ró-
żowego marmuru z takiemiż kolumnami i piękną
balustradą, wielce ozdabia tę Świątynię — .. Tu
znawcy zastanawiają się nad kosztownemi Stallami
przy Wielkim ołtarzu umieszczonemi, nader staro-
żytna, bogate wysadzanie perłową konchą wyke-
banie, piękne malowania olejne na blasze
miedzianej: wystawiające z jednej strony dzieje
życia św. Franciszka, z drugiej św. Antoniego,
wielką im wartość, a Świątyni szczytną ozdobę
nadają. Te stalle, które pomiędzy osobliwościami
sztuk pięknych, za najpierwsze w całej Polsce
policzyć można, są dziełem Antoniego Swacha,
rodem z Czech, który był braciszkiem Franciszkań-
skim przez lat 34, a umarł 1709 roku — Jemu
także i jego bratu Adamowi Kościół Francisz-
kanów w Poznaniu, winien wiele pięknych
sztuk snycerskich i malarskich, które znawców
zadziwiają — .. Prócz tego bardzo zdobią Kościół
Krakowski dwa wielkie ~~ołtarze~~ obrazy nad
Stallami zawieszone, mające wysokości po 20
a szerokości po 12 łokci — Jeden wyobraża

Sąd

Sąd Ostateczny; drugi, Boga zagniewanego na grzeszników, którego Ś.Ś. Franciszek i Dominik prośbami swemi błagają. – Bogata i rzytna kompozycya sławnego malarza Dolabelli rodem z Wenecyi, w roku 1613^{go} dokonana." –

„Krużganki przy kościele, są nie mniej wspaniałe i zasłużenie słyną: w nich umieszczone portreta Biskupów Krakowskich.

Najstarożytniejszym tu pomnikiem jest płasko-rzeźba, z wyobrażeniem Bolesława Wstydliwego, z kamienia wyrobiona i osadzona przy wielkim ołtarzu w murze. Monarcha ten umarł 1279 roku, pogrzebany w chórze tego kościoła od północnej strony. Tu leżą także Piotr Kochanowski sławny tłumacz Jerozolimy Tassa, Sebastyan Petrycy, naśladowca dzieł starożytnych, oraz wielu innych znakomitych w dziejach polskich mężów."

§ §§

Franciszkanie, prawdziwi i najpierwsi Apostołowie Litwy, z trudnością wielką naukę zbawienia ogłaszać mogli ludowi, który krwawych nawracaczy swoich Krzyżaków, mordy i pożogi po ich ziemi rozno-szących, widział jako piekielnych wrogów i czuł odrazę do wiary, która im mieczem i zabójstwem w gwałtu głoszoną była. Nic dziwna zatem, że łagodna, prawdziwie ewangeliczna missya zakonników,

obudzała

obudzała nieufność i doświadczała ciągłego oporu.

Narbut w Dziejach Narodu Litewskiego, pracowicie zbierając i godząc wypadki polityczne i religijne tego ludu, mniema wsparty na mocnych dowodach, że pod panowaniem Mendoga, już Franciszkanie nietylko nawiedzali litewskie strony, lecz po przyjęciu Chrztu św. w obrządku Zachodnim przez tego Książęcia, mogli swobodniej opowiadać Ewangelię św. i mieli nawet jak się zdaje stałą osadę w Litwie, która po odpadnięciu następców Mendoga do bałwochwalstwa, uledz musiała zniszczeniu.

Wyraźniejsze jeszcze ślady prac OO. Franciszkanów ~~objawiają~~ okazują się pod panowaniem Witenesa, ojca Gedymina, który nietylko nie czynił oporu missyom zachodniego kościoła, lecz również mu ze wschodnim na ziemiach swoich rozszerzać się dozwalał. – Nie wyjaśniają dzieje, gdzie była pierwsza osada na Litwie Franciszkanów za czasów Witenesa, to tylko pewna, że miała swoje istnienie.

Korespondencya Giedymina z O. S. Janem XXII. przez Narbuta dostatecznie usprawiedliwiona i z zarzutów oczyszczona (Tom IV od karty 515.) wspiera to podanie. Giedymin wyraża się do Papieża następnie: Przywodząc na pamięć nawrócenie się do Chrześciaństwa poprzednika swego Mendoga, z całem państwem Litewskiem, widzi razem, że z przyczyny przewrotności, zdrad niezliczonych i obelg naj~~okropniejszych~~ okrótniejszych ze

strony

strony Zakonu Niemieckiego domierzanych to Państwo po odpadnięciu swojem i on sam (Giedymin) dotąd zostaje w błędzie niewiary, wszelakoż bliżsi poprzednicy jego, niejednokrotnie wysyłali posłów do Arcybiskupów Ryzkich, w celu zawarcia pokoju i jedności, których Krzyżacy haniebnie pomordowali.—

Dalej powiada: „Rodzic nasz Król Witenes uwiadamiał i upraszał Legata Apostolskiego Franciszka i Arcybiskupa Fryderyka, iż by mu przysłali dwóch kapłanów Franciszkanów, dla których kościół wystawił, lecz Krzyżacy Pruscy skoro się o tem dowiedzieli, kościół ten, przez podesłanych ludzi spalić postarali się."

Z tego wszystkiego wywiązuje się wsparte na dowodach przekonanie, że OO. Franciszkanie w połowie XIII wieku, prace Apostolskie na Litwie dokonywali.

Panowanie Giedymina, ~~ter~~ bez„ spornie już Franciszkanów osiedla w nowej stolicy Wilnie.— Jeden z familii znakomitej w Litwie Gasztołdów będąc rządcą części Podola z ramienia Wielkiego Księcia Giedymina, udał się do Krakowa i tam chrzest św. z imieniem Piotra przyjął — Monarcha nie tylko postępkiem takowym obrażony nie został, lecz mu rządy Wilna powierzył. Gorliwy nowy Chrześcianin chcąc spółziomków swoich światłem prawdziwej wiary objaśnić około roku 1364, czy trochę wcześniej, czternastu Zakonników Franciszkanów

z Krakowa

#2 Mazowska sprowadził i dom swój z ogrodem, gdzie dziś Kościół Bonifratów i Pałac Cesarski, na ich mieszkanie oddał. Ledwo dwa lata przebyli gorliwi o wzrost wiary św. Ojcowie na tem miejscu: gdy pod nieobecność w Stolicy Wielkiego Księcia i Gasztołda, zajętych wyprawą na Moskwę; ciemne i przesądne pospólstwo, namową ofiarników podburzone, zgładziło wszystkich Zakonników śmiercią męczeńską - zdarzenie to zaszło 1366 roku w miesiącu Marcu.

Gedymin na gardle karać rozkazał dowódców tego okrutnego bezprawia, a Gasztołd w roku następnym sprowadził znów Franciszkanów do Wilna, którym obszerniejsze mieszkanie urządził we dworze swym nad strumieniem Wigrą zwanym, tam Kościół dla nich zmurował pod wezwaniem N. Maryi P. który od miejsca piaszczystego nazwany na Piaskach. Na większy zaś dowód poświęcenia się swojego ku czci Boga i usłudze bliźnich, sam przyjął suknię zakonną i najgorliwiej pracom apostolskim pomagał.

Lat osiem przebyli spokojnie Gasztołd i bracia jego Zakonni na nowej osadzie w Wilnie; gdy w roku 1374^{m} maja 24 dnia Tatarowie podmówieni przez pogan wileńskich, napadli niespodzianie na spokojny przybytek sług chrystusowych i wszystkich ich łącznie z fundatorem okrutnie wymordowali. - Niezrażeni tym Ojcowie, ochoczo niosący życie doczesne dla

nabycia

nabycia szczęścia wiecznego, w roku późniéj
wsparci pomocą Królowéj Elżbiety i Księcia
Mazowieckiego Ziemowita, Bullą O. Ś. Grzegorza XI
zachęconych, przybyli do Wilna i zajęli posadę
męczenników Braci swoich. Równoczasowie
prawie powstał nowy klasztor Franciszkanów
w mieście Księcem Lidzie —

Lecz nie tu koniec prześladowania
Apostołów naszych. Już pochodnia wiary im.
wygnała z Litwy na schyłku XIV stulecia
ciemnotę i fałsz poganizmu, już Kościół
Katedralny i córki jego parafialne świątynie
dłonią nowego wyznawcy Władysława Jagiełły
Króla postawione wzrastały coraz bujniéj.
Pierwszy Biskup nowéj owczarni Wasiłło ze
Zgromadzenia Franciszkanów powołany
stanął na czele rozszerzającej się bystro dye-
cezyi, gdy w roku 1406m w czasie niezgód
sąsiedzkich z Bazylim Dymitrowiczem Samo-
władcą Rusi, oddział wojsk jego pod wodzą
Xcia Jerzego Światosławowicza, przebrawszy
się w okolice Wilna, zawładał nagłym na-
padem klasztorem Franciszkańskim, ten
złupił, mnichów z ich Gwardyanem X. Antolem,
wszystkich prawie wymordować rozkazał.

§ §§§

Jeszcze przed tym ostatnim prześladowania
wypadkiem, OO. Franciszkanie pomnażają klasz-
tory swoje po chrześciańskiej Litwie i jéj
ruskich dzierżawach, w lat 9 po zniszczeniu
bałwochwalstwa w Wilnie postali zakonników
swoich

swoich do miasta Pińska, który w roku 1396 fundusz tam od miejscowego Księcia otrzymali; była to pierwsza tych zakonników osada na ziemi, dziś obszar Dyecezyi Mińskiej składającej. W późniejszym czasie powstawały po kolei ich klasztory w wieku XVII^{m} Postawski, Udzialski, Drzewcki, a w XVIII^{m} Iwieniecki, Serafiński i Miński do jakowych szczegółowego opisania przystępujemy.

23.

Klasztor OO. Franciszkanów w Pińsku.

Kościół parafialny Piński OO. Franciszkanów pod tytułem Wniebowzięcia N. Maryi P. fundowany pierwiastkowo od udzielnego i dziedzicznego Księcia Pińskiego, Turowskiego i Starodubowskiego Zygmunta, który z pogaństwa nawrócony i od X. Wincentego Franciszkana, pierwszego Gwardyana Missyi Pińskiej, a z nadania Stolicy Apostolskiej, pierwszego nowej parafii Parocha ochrzczony, w roku 1396 uczynił fundusz wieczysty dla rzeczonego kościoła i klasztoru OO. Franciszkanów - Świątynię takową jako zakonną i parafialną razem pierwszy Biskup Wileński Andrzej Wasiłło konsekrował i z rozporządzenia O. S. Administracyę Parafii Zakonowi temuż powierzył.

Fundusz Księcia Zygmunta składa się z wymienionych dziesięcin, które zamek Piński co rocznie dostarczać klasztorowi był obowiązany, ziemi i dwóch robotników we wsi Wyszewiczach - w późniejszym czasie roku 1510^{m} pomnożył go Fiedor Iwanowicz Jarosławowicz.

Jarostawdwiec X Xże Pinski. Królowie Polscy koj=nemi byli w osobnych zapisach na to miejsce. W 1445ᵐ roku Kazimierz Jagiellończyk przywilejem swoim Olchów i Hankowicze dwie wsie, jeziora 6 i karczmę w mieście Pinsku na wieczność dla Klasztora darował oraz uprzednie fundusze zatwierdził. Aleksander Jagiellończyk w 1504ᵐ do dawniejszych nadań przyznaczył z Starostwa Pinskiego corocznie po 2 beczki miodu i po 4. kamienie wosku.

Bona Królowa w 1555ᵐ roku nadała wieś Kudzycze z trzema włókami ziemi. Władysław IV. przywilejem 1633 roku 22 lutego datowanym dozwolił wolnych wstępów do lasów Ekonomii Pinskiej. Tenże Król w 1639ᵐ roku maja 15. nadał włókę 1. morg 2 ziemi we wsi Szczorgiewiczach na cegielnię, oraz trzy włościańskie osady z tejże wsi. Z osobnego zaś przywileja nadającego w tejże wsi dla Szlachty Kuzoryców Uroczyska Dworzyszcze Niewiarowskie zwane przez Zygmunta III. Króla. Klasztor stał się później takowej ziemi właścicielem.

Wszystkie posiadłości Inwentarzem dworzanina Królewskiego dokładnie poszczególnione, zyskały zatwierdzenia przez osobne przywileja Królów Polskich, mianowicie Jana Kazimierza 1649 r. stycznia 26, Michała Wiśniowieckiego 1669 r. października 25. Jana III. 1688 lutego 15. Augusta II. 1729 września 6. Augusta III. 1740 listopada 10. które w autentykach w archiwum Klasztornem przechowują się.

Fundusze takowe podług wyszczególnienia w Wizycie Metropolitalnej uczynionego, zawierają: folwarki 2 Wyszewicze i Kudka do nich należy wsi 6. W tych dymów włościanami ~~[illegible]~~ zaludnionych 118. Dusz męskich do ostatniej rewizyi podanych 452. Ziemi w ogóle włók 64, karczmy 2.

Fundusze Summowne, składające się

się z rozmaitych legacyi do Wizycie szczegółowo nie-
powiemionych, wynoszą summę pewnych od
których procentu dochodziły rs. 15.527 - nie-
pewnych pod processami mianowicie na
kahale Żydowskim Pinskim r. s. 20344 ¾ 30 -
na rozmaitych obywatelach r. s. 2550.

Dochodu rocznego z tych fundussów (na wizycie
zapisano r. s. 4576 k. 64 ½.

Obowiązki wieczne z tych-że funduszów
powstałe: Za dobrodziejów fundatorów
w każdym roku mszy s. s. śpiewanych 52 -
Legacyjnych różnemi czasy nastałych: w
każdym roku, śpiewanych 333. czytanych 1097.
Anniwersarzy 4 -

Kościół pierwiastkowy był z drzewa
wybudowany, póżniéj staraniem zakonników
i przyłożeniem się dobroczyńców z muru wy-
prowadzony - Akta Klasztorne zaświadczmiają że
gdy takowa świątynia w połowie ledwo ukoń-
czoną była, poświęcił ją w roku 1712, przy
wizycie Klasztoru przez się odbywanej Alexander
Hrabia Wyhowski Biskup Łucki i Brzeski po
ostatecznem zaś ukończeniu, konsekrował w
roku 1730 na dnia 7 maja Stefan Bogusław
Rupniewski Biskup Dyecezialny Łucko-Brzeski.
Kościół takowy dachówką pokryty, ozdobiony
facyatą i dwoma wieżami, ze sklepieniem
na filarach wspartem, oddzielających bo-
kowe kaplice, mieści ołtary 8. po większej
części z drzewa budowanych z snycerskiemi
ozdobami, pozłotą i malowidłem powle-
czonemi. W wielkim obraz Wniebowzięcia
N. Maryi Panny pod którego wezwaniem
ta świątynia poświęconą została - na ścianach
Kościoła zawieszone obrazy s. s., portreta
Papieżów i fundatorów tego miejsca. Obrazy
patryarchów zakonu w ołtarzach umieszczone
pokrywają,

pokrywają szaty ~~z~~ ze srebra –

Zakrystya w srebro apparaty i dalne kościelne sprzęty dostatecznie opatrzona.

Dzwonnica o trzech piętrach murowana mieści w najwyższym oddziale zegar wielkiego rozmiaru.

Klasztor murowany o jednym piętrze we trzy linie, obszerny, kilkadziesiąt zakonników pomieścić zdolny; ma osobny oddział na Nowicyat w nim nadto złożone jest archiwum powiatowe. Obrazy SS. i rozmaite Portreta zdobią Korytarze Klasztoru.

Biblioteka klasztorna składająca się z dzieł duchownych i naukowych liczyła tomów 661.

Zgromadzenie Zakonne: Kapłanów 21. w tej liczbie urzędnicy i nauczyciele: Gwardyan Kurat parafialny, Magister Nowicyatu. Regens szkoły duchownej, Teologii Dogmatycznej Prefekt szkoły powiatowej, nauczyciele tejże szkoły 8. – reszta kapłanów mieszkają na parafii przy filiach, lub pełnią obowiązki kapellanów i posługę duchowną parafianom. Kleryków uczniów Teologii 6. – Nowicyuszów Kleryków 3. – Laików 5. – Na próbie będących 3, wogóle osób 38.

Szkoła Powiatowa: dom osobny z drzewa na podmurowaniu wybudowany z 5 ma obszernemi izbami, – dzieliła się na klass 4. profesorami jej byli zakonnicy; w czasie wizyty Metropolitalnej 1829 roku odbywanej, liczyła

liczyła uczniów 102. - Szkoła ta była pod bez-
pośrednim rządem władzy edukacyjnej.

Szkoła Parafialna, a raczej Konwikt. Jedno-
nie od początku zamieszkania O.O. Franciszkanów
w Pińsku, utrzymywali oni ciągle 10^{ciu} ~~?~~
chłopców z funduszu klasztornego, synów ubogiej
szlachty, którym dawano początki nauk,
później sposobiono do muzyki miejscowej;
lub przenoszono dla wyższych nauk do szkoły
powiatowej. W czasie wizyty, liczyła ta szkoła
łącznie z ~~kla~~ konwiktorami na funduszu
klasztornym uczniów 24.

Szczegóły odnoszące się do parafii,
którą OO. Franciszkanie dotąd administrują,
opisane zostały w części I. niniejszego dzieła.

Przy nowym rozporządzeniu fun-
duszów i osób zakonnych, klasztor O.O. Franciszka-
nów Pińskich policzony został do zostałych,
mieszkający w nim zakonnicy pobierają ze
skarbu po r.s. 40 rocznie na osobę, mają wydzie-
lony uczęstek ziemny i dodaną czeladź z włościan.
Administracya parafii przy nich została, w szkołach
nauczyciele świeccy pełnią ich dawne obowiązki,
od zarządu wychowania publicznego przysłani.

24 Klasztor OO. Franciszkanów w Postawach.

Fundusz Kościoła OO. Franciszkanów w mia-
steczku Postawach z dziedzicami domu Hrabiów
Tyzenhauzów wziął pierwiastkowy zakład w
roku 1617 m. listopada 4. dnia z zapisu Sta-
nisława i Anny Bogdańskich, jako wym
wieczyście klasztorowi przez siebie fundującemu
się

się nadali folwark Konowayszn zwany ze dwoma wsiami, w których chat włościanami osadzonych 6 z juryzdyką w miasteczku Postawach na której 6 domów placowych - w tych osadach ludności męskiej do rewizyi podanej dusz 38. Ziemi wogóle w tłok 13, mórg 27, karczma 1.

Fundusz Summowny. Z zapisu funduszowego Kazimierza Bieganskiego r.s. 2556 - z legacyi Wojciecha Podhorzskiego r.s. 1950 - z takiegoż zapisu Kazimierza Umiastowskiego r.s. 1654. z legacyów: Urszuli z Kirków Jesmanowej r.s. 1500 - Jerzego Zenowicza r.s. 375. - Michała Jabłońskiego r.s. 450 - z dekretu dziedzicznego dóbr wojewody Chominskiego, na Starostwie Obelińskiem rocznej wypłaty po r.s. 45 -

Dochodu rocznego na wszystkie r.s. 652.

Obowiązki do funduszu i legacyów przywiązane: a) Tygodniowe w niedzielę, za dusze fundatorów Stanisława i Anny Bieganskich mszy św. czytanych 2. - za dusze Michała i Konstancyi Jabłońskich, śpiewana 1. - W poniedziałek: za Jana i Aleksandra Bieganskich czytana 1. - we wtorek: za duszę Jerzego Zenowicza czytana 1. - i za Hieronima Zahorskiego także 1. - we środę: za duszę Urszuli Jesmanowej, śpiewana 1. - we czwartek za Stanisława i Annę Bieganskich czytane 2. - we piątek za Jana i Aleksandra Bieganskich czytane 2 za Wojciecha i Teofilę Podhorskich śpiewana 1. - w sobotę za Kazimierza i Apolonię Bieganskich czytana 1. - i za Hieronima i Aleksandra Zahorskich także 1. - Co miesiąc msza św.

śpiewana

śpiewane i ofitium za zmarłe bracia i siostry, oraz za dobroczyńców.

Kościół. Kościół z drzewa budowany prostej struktury poświęcony był i konsekrowany przez Biskupa Załuskiego w roku 1750 m. Gdy później dla starości wymagał znacznej naprawy, Anna Wąsowska testamentalnem rozporządzeniem zapisała na ten przedmiot rs. 100. Za takowe O.O. Franciszkanie takowy kościół dachem nowym i szalowaniem okryli oraz inne naprawy starannie uskutecznili. Świątynia ta z dwoma pobocznemi kaplicami długości ma łokci 40, szerokości 24, wysoka 12. Wewnątrz mieści 5 ołtarzy drewnianych, malowanych i snicerszczyzną ozdobionych. W wielkim obraz św. Niepokalanego Poczęcia N. Maryi Panny, bogato w sukience i inne kosztowności przybrany.

Zakrystya: w srebro, apparata i bieliznę kościelne sprzęty dostatecznie opatrzona.

Bractwo św. Antoniego Padewskiego niemającego osobnego funduszu utrzymywało się z skarbony i ze składek osób stowarzyszonych.

Klasztor drewniany w formie litery E zbudowany, mógł wygodnie pomieścić 6ciu Zakonników.

Zgromadzenie zakonne, w czasie wizyty, składało się z Kapłanów 4.ch i posługi ze świeckich osób.

Kościół ten w roku 1833 uległ Kassacie. Kościół oddany w zamian parafialnego, który chylił

chylił się już do upadku.

95.

Klasztor OO. Franciszkanów w Udziale.

Kościół i Klasztor OO. Franciszkanów Udzialskich fundował Józef Korsak Udzialski ziemianin Jego Królewskiej Mości w roku 1642go lipca 30 dnia, z nadaniem ziemi i włościan z majętności swej dziedzicznej Udział zwanej, na wieczną posiadłość tymże ojcom.

Zapis fundacyjny dla pobudek z jakich uczyniony i innych podobnych okoliczności dzieje krajowe obchodzących, a już niepamięcią pokrywających się, wypisać tu dosłownie, w niektórych punktach za nader przyzwoitą osądziłem.

„Ja Józef Korsak Udzielski ziemianin J. Królewskiej M. województwa Połockiego, wiadomo czynię i ~~zaznaczam~~ zeznawam tym moim dobrowolnym fundacyjnym listem ~~zapisem~~ wieczystym zapisem, komu by o tem należało wiedzieć, teraźniejszym i na potym będącego wieku ludziom, iż ja uważając to u siebie, że na świecie nie masz nic pewniejszego nad śmierć, a czasu i godziny nikt wiedzieć nie może. Kiedy i jakie, gdzie też życie doczesne nasze skończyć przyjdzie Ze czasem nie mam nic pewniejszego i lepszego człowiekowi każdemu chrześciańskiemu, jako starać się o pomnożenie chwały Bożej i zbawienie swoje; aby po śmierci za duszę ofiary

ofiary święte przez kapłany odprawowane były;
przeto ja Józef Korsak Udzielski umyśliłem i
postanowiłem być zgodnie z małżonką moją
miłą z tego świata już zeszłą Panią Maryną
Szwejkowską fundować w majętności
naszej . . . . . . Tedy ja Józef Korsak
Udzielski, czyniąc zadosyć, jako mej, tak
i miłej małżonki mej woli i obietnicy; mając
wolność prawem pospolitem warowaną, dobra-
mi swojemi ojczystemi, wieczystemi i kup-
nemi majętnościami, leżącemi i ruchomemi,
jako chcąc szafować i obracać, dać, darować,
przedać na kościół i komu chcąc, wiecznemi
czasy podług upodobania swego zapisać;
nie żadnego przymusu, ale z dobrej woli i
chęci mojej na pomnożenie chwały Bożej,
ani odstępując w niczem woli zeszłej miłej
małżonki mojej i obietnicy Panu Bogu
przez obojga nas wspólnie uczynionej, stosu-
jąc się do Konstytucyi Sejmowej, roku prze-
szłego 1635 postanowionej. Przyznawam to:
tacto pectore, sub fide honore et constantia,
Deum testor, przed Sądem, że tę fundacyę
czynię de nova radice dóbr moich własnych,
żadnych pieniędzy za nie niewziąwszy, sine
ullo condicto mine, ale ex puro zelo et mea
propria libertate nie czyniąc in fraudem
Konstytucyi prawa pospolitego, zapisuję
i wiecznem a nieodzownem prawem na
klasztor św. Franciszka fundacyę . . . . A co
się

się kolwiek w testamencie nie pomieniłem, to wszystko Zakonnikom do Klasztoru Ukielskiego należeć ma, wiecznemi czasy. – Osobliwie dla ozdoby Kościoła podczas processyi, jako na Boże Narodzenie, na Wielkanoc, na Boże Ciało odprawiających się, zapisuję bębny moje dwoje, husarskie i kozackie, tak też kotłów, kilka muszkietów na ozdobę i obronę Kościoła Ukielskiego. A iż ten Zakon nie dla czego innego fundyję tylko aby Pan Najwyższy przez kapłany, ofiarami świętemi za grzechy nasze był błagany; powinność tę na Zakonników kładę i onych sumnieniem kapłańskiem obowiązuję, aby wiecznemi czasy za duszę moją i małżonki mojej miłej zmarłej, jako fundatorów, Pana Boga prosili i błagali; mianowicie mszę św. śpiewaną de Requiem dwa razy na każdy tydzień w dzień wtorkowy, a drugi piątkowy, u ołtarza wielkiego przy którem ciała nasze leżeć będą. – Toto na Imię Pana Jezusa Ojców Zakonników proszę i obliguję: aby imiona nasze były wiecznemi czasy wspominane w każdą niedzielę przez kaznodzieję na katedrze; aby Pana Boga za dusze nas obojga prosili i nie zapominali, w czem sumienie Zakonników obowiązuję – A tę fundacyę czynię na sześciu kapłanów i na czterech braci: których tak wiele w tym klasztorze ma być przynajmniej; o co proszę i obliguję

I na tem

I na to ja Korsak Udzielski dałem ten mój list i zapis fundacyi z podpisem ręki mojej własnej i rzeczonych J.J. P.P. przyjaciół moich, odemnie ustnie i osobiście uproszonych których ichmość rękoma swojemi podpisować raczyli i pieczęcie swe przyłożyli — Pisano w Wilnie roku 1642 miesiąca lipca 30 dnia — (podpisano) Józef Korsak Udzielski — ręką własną — Antoni Jan Tyszkiewicz Podskarbi Nadworny W. X. Lit. — Dawid Szwykowski ręką swą — Michał Tyszkiewicz Podsędek Woj: Połockiego" —

Fundusz ten ziemny składał się z majętności Udział zwanej w której należało: miasteczko 1. wsi 7. w nich chat ~~ob~~ z włościanami osiedlonych 57. ~~Ogrodowych~~ [Placowych] w miasteczku 6. Dusz męzkich do rewizyi ostatniej zapisanych 267. ziemi wogóle: włók 107, mórg 10 prętów 174 — Karczma 1. młyn 1.

Osobno Klasztor Udzielski dzierżał prawem zastawnem od hrabiego Brzostowskiego folwark Grünwald w summie 9000 r.s. po rozdziale sądowym dóbr Kuśnika Klasztorowi na wieczność przysądzono, w summie wogóle z liczoną r.s. 12362 k. 88. Ziemi włók 25 prętów 113, — która w powyższy komplet funduszu ziemnego wliczoną została.

Fundusz summowy składał się z zapisów legacyi owych mianowicie: Heleny Korsakowej siostry fundatora rs. 600 — Anny Korsakowej rs. 600 — Stanisława Rudzkiego rs. 300.

rs. 300. - Maryanny Bieżańskiej r.s. 600 - Takowe summy lokowane były na majętności starym dwore obywateli Korsaków, które za wolą zwierzchności zamienione zostały na wieś Sapieliwo a ta w liczbę osad włościańskich powyżej wykazanych weszła.

Dochodu rocznego na święci pobiera rs. 1719 kop. 75.

Ma nadto klasztor summy z dochodów zebranej r.s. 850 kop. 50, która w ręku obywatelskim jest lokowaną.

Obowiązki z fundacyi i legacyów powstałe: Oprócz nabożeństwa w R.K. Kościołach zwyczajnego i z reguły zakonnej naznaczonego - OO. pełnią następne obligacye: Tygodniowe. Za parafian żywych i umarłych w niedzielę msza św. śpiewana 1. - w wtorek i w piątek za dusze fundatorów po 1 mszy św. śpiewanej - w poniedziałek za duszę Heleny Korsakowej czytana 1. - we środę za duszę Anny Korsakowej takaż 1. - w sobotę za duszę Maryanny Bieżańskiej czytana 1. - Miesięczne: Za dusze Dominika i Teofila Korsaków msza święta śpiewana 1. i czytana 1. - Co kwartał: za duszę Stanisława Rudzkiego po 2 msze św. czytane.

Kościół i klasztor Uścielski przez fundatorów z drzewa wybudowane były. Węgielny kamień na mury kościoła pod tytułem Niepokalanego Poczęcia Maryi P. założył w 1777^m roku listopada 3 dnia Felix Turczański Biskup Rzeczypospolitański Sufragan Białoruski

Białoruski — Nakładem funduszu zakonnego Kościół takowy okazał się w czasie Wizyty Metropolitalnej zupełnie co do murów ukończony, brakowało tylko nowych ołtarzy i ozdób wewnętrznych. Długi on jest arszynów 47½ szeroki 26½ wysoki 23½ stoi na sklepach murowanych, ciągnących się pod całą świątynią. Jest on figury gładkiej bez wież, na czelną ścianą końcy wielki krzyż żelazny — Ołtarzy ze starego kościoła przeniesionych 4. — w nich pryncypalniejsze obrazy: N. Maryi P. — św. Franciszka, św. Antoniego, szatami ze srebra ozdobione.

Zakrystya w srebro i inne sprzęty kościelne dostatecznie opatrzona.

Klasztor: murowany z dochodów klasztornych, zaczęty w roku 1766.^m a dokończony w 1805. Rozciąga się we trzy linie o jednym piętrze z dolnemi i górnemi mieszkaniami; dwie linie pokryte dachówką a trzecia gątą. Gmach ten obszerny, wygodnie pomieścić znaczną liczbę zakonników mogący, ma nad to kuchnię i rozmaite do składów wydziały. Za obwodem klasztornym zabudowany folwark ekonomiczny, z tem wszystkiem co do wygód gospodarskich należy.

Zgromadzenie Zakonne — składało się w czasie wizyty z 5^ciu Kapłanów i 6^ciu Kleryków professów, dla których były tu studia filozofii, matematyki i fizyki.

Biblioteka Klasztorna z ksiąg przedmiotów duchownych i naukowych składająca się.

się: liczyła wogóle tomów 183.

O.O. Franciszkanie Uździelny, administrowali parafią tegoż nazwiska: o której szczegóły wypisały się w części I. tych wiadomości.

Przy nowem urządzeniu duchowieństwa rzymsko-katolickiego, klasztor Uździelski policzony został do Zeszłatkowych; Zakonnicy pobierają na wyznaczoną liczbę osób ze skarbu po rs. 40 na każdą, mają wydzielony uczęstek ziemny i dodaną czeladź z włościan – administracya parafii, przy nich po dawnemu została.

26.

Klasztor O.O. Franciszkanów w Prozorokach

Fundusz dla zakonników reguły S. O Franciszka, od jego imienia nazwanych powstał z zapisu Justyniana Szczyta Podkomorzego Wojew. Połockiego, który w majętności swej Prozoroki zwanej zapisem 1698ᵐ roku datowanym, nadał tym O.O. pewne summy pieniężne, na wieczne obligacye, aby z prowentów od nich rezydujący tu zakonnicy, utrzymanie się mieli – Nadto tenże fundator, zobowiązał syna swojego Krzysztofa, aby i ziemny wydział dla nich przeznaczył: co on zaskutecznia[j]ąc, dokumentem 1721 roku sierpnia 2 wydanym, na Trybunale Głównym Litewskim przyznanym i oprysięzonym, trzy służby Ziemi uroczyskiem Bartkowo zwanej blisko klasztoru położenie mającej, z mięszego nazwania nadał – Tu Franciszkanie zabudowali folwarczek Kreszczaniny, do którego należała wieś, 5ciu domami włościańskiemi osadzona, w tych dusz męskich do rewizyi podanych 19 – Ziemi fundusznowej wogóle włók 6. Karczma 1.

Fundusz summowy – składał się z

przeznaczonej ilości od fundatora i późniejszych legatów. Wizytator Metropolitalna z złożonych sobie dowodów ściągając kapitału pewnego, od którego dochodziły procenta rs. 6525 - niepewnego pod procesami rs. 2079. kp. 55.

Dochodu rocznego tuż wizytator zapisał rs. 578. k. 50 -

Obowiązki następne przywiązane były do funduszów: a) za duszę Justyniana Szczyta fundatora, co miesiąc mszy św. czytanej 1. śpiewanych przez rok 2. - b) za duszę Krystyny Siedlanizkiej co tydzień czytana 1. - c) za duszę H. Jana Szczyta i Anny Szczytowej również co tydzień mszy św. takichże 2. - d) za duszę Eleonory Kujmickiej w rok mszy św. czytanych 49. i litanii śpiewanych 4. - e) za duszę Kiemięgina Onechowskiego, co tydzień msza św. czytana 1. - i co kwartał śpiewana 1. f) za dusze Macieja i Anny Kulesów, podobnież co tydzień czytana 1. - g) za dusze rodziców Trojana Korsaka po 2 mszy św. czytane w tygodniu - h) za duszę Magdaleny Rzimowskiej, co miesiąc czytana 1. -

Kościół niewielki drewniany, stary pokrycia i umocnienia ścian potrzebujący, wewnątrz podobnież nader niedbale utrzymany, mieści ołtarze 3. stolarskiej roboty z ozdobami snycerskiemi, w wielkim obraz[?] małego rozmiaru N. Maryi P. bogato przybrany, który zakrywa większy, nader nikczemnie pędzla jakoby wyobrażający Tęż w Niebowzięciu. W bokowych obrazy S.S. Franciszka i Antoniego.

~~Ks~~ Kantor

Klasztor podobnież z drzewa budowany zaczepły i opuszczony ledwo 4. zakonników pomieścić zdolny. Za nim położone budowle gospodarskie folwarcska na ziemi wyżej opisanej wystawionego.

Zgromadzenia zakonne: składało się w czasie wizyty z 2ch Kapłanów - posługi zaświeckich ludzi przy Kościele i klasztorze było osób 6.

Ojcowie Franciszkanie Przeworscy administrowali parafią tegoż nazwiska, o której szczegóły przy kościołach parafialnych w części I. opisałem.

Klasztor ten w 1833m roku uległ kassacie Kościół został parafialnym pod administracyą świeckiego kleru.

27.

Klasztor O.O. Franciszkanów w mieście Dziśnie.

Krzysztof Malchiewicz Chełchowski ziemianin Jego Królewskiej Mości Województwa Połockiego, część majętności swojej dorobkowej na wieczny fundusz dla zakonników Franciszka św. Braci mniejszej Konwentualnej przeznaczywszy, zapisem 1630 roku września 5 dnia wydanym i uprawnionym: naprzód Złł. Pol. 700 na zakupienie placu w mieście Dziśnie pod kościół i klasztor wyliczył, powtóre folwark swój dziedziczny Klimowczyzna zwany, w tymże Województwie położony, na wieczność zakonnikom oddał. Jakowy folwark po drugiej stronie rzeki Dzwiny względem Dzisny leżącej przy wcieleniu Białej-Rusi do Cesarstwa Rossyjskiego, skonfiskowany

w roku

w roku 1772, odtąd do właścicielstwa Klasztoru nie powrócił. – Tym sposobem tego czasowy fundusz ziemny, składał się tylko z 4. morgów gruntu w mieście Dzisnie, pod kościół, klasztor, dalsze budowle i ogrody zajętego. Dostał się później funduszowi z wyroku Dekretu ~~ekdyw~~ exdywizorskiego zaścianek Komedeje czyli Krzepińce zwany z dwóch włościan poddanych, u których dusz do rewizyi zapisanych męskich 8. – Ziemi w ogóle włók 2. morgów 15.

Fundusz Summowany: a/ z zapisu fundatora Karmelitów bosych w Głębokim, Józefa Korsaka, od tychże zakonników w rocznej wypłacie dla Franciszkanów Dziśnieńskich przez rs. 30. b/ Z zapisu Deodata czyli Bohdana Łożniaty rs. 313 k. 70. c) Legacyjnej summy przez Krzysztofa i Katarzynę Łossowskich, oraz Krzysztofa Kirkora zapisanej rs. 1350. – d/ Z legacyi Konstantego i Justyny Teśmanów rs. 300. – e) Z legacyi Dominiki Kmicicowej Talar. Hol. 1000, za jaką owę summę zaścianek Krzepińce względnie Klasztorowi wydzielono. – f./ Z legacyi Józefata i Ludwiki Korsaków rs. 300. – g/ z takiejże od Heleny Szantyrowej rs. 285. h./ z legacyi Gabryela i Konstancyi Meduszeckich rs. 600. – i/ z legacyi Bronisława i Anny Koneniewskich r. s. 240. – k/ z legacyi X Tymoteusza Pawłowskiego kanonika Smoleńskiego rs. 436. l/ z legacyi Wawrzyńca Taruty r. s. 600. –

Dochodu rocznego okazano ~~się~~ rs. 380 k. 34.

Obowiązki fundacyjne i legacyjne: w każdym roku: za duszę Dominiki Kmicicowej, w niedzielę msza św. wyśpiewana 1. – za duszę

Gabryela

Gabryela, Konstancyi i dalszych Meduszewskich co poniedziałek msza także 1. – Za duszę Krzysztofa i Katarzyny Łossowskich co wtorek 1. – Co miesiąc za duszę Bohdana Łodziaty także 1. za duszę Konstantego i Justynty Sesmanów 1. – za duszę Heleny Szantyrowej śpiewana 1. – za duszę ✠ Tymoteusza Papłowskiego co kwartał śpiewana 1. – za duszę Józefaty i Ludwiki Korsaków w ciągu roku mszy śś. czytanych 6 i śpiewanych 6. – Podobnież za duszę Bronisława i Anny Koneniowskich, tyleż za duszę Heleny Szantyrowej anniwersarz za zmarłych co rok 1. – za duszę Wawrzyńca Tarnuty przez ciąg roku, mszy śś. śpiewanych 8.

Kościół z funduszu zakonnego w roku 1773. wymurowany, poświęcony pod tytułem Niepokalanego Poczęcia Panny Maryi: zewnątrz nietynkowany: zaś ~~w~~ wewnątrz żółtany optycznie na murze malowanych. Sklepienie górne, tylko nad Presbiterium dokończone, reszta kościoła zastolowane – Wizyta Metropolitalna 1830 roku odbyta, z której ten wyciąg pisany, żadnych szczegółów w tym kościele znajdujących się nie wspomina: z opisania tylko srebra zakrystyjnych, a przytem z kat z tegoż kościoła obrazy pokrywających domyślać się można, że w ołtarzach są obrazy: Figura Chrystusa Ukrzyżowanego N. Maryi P. Niepokalanego Poczęcia, śś. Tadeusza, Józefa z Kopertynu, Antoniego Bonawentury i Franciszka.

Zakrystya: w srebro, apparata i

dalsze,

F za duszę Krzysztofa Rinkona co środę jedna, za duszę Józefa Sulejskiego Korowski co piątek 1.– za duszę Dominiki Kwiecińskiej co sobotę 1.–

dalne sprzęty, nader dostatecznie zaopatrzona.

Bractwa w tym kościele były zaprowadzone 2, św. Antoniego i św. Franciszka, i żadnym funduszem nie uposażone.

Szpital: Dom nakładem Bractwa św. Antoniego wystawiony, w nim mieszkało 6 osób ubogich utrzymujących się z jałmużny.

Klasztor: w 1818 roku ze składek dobroczyńców wymurowany, o jednym piętrze, w jednej linii rozciągający się i łączący się z kościołem; przy nim są dalsze zabudowania potrzebie miejscowej odpowiadające.

Zgromadzenie Zakonne składające się z 22ch Kapłanów, tylko przełożonego i kaznodziei.

Biblioteka ~~at~~ Klasztorna, zawierała dzieł przeznaczenia duchownemu odpowiadających tomów 90.

Klasztor OO. Franciszkanów Świnieńskich w 1883 roku został skassowany, w późniejszym zaś czasie kościół na parafialny dla R.K. Obrządku oddany.

28.

Klasztor OO. Franciszkanów w Świeńcu.

Kościół XX. Franciszkanów w miasteczku Świeńcu z muru wystawiony, z takiemiż pod nim sklepami, jest figury krzyżowej, z czterema facyatami, dwoma wieżami i kopułą blachą pokrytą. Długość jego

łokci

łości 49., szerokości 17, wysokości 19. Stanął około roku 1740 na miejscu drewnianego nakładem Michała Hrabiego na Illi Korytach Połokubor Podskarbiego Wº X. Xª Litt. Wojewody Brzeskiego – Wewnątrz ołtarze podobnie z muru w porządku architektury Rzymskiej wzniesione słupami snycerszczyzną z gipsu ozdobione – W wielkim obrazie Kolosalnej wielkości, pod strop Kościoła dochodzący, z wyobrażeniem Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny.

Srebro kościelne i inne z kruszców naczynia, apparata i dalsze sprzęty, są bogate i obficie zgromadzone –

Klasztor jednej dęty z Kościołem wymurowany i z nim połączony jest w kształcie litery T, dwie linie wyprowadzone od nich, a jedna o jednym piętrze – Gmach ten obszerny niemałej liczby Zakonników pomieścić może, a oprócz tego są i inne do wygody i potrzeb gospodarskie zabudowania.

Zgromadzenie zakonne w czasie wizyty składało się z 4. Kapłanów i jednego Subdiakona, posługi świeckiej, przy Kościele i Klasztorze było myszczyzn 6. –

Biblioteka Klasztorna składała się po większej części z Xiąg teologicznych i kazań, w łacińskich i polskim językach – liczba wynosiła w ogóle 224 tomów.

Szpitalu Wizyta nie wymieniła, lecz dowód jego bytności wykrywa się z summ

funduszowych

funduszowych, między któremi wypisana an-
nuata rs. 37 k. 79½ z dóbr ~~Świecica~~ dla Szpitala
przeznaczona –

<u>Fundusz ziemny zakonników</u>: podług
z daru Teodora i Felicyanny Wańkowiczów nasta-
ły, oprócz ziemi pod zabudowaniem kościoła
klasztoru i z ogrodami przez Sołokubow nadany,
składał się z folwarku Kreszczencyjnego <u>Pokuć</u>
zwanego, do którego należało dwie wsie z osa-
dą domów włościańskich ciągłych 21, czynszowych
2, dusz męzkich do ostatniej rewizyi zapisanych
104. – Ziemi w ogóle włók 44. – Karczmy 2 – ~~Młyn~~
Młyn 1. –

<u>Fundusz summowy</u> nieporządnie nader
i pobieżnie odmiennie spisany w rewizyi, tu
wyszczególnia się tylko dla zachowania pamięci
osób dobroczynnych, którego nadawały lub
powiększały. Z zapisu fundatora Teodora Wań-
kowicza Złł. Pol. 3000. te zliczone później przez
wyrok exdywizorski, złożyły kapitał rs. <u>609 k. 30.</u>

Tenże fundator polecił testamentem
następcom, wypłacić na obligacye moralne
zakonnikom Złł. 6000. żona jego Felicyanna
w 1758 roku, dołożyła do tej ilości Złł. Pol.
3000 – Obie te summy przechodząc różne koleje
zmassowały kapitał rs. <u>2900</u>. – w 1745 roku
Sołokub za odstąpienie przez klasztor juryzdyki
w miasteczku Świeńcu wypłacił Złł. Pol. 2000,
w 1760 roku Felicyanna Wańkowiczowa
w powtórnem zamężciu Dobrowolska, na
obligacye moralne wyliczyła klasztorowi

Złł. Pol. 6000.

Złł. Pol. 6000.– Obie te summy wpisane kościoła i klasztoru na prowadzenie murów użyte zostały drewnianego ~~tylko~~ Zakredytowano pozostała z ich rentę r. s. 1007 k. 10.– Z zapisu Jana Bartkiewicza w 1712 roku wydanego Złł. Pol. 3000.– ta w części na potrzeby klasztoru użytą została, a reszta oddana na oblig obywatelski w ilości r. s. 300.– Z zapisu legacyjnego Kazimierza Wojtkiewicza w 1720 roku czynionego, na obligacye mnożne Złł. Pol. 2000. Klasztor dołożywszy do niej z dochodów swoich, kredytował obywatelom r. s. 452.– Wypisuje jeszcze wszystkie summy niepewnej lokacyi i tych ilość na r. s. 8449 k. 8. massiye – ale widocznie weszły w ten zbiór niektóre kapitały wyżej poszczególnione.

Dochodu rocznego ~~wyliczono~~ wykazano r. s. 500 k. 85.

Obowiązki z funduszów i legacyów powstałe: Fundator X. Teodor Waśkowicz obowiązał zakon Franciszkański, aby w Imieniu niemniej jak 10 im Kapłanów i 2ch Braciszków mieszkało. Aby msza św. codziennie czytaną była za jego duszę, tudzież za duszę brata jego Władysława 3 msze takież co tydzień, a za Teodora i Felicyannę Waśkowiczów co tydzień po 2 msze takież – Tenże fundator mieć chciał, aby w dniu każdym grane i śpiewane były godzinki o Niepokalanem

Niepokalanem Poczęciu Maryi P. a 3 razy ~~(w tygodniu)~~ w tygodniu ofitium kursowe ku Jej uczczeniu. Osobno 2 razy na tydzień Sequerit i litania o S. Antonim. Z legacyi Jana Bortkiewicza msza św. śpiewana 1. w każdym tygodniu. – Z takiejże Kazimierza i Maryanny Wojtkiewiczów, w miesiąc msza św. czytana 1. Z ustaw zakonnych: w miesiąc ofitium za zmarłych braci, siostry i dobroczyńców. Po uroczystości w.w. Świętych, trzy ofitia za zmarłych i tyleż mszy św. śpiewanych – w zamian za kursa zakonne, w każdą niedzielę msza św. śpiewana.

Klasztor OO. Franciszkanów Zwiecieckich uległ kassacie w 1833^m roku. Kościół i klasztor oddano pod rozporządzenie Dyecezalnego Biskupa, który to miejsce przeznaczył na mieszkania świeckich kapłanów emerytów lub inwalidów.

29.

Klasztor O.O. Franciszkanów w Serafinsku.

Pierwiastkowy zakład funduszu OO. Franciszkanów na tem miejscu powstał z nadania Kazimierza i Benedykty z Windarskich Janiszewskich Podstolich Owruckich, 1762 roku lutego 11. datowanego.

Kościół na podmurowaniu wysokiem z drzewa brusowanego

wybudowany

wybudowany, pod tytułem św. Antoniego Padewskiego poświęcony, z dwoma środkowymi kopułami, zawiera wewnątrz ołtarzy 5. z drzewa budowanych, malowidłem i snycerszczyzną ozdobionych w wielkim: obrazy N. Maryi P. i Św. Antoniego.

Zakrystia w srebro, odzież, w aparata i dalsze sprzęty dostatecznie opatrzoną była.

Klasztor z drzewa budowany, dosyć obszerny; w czasie wizyty okazał się potrzebującym naprawy i opatrzenia – przy nim znajdowały się osobne zabudowania do wygody miejscowej służące.

Zgromadzenie zakonne składało się z dwóch Kapłanów. Posługa kościelna i klasztorna była z osób świeckich.

Biblioteka klasztorna liczyła tomów 131. wszystkie o przedmiotach odpowiednich zakładowi.

Fundusz ziemny stanowił folwark Maciejewicze zwany, o 6 wiorst od klasztoru odległy, przez wyżej wymienionych fundatorów nadany; do niego należały wsi 2, w nich osad włościańskich 12. – Dusz męzkich do rewizyi podanych 32. Ziemi włók 43, morgów 17 pł. 84 oprócz lasów i błot, które nie były wymierzone – karczma 1. młyn na rzece Tałce 1.

Fundusz summowany

wybudowany, pod tytułem Św: Antoniego Padewskiego poświęcony, z dwiema środkowemi kopułami, zawiera wewnątrz ołtarzy 5. z drzewa budowanych, malowidłem i snycerszczyzną ozdobionych w wielkim: obrazy N. Maryi P. i Św. Antoniego.

Zakrystya: w srebro kościelne obficie, a w apparata i dalsze sprzęty dostatecznie opatrzoną była.

Fundusz sammowany, przez tychże samych fundatorów zapisany, składał się z kapitału czerwonych złł: 2000 i rs. 150 —

Obowiązki funduszowe były: za dusze fundatorów w każdym tygodniu msza św. śpiewana 1. czytanych 3 — a co kwartał offitium z mszą śpiewaną za zmarłych.

O.O. Franciszkanie administrowali Parafią Serafińską o tej szczegóły w części I niniejszego dzieła.

Klasztor ten w 1833ᵐ roku został skasowany, obowiązki parafialne przeszły do świeckiego kleru i na ten cel kościół i klasztor po zakonnikach pozostałe im oddano.

30.

Klasztor O.O. Franciszkanów w mieście Mińsku.

Przed oddzieleniem guberni Mińskiej od dyecezyi Rzymsko-Katolickiej Wileńskiej i konsekracyą dyecezalnego dla Mińskiej owczarni biskupa; O.O. Franciszkanie mieli własny kościół drewniany i murowany

Klasztor

klasztor w mieście Mińsku przy ulicy Franciszkańskiej położone — Potrzeba obmyślenia pomieszczenia nowo zaprowadzającego się Seminarium Dyecezalnego, skłoniło biskupa do przeniesienia Franciszkanów na porządę OO. Karmelitów, równocześnie prawie dla małej liczby zakonników i niedbałego utrzymania funduszu, z woli zwierzchności opuszczoną.

Kościół i klasztor pokarmelitański przez Franciszkanów zajęte, opiszemy niżej przy zakładach [illegible] zakonnica razem i fundusz, który połączony został od tej daty z franciszkańskim i służył na ich utrzymanie się. Co się zaś tyczy pierwiastkowego OO. Franciszkanów funduszu z którego oni od początku zaprowadzenia tego zakonu w Mińsku mieli dochody, jak również czasu fundacji i nazwiska fundatora: ślady o tem wizyta metropolitalna, jako już po ich przeniesieniu odbywana nie zostawiła, wymieniła tylko summy z własności funduszowej, zakredytowane przez Zakonników rozmaitym obywatelom — tych ilość wynosiła rs. 7788 k. 30.

Własności ziemne obu funduszów i obowiązki z tych zapisów powstałe ~~Wizyta~~ łączyła w jeden poczet, nie zostawiając możności rozdzielenia co do Karmelitów a co do Franciszkanów, osobno należało i my pomieścimy je razem przy opisaniu z kolei klasztorów OO. Karmelitów.

Franciszkanie

Franciszkanie w Mińsku roku 1833 zostali skasowani, fundusze obu zakonów stały się własnością skarbową; kościół również pod rozporządzenie rządowe przeszły; obrócono na rozmaite składy.

Zakony O.S. Franciszka Reformowane

VIII.

Bernardyni.

„W samych początkach zakonu była jedna tylko familia św. Franciszka, również jak jedna jego myśl, jedna dążność jedna reguła. Skłubił on ją do tak ścisłego, jak powiedziało się wyżej wyrzeczenia się rzeczy światowych iż chciał aby jego synowie nie tylko żadnej osobistej, ale nawet społecznej własności z której by się utrzymywali nie posiadali, ale żyli z codziennej jałmużny, jaką by ich Bóg i dobroczyńcy opatrzyć raczyli. – Przestawali na najlichszej odzieży ściśniętej prostym powrozem, a chodzili boso lub w trepkach. Szczególniejszy swój przywilej zasadzali na tym aby nie mieć żadnego – Lecz w pomnożonej liczbie, gdy doświadczenie zaczęło mnogie kłaść przeszkody, ścisłemu wykonaniu tego zasadniczego przepisu: Innocenty IV. na żądanie niektórych, zwalniając ~~ego~~ go pozwolił mieć stałe co roczne dochody. Ztąd wynikły dwie odnogi od pnia jednego. Bracia co to zwol~~enie~~ nienie przyjęli, nazwali się Conventuales po naszemu

Franciszkanie

Franciszkanie, o których mówiło się wyżej; inni ściślejsi postrzegacze woli swego zakonodawcy zostali pod imieniem Fratres de observantia. W krótce nastąpiła różnica i co do habitu: tamci przyjęli obuwie, odzież czarną lekką i pasek cienki, ci przestali na gunie z grubej czarnej lub burej wełny, powrozie i trepkach pod nogą bosą. – Z ich liczby był św. Bernardyn Seneński od roku 1404 gorliwy starej, lecz już chwiejącej się obserwy, popierarz i rozszerzyciel."

§.

"Jego uczeń św. Jan Kapistran obchodząc różne kraje, a wszędzie z największem zbudowaniem opowiadając słowo Boże; w roku 1452 wezwany przez list pisany do siebie, który się u Barwinusa znajduje (pod rokiem 1457) przez króla Kazimierza Jagiellończyka, ze 13 braćią swemi przybył z Czech do Krakowa, przyjęty z wielką czcią od obojga Królestwa i od biskupa Krakowskiego Zbigniewa Oleśnickiego. Osiadł w tem miejscu i zakon Bernardynów do Polski wprowadził. Święty ten bogobojnością przykładem życia swojego i braci, cudami gorliwemi naukami, które ludowi przez tłumaczów przy kościele św. Wojciecha i u Panny Maryi na

rynku

rynku opowiadał: zwrócenie nader przyłożył się do poprawy zepsutych obyczajów i karności chrześcianskiej; obudzony duch gorliwości pociągnął wielu oświeceńszych, do porzucenia marności światowych i przyjęcia sukni zakonnej. Więcej sto szlachty i obywateli polskich z rąk św. nauczyciela przyjęło habit i ścisłości zakonnej pokuty. Dla tych nowych sług Bożych, wzmieniony wyżej biskup na ziemi brata swojego Jana Wojewody Sandomierskiego, na Stradomiu zbudował Kościół i Klasztor drewniany pod tytułem św. Bernardyna, a we dwa lata później, murowany na tem miejscu wystawił. Rychło nader rozszerzył się ten zakon po całej Koronie Rusi i Litwy. W tymże samym Krakowie zajęli Bernardyni drugi klasztor i kościół Niepokalanego Poczęcia Panny Maryi, wystawiony dla nich od Stanisława Lubomirskiego Wojewody Krakowskiego, na miejscu Zbrogu odebranego Akatolikom. W Warszawie fundowali od Anny księżnej Mazowieckiej. W tym klasztorze mieszkał i umarł roku 1505. błogosławiony Polak Władysław z Gielniowa przyjęty do zakonu niedawnie po św. Janie Kapistranie, którego relikwie do tąd tamże zachowują. W Kościanie tu umarł 1464 roku słynny świątobliwością O. Bernardyn z imienia, obłoczony przez św. Kapistrana. — W Poznaniu: tu mieszkał św. Polak

św. Polak Jan z Dukli, który umarł we Lwowie 1484 roku... Na puszczy pod Bodzantynem, przy kościele św. Katarzyny, fundowani od Jana Rzeszowskiego biskupa Krakowskiego: tu ~~którzy~~ zakonnicy własnemi rękami drogę publiczną z Bodzantyna do Kielc, wybrawszy kamienie, dylami wymościli i przez las bezdrożny, zarośle i skały, inną od swego klasztoru do klasztoru św. Krzyzkiego na Łysej górze otworzyli.
W Bydgoszczy staraniem Michała Bala Stolnika Sanockiego, przyjętego do zakonu od św. Jana Kapistrana.
W Samborze: tu w roku 1498, siedmiu braci z gwardyanem, od nymało wie... niec męczeński od Tatarów; między niemi byli towarzysze św. Jana Kapistrana. Fundusz ten był uczyniony przez wyżej wymienionego Michała Bala...
W Nowym Sączu fundacyi Zbigniewa Oleśnickiego biskupa Krakowskiego: tu mieszkał błogosławiony Jerzy Bernardyn który umarł w Przeworsku 1490 roku."

§§ Pamiętnik religijno-moralny z którego ten wyciąg po większej części wypisaliśmy, wymienia klasztory niektóre OO. Bernardynów na Litwie i Rusi litewskiej, idąc porządkiem czasu ich fundacyi, a te są następne. – W Kownie: od Klimonta Kobylińskiego, który pierwiej

w mojętności

w majętności swej Kobylinie klasztor załozył i sam od św. Jana Kapistrana na żywot zakonny poświęcony został. Tu mieszkali Andrzej Rei przyjęty wpoczet Braci przez tegoż świętego i Błogosławiony Jerzy o którym się wyżej wzmieniło. W Nieświeżu 1593 roku od Mikołaja Krzysztofa Radziwiłła Sierotką zwanego - w Połocku: od Aleksandra Wielkiego Xiążęcia Litewskiego, później Króla polskiego. Na to miejsce wysłani byli Bernardyni z Warszawy, przez św. Władysława z Gielnowa - w Pińsku w Brześciu Litewskim od Lwa Sapiehy hetmana i kanclerza W. X. Litw. fundowani. w Wilnie przez tegoż. W Grodnie ex voto za zwycięstwo 1595 roku. Na ten fundusz wojsko ~~polskie~~ zwycięzkie po talarze od kopyta końskiego dawało, a Lew Sapieha dał zł. Poll. 3000. W Sapieżynie czyli Drui, 1646 roku, od Kazimierza Lwa Sapiehy w Słonimie, od Jana Stanisława i brata jego Kazimierza Lwa Sapiehów - Podług świadectwa Dziejów narodu litewskiego Narbutta Tom VIII karta 213. W Wilnie mieszkał i umarł 1479 roku lutego 8 dnia X. Anioł z Ostrowia Bernardyn wielkiej świątobliwości Kapitan /. patrz w przypiskach na wyżej wzmienionej karcie z Kalendarza obywatelskiego Do

Poraz Kiewicza

Puzkiewicza wyjęty.

§. §. §.

Do Dyecezyi Mińskiej, powiększonej części od Wileńskiej oddzielonej, dostały się klasztory OO. Bernardynów w liczbie dziesięciu, które porządkiem dat ich fundacyi następną mają kolej:

1) w Budzie, osada pierwiastkowa z konwentu wileńskiego postała,
2) w Nieświeżu - 3) fabrika sukna dla zakonników
4) w Mińsku 5) w Mozyrzu 6) w Drui 7) w Słucku
8) w ~~Berezynie~~ Hłusku, 9) w ~~Jurewiczach~~ Berezynie, w Jurewiczach, 10) w Pińsku
i jeden panien zakonnych w Mińsku. Te ~~wszy~~ wszystkie szczegółowo opiszemy.

31.

Klasztor OO. Bernardynów w Budzie czyli Budsławiu

Osiedlenie się początkowe OO. Bernardynów z klasztoru wileńskiego posłanych, na puszczy okrążonej bagniskami, w powiecie ówczas Oszmiańskim położonej, będącej częścią obszarów starostwa Markowskiego: pierwiastkowe małoważne pobudki które spowodowały ten zakład i następne okoliczności wsławiające to dzikie miejsce szczególniejszemi łaskami Królowej Nieba Maryi, opisane obszerniej zostały, z domowych klasztoru Budzkiego dziejów, w części I. niniejszych wiadomości; №. 16. ze względu parafialnego Kościoła, na jaki ich zakonny w późniejszym czasie podniesiony został. Tu nam zostało opisać tę wspomnianą świątynię, fundusze od pobożnych przodków na ozdobę cudami wsławionego

przybytku

Pańskiego i utrzymanie przy nim zakonników na-
dane, nakoniec teraźniejsze klasztoru tego swojego
rozporządzenia zwierzchności poddanie.

Cześć religijna Boga, zaczęła się na tem
miejscu Budą od skupionych chatek zakonników, prze-
zwanem; w małym drewnianym kościołku na-
kładem Stanisława Korejwy sędziego ziemskiego
Oszmiańskiego, a staraniem Gwardyana miejsco-
wego X. Marcina Wojny w roku 1589m dokoń-
czonym i we dwa lata później konsekrowanym
pod tytułem Nawiedzenia N. Maryi Panny,
przez Sufragana Wileńskiego biskupa zakonu
dominikańskiego Cypryana. W lat 44 później,
X. Floryan Kłokocki kustosz klasztoru Wileńskiego
Bernardyńskiego, za ofiarowaną od ojca swojego
summę rozpoczął w roku 1633. w Budzie
fabrykę niewielkiego murowanego kościoła i
klasztoru z tegoż materyału, jakową dokończył
dnia 9 lipca 1643 roku. Przez lat następnych
124 szerzyła się wraz dalej sława miejsca tego
szczególniejszemi łaskami Boga przez przemożną
przyczynę Maryi jaśniejącego, a ofiary pobożnego
ludu garnącego się ze stron odległych do tej
Opiekunki strapionych, stawiły co raz bardziej
klasztor w możności wzniesienia okazalszego
przybytku ku czci tej Niebieskiej Pani.

W roku 1764m na dniu 29 lipca X. X. Konstantyn
Penr Gwardyan Budzki, założył nową, obszerną i
okazałą świątynię którą ofiarami pobożnych
obywateli i kwestą z zakonników stopniowo
wznosił, na ostatek z dojrzałej summy legacyjnej
zł. 4500 przez.

rs. 4500 przez Felicyana Krochowskiego Klasztorowi Budzkiemu zapisany, wziął jej na dokończenie rozpoczętego dzieła. Kościół ten w roku 1783ᵐ dokończony, naznaczony został uroczystem obrzędem ~~pod~~ pod tytułem Wniebowzięcia N. Maryi P. przez X. Jacka Jarmusza Alojzego Szołowskiego biskupa Tespieńskiego, sufragana Trockiego; który przeznaczył na wieczne czasy obchód rocznicy konsekracyi Kościoła na dnia 4. lipca. Tłum ludu na tę pobożną uroczystość zgromadzonego tak był wielki iż ledwo tygodniowy czas wystarczył na udzielenie wiernym św. sakramentu bierzmowania.

Kościół ten ogromny figurze krzyżowej wystawiony z dwoma wspaniałemi wieżami i kopułą równo z dachem zakończoną, z piękną, frontową facyatą, na której nad przyzypołnemi do wejścia drzwiami wznosi się balkon z krat żelaznych; później cały blachą żelazną pokryty i kolorem zielonym pod pokost powleczony; dla piękności architektury i wspaniałości całego gmachu zdolny jest ozdabiać celniejsze miasta. - Wewnątrz od ołtarza na optykę alfresco malowane, wybornym pędzlem rodaka guberni Mińskiej Antoszewskiego. Kolor jeden szary doskonałym ~~na~~ cieniowaniem naśladuje bogatą koryntską architekturę, aż do złudzenia oka; kapitele i inne ozdoby żółte niewiele ustępują złoceniu; czas ostatni znacznie delikatniejsze odcienia, zawsze jednak doskonałość artysty podziwia. - w obrazach był on mniej jak miernym, tego dowodzą obrazy jego ręki

w bocznych

w bocznych ołtarzach umieszczone. Wielki ołtarz
składa się z dwuch przedziałów: na tylnej ścianie
kościoła w porządku koryntskim. optyka sztuką jej
statue ss. geniusze Aniołów i ozdobna sztukaterja
powierzchnię pokrywa; ozdabiającą figurę Chrystusa
ukrzyżowanego kolosalnej wielkości, która środek
ołtarza zajmuje. Około tego ołtarza rozciąga
się chór zakonny, który zamyka drugi niższy
przedział wielkiego ołtarza, jest on również koryntskiej
architektury z drzewa lakierowany i bogato
złocony; pod kolumnadą wspierającą kopułę umie-
szczony obraz niewielkiego rozmiaru N. Maryi
Panny trzymającej na ręku Zbawiciela; szcze-
gólniejszemi łaskami wsławiony, okryty
on jest pozłocistą szatą i koronami, cennemi
kamieniami wysadzonemi. Lud wierny ufny
miłosierdziu Boga i przyczynie Maryi często
to miejsce odwiedza; szczególniej zaś na dwa pry-
cypalnie obchodzone w tej świątyni uroczystości
Nawiedzenia i Wniebowzięcia, nietylko kościół
i ogromny przed nim rozciągający się rynek,
ale ulice miasteczka i pola przyległe zalega:
nierzadko w tych dniach kilkanaście tysięcy
pobożnych do św. Komunii w obrządku rzymskim
przystępowało. Gmach kościoła zawiera długości
wewnątrz łokci 77. szerokości 47: wysokości odpowia-
da ścisłej proporcyi architektonicznej —

Klasztor podobnież murowany o jednym
piętrze, równocześnie z pierwszym kościołem
w roku 1643^{m} dokończony; pomieścić może
kilkunastu zakonników. Dalsze budowle klasz-
torne powiększej części z muru, a w tej liczbie
osobna kamienica

osobna kamienica dla mieszkania muzyki kościelnej przeznaczona.

Kościół ~~drewniany~~ dawny z murem nowego od chóru zakonnego łączący się, mieści staroświeckiej struktury ołtarz drewniany statuami i snycerszczyzną ozdobiony; w nim figura ukrzyżowanego Zbawiciela. – Tu co piątek uroczysta msza św. z odgłosem kapelli odprawiało się.

Zakrystya kościelna: w srebro, apparata i inne sprzęty officie i bogato zamożna.

Bractwo pod tytułem św. Anny za Breve O.S. Piusa VI. w roku 1786^go września 26 dotowanem, funduszu osobnego nie ma, utrzymuje się z ofiar, skarbony i posługi przy pogrzebach.

Muzyka kościelna: na jej utrzymanie Barbara Skoralska chorążyna Kowieńska legowała summę 6000 rs. do funduszów klasztornych później wcieloną. OO. Bernardyni zadość czyniąc woli fundatorki, utrzymywali z dochodów klasztornych doskonałego kapelmajstra, kapelistów częstokroć więcej jak 20^tu osób, dostateczną ilość instrumentów i nót muzycznych. Z tego zakładu wychodzili niejednokrotnie z talentem artyści, zasługujący mieścić się w stolicy Cesarstwa między nadworną kapellą. Podrostki przyjmowani do muzyki, byli po większej części synami szlacheckiemi; OO. Bernardyni, przyjmując ich na koszt klasztorny usposabiali pierwej w szkole parafialnej, dając

początkowe nauki

początkowe nauki, a kolejno kazali uczyć muzyki jeżeli do tej okazała się zdolność.

Zgromadzenie zakonne: w czasie wizyty metropolitalnej 1829go roku odbywanej, składała się z osób następujących: kapłanów 8, w tej liczbie gwardyan, kurat, lektor i prefekt szkoły parafialnej, kleryków uczniów retoryki 8. braci zakonnej laików 4 -, sług kościelnych i klasztornych osób świeckich 9, czeladzi folwarkowej płci obojej 10 -.

Biblioteka klasztorna dosyć zasobna, zawierała w przedmiotach duchownych ksiąg 349 - filozoficznych 9 -, historycznych 48 - retorycznych 166 -, gramatyków 222 - wogóle tomów 794. Ułożonych w obszernej sali i porządnie utrzymanych.

Szpital, szkoła parafialna o 2ch klassach, cmentarz i inne szczegóły odnoszące się do parafii administrowanej przez OO. Bernardynów, opisali się w części I. niniejszego dzieła -

Fundusz ziemny - Z nadania króla Aleksandra Jagiellończyka w roku 1504 na starcego mieli Bernardyni wileńscy, awuls od starostwa Markowskiego leśny, na spław drzewa ~~dr~~ do klasztoru wileńskiego; gdy czasem na tem miejscu, nowa osada ich zgromadzenia, pod nazwaniem klasztoru Budzkiego powstała; o posiadanie obszarów ziemnych przez ich zgromadzenie regule zakonnej przeciwiło się. Takowy przeto obręb za uzyskaniem na to przywileju królewskiego stał się własnością obywatelską; Bernardyni

przez dobrowolną

przez dobrowolną umowę z nowym właścicielem otrzymali na wieczne czasy do klasztoru Budzkiego a) wolny wstęp do rządowej puszczy dla brania wszelkiego rodzaju drzewa, na budowle i dalsze potrzeby klasztorne b) wolne mliwo bez opłaty we młynach Budzkich – c) wolne łowienie ryb na rzece Serwecza, – d) wolne wystawienie w miejscach obranych cegielni i wapienni – e) sianożęcie w rozmaitych uroczyskach włók 2. morgów 23 pr. 192 – f.) pod zabudowaniem i ogrodami klasztornemi i szpitalnym morgów 18. pr. 272.

Summy funduszowe i legacyjne: 1° Z legacyów wjedno zebranych: Bielickiego, Frąckiewicza, Elżbiety Hutorowiczowej, Jana Pawła Judyckiego, Dubrowskiego i Barbary Skorulskiej kapitał wjedno zebrany i na ewikcyi obywatelskiej lokowany wynosił rub. sr. 12,218 k. 75 – 2° Z zapisu testamentowego Barbary z Xiążąt Druckich Sokolińskich Skorulskiej chorążynej kowieńskiej w 1756 roku października 8 datowanym rub. sr. 6600, – 3° z zapisu Korsaka na kahale Głębockim r. s. 300 – 4° z zapisu Antoniego Hornowskiego r. s. 521 k. 80 – 5° z zapisu Hieronima Hutorowicza r. s. 3000 – 6° z legacyi testamentowej Scholastyki Wołodźkowej r. s. 300 – 7° z legacyi Hieronima Sorokiego r. s. 1500. 8° z legacyi Ludwiki Hutorowiczowej r. 1500 – 9° z legacyi Bernarda i Katarzyny Hurków r. s. 300 – 10° z legacyi Julii z Abramowiczów Mołdawskiej r. s. 535. – 11° z pnelenia Barbary

Kamieńskiej

Kamieńskiej Podczaszynej Lidzkiej - r.s. 5000 - 12°
z dochodów klasztornych zebrano i na procent odda-
no r.s. 1740 k. 36. - 13° z zapisu funduszowego X^dza
Antoniego Jasieńskiego na utrzymanie z procentu
4ch konwiktorów przy szkole parafialnej ~~bud~~
budsławskiej r.s. 6154.-

Annuaty: oprócz dochodu z procentów
od wyżej pomienionych kapitałów, miał nad
to klasztor Bukki, zapisane sobie corocznie
na zawsze wypłaty i daniny następne: z legacyi
Mikołaja Szykowskiego corocznie z dóbr
Sitca żyta beczek 5, jęczmienia i owsa po-
tyleż. Z zapisu testamentowego Józefa Korsaka
wojewody Mścisławskiego fundatora OO. Kar-
melitów w Głębockich, tenże klasztor corocznie
wypłacać obowiązany po rub. sr. 30.-

Obowiązki z zapisów i legatów powstałe:
a/ Z annuaty wojewody ~~Kossa~~ Korsaka, co
kwartał ofitium za duszę jego i msza św. śpiewana.
b/ z legatów rozmaitych z których złożyła się summa
pod N: 1. wyżej opisana: co kwartał ofitium
za zmarłych ze mszą śpiewaną, co tydzień mszy
s.s. czytanych 9.-, co piątek odśpiewać upadłszy
na kolana Psalm Miserere mei -, co sobotę
litania do N. P. Maryi, ~~oraz~~ utrzymywać
ciągle muzykę kościelną - c/ z testamentu
Barbary Skorulskiej, co tydzień mszy św. 6.-
d/ z zapisu Antoniego Horuowskiego, co
tydzień msza s. 1. czytana - e/ z legacyi Heronima
Hutorowicza, w każdym tygodniu 4 mszy s.
czytane - f/ z testamentu scholastyki Wołodkowej

- co tydzień

co tydzień czytana 1. g) z testamentu Hieronima Soroki, co tydzień także 1. i w roku dwa obchody za duszę jego z mszą i śpiewaną — h) z legacyi Ludwiki Hutorowiczowej: co tydzień 2 mszy s. czytane — i) z zapisu Józefa Felicyana Hrochowskiego, w każdym tygodniu mszy ś.ś. czytanych 6 — k) z legacyi Bernarda i Katarzyny Kurków, co rok mszy ś.ś. czytanych 24 — l) z testamentu Julii z Abramowiczów Mołdawskiej, co rok 6 mszy śpiewanych z wigiliami za zmarłych i 12 czytanych.

Przy ~~nowę~~ nowem urządzeniu funduszów zakonnych, klasztor budsławski policzony do rzędu zastatnych. Zakonnikom wypłaca skarb na osobę po r. s. 46 co rok; posiadłości ziemne przy nich zostały, jak również i administracya parafii Budsławskiej.

32.

Klasztor O.O. Bernardynów w Nieświeżu

Kościół Nieświeski X. X. Bernardynów pod tytułem S. j Katarzyny P. M. i Klasztor, w 1598 m. marca 28 dnia fundowany przez Mikołaja Xiążęcia Radziwiłła Wojewody Wileńskiego pierwszego „Sierotka", gdy od przypadkowego pożaru ogniem zniszczony został, zakonnicy z ofiar dobroczynnych i z własnych funduszowych dochodów, nową wymurowali świątynię w stylu prostym czworościenną z dwoma frontonami, zwieńczonemi krzyżami żelaznemi. — Pierwszy pod ten przybytek pański węgielny kamień, założył pasterską ręką

biskup

biskup Dyecezalny Ignacy Jakób Dederko w roku 1802^{go} maja 27 dnia.

Kościół ten blachą żelazną pokryty, wejście zdobi portyk na 6^{ciu} kolumnach wsparty, galeryą żelazną zamknięty. Wielki ołtarz murowany o 4^{ch} kolumnach, w nim figura Ukrzyżowanego Zbawiciela szczególniej szemi łaskami darząca wiernych. Ołtarzy bokowych 6, wszystkie z muru w porządku jońskim i doryckim stawiane.

Zakrystya: w srebro, apparata i dalsze sprzęty dostatnio opatrzona.

Bractwo: Niepokalanego Poczęcia N. Maryi P. za przywilejem Stolicy Apostolskiej wprowadzone. Ma sobie legacyjne summki r.s. 1650 wynoszące. Z procentu od nich utrzymuje ołtarz bracki i łoży koszt na uroczystość Niepokalanego Poczęcia Maryi, która się tu przez cały tydzień obchodzi.

Klasztor murowany w kwadrat o jednym piętrze, korytarz łączy go z kościołem. Znaczna liczba zakonników mieścić się w nim wygodnie może. — Są nadto inne budowle do składów i innych potrzeb mieszkańców.

Zgromadzenie zakonne składało się z kapłanów 19. — Kleryków 8 — braciszków 8 — sług świeckich i czeladzi: mężczyzn 15 kobiet 2.

Szkoła zakonna w której wykłada się teologia dogmatyczna i historya kościelna.

Biblioteka składała się po większej części z dzieł duchownych i naukowych i liczyła

i liczyła tomów 3123.

Gabinet fizyczny zawierał narzędzi sztuk 11.

Fundusz ziemny: Z zapisu przez Eufemię Księżnę z Wiśniowieckich Radziwiłłowę w 1597 roku datowanego, (zatwierdzano) nadaną ziemię pod zabudowania i ogrody klasztorne, morgów 6 powierzchni mającą; osobno łąk o wiorst 2. od klasztoru odległych włóka 1. morgów 10. Boru o wiorst 4 odległego włók 5. morgów 6. — Tymże dokumentem przeznaczono corocznie do klasztoru z majętności Korelicz, zboża po 143. beczki corocznie. Mikołaj Książe Radziwiłł wojewoda wileński takowe nadanie żony swojej w roku 1664 października 17. zatwierdził. Administracya dóbr Książęcia Dominika Radziwiła zamieniając osep zbożowy na pieniężną annatę, dokumentem w 1809 roku lipca 27. postanowionym wypłacać corocznie klasztorowi po rubli srebrnych 450. obowiązała się.

Summy fundusowe i obli legacyjne:

a) z zapisu Obywateli Jabłońskich na utrzymanie ołtarza brackiego N. Maryi P. r. s. 600 — b) z legacyi Kazimierza Markuckiego r. s. 300 — c) z legacyów Joanny Bystrzakowskiej i Jana Jabłońskiego r. s. 450 — d) z legacyi Wiktoryna Domańskiego r. s. 300 — Te wszystkie summy wymienione wyżej pod tytułem Brackich — e) z testamentu Eufemii z Obuchowiczów Kaszanowskiej 1655 roku stycznia 26. datowanego r. s. 150. f)

z legacyi

z legacyi Teresy Warzynskiej i X^a Piotra Kościelskiego r. s. 600 – g) z legacyów Tobiasza i Elżbiety z Szaniawskich Grocholskich, oraz Stefana i Anny z Tolszczskich Trypolskich r. s. 600. h) z legacyów Pawła Tołścizkiewiadza, Gaspra Nieczaja i Szymona Zubowskiego r. s. 1500 – i) z legacyi Samuela (i Salomei) z Kdattowskich Günterów r. s. 600 – k) z legacyów Mikołaja Xiążęcia Radziwiłła i Piotra Pawlikowskiego r. s. 2850 – l) z legacyów Pawła Radziszewskiego i Mikołaja Hordyna r. s. 900 – m) z legacyi Bogusława Uzłowskiego r. s. 1800 – n) z legacyi X^a Waleryana Dziordziewicza kanonika r. s. 900 – o) z legacyi Barbary Malewskiej r. s. 1200 – p.) z legacyi Józefa Karola Płocińskiego r. s 150 – q.) z legacyi Teofili z Jabłonskich Domańskiej r. s. 300 – r) za obligiem spadkobierców Dominika Xiążęcia Radziwiłła r. s. 6000 – s) z dekretu komisyi Radziwiłłowskiej wskazano dla klasztoru Nieświzkiego na massie kredalnej r. s. 3000 –

Dochodu rocznego z procentu i annuat. klasztor na wizycie metropolitalnej okazał r. s. 1647. k. 30 –

Obowiązki wieczne z tych zapisów powstałe: Kapłańskie a) za dusze Jabłońskich, co rok mszy śś. śpiewanych 4. – b) Kazimierza Narkuckiego mszy śś. takich że 4 – c) Bystrzykowskiej i Jana Jabłońskiego mszy śś. śpiewanych 5 – d) Wiktoryana Domańskiego mszy takich że 2 –.

Zakonników: e) za duszę Eufemii Kazanowskiej: msza ś. czytana w tydzień 1. – f) Teresy Warzyńskiej

Warzyńskiej i X. Piotra Kościelskiego co tydzień po 2 mszy św. czytane – g) za dusze Grocholskich i Trypolskich w każdym tygodniu 4 mszy św. czytane – h) za dusze Tołościkiewicza Mieczaja i Zubowskiego mszy czytanych co tydzień 4, co miesiąc śpiewana 1. i) ~~Żurow~~ Güntherów co tydzień mszy św. czytanych 4. – k) Mikołaja Radziwiłła i Piotra Pawlikowskiego w roczny aniwersarz za zmarłych z całym obrzędem – l) Pawła Kadziszewskiego i Mikołaja Hordyna co tydzień, za pierwszego mszy św. czytanych 3, a za drugiego 1. – m) Bogusława Ustowskiego w tygodniu mszy św. czytanych 3 – n) X. Waleryana Dziordziewicza co kwartał officium za zmarłych ze mszami śpiewanemi i czytanych 4 – o) Barbary Malewskiej mszy św. czytanych przez rok 48. i śpiewanych 6.) p) Józefa Karola Płocińskiego co kwartał msza św. śpiewana 1 – q) Teofili Domańskiej w każdym roku 5 obchodów za zmarłych ze mszami śpiewanymi.

Przy nowem urządzeniu funduszów i zgromadzeń zakonnych Klasztor OO. Bernardynów Nieświeskich zapisany do Klassy I. z wypłatą roczną ze skarbu po r. s. 3185 i uczastkiem ziemi na jego użytek naznaczonym.

<u>Fabryka zakonna sukienna w Połosnej.</u>

Fabryka sukna zakonnego w Połosnej, osadzie o 1. milę od Nieświeża odległej, założoną została przez O.O. Bernardynów w roku 1756 na ziemi nadanej im do funduszu Nieświeskiego, zapisem Jana Jerzego Księcia Radziwiłła Kasztelana Trockiego roku 1617 lipca 18. datowanym

datowanym. Ziemia ta mająca powierzchni włok 5. mórg 6. przy opisaniu funduszów Nieświzkiego klasztoru, wzmieniona została.

Ze składki klasztorów OO. Bernardynów prowincyi litewskiej, zbudowano dom fabryczny, sprządzono warsztaty i narzędzia, najęto majstra i czeladzi. Fabryka ta dostarczała sukna na habity dla zakonników całej prowincyi pierwszy raz w roku 1760^m.

<u>Kościółek</u> pod tytułem św. Antoniego drewniany, długi łokci 15, szeroki 8., nad dachem mała wieżyczka, na której zegar bijący godziny, w wielkim ołtarzu obraz św. Antoniego, a nad nim N. P. Maryi Bolesnej. Ołtarze boczne 2 z obrazami Chrystusa Pana i św. Michała –

<u>Dom mieszkalny</u> zajmuje prefekt i dalsi zakonnicy. Mieszkania dla czeladzi i na inne gospodarskie potrzeby są osobne –

<u>Dom nowy fabryczny</u>, murowany o jednym piętrze, długi łokci 40 szeroki 25. Sale gdzie stoją warsztaty 2. Folusz – Młyn.

<u>Zgromadzenie zakonników</u> składało się z kapłana 1. i braci 4. – Sługi i rękodzielników świeckich: mężczyzn 16. kobiet 13.

Zakład ten zpotrzebny małą bibliotekę składającą się z 56 ciu tomów. –

Fabryka ta dotąd się utrzymuje.

33.

Klasztor OO. Bernardynów w mieście Mińsku

Zgromadzenie zakonne OO. Bernardynów Mińskich

pierwszego

pierwszego na tem miejscu fundatora miała
Jana Krząsowskiego starosty Krasnosielskiego,
który w roku 1628 kaplicę, klasztorek z drzewa budo-
wany i plac ziemny zawierający morgów 2
pł 7. pod tąż budowlę znajdujący się zakonnikom
wieczyście nadał, oraz summę 10000 zł pl na
fundusz przeznaczył, z obowiązkiem odprawowa-
nia trzech mszy św. w tydzień. Później już w roku
1752 z jałmużny i darów pobożnych obywateli
kościół i klasztor, jak się teraz, wymurowane
zostały. Z czasem pomnożyły się obowiązkowe
legata z zapisów Zawiszów, Wołodkowiczów,
Bohuszewicza, Krajewskiego, Wojdbuna,
Steckiewiczowej, Staniszewskiej, Indyckiego i
Łapskiej; oraz innych dobrodziejów za których* ~~dane~~ obli-
gacye corocznie, na wieczne czasy O.O. dopełniają.

Przechodząc z Wysokiego Rynku od ratusza
prosto na ulicę Zybicką wchodzi się z prawej
strony do sztachetów na wysokiem podmurowaniu
wzniesionych słupami murowanemi i bra-
mą zamkniętych, za któremi o kroków 10
wznosi się ~~ko~~ kościół pod tytułem św. Józefa
oblubieńca Maryi P. w nowej gotyckiej
architekturze wymurowany; z dachem nowym
1809^m^ roku blachą żelazną pobitym.
Długość jego wynosi arszynów 66, szero-
kość 35½ – wysokość 23 –. Facyata o
4^ch^ piętrach nad którą kopuła mała
krzyżem żelaznym zakończona – ołtarzów
mieści 9. Wszystkie z muru w pięknej koryn-
skiej architekturze wystawione, statuami
i gipsaturą

i gipsaturą ozdobne – Wielki przedzielony chórem zakonnym ma w wyższym przedziale figurę ukrzyżowanego Zbawiciela okazałej wielkości. Dwa boczne ołtarze u wejścia do Presbiterium z obrazami Niepokalanego Poczęcia Maryi P. i św. Antoniego szatami srebrnemi pozłocistemi okryte. W kaplicy po lewej stronie Ołtarz z obrazem Chrystusa Pana do słupa przywiązanego, całe tło jego blachą srebrną powleczone. Organ o 22 głosach pięknie zbudowany, z głosem jego w czasach uroczystego nabożeństwa łączy się chór dobranych głosów OO. Bernardynów, nader harmonijnie wykonywany.

Zakrystya w srebro, apparata i to wszystko co do śś. obrzędów potrzebne hojnością pobożnych Chrześcian dostatnie uposażona.

Po ścianach kościelnych rozwieszone są stacyjne obrazy męki pańskiej, które lud pobożny w czasie postu obchodzi za pośrednictwem kapłana.

Zakonnicy tak powszechne w kościele rzymskim jakoteż i własnej reguły, obchodzą 23 uroczystości z wystawieniem Najświętszego Sakramentu i przyzwoitą okazałością. Szczególniej święto Niepokalanego Poczęcia Maryi Panny, przeciąga się w tym kościele przez cały tydzień z kazaniami, processyami i uroczystemi nieszporami. W dniach powszednich, tak jest ku wygodzie chrześcian urządzone nabożeństwo, że poczynszy od 6ł godziny rannej do południa, mszę ś. zawsze znaleść można.

Obowiązki z funduszów i legacyów w każdym roku ściśle odbywane są następne: a) za dusze

Jana i Anny

Jana i Anny Rzęsowskich mszy św. czytanych 104.- b) za duszę Krzysztofa Zawiszy 104,- c) za duszę Krzysztofa Wołkowicza 52.- d) za duszę Antoniego Bohuszewicza 104- e) za duszę Stefana Wołodkowicza 104. f) za duszę Teressy Zawiszyny 52- g) za duszę Wojciecha Krajewskiego 156- h.) za duszę Alexandra Wojdzbuna 156- i) za duszę Steckiewiczowej 52- k) za duszę Heleny Staniszewskiej mszy śpiewanych za zmarłych z nocturnami 4 i czytanych 52- l) za duszę Jana Indyckiego 52- m) za duszę Józefy Szapskiej śpiewanych z nocturnami 4 czytanych 52.- n) za duszę dobrodziejów: śpiewanych 12, czytanych 310. Nocturnów 4. Wogóle mszy św. obowiązkowych w każdym roku 1216 i nocturnów 12-

Klasztor z lewej strony kościoła rozciąga się we 3 linie, dwie na równiejszej ziemi wymurowane składają dolne i piętrowe mieszkania, trzecia zaś na pochyłości góry ma jeszcze piętro jedno. Bok 4ty tego prosto kąta zamyka Kościół, na małym wewnątrz murów placyku zasadzono ogródek kwiatowy i kilka drzew owocowych. Gmach klasztorny wygodnie pomieścić może kilkadziesiąt zakonników. Dalsze zabudowania odpowiadają miejscowej potrzebie. Przy części murowanego parkanu od ulicy do murowano drugą ścianę i przestrzeń tę rozdzielono na 12 kramnik ze sklepami podziemnemi, które przynoszą dochód klasztorowi i zawsze przez przekupniów są najmowane.

Mają zakonnicy o 3 mile od miasta ziemi

siano-żętnej

sianożętnej włoką 1. nadaną zapisem panny Odrowążówny Staszyńskiej, 1645 roku grudnia 7 datowanym, tam jest mieszkanie dla dozorcy i odryna na siano.

Zgromadzenie zakonne: w czasie wizyty metropolitalnej w 1830 roku, mieszkało zakonników Kapłanów 13, Kleryków uczniów filozofii 12, braciszków tercyany 5.– Posługi: szelardzi i dziadów osób 17.

Zwykłe obowiązki zakonników regułą ich przepisane, ściśle tu dopełniają się. Kapłani służbą ołtarza i posługą dla wiernych są ciągle zajęci. Klerycy jak i uczniowie, oprócz posługi i pomocy w Kościele, przechodzą kurs nauk filozoficznych, które następny mają rozkład: teologia moralna z dzieła X. Andrzeja Polka. Rubrum i ceremonie kościelne. Logika X. Ariota Dowgirda professora w byłym Uniwersytecie Wileńskim, matymatyka Euklidesa, fizyka Feliksa Drzewińskiego profesora w byłym Uniwersytecie Wileńskim.

Szkoła początkowa metody Lankastra, utrzymała się przez O.O. Bernardynów w ich Klasztorze z miasta przychodzących, których liczba w roku wizyty 1830 wynosiła sto kilka dziesiąt uczniów. Na nauczyciela, lokal, opał i dalsze potrzeby szkolne płacono w rocznie Klasztorowi z kassy miejskiej rs. 420.

Klasztor miał dosyć liczną bibliotekę, szczególniej w przedmiotach nauk duchowych i świeckich, wynoszącą tomów 1532, lecz ta w czasie pożaru części Klasztoru i dachu

na całym

na zatym, w 1809 roku zgorzał. Odtąd zakonnicy w miarę możności funduszów starają się pomnażać ~~tak~~ księgi stosowne do nauk jakie klerowi swemu wykładają.

Summy funduszowe i legacyjne w czasie wizyty zliczone, wynosiły w kapitałach pewnych od których procenta klasztorowi dochodziły r.s. 8334 k. 10. Niepewnych z racyi zalegających procentów, o które dopominek prawny czynić należało r.s. 1500—

Dochodu rocznego na wizycie wykazano r.s. 1392. k. 45½. Wydatki na utrzymanie zgromadzenia i inne potrzeby r.s. 1258.

Przy nowem rozporządzeniu klasztorów i funduszów zakonnych O.O. Bernardynów konwentu mińskiego pomieszczeni zostali w klassie I. z wypłatą co roczną ze skarbu monarszego po rubli srebrnych 3185 w każdym roku z wyznaczonym uczastkiem ziemi.

34.

Klasztor O.O. Bernardynów w mieście Mozyrzu.

Kościół i klasztor zakonny O.O. Bernardynów w mieście powiatowem Mozyrzu, początkowy swój fundusz wziął w roku 1645 czerwca 25 dnia z nadania Stefana Michałowicza Łoszki syna marszałka powiatu Mozyrskiego.

Kościół murowany, konsekrowany w roku 1775 lipca 6 dnia przez Feliksa Towiańskiego biskupa sufragana białoruskiego; długi łokci 50, szeroki 30, wysoki 19½, wspiera się na 6ciu filarach. Front on ozdobiony dwoma

wieżami

wieżami blachą pokrytemi. Wewnątrz mieści ołtarzy 7, wielki z obrazem matki Zbawiciela szatą srebrną, pozłocistą okrytym. Obrazy w ołtarzach pobocznych mają równie ozdoby Krzyżowe w szatach, koronkach i ~~wtorach~~ otach; szczególniej u św. Antoniego bogato przybrany w chórze zakonnym rozwieszone obrazy św. pańskich, a na ścianach kościelnych stacyjne męki Chrystusa Pana.

Zakrystya w srebro, apparata i inne kościelne sprzęty dostatecznie opatrzona.

Klasztor z muru o jednym piętrze w jedną linię wystawiony długi jest łokci 70, szeroki 14. Dalsze obok klasztoru zabudowania drewniane miejscowej potrzebie odpowiadają.

Zgromadzenie zakonne składało się w czasie wizyty z Kapłanów 4. Kleryków 1. i braciszków 4.

Biblioteka klasztorna po większej części z dzieł duchownych składająca się liczyła tomów 111.

Fundusz ziemny szczupły, miał powierzchności pod zabudowaniem i ogrodami morgów 2. prętów 111.

Summy legacyjne: a) z zapisu fundatora Łoszki r. s. 450. b) z legacyi Kazimierza Oskierki marszałka Mozyrskiego r. s. 3000 - c) z legacyi Jana Jeleńskiego marszałka i starosty Mozyrskiego w 1796^{m} roku zapisany r. s. 750 d) z testamentu Rozalii z Jeleńskich Wolbekowej starościnej Siedleckiej, w 1801^{m} roku datowanego r. s. 1500 - e) z legacyi Bogusława Oskierki kasztelanica Nowogrodzkiego r. s. 600 - f.) z legacyi Konstancyi z Jeleńskich Józefowiczowej w 1715^{m} roku uczynionej r. s. 600.

Dochodu rocznego na wizycie zapisano r. s. 359 k. 36.

Obligacye funduszowe i legacyjne wynoszą

w roku każdym

w roku każdym mszy ś. śpiewanych z eksekwiami 16, czytanych 420.

Klasztor O.O. Bernardynów Mozyrskich w roku 1833^{im} uległ kassacie. Kościół i Klasztor zostają pod rozporządzeniem rządu.

35.

Klasztor O.O. Bernardynów w miasteczku Drui.

Pierwiastkowe zafundowanie O.O. Bernardynów w miasteczku Sapieżynie czyli Drui, powstało w roku 1646^{tm} października 21. dnia; przez zapis funduszowy wydany od dziedzica tego hrabstwa Kazimierza Lwa Sapiehy Podkanclerzego W.^{o} X.^{a} Lit.^{o}, którym nadano tym O.O. pod zabudowanie dwóch Kościołów, klasztoru i dalszych budowli w miasteczku, ziemi morgów 10 pr.: 271. Na ostrowiu rzeką Dwiną oblanym: pod lasem, łąkami, zaroślami i zabudowaniem leśniczego i. t. d. włoka 1. morg: 18 pr. 294. - w uroczysku Zaborowszyźnie: pod siedzibę leśnika, lasem, łąkami i cegielnią włoka 1 morg: 12 pr: 8. - Z daru tegoż fundatora naznaczono corocznie dla klasztoru z hrabstwa Dryjskiego daninę: żyta beczek 100, - jęczmienia 150, - owsa 150, - pszenicy 40 - gryki 12, - soli 8, - ryb solonych śledziówek 8, - ryb zamrożonych kop 12, - śledzi beczek 4, - siana wozów 100, - gęsi sztuk 120, - kur 240, - jaj kop 10, - drew opałowych sążni kubicznych 100, - miodu prasnego miednic 30 -. Na dalsze zaś potrzeby zakonników, jako to: habity, wino, korzenie do kuchni i. t. d. opłaty w pieniądzach po Zł. Poll: 1717 co rok. Z osobna: jałowic 10, wieprzów

karmnych

karmnych 3, - baranów 15, - grochu beczek 5 -, masła miednic 10, - serów kop 6 - oleju pół beczki. Pozwolono jeszcze we młynach do hrabstwa należących wolnego mliwa bez opłaty. Fundusz takowy konstytucya sejmowa 1693° roku w całości zatwierdziła.

Gaju na wyspie położonego o którym wspominało się wyżej, strzegą całości OO. Bernardyni, nie tylko jako [pamiątkę] funduszu, lecz dla gniazd gawronów, które się [tam] obficie mnożą. Ptak ten dawniej, inwentarzami dla zachowania w całości opisywany, teraz nader się wyniszczył i rzadko gdzie gniazda dawne znaleźć można, mięso jego smaczne, liczyło się między dobrą zwierzynę.

Summę legacyjną miał jedną tylko klasztor Dryjski z zapisu Kazimierza Jana Księcia Massalskiego, stolnika czernichowskiego w ilości r.s. 450.

Przy wizycie metropolitalnej w roku 1830^m^ odbytej, O.O. Bernardyni wykazali roczny dochód tego klasztoru z następujących ~~pujących~~ składający się z źródeł: a) z annuat wyżej wyszczególnionych które z racyi rozporządzenia [edapia] ~~[illegible]~~ hrabstwa Dryjskiego, częściami, w całości nie dochodziły r.s. 266. K. 60. b) za msze św. zakupowane w ciągu roku r.s. 284 K. 20. c) za exekwie i obchody pogrzebowe r.s. 65. d) z przychodu niepewnego z jałmużn r.s. 45 - e) za kondukta dzwonienie i sequens r.s. 149 K. 38½, - f) z kwesty od dobroczyńców r.s. 246.

<u>Kościół murowany</u> o dwóch kondygnacyach długi łokci 55, szeroki 39., konsekrowany był w roku 1779^m^ pod tytułem św. Trójcy przez Feliksa Towiańskiego biskupa sufragana białoruskiego. Ukończenie [jego] całkowite i pokrycie blachą żelazną pod

Annata ta [illegible] zakonowi [illegible] ceny [illegible] wynosiła by rocznie z wypłatą
wyżej wymienionych r.s. 229 K. 80.

żelazną pod pokost czerwono pomalowaną,
nastąpiło w roku 1817^{m}. Obie kondygnacye
mają sklepienia na filarach z muru wsparte.
Wewnątrz ołtarzy murowanych 5. W wielkim
na tylnej ścianie kościoła wyobrażenie
Trójcy Przenajświętszej w płaskorzeźbie z
gipsu; niżej figura ukrzyżowanego Zbawiciela,
którą otaczają statui czterech ś.ś. Doktorów
Kościoła. Chór zakonny oddziela ołtarz
niższy czyli mensę, na której spełnia się
Najświętsza Ofiara.

<u>Zakrystya</u> podobnież murowana mieści
srebro obrządowe, apparata i dalsze sprzęty
w dostatecznej ilości.

<u>Kościół drugi</u>, pod tytułem św. Antoniego,
z drzewa wystawiony, fundowany był w
roku 1652^{m} września 22., przez tegoż dobroczyń-
cy zakonu Sapiehy podkanclerzego litew.
Świątynia ta nanowo gruntowną została,
oszalowaną i dachem żelaznym pokrytą
staraniem O.O Bernardynów w r. 1820^{m}.
W nim ołtarzy drewnianych kolorami na-
ciągnionych 3. W wielkim obraz św. Antoniego
z Padwy, piastującego na ręku dzieciątko
Jezus. Zobowiązania fundusza i ~~legacyi~~ dawnych obligacyi, od-
prawiają się w nim codziennie 1^{a} o czasie
i 2ª mszy ś.ś. <u>Zakrystya</u> ma niektóre w stanie
do s.s. obrzędów sprzęty.

<u>Bractwa</u> do tego kościoła wprowadzone są
dwa: I. ~~mej~~ św. Anny upoważnione
bullą Stolicy Apostolskiej, wydaną w roku
1655^{m} II św. Antoniego

1655^{m} P. św. Antoniego na skutek bulli P. św. Benedykta XIV w 1750^{m} roku sierpnia 22 dekretowanej.

Klasztor równiez murowany, o jednym piętrze, dachówką pokryty rozciągający się we trzy linie, mieścić wygodnie może przeszło dwóchziestu zakonników. Przy nim są nadto inne budowle do wygody i składów klasztornych.

Zgromadzenie zakonne składało się w czasie wizyty z kapłanów 7^{miu}, kleryków 9.^{ciu} uczących się tu gramatyki - braciszków 4-, świeckich osób na usługach oraz czeladzi mężczyzn 21, kobiet 4.

Biblioteka klasztorna składająca się po większej części z przedmiotów duchownych i naukowych liczyła tomów 210.

Obowiązki wiązane z funduszu i legacyi. Wizyta nie wymieniła tych poszczególnie lecz w zbiorowej ilości corocznej: mszy św. śpiewanych 103 - czytanych 468, - aniwersarzów za zmarłych 9.

Przy nowym rozporządzeniu funduszów duchownych, klasztor X.X. Bernardynów policzony do liczby Zaetatowych, a po skasowaniu O.O. Dominikanów w Dzici, administracya parafii powierzoną została Bernardynom i kościół ich na parafialny podniesiony.

36.

Klasztor OO. Bernardynów w mieście Słucku.

Kościół OO. Bernardynów Słuckich nakładem Samuela Oskierki sędziego ziemskiego Mozyrskiego

Moczyskiego w roku 1671.^{go} listopada 1. z drzewa wystawiony; w czasie pożaru miasta Słucka w roku 1793^{go} stycznia 1. dnia przytrafionego, razem z klasztorem i dalszemi zabudowaniami zniszczony przez ogień został. Na jego miejscu dobroczynność chrześcian dopomogła do zbudowania tym czasowie szopy dla odprawiania nabożeństwa, a O.O. Bernardyni z kwesty i pobożnych ofiar potrzebny nakład zgromadziwszy, rozpoczęli w 1804^{m} roku fabrykę murów klasztoru a następnie kościoła, jakowy 1819° roku listopada 1. zewnątrz ukończony, poświęcony został przez proboszcza miejscowego Xa. Łozantyna prałata katedry Mińskiej.

Kościół ten długi łokci 56, szeroki 33. — Dach blachą żelazną pobity, czerwono pod pokost malowany. Świątynię tę zdobi znacznie w górę wzniesiona facyata, na niej obraz św. Antoniego na blasze malowany, a u szczytu krzyż drewniany, łokci 7 wysoki, blachą białą powleczony. Wewnątrz ołtarzy 5. murowanych, które w czasie wizyty nie były jeszcze dokończone. W wielkim ołtarzu statua Chrystusa Pana Nazarańskiego, a nad ciborium obraz N. Matki jego, szatą srebrną okryty. Obrazy w bocznych ołtarzach umieszczone, mają po większej części szaty i dalsze ozdoby z tegoż kruszcu. Zakrystya: dostatnio we wszystko opatrzona.

Klasztor murowany na sklepach bez piętra

piętra, rozciąga się we trzy linie po łokci 41 długie, jedna z nich dotyka się kościoła. Kilkunastu zakonników wygodnie pomieścić może. Dalsze zabudowania, potrzebie miejscowej dostatecznie odpowiadają.

Zgromadzenie zakonne: kapłanów 5.–, braciszków 3 – sług kościelnych i klasztornych, mężczyzn 9.–

Biblioteka klasztorna składała się powiększej części z dzieł duchownych i naukowych, liczyła w ogóle tomów 70.

Fundusz ziemny: Plac pod zabudowaniem i ogrodami ma powierzchni mórg 2. pr. 12. Udzielny w mieście Stacker mórg 1. pr. 70. Sianożęć za wałami miasta położona włoka 1. mórg 4. pr. 150.

Fundusze i legata summowne: a) Z zapisu Antoniego Oskierki kasztelana Nowogrodzkiego w 1734^m roku datowanego r. s. 3000. b) Przeznaczono przez tego coroczną do klasztoru daninę żyta korcy 15 jęczmienia 16, owsa 12, gryki 6. Syn fundatora Gierwazy Ludwik Oskierka starosta sądowy Mozyrski zamienił na kapitał r. s. 750. c) Z testamentu Antoniego Oskierki starosty Mozyrskiego w 1764^m roku pisanego r. s. 1500 – d) Za prawem wlewkowem przez Michała i Teklę Grzymałłów Stolników Starodubowskich w 1717 roku wydanem r. s 300. e) Z legacyi Welbcha podkomorzego Mozyrskiego 1749 roku zapisany r. s. 300. f) z legacyi

Antoniego Popińskiego

Antoniego Popinicego 1807 roku uczyniony r. s. 450. – g.) z zapisu Hilarego Wichtera rotmistrza Mozyrskiego w 1771. datowanego na pomnożenie nabożeństwa ku czci Niepokalanej Maryi r. s. 300 – h.) za dokumentem przez Barbarę Skorulską chorążynę kowieńską w 1758 roku wydanym r. s. 1050 – i) z zapisu Tekli Czarnołuskiej 1798 roku datowanym r. s. 900 – k) z legacyi Wincentego Korsaka 1818 roku uczynionej r. s. 750 – l) z legacyi Ludwika Zahorskiego 1825 roku danej r. s. 600. m) z testamentu X Marcina Stasiewicza plebana Hrozowskiego – r. s. 900. – n) z legacyi Teofili z Jabłońskich Domańskiej w 1827^m^ roku datowanej r. s. 300. – o) z legacyi Jana Dominika Krakowskiego w 1772^m^ roku nastałej r. s. 2550

Dochodu rocznego Klasztor wykazał na wszyscie r. s. 935 k. 98½.

Obowiązki wieczne fundacjom i legatami naznaczone; a) za dusze Oskierków fundatorów w każdym tygodniu mszy ś. czytanych 4 a codzień każdy zakonnik odmówić obowiązany po 5 pacierzy – b) za duszę Antoniego Oskierki co tydzień czytana 1. c) za dusze Michała i Tekli Grzymałów podobnaż w tydzień 1. a co kwartał śpiewana 1. d.) za duszę Wolbeka w każdym roku mszy ś. czytanych 40. – e) za duszę Antoniego Popinicego równiez co tydzień czytana 1. f) Barbary Skorulskiej co tydzień czytana 1, a co miesiąc śpiewana 1; – g) Tekli Czarnołuskiej, co tydzień po 2 mszy ś. czytane.

k) Wincentego Korsaka

h) Wincentego Korsaka co tydzień czytaną 1. a co miesiąc ~~śpiewaną~~ śpiewaną 1. - i) Ludwika Zahorskiego: w każdym roku mszy ś.ś. czytanych 72. - k) X^ra^ Marcina Stasiuniewicza co kwartał ofitium za zmarłych ze mszą śpiewaną - l) Teofili Domańskiej co rok 5 ofitium ze mszami śpiewanemi za zmarłych - m) Jana Krakowskiego w każdym tygodniu msza ś. śpiewana 1. i czytana 1.

Osobno miał klasztor summy funduszowe i legacyjne, których dochodzić sądownie był zmuszony: z dekretu exdywizyi Szackiej Oskierków z racyi zatożonej appellacyi r.s. 5835 k. 33 $\frac{1}{3}$. Z legacyi Jankowskiego Rotmistrza Mozyrskiego r.s. 300, z legacyi Jana Bystrama dworzanina króla polskiego 4. r. 1500 -

Klasztor i kościół O.O. Bernardynów ~~Słucck~~ Słuckich zostały wypróżnione w 1833^m^ racyi skassowania na tem miejscu zakonników, mury po nich pozostałe należą do rozporządzenia rządowego.

37.

Klasztor O.O. Bernardynów w miasteczku Hłusku

Pierwiastkowa osada w Hłusku tych zakonników powstała w roku 1677 przez zapis funduszowy dnia 19 czerwca datowany od Alexandra ~~two~~ Hilarego Połubińskiego marszałka Litewskiego wydany, który na zamku starodawnym Hłuskim wpośród wałów własnym nakładem wymurował kościół i OO. Bernardynów przy nim osadził.

Kościół ten

Kościół ten figury krzyżowej, kopułą i dwoma wieżami ozdobiony, wsparty jest na czterech filarach oddzielających ramiona krzyża. Namaszczenie św. olejami obrzędem biskupim późno po swem nastaniu otrzymał, bo aż w roku 1774^{m} przez sufragana Białoruskiego, Feliksa Towiańskiego biskupa. We wnątrz mieści się ołtarzy 5. Wielki drzwiem zakonnym przedzielony, na ścianie ozdobnie malowany ma umieszczoną figurę kolosalnego rozmiaru, Chrystusa Pana do krzyża przybitą - W bokowych ołtarzach dwa obrazy szatami i koronami ze srebra przybrane

Zakrystya w srebro kościelne, apparata i dalsze sprzęty nader dostatecznie opatrzone. Ściany kościoła zdobią 4 obrazy św. Pańskich i dwa portreta fundatorów.

Klasztor murowany o jednem piętrze zawiera cel kilkanaście dla zakonników, prefektan, kuchnię, składy i sklepy podziemne. Są nadto osobne drewniane zabudowania odpowiednie potrzebie.

Zgromadzenie zakonne: składało się w czasie wizyty z 4^{ch} Kapłanów i 3^{ch} braciszków. Czeladzi świeckiej mężczyzn 7., dusz włościańskich do rewizyi zapisanych mężczyzn 5., kobiet 6.

Bibliotekę klasztorną liczyła tomów 236. O.O. Bernardyni administrowali parafią Iłuską, szczegóły do niej odnoszące się spisane zostały w części I

zostały w części I. tego dzieła.

Fundusz zakonny I. W ziemi: oprócz zajętej pod zabudowania, odległej nieco od Klasztoru w końcu miasteczka, mieli O.O. Bernardyni nadanej od fundatora ziemi morgów 29 pr. 2. na której mieściło się gospodarskie zabudowanie, ogrody i sianożęcie. Z tego obszaru odstąpili na mogiły żydowskie 4. morgi mniej użytecznego gruntu i za to corocznie od kahału pobierali po 100 funtów łoju i koszerne zaprawy do kuchni. II W kapitałach: fundator Alexander Połubinski dokumentem funduszowym, wyżej datą pomienionym, zapisał dla O.O. Bernardynów na dobrach swoich Hłusku annuatę w zbożu, produktach i gotowym groszu po r.s 105. Fundusz ten pomnożony został hojnością Mikołaja i Barbary z Zawiszów Xiążąt Radziwiłłów, wojewodów Nowogrodzkich. W późniejszym następie dobra ich uległy sądownemu rozdziałowi między wierzycieli; Dekret 1784. roku zapadły, zapisy fundatorów i późniejsze legata na tych dobrach oparte dla zakonników zatwierdził – Następnie dobra Hłusk przeszły do dziedzictwa Indyckich i w roku 1815 uległy powtórnemu rozdziałowi między wierzycieli a) dekret sądu dzielczego uchyliwszy wszelkie zaległości z czasu ubiegłego dla Klasztoru należne, za annuatę zbożową naznaczył na czas następny wypłatę pieniężną z dochodów miasteczka Hłuska, corocznie po r.s. 867 k.69. b) Sąd główny Miński poprawiając rzeczony wyrok, uznał zaległości należnemi

do własności

do własności zakonników i summę r.s. 1937 k. 5 dla nich zarządził. - e) Na skutek zapisów legacyjnych Franciszki z Chaleckich Wszczeniskiej Brygadyerowej Wojsk Polskich (sąd podobnyż dział 1774 z dóbr syna jej przy wydziele między wierzycieli co roczną dla Bernardynów wypłatę pors. 312 k. 58 na znaczył i osobno dla nich summy kapitalnej z tychże zapisów należnej w ilości r.s. 3000 przysądził.

Dochodu rocznego z tych funduszów wszystkich zapisała r.s. 1078.

Obowiązki fundaszowe i legacyjne, wszystkie w jedno zliczywszy, mszy św. w każdym roku 383 - zapisał -

Klasztor ten w 1833 m roku uległ kassacie; Kościół jako parafialny i administracya jej, przeszły pod zarząd władzy dyecezalnej -

38.

Klasztor O.O. Bernardynów w miasteczku Berezynie.

Hrabstwo berezyńskie, dawniej w województwie Mińskiem, dziś w gubernii tegoż miana powiecie borysowskim położone, było dziedziczne Paców; a koleją przez dom Korneclina dostały się w części rodzinie Towiańskich. - W miasteczku Berezynie Kościół i Klasztor O.O. Bernardynów wziął pierwiastkowe nastanie w roku 1682 m z zapisu fundusowego Konstantego Władysława Paca Chorążego

W. X. Litewskiego

W^o X^a Litewskiego.

Kościół drewniany na podmurowaniu długi łokci 27½, szeroki 14½ wysoki 13½; w czasie wizyty Metropolitalnej w 1829^m roku odbywanej, dla starości i zaniedbania upadkiem groził. We wnątrz zawiera ołtarzy 5 starożwieckiej snicerskiej z drzewa roboty. We wielkim obraz Trójcy Przenajświętszej, pod której wezwaniem kościół poświęcony został, a nad nim obraz Niepokalanego Poczęcia Maryi Panny szatą ze srebra okryty. W bocznych ołtarzach obrazy mają również ze srebra szaty, korony i inne ozdoby. Na ścianach 4 obrazy śś. Pańskich i portret fundatora.

Zakrystya w srebro, apparata i bielizne do śś. obrządów sprzęty dostatecznie opatrzona.

Klasztor podobnież drewniany, w 1736^m roku nowo wybudowany; teraz również z kościołem do ruiny zbliżony okazał się.

Zgromadzenie zakonne składało się w czasie wizyty z 2^ch Kapłanów i 2 braciszków.

Biblioteka klasztorna po większej części z dzieł duchownych złożona, zawierała tomów 185.

Szkoła parafialna nie miała osobnego funduszu; zakonnicy utrzymywali kilku sierot i tym początki nauk dawali.

Fundusz zakonny. I. w Ziemi:

powierzchnia

powierzchnia pod zabudowania i ogrody zajęta, jako też pole do usiewu ziarna oprócz łąki w osobnem uroczysku, nadane przez fundatora Paca składały obszar włók 2 morgów 3 – miał nadto klasztor wolny połów ryb na rzece Bereszynie, wolny wjazd do lasów i mliwo zboża bez opłaty.

II. W kapitale i rocznej dominie w zbożu i innych produktach. Zapisami fundatorów Paca Chorążego Litewskiego i syna jego Michała Kazimierza pułkownika, miał klasztor dostateczną w gotowym groszu, zbożu i innych produktach amuartę: lecz gdy ich dobra uprzednio przez wyprzedaż częściowe, a później całkowicie przez rozdział sądowy, między wierzycieli rozdrobnione zostały; Klasztor na mnogie i przeciągłe procedera narażony z ostatecznych wyroków i dobrowolnych układów, przy następnych utrzymał się w rocznych dochodach: a) Ze dworu Bereszyny czyli Lipska od obywateli Towiańskich żyta b. 6–, owsa 6–, pszenicy 1–, gryki 1–, grochu ośmin 4–, konopi tyleż, soli beczek 2–, jałowicę karmną 1–, baranów 5–, wieprz karmny 1–, gęsi sztuk 4–, kur 16–, masła faskę 1–, serów 40–, ryb do potrzeby, wódki garncy 14, gotowym groszem rs. 30. b) Z majętności Teres-pola obywateli Wańkowiczów: żyta beczek 4–, jęczmienia 4–, owsa 4–, pszenicy 1.–, grochu pół beczki, gryki i konopi po tyleż –, masła faska 1.–, soli beczka 1.–,

Te wszystkie dominy na średnią cenę zliczone wtoczywszy w to i grosz gotowy wynosiły rocznego dochodu rs. 591 k. 30.

soli beczka 1,- wódki gar. 16,- serów 20, kur 20, gęsi 11, gotowym groszem r.s. 15. – c/ z majętności Wilejki panien Benedyktynek Wileńskich: żyta, jęczmienia i owsa po beczek 10, pszenicy 2 – gryki, grochu i konopi po beczce 1,-, śledzi pół beczki, jałowicę karmną 1,-, baranów 5, wieprz karmny 1, masła fasek 2,-, wódki garncy 16, gęsi sztuk 15, kur 30, w gotowym groszu r.s. 45. d/ z osobnej legacyi Teodora Hutorowicza kapłana ritus. graec. i żony jego Anny, summa r.s. 690.

Dochodu rocznego klasztor ma wszystkiego okazał: r.s. 227 k. 50.–

Obowiązki fundusowe i zakonne – a/ za fundatorów w każdym tygodniu mszy św. czytanych 4 – b/ z legacyi Hutorowiczów co tydzień czytana 1. – c/ z ustaw zakonnych: co kwartał obchód żałobny za mszą ś. śpiewaną za dobrodziejów. – d/ w takimże czasie za rodziców zakonników oficia i msze ś. ś. śpiewane.

OO. Bernardyni administrowali parafię Berezyńską równo z ich kasatą w 1833^m^ roku zaszłą; kościół jako parafialny przeszedł pod rząd świeckiego kleru.

39.

Klasztor OO. Bernardynów w Jurewiczach.

Kościół w Jurewiczach w 1746^m^ roku wymurowany, należał do zgromadzenia O.O. Jezuitów; niema na tem miejscu śladu

o funduszach

o funduszach jakie posiadali, wiadomo tylko że po ich kassacie, kościół i klasztor zajęli Kapucyni, a po ich siedmioletnim przemieszkaniu, z rozporządzenia Dyecezalnego biskupa, zamienili Kapucynów OO. Dominikanie prowincyi ruskiej. Od roku zaś 1800, przy tworzeniu się nowej Dyecezyi Mińskiej, OO. Bernardyni zastąpili synów Dominika ś. i tu dotrwali do daty kassaty w 1833m roku zaszłej.

Kościół ten pod tytułem Narodzenia N. Maryi P. konsekrowany był przez sufragana biało-ruskiego biskupa Trzciańskiego. OO. Bernardyni całą świątynię i dwie wieże blachą żelazną zielono pod pokost malowaną pokryli. Długość jej wynosi łokci 50, szerokość 24, cała wystawa posadzką kamienną. Ołtarzy murowanych i ozdoby architektoniczne opatrzonych 6., wielki z obrazem Matki Zbawiciela szatą srebrną, koronami i wotami okrytym, słynącym na tem miejscu szczególniejszemi łaskami.

Zakrystya w srebro, apparata i dalsze sprzęty dostatnio opatrzona.

Klasztor murowany o jednym piętrze, pomieścić wygodnie mogący kilkunastu zakonników. Są oprócz tego zabudowania potrzebom miejscowym odpowiadające.

Zgromadzenie zakonne składało się w czasie wizyty 1829o roku odbywanej, z kapłanów 5ciu i 3ch braci tercyarzy.

Biblioteka

Biblioteka klasztorna, szczególniej z ksiąg w przedmiotach duchownych złożona, liczyła tomów 269.—

Kościół i Klasztor opasany jest wyniosłym starożytnym murem warownym niegdyś basztami, których ślady zostały.

Fundusz ziemny z nadania różnych obywateli a szczególniej Wincentego Steckiego Chorążego Krzemienieckiego, składał się z obszaru morgów 15. prętów 218.

Annuata: Z rozkazu Najjaśniejszego Cesarza Pawła I^{o} Kapituła Żytomierska wypłacała corocznie na utrzymanie OO. Bernardynów w Jurewiczach rs. 112 k. 55.

Dochodu rocznego liczono w to kwestę i przychody kościelne: wypraszano na wiżycie rs. 582 k. 15.—

Obowiązków fundaszowych szczególnych nie było, prócz odprawiania jednego corocznie Aniwersarza, za duszę Wincentego Steckiego.

Szczegóły odnoszące się do parafii wypisane zostały w części I. niniejszych wiadomości. Po kassacie OO. Bernardynów wyżej wzmienionej, kościół i administracya parafii Jurewickiej przeszły w zarząd świeckiego kleru.

40.

Klasztor OO. Bernardynów w mieście Pinsku

Kościół i Klasztor OO. Bernardynów w mieście Pinsku przy ulicy Karolińskiego wzięły

pierwiastkowy

pierwiastkowy swój zakład z nadania Michała i Katarzyny Xiążąt Wiśniowieckich Hetmanów Wielkich W. X. Litewskiego w 1717 roku maja 8 dnia datowanego.

Kościół murowany w 1770 roku rozpoczęty, a w 1786 dokończony, w rok później we dniu 13 stycznia poświęcony został pod tytułem św. Michała Archanioła, przez Xa. Alfonsa Orańskiego Benedyktyna Opata Horodyskiego. Świątynia ta długa łokci 44, szeroka 15, wysoka 30, ozdobiona jest trzy piętrową facyatą zakończoną krzyżem żelaznym. Wewnątrz mieści się ołtarzy 5, na optykę malowanych. W wielkim obraz ukrzyżowanego Zbawiciela, a nad nim Patrona Kościoła św. Michała Archanioła. W bocznych obrazy: Niepokalanego Poczęcia N. P. Maryi, św. Anny, św. Franciszka i św. Antoniego, ten jest starodawnego pędzla szatą srebrną i koroną wyzłacaną ozdobiony. Przed wejściem do Kościoła statua Chrystusa Pana cierniem ukoronowanego, balasami okrążona.

Zakrystya we wszelkie kościelne naczynia i sprzęty, dostatnio uposażona.

Klasztor murowany o jednym piętrze, w czasie wizyty 1829 roku nie był jeszcze dokończony. Długi jest łokci 90. szeroki 15 wysoki 12. Obok jego są zabudowania miejscowej potrzebie odpowiadające.

Zgromadzenie zakonne: składało się w czasie wizyty

wizyty

wizyty z Kapłanów 5. i braci Tercyarzów 8.^mio^

~~Fundusz~~ Biblioteka Klasztorna liczyła
w ogóle tomów 433 –

Fundusz Klasztorne – w ziemi: plac na którym
Kościół i Klasztor, zabudowania i ogrody pomie-
szczone na powierzchni morg 6. pr. 2 –
Nad rzeką Piną brzegowych prętów 221. Przy
klasztorze PP. Maryawitek prętów 70, Łąka
o pół mili odległa nad rzeką Strumień,
na której zbierało się siana wozów 40 –
W kapitałach 1. Z zapisu fundatorów Xiążąt
Wiśniowieckich dotąd w górze pomienionego
summy funduszowej na majętności
Karolinie ubespieczonej, r.s. 2250 – Od tych
fundatorów w rocznej wypłaty z tejże ma-
jętności, na koszty dla zakonników, na
drwa światło do kościoła, wino i dalne potrzeby
po r.s. 255 w pieniądzach i w ziarnie żyta
beczek 41, garncy 46 – Oprócz tego mliwo bez
opłaty we młynie Pinkowickim dozwolone,
a z tejże wsi po dwóch stróżów do Klasztoru
aby co tydzień posyłanych było wymawiano
– 2° z zapisu Wawrzyńca Michałowskiego r.s.
600. 3° Z zapisu Ignacego Żukowskiego
r.s 300 – 4° Z zapisu Jana i Magdaleny
Kotłowskich r.s 45 – 5° Z daru Wojciecha
Pustowskiego sędziego ziem. r.s 450. 6°
Z testamentu Michała Ogińskiego hetmana
wielkiego W. X. Lit. r.s. 1500 – 7° Z zapisu
Jana Kazimierza Makowieckiego r.s. 3000.
8° Z legacyi Starawinskiego Oboźnego r.s. 150.

9° Z testamentu

9° Z testamentu Katarzyny Bieganskiej r. s. 252 k. 16½

Dochodu rocznego na wiecznie klasztor wykazał r. s. 1472 k. 80.

Obowiązki fundusowe i legacyjne w każdym roku dopełniać się ~~powin~~ przez O.O. Bernardynów Pińskich powinne: a) za dobroczyńców żywych i zmarłych, tudzież na intencyą prowincyi zakonnej mszy św. śpiewanych 52, czytanych 104. b) za dusze fundatorów, czytanych 156 - c) Za duszę Kazimierza Makowieckiego czytanych 156 - d) Za dusze Wawrzyńca i Maryanny czytanych 52. e) Za duszę Tomasza Skorzewskiego, śpiewanych 4 - czytanych 48. f) Za duszę Katarzyny Bieganskiej śpiewanych 4 - g) Za duszę Kazimierza Makowieckiego śpiewanych z wigiliami 4.

Klasztor w 1833^{im} roku zupełnej uległ kassacie.

Kościół i klasztor przeszły pod zawiadowanie rządowe.

---

§.

Z bujnego w Winnicy Chrystusowej szczepu przez Ojca św. Franciszka Seraficznego zasadzonego; powstały jeszcze dwie nowe odrośle, pod imieniem Reformatów i Kapucynów znajome, o których ciekawe szczegóły, mianowicie krajów i osób jednoplemiennych z nami łączące się; pracowicie wnieraz wspomnionym przez nas w Pamiętniku

nas pn. „Pamiętnika Religijno-Moralnym"
zebrane, dosłownie prawie wypiszemy.

IX

Reformaci.

Spory między synami św. Franciszka o naturę ubóstwa i własność rzeczy przez nich posiadanych, jak rozróżniły Franciszkanów i Bernardynów, tak z tych ostatnich wyrodziły Reformatów. Mikołaj III. Papież w latach 1277 i 1280m rozstrzygając owe poswarki, oświadczył, że rzeczy wszystkie posiadane przez Braci Mniejszych są własnością Stolicy Apostolskiej, których im tylko do użycia dozwala. Lecz gdy z tąd niektórzy wnioskować zaczęli, że to co tym sposobem na mój obracam użytek, wcale nie jest moje, lecz cudze i prawdziwie ubogi syn św. Franciszka nic wcale swoim nie powinien nazywać; równie jak Chrystus i apostołowie nic swego nie mieli: Klemens V. zganiwszy to twierdzenie wyrzekł:, że rzecz obca gdy się godziwie posiada i używa, tem samem staje się prawną własnością, takąż jakiemi były rzeczy Chrystusa i apostołów, takie są i być powinny mienia Franciszkanów. Z tąd wynikło: że jedni Conventuales czyli Franciszkanie, rzeczy nabyte, uważali za własne i posiadali stały własny dochód; inni Fratres de Observantia czyli Bernardyni albo nic stałego mieć nie chcieli; albo gdy mieli uważali to za nie własne lecz Stolicy Apostolskiej, do użytku im tylko dozwolone. Lecz i między tymi byli tacy, co chcieli nic nie mieć stałego, żyć z dziennej jałmużny, tę nawet, lubo pozwoloną do użytku uważać

za rzecz nie swoją

„za rzecz nie swoją.” – Chodzić w grubszym habicie i w ostrzejszém żyć umartwieniu. – Ci Bernardyni reformowani, Strictae observantiae, Reformaci, utwierdzeni zostali przez Klemensa VII. roku 1532ᵒ, a swoim szczególniejszym mieli przewodnikiem w Hiszpanii Św. Piotra z Alkantary. – Reformaci więc różnią się od Bernardynów habitem grubnym i niby z łat wielkich złożonym, większą życia ostrością i tém, że z początku żadnego stałego dochodu, mieć nie chcieli. – Teraz go czasem miewają, uważając jako stałą jałmużnę. – Są pod rządem jednegoż z Bernardynami Generała, czyli naczelnego zwierzchnika Zakonu, a Bernardynów szanują, jako starszych braci.” —

„Do krajów Polskich przybyli za Zygmunta III. Mieli klasztory, między innemi, następujące: w Zakliczynie na Podgórzu; na ten pierwszy klasztor zreformowany, ofiarował miejsce Zygmunt Tarło, Kasztelan Sandecki. Tu OO. osiedli; szczególniej zaś Cypryan Gżdecki, tyle pracował nad Achacym Tuszyckim, dziedzicem wsi bliskiej Lustowic, gdzie był Zbór Aryański i Szkoły; iż rzeczony obywatel został katolikiem, a Zbór, Szkoły i domy Ariańskie darował Reformatom Zakliczyńskim, z czego oni zbudowali sobie pierwszy kościół i klasztor w Polsce. Nawrócili także drugiego Arianów naczelnika Abrahama Mossowskiego; tu w roku 1623ᵐ była pierwsza Reformatów kapituła, był ich ustalającą. – W Wieliczce: przyjął habit Chryzostom Dobrosielski, sławny z poświęcenia się na usługi zarażonych powietrzem…… …. w Krakowie: Krzysztof Zatyński Reformat, był przez Zygmunta III posłany z Dominikiem a Nissa, Legatem Stolicy Apostolskiej do Persyi dla nawracania niewiernych; umiał bowiem po Persku. – w Stobnicy: 1652 roku przeniósł się do wieczności O. Bernard Gorski, z Franciszkana Reformat; który z osobliwszą gorliwością służył zarażonym morem i sam się zaraził. …… w Sandomierzu: przyjęty do Zakonu 1739 r. pobożny Piotr Pasecki – …… w Pakości: tu OO. Reformaci utrzymywali szkoły publiczne. – …. w Łobżenicy: roku 1656. O. Zygmunt Trzemecki, ocalił miasto przed Szwedami. – (piszący nie objaśnił nas, jakim sposobem

tego dokazał.) .... We Włocławku: tu zapowietrzonym służył i w roku 1632^{go} umarł, O. Aleksy Dąbkowski —.... w Warszawie: 1623 roku od Zygmunta III Kościół fundowany pod tytułem S^{go} Antoniego Padewskiego na podziękowanie Bogu za zwycięstwo tego dnia odniesione. Król ten z innymi Panami był obrońcą prześladowanych w Polsce Reformatów i ich byt ustalił, udawszy się do Grzegorza XV. —.... W Klasztorze pod miasteczkiem Górka, czyli Miejska góra zwanem, zakończył życie w roku 1649 sławny O. Benedykt Butołowski Reformat, — był Lektorem Teologii u Reformatów w Wiedniu, później rządcą Klasztoru w Ołomuńcu, następnie w Gliwicach w Szląsku nad Polską granicą, dokąd z Bracią swoją Zakonną przeniósł z Ołomuńca, wyparty przez Akatolików rządzących się w kraju; tam on młodych Bernardynów przybywających z Polski sposobił do karności Reformackiej. — Aleksandrowi Połowinowi, delegatowi Grzegorza XV Papieża, pracowicie dopomagał w sprawie Reformy religijnej w Polsce. — Po ukończeniu tej czynności, był Prowincjałem za Urbana VIII Papieża; znajdował się na sławnej Toruńskiej dysputacie z Akatolikami na żądanie Króla Władysława IV. zwołanej; i tam wniósłszy aby dysputowano na piśmie, przemógł wszystkich. — W Rakowie, gdzie była Szkoła i drukarnia Aryańska, postarali się o fundusz dla siebie O.O. Reformaci. Tu, po skończonem Prowincyalstwie, O. Bonawentura Dzierzanowski, wielu Aryanów nawrócił. Gdy ci Sektarze za strzelanie do Krzyża S^{go} wypędzeni zostali z Rakowa, Reformaci, straciwszy główny przedmiot pobytu swojego na tém miejscu, opuścili również swój klasztor. — W Przemyślu tenże O. Bonawentura był Gwardyanem, wsławił się on jeszcze darem nawracania zatwardziałych grzeszników, jednaniem poróżnionych, i z kazań, jakie mieszkając w Warszawie, wobec Zygmunta III miewał. — Tu jeszcze mieszkał O. Franciszek Rychłowski sławny kaznodzieja i pamiętny czynną miłością ku bliźnim, osobliwie pokaleczonym i opuszczonym obrońcom Kraju przeciwko Szwedom. — We Lwowie: mieszkał O. Polikarp Sieciechowski, głośny nauką i doskonałém nawracaniem grzeszników nałogowych; udawano się z krajów dalekich dla uczynienia przed nim spowiedzi; jeden

z obciążonych

z obciążonym sumnieniem, przybył umyślnie aż z Hiszpanii szukając jego rady i rozgrzeszenia ...... w Jarosławiu: tu mieszkając w 1705° roku OO. Cyprian Kirkorowicz i Atanazy Włoskowski, wsławili się posługą zapowietrzonym i z miasta wygnanym; dla których zbudowawszy na polu szałasze, tam ich utrzymywali i doglądali; obadwa stali się ofiarą miłości bliźnich, zarażeni skończyli gorliwy swój chrześciański zawód. ...... w Gliwicach na Szląsku: Gabryel Grodecki Bernardyn, będąc w Rzymie 1597° roku, poznał reformę swego zakonu zaprowadzoną w Hiszpanii przez Św. Piotra z Alkantary, a do Rzymu przeniesioną przez jego ucznia O. Stefana Molinę. – Po professurze Teologicznej w Neapolu i zarządzie Klasztorów tameczniych, po urzędzie Komisarza generalnego Zakonu swego w prowincji Węgierskiej; gdy Grodzki, powróciwszy do kraju, na kapitule Bernardyńskiej w Warce, proponowanej przez siebie reformy nie mógł przywieść do skutku: poszedł do Klasztoru Szląskiego w Gliwicach i tam zgromadziwszy wyszłych z Polski swych braci, założył ognisko, z którego by reforma rozszerzyć się za czasem mogła. Z tamtąd udał się do Ołomuńca, gdzie także umieścił braci swoich zakonnych Polaków w nadziei, że z nimi do kraju powróci. Lecz dla zaburzeń wojennych przedrzeć się do jego nie mogąc, zlecił urząd kommissarski O. Benedyktowi Bułakowskiemu, podówczas Lektorowi Teologji w Wiedniu, a sam przedsięwziął drogę do Rzymu; śmierć przeszkodziła mu spełnić ten zamiar; umarł w Państwie Weneckim 1619 roku. – Za pobytu O. Grodeckiego w Ołomuńcu, przyszedł do niego z Rzymu O. Bonawentura Turski, którego niezwłocznie wysłał do Polski w celu popierania Reformy. Lecz tu jako przestępca dawnej zakonnej reguły, znalazł więzienie i prześladowanie; wygnany w końcu, przez Ołomuniec powrócił do Rzymu i tam życia dokonał 1612° roku. – Za prześladowanymi Reformatami ujął się Zygmunt III. łącznie z Senatorami swymi Adamem Sędziwojem, Wojewodą Łęczyckim, Zygmuntem Tarło, Kasztelanem Sanockim, Janem Komorowskim, hrabią na Żywcu, Andrzejem z Rytwian Zborowskim, Kasztelanem Oświecimskim: pisał do O. Św. Grzegorza XV. i tyle dokazał, że dla urządzenia i ustalenia Reformatów wysłany był w charakterze Komissarza Apostolskiego O. Alexander Potavini Reformat; ten z pięciu Włochami a szóstym Gabryelem Grodeckim, przybył do Gliwic na,

gdzie znalazł Polskich Reformatów, a na ich czele Benedykta Butt-kowskiego. — Ztamtąd udał się do Krakowa i uzyskawszy wyrok na stronę Reformy na Kapitule w Zakliczynie 1623 roku zgromadzonej, urządził Prowincję Reformackie. — W Warszawie z bracią zakonną żył ze stołu królewskiego w kamienicy wyznaczonej naprzeciw Zamku — kazaniami włoskiemi i łacińskiemi budował licznych słuchaczów swoich. — W Zurowinie były szkoły publiczne, utrzymywane aż do naszych czasów przez OO. Reformatów." — Żaden z ich klasztorów nie znalazł się w obrębie Dyecezyi Mińskiej, i dlatego szczegółowego ich opisania dawać nie będziemy. —

X

Kapucyni

Za O. Św. Klemensa VII. w roku 1525 Brat Mateusz a Bassio Bernardyn, w przekonaniu że sposób życia i odzież jego spółbraci ówczesnych, nie odpowiada ściśle regule Św. Patryarchy Franciszka, umyślił, surowszą niż była w wykonaniu, zaprowadzić obserwę. — W tym zamiarze spisawszy obostrzenia, jakie się stosownemi zdawały, w szczególności zaś zawarowawszy: chodzenie boso zupełnie i tylko w trepkach pod podeszwami, bez koszuli i spodniego okrycia, w habicie burym a grubym z wełny niefarbowanej, z powrozem zamiast pasa, w kapturze spiczastym i koniecznie z obrosłą brodą. — Udał się Bassio do Rzymu po zatwierdzenie tych nowości, które wyjednał od Klemensa VII. w r. 1528. Tak powstał Zakon Kapucynów, nazwany od kaptura ostrego, a Caputio. W następnym czasie dozwolono pobierać stałe jałmużny, nosić pod habitem tunikę, czyli koszulę wełnianą, dolne okrycie i boty proste w czasy błotne lub zimowe, wychodzącym z klasztoru." — . W krajach Polskich, osiedli naprzód w Warszawie, sprowadzeni od Króla Jana III...... (wypisano z nieraz przywiedzionego Pamiętnika Religijno-moralnego) — Do Dyecezyi Mińskiej, przy jej oddzieleniu od sąsiedzkich dostał się jeden tylko klasztor OO. Kapucynów, w powiecie Pińskim położony, do którego szczegółowego opisania przystępujemy.

41

Klasztor O.O. Kapucynów w Lubieszowie.

Fundusz OO. Kapucynów w Lubieszowie, wziął początek z nadania Jana i Felicyanny z Sosnowskich Czarneckich, Kasztelanów Bracławskich, w 1761 r. datowanego. — Kościół pierwszy nakładem fundatorów z drzewa zbudowany

z drewa zbudowany ogniem spłonął; ich następcy: Władysław Chorąży W. X^a Litew.^o i syn jego Antoni Czarnecci, wznieśli z muru Świątynię Pańską, którą konsekrował Biskup Kaczkowski Sufragan Łucki pod wezwaniem Śgo. Franciszka Serafickiego. Wewnątrz mieści Ołtarzy 5, optycznie na murze malowanych. W Wielkim Obraz Chrystusa ukrzyżowanego, u nóg którego klęczy S. Patryarcha Franciszek. Zakrystja w srebro, apparata i inne sprzęty należycie opatrzona. Klasztor, łączący się z kościołem, jest we cztery linje murowany o jednym piętrze, który niemałą liczbę zakonników pomieścić może. Zgromadzenie Zakonne składało się z Kapłanów 3^{ch} i Braciszków 3^{ch}. Sług świeckich utrzymywać, reguła zabrania; sami zakonnicy tę powinność pełnią. — Bibljoteka Zakonna z ksiąg treści duchownej składająca się, liczyła tomów 295. — W kościele Lubieszowskim O.O. Kapucynów, były rozwieszone po ścianach Obrazy Stacyjne Męki Zbawiciela, pięknego włoskiego pędzla; których kopje znajdują się w kościele Katedralnym Mińskim. — Fundusz Zakonny: Ziemia, na której kościół i klasztor zabudowane, tudzież pod ogrodami, wogóle morgów 4 pr. 2. Z Zapisu Fundatorów annuata z Lubieszowa dostarczająca się następna: w gotowym groszu - r. s. 127 k. 50. Żyta korcy 20 - Pszenicy 8, Jęczmienia 20, Gryki 10, Owsa 20, Siemienia lnianego i konopnego 6, Grochu 5. - Jałowic sztuk 4 - Serów kop 4. - Soli beczek 4 - Masła fasek 4 - Łoju pudów 4 - Wódki garncy 25. - Kur sztuk 120. - Jaj kop 10. - Grzybów kop 16. - Miodu prasnego do sycenia garncy 36. Płótna półsetków 13 (każdy po łokci 60). Co wszystko zliczywszy na grosz gotowy wyniesie wogóle corocznie r. s. 359. — Obowiązki: Reguła Kapucynów żadnych szczególnych nie przyjmuje obligacji: tu odprawiają się tylko 2 msze św. co tydzień, za fundatorów i dobrodziejów żywych i umarłych. - Klasztor ten w r. 1833^m uległ rzetelnej kassacie; kościół pozostał w zawiadywaniu familji fundatorskiej, w którym czasami msza ś. za ich staraniem odprawia się. W tymże miasteczku położony jest

kościół parafialny; pod administracyą Zgromadzenia Xx. Pijarów i to ułatwia rzecznośc odprawiania nabożeństwa w opuszczonej Świątyni Pańskiej po Kapucynach.

XI

Panny Zakonne reguły Św. Franciszka (Bernardynki)

Płeć niewieścia, którą Św. Augustyn szczególniej pobożną nazywa, nie dała się wyprzedzić najgorliwszym mężom chrześciańskim; z nimi spólnie prześladowania i najsroższe wytrzymała męczeństwa, z nimi gardziła śmiercią, śpiesząc do wiekuistej Ojczyzny, którą im Boski Odkupiciel przygotował. - Instytuty ostrego mniszków żywota, przez śś. Patryarchów podane i w reguły zakonne zamienione - również skutecznie na ich działały. Obok klasztorów męskich wznosiły się Dziewicze za przewodnictwem śś. Wdów i Panien, często żon i córek potężnych monarchów, które mniszemu poświęciwszy się żywotowi, w cichości, ubóstwie i posłuszeństwie przebożnym swoim, grubą obleczone kapicą, w ciasnych klasztoru murach, przepędzały wiek cały na modlitwie, postach, umartwieniach zmysłów, ćwiczeniu się w naukach chrześciańskich i pracy rzecznej stanowi ułaściwej, sierot płci swojej, opatrywaniu chorych, okaleczonych i nędzarzy, oraz innych, temu podobnych zatrudnieniach, jedynie z miłości Boga i dla użytku bliźnich podejmowanych. - Z liczby tych pobożnych niewiast była Matka Zakonna Klara Sta, pierwsza założycielka Mniszek reguły Św. O. Franciszka. - Dzieliły się one, podobnie do męskich zgromadzeń, na Franciszkanki i Bernardynki. - Ich klasztory, rozszerzając się po krajach Chrześciańskich, z kolei powstały i na Słowiańskich Ziemiach. W rozdziale Dyecezyi na Litwie i Rusi, jeden tylko Klasztor Panien Bernardynek znalazł się w Mińskiej i ten szczegółowo opiszemy.

42

Zakonnice Bernardynki w mieście Mińsku.

Aleksander Słuszko Wojewoda Trocki, Starosta Homelski, ufundowawszy z muru kościół i klasztor dla Wielebnych Panien Bernardynek w Mieście Mińsku, za aprobatą Abrahama Wojny, Biskupa

Wileńskiego

Wileńskiego; na utrzymanie tychże zakonnic, majętność swoją dziedziczną Hatów zwaną, w Województwie i powiecie Mińskim położenie mającą, Zapisem 1642° roku datowanym, wieczyście temuż klasztorowi nadał. Kościół murowany, nakładem tegoż fundatora razem z klasztorem z tegoż materjału był wzniesiony - Konsekracja Świątyni pod tytułem Narodzenia N.P. Maryi odbyta się w roku 1687 przez Mikołaja Słupskiego, Biskupa Gracyanopolitańskiego, Sufragana Białoruskiego Archidyakona Katedry Wileńskiej. Wewnątrz mieści Ołtarzy 7, murowanych, gipsaturą ozdobionych; w Wielkim obraz N. Maryi Panny z dzieciątkiem Jezus szatą srebrną i koronami złocistemi ozdobiony. - W bokowych ołtarzach niektóre obrazy podobnież ze srebra mają ozdoby - Zakrystja: w naczynie obrzędowe ze srebra, apparata i dalsze pongdki dostatnio opatrzona. — Klasztor o jednym piętrze, bokiem jednym do kościoła przytykający, we 3 linje wystawiony; zawiera cel zakonnych 20 - Refektarz i dalsze do wygód i składów oddziały, za nim rozciąga się murowana obszerna oficyna o piętrze, przez Zgromadzenie klasztorne nie zajęta, ale wydzierżawiana, czyniła dochodu rocznego r. s. 400. - Obszar ziemi zajętej pod zabudowania, dziedzińce i ogródek kwiatowy, wyniósł morgów 2, pręcików 24. — Zgromadzenie Zakonne składało się w czasie Wizyty z Zakonnic Profesek 20, Tercyapek 2 - Probantka 1. Aspirantka 1. Ubogich sierot, na wychowaniu z funduszu klasztornego było 14. Weteranek świeckich również z funduszu utrzymywanych 6. - służących szlachcianek 11. Dziewek wieśniaczek 10. Mężczyzn do posługi kościelnej i parobków folwarcznych 14. — Bibljoteka klasztorna szczupła, składająca się z dzieł do powołania zakonnego właściwych - wogóle tomów 75. — Fundusz Ziemny przez wyżej wzmienionego Słuszki Wojewody Trockiego nadany: składała majętność Hatów zwana, o wiorst 18 od Mińska odległa, z folwarkiem osobnym Serafinów przezwanym; do nich należało wsi 4 - w nich dymów włościańskich ciągłych 106 - Dusz męzkich do ostatniej rewizyi zapisanych 365. Ziemi wogóle włók 109 morgów 9. - Karczem 5. - Młynów 2. - Summ funduszowych i legacyjnych klasztor nie ma: oprócz z posagów Panien wstępujących do Zakonu, szczupły kapitał na hipotekach obywatelskich lokowany, wynoszący wogóle r. s. 1400 kop. 90. —

Dochód roczny na życie wykazany wynosił r. s. 1940 k. 91½. Obowiązkowe z funduszu nabożeństwo było następne: za duszę Krystyny w każdy poniedziałek msza św. czytana 1 i w kwartał śpiewana 1. - Za fundatorów w każdym miesiącu msza śpiewana 1. - Klasztor Panien Bernardynek Mińskich, przy nowem urządzeniu klass i funduszów duchownych policzony do zasztatnych; na przeznaczoną liczbę osób Skarb corocznie dla każdej wypłaca po rubli sr. 40 - wyznacza pewną ilość ziemi i daje czeladź z włościan.

XI.

Zakon z góry Karmelu (Karmelici)

O początkach i postępie tego Zakonu wypisujemy dosłownie wiadomość z Pamiętnika Religijno-Moralnego, tylekroć wspomnianego. -

„Podług Pisarzy tego Zakonu, Patryarchą Karmelitów jest Ś. Eljasz Prorok; spółbracią zaś, - liczni mężowie starozakonni - A z Nowego Zakonu - Św. Jan Chrzciciel, Chrystus Pan nawet, niektórzy Apostołowie i cały poczet świętych pierwotnego kościoła, w Palestynie lub koło niej żyjących. - Między siostrami: celną i najdostojniejszą uwielbiają Najśw. Maryę Pannę. - Zapewniają: że gdy się pomnożyła ich liczba, napisał dla nich regułę Jan Patryarcha Jerozolimski około roku 400. i że tak mieszkając w bliskości domku, gdzie Matka Boska przepędzała pierwiastki życia swego, z tąd nazwani Fratres S. Mariae de monte Carmelo. - W tym stanie przetrwali oni aż do wieku XII, w którym około 1171 roku, ścisłe im reguły przepisał Albert Patryarcha Jerozolimski. - Potwierdzeni przez Papieżów: Aleksandra III roku 1180, Inocentego III roku 1199 i Honoryusza III roku 1216. - To pewna; że około roku 1185, gdy Bertold rodem z Kalabrji z towarzyszami swymi, osiadł na górze Karmelu, między rozwalinami tam znalezionego klasztoru, które naprawiono - pomieniony Albert Patryarcha przepisał im porządek życia, co potem zatwierdził wzmiankowany Papież Honoryusz. Surowość przepisu pierwotnego zwolnił Inocenty IV roku 1247. - Gdy upadło Jerozolimskie Królestwo, a Palestyna od Krzyżaków opuszczoną została, przenieśli się i Zakonnicy na zachód. - W roku 1436[m] za Eugeniusza IV nastąpiło powtórne złagodzenie reguły." - „W naszym kraju: osiedli w Krakowie na Piasku, sprowadzeni w roku 1395[m] od Króla Władysława Jagiełły...... w Warszawie... i t. d.

Autor artykułu

Autor artykułu tego, w Pamiętniku Religijno-Moralnym ogłoszonego, opuścił klasztory O.O. Karmelitów na Litwie i Ukrainie. A ile w pamięci pozostało wymienimy. - W Wilnie: przy Kościele W.W. Świętych, w Zaświrzu: teraz w Powiecie Święciański nazwanym - W Chwałojniach: w powiecie Upickim, gdzie utrzymywał Szkołę Powiatową o 4ch klassach. - w Białyniczach na Białej Rusi: tu kościół ich wsławiony cudownym obrazem Najświętszej Maryi Panny. - Wszystkie tu wymienione klasztory O.O. Karmelitów są za przedziałami Dyecezyi Mińskiej; zakonnicy, trzymając się dawnej reguły swojej, dostali u nas przydomek trzewiczkowych x) dla różnicy od Bosych, tegoż zakonu Reformatów, o których wiadomości, poczerpnięte z tylekroć wymienionego Pamiętnika Religijno-Moralnego, umieszczamy. -

XII

Karmelici Bosi

„Święta Teressa, Hiszpanka rodem, mniszka Zakonu Karmelitańskiego, użalona nad zepsuciem jakiemu ulegały osoby jej zgromadzenia, dla zaprowadzenia należytej karności: odświeżyła reguły przepisane przez Alberta Patryarchę Jerozolimskiego a potwierdzone przez Honoryusza III, dodawszy do nich nowe prawidła. - Dopomagali jej w tak pobożnej pracy bracia zakonni, O.O. Antoni od Jezusa i św. Jan od Krzyża. - Przyjął i zatwierdził reformę O.Ś. Pius IV. - Chodzą boso - Przestając na samym nabiale i rybach, od mięsa się wstrzymują." - „Pierwszy, który z Polaków został Karmelitą bosym w Rzymie 1603 roku, był Andrzej (na chrzcie Stanisław) Brzechwa. - Drugi po nim, tamże, Michał Bartłomiej Burewski. - Ten w Rzymie uczył swoich filozofji i Teologii. - Gdy Zygmunt III sprowadził z Rzymu tych zakonników do Polski, około roku 1610, za staraniem Beaty Konstancyi Myszkowskiej, która i Karmelitanki przyzwała z Niderlandów, powrócił i on do kraju. Po wielu usługach zakonnych i publicznych umarł w Krakowie 1641 roku." „W kraju Polskim fundowani byli: w Krakowie przy kościele św. Michała i Józefa, przed rokiem 1611 z jałmużn i składek, staraniem Andrzeja Brzechwy, o którym wyżej. Tamże na Strzelnicy r. 1605 na prośbę Bernarda Maciejowskiego

x) zapewne ma być: „Karmelitów"

Biskupa zostali, nie mogąc dla wojny przedrzeć się do Persyi, dokąd ich wysłał Klemens VIII na opowiadanie Ewangelii. W Wiśniczu od Stanisława Lubomirskiego, ex voto, za zwycięstwo pod Chocimiem...... w Warszawie na Krakowskiem przedmieściu, od Radziwiłłów.------ w Przemyślu staraniem nie raz pomienionego Andrzeja Brzechwy: tu roku 1632 zabity od Tatarów O. Makary Demezki, stawający w obronie miasta.-. na Litwie i Rusi: w Wilnie przy Ostrej Bramie (sławnej cudownym obrazem N. Maryi P., patronki miasta) od Eustachego Wołłowicza, Biskupa Wileńskiego- tamże na przedmieściu Śniepiszkach przy kościele S. Teresy.- w Kamieńcu Podolskim - w Grodnie - w Głębokiem przez Józefa Korsaka Wojewody Mścisławskiego". Dodać jeszcze należy klasztory opuszczone przez autora - w Gudopajach - w Starym Miadziole - w Pińsku - w Mińsku. — Do składu Dyecezyi Mińskiej weszły cztery klasztory tych Zakonników, i te szczegółowo opiszemy.

43

Klasztor O.O. Karmelitów bosych w Głębokiem.

Józef Korsak Wojewoda Mścisławski (+1645) dziedzic dóbr wielkich, F schodząc bezżenny z tego świata, majętności swe ziemne na dwa pobożne fundusze rozdzielił: z tych jeden dla O.O. Karmelitów ścisłej reguły, czyli bosych, w miasteczku swem Głębokiem osadzając; drugi dla O.O. Bazylianów w obok z Głębokiem leżącej majętności Berezweczu fundując nadał.- Fundusz dla O.O. Karmelitów 1639° roku Listopada 26° dnia datowany, lubo ani w autentyku, ani w urzędowych wypisach przez Wizytatora od Metropolity zesłanego widzianym nie był, ani warunki jego z pewnością wykryć nie zdołano; z tego wszakże, co O.O. oprócz utrzymania zakonników swoich i potrzeb miejscowych, dla publicznego młodzi wychowania i wsparcia ubóstwa ciągle czynili, szlachetny i obywatelski zamiar fundatora jasno się wykrywa.— Fundusz ten ziemny składał się z miasteczka Głębokiego (graniczącego małą rzeczką z tegoż nazwania Książąt Radziwiłłów miasteczkiem, a dawniej rozdzielającą Województwo Wileńskie od Połockiego). Do tej głównej O.O. Karmelitów posady należało folwarków kreszencyjnych 11.

F zowiących się mianowicie: Głębokie, - Zastawie, - Ambrosewicze - Korolewicze - Woronowo - Świtło, - Predoty - Wołłorowicze - Janki - Hniezdziłów - i Kruki. Położenie mają we trzech powiatach - Wilejskim, Dziśnieńskim i Borysowskim. - F

Wsi im podległych 67, w nich dymów 770. Dusz męskich do ostatniej rewizyi podanych 2533. Ziemi wogóle ałók 760 morgów 21, prę: 150 - Karczem 18. Młynów wodnych, deptaków i wietrznych 14. Dochodu corocznego z propinacyi, czynszów i t.d. r. s. 3160 k. 44. Fundusz summowny: a) ze zbioru klasztornego na rozmaitych lokacyach r. s. 7836 k. 70. b) z legacyi Michała Tyszkiewicza r. sr. 558. Z tych funduszów dochodu rocznego wykazano: r. s. 12785 k. 8. Kościół murowany figury Krzyżowej, z dwoma Kaplicami, z Zakrystjami letnią, zimową i Skarbcem. Z frontu malowany i ozdobiony dwoma niewielkiego rozmiaru i nieszczególnego dłóta statuami św. Jana od Krzyża i S. Teresy. - Długi arszynów 72, szeroki arszynów 33, wysoki razem z naczelnemi wieżami arszynów 75. Te są z muru, blachą pokryte, na jednej zawieszono zegar. Nad tylną ścianą kościoła drugie dwie wieże drewniane, równej wyniosłości z pierwszemi, blachą ociągnięte. W kościele posadzka marmurowa, w Kaplicach z cegły. Nad oknami górnemi okrąża wnętrze kościoła galerya żelazna w desenie wyrabiana. Plac kościelny murem okolony z bramą murowaną, nad którą dzwon Św. Barbary nazwany; dzwonią weń w chwilach konania zakonnika. Na ścieżce brukowanej od bramy do kościoła wiodącej Kamień marmurowy biały arszynów 2½ długi, jeden arszyn szeroki, z napisem „Tu leży grzesznik i prosi o trzy Zdrowaś Marya"; podług podania pokrywa on zwłoki fundatora. W kościele jest ołtarzy 5. Wszystkie z drzewa, snycerszczyzną, pozłoty i malowaniem ozdobione. Ołtarz wielki: w górnej jego części, za chórem zakonnym, Obraz P. Maryi Szkaplernej szatą metallową obleczony: niżej, gdzie się Najświętsza ofiara spełnia, nad Ciborium, figura Ukrzyżowanego Zbawiciela - wyżej wzmieniony Obraz, umieszczony u sklepienia kościelnego, Maryi Panny, z mensą ołtarzową, otoczoną kratą żelazną. Wejście do niego jest z chóru letniego; przy nim msza ś. odprawiać się może. W bocznych ołtarzach Obrazy szatami i innemi z kruszców ozdobami okryte. Między niemi szczególniejsze uczczenie odbiera Obraz N. Maryi P., pod Górną tu zwanej, z przyczyny położenia ołtarza; słynie on szczególniejszemi łaskami, jakich wierni od tej Matki

miłosierdzia doznają. Chór obszerny muzyczny z organami. W czasach lepszych OO. utrzymywali liczną kościelną muzykę. Na ścianach kościoła rozwieszone są Obrazy św. Pańskich i dwa fundatora tego klasztoru.- Świątynia ta pod tytułem Wniebowzięcia N. Maryi Panny konsekrowana była w roku 1735, lipca 3 dnia, przez Jerzego Ancutę Biskupa Antepatreńskiego Suffragana Wileńskiego. Zakrystja odpowiada dostatniemu funduszowi: samego srebra w naczyniach kościelnych i ozdobach ołtarzowych - wizytator znalazł funtów 69 łotów 23½. - Innych metallów, apparatów bogatych i rozmaitych sprzętów jest wielka obfitość.- Cmentarz Zakonny, za miasteczkiem na wzgórzu Kopciówka zwanym położony i ma w środku obwodu, parkanem okolonego, piękny murowany Kościołek Architektury Rzymskiej, za przełożeństwa O. Mikołaja Budnego 1805 roku wystawiony; pobłogosławiony 11 maja tegoż roku przez ówczesnego Biskupa Mińskiego Jakuba Dederko pod wezwaniem św. Eljasza Proroka - w wielkim Ołtarzu statua Chrystusa Pana siedzącego w koronie cierniowej, mnogiemi wotami za doznane łaski okryta; - bocznych ołtarzy 4 - na chorach organ o 8iu głosach; ściany ozdabiają obrazy św. Pańskich. Kaplice Rzymskiego obrządku: znajdują się przy folwarkach funduszowych, mianowicie: w Łostowicy, Przedołach, Wołborowiczach i Jankach; wszystkie ołtarzami i sprzętami piękłożemi opatrzone. Cerkwie Greckiego obrządku parafialne znajdują się na ziemiach funduszowych klasztornych: do kollacji jego należne 4 - w Świle z filją Przedolską - przy wsi Kowałach - w Wołborowiczach - w Hnieździłowie z filją w Kratach. Bractwa do kościoła OO. Karmelitów wprowadzone, są następne: 1° N. P. Maryi Szkaplernej, z ustaw Zakonnych - wprowadzone za dozwoleniem Jerzego Tyszkiewicza Biskupa Wileńskiego 1653° roku listopada 17 dnia - 2° Św. Józefa na mocy Breve O. S. Klemensa IX r. 1669 maja 22 datowanego, a 1670 maja 29 przez Władzę Dyecezalną przyjętego. 3° Św. Barbary: na fundamencie Breve O. S. Benedykta XIV 1749° roku datowanego, a 1750° lutego 11 przez Biskupa Wileńskiego Michała Zienkowicza do wykonania zaleconego. Bractwa takowe mają własne naczynia i apparaty kościelne, tudzież porządki do uroczystych Processyi.—

Szpital: Fundator Józef Korsak fundamentowym rozporządzeniem, 1642° r. maja 2° datowanem, zobowiązał OO. Karmelitów Głębockich do ciągłego utrzymywania w Szpitalu, żywienia i odziewania 12^tu ubogich, aby ci za duszę jego Majestat Boski błagali. - W czasie wizyty Metropolitalnej, 1830° roku odbywanej, mieszkało w domu obszernym szpitalnym z muru wystawionym, 3^ch starców i 9 staruszek, pobierających wszelkie dostarczenie z klasztoru. - Klasztor o jednym piętrze we cztery linje murowany, tylną ścianą z frontem Kościoła łączący się; obszerny ten prostokąt korytarzami wewnętrznemi połączony, na górze i na dole ma wygodne mieszkania, kilkudziesiąt pomieścić zdolne i osobne appartamenta obszerne i pięknie przybrane, pamiętne pobytem w 1812 roku Cesarza Francuzów Napoleona - w tym gmachu mieszczą się składy naukowe i inne korzyści publiczną przynoszące, o których tu pokrótce nadmienimy. - Biblioteka składa się z dzieł, rozmaitych przedmiotów, mianowicie: Pisma Św. Ksiąg 25 - Ojców św. 73 - Ekspozytorów 115 - Kanonistów 71 - Kontrowersistów 65 - Moralistów 176 - Scholastyków 129 - Kaznodziejów 223 - Historyków 113 - Duchownych 375 - Polityków 113 - Poetów 52 - Autorów Zakonu Karmelitańskiego 438 - Medycznych 29 - Selecti 198 - Voluminów Praw 30. - W rozmaitych przedmiotach 290 - w języku włoskim ksiąg różnej treści 27. Broszur i pism ulotnych 181. Wogóle tomów 2621. - Ochraniając OO. całość Biblioteki swojej przed ciekawymi i tamując do niej przystępu dla obcych, na czele spisu Biblioteki Wizytatorowi podanego zamieścili wypis z Bulli O. Św. Innocentego XII, 1697 roku Listopada 28 datowanej, zabraniającej użyczania Ksiąg ze składów klasztornych. - Gabinet w osóbnej sali umieszczony: składał się z kilku narzędzi do doświadczeń fizycznych, Wolty galwanicznej, niewielkiego zbioru minerałów, kilku obrazów olejnych Włoskiego pędzla, Sztychów Włoskich różnych mistrzów lakierem powleczonych i innych drobniejszych szczegółów starannie zbieranych, z widocznym zamiarem pomnażania rzeczy godnych zachowania. Zbiór Estampów: w księgach oprawnych rozdzielony porządnie - Tekst nadto kilka starożytnych i nowszych Atlasów,

mapp Geograficznych - Spis Estampów, w 17^u^ księgach oprawnych, zawierających się, zawiera 1655 sztychów i osobno pojedynczo zachowanych sztuk 5. — Apteka publiczna z dozwolenia Cesarskiego Wileńskiego Uniwersytetu utrzymywana mieści się w murach klasztoru zaraz od wejścia ze cmentarza i zajmuje na skład lekarstw, chemiczne preparata i mieszkanie Prowizora pokojów porządnych 5, w których, jako za oddziałem klasztoru leżących, Ojcowie ugaszczają czasem domy, przybywające na znaczniejsze uroczystości. Prowizor opatrzony odpowiednim do powołania swego stopniem uczonym, zakład ten w należytym utrzymuje porządku. Oprócz tego O.O. nie mało sobie w okolicy przysługi przez ciągłe miejscowego lekarza pensjonowanie, który stopniami akademickiemi upoważniony jako Doktor medycyny i Chirurgii, nie tylko opiekuje się zdrowiem Zakonników i ich włościan, lecz nadto w okolicy ludnej i od miasta powiatowego mil 10 odległej praktyki swoją pomoc cierpiącym sąsiadom czyni. - Konwikt funduszowy na 12^u^ uczniów szlachty, niegdyś z imienia Korsaków, za przełożeństwa O. Mikołaja Budnego założony, a raczej odnowiony, jako z naznaczenia fundatora być powinny; w czasie Wizyty Metropolitalnej utrzymywał się w liczbie wyznaczonej przy szkole powiatowej Berezweckiej przez O.O. Bazylianów utrzymywanej; miał własnego dozorcę domowego, mieszkanie i wszelkie opatrzenie z nakładu Klasztoru Głębockiego; mieścił się w osobnym domu na ten cel przez O.O. Karmelitów w Berezweczu wybudowanym. Później za wolą rządu Konwikt przeniesiono do Szkoły Dynaburskiej, a O.O. Zakonni wypłacali corocznie z dochodów swoich naznaczoną ilość gotowego grosza na jego utrzymanie. Szkoła parafialna utrzymywała się bez obowiązku, z gorliwości O.O. Karmelitów o publiczną korzyść. W klasztorze było zawsze kilku synów ubogich rodziców biorących początkowe nauki od wyznaczonego na to ze zgromadzenia Zakonnika. W roku zaś 1829^m^ ówczesny Przeor klasztoru, O. Adalbert Pszycki, takowy zakład na użyteczniejszej stawiąc stopie, za dozwoleniem Zwierzchności swojej zaprowadził Szkołę metody Lankastra, wyznaczył dla niej dom osobny w obwodzie klasztornym położony, przygotowszy

obowiązek utrzymywać z dochodów funduszowych Nauczyciela i uczniów 15, o czem zwierzchność szkolną zapewniono i jej potwierdzenie uzyskano. - Budowle za obwodem klasztornym położone: oprócz rozlicznego zabudowania do wygody i potrzeb miejscowych, były nadto porządne i obszerne domy: z tych jeden zamieszkiwał ciągle utrzymywany Medyk; w drugim założona rękodzielnia sukna grubego o trzech gatunkach na odzienie sług klasztornych, czeladzi, rzemieślników i ubogich w Szpitalu. Zgromadzenie Zakonne: składało się z kapłanów 10 liczą z Przeorem i Emerytami - Braci Chorystów Professów 8, Nowicjuszów 7. Brat Donatus Profes 1. Braci Nowicjuszów 6. Wogóle Zakonników osób 32 - Fundator zobowiązał O.O. Karmelitów do utrzymywania w Głębokiem 12ª Zakonników, lecz ich liczba zawsze większa była, gdyż tu odbywają się Studia Filozofji, na które klerycy zgromadzają się. Słudzy Klasztorni, Rzemieślnicy, Czeladź. - Zakrystyanów 3. Organista z dwoma pomocnikami 3, Kuchary 5. Piekary 3. Krawców 3. Szewców 3. Stolarzów 3. Kowalów 3. Ogrodników 2. W Rękodzielni Sukiennej osób 18. Cyrulików 3. Furmanów 3. Parobków 7. Rybaków 5. Chłopców 2. Strycharz 1. Mularz 1. Wogóle osób 69. — Obowiązki funduszowe: a) za duszę Fundatora mszy św. czytanych w każdym roku 1334. Śpiewanych 21. Aniwersarz 1. Nadto każdy mieszkający w tym klasztorze kapłan po jednej mszy św. corok za fundatora odprawić obowiązany. Msze św. czytane legacyjne w każdym roku odprawić się powinny: b) Za duszę Elżbiety Gwalbertówny 24 - c) Michała Tyszkiewicza 156. - d) Katarzyny Podbipiętówny 14 i aniwersarz 1. - e) Konstancyi Korsakowej 52. - f) Kazimierza Złotkowskiego 12, - g) Anny Szpilewskiej 87, - h) Andrzeja Rudominy 1, - i) Jana i Joanna Korsaków 72 i aniwersarz 1, - k) Teressę Chełchowską 14 i aniwersarz 1, - l) Mikołaja Chmielnickiego 24 i aniwersarz 1, - m) Józefa Kubiajty 14 i aniwersarz 1, - n) Remigiusza Sielickiego 73 i aniwersarz 1, - o) Bazylego i Marjanny Korsaków 72 i aniwersarz 1, - p) Albertynę Platerówną 48, - r) Remigiusza i Franciszkę Korsaków 48 i aniwersarz 1, - s) Rozalię Kostrowicką 12 i aniwersarz 1, - t) Antoniego i Krystynę Dubrowskich 12, - u) Ignacego Oleskaszewskiego 48. - Wogóle przez ciąg roku

jednego Mszy św. czytanych 2126. Śpiewanych 22 i Aniwersarzy za zmarłych 10. - Przy nowem rozporządzeniu duchowieństwa i ich funduszów Klasztor Głębocki zapisany do liczby Zaetatowych i Skarb wypłaca na przeznaczoną liczbę kapłanów, corocznie na osobę r. s. 40, wydzielił na użytek klasztorny ziemię i dostarcza czeladzi z włościan.

44

Klasztor O.O. Karmelitów Bosych w Pińsku. Szymon Osowski, Landwójt Magdeburgii Pińskiej, w roku 1734[go] maja 6 dnia wystawił w mieście Pińsku kościół drewniany, blisko klasztoru O.O. Franciszkanów położony, za Indultem władzy Dyecezalnej tegoż roku Września 29 dnia pod tytułem Św. Królewica Kazimierza poświęcony; przy nim fundował O.O. Karmelitów Bosych. - Kościół długi łokci 30, szeroki 18, facyatą i dwoma wieżami ozdobiony; w czasie Wizyty Metropolitalnej, dla zaniedbanego opatrzenia, na podporach zawisły, ledwo był w stanie odprawiania w nim nabożeństwa. Wewnątrz mieścił ołtarzy drewnianych, pozłotą i farbami ozdobionych 5. W wielkim obraz N. Maryi Szkaplernej, szatą metallową okryty. Zakrystya: w srebro, apparata i dalsze potrzebne sprzęty przyzwoicie opatrzona. Klasztor murowany bez piętra z jednym korytarzem, długi łokci 30, szeroki 18, pod nim sklep również z muru. - Dalsze zabudowania potrzebie miejscowej odpowiadają. - Zgromadzenie Zakonne: składało się w czasie Wizyty z 2ch Kapłanów. - Biblijoteka Klasztorna liczyła tomów 189. Fundusz ziemny z nadania fundatora Ossowskiego: pod budowlami i ogrodami morgów 5; osobno odległe za miastem o wiorstę 1 - morgów 7. Fundusz Summowny - Wizytator nie wspomniał osób takowy fundusz nadających, a tych liczba niemała, jak widać z obligacyi, być musiała. Wyliczył tylko wogóle kapitału pewnego r. s. 5128 k. 50. Niepewnego u Adama Szyrmy i na Kahale Pińskim r. s. 6150. Obowiązki z funduszu i Legacyi: a) za fundatora Osowskiego corocznie mszy św. czytanych 48, - b) Za Daniela Owsianego 96, - c) Za kniazia Stanisława Szujskiego 192, - d) Za Pawła Szyrmę 24, - e) Za Józefa Hołowkę 48, - f) Za Andrzeja Kuczewskiego 12, - g) Za Teodorę Krasicką 12, - h) Za Jana Rychterskiego 1, - i) Za Ludwika Oreszkę 12, - k) Za Eufrozynę Komińską 2, - l) Za Magdalenę Korzeniewską 1, - m) Za dusze Wszystkich Zmarłych 2, - Wogóle mszy św. czytanych corok 450.

Klasztor O.O. Karmelitów Pińskich w 1833^{im} roku uległ kasacie; kościół i zabudowania zostały pod rozporządzeniem rządowem.

45

Klasztor O.O. Karmelitów Bosych w Starym Miadziole.

Antoni Koszczyc, Starosta Łazycki, dziedzic majętności starego Miadzioła, fundował Zakonników Karmelitów bosych w miasteczku tegoż nazwiska, znaczny ponosząc nakład na wymurowanie ozdobnej ku czci Boga Świątyni, Klasztoru, Drogi Krzyżowej Zbawiciela, kaplicami i bramami oznaczonej, nakoniec uposażenie Zakonników wieczystym ziemnym i summownym funduszem. - Aby miejscu temu więcej jeszcze przyczynić pobożnej okazałości i, jeśli rzec można, świętości, dokładał usilnego starania w Rzymie do sprowadzenia wielu Relikwii św. Męczenników, a szczególniej znaczniejszych szczątków kości męczenników śś. Justyna, Justyny i Placydy. Bóg błogosławieństwem swojem i łaskami szczególniejszemi za przyczyną męczennika swego Justyna wyraźnie odznaczył to miejsce. - Kilkakrotnie w każdym roku tłumy pobożnego ludu gromadziły się do Miadzioła, znajdując tu u podnóża Ołtarzy Pańskich ulgę w strapieniach, zdrowie w niemocach i inne dobrodziejstwa, o jakie żebrząc przybywali; a sława cudownego Miadzioła szeroko zalegała obszary kraju naszego i odleglejsze nawet strony. Kościół murowany figury równobocznej w porządku Architektury Rzymskiej, na sklepach równie obszernych jak cała Świątynia wystawiony, ośmiokątną, wspaniałą kopułą nakryty; ma w każdej ścianie jednostajną długość po łokci 24, wysokości oprócz kopuły, łokci 28. Dach kościoła gontą pod pokost malowaną, a kopuła blachą miedzianą pobite. Wielki Ołtarz z muru; piękna nader Figura Ukrzyżowanego Zbawiciela w framudze amarantowym aksamitem okrytej, wznosi się w górnej jego części; u nóg Chrystusa Pana ozdobna kryształowa w oprawie ze srebra trumna zawiera drogie szczątki Św. Męczennika Justyna, w Rycerskie Rzymskie szaty obleczone - pod nim jaśnieją bogaty Relikwiarz z cząstką kości tegoż Świętego, Korona, mnogie wota i inne ozdoby. Ołtarz ten szczególniej się odznacza nie małą liczbą relikwiarzy z kośćmi Świętych Pańskich, wyjednanych w Rzymie przez fundatora.

Bokowych ołtarzy jest 6, wszystkie dla szczupłości miejsca na deskach malowane, nie odpowiadają okazałości Wielkiego ołtarza i samej świątyni. Konsekracya tego kościoła nastąpiła w roku 1754^m^ Sierpnia 15 dnia przez Alexandra Horaina Biskupa Kijowskiego. - <u>Zakrystya</u>: w naczynia srebrne do św. obrzędów potrzebne, relikwiarze, wota i inne sprzęty bogato opatrzona, liczyła wogóle sztuk rozmaitych srebrnych 134, ważących funtów 38, łotów 23. Apparata i dalsze porządki podobnież w znacznej ilości znajdowały się.

<u>Uroczystoście</u>: z licznem nader zgromadzeniem pobożnego, ze stron odległych napływającego ludu, obchodzą się w tym kościele szczególniej: a) Rocznica Konsekracyi jego dnia 15 Sierpnia; - Św. Jana Chrzciciela - Justyna - Wawrzyńca - Symona Judy - P. Maryi Gromnicznej i Szkaplernej - Do nadto dni szczególniejszemi odpustami temu miejscu od Stolicy Apostolskiej nadanemi uświęcone; mianowicie: W dzień Maryi P. Szkaplernej, w drugie Święto Bożego Narodzenia, Wielkiej Nocy i Zielonych Świątek - daje się wiernemu ludowi Rozgrzeszenie Papieskie - z nadania Przywilejów Ojców Świętych dla Zakonu Karmelitańskiego szczególnych, mianowicie Klemensa XIII w latach 1767 maja 12° i 1768° lutego 13 datowanych. <u>Kalwarya</u>: czyli drogi Krzyżowe męki Zbawiciela naszego są w liczbie zupełnej i w tym samym rozmiarze odległości jako jest w Jerozolimie. - Osobne kaplice z Obrazami malowanemi lub rznętemi z drzewa przypominają rodzaj obelg i męczarni, jakich doświadczał Pan Chrystus wleczony po tej drodze na górę Kalwaryi. Kapliczek tych różnego kształtu z drzewa na podmurowaniach porządnie zbudowanych, rozstawionych pod miarą po polach, około Kościoła i na Rynku miasteczka, było 21, osobny bram i przysionków 8 - W Wielki Piątek, w Zielone święta, a latem prawie w każdy piątek lud pobożny licznie zgromadzający się, za przewodnictwem Kapłana, obchodzi stacye; stosowne śpiewy i modlitwy dopomagają do należytego uczczenia tajemnicy Odkupienia świata. - <u>Bractwa</u>: w tym kościele były następne: P. Maryi Szkaplernej, za Indultem O. Św. Benedykta XIV w roku 1752 Września 4 wydanym - Niepokalanego Poczęcia Maryi P. przez tegoż Papieża i w tejże dacie dozwolone - Św. Józefa: za Indultem Klemensa XIV w roku 1767^m^ wydanym - Św. Justyna przez tegoż O. Św. roku 1773 kwietnia 5 nadane - Szczęśliwej śmierci: w jednej

że dacie i przez tegoż Papieża dozwolone. Szkółka Parafjalna, nie mająca osobnego funduszu, utrzymywaną była z gorliwości O.O. przez wyznaczonego z ich zgromadzenia nauczyciela: w czasie wizyty liczyła uczniów 5. Klasztor murowany o jednym piętrze, może pomieścić kilkunastu zakonników, są oprócz tego rozmaite składy, sklepy, a nadto budowle osobne do potrzeb gospodarskich. - Zgromadzenie Zakonne składało się w czasie wizyty 1830 roku odbywanej z kapłanów 6. Biblioteka klasztorna po większej części z przedmiotów duchownych złożona liczyła tomów 423. - Przy tym kościele był osobny fundusz na Altaryą, dla świeckiego Kapłana; opisanie jego znajduje się w części I niniejszych Wiadomości. - O.O. Karmelici utrzymywali Administracyą parafii w czasach niedawnych do ich Kościoła oddzieloną, tej ludność wyznania Rzymsko-katolickiego płci obojej wynosiło dusz 865. - Fundusz ziemny Zakonników, nadany przez wyżej wzmienionego Starosty Koszczyca Zapisem 1754° roku kwietnia 24 datowanym, składał się: z dwuch folwarków Justynowa i Białowczyzny, do których należało wsi 4 - w nich dymów włościańskich 15; do ostatniej rewizyi zapisanych dusz męzkich 42. Ziemi wogóle włók 13. morgów 4. Fundusz summowy: z Zapisu fundatora Koszczyca kapitału r. s. 5640 - z rozmaitych legacyi, bez wymienienia legatorów Wizyta zliczyła w jedną summę, wynoszącą r. sr. 5516 k. 60. - Obowiązki z tych zapisów powstałe: Za duszę fundatora Antoniego Koszczyca w każdy poniedziałek, środę, piątek i sobotę po 1ej mszy św. czytanej. - za tegoż: co miesiąc msza św. śpiewana i officium za zmarłych. - Za duszę Heronima Ostrowskiego, co miesiąc msza czytana 1. - Za duszę Tadeusza Nosowskiego, co kwartał msza czytana 1. - Za dusze Jana i Józefa Możejków, w każdym miesiącu mszy św. czytanych 10. - Za duszę Kazimierza Domańskiego co miesiąc mszy takich-że 5. - Za duszę Michała Koszyca tyleż i za duszę drugiego tegoż imienia Koszyca takaż liczba. - Klasztor O.O. Karmelitów Miadziolskich w 1833im zupełnej uległ kassacie. Parafję przyłączono do Kościołów sąsiadujących - kościół i klasztor oddano Zakonnicom Bazyliankom, przeniesionym tu z Mińska. Błogosławione

szczątki Justyna Św. znalazły godne uczczenie w kościele parafialnym Mosarzu, majętności wnuczki fundatora Koszczyca, Barbary z Hrebnickich hrabiny Brzostowskiej.

46

Klasztor O.O. Karmelitów w Mińsku.

Niezwłocznie po ustaleniu się Dyecezyi R. Katolickiej Mińskiej, Pasterz jej, poznając nowo nabytą owczarnię, znalazł Klasztor i Kościół O.O. Karmelitów w Mińsku, zupełnie do ruiny zbliżone bez środków temu zaradzenia i utrzymania się nadal z niewystarczającego funduszu. Szczupła liczba mieszkających tu zakonników, bo podobno dwuch tylko, nie była zdolną zadosyć uczynić duchownym potrzebom wiernych, ci przeto w liczniejszych Zgromadzeniach kapłanów, jakie po Mińskich mieszkały Klasztorach, szukali pomocy religijnej i nielicznie odwiedzali Kościół Karmelitański. Ztąd O.O. żądali usilnie sami opuścić walącą się posadę i przenieść się do Braci swoich liczniejsze zaludniających konwenta. Względny na słuszne żądanie Biskup uwolnił ich od rezydencyi Mińskiej, a natomiast, połączywszy w jedno Karmelitańskie z Franciszkańskiemi fundusze, przeniósł tych ostatnich na posadę O.O. Karmelitanów i ich pieczy kościół i fundusze powierzył. Okoliczność tę szerzej opisaliśmy na uprzednich kartach przy Klasztorze O.O. Franciszkanów Mińskich, tu tylko starać się będziemy wymienić pokarmelitańskie własności, które od Franciszkańskich oddzielić się z Wizyty dały.

Kościół po-Karmelitański przez Michała Wołodkowicza, Starosty Mińskiego około roku 1763 wymurowany, pod tytułem S. Maryi Magdaleny pokutującej poświęcony, nie był zupełnie dokończony i otynkowany zewnątrz - i z tej przyczyny rychło do ruiny się skłaniał. - Długość jego wynosiła łokci 40, szerokość 33, wysokość 21½. Przedzielony wewnątrz filarami utrzymującemi sklepienie. - Pod kościołem sklepy murowane do połowy obwód jego zajmowały. Ołtarzy zawierał 6. Wielki murowany architektonicznie: w nim Figura Ukrzyżowanego Zbawiciela, a wyżej Patronki Kościoła Św. Maryi Magdaleny. W bocznych ~~obrazach~~ ołtarzach obrazy: Maryi P. Szkaplernej, szatą srebrną okryty, św. Józefa, Franciszka, Iwona, P. Maryi Anielskiej, ze srebra

szatą ozdobiony

Mylnie podana wiadomość. Dla Karmelitów nie było tu miejsca, a dla Franciszkanów znalazło się dogodnem. Biskup Dederko, zabrawszy Kościół Franciszkanów, kosztem Karmelitów chciał ich wynadgrodzić. Wydalił Karmelitów, a niedługo potem i sam był pozbawiony biskupstwa i wydalony. — dopisek ołówkiem. —

szatą ozdobiony, Św. Eljana i Św. Tekli. Porządki Zakrystyjne, srebro obrzędowe i inne sprzęty były wystarczające miejscowej potrzebie. - Obligacye coroczne na OO. Karmelitów przez fundatorów włożone były w każdym tygodniu mszy ss. czytanych 104. - W tym kościele utrzymywało się Bractwo Szkaplerza Maryi N. za przywilejem O. Św. Klemensa XI wprowadzone; funduszu osobnego nie miało, lecz ze składek stowarzyszonych osób ozdabiało i oświecało Ołtarze P. Maryi i Św. Józefa, pełniło i posługę w kościele i pomnażało nabożeństwo w Niedzielę i dnie Uroczyste śpiewaniem Koronki Szkaplerza Św. - Klasztor drewniany stary we dwie linje pod węgielnicę załamane zbudowany, jako też dalsze zabudowania podobnież ku starości pochylały się. Biblioteka Klasztorna nader szczupła liczyła tomów 35. — Obok kościoła od ulicy Rakowskiej kamienica o piętrze ze sklepami murowanemi, i dalszemi mieszkaniami z drewa w słupy murowane zarzuconego; dziedziniec jej miał osobne drewniane oparkanienie. Summy funduszowe Karmelitańskie, od których dochodziły procenta: Za wyrokiem Eksdywizyi Samochwałowickiej r. s. 202. Za obligiem Obrąpalskiego 150. - za dekretem Eksdywizorskim Bucewiczim r. s. 857 k. 15. Wogóle r. 1209 k. 5. Zalegające w procentach kapitał na Kahale Mińskim przez wyrok Komissyi Likwidacyjnej przyznany r. s. 1050 - Z testamentu Waszkiewicza z przyczyny abistwa jego spadkobierców r. s. 150. Posiadłości ziemne składają się z niemałej liczby placów w mieście Mińsku i osobnych obrębów za miastem położenie mających. Akt Wizyty zmieszał w jedno z własnościami Franciszkańskiemi, nie poszczególniwszy, co do którego funduszu należało: Zdaje się wszakże, że folwarczek Podkolwaryszki, od Rymaszewskich za summę 3000 Zł. Polsk. zastawą wypuszczony, był Karmelitów. Budowla jego przez obce wojska w 1812 r. zupełnie spalona została, i OO. Karmelici na nowo niektóre budowle odstawili. - Karmelici Mińscy dłużni byli Szpitalowi B.B. Bonifratrów r. s. 900; dług ten ubezpieczenie miał na kamienicy wyżej opisanej; i franciszkanie procent od tej summy do Szpitalu Bonifratrów opłacali. ———

XIII

Bracia Miłosierdzia czyli Bonifratrzy

„Święty Jan Boży (a Deo) Portugalczyk, z ubogiego stanu, przejęty miłością bliźnich, chcąc im nieść ulgę w cierpieniach, z zbieranych przez kwestę pieniędzy założył w Grenadzie ogromny Szpital, na którego usługach skończył życie 1550° roku. Uczniom i pomocnikom swoim żadnej nie przepisał reguły: swój przykład im tylko zostawił. - Gdy przybyli do Rzymu po jałmużny i znaleźli przeciwników, O.S. Paweł V w roku 1572 żebrać im pozwolił, potwierdził Instytut i kazał stosować się do zasad Św. Augustyna - z Reguły powinni nosić habit ciemno-szary i na nim szkaplerz do kolan. Nie święcą się na kapłanów i nie pilnują nauk. Miewają atoli jednego z pomiędzy siebie kapłana dla służby Bożej i Sakramentów ŚŚ. Lecz ten ani należy do posług szpitalnych, ani przełożonym być nie może. Martę nie Maryę naśladując, w ubogich służą Chrystusowi." - /Bononni Ordinn. Religg. Cathol. № 83/ Wypisano z Pamiętnika Religijno-Moralnego./-

„Tych Braci Miłosierdzia przyprowadził z sobą do Polski roku 1612° Sebastyan Montolupi Florentczyk, później od Zygmunta III Indygenatem Polskim zaszczycony. - Umieszczono ich naprzód w Krakowie w Szpitalu przy kościele Św. Urszuli - .... w Warszawie fundowani 1650 roku od Jana Andrzeja Morsztyna Podskarbiego Koronnego ..... W Wilnie między 1631 i 1649m od Abrahama Wojny Biskupa Wileńskiego - w Nowogródku na Litwie od Kazimierza Lwa Sapiehy." i t.d. (z tegoż Pamiętnika wyjęto) —— W przedziały Dyecezyi Mińskiej dostał się tylko jeden Szpital B.B. Miłosierdzia: ten szczegółowo opiszemy.

47

Szpital B.B. Bonifratrów w mieście Mińsku.

W roku 1700m Antoni Teodor Wańkowicz Stolnik i Podstarości Miński, Starosta Pododuciacki, sprowadził do Mińska B.B. Bonifratrów i, fundując ich, nadał ziemią i kapitałem. To uposażenie składało się z placu w mieście Mińsku pod zabudowanie kościoła, Szpitala i dalszych budowli - z folwarczku Kalwaryski, o pół mili od miasta

o pół mili od miasta położonego, i summy rs. 1650. Gdy w roku 1824^m^ z przyczyny niedostatku Zakonników Rochitów, dotąd utrzymujących Szpital w Mińsku, zakład takowy Ukazem Cesarskim skasowany został; cały fundusz po-Rochitański połączono z Bonifratrów i pod ich zawiadowanie oddano. Kościół B.B. Bonifratrów murowany, długi arszynów 28 ½, szeroki 13, wysoki 17 ½, pod tytułem Św. Jana Bożego poświęcony, położony jest na placu Rynkiem starym czyli dolnym zwanym; otoczony budami przekupniów, w miejscu ciasnem i na Świątynię Pańską nader nie właściwem. Wewnątrz mieści ołtarzy 3. W Wielkim Obraz Św. Jana Bożego, w bokowych figura Ukrzyżowanego Chrystusa Pana i Najświętszej Matki Jego. Oba obrazy szatami ze srebra ozdobione. Zakrystya w srebro obrzędowe i dalsze sprzęty dostatecznie opatrzoną była. Klasztor drewniany o jednym piętrze; dolne mieszkania zajęte kramkami przekupniów, na górnem mieszkali Zakonnicy. Kamienica również o piętrze, z drugiej strony Kościoła od ulicy Zybickiej położona; dolne części zajmowały kramki w liczbie 7, na górnem było izb 5 i kuchenka. - Osobne nadto drewniane budowle: Spichlerz - kuchnia z piekarnią - stajnie - wozownie. Dom na Infirmarium, w którym mieścić się mogło wygodnie łóżek 18. Cały ten plac z małym ogródkiem okolony był parkanem z bierwion. - Od strony Klasztoru O.O. Bernardynów, przy ulicy takowy oddzielającej, był plac osobny funduszowy z domem drewnianym, przez Żyda zabudowanym. Zgromadzenie Braci składało się z jednego Kapłana, który był razem Przełożonym, z Wikarego, Zakrystyana, Dozorcy chorych i Infirmarza, Tercyarzy. - Było nadto do posługi klasztornej mężczyzn 3, do Infirmaryi 2. - Chorych przyjętych w Szpitalu dla leczenia Mężczyzn 11, kobiet 5. - W Ukazie Cesarskim, przyłączającym fundusz po-Rochitański do Bonifratrów, oznaczoną została liczba chorych, mających się przyjmować do Szpitala; mianowicie: za opłatą osób 18, na utrzymaniu z funduszu 12. - Lecz z przyczyny nie zabudowania wygodniejszego dla nich pomieszczenia, nie przyjmowano chorych za opłatą, a na utrzymaniu funduszowem było najczęściej więcej nad oznaczoną liczbę. Biblioteka klasztorna szczupła, w niej książek i rękopismów - Łacińskich

tomów 36, polskich 18. Kapitały funduszowe, lokowane w Izbie Powszechnej Opieki i na obywatelskich hipotekach - liczono wogóle Summ od których dochodziły procenta w ogóle r. s. 11606 k. 69½. Niepewnych, a raczej zawodnych: r. s. 1050. Juryzdyki czynszowe w mieście Mińsku: a) Plac po-Rochitański przy ulicy Zybickiej, b) przy tejże ulicy plac Bonifratrów - c Plac po-Rochitański przy rogatce Ihumeńskiej d) Pałac po tychże przy Cerkwi Woskresenskiej. —
Zabudowania po-Rochitańskie przy ulicy Kojdanowskiej: Dom mieszkalny drewniany na podmurowaniu - Dom takiż stary - Imbar - Dom piekarniany - i dalsze drobniejsze budowle. Folwark Kalwaryjski - z obszarem ziemi podług opisu funduszowego Włóka 1 morgów 15. Tu są zabudowania gospodarskie: Dom mieszkalny - sklep - Szpichlerz - gumno - odryna - obora. - Do uprawy ziemi utrzymywano czeladzi mężczyzn 7, kobiet 7. Osobno było Włościan po-Rochitańskich, do rewizyi zapisanych - dusz męzkich 4. - Przychodu rocznego Wizyta Metropolitalna zapisała w następnych szczegółach - a) Procentów od kapitałów r. s. 897 k. 17 b) z kram pod klasztorem: r. s. 360 - c) Dochód z kamienicy: r. s. 50 - d) Za wynajęcie 5 domów: r. s. 218 - e) Czynszów za place r. s. 17 k. 60 - Wogóle przychodu rocznego r. s. 1492 k. 77 - Rozchód równał się z dochodem, a nadto Klasztor był dłużny postronnym r. s. 845 k. 30. - Obowiązki z funduszów i legacyi, odrębne od powinności utrzymywania których. - Z Funduszu B.B. Bonifratrow: w każdą Niedzielę msza św. za dobrodziejów - w poniedziałek Konwentualna za dusze Braci zmarłych - we Wtorek i Czwartek: za duszę Antoniego Augustyna Lubomirskiego, Biskupa Diospolitańskiego, Opata Mińskiego Zakonu, O. Św. Bazylego W. - we środę za duszę Macieja Moniuszki. - Z Funduszu po-Rochitańskiego: we Wtorek - za dusze Braci Zmarłych. - we Czwartek: za duszę Tomasza Stecewicza; w piątek i sobotę: za dusze traconych przez wyroki sądowe. Co miesiąc: msza św. 1 za familję Szyszków. Oprócz tego z Obu Funduszów dwa doroczne obchody za dusze zmarłych. Jeśliby jeden ich kapłan wydołać temu wszystkiemu nie mógł, obowiązani byli

zakupować msze św.

zakupować msze św. po innych kościołach. Zakład B.B. Bonifratrów Mińskich uległ kassacie w r. 1833^{im}. Kościół ich i wszelka własność przeszły do zawiadowania Rządu. - W późniejszym czasie Kościół z klasztorem przedano z publicznego targu.

XIV

Zgromadzenie Ks. Szkół Pobożnych, u nas Pijarowie.

„Święty Józef Kalasanty Arragończyk rodem w roku 1617^{im} ustanowił stowarzyszenie Klerykow regularnych pod tytułem Szkół Pobożnych Matki Boskiej, którzy by ex voto, bezpłatnie ubogie dzieci nauczali Religii i początków nauk czytania, pisania, grammatyki i liczenia. O. Św. Grzegorz XV w 1621 roku zatwierdził to pożyteczne Kościołowi i ludzkości zgromadzenie. Innocenty X był przeciwnego zdania, aby nieczynili uroczystych ślubów, a tylko na wzór kleryków Św. Filipa Nereusza w społeczeństwie mieszkali. (a) Aleksander VII w 1660 roku między innemi zalecił

(a) Ks. Teodor Ostrowski S.P. w dziele swojem: „Dzieje i Prawa Kościoła Polskiego" tak pisze: „W tem miejscu oddać przychodzi Autorowi w imieniu Zgromadzenia swego /(Pijarów)/ winny hołd wdzięczności pamiątce nieśmiertelnej króla Władysława IV. - Wyznają go Ks.Ks. Pijarowie Polscy, a mianowicie Zgromadzenie Warszawskie swym pierwszym fundatorem; czując, iż to, co później z innych rąk nowodobliwych otrzymali, jemu pierwiastkowo winni. - Ale najwięcej wdzięczni są i pamiętni wspaniałej jego opieki, całej kongregacyi okazanej, w czasie gdy Innocenty X zwiedziony podszepremi radami zawistnych wzrastającej tego Zakonu chwale, zmienił go na prostą X.X. Świeckich Kongregacyą. - Już swą w tej mierze pomoc oświadczyli byli: N. Cesarz Austryacki, Rzeczpospolita Genueńska i różni Xiążęta Włoscy, żyjącemu jeszcze naówczas S. Józefowi Kalasantemu fundatorowi. Z swej strony Władysław, nie tylko sam zaniósł do O.Św. usilne prośby, ale tych, których on z całym narodem pod swoją przyjął protekcyą, powagą swoją wspierał; lecz nadto przykładem swoim Collegium Biskupów, wielu z Senatorów i Rycerstwa był powodem, że i prośby swoje do królewskich przyłączyli i świadectwa dokładne o użyteczności tego Zgromadzenia w granicach Polskich na piśmie złożyli. - Że zaś jeszcze po śmierci Władysława, za rządów wspomnianego Innocentego i Alexandra VII interesa Kongregacji X.X. Pijarów zupełnie ukończone nie były: Jan Kazimierz król, z Żoną swoją Ludwiką Maryą, pospołu z wielu Włoskiemi i Niemieckiemi Xiążętami dopóty za nią interesować się nie przestali; pokąd przy tych prawach i przywilejach, któremi po dziś dzień z Łaski Stolicy Świętej cieszy się, zatwierdzona nie została - /Tom 3^{ci} od karty 590^{ej}/ -

aby ubogie dzieci przyjmowali do swoich kollegiów; sami boso chodzili i t. d. - Klemens IX w roku 1656^{m} wrócił to Zgromadzenie do pierwotnego stanu zakonnego, sankcyonowanego od Grzegorza XV z dyspensą dla tych, którzyby ślubów uroczystych zakonnych czynić nie chcieli. Zatwierdził to Klemens X 1670° roku. Używali przedtym sukni długiej czarnej i płaszczyka nakształt mantoletu kanoniczego, z kołnierzem stojącym, sięgającego do kolan; przytem biretu i sandałów na bosych nogach. Lecz Aleksander VIII wyrokiem swoim z dnia 22 lutego 1690 roku, na ich prośbę zezwolił, aby nosili pończochy, lecz wełniane czarne i trzewiki bez żadnych ozdób. — Do kraju Polskiego przybyli w roku 1642^{m} sprowadzeni przez króla Władysława IV i osadzeni w Warszawie. - Mąż ich Zgromadzenia sławny miłością prawą do nauk i udoskonaleniem publicznego wychowania, Stanisław Konarski, założył w tej Stolicy dla szlachetnej młodzieży roku 1743 konwikt, który później przeniesiony został na przedmieście Żolibor zwane. Ta szkoła z zardzewiałego scholiczyzmu i gmatwanin metafizycznych oczyszczona - ilu światłych i pożytecznych krajowi przysposobiła Obywateli, zaświadczą dzieje panowania Stanisława Augusta. - Król ten miłośnik nauk i wielbiciel uczonych na wieczną pamięć prac Konarskiego - tak w gruntownem dziele <u>O poprawie wad Rządu</u>, jako i w podniesieniu wychowania publicznego na stopę nowego doskonalenia, ozdobił nanownego męża umyślnie odbitym złotym medalem, z jednej strony mającym wyobrażenie popiersia królewskiego, a z drugiej w wieńcu z liści dębowych krótki ale nader treściwy i wiele mówiący napis: <u>Sapere auso</u>. — Za przykładem Warszawskiego konwiktu powstały i inne po kraju Polskim, Litwie i Rusi zakłady Zgromadzeń XX. Pijarów - wszędzie głównym celem ich pożytecznej instytucyi było wychowanie młodzi krajowej. — Na Litwie i Rusi przypominamy ich kollegia i mniejsze domy w Wilnie, w Poniewieżu, w Wiłkomierzu. Na Wołyniu w Lubieszowie, w Międzyrzecu, w Dąbrowicy, w Województwie Połockiem: w Łużkach. Na Białej Rusi w powiecie Orszańskim w Dobrownie: fundowani po roku 1773 przez Feldmarszałka Wojsk Cesarstwa Rossyjskiego Księcia

Potemkina

Potemkina, po śmierci jego dobra te dostały się Książętom Lubomirskim, ale Pijarowie nie mając uprawnionego przez dobroczyńcę swego funduszu opuścili to miejsce. – Dyecezya Mińska znalazła w granicach swoich dwa kollegia Ks. Pijarów: w Łużkach i Lubieszewie, które szczegółowo opiszemy.

48

Kollegium Ks. Pijarów w miasteczku Łużkach.

Walerjan Antoni Kościesza Żaba Kasztelan Połocki, celem pomnożenia czci Najwyższego i dogodności spółziomkom przez zaprowadzenie Szkół Publicznych, roku 1741, sierpnia 21, zapisem wieczystym nadał nowy fundusz dla Zgromadzenia Ks. Pijarów w miasteczku swojem dziedzicznem, Łużki zwanem, podówczas w Województwie Połockiem położonem. Miejsce to odległe jest od miasta Dyecezyalnego Mińska o mil 35, od powiatowego Dzisny 6 – leży blizko pocztowego traktu z Dzisny do Wilna i Mińska idącego. – Kościół nakładem fundatora wymurowany, dachówką pokryty, z dwiema wieżami blachą pobitemi, poświęcony w roku 1741 sierpnia 24 dnia pod tytułem Św. Michała Archanioła. – Wewnątrz mieści Ołtarzy 5, których Wizyta szczegółowego opisania nie zostawiła. Zakrystya w srebro kościelne, apparata i dalsze sprzęty przyzwoicie opatrzona. Klasztor w jedną linję bez piętra, przez tegoż fundatora wymurowany, zewnątrz nie otynkowany, dachówką pokryty; wznosi się na trzech podziemnych sklepach; zawiera celi 15, Refektarz, Składy i Salę niedokończoną. Dalsze budowle do wygody mieszkających drewniane. – Zgromadzenie Ks. Pijarów odpowiednie było miejscowej potrzebie – to jest utrzymaniu porządnemu Szkoły powiatowej, zdatnemi nauczycielami osadzonej. Składało się z Rektora, Prokuratora, Spowiednika, Prefekta Szkoły, a razem nauczyciela Religji i fizyki, 3ch kapłanów i 3ch kleryków, Nauczycieli Matematyki, grammatyki, języków: rossyjskiego, francuskiego i łacińskiego. Ogólna liczba osób duchownych była 7. —

Biblioteka: składała się z dzieł następnych: Pisma Św. z Kommentaryuszami Voluminów 19 - Pism dogmatycznych, moralnych, kontrowersyi i ceremonyałów 48. Kazań z przypisami do nich 33. Prawnych 24. Fizycznych i matematycznych 35. - Historyków kościelnych oraz Żywotów ŚŚ. 30. Historyi powszechnej i Geografji 36. Lekarskich 6. Francuzkich: historycznych, klasycznych i literatury 369. Dykcyonarzów w różnych językach 6. - wogóle tomów 506. Gabinet zawierał narzędzia fizyczne do doświadczeń, optyczne, geometryczne, chemiczne, zbiór różnych Minerałów, Półsfere, Globus ziemski i Niebieski i t. d.

Szkoła powiatowa: Dom drewniany na podmurowaniu, ze czterma salami na klassy szkolne i korytarzem, zdolny pomieścić nie małą liczbę uczniów. Od początku zamieszkania Ks. Pijarów na tem miejscu, powstała z niemi razem Szkoła publiczna, utrzymywana podług przepisów Władzy Edukacyjnej krajowej. - Fundusz Ziemny: z nadania wyżej wspomnionego Kasztelana Żaby, składał się z gruntu pod zabudowaniami i ogrodami klasztornemi morgów 7; z Majętności Wieśnick zwanej o mil 8 od Łużek odległej; przy niej folwark osobny Bobrowicze. Do nich należało wsi i zaścianków 13, w tych dymów ciągłemi włościanami osadzonych 45. Czynszowych 13. Dusz męzkich do ostatniej rewizyi zapisanych 174. Ziemi i puszczy sosnowej podług mappy geometrycznej wogóle włók 297 morg: 27 prętów 136. Karczma 1. - Summy funduszowe a) Legacyjna fundatorska: r. s. 240 b) Dorobkowe z dochodów klasztornych r. s. 1800 c) z Legacyi Obywateli Zawadzkich r. s. 900. Wogóle r. s. 2940. Obowiązki z tych zapisów powstałe: a) za duszę Walerjana fundatora, Żony jego, przodków i następców: w każdym tygodniu mszy św. czytanych 4 - za tych-że obchód żałobny co rok 1. b) za duszę Ignacego Żaby, w tydzień msza św. czytana 1. - c) za dusze Wawrzyńca i Anieli Zawadzkich: co tydzień msza św. czytana 1 i co kwartał śpiewana 1. d) za dusze Tomasza i Teofili Załuskich: w miesiąc msza św. czytana 1, a w roku Aniwersarzy

za zmarłych 2 -

za zmartych 2 - c) za dusze Teresy Ukolskiej, w kwartał msza św. czytana 1. - Ks. Pijarowie Łużeccy w 1833 roku uległi kassacie. Szkoła przestała istnieć, kościół przez lat kilka stał opustoszały; później za zezwoleniem Rządu władza Dyecezalna, oddzieliwszy części od sąsiadujących parafii, podniosła kościół Łużecki na parafialny, zwierzając jego Administracyę świeckim kapłanom - (patrz w części I niniejszego dzieła).

49

Kolegium Ks. Pijarów w miasteczku Lubieszowie.

Kościół Parafialny Ks. Pijarów w miasteczku Lubieszowie, teraz do dziedzictwa Kosenkowskiego należącym, położony w Dyecezyi Mińskiej, Dekanacie Pińskim, o mil 47 od Mińska, a 10 od Pińska odległy, pod tytułem Św. Jana Ewangelisty poświęcony: zaczęty został z muru w roku 1773^{im}, a po ukończeniu konsekrowany przez Chryzostoma Kaczkowskiego Biskupa Karyopolitańskiego. Koszt na wymurowanie jego łożyli Ks. Pijarowie z dochodów funduszowych. - Pierwiastkowy zaś kościół drewniany, nakładem fundatorów wystawiony był w roku 1693 przez Jana Karola i Annę z Chodorowskich, w pierwszem zamęściu księżnę Wiszniowiecką, Dolskich. - Kościół teraźniejszy, czołem do przyległego rynku stojący, styka się z murem otaczającym dziedziniec kościelny. Wejście do Świątyni zdobią dwie kolumny murowane, uwieńczone statuami kamiennemi N. Maryi P. i Św. Józefa Kalasantego. Kształt Kościoła jest Krzyżowy; niedokończony on był jeszcze zewnątrz w facyacie i Wieżach. - Długi łokci 70, szeroki 40 - wewnątrz sklepienie, ściany i ołtarze na optykę malowane. Wykonał to razem z obrazami Tercjarz Ks. Pijarów Łukasz Hübel w roku 1762^{im}, który w Lubieszowskim Collegium mieszkał i tam umarł. Ołtarzy zawiera 9. Wielki z drewna wystawiony z Obrazem Św. Jana Ewangelisty. Zakrystya: w srebro, apparata i inne sprzęty bogato i obficie opatrzona. - Między naczyniami srebrnemi jest Monstrantia złotą pozłotą i drogiemi kamieniami rzęsiście ozdobiona z herbami Ks.

Wiszniowieckich

Klasztor również murowany z dochodów funduszowych, łączy się z tylną ścianą kościoła; o jednym piętrze; długości ma łokci 85, szerokości 54, mieścić może wygodnie liczne zgromadzenie. Oprócz mieszkań ma Aulę, Bibliotekę, Gabinetą, Refektarz, inne oddziały do składów; dalsze budowle w obwodzie klasztornym potrzebie miejscowej odpowiadają, zajmując razem z klasztorem powierzchni, parkanem murowanym okolonej, morgów 3 prętów 216. Biblioteka obszerna, składa się z dzieł naukowych i literaturze różnostronnej poświęconych; wogóle liczyła tomów 1870. Jest jeszcze osobny zbiór Książek, przeznaczonych do nauk dla Nowicjatu Zakonnego. Gabinet fizyczny, a przy nim zbiór minerałów, ofiara Honorowego dozorcy Zakładów naukowych w powiecie Pińskim Józefa Twardowskiego, później Rektora Cesarskiego Wileńskiego Uniwersytetu. Pomiędzy szczególnemi godnemi pamięci i przechowania okazuje list ochronny ręką Cesarza Piotra I podpisany, wydany temu Kollegium w roku 1707. – Apteka publiczna staraniem Ks. Pijarów utrzymywana i aprobatą Fakultetu Medycznego w C. Wileńskim Uniwer. upoważniona. Mury szkolne łączą się z klasztorem i zawierają 5 sal obszernych na klassy. – Konwikt funduszowy w osobnej murowanej oficynie umieszczony. Utrzymuje się co do stołu, odzienia i wszelkich innych potrzeb z ogólnego dochodu Ks. Pijarów. Podług przeznaczeń dobroczyńców składać się powinien z uczniów 18u ubogiej szlachty, z których 12u jest na funduszu Ks. Wiszniowieckich, 5u Obywateli Koreniec‑kich, a 1en Ks. Czetwertyńskich; ale dla mnogości garnącej się biednej, a najczęściej osieroconej młodzieży, utrzymuje się zwykle kilku uczniów nad komplet. W czasie Wizyty 1829 roku było konwiktorów funduszowych 24. Dozorem ich zajmuje się jeden z Nauczycieli Szkolnych, a korepetytorami lepsi uczniowie klass wyższych, za umówione wynagrodzenie. Szkoła publiczna utrzymywała się na stopie powiatowej, podług przepisów Cesarskiego Wileńskiego Uniwers. Szkoła Nowicjuszów funduszowa: Nowicyat, razem z nadaniem funduszu w 1696m roku założony, ciągle się utrzymuje. Młodź sposobi się w nim do stanu, jaki sobie obrała. Dozór jej poruczony Magistrowi. Zgromadzenie składało się z kapłanów 6, kleryków 4.

(i jego zastępcy)

Nowicyuszów 8, Braciszków 9. - Ogród w smaku angielskim kwiatami i krzewami zasadzony: za nim Pomarańczarnia i Cieplarnia, są ozdobą blisko leżącego Kollegium, a razem miłą rozrywką dla Uczących i uczących się. - Oficyna obszerna dla rzemieślników i ich warsztatów. Jurysdyka w miasteczku Lubieszewie: składała się z placów od fundatorów nadanych; Plac pierwszy zajmuje około 5u morgów, na nim są domy mieszkalne dla Aptekarza, niektórych rzemieślników i czeladzi, oraz niewielki ogród owocowy. - Plac drugi morgów 3, prętów 75 powierzchni mający, mieści gospodarskie klasztorne budowle i ogrody warzywne. W tychże miejscach miał nadto klasztor gruntu ornego mor. 21. Sianożęci dobrej morg. 16 prętów 10; drugą błotną nie wymierzoną, równej że prawie powierzchni. Ma Cegielnię i Wapiennię, w Uroczysku Czerwiczach, nadanem przez Ignacego Czarneckiego Rotmistrza. Fundusz majętności ziemnych - Roku 1693 maja 13o dnia wyżej wzmienieni fundatorowie przez Intercyzę z Ks. Pijarami zawartą, obowiązali się zapisać im na fundusz summę 90000 zł. Pol. i ubezpieczyć ją na dobrach swoich, z opłatą corocznego 7o procentu. - Wyznaczyli place na kościół, klasztor, Ogrody i folwarczek dla chowu bydła - Zapewnili wolne mliwo bez opłaty, wolny połów ryb na rzece Stochodzie, wrąb do lasów, pastwiska i sianożęci na wozów 30. Pijarowie weszli w wyznaczoną sobie posiadłość, ale przed spełnieniem wszystkich warunków zaszła śmierć fundatora, Książęcia Janusza Wiśniowieckiego. Opisujący życie jego opowiada, iż kilku godzinami przed śmiercią podpisał punkta testamentu. Żona zaś jego, powtórnym zamążpójście z Dolskim, do wyżej wspomnionej Intercyzy dopisała świadectwo, jako zeszły mąż zobowiązał ją do ukończenia funduszu dla Ks. Pijarów. Skutkiem czego w roku 1696go stycznia 10o Dolska postępne do intercyzy dopisała nadania: Na mury Kościoła zł. Pols. 30000, na Bibljotekę 1000, na utrzymanie muzyki kościelnej przeznaczyła Wieś starościńską Jezierce, na którą przyrzekła postarać się o Konstytucję Sejmową. - W Roku 1699go stycznia 16, Spadkobiercy Dolskich Książęta Michał Serwacy Korybut i Katarzyna z Dolskich Wiszniowieccy, stosownie do Intercyzy ich poprzedników

uczynili wieczysty zapis, przeznaczając na fundusz Ks. Pijarów summę 60000 zł. Pols., ubezpieczając ją na majętności Pniowie i Wólce pniowskiej - Udzielnie: zapisali summę 20000 zł. Pol. na utrzymywanie 12^u ubogich uczniów przy Szkole Lubieszewskiej z osobnym ich dozorcą, na takową summę wydali Prawo Zastawne na folwark Żeleźnicę. - Spadek po Wiszniowieckich przeszedł na Dom Radziwiłłowski linji Nieświskiej, z którym Pijarowie ciągłe prowadzić processa przymuszeni byli. - Summy funduszowe aż przez Wyrok Komissyi Radziwiłłowskiej w 1817 roku zakończony, mieli sobie przyznane, lecz dalsze donacye fundatorki jako to: Starostwo Jezierskie na muzykę - 30000 zł. na mury kościoła - i 1000 zł. na Bibliotekę zupełnie upadły, i muzyka, długo utrzymywana, nakoniec rozpuszczoną została. - Późniejsi sukcessorowie Wiszniowieckich, Mniszchowie, Ogińscy, Brostowscy i Platerowie, majętności Pniewno i Żeleźnice, pod ewikcyą summ funduszowych będące, na wieczyste władanie Ks. Pijarów, jako też place w miasteczku Lubieszowie, oddali. Do tych dwuch majętności należą wsie dwie z osadą, Dymów włościańskich gruntowych 218. Na Jurysdyce w miasteczku domów ogrodowych 6. Dusz męzkich do ostatniej rewizyi zapisanych 731. - Ziemi wogóle włók 467 morgów 13 prt. 56. Karczmy 3. Młynów 4. Kapitały funduszowe: a) Z zapisu Anny Dolskiej fundatorki: r.s. 6750 - b) Na obligu u Ks. Wiszniowieckich r.s. 1800 c) Z Legacyi Antoniego Grabowskiego r.s. 1200 - d) z Legacyi Wojciecha i Ludwiki Budnych r.s. 750 - e) z Legacyów Czaplicowej, Hulewiczowej i Wieruszyty r.s. 1650 - f) Z zapisu Ks. Ignacego Światopełka Czetwertyńskiego Kleryka Pijara, z obowiązkiem utrzymywania jednego ucznia w Konwikcie, tudzież obligacyi za duszę legatora r.s. 7500 - g) z Zapisów Ludwika Korzenieckiego na utrzymywanie 5^iu uczniów w Konwikcie i Ksawerego Korzenieckiego, na pomnożenie fundusza Ks. Pijarów w jedno połączone summy r.s. 6150 - h) Legacya Zuzanny Rzeszowskiej r.s. 900 - Wogóle Kapitałów r.s. 26914 - kop. 50. Licząc w to i Annuatę z majętności Lubieszewa, zamienioną na kapitał. - Dochodu rocznego wszystkiego zapisała r.s. 5926 k. 13½. Obowiązki funduszowe i Legacyjne wieczne: a) za dusze Jana Karola i Elżbiety z Ostroga Dolskich

w tydzień mszy św. czytanych 10 - b) za Rodziców i Krewnych fundatorów - 2, - c) za duszę Anny Dolskiej fundatorki 6 - d) za dusze jej rodziców Chodorowskich 7 - e) za duszę Jana Stefana Wydżgi, Arcybiskupa 1, - f) za duszę Franciszki Tarłowej - 1, g) za Mikołaja Jura 1, - h) za Andrzeja Budnego - 1, - i) za dusze w Czyscu zostające 1 - k) za duszę Petronelli Czaplicowej - co miesiąc 2, - l) za Zofię Hulewiczowa co miesiąc 1, - m) za Ignacego Czetwertyńskiego, co miesiąc 1, - n) za Wojciecha, Zuzannę i Rajmunda Rzeszowskich, podobnież 1. - Oprócz tego za tychże fundatorów i kollatorów w każdym roku Aniwersarz za zmarłych 8. - Ks. Pijarowie Lubieszewscy administrowali parafię, o której wzmiankę uczyniono w części I niniejszych wiadomości zostały. - Przy nowem rozporządzeniu Zgromadzeń i funduszów duchownych Ks. Pijarowie Lubieszowscy policzeni zostali w poczet klasztorów Zostatnych. Na liczbę osób w tym oddziale naznaczonych skarb wypłaca corocznie na każdą po r. s. 40. Wydział ziemi na ich użytek dodano i czeladź z Włościan - Szkoła publiczna zniesiona, a administracya Parafii została przy Pijarach.

XV.

Zgromadzenie reguły Św. Wincentego a Paulo - u nas zwane Missyonarze

Na usługi Religii i ludzkości, celem pomnożenia pożytecznych zakładów wiary i czynnej miłości chrześciańskiej, tudzież na zawstydzenie nieprzyjaciół Religii: oprócz powyżej wyliczonych zgromadzeń podobało się Bogu wzbudzić jeszcze jedno, i uskutecznić to przez nowe narzędzie swej łaski i miłosierdzia. Był niem Wincenty a Paulo kapłan - rodem francuz. Ten będąc nauczycielem dzieci Emanuela de Gondi, generała galer, od żony jego Franciszki Małgorzaty de Sille powziął myśl założenia nowej Kongregacyi Księży, którzyby obchodząc wsie i miasteczka, nauczali i poprawiali ludzi. - Zamiar ten wykonał w roku 1625^{m} i pokolei zakładał domy do kształcenia i utrzymywania Zgromadzenia Missyonarzy. O. Ś. Urban VIII w roku 1631^{m} zatwierdził jego ustawę. Obowiązkiem nowych Missyonarzy było obchodzić okolice, nauczając Religii i kształcić kleryków na cnotliwych i zdatnych kapłanów. Śluby proste, które czynią, zwolnić może Przełożony, gdy tego

potrzebę uzna i dozwoli przechodzić do świeckiego kleru. /: Bonamii N°43, Życie Św. Wincentego /:

„Za panowania Jana Kazimierza, Marya Ludwika Królowa, żona jego, chcąc udzielić Polsce tych pożytków, jakich Kościół i ubodzy doznawali w innych krajach, z powołania Ks. świeckich tudzież Panien, reguły Św. Wincentego a Paulo trzymających się - w roku 1651^m^ sprowadziła do Warszawy Ks. Missyonarzy i, zakupiwszy dla nich plac na Kościół i dom Zgromadzenia, tam ich osadziła, funduszem dostatecznym opatrzywszy. Tu mieszkał i był naczelnym Przełożonym Ks. Michał Bartłomiej Tarło, wielki miłośnik ubogich i karmiciel głodnych, Missyonarz od roku 1676 w Rzymie, później Biskup Poznański, zmarły 1716 roku."

(: wypisano z Pamiętnika Religijno-Moralnego i z Dziejów Kościoła Polskiego.:)

Oprócz rozszerzenia się po kraju Polskim domów Ks. Missyonarzy, było kilka ich Zgromadzeń na Litwie i Rusi, mianowicie: W Wilnie na Górze Zbawiciela dawniej fundowani, później oddany mieli Kościół po-Jezuicki Św. Kazimierza dla utrzymywania w nim parafialnych obowiązków; rozdzielili się przeto na dwa Zgromadzenia: na Górze Zbawiciela utrzymywali Seminaryum Kleryków swoich, a u Św. Kazimierza Probostwo i Drukarnię Dyecezalną. W 1834^m^ roku Kościół od nich wzięto na Cerkiew Katedralną Obrządku Grecko-Rossyjskiego; w zeszłym 1844^m^ rugowani zostali i z pierwszej posady. Kościół po nich zapieczętowany do dalszego rozrządzenia - W Smitowiczach w Dyecezyi Mińskiej Dekanacie Ihumeńskim: ten Dom szczegółowo opiszemy. W Krasławiu powiatowem mieście gubernii Witebskiej, gdzie utrzymywali Seminaryum i Szkołę powiatową publiczną; wszędzie skassowani - Seminaryum z Krasławia przeniesiono do Mińska.

50

Dom Ks. Missyonarzy w miasteczku Smitowiczach.

Kościół parafialny Smitowicki Ks. Zgromadzenia Św. Wincentego a Paulo, fundowanych na tym miejscu w roku 1747^m^ przez Marcybellę z Ogińskich Zawiszynę, Marszałkowę Nadworną W. Ks. Lit.^a^, był razem z Domem czyli Klasztorem wybudowany z drzewa. Następnie Ks. Missyonarze z dochodów funduszowych nową okazałą Świątynię Pańską i przy niej Dom klasztorny z muru w roku 1781^m^ wystawili, jakowa w 1785^m^ r. w trzecią niedzielę Września uroczyście Olejami św. namaszczoną została

przez Franciszka Grzowskiego Biskupa Teepieńskiego Sufragana Trockiego pod zaczętem Trójcy Przenajświętszej. - Architektura kościoła porządku Rzymskiego, z piękną naczelną facyatą i dwoma wieżami wysoko wybiegłemi. Długość jej rozciąga się na sążni 18, szerokość na 10. Nawa wsparta na 4 filarach podzielających kaplice. Posadzka na całym kościele marmurowa. - Sklepy pod kościołem cały przestrzeń jego zajmują. Z boków Presbiteryum Zakrystye piętrowe, podobnież jak i kościół sklepione. Wewnątrz ołtarzy 6, optycznie na murze malowanych: Wielki z naczelnym Obrazem Trójcy Przenajświętszej, pod którym umieszczone Tabernaculum snycerskiej roboty, całe złocone; około jego Statui SS. Apostołów Piotra i Pawła, podobnież pozłotą okryte. Kościół Smiłowicki nadany jest od Stolicy Apostolskiej szczególniejszemi odpustami, mianowicie: Odpusty zupełne: w dzień Trójcy SSS.. w dzień Sw. Antoniego z Padui - Sw. Wincentego a Paulo - Wniebowzięcia P. Maryi - Zwyczajny 40-dniowy w rocznicę Konsekracyi Kościoła. Odpusty Brackie: w drugą Niedzielę po trzech Królach - w dni Niepokalanego Poczęcia i Zwiastowania P. Maryi - w dzień WW. Świętych. - Zakrystya: bogato i obficie w srebro, apparata i inne kościelne sprzęty opatrzona. - Dom czyli klasztor Ks. Missyonarzy z muru o jednem piętrze, obszerny i wygodny na pomieszczenie znacznego zgromadzenia - Nakład na mury w części zostawiła fundatorka, a resztę dopomogły legata i dochody funduszowe. Seminaryum nie utrzymywali Ks. Missyonarze w Smiłowiczach z przyczyny, że z ich Zgromadzenia byli Professorowie w Seminaryum Dyecezalnem Mińskiem i tam sposobili się klerycy do obranego przez się stanu. - Biblioteka po większej części w przedmiotach duchownych liczyła tomów 307. - Fundusz ziemny przez Zawiszynę zapisany składał się z placu, na budowle i ogrody w miasteczku Smiłowiczach przeznaczonego, i z dwuch osobnych kreszencyjnych folwarków Wolmy i Michałowa, do których należało wsi 5. W nich dymów włościańskich ciągłych 116. Dusz męskich do ostatniej rewizyi zapisanych 378. Ziemi wogóle ułók 435 morg. 3 pr. 132. Karczem 2. Młynów 2. Obowiązki coroczne funduszowe i legacyjne składały się z mszy św. śpiewanych 59 - czytanych 742. Fundusz summowny: a) Zapisu Antoniego Borzęckiego, Instygatora W. X. Lit. w 1780 roku wydanego: r. s. 1500. b) Summ legacyjnych i z dochodów zebranych wogóle r. s. 13100, a w jedno zniósłszy r. s. 14600.

dochodu rocznego Wizyta Metropolitalna 1829° roku odbyta zapisała r. s. 3709 k. 68. Zgromadzenie Ks. Missyonarzy składało się z Kapłanów 7mių, Kleryka 1 i Braciszka 1. Do posługi kościelnej mieli Organistego, Zakrystyana i Chłopców. – Ks. Missyonarze administrowali Parafię Smitowicką, o której szczegóły wypisały się w Części I niniejszego dzieła. Szkoła Parafialna: nie zapomnieli i na tem miejscu Szanowni Kapłani obowiązku instytucyi swojej nauczania bezpłatnie ubogich dzieci: Szkoła tutejsza, z dochodów klasztornych utrzymywana, miała osobnego Nauczyciela i liczyła w czasie Wizyty Uczniów 22u. Ks. Missyonarze Smitowiccy ulegli kassacie w 1833m roku, Kościół ich przez lat kilka opieczętowany, nakoniec poświęcony na parafialny, oddany został w zarząd świeckiego kleru.

51

Siostry Miłosierdzia (Szarytki).

„Patryarcha Missyonarzy S. Wincenty a Paulo powołał i płeć niewieścią do usługi bliźnich nieszczęśliwych. – Naprzód z ofiar Niewiast Miłosiernych uczynił fundusz na podrzucone dzieci; potem zobowiązał też płeć, już do poświęcenia się osobistego na posługi chorym płci obojej, już do edukacyi ubogich dzieci, osobliwie dziewcząt. Niechciał jednak, aby się zmuszały ślubem na całe życie. – Znając słabość ludzką, postanowił, aby tylko na rok jeden oddawały się tej chrześciańskiej powinności, zostawując zupełną wolność, po jego ukończeniu, wystąpienia i zawierania ślubów małżeńskich. Tak powstało w roku 1630m we Francyi najszanowniejsze stowarzyszenie religijne Siostr Miłosierdzia z francuskiego „Charité" miłość bliźniego – zwanych czasem Szarytkami. – Marya Ludwika, Żona Jana Kazimierza króla, sprowadziła Siostry Miłosierdzia z Francyi do Polski 1646 roku. W Warszawie osadziła je naprzód na tem miejscu, gdzie teraz jest Klasztorek Św. Kazimierza; wkrótce potem wszystkie szpitale ich dozorowi powierzone zostały. Szpital w Warszawie dla podrzutków, Dzieciątko Jezus nazwany, powstał szczególniejszą usilnością najzacniejszego Kapłana Missyonarskiego Ks.o Budina. Ten mozolnie zbieraną jałmużną, mniej baczny na przykrości osobiste i prześladowania, na jakie go święta miłość

bliźniego narażała, w 1732^{im} roku przy ulicy Krakowskie Przedmieście
założył szpital dla tych nieszczęśliwych sierot, jakowy w 1756^{tym} roku
na miejsce, gdzie dziś się wznosi, przeniesiony uwiecznia pamięć Wiel-
kiego chrześciańskiego męża (α) (/. dotąd wypisano z małymi odmianami
z Pamiętnika Religijno-Moralnego/.). Na Litwie i Rusi: w Wilnie
mają dwa klasztory i przy nich Szpitale i domy przytułków, Siostry
Miłosierdzia. 1° przy Ulicy Sawicz zwanej, gdzie utrzymują obszerny szpi-
tal dla chorych. Wiekopomnej pamięci Cesarz Aleksander I, zwiedzając
ten zakład, oprowadzony był po wszystkich jego częściach przez ówczeso-
wą Przełożoną, Siostrę Puszównę, Wizytatorkę Zgromadzenia. Monarcha
zbudowany porządkiem, ochędóstwem i użytecznością tych Siostr dla
cierpiącej ludzkości, najłaskawiej rozkazał wyliczyć ze Skarbu swego
summę na zakupienie obok położonej kamienicy, dla powiększenia
szpitalu; a na utrzymanie jego dostateczniejsze nadał na wieczny fun-
dusz dwa folwarki Starościńskie, nie nader od Wilna odległe: Jaszuny
i Międzyrzecz. 2re Na przedmieściu Wileńskiem, za Ulicą Subocz
zwaną, blisko Domu XX. Missyonarzy, na górze Zbawiciela położonego,
jest drugi Szpital tych pobożnych Panien, dla dzieci, opuszczonych
od nieprawych rodziców. Uroczyste nader było poświęcenie

(α) Pisząc o tym niezapomnianym Kapłanie, niepodobna ominąć zdarzenia,
którego autentyczność tysiące mieszkańców Warszawy z czasu owego zatwierdzi-
ła: Ks. Boduen, obchodząc piechotą codziennie miasto dla zbierania jał-
mużny, trafił do domu pewnego Bogacza, który z zebranemi gośćmi
bawił się grą w Faraona; skromny kapłan, zbliżywszy się do stołu, zło-
tem zasypanego, wzywa litości dla swoich sierot, prosi o udział z tych
dostatków, jakie samej zabawie poświęcają. Kazano mu pójść precz.
Zacny kapłan nie daje na to baczenia, owszem - coraz goręcej błagania swoje
ponawia. Zniecierpliwiony bankier wściekł się od złości, traci uwagę i uderza
kwestarza w policzek. Mąż święty cierpliwie ten raz przyjmuje, odzywając się z
łagodnością: „To dla mnie, a czem-że Państwo obdarzyć raczą biedne sieroty?"
Bankier zawstydzony zrywa się z za stołu i wszystkie złoto oddaje na jał-
mużnę; za przykładem jego wszyscy wypróżnili worki i kieszenie i oddali
kapłanowi, z największem uszanowaniem go żegnając. (Przypisek Autora).

pon miejsca i założenie Węgielnego przez ówczesowego Biskupa Wileńskiego Xiążęcia Ignacego Massalskiego, wobec Nuncyusza Stolicy Apostolskiej Arcy-Biskupa Archetti, Karola Ks. Radziwiłła, Wojewody Wileńskiego, i licznego zgromadzenia znakomitych Obywateli, w roku 1786 dokonanego. Hojne jałmużny i późniejsze jeszcze zapisy Tyszkiewiczowej, Wojewodziny Smoleńskiej, ustaliły ten zakład dla opuszczonych niemowląt pod tymże, co Warszawski mianem: Dzieciątka Jezus. 3° Na przedmieściu Łukiszkach przy Kościele i Klasztorze Dominikańskim, urządzono Szpital Miejski, którego było kilka dawnych częściowych zakładów; te zgromadzono w jeden ogólny fundusz, składający się pryncypalnie z dochodów mostowego za przejazd przez rzekę Wiliję - po moście Zielony zwanym, połączającym miasto z przedmieściem Śniepiszki, i z kamienic w mieście Wilnie położonych; dozór tego Dobroczynnego przytułku dla rozmaitych chorych, mianowicie zaraźliwemi cierpieniami dotkniętych, powierzono Siostrom Miłosierdzia, których nieograniczona ku bliźniemu miłość nie ma względu na własne nieprzyjemności i niebezpieczeństwo zdrowia, gdy o ich pomoc cierpiący woła. W Gubernii Witebskiej Siostry Miłosierdzia utrzymują Szpital dla chorych w Krasławiu, a Dom dla wychowania dzieci płci Żeńskiej w Oświeju, dobrach Obywateli Szadurskich. - Gorliwość pierwszego Biskupa Dyecezyi Mińskiej Jakuba Dederka o to wszystko, co z wysokiem powołaniem jego styczność miało, co pomnażało cześć Boga, przez pomoc bliźnim niesioną, powodowało do założenia w mieście Dyecezalnem Towarzystwa Dobroczynności, ze składek dobrowolnych osób pobożnych i stałych opłat członków jego mającego czerpać fundusze. Opatrzność błogosławiła ten zamiar. Obszerny dziś gmach pod zwierzchnim zarządem Towarzystwa Dobroczynności, przyjmuje dwa rodzaje ubogich bliźnich naszych: chorych płci obojej dla ich opatrywania i leczenia, i małoletnie dziewczęta dla wychowania. Rząd wewnętrzny Domu i dozór nad chorémi i wychowankami powierzony Siostrom Miłosierdzia, które sprowadzone tu z Wilna, nie mają osobnego funduszu, lecz Towarzystwo samo urządzając dochodami tego zakładu, wylicza pod szafunek Sióstr potrzebną ilość na ich i całego domu utrzymanie.

Pod życiem ś.p. Biskupa Dederko, dom rzeczony przytułku, pod zarząd Sióstr Miłosierdzia oddający się, był tylko z fundamentów wyprowadzony z niewielkiem podniesieniem ścian w części jego. Towarzystwo nie znajdując dostatecznych środków na dokończenie tak obszernego gmachu, przedało niedokończone mury, a natomiast kupiło obszerną gotową kamienicę i tam zakład dobroczynny przeniosło.

XVI

Kommuniści

„Są to zupełnie Świeccy Kapłani, ale żyjący w społeczności in Communi i pod rządem jednego. Dochody wszelkie składają do kassy spólnej, z której przełożony opatruje wszystkich potrzeby. Spólnie odbywają ćwiczenia duchowne, modlitwy, czytania i t. p. - Kobieta żadna obok nich mieszkać i wpływać do rządu ich gospodarstwa nie może. Wolno im posiadać osobiście oddzielne Probostwa, lecz z nich winni corocznie coś wnieść do Kassy ogólnej. - W przypadku słabości lub starością zwątleni, mają przytułek i opatrzenie na wspólnym siedlisku. Celem ich jest: przy zabezpieczeniu własnego zbawienia, starać się o cudze; stąd też gdziekolwiek są, starają się mieć szkoły, jeżeli nie świeckie, to przynajmniej duchowne, Seminaryjskie. Ustanowicielem ich był Kapłan z Moguncyi, Bartłomiej Holzhauser. Dlatego prostota nazywa ich czasem Bartoszkami. Instytut ten zatwierdziła Stolica Apostolska 1688 roku. Główne ich w Polsce siedlisko było w Węgrowie, gdzie mieszkał Prezes, utrzymywał swoje i Dyecezalne Seminaryum, nadto Szkoły Publiczne." (/. Wypisano z Pamiętnika tylekroć wspomnianego./). - W Dyecezyi Mińskiej byli Kommuniści w mieście Pińsku i ten zakład szczegółowo opiszemy.

52

Ks. Świeccy Kommuniści w mieście Pińsku.

Roku 1695° stycznia 7 dnia Jan Karol Hrabia Dolski, Marszałek Wielki W° X.ª Litª, Starosta Wołkowyski i Piński, wespół z Żoną swoją Anną fundowali i wystawili kościół drewniany, pod tytułem Św. Karola Boromeusza, w miasteczku swojem dziedzicznem Karolinie, obok z miastem Pińskiem położonem. Wyznaczyli ziemię na zabudowanie przy kościele domu i dla innych wygód; i tu osadzili Kapłanów Świeckich w zgromadzeniu żyjących, dlatego Kommunistami zwanych, tudzież do nowego Kościoła Bractwo Trójcy Przenajświętszej zaprowadzili. - Nadali wieczyście na utrzymanie Zgromadzenia dziedziczną swą majętność, Sosenka zwaną, w Pińskim powiecie leżącą, o którą w późniejszym czasie obywatel

Swierzyński, czyniąc prawny dopomipek, uzyskał wyrok, przysądzający mu rzeczoną majętność, za opłatą Zgromadzeniu Xiężzy Kommunistów summy dla nich przyznanej r. s. 1500. Kościół fundatorski drewniany, gdy przez dawność czasu ku ruinie się zbliżył, Ks. Kommuniści z funduszu swego w 1770ᵐ roku wymurowali nową Swiątynię Pańską, konsekrowaną przez X. Jana Chryzostoma Kaczkowskiego Biskupa Koryopolitańskiego Sufragana Łuckiego. Kościół i przy nim Kruchta sklepione, wewnątrz mieści 5 Ołtarzy z drzewa, snicerszczyzną, farbami i pozłotą powleczonych: w Wielkim figura Ukrzyżowanego Zbawiciela, którą zastania Obraz Trójcy Przenajświętszej; W Bokowych Ołtarzach Obraz N. Maryi P. złotą srebrną okryty. Zakrystya: w srebro, apparata i inne sprzęty przyzwoicie opatrzona. Bractwo Trójcy Przenajświętszej miało dom osobny drewniany, stary i poprawy potrzebujący, w którym mieszkało osób ubogich 9, obowiązanych do śpiewania Koronki o Trójcy SSS. Dom mieszkalny X. X. Kommunistów w literę L zbudowany, stary, znacznej poprawy potrzebował; pod nim sklep murowany, dalej oficyna i inne budowle gospodarskie, wszystkie z drzewa stawiane. Zgromadzenie X. Składało się z 3ᶜʰ Kapłanów. – Biblioteka funduszowa, w przedmiotach duchownych i naukowych zawierała tomów wogóle 386. Fundusz ziemny składał się z gruntu do uprawy, ogrodów i pod budowlami, wogóle morgów 19 pr. 112. Fundusz summowny: z zapisu fundatorów Dolskich w 1695ᵐ roku datowanego, Kapitał na ich dobrach ubezpieczony wynosił r. s. 7500. Za folwark Sosenka, wypłacanych za Wyrokiem sądowym r. s. 1500 – z Legacyi X. Lipczyńskiego Kommunisty r. s. 2430. – Z testamentu tegoż Kapłana na Bractwo Trójcy SSS. r. s. 1650. Z tejże legacyi dochodzono przez proces: r. s. 750. – z Legacyi Ks. Józefa Lejb Kommunisty: r. s. 375. Wogóle Kapitałów funduszowych r. s. 13705. – Obowiązki wieczne corocznie odprawiać się powinne: a) za dusze fundatorów Dolskich mszy śś. śpiewanych 64, czytanych 364 i Aniwersarzy za zmarłych 4 – b) za duszę X. Tomasza Lipczyńskiego: Aniwersarz zaduszny 1, i mszy śś. czytanych 52. – c) za duszę X. Józefa Lejb Aniwersarz żałobny 1. Dochodu rocznego Wizyta Metropolitalna w 1829 r. odbywana zapisała r. s. 869 k. 35. – Zakład ten podobnie z wielu innemi w r. 1833ᵐ utracił swój fundusz; przy kościele pozostał jeden kapłan, na którego utrzymanie, jakie uczyniono rozporządzenie, niewiadomo.

XVII. Siostry Maryawitki.

XVII

Siostry Maryawitki

Zgromadzenie to użyteczne dla społeczności pod wielu względami Panien pobożnych, poświęcających się życiu pod regułą posłuszeństwa, pokory i pracowitości; początek i wzrost swój wzięło na naszej ziemi. Dlatego chlubić się możemy tym nowym szczepem chrześciańskiego dla bliźnich poświęcenia się, który nie z obcej niwy przeniesiony, lecz zasadzony na rodzinnej samą gorliwością osób nieznanych światu, za błogosławieństwem Boga bujnie wzrastał i dotąd pożyteczne ludzkości wydaje owoce. – Lecz nim opiszemy rys szczegółowy założenia i instytucyi Siostr Maryawitek, wypada uprzedzić wiadomością o Zakonie Maryanów, który również w przedziałach dawnego Królewstwa Polskiego wziął początek, a chociaż do Litewskich i Ruskich nie rozszerzył się tak dalece Prowincyi, był przecież źródłem, z którego Prawodawca Siostr Maryawitek czerpał pierwiastkowe ustawy dla tych pobożnych Niewiast.

Zakonnicy Maryanie.

„Zakon ten powstał ze Zgromadzenia XX. Pijarów i dlatego był czasami mianowany Pijarami białymi. Poświęceniem się ich szczególnem jest cześć Maryi, Matki Zbawiciela. Twórcą tego Zakonu był Polak, Stanisław Papczyński, Pijar urodzony w Sandeczu. Jeszcze za życia Św. Prawodawcy Pijarów Józefa Kalasantego, wstąpił on do tego zakonu w Podolińcu roku 1656ᵒ i uczynił Professyą podług ustawy O. Św. Aleksandra VII, temu Zgromadzeniu nadanej. – Klemens X. uwolnił go od tych ślubów; a wówczas Papczyński porozumiawszy się z jednomyślącymi z sobą Pijarami, wsparty protekcyą króla Jana III. utworzył Zgromadzenie Maryanów, zatwierdzone przez Stolicę Apostolską. – Noszą suknie białe, jednostajnego z Pijarami kroju. – Pamiętnik Religijno-Moralny tylekroć wspomniany, z którego te wiadomości bierzemy, mieści w jednym z poszytów ciekawą i pełną zdrowych religijnych uczuć wiadomość historyczną o Założeniu Zakonu Maryanów w Polsce i o życiu X. Stanisława Papczyńskiego, z której ciekawsze szczegóły tu pomieścić za rzecz przyzwoitą osądziliśmy.

Pobożna i świątobliwa myśl pierwszych gorliwych wyznawców Chrześciańskiej wiary dała początek założenia Zakonów duchownych; przewodniczył tej myśli duch ofiary i poświęcenia się osobistego. Tym przejęci pierwsi Zakonnicy wyrzekli się złudnych świata rozkoszy, Bogu i bliźniemu poświęcili wszystkie chwile życia, a modlitwą, czuwaniem od straży porannej do nocy, umartwieniem ciała starali się przebłagać Pana Zastępów za własne i bliźnich winy. Podług nich Klasztor miał być Domem modlitwy za wszystkich, domem wsparcia i pociechy dla biednych i cierpiących. — Ten duch ofiary, ta myśl pośrednictwa między Stwórcą a bliźnim tkwi, mniej więcej, w historyi założenia wszystkich duchownych Zakonów. I to jest szczytniejsze dzisiaj, niż kiedykolwiek, Zakonów posłannictwo! Wśród zobojętniałych, doczesnemi sprawami głównie zajętych, a pomimo tego, i dlatego może, więcej niż kiedykolwiek cierpiących ludów. —

Do Polski Zakony duchowne wraz z światłem wiary św. z Zachodnich przyszły narodów. Wspierane i uposażone hojnemi darami Przodków naszych, których bogobojność i szczodrobliwość były odtąd głównymi charakteru cechami, w krótkim przeciągu czasu znacznie się wzbogaciły i pomnożyły. Wszystkie więc były, co do początku swego, cudzoziemskie. Dopiero w XVII. w. poczęty i założony został w Polsce przez X. Stanisława Papczyńskiego a Jesu Marya Pijara, zakon nowy pod nazwą XX. ~~Księży~~ Maryanów, to jest ustanowiony na cześć i pamiątkę Niepokalanego Poczęcia N. Maryi P., tej Maryi, którą lud nasz w prostej a silnej wierze Królową Korony Polskiej i Litewsko Xiężną nazwał, a której święte imię, rycerze nasi, do częstych wówczas właśnie przeciwko pohańcom sposobiąc się wypraw, ze czcią i wiarą na swoich ryli orężach." Zakon ten później do Rzymu i Portugalji przeniesiony, a w tym ostatnim kraju szczególniej rozkrzewiony, oprócz nieodłącznych modłów, chwale Boga i Maryi poświęconych, ma trzy główne dla ludzkości cele: nauczać ubogą młodzież, pomagać Proboszczom w ich duchownych pracach, i modlić się za dusze zmarłych, mianowicie w czasie wojen poległych rycerzy. - Piękna i wzniosła myśl! doczesne i wieczne życie Człowieka obejmująca.

Człowiek, który założonemu

Człowiek, który założonemu przez siebie Zakonowi tak piękne, tak odpowiednie ówczasowym potrzebom narodu umiał nadać cele, niepospolitym musiał być mężem! Mimo to życie, a nawet imię X. Stanisława Papczyńskiego mało komu jest znane; sam zaś Zakon, pomiędzy nami prawie zapomniany, a w miejscu pierwotnego jego założenia w puszczy Korabiejowskiej ubogi, drewniane mieszkania, jak wiejskie chaty nasze, wznoszą się tam obok kościoła z takiegoż nietrwałego materyału. – Podajemy tu krótką i niedość dokładną wiadomość o życiu tego świątobliwego męża, a razem o założeniu przez jego nowego Zakonu. Bóg daj, byśmy tym sposobem zwrócili uwagę światlejszych historyków i pomogli odsłonić zapomniane oblicze rodaka, niepospolitego człowieka i kapłana. – X. Stan. Papczyński urodził się dnia 18 maja 1631° roku we wsi Podegrodzie nie opodal od m. Sandecza w Dyecezyi Krakowskiej, na chrzcie otrzymał imię Jan. Rodzicami jego byli: Tomasz i Zofia z Zocikowskich Papczyńscy, mieszczanie, ludzie prości, ubodzy, lecz uczciwi i pracowici, a szczególniej Bogobojni. Ojciec był ślusarzem i syna do tegoż rzemiosła sposobić zamierzył... Początkowo oddany do szkoły w Sandeczu, odbywał później nauki w Jarosławiu, w Kollegium Jezuickiem, a ostatecznie u tychże OO. we Lwowie, gdzie się szczególniej Teologii, Filozofii i Retoryce poświęcał. Cichy, spokojny, często przebaczający urazy, godziny wolne od zatrudnień szkolnych najczęściej w samotności i rozpamiętywaniu tajemnic wiary św. przepędzał. Po ukończeniu nauk powrócił do rodzicielskiego domu. Tu ofiarowanych sobie związków małżeńskich nie przyjął, wyższe cele naznaczając życiu swojemu. Myśl poświęcenia się służbie Bogu i pomocy bliźnim już była w jego umyśle dojrzała. W skutku tego, w 32^{im} roku życia wstąpił do zgromadzenia Pijarów w Podolińcu. Po ukończeniu nowicyatu przeniesiony do Warszawy, gdzie nauki Teologiczne skończywszy, śluby proste dopełnił i na Kapłana wyświęcony został. Tu otrzymał imię Stanisława. Przez lat 10 zostawał w tym zgromadzeniu, kolejno mianowany Prokuratorem, Kaznodzieją, Professorem...... Obok tego i prace naukowe w przedmiotach religijnych niemało go zajmowały, a dzieła jego, drukiem ogłoszone, nie były

w owym czasie bez zalety. Trafność w rozstrzyganiu najzawilszych zdań Teologicznych powszechną zjednała mu sławę. Znakomici w kraju mężowie zasięgali jego rady, a Jan Sobieski król i Nuncyusz Papieski Pignatelli, który nieco później pod imieniem Innocentego XII. zasiadał na Stolicy Apostolskiej, spowiednikiem go swoim obrali. - Tak pędził życie Papczyński w Zgromadzeniu XX. Pijarów, religijnym i naukowym pracom oddany; przez cały ten przeciąg czasu ~~oddany~~ odznaczał się nietylko zamiłowaniem nauk, ale i posłuszeństwem, Bogobojnością, silną wiarą i gorliwością w obronie jej dogmatów. - W owym czasie myśl założenia nowego Polskiego Zakonu, odpowiadającego ówczesnym potrzebom narodu, zapewne już dawno powziętą, objawiać zaczął. To było powodem rozmaitych wyrzutów od Zgromadzenia, wskutek których powołany został do Rzymu przez Jeneralnego Przełożonego nad Zgromadzeniem XX. Pijarów. Wytłomaczył się przed nim z zarzutów mu czynionych, myśl założenia nowego Zakonu objawił i błogosławieństwo Ojcowskie otrzymał, wraz z wolnością czynienia, co za potrzebne uzna. Powróciwszy do kraju, oczekiwał już tylko sposobnej chwili dla przyprowadzenia do skutku zamierzonego dzieła. Nadeszła wkrótce: dnia 18 października 1670° r. O. Św. Klemens X. wydał Bullę, mocą której Pijarowie, chcący się wydalić ze Zgromadzenia, uwolnieni zostali na ten jeden raz od ślubów prostych. W skutek tego X. Papczyński po najściślejszym rachunku z samym sobą, zasięgnąwszy rady biegłych Teologów, uwolniony został od tych ślubów w mieście Kazimierzu pod Krakowem, przez O. Michała a Visitatione i ze zgromadzenia wystąpił dnia 10go grudnia 1670° roku. - Tu się zaczyna nowy okres jego życia, w czasie którego dał dowód cierpliwości i wytrwania, jakiemi tylko wyższe religijne natchnienia obdarzyć mogą. Skoro ze zgromadzenia Pijarów wystąpił, wraz Biskupi - Płocki Gębicki i Krakowski Trzebicki ofiarowali mu różne godności i Prelatury duchowne. Tych wszystkich nie przyjął, lecz z porady Biskupa Wierzbowskiego, u którego największe pokładał zaufanie i od którego zawsze doznawał dobroczynnej opieki, udał się do wsi Luboczy, w ówczesnem Województwie Rawskiem leżącej. Tam

w Województwie Rawskiem leżącej. Tam w kościele znajdował się obraz N. P. Maryi, jednemu z przodków Karskiego przez Papieża Urbana VIII. dany (: obraz ten znajduje się teraz w kościele XX. Maryanów na puszczy Korabiejewskiej :). Przed nim X. Papczyński zwykł był codziennie się modlić, przed nim też dnia jednego zrzucił suknię czarną, a przywdział białą, tegoż samego co Pijarska kroju, na pamiątkę Niepokalanego Poczęcia N. Maryi P. W tej sukni przedstawił się Nuncyuszowi Papieskiemu Ranunciuszowi i Poznańskiemu Biskupowi Stefanowi 2mu Wierzbowskiemu myśl założenia nowego Zakonu uroczyście objawił i błogosławieństwo obydwuch otrzymał. – W owym czasie zamieszkiwał na puszczy Korabiejewskiej, w Województwie Mazowieckiem położe- mojocej, niejaki Stanisław Krajewski z dwoma towarzyszami, pustelnicze życie prowadząc, a to na mocy Przywileju, danego mu na tę ziemię przez króla Michała, jako wynagrodzenie za wojenne zasługi. Krajewski był zapewne jednym z tych rycerzy, tak obfitych w historyi średniowieków, który poświęciwszy męzkie lata na usługę kraju, przy schyłku życia szyszak i zbroję na włosiennicę i kaptur zamienił. – Krajewski, poznawszy bliżej osobę i zamiar X. Papczyńskiego, przywilej, nadany sobie przez Króla Michała, na zakład nowego Zakonu przelał aktem, pod datą 1673 roku Październ. 7 dnia sporządzonym, i sam z towarzyszami pustelniczy na zakonny żywot zamienił. – Skutkiem czego X. Papczyński pierwszą osadę nowego duchownego Zgromadzenia w tem miejscu założył. – Do kaplicy Ś. Michała Archanioła, będącej w tej pustyni, przybudował kilka cel klasztornych, które Arką Noego nazwał. Towarzyszom swoim tytuł Niepokalanego Poczęcia P. Maryi czyli Maryanów nadał, surowe życie zakonne, to jest modlitwy za dusze zmarłych, a mianowicie w czasie wojen i powietrza poległych, posty i biczowanie nakazał. Biskup Wierzbowski zawiadomiony przysłał natychmiast do puszczy Korabiejewskiej X. Święcickiego Biskupa Sufragana Żmudzkiego; ten postanowienie X. Papczyńskiego zatwierdził, modlitwy i tryb życia przepisał, X. Papczyńskiego Przełożonym naznaczył, posłuszeństwo jemu zalecił, a to wszystko Aktem przez siebie podpisanym w 1673im roku października 24 dnia zatwierdził.

W kilka miesięcy potem Korzystorz Warszawski wyrokiem swoim na dniu 15ᵗ czerwca 1679ᵒ roku postanowienie Biskupa Święcickiego aprobował, oraz na wprowadzenie Najświętsz. Sakramentu do kaplicy Korabiejewskiej i słuchanie spowiedzi zezwolił. Rzeczpospolita zaś Polska Ustawą Sejmową 1677ᵒ roku datowaną nowo tworzący się zakon pod swoją Opiekę przyjęta. To sprawiło, iż X. Papczyński stanął wkrótce na czele dość licznego zgromadzenia duchownego, przez przedniejsze władze duchowne i krajowe zatwierdzonego. — X. Biskup z Wielkiego Chrzystowa Wierzbowski władzą i powagą swoją nie mało się przyczynił do utwierdzenia i postępnego wzrostu Zakonu XX. Maryanów. Był to mąż Bogobojny, światły i dobroczynny. On powziął był zamiar uczczenia i przytomnienia niejako na ziemi Polskiej wszystkich chwil i tajemnic męki, jako Chrystus Pan na ziemi świętej za cały ród ludzki podjął. W tym celu założył miasto, które Nową Jerozolimą nazwał. /dziś powszechnie Górą Kalwaryą mianowane/ w niem wystawił wspaniałe kościoły i kaplice, na wzór istniejących w Jerozolimie, i statuami z Włoch sprowadzonemi ozdobił. Na dokonanie tego całe swe mienie poświęcił, oprócz bogatych składek od Króla Jana III. i przedniejszych Panów ofiarowanych. Nie raz, gdy się nie chciał uprzykrzać ludziom bogatszym, Biskup przywdziewał Habit Zakonny i u bram miejskich o jałmużnę na ten cel żebrał.... Trud i poświęceń się Biskupa X. Papczyński był głównym pomocnikiem i doradzcą. Biskup też, wystawiwszy pomiędzy wielu innemi, Kościół na pamiątkę Wieczerzy Pańskiej, Wieczernikiem dotąd zwany, dla Zakonu XX. Maryanów przeznaczył, klasztor wymurował, a przez postanowienie, 1679ᵒ roku kwietnia 21 uczynione, takowy do klasztoru, na puszczy Korabiejewskiej będącego, dołączył, dawniejsze ustawy zatwierdził, a nowo fundowane Zgromadzenie opiece następców swoich polecając, mieć chciał, aby zostawując przełożeństwo dożywotnie X. Papczyńskiemu, po zgonie jego co 3 lata starszego sobie wybierali. Odtąd X. Papczyński w Nowej Jerozolimie zamieszkał. Król Jan III., nawiedzając to miejsce, osobnym przywilejem w 1679ᵐ czerwca 2 datowanym, Osadę XX. Maryanów na Puszczy Korabiejewskiej zatwierdził i granice tej ponadtości [?] poznaczyć rozkazał.

Nowemu Zgromadzeniu,

Nowemu Zgromadzeniu, aby było podług ustaw Kościoła Zakonem, brakowało jeszcze zatwierdzenia Ojca Ś. i przepisanej od jego reguły. Połączone usilne starania Biskupa Wierzbowskiego z X. Papczyńskim to sprawiły, że Innocenty XI. przez Bullę 1681° roku marca 20 datowaną, Zakon Maryanów zatwierdził, lecz mu żadnej osobnej reguły nie przepisał. Wyjednanie przeto od Stolicy Apostolskiej tak koniecznej dla Zgromadzenia ustawy było odtąd szczególnym celem usiłowań X. Papczyńskiego. Nie przyszło to z łatwością: odległość Rzymu, utrudnione stosunki długo sprawiały przewłokę; a śmierć Biskupa Wierzbowskiego pozbawiła głównej podpory i Opieki nowo powstający Zakon. Następca jego Stanisław 3° Witwicki nie miał chęci tak skłonnych. Po bezskutecznych zatem usiłowaniach otrzymania reguły dla Zakonu, X. Papczyński postanowił udać się osobiście do Rzymu. Było to około r. 1690°. Sześćdziesięt letni starzec, sam jeden, pieszo - puścił się w tak daleką podróż! I na ten raz wszakże trudy i poświęcenie się jego były daremne. Przybył bowiem do Stolicy Chrześciańskiej już po śmierci Alexandra VIII., a następca jego nie był jeszcze wybrany. Kapłan ten gorliwy, ciężko złożony chorobą, znalazł przytułek w klasztorze Ara coeli OO. Reformatów. Nakoniec znękany cierpieniem, znużony próżnym oczekiwaniem, stęskniony do swoich - wrócił do Polski. Ze świętego grodu przywiózł tylko X. Papczyński obraz św. Michała Archanioła, który w Ołtarzu swego Kościoła na górze Kalwaryi umieścił. Następca Alexandra VIII obrany został pod imieniem Innocentego XII. ten że sam Pignatelli, który 20 lat pierwej był Nuncyuszem w Warszawie, a u którego X. Papczyński był spowiednikiem. Wybór ten stał się pomyślną wróbą dla X. Maryanów. X. Papczyński wysłał w r. 1698^{m} do nowego O. Świętego X. Joachima Prokuratora Zgromadzenia. Ten wsparty dzielną pomocą X. Franciszka Diaz, Prokuratora XX. Missyonarzy, uzyskał nadanie stałej reguły dla swego Zakonu i spieszył napowrót, aby pocieszyć strapionego tylu kłopotami przełożonego swego. Znalazł on X. Papczyńskiego śmiertelną złożonego chorobą. Bliski śmierci starzec, pokrzepiony jakby cudowną mocą, powstał z łoża i

drżącą ręką ujrzawszy Breve O. Św. zawołał na wzór Starozakonnego Symeona „<u>Teraz, Panie, wypuść sługę twego w pokoju!</u>" Zebrał bracię zakonną, a o własnych siłach udawszy się z niemi do kościoła, wzniósł Hymn dziękczynny do Boga! W tymże samym roku 1701^{go} czerwca 6° uczynił łącznie z towarzyszami swemi na regułę przyjętą Professyą i akt takowy w ręce Nuncyusza Apostolskiego złożył; a we 3 miesiące później to jest 17 Września w 70^{tym} roku życia spoczął w Bogu w <u>Nowej Jerozolimie</u>. Ciało jego, w trumnie ołowianej złożone, dotąd znajduje się w tym kościele. — X. Papczyński umarł w powszechnie uznanej opinii świętości; w Bogobojnym narodzie opinią tę spowodowały: wielka jego pobożność, surowość jego obyczajów i świętość zakonnego życia, a nawet, podług ówczasowych podań, nadnaturalne wypadki, jako to uzdrawianie chorych, przepowiednie przyszłości i t.p. Gdy jednak Proces Kanonizacyi jego odbywał się w Rzymie, a Stolica Apostolska wyroku swego nie objawiła, o tym więc zamilczeć i nam należy. — Po śmierci Wielebnego X. Papczyńskiego Innocenty <u>XIII.</u> wydał Bullę dnia 3^{go} Września 1723° roku, mocą jakowej Zakon XX. Maryanów ostatecznie zatwierdzony został. — Drugim znakomitym mężem w historyi Zakonu XX. Maryanów jest X. Kazimierz Wyszyński. Wstąpił on do tego zgromadzenia w 1728 r. na puszczy Korabiewskiej. Nauki odbywał w Rzymie. Odznaczał się zawsze świątobliwością życia. Mianowany z początku Wice-Prezydentem, niedługo potym w r. 1737 naczelnym Przełożonym obrany został. Tę godność przez lat 5 sprawował, a w r. 1750^{tym} wysłany był do Rzymu dla załatwienia niektórych spraw Zakonnych. Ztąd na żądanie Królowej Portugalskiej do Portugalii posłany został dla rozkrzewienia Zakonu Maryanów. Założył tam naprzód klasztor w <u>Bolsameo</u> w Dyecezyi Bragantyńskiej, gdzie i umarł w r. 1755^{tym} jako przełożony, w powszechnie uznanej opinji świątobliwości. — Proces Kanonizacyi jego odbywał się w Rzymie w latach 1780^{m} — i 1782^{m} za Papieztwa Piusa <u>VI.</u> na prośby i żądanie: Króla Stanisława Augusta, Kardynała de Lascarys Patryarchy Jerozolimskiego, Arcybiskupa Karola Camuccio, Biskupów: Smoleńskiego, Poznańskiego, Chełmińskiego i Bragantyńskiego;

Chełmińskiego i Brygantyńskiego; wielu Ojców Duchownych, Prałatów i Zakonników - Xiężt Antoniego i Franciszka Sułkowskich, Hrabiego de Borch Generała Portugalskiego - Wojewodów: Smoleńskiego i Rawskiego, oraz wielu innych przedniejszych panów. X. Kandydat Spurny Prokurator Zgromadzenia XX. Maryanów miał poruczone prowadzenie tej sprawy. Zyskał dwa przychylne wyroki, nie wiadomo jednak dlaczego X. Kazimierz Wyszyński dotąd w poczet Świętych policzony nie został. - X. Rajmund Nowicki Generał przełożony XX. Maryanów, za zezwoleniem Kapituły w 1776^m^ r. wysłał kilku spółbraci do Rzymu dla zaprowadzenia tam klasztoru. Wybrany na ten cel X. Kandydat Spurny przybył z bracią do Stolicy Chrześciańskiej, wsparty znaczną darowizną pieniężną przez Arcybiskupa Karola Camucio, otrzymał kościół Św. Wita i Modesta, wraz z przyległym klasztorem. Tak przetrwali w Rzymie aż do r. 1798°, w którym Rząd Francuzki wszystkim duchownym cudzoziemcom Rzym opuścić roz/kazał. X. Lechniewicz ówczesowy przełożony w Rzymie, pisze: iż wskutek kilkakrotnie powtórzonego rozkazu, jakoteż i dlatego, że im dwa razy w tygodniu na wartę iść kazano, zmuszeni byli Rzym opuścić. - Odtąd XX. Maryanie do swojego klasztoru w Rzymie nie powrócili. W Portugalii zaś dotychczas znaczna liczba ich zgromadzeń utrzymuje się. - W dawnem królewstwie Polskiem były klasztory XX. Maryanów następne: w Puszczy Korabiejewskiej; na Górze Kalwaryi; w Goźlinie; w Skórcu - w Maryampolu - w Mirosłowicu. W innych prowincyach było ich więcej, a między niemi w Berdyczowie - w Janowie - w Rasznie -/. Wiadomość ta czerpana była z Akt klasztornych na Puszczy Korabiejewskiej i urzędów Processu Kanonizacyi XX. Papczyńskiego i Wyszyńskiego./)

Siostry Mariae Vitae - Maryawitki zwane.

/. Wypisy z tegoż dziennika Religijno-Moralnego/.

Maryanie i Maryawitki, dwa duchowne Zgromadzenia, w przeciągu jednego stulecia przez Polaków założone, odbijają tak doskonale ducha i potrzeby narodu, w którego łonie wzięły początek. - Obadwa

ustanowione na cześć Matki Boga Zbawiciela, odwiecznej ucieczki naszej, obadwa utrzymujące się bez kwesty, obadwa nareszcie wprost i bezpośrednio potrzebom bliźnich poświęcone. – Maryanie i Maryawitki mają obowiązek nauczania ubogich dzieci. Maryanie dopomagają proboszczom w duchownych pracach; Maryawitki dogladają i opatrują chorych. Maryanie modlą się za dusze w czyścu cierpiące, a mianowicie za dusze wśród ofiar wojen poległych; Maryawitki nawracają niewiernych, a mianowicie Żydów płci żeńskiej, starają się ich dusze od przyszłych cierpień zabezpieczyć. W narodzie dawniej wojennym, a obok tego licznie przez Żydowską rodzinę osiadłym, dwa te ostatnie cele są dziwnie pięknie i trafnie pojęte; one też są głównemi obudwu zgromadzeń dążeniami. – Początek zgromadzenia Sióstr *Mariae Vitae* zaczyna się od zdarzenia, pełnego religijnej i poetycznej barwy. Xiądz Józef Szczepan Turczynowicz Łuszycki, później kanonik Piltyński, Probosz Parafii Św. Szczepana w Wilnie, mąż pełen bogobojności i miłości bliźnich, będąc Proboszczem w dobrach Xiążąt Radziwiłłów, miał następujące zdarzenie: Pewien wieśniak, mający polecenie łowić ryby, udał się do niego z prośbą o wysłuchanie spowiedzi, dając temu za powód jedyny przeczucie, iż w czasie łowienia ryb utonie. – X. Turczynowicz powodowany obawą, aby, uczyniwszy zadosyć żądaniu tego człowieka, nie utwierdził go w przesądnem i zabobonnem mniemaniu, odmówił mu tej posługi, zachęcając, ażeby nadal podobnym nie wierzył przeczuciom. Nieszczęśliwym trafem człowiek ten istotnie tegoż dnia utonął. Szczególny kapłan, do żywego tem nieszczęściem dotknięty, udał się do przyjaciela i spowiednika swego X. Borncza; temu rzecz całą odkrywając, oznajmił zamiar udania się między pogańskie narody, ażeby tam na miejscu jednej, w jego mniemaniu straconej duszy, innym wiecznego pokoju i szczęścia ukazał drogę. Spowiednik chcąc chwalebne kapłana zamiary skierować na przedmiot pewniejszy i z większym pożytkiem dla kraju połączony, odpowiedział mu temi słowy: „Wszakże i w tych okolicach dosyć jest

pracy duchownej; wszakże i tu można nie małą liczbę dusz ludzkich do Boga nawrócić, bez udawania się w dalekie kraje i narażania się na niepewny skutek w przedsięwziętej pracy." X. Turczynowicz zrozumiał myśl spowiednika i odtąd nawracaniem Żydów na chrześciańską wiarę z gorliwością kapłana i grzesznika zajmować się począł. A założenie Zgromadzenia Sióstr Mariae Vitae było później dalszym skutkiem i rozwinięciem tego przedsięwzięcia. Mianowany wkrótce po tem zdarzeniu Kanonikiem Piltyńskim i Proboszczem Parafii Św. Szczepana w Wilnie, w ubogiem swojem Probostwie pierwszy przytułek nawróconym Żydom ofiarował. Dobremi uczynkami, łagodnością, namową, miłosierdziem - starał się Żydów do siebie przyciągać i w przedmiotach Wiary Ś. oświecać. Tym sposobem przeszło 500 Żydów własną ręką ochrzcił, a każdemu z nich, ile możności, sposób utrzymania nadal opatrywał.... Szczupłe X. Turczynowicza fundusze nie wystarczyły na utrzymanie i zapewnienie losu nawróconym przez niego Izraelitom. Aby temu niedostatkowi zaradzić, a zarazem rozszerzyć zakres działania swego, założył Towarzystwo, które wspólnie z nim, lecz pod jego przewodnictwem pracować miało. Towarzystwo to, początkowo z mężczyzn i niewiast złożone, wkrótce wyłącznie żeńskiem się stało. - W ubogiem Probostwie X. Turczynowicza osiedlone, z niezmordowaną usilnością pracowało nad nawracaniem na wiarę Żydówek, jakoteż nad zapewnieniem onym pewnego sposobu utrzymania nadal; przez wyuczanie robót kobiecych, umieszczanie po znaczniejszych domach i d wydawanie zamąż; a pomyślny tej pracy skutek tak sprawiał, że podobne Towarzystwa w innych Litewskich miastach zawiązywać się poczęły. - Pragnął X. Turczynowicz dzieło swoje ustalić, religijnym działaniom Towarzystwa nadać powagę i siłę duchownej władzy; słowem świeckie zgromadzenie w duchowne zamienić. Stowarzyszonym więc siostrom przeznaczył na odzież habit popielatego koloru, obowiązki zgromadzenia rozszerzył, nakazując zajmować się wychowaniem sierot i nauczaniem ubogich dziecząt; śluby czystości, ubóstwa i posłuszeństwa przepisał, a Zgromadzeniu

tytuł Sióstr Margaritek nadał. Ustawa takowa nosi datę 1737°
roku. — Margaritki, jako jedynie usłudze bliźnich poświęcone,
nie potrzebowały obszernych reguł i ustaw Zakonnych; czułość na
nędzę bliźniego, ochoczą chęć spieszenia mu z pomocą, otóż ca-
łe ich przepisy! To też X. Turczynowicz treść ich zawarł w kil-
ku słowach, często im powtarzając: „Klauzura w sercu; Klasztor
świat cały — cel pracy: nawracanie, nauka i miłosierdzie — plac za-
bawy pośród dom żydowski — reguła kochać Boga i bliźniego — koniec
jeden Pasterz i jedna owczarnia — fundusz w Niebie — posag Imię
Panny Maryi." W tym okresie ubogi pleban Kościoła Św. Szcze-
pana za życia mało komu znany, a po śmierci zapomniany, czło-
wiek prosty, bogobojny, choć nie uczony; pięknie i wymownie zawarł
całe prawidła dla ustanowionego przez siebie Zgromadzenia....
Później nieco, X. Turczynowicz przeprowadzając Margaritki do Szpi-
tala S. Łazarza w Wilnie, napisał krótką ustawę, a raczej przepis
życia i zatrudnień, którą temi wyrazami zakończył: „Niech tedy
Bóg dobrotliwy łaską swoją Was, Siostry, wzmacnia, abyście to wszyst-
ko zachowały i dopełniły jako duchownej piękności miłośnice i nie
jako służebnice pod prawem, lecz jako córy w łasce umieszczone."
Tym sposobem utworzone Zgromadzenie Biskupi ówcześni, miano-
wicie: Wileński-Zienkowicz, Łucki-Kobielski, Żmudzki-Łopaciń-
ski, Inflandzki-Puzyna — różnemi pismami utwierdzili, pochwalili
i w Dyecezyach swoich zaprowadzić starali się. O. S. Benedykt
XIV. listem z dnia 15 kwietnia 1752° r. to Zgromadzenie potwier-
dził i odpusty mu nadał. — Gorliwość nowych Zakonnic w wykony-
waniu przedsięwziętej powinności, pomyślny jej skutek i starania
samego X. Turczynowicza sprawiły, iż oprócz Wileńskiego Kla-
sztoru — 16 innych w Litwie i na Rusi założonych zostało, mianowi-
cie: w Mścisławiu, Mińsku, Kownie, Słonimie, Połocku, Orszy, Kroziach,
Kotowczynie, Witebsku, Grodnie, Nowogródku, Wołkowysku, Mozyrzu,
Pińsku, Chołopieniczach i Bobrujsku, — których uposażenie ograni-
czało się, po większej części, na darowiznie domu i placu przez wła-
ściciela, a mieszkające w nim Siostry pracą swą lub przystaną dobro-
wolną

jałmużną utrzymywały siebie, nawrócone neofitki i ubogie dziewczęta. Wizytatorką wszystkich Klasztorów Maryawitek naznaczył X. Turczynowicz wdowę Annę z Czyżów Sokemkinową. Takowe Zgromadzenie przeszło lat 30 wytrwało; liczyło już 60 osób w gronie swojem, a przeszło 400 Neofitek nawróconych i oświeconych w Wierze św. było. Gdy niespodziano zagrożono je zupełnym upadkiem. Bolesno wspomnieć, iż w owym czasie znaleźli się niechętni, nietylko między świeckiemi, lecz i między duchownymi osobami, którzy rodzinnego rzepu połowie Zgromadzenie prześladując zniweczyć starali się. Wskutek ich zażaleń zapozwany został X. Turczynowicz przed Konsystorz Generalny dla wytłomaczenia się z zarzutów, iż Zgromadzenie jego, przyjmując jałmużny, przynosi uszczerbek Kwestującym Zakonom; że Siostrom Maryawitkom nadał ubiór Mniszek, chociaż formalnym zakonem nie są, lecz tylko stowarzyszeniem czyli zgromadzeniem; że nareszcie Żydów obojej płci gwałtem do przyjęcia religii Chrześciańskiej zmusza. Pomimo rozmaitych i udowodnionych tłomaczeń X. Turczynowicza, że nikogo gwałtem do przyjęcia Chrztu Św. nie zmuszał, czego dowodzi, iż żaden z nawróconych Żydów nie dopuścił się odstępstwa od przyjętej wiary, że Siostrom Maryawitkom zabroniono jest zbierać jałmużny, że tylko przyjmują dobrowolnie przysyłane ofiary, które na korzyść i usługę bliźnich obracają, że nareszcie Siostry Maryawitki, na wzór Sióstr Miłosierdzia, nie czynią dożywotnich ślubów, bo każda niechętna uwolnioną od nich przez Biskupa być może; pomimo to wszystko – Zgromadzenie wyrokiem Konsystorza zniesione zostało. – Tak bolesnego ciosu nie zdołał długo przenieść X. Turczynowicz – W kilka miesięcy później, czując uchodzące życie, zawołał duchowne córki swoje, oświadczył im wyraźnie, iż ani on, ani Zgromadzenie nie popełniło żadnej tak ważnej winy, aby zupełnem zniweczeniem karane być miało; zachęcał przeto do wytrwania w przedsięwziętem powołaniu, przewidując szczęśliwszą przyszłość; X. Podszelewskiego

Altarystę Słonimskiego, postępca nowin mianował, ostatnie obecnym dał błogosławieństwo i spoczął w Bogu r. 1733. Po śmierci jego Wizytatorka używała wszelkich środków, aby ocalić Zgromadzenie, nad którem umierający fundator protektorstwo jej nadał. Z porady X. Modzelewskiego postanowiła udać się do Rzymu w celu wyjednania u O. Św. zniesienia zapadłego przeciw nim wyroku i nowego potwierdzenia reguły. - Podróż tę odbyła Potemkinowa razem z Jadwigą Alexandrowiczówną kasztelanką i dwiema jeszcze Siostrami Zgromadzenia, piechotą, o zebranym chlebie, bez znajomości języków, bez nadziei nawet wsparcia i pomocy ze strony cudzoziemców, rozumieć ich nie mogących. - Przybywszy do Rzymu, tak dalece umiały sobie zjednać szacunek, i względy Duchowieństwa, że O. S. Klemens XIV., zawiadomiony o ich przybyciu, dał im posłuchanie; wypytywał o celach Zgromadzenia, zatrudnieniach, o stanie Żydów w Polsce; a odjeżdżającym wręczył list do Biskupa Wileńskiego, Xiążęcia Massalskiego, w którym pochwalił ich kilkomiesięczne w Rzymie prowadzenie się, szczególnej opiece zalecił, cel Zgromadzenia i ustawę zatwierdził - list ten datowany 11 marca 1774 r. Po dwuletniej nieobecności w kraju, wróciła Potemkinowa do Wilna i tam Biskupowi pismo O. S. wręczyła. Biskup pomimo szczerej chęci, Zgromadzenia do dawnego stanu powrócić nie mógł. - Największa część plantorów, z których Maryawitki usunięte były, przeszła na własność innych: odzyskać więc one było prawie niepodobieństwem. Utrzymały się tylko dawne w Ziemi Białoruskiej, która pod panowaniem Cesarzowej Katarzyny II. zostawała, oraz w kilku innych miejscach, gdzie przez pobożnych fundatorów zachowane były, jako to: w Pińsku przez Biskupa Łuckiego, w Mozyrzu przez Jeleńskiego, w Słonimie przez Pomańskiego i w Kłecku, dokąd wygnane z Bobrujska X. Radziwiłł osadził. Z pomiędzy zaś zniesionych plantorów Biskup Massalski jeden tylko Wileński powrócił. - Umarł wkrótce X. Modzelewski, nie mianując nikogo po sobie opiekunem Zgromadzenia; umarła także, niedługo po nim Wizytatorka; śmierć obojga zostawiła pobożne Panny bez umiejętnego steru i opieki. Metropolita Rz. katolickiego kościoła w Cesarstwie Rosyjskiem, Arcybiskup

Bohusz-Siestrzeńcewicz, pragnąc podnieść upadające Zgromadzenie, zwołał Siostry do Połocka i przedstawił im, czyliby się obok dotychczasowych obowiązków zająć nie mogły dozorowaniem chorych na wzór Sióstr Miłosierdzia? Przyjęły to przedstawienie i odtąd, do dwóch dawniej włożonych zobowiązań dodały w ustawie swojej to trzecie. Wybrały z pomiędzy siebie na Wizytatorkę i Przełożoną Maryannę Norwidównę. Niezmordowana czynność tej siostry, gorliwość, z jaką wszystkie zajęły się wypełnieniem przepisów reguły, podniosły wkrótce Zgromadzenie, prawie zupełnym zagrożone upadkiem... Przełożona umieściła w publicznych pismach ogłoszenie, iż w każdym z istniejących klasztorów Sióstr Maryawitek, otwiera się szkoła dla ubogich dziewcząt, w której bezpłatnie uczyć się będą: czytania, pisania, rachunków i robót ręcznych. Pomnożyła się liczba klasztorów: Biskupi używali Wizytatorkę do zakładania takowych w Dyecezyach swoich, a obywatele miasta Słucka (za przykładem gorliwego proboszcza) z zebranych na ten cel składek, poprawili zaniedbany Kościół Św. Ducha, przybudowali do niego Klasztor i Szpital i osiedlającym się Maryawitkom oddali. Hrabina z Rzewuskich Platerowa w <u>Zdobicy</u>, Książę Radziwiłł, prałat Tarnowski, Chorąży Czarnecki we własnych dobrach też Panny pofundowali i uposażyli. W r. 1800ym znajdowało się na Litwie, Wołyniu i Białej Rusi 90 Sióstr w 17 klasztorach, w których 465 młodych dziewcząt nauki brało bezpłatnie i 13 Neofitek kosztem Sióstr utrzymywanych i uposażonych. Wszystkich zaś Neofitek, przez Maryawitki nawróconych do owej daty, było przeszło 2000. Z tych 32 wykonawszy śluby zakonne, były chlubą i ozdobą Zgromadzenia. – W Królestwie Polskiem znajduje się obecnie jeden klasztor Sióstr Maryawitek w Częstochowie – Potemkinowa powracając z Rzymu, ustaliwszy Zgromadzenie, zatrzymała się z dwoma towarzyszkami w Częstochowie, gdzie w szczupłym domu ofiarowanym przez XX. Paulinów, Siostry tego Zgromadzenia później osiadły. Brak zupełny funduszów, a więcej jeszcze częste zmiany, jakim kraj uległ w tym przeciągu czasu, nie dozwoliły Siostrom pomnożyć się w liczbie, tak że

ze śmiercią dwuch ostatnich Siostr w r. 1826[m] Zgromadzenie to w Częstochowie było chwilowo upadło. - Władza Dyecezalna Kujawsko-Kaliska, przekonana o użyteczności jego, wystarała się w r. 1828[m] rocznego u Rządu funduszu 1000 Zł. pol. rocznie, na dalsze utrzymanie P.P. Maryawitek, a w r. 1833[o] X. Tomaszewski, ówczesny Administrator Dyecezyi Kujawsko-Kaliskiej, udał się z prośbą do Przełożonej Zgromadzenia w Wilnie o przysłanie kilku Siostr do Częstochowy. Przysłane zostały 2 (a), teraz trzecia przybyła w r. 1842[m]. Miały 21 dziewcząt biorących u nich nauki bezpłatnie, a od czasu przybycia z Wilna, nawróciły Żydów płci obojej osób 9, z których dwoje dotychczas na koszcie swoim utrzymują (Dokładniejszą wiadomość o założeniu i celach tego Zgromadzenia znaleźć można w Dziejach Dobroczynności r. 1820 Wilno, str. 17 i 391[a])

— W czasie Wizyty Metropolitalnej Dyecezyi Mińskiej znajdowało się w jej granicach 5 klasztorów, czyli Domów P.P. Maryawitek, mianowicie: w Pińsku, Mozyrzu, Słucku, Słucku i Mińsku, te za przewodnictwem tej że Wizyty szczegółowo opiszemy.

53

Klasztor P.P. Maryawitek w mieście Pińsku.

Te pobożne Panny zafundowane na tem miejscu przez pierwszego ich Instytutora X. Stefana Turczynowicza. - Przy domu mieszkalnym mają dla nabożeństwa kaplicę z jednym ołtarzem, w którym

---

(a) Dom Wileński P.P. Maryawitek blisko kościoła św. Stefana położony, jak był za życia ich fundatora X. Turczynowicza pierwszą kolebką tego użytecznego zgromadzenia, tak i dotąd nie zmniejszył swej pobożnej stopy: już to przez wychowanie u siebie mnogiej liczby sierot i ubogich dziewcząt, już przysyłaniu należycie usposobionych Siostr swoich wszędzie, gdzie im ofiarują nowe na zamieszkanie miejsce. Oprócz tegoż te szanowne Panny ważną czynią przysługę dla mieszkańców Wilna i jego okolic przez utrzymywanie od lat kilkadziesiąt w Domu Towarzystwa Dobroczynności Szkoły ubogich dziewcząt, w której częstokroć mieści się przeszło sto uczennic, we wzorowym porządku, ochędostwie i pożytecznem do ich stanu wychowaniu utrzymywanych (przypisek Autora)

Obraz Trójcy SSS. Kaplica ta była na nowo przebudowana w roku 1824m i poświęcona za Indultem Władzy Dyecezalnej. Zakrystya w srebro, apparata i inne sprzęty do potrzeby miejscowej należycie opatrzona. Kapłana osobnego przy niej nie utrzymują mienia go w każdym czasie z klasztorów w m. Pińsku będących. Obowiązki którym się Siostry Maryawitki poświęcają, zależą mianowicie: na utrzymywaniu Żydówek, pragnących Chrztu św., i przysposabianiu ich do tego Sakramentu. – tudzież na wychowywaniu ubogich dziewcząt, mianowicie sierot i podaniu im sposobu, aby z pracy własnej nadal utrzymywać się mogły. Zgromadzenie Sióstr Profesek składało się z osób 4ch. Sieroty Świeckie: na wychowaniu będące, po większej części z pracy rąk Sióstr Maryawitek odziewane, żywione i uczone: tych było w czasie Wizyty 1829o roku odbywanej dziewcząt 15, wszystkie ze stanu szlacheckiego. Klasztor: fundowany w roku 1756m dnia 16o Lutego na placu od Maciejowiczów za Złt. Pol. 500 przez X. Turczynowicza kupionym. Siostry zamieszkały w Pińsku za dozwoleniem X. Franciszka Antoniego Kobielskiego Biskupa Łuckiego i Brzeskiego. Klasztor ten zawiera kilka cel, Refektarz i Izbę większą, w której wychowanki uczą się czytać, pisać i robót, stanowiących i płci właściwych – Na dziedzińcu jest nieco budowli gospodarskiej i mieszczą się trzy ogródki: owocowy, kwiatowy i warzywny – Cała powierzchnia placu ma prętów kwadratowych 165. Fundusz summowy: składał się z r.s. 300, zebranych z robót ręcznych tych Panien, na hipotece obywatelskiej będących – dalsze środki utrzymania się są: praca i jałmużny osób dobroczynnych, które Siostry powiększają, wysyłając kwestarki za paszportem Władzy Dyecezalnej. – Klasztor ten przy nowem rozporządzeniu osób i funduszu duchowieństwa policzony do Zastatnych.

54

Klasztor PP. Maryawitek w m. Mozyrzu.

Zgromadzenie PP. Maryawitek założone w Wilnie przy Kościele Św. Stefana przez X. Turczynowicza Łuszyckiego,

zaprowadzone było przez tegoż fundatora swego do miasta Mozyrza po roku 1752[m]. Klasztor ich na tem miejscu, a raczej Dworek z drzewa wybudowany długi sążni 7, szeroki 6; w czasie Wizyty Metropolitalnej okazał się znacznej poprawy potrzebującym. Plac, na którym ta budowla się wznosi, był nadany przez Obywateli: Gedeona Jeleńskiego Kasztelana Nowogrodzkiego i Stetkiewiczów; powierzchnia jego 225 prętów zawiera. W późniejszym czasie PP. Maryawitki zakupiły od mieszczan Mozyrskich jeszcze 3 place, mające 2 morgi obszaru. Zgromadzenie Sióstr składało się z 5[iu] Profesek. Dziewcząt na wychowaniu było z funduszu utrzymywanych 4, za opłatą w klasztorze mieszkających 10, przychodzących z miasta na naukę 6. - Nauki jakie im dawano były następne: Czytanie i pisanie w językach Ruskim i Polskim, Nauka Chrześciańska, Historya święta, Arytmetyka, Geografia, roboty ręczne i kobiece. Summy funduszowe: Z daru Najjaśniejszego Cesarza Aleksandra I. r. s. 1000; z Testamentu Rozalii z Jeleńskich Wolbekowej, Starościny Sieleckiej, 1801 roku maja 4° datowanego, r. s. 300; z Testamentu Stetkiewicza r. s. 60; z dorobku pracy ręcznej PP. Maryawitek r. s. 150. Dochodu rocznego Wizyta zapisała z procentów r. s. 70, z opłaty od Pensyonarek i z robót ręcznych r. s. 200. - Zakład ten posiada uszczupły zbiór Książek treści Duchownej w ilości tomów 30. - Klasztor PP. Maryawitek Mozyrskich policzony został do Zostałych.

55

Klasztor P.P. Maryawitek w miasteczku Klecku

Wizytator od Metropolity naznaczony nader niedokładną zapisał wiadomość o zakładzie tych Panien, która składa się ze szczegółów następnych: Dom na ich mieszkanie nadany im został przez Księcia Albrychta Radziwiłła Generał-Majora Wojsk Polskich. Dom ten drewniany, uszczupły i stary na podporach wiszący; na dziedzińcu swironek i chlewek również stare. Ogrodu obok położonego powierzchnia prętów 75. - Zgromadzenie składało się z 3[ch] Sióstr Professek. Dziewcząt biorących w klasztorze wychowanie 14. Funduszu żadnego, ani przychodu

w pieniądzach nie mają; za Uczennice, które utrzymują na klasztornym stole, biorą szczupłe wynagrodzenie w produktach. - Klasztor ten również do Zostatnych przytączony.

56

Klasztor P.P. Maryawitek w mieście Słucku.

Kościół pod tytułem Św. Ducha w Słucku, przy którym niegdyś był fundusz imienia Kłokockich, na Seminaryum do nauki i utrzymania biednej szlachty pod dozorem O.O. Jezuitów. Po kassacie tego Zakonu, gdy fundusz upadł i dom Seminarzystów zniszczał; Kościół zostawał przez lat 40 nie tylko bez opatrzenia i nabożeństwa, lecz bliskim był zupełnej ruiny. W takim zdarzeniu zwierzchność duchowna postarała się otrzymać jego własicielstwo od dziedzica Słucka, X. Xięcia Dominika Radziwiłła. Przy tym kościele zafundowane zostały Siostry Maryawitki w 1816ᵗᵒ roku, z Obowiązkiem utrzymywania Szkółki dla dzieci płci żeńskiej. - Kościół ten wyrestaurowany został nakładem Proboszcza Słuckiego, X. Prałata Szantyra, za pomocą ofiar dobroczynnych Obywateli powiatu Słuckiego, i pod dozór Siostr rzeczonych oddany. A że przy nim żadnego nie było funduszu, nowe przeto własicielki z własnej pracy szukać sposobu utrzymania się przymuszone były. Proboszcz polecił je opiece Komitetu Czteko-lubnego, w Słucku jego staraniem zaprowadzonego, który dokładał starania wspierać podług możności ich nieuchronne potrzeby. Tymczasem Obywatele tak pożyteczny Zakład stałszym uposażeniem nadać przedsięwzięli. Obywatel Bystram Dworzanin Króla Polskiego zapisał testamentem summę r. s. 600. Panna Siewrokówna na r. s. 300 z obowiązkiem utrzymywania jednej wychowanicy i jej rodziny. - Pani Korczynina, wstępując sama do Zgromadzenia Siostr Maryawitek, podobnież r. s. 300 Klasztorowi Słuckiemu darowała. Prałat Szantyr kończąc z Prokuratoryą Radziwiłłowską rozliczenie się o zaległe dla Probostwa Słuckiego Annuaty, uzyskał na fundusz Siostr Maryawitek i utrzymanie kościoła Św. Ducha

corocznie po r. s. 225. Proboszcz, biorąc to pod swoje rozporządzenie, zamierzał zamienić ten dochód na posiadłość ziemną, do funduszu Probostwa należną w Uroczys. Napatce z pierwszą tego nazwiska, i tam projekt zabudować folwarczek nakładem Summy, przez Panią Korczyninę zapisanej; jaki wziął skutek w późniejszym czasie projekt Proboszcza, Wizytatorowi podawany, nie wiadomo. - Kościół Św. Ducha z drzewa budowany, figury krzyżowej z kopułą, podwarzony i podmurowany. Kopuła blachą białą pokryta, nad nią zamiast Krzyża osadzona Chorągiew blaszana, a na niej wymalowany Anioł z trąbą w ręku; wyżej jeszcze, w owale gołębica wyobrażająca Ducha Przenajświętszego. Ołtarze: Wielki z muru wystawiony o dwóch kondygnacyach, na 4 kolumnach wsparty, z opiór pobocznych otrzeźciam wzniesiony, zawiera Obraz pryncypalny, starożytny Trójcy S.S.S. nad nim, Opatrzności Boskiej. - Dwa Ołtarze bokowe, wymurowane nakładem Proboszcza; w jednym z nich Obraz N. Maryi Panny złotą i koronami ze srebra okryty. Zakrystya w Srebro, apparata i inne do Św. obrzędów potrzebne sprzęty, przyzwoicie opatrzona. Bractwa do tego kościoła wprowadzone: 1° Opatrzności i Miłosierdzia Boskiego, z dawna były, a w czasach teraźniejszych razem z kościołem odnowione: Każdego poniedziałku odbywa się tu nabożeństwo na uczczenie Najwyższej Opatrzności Bożej. 2° Najsłodszego Serca Jezusowego podobnież odnowione: nabożeństwo co piątek się odbywa. Obowiązki: gdy fundusze zostaną urządzone i dochód z nich pobierać będzie dla SS. Maryawitek, one podówczas przyjęty powinny roić utrzymywać: Z zapisu siostry Korczynej sieroty na wychowaniu 1. - Z zapisu Sieworokówny 1 - z Zapisu Bystrama 2 i za ziemię od Proboszcza przyrzeczoną 2. Uczennice w czasie Wizyty utrzymywane były: na pensyi klasztornym 4, płacących podług umowy 10, przychodzących z miasta 7. Zgromadzenie Siostr Maryawitek składało się z osób Professek 5. Klasztor

drewniany, po drugiej stronie

drewniany, po drugiej stronie ulicy przeciw kościoła położony, zbudowany z pruskiego muru, długi sążni 10, szeroki 6, gontem pokryty: obok jego były niewielkie gospodarskie zabudowania. - Neofita 1, służący w klasztorze do skazek rewizyjnych za dworowego zapisany. Dochodu rocznego Wizyta nie wypisała, wzmieniła tylko, że z Karczmy Napałki i za ziemię, przy niej uprawiającą się, płaci się Arendy r. s. 60. - Klasztor Słucki P.P. Maryawitek policzony do Zasztatnych.

57

Klasztor P.P. Maryawitek w mieście Mińsku.

Siostry Maryawitki w mieście Mińsku osiadły w roku 1771ᵐ, na placu podarym wieczyście dla nich przez Kunegundę z Matusewiczów Kunczycową, Starościnę Porajską, zapisem w tymże roku Czerwca 26 dnia datowanym. Plac ten prętów kwadratowych 120 powierzchni mający, leży przy ulicy Franciszkańską zwanej, nie nader odległe od Kościoła Katedralnego, do którego P.P. Maryawitki, nie mając własnej kaplicy, uczęszczają na nabożeństwa. Zabudowania ich składają się 1° z Domu mieszkalnego, przy Ulicy Franciszkańskiej położonego, dosyć obszernego, z którego najmów dochód obracają na pomnożenie źródeł utrzymania się. - 2° Oficyna starszej daty, również drewniana; w tej zgromadzenie ich mieszka i Szkołę dla dziewcząt utrzymuje; jest jeszcze na tymże placu część zabudowań gospodarskich i szczupły ogródek warzywny. Fundusz ten posiadał nadto Kapitału r. s. 4155, na hipoteki obywatelskie kredytowanego - Wizyta Metropolitalna nie wymieniła źródeł, z jakowych powstała ta summa. Zgromadzenie Sióstr Maryawitek składało się z Osób 4ʳᵒ Professek. Dziewcząt nauki pobierających, była liczba następna: Sierot na zupełnem utrzymaniu funduszu 2, - Pensyonarek tamże mieszkających, płacących rocznie najwięcej r. s. 18, a najmniej 12 = dziewięć. Przychodzących z miasta i opłacających miesięcznie od 50 do 25 kopiejek osób 9.

Podobnież przychodzących i uczących się bez żadnej opłaty 5, wogóle uczennic 26. Nauki, dawane wszystkim uczęszczającym do szkoły lub mieszkającym w Klasztorze, były następne: Religija - Czytanie i pisanie - Historya święta - Rachunki - Geografia - Roboty ręczne żeńskie. - Zgromadzenie to, podobnie jak i poprzedzające, położone w oddziale zasztatnych.

Taki był stan Zakonników Rzymsko-Katolickiego wyznania, ich klasztorów i funduszów w Dyecezyi Mińskiej, liczącej wogóle Zakładów Zakonnych 57, po różnych miastach i miasteczkach osiedlonych, aż do roku 1833, w którym, po zebraniu o nich uprzednio szczegółowych wiadomości, gdy się okazała po niektórych miejscach mała liczba księży, a ztąd niemożliwość ścisłego zachowania pierwiastkowych reguł: Najwyższym Jego Cesarskiej Mości Ukazem skasowane zostały Klasztory, niżej poszczególniające się w liczbie 31. ich fundusze ziemne oddano w zarząd Skarbowy na cele, powszechny użytek stanowiące, a summowe złączono w jeden ogólny Kapitał pod nazwaniem Rzymsko-Katolickiego Duchowieństwa.

Klasztory zniesione w 1833^m roku

a) Benedyktynów: 1° w Mińsku -; b) Trynitarzy: 2° w Mołodecznej - 3° w Krzywiczach -; c) Dominikanów: 4° w Stołbcach - 5° w Mińsku - 6° w Rzeczycy -; 7° w Ziembinie - 8° w Zasławiu - 9° w Rakowie - 10° w Kluku - 11° w Chotajewiczach - 12° w Chołopieniczach - 13° w Drui -; d) Franciszkanów: 14° w Postawach - 15° w Dziśnie - 16° w Szczorsach - 17 w Iwieńcu - 18° w Serafinsku - 19° w Mińsku -; e) Bernardynów: 20° w Mozyrzu - 21° w Słucku - 22° w Hłusku - 23° w Berezynie - 24° w Tuszewiczach - 25 w Pińsku -; f) Kapucynów 26° w Lubieszowie - Karmelitów: 27° w Głębokiem - 28° w Miadziole -; h) Bonifratrów: 29° w Mińsku -; i) Pijarów: 30° w Łużkach -; k) Missyonarzy: 31° w Szczytowiczach. —— Renta klasztorów pozostała przy swoich posadach i funduszach aż do r. 1841 grudnia

25 dnia, w którym przez

grudnia 25 dnia, w którym przez Najwyższą Cesarską wolę rozkazano: „Postanowiwszy porównać (we względzie funduszów) Zachodnie prowincje z innemi częściami Imperyum, predzięwzieliśmy także rozciągnąć to nasze postanowienie i na duchowieństwo innych wyznań, w Zachodnich Guberniach znajdujące się; w skutek tego rozkazujemy – 1° Wszystkie nieruchome majątki z poddanemi różnowierczego duchowieństwa Gubernii Zachodnich oddać w Zawiadywanie i rząd Ministerstwa Skarbowych dóbr, wyjąwszy majątki, zostające właściwie w zawiadywaniu świeckiego Parafialnego duchowieństwa, nie należące do wyższej hierarchii, albo do katedr i podobnych tym urzędzeń. 2° Ułożyć Etat dla Rządów Dyecezalnych katedr i klasztorów, z wymienieniem w onych wydatków, stosownych do potrzeb miejsc i osób, przyzwoitych stanowi i stopniowi każdej, i podać nam do rozpatrzenia i utwierdzenia. A zatym z powodu nie dostateczności dochodów z teraźniejszych Duchownych Majątków Zachodniego kraju, dla należytego opatrzenia duchowieństwa i należnych do jego urządzeń, przeznaczyliśmy dla powiększenia środków na ich utrzymanie – dochody z majątków skonfiskowanych w Zachodnich Guberniach za uczestnictwo w powstaniu po wypłaceniu długów i innych należności z tych majątków. ——— Niedługo potem, bo w roku następnym 1842.^m system zamienienia wszystkich funduszów duchownych ziemnych i summowych na stałe ze Skarbu Państwa coroczne wypłaty: rozwinął się w zupełności. Zajęto i pozostałe dotąd fundusze parafialne i ustanowiono Klassy tak dla świeckiego jak i zakonnego duchowieństwa, podług których w miarę liczby potrzebnych do utrzymania parafiów lub zgromadzeń Klasztornych sług Ołtarza, przeznaczono coroczne większe lub mniejsze wypłaty. O Świeckim Klerze mówiliśmy w części pierwszej Niniejszych Wiadomości: tu wyszczególnić należy Klassy i Dochody Klasztorów, stosownie do Najwyżej zatwierdzonego etatu rozporządzenia Ministra dział wewnętrznych i na mocy tego Ukazu Rzymsko-Katolickiej

Duchownej Kollegii w dniu 30go Julii 1842 roku Konsystorzom Dyecezalnym przestanego.

Klasztory Sztatne dzielą się na trzy odrębne klassy - I. II. III. Dla Klasztoru męskiego I klasy przeznaczono corocznej ze Skarbu Wypłaty po r. s. 3185 - Dla Klasztoru Żeńskiego tej że klassy po r. s. 2768. - Dla Klasztoru Męzkiego II klassy po r. s. 2220 - Dla Klasztoru Żeńskiego tej że klassy po r. s. 2155. Dla Klasztoru Męzkiego III klassy po r. s. 1540. - Dla tejże klassy żeńskiego klasztoru po r. s. 1455 - Rentę klasztorów od kassaty z roku 1833 pozostałych policzono do Zasztatnych z wypłatą dla każdego Zakonnika i Zakonnicy corok po r. s. 40. - Warunki tym że Ukazem objęte są następne - 1o po zebraniu od Zwierzchników Zgromadzeń Zakonnych wiadomości, zapełnić Sztatne Klasztory do liczby naznaczonej dla każdej klassy Zakonnikami i Zakonnicami, mieszkającemi dotąd w Klasztorach Zasztatnych tak: aby w klasztorze męzkim I klassy było niemniej Zakonników jak 22, w II klassie 16 - w III klassie 13 - W Klasztorach Żeńskich I klassy Mniszek 19 - II klassy - 16, a w IIIej - 11. I dlatego, gdzie jest niedostatek braci i siostr zakonnych w klasztorach Sztatnych, dopełnić niezwłocznie wyżej naznaczoną dla nich liczbę z Zasztatnych; a póki wszyscy Zakonnicy tym sposobem z Zasztatnych do Klasztorów Sztatnych przeprowadzeni nie zostaną, zabronić Sztatnym Klasztorom przyjmowania nowych osób do Zakonu. Dla Zasztatnych Klasztorów asygnować corocznie summę, stosowną do liczby Zakonników, w nich mieszkających, takich, którzy dotąd wykonali już cofnąć się nie mogące śluby zakonne, po r. s. 40 na każdą osobę.... 3o Każdorocznie przedstawiać do kollegii wiadomości podług mającego się przysłać wzoru: a) o Zakonnikach ubytych ze Sztatnych Klasztorów - b) o liczbie zostanych na ich miejsce z Zasztatnych; c) i ogólnie o ubytych z Zasztatnych - dla przesłania

jej Ministrowi Dział wewnętrznych

jej Ministrowi Dział wnętrznych, iżby wcześnie asygnowana być mogła summa w ilości potrzebnej na liczbę Obecnych Zakonników. —— W Dyecezyi Mińskiej podzielono na Sztatne i Zasztatne następne Klasztory.

Klassa I

1. Benedyktyni w Horodyszczu - obecnie osób 22
2. PP. Benedyktynki w Mińsku 19
3. Bernardyni w Nieświżu 22
4 Bernardyni w Mińsku 22

Klassa II

5. Benedyktyni Św. Krzyża pod Nieświeżem 16
6. PP. Cysterki w Dolinie Anielskiej 16
7. Dominikanie w Nieświżu 16

Klassa III

8. PP. Benedyktynki w Nieświżu 11
9. Cystersi w Kimbarówce 13

Wogóle Zakonników 111.- Mniszek- 46.

Klasztory Zasztatne

Dominikanie: 1 w Pińsku - 2 w Danilowiczach -
Franciszkanie: 3 w Pińsku - 4 w Udziale -
Bernardyni: 5. w Budsławiu - 6 w Drui. -
Bernardynki: 7 w Mińsku. -
Karmelici bosi: 8 w Głębokiem. -
Pijarowie: 9 w Lubieszowie. -
Panny Miłosierne: 10 w Mińsku -
Kanonicy: 11 w Pińsku -
Siostry Maryawitki: 12 w Pińsku - 13 w Mozyrzu - 14 w Słucku - 15 w Słucku - 16 w Mińsku.

(Wszystkie Klasztory PP. Maryawitek w Dyecezyi Mińskiej skasowane zostały w 1850 roku.) Oprócz wypłat corocznych dla Klasztorów ze Skarbu, mają jeszcze nadaną na swój użytek ziemię, składającą się najwięcej z gruntów pustosznych; ilość jej nie jest jednostajną; stosuje się do ludności Zgromadzenia. Najmniejsza jej obszerność jest dziesięcin 50, największa 150, wliczając w to sianożęcie i lasy. — Zbiorowy Stan Klasztorów i ich funduszów, jaki był w latach Wizyty Metropolitalnej 1829° i 1830° r. odbywanej: wykaże Tablica dołączająca się. —

Tablica Klasztorów Zakonnych, wykazująca

Liczba porządkowa.	Nazwiska Zgromadzeń i miejsca Klasztorów.	Kościoły. z muru	Kościoły. z drewna	Klasztory. z muru	Klasztory. z drewna	Zakonnicy. Kapłani.	Zakonnicy. Klerycy.	Zakonnicy. Nowicyusze.	Zakonnicy. Bracia.	Mniszki. Profeski.	Mniszki. Nowicyuszki.	Szpitale. Mężczyźni.	Szpitale. Kobiety.	Szkoły Zakonne. Przedmioty Nauki.	Szkoły Zakonne. Liczba uczniów	Szkoły Świeckie. Uczniowie. Powiatowe.	Szkoły Świeckie. Uczniowie. Parafialne.	Szkoły Świeckie. Uczniowie. Konwikta	Szk… Że… Prezydentki	
	Zakony reguły O. S. Benedykta																			
	Benedyktyni																			
1.	w Horodyszczu.	1.		1		20.	6.	•	3.					Teologja	12		6	15		
2.	Św. Krzyża pod Nieświżem	1		1		10	1	1												
3.	w Mińsku		1		1	1														
	P. P. Benedyktynki																			
4.	w Nieświżu	1		1						25	5								8	
5.	w Mińsku	1		1						19	7								11	6
	Cystersi																			
6	w Kimbarówce	1		1		6	7							Teologja	6					
	P. P. Cysterki																			
7.	w dolinie Anielskiej	1		1						12										3
	Zakon Kaznodziejski reguły S. O. Dominika																			
	Dominikanie																			
8	w Stołpcach	1		1		3	1													
9.	w Mińsku	1		1		6	8	3												
10	w Rzeczycy		1		1	9	4									130		9		
11	w Ziembinie	1			1	3											8			
12	w Pińsku			1		3	4	15	1					Nowicyat	15					
13	w Nieświżu	1		1		14										100				
14	w Zasławiu.	1			1	4														
15.	w Rakowie.		1		1	3						1	4							

5			1574		1	5		10	964	9	5	301			672	4	218	11463				4201		9	56
						1		1	33	2	3	8		3	18	18	264	33036	51			2252	80	4	599
						1									1	15		3599				268	38		220
8	30		608			6	1	22	1062	12	6	295	95	52	888	25	163	62337	16			4376	6		465
1	12	6	24			3		8	224	3	1	94	8	3	93	25	291	39448	76			3124	8½	4	156
			88		1	1	1	2	78			20		9	24	9	102	19232				1575	85	182	574
	3	3	200						6					3		8		11055	6			960		5	12
			79		1	1	1	1	32		1	8		8	36	25	150	4740				591	75	56	393
			153			1		1	30	3		8	1		3	25	208	13302	50½			958	80	242	328
9			274		1	1		2	248	2	1	61		20	250	27	39	1844	50			2841	84	52	152
					1	1		1	67			17			55	27	276	4125	81	18		722	58	5	1902
			889					1	10			3			4	3	254	36450				1004	20	85	733
						1		1	59	1		20						18764	40			1594	65	10	1093
			357			1		2	125	1		35			33	20	200	1466	45½	238		1595	45½	60	208
			55		1	1		1	33	1		8	8		36	25	150	2250		15		591	75	104	104

16	w Dunitowiczach	1		1		7			1			4	3				6	
17	w Klecku	1		1		4												
18.	w Chotajewiczach		1		1	3											20	
19.	w Chotopieniczach		1	1		5			2									
20.	w Drui.	1		1		7			1			3	4				12	
	Zakon Trójcy SSS. od wykupienia Niewolnik																	
	Trynitarze																	
21	w Mołodecznie			1		4												
22.	w Krzywiczach	1			1	4						2	2					
	Zakony Reguły S. O. Franciszka.																	
	Franciszkanie																	
23.	w Pińsku	1		1		21	6	6	5					Teologja	6	102	14	10
24	w Postawach		1		1	4												
25	w Dziśnie	1		1		2						3	3					
26	w Udziale	1		1		5	6							Teologja	6			
27.	w Prozorokach		1		1	2												
28	w Iwieńcu	1		1		4	1											
29.	w Serafińsku		1		1	2												
30.	w Mińsku	1		1		2												
	Bernardyni																	
31.	w Budzie (Budsławiu)	1		1		8	8		4			3	7	Retoryka	8		52	4

	163		1	2		6	203	2	2	62			75	25		300		105		2280		31	459
	65			1		1	94	1	1	30	2		196	15	175	11372	8½	217	50	1362	60	104	260
	86		1	1	1	7	142	4	2	48		5	122	15		750				1091	75	52	104
			1	3	1	7	216	7	1	43		2	122	15		9217				1345		265	572
	247		1	1		3	93			22			30			9400				1150		17	876
	904		1										1	18	85	19721				1314		273	190
			1											11	8	13470				880		76	216
	661		1	2		6	452	2		118			64			38421	30			4576	64½	389	1097
				1		2	38	1		6		6	15	27		8481		45		652		128	458
	90					1	8			2			2	15		4424	70	30		380	34	41	340
	183		1	1	1	7	267	1	1	57		6	107	10	174	850	50			1719	75	88	157
			1	1		1	19	1		5			6			8604	50						
	224		[illegible]	1		2	104	2	1	21	2		44			13217	40						
	131		1	1		2	32	1	1	12			43	17	84	6150							
																7788	30			700		127	428
	794		1										3	12	164	50669	91	85		2309	93	32	1508

32. w Nieświeżu	1		1		19	8		8					Teologja	8				
33 w Mińsku	1		1		13	12		5					Filozofja	12		130		
34 w Mozyrzu	1		1		4	1[illegible]		4										
35 w Drui	1		1		7	9		4					Grammatyka	9				
36 w Słucku	1		1		5			3										
37 w Hłusku	1		1		4			3										
38 w Berezynie		1		1	2			2								4		
39 w Jurewiczach.	1		1		5			3										
40 w Pińsku	1		1		5			8										
PP. Bernardynki																		
41. w Mińsku	1		1						20	2								6
Kapucyni																		
42. w Lubieszowie	1		1		3			3										
Zakon Karmelitański																		
Karmelici Bosi																		
43 w Głębokiem	1		1		10	9	13	1			3	9	Filozofja	20		15	12	
44 w Miadziole	1		1		6											5		
45 w Pińsku		1	1		2													
46 w Mińsku	1			1	2													
Bracia Miłosierdzia (Bonifratry)											1							
47 w Mińsku.	1			1	1			4			12							
Ks. Szkół Pobożnych (Pijarowie)																		
48 w Lubieszowie.	1		1		8	4	8	3					Nowicyat	8	126		24	
49. w Łużkach	1		1		7	3									124			

		3123	1											6	22		22200		450		1647	30	47	1202
														1	2	7	9834				1392	45½	64	1186
		111													2	111	6900				359	36	10	420
		210												3	11	273	450		2290	20	1719		112	468
		707												1	7	240	21285	35¼			935	98½	89	736
		236		1											29	2	4937	55	1180	27	1078	5		383
		185		1										2			690		591	30	227	50	2	260
		269		1											15	218	21		112	55	582	15	1	
		433													7		8097		460		1472	80	64	516
6	4	75			2		4	365	5	2	106			109	9		1400	90			1940	91½	16	52
		295													4	2			359		359			104
12		2621	1		11	1	67	2533	18	14	770			760	21	150	8394	70	~~[illegible]~~	~~8~~	12785	8	32	2126
		423		1	2		4	42			15			13	4		11156	60			1169	36	12	520
		189													12		11278	50			374	27		450
		35															1409	5						104
		54			1			4						1	15		12656	69½			1492	77	2	462
24		1870	1	1	2		2	731	3	4	218		6	469	14	141	26914	50			5926	13½	8	1620
		506	1		2		13	174	1		45	13		298	4	136	2940				930	6	8	328

	Missyonarze																			
50.	w Smitowiczach.	1		1		7	1		1								22			
	SS. Miłosierdzia																			
51.	w Mińsku	w Domu Towarzystwa Dobroczynności i na je-go																		
	Kommuniści																			
52.	w Pińsku.	1		1		3						2	7							
	SS. Maryawitki																			
53.	w Pińsku.		1		1					4										
54.	w Mozyrzu.				1					5										1
55.	w Słucku.				1					3										
56.	w Słucku.		1		1					5										1
57.	w Mińsku.				1					4										1
57.	Summa Ogólna	39	12	39	17	279	99	43	69	101	14	34	39	"		110	582	294	74	25	6
	Parafialnych Świeckich	36	58	"	"	213	"	"	"	"	"	105	132	"	"	"	234	"	"	
	Razem	75	70	39	17	592	99	43	69	101	14	139	171			110	582	528	74	25	6

(Spis Przedmiotów zawierających się w tej Części.)

	Szkoły …skie.						Fundusze Ziemne i Summowne.																		Obowiązki co roczne.	
	Przy dzielnie… z funduszu	Płatne	Biblioteka	Gabineta	Administr. Parafii	Folwarki	Miasteczka	Wsie	Dusze męzkie Rewizyjne	Karczmy	Młyny	Dymy włościan: Ciągłe	Czynszowe	Ogrodowe	Ilość ziemi: włóki	morgi	pręty	Kapitały Rubl. sr.	kop.	Annuaty Rubl. sr.	kop.	Dochód co roczny Rubl. sr.	kop.	Śpiewane Msze ss.	Czytane Msze ss.
			Tomy																						
			307		1	2		5	378	2	2	116			435	3	132	14600				3109	68	59	742
je-	go		funduszach.																						
			386													19	112	13705				869	35	70	416
	5																165	300				18			
	4	16	30													2	225	1500				200			
	4																75								
	4	17							1									1200		225		297			
	2	18															120	4155				249	30		
4 25	3	60	1014	4	23	61	7	233	8867	85	48	2574	129	123	5011	25	13	64009	54¼	5421	82	78320	10½	3291	25114
" "		"	1070	"	"	65	8	150	4416	63	21	1296	141	265	2516	14	144	51059	65	4022	37½	38326	44	577	6414
4 25	3	60	11084	4	123	126	15	483	13283	148	69	3869	270	388	7528	"9	157	66377	19¼	9444	19½	116646	54½	3868	31528

…ści.)

…zech-

na Dolinie Anielskiej. . Bracia Szpitalni Św. Jana, czyli Kawalerowie Mal-
tańscy. . Zakon Trójcy SSS. od wykupienia Niewolników czyli Trynitarze.
Klasztor O.O. Trynitarzy w Mołodecznej. . Klasztor O.O. Trynitarzy w Krzywiczach.
. Zakon Kaznodziejski reguły św. Dominika, czyli Dominikanie - ich Patryarcha.
Dominikanie w Ziemiach Słowiańskich. Klasztor O. Dominikanów w Stołpcach.
Klasztor O. Dominikanów w Mińsku. Klasztor O. Dominikanów w Rzeczycy. Klasztor
O. Dominikanów w Ziembinie. Klasztor O. Dominikanów w Pińsku. Klasztor O. Do-
minikanów w Nieświeżu. Klasztor O.O. Dominikanów w Zasławiu. Klasztor O.
Dominikanów w Rakowie. Klasztor O. Dominikanów w Danitowiczach. Klasz-
tor O.O. Dominikanów w Klecku. Klasztor O.O. Dominikanów w Chotajewiczach.
Klasztor O. Dominikanów w Chotopieniczach. Klasztor O.O. Dominikanów w Drui.

Zakony reguły Św. Franciszka Serafickiego w ogólności i ich Św. Patryarcha. Franciszkanie w Polsce. Wiadomość o kościele Franciszkańskim w Krakowie (tamże). Franciszkanie w Wilnie. Klasztor O.O. Franciszkanów w Pińsku. Klasztor O.O. Franciszkanów w Portawach. Klasztor O.O. Franciszkanów w Dziśnie. Klasztor O.O. Franciszkanów w Udziale. Zapis ich funduszowy. Klasztor O.O. Franciszkanów w Prozorokach. Klasztor O. Franciszkanów w Iwieńcu. Klasztor O. Franciszkanów w Serafinsku. Klasztor OO. Franciszkanów w Mińsku.

Bernardyni - ich Patryarcha. Św. Jan Kapistran. Bernardyni w Polsce. Św. Ś. Polacy Zakonu Bernardynów. Bernardyni na Litwie i Rusi. Klasztor O.O. Bernardynów w Budzie czyli Budsławiu. Klasztor O. Bernardynów w Nieświżu. Klasztor O. Bernardynów w Mińsku. Klasztor O. Bernardynów w Mozyrzu. Klasztor O. Bernardynów w Drui. Klasztor O. Bernard. w Słucku. Klasztor O. Bernardynów w Hłusku. Klasztor O.O. Bernardynów w Berezynie. Klasztor O. Bernardynów w Jusewiczach. Klasztor Bernardynów w Pińsku. Panny Zakonne Reguły S.O. Franciszka Bernardynki. Klasztor W.W. Bernardynek w Mińsku. Reformaci i Kapucyni. Zakon Reformatów i ich Patryarcha. Wyjątki historyczne o Reformatach w Polsce. Kapucyni i ich Patryarcha. Klasztor O.O. Kapucynów w Lubieszowie. Zakon z góry Karmelu czyli Karmelici. Karmelici w Polsce. Karmelici Bosi - Św. Teressa. Klasztor OO. Karmelitów Bosych w Głębokiem. Klasztor O.O. Karmelitów w Pińsku. Klasztor O.O. Karmelitów Bosych w Miadziole. Klasztor O.O. Karmelitów w Mińsku.

Bracia Miłosierdzia czyli Bonifratrzy - ich Patryarcha. Szpital Br. Bonifratrów w Mińsku. Zgromadzenie Szkół Pobożnych (Pijarzy) - ich Patryarcha. ~~Szpital BB. Bonifratrów w Mińsku~~. Pijarzy w Polsce. X. Stanisław Konarski. - Kollegium XX. Pijarów w Lubieszowie. Kollegium Ks. Pijarów w Łużkach. Zgromadzenie S. Wincentego a Paulo (Missyonarze). Ich Patryarcha. Missyonarze w Polsce. Kollegium XX. Missyonarzy w Śmiłowiczach.

Siostry Miłosierdzia czyli Szarytki. SS. Miłosierdzia w Polsce. Siostry Miłosierdzia na Litwie i Rusi. Siostry Miłosierdzia w Mińsku. Kommuniści - Ich Patryarcha. Rezydencya XX. Kommunistów w Pińsku. O Siostrach Maryawitkach (wstęp). Zakon Maryanów - ich Prawodawca. Żywot X. Papczyńskiego Pijara (skrócony) tamże. Siostry Maryawitki - Ich prawodawca X. Turczynowicz. Rys krótki prześladowania X. Turczynowicza i Maryawitek. Klasztor Sióstr Maryawitek w Pińsku. Klasztor Sióstr Maryawitek w Mozyrzu. Klasztor Sióstr Maryawitek w Hłusku. Klasztor Sióstr Maryawitek w Słucku. Klasztor Sióstr Maryawitek w Mińsku.

Warszawa d. 9 lutego, 1909 r. 1

odp. Al. Jelskiemu
wprost 11/2 1909. rękop.

Szanowny Panie!

Udaję się do Szanownego Pana z wielką prośbą w sprawie bardzo ważnej i drażliwej dla p. Aleksandra Jelskiego z Zamościa na Litwie a pośrednio i dla mnie. Przed laty kilkunastu Al. Jelski (ojciec mojej pierwszej ś.p. żony i ofiarodawca mnóstwa autografów do biblioteki Jagiellońskiej) pożyczył u p. Jana Nakoronewskiego wnuka (po kądzieli) uczonego Jana Chodźki rękopis w 2ch tomach p.t. „Wiadomości o Kościołach i klasztorach Dyecezyi Mińskiej." Rękopis ten ja zawiozłem do Akademii Umiejętności w nadziei

czy nie ~~wyda~~ ogłosi go drukiem.
Gdy otrzymałem odpowiedź że byłoby
to możliwem w razie gdyby dano
z Litwy przynajmniej rubli 500 za-
siłku na rzecz wydawnictwa, a p. Naborow-
ski w razie niewydania zażądał zwro-
tu swej własności i pamiątki po dziadzie,
ja zaś nie mogłem wówczas przewieść
z powrotem rękopisu, bo z granicy
odesłanoby go do cenzury warszawskiej
która wówczas skonfiskowałaby napewno
(zawierał bowiem ścisłe wiadomości
o kilkuset kościołach i klasztorach oraz
ich funduszach zabranych potem na cerkwie
zaniosłem więc rękopis do ś.p. Estreiche-
ra w tymczasowy depozyt. Że zaś pan
Karol nie miał w swem mieszkaniu
żadnych zbiorów, więc rękopis pozo-
stał na jego biurku w Bibl. Jag.
(i stąd był pożyczany czasowo ks. Wa-

3.

stawowi Nowakowskiemu kapucynowi).
Też mój nie śpieszył się z odbiorem
bo do r. 1906 trwała obawa konfi-
skaty przez cenzurę i miał nadzieję,
że gdy właściciel nie będzie się dopomi-
nał, to rękopis pozostanie nazawsze
w posiadaniu Bibl. Jagiellońskiej,
co byłoby najlepszem. Tymczasem
niedawno p. Jan Naborowski umarł
a syn jego Witold, widocznie w prze-
konaniu że Al. Jelski przywłaszczył
sobie skarb nadzwyczajnej warto-
ści, przesłał mu ultimatum w wy-
razach gwałtownych że jeżeli do 24go
stycznia star. kal. nie zwróci rodzinie
rękopisu Jana Chodźki to ogłosi dru-
kiem przywłaszczenie w kilku dziennikach
i jednocześnie wystąpi o znaczną
sumę odszkodowania sądownie. Tegoż
dnia też mój napisał do mnie list

błagalny abym ratował go przed
skandalem i procesem w ruskich
sądach który przegrałby fatalnie.
Piszę zatem niezwłocznie do Szanownego
Pana w tej sprawie chcąc zasłonić staro[...]
od prawdziwego nieszczęścia, tembardziej
że oprócz rękopisów ofiarowanych Bi-
bliotece Jag. ma on jeszcze ogrom pa-
pierów historycznych litewskich któr[e]
niezawodnie dla Nas ofiaruje. Może-
by Szanowny Pan raczył zaraz na-
pisać do Jelskiego taki list żeby jego
kopję mógł przesłać panu Naborowskie-
mu że rękopis Chodźki jest w Bibl.
Jag. jako depozyt i jeżeli p. Naborowski
nie zechce go podarować narodowi
lub nadal w depozycie zostawić, to może
osobiście przyjedzie odebrać do Krakowa,
(nie odpowiedziałby prośbą pocz.)
bo wobec kwestji zrobionej depozytarju-
szowi (Jelskiemu), Bibl. tylko jemu (t.j. Naborowski) może wy-
dać. Tożka jest moja myśl? Z prośbą o
pośpiech i wyrazami wysokiego poważania
Zygmunt Gloger.

Adres Aleks. Jelskiego: Его Высокородію Гну Александру Ельскому въ почт. ст. Узляны
въ им. Замостъ — Минской губ.

5

C. K. BIBLIOTEKA JAGIELLOŃSKA.

W Krakowie, dnia 11 Lutego 1909.

Kopia
listu do p. Aleksandra
Jelskiego
w sprawie rkpsu 6039.
zob. list Zygm.
Glogera z 9/2 1909.

Szanowny Panie, Otrzymałem wczoraj list rekomendowany od p. Zygm. Glogera z Warszawy, w sprawie rkpsu Jana Chodźki pt. „Wiadomości o kościołach i klasztorach dyecezyi Wileńskiej" w dwu tomach, 4º. – przedsięwziąłem natychmiast poszukiwania, które w tej chwili doprowadziły do rezultatu następującego: Rękopis ten był złożony przez p. Glogera śp. Karolowi Estreicherowi jako depozyt. – Przed 4ma lub 5ciu laty, gdy Estreicher coraz częściej zapadał na zdrowiu i nie o wszystkiem już mógł tak dobrze pamiętać jak dawniej, jeden z urzędników Bibl. Jagell., który miał sobie po śmierci śp. Wład. Wisłockiego powierzony dział rękopisów, niewiedząc wcale, że to był depozyt, zakwalifikował go tj. rkps. Chodźki jako własność Bibliot. Jagell., oprawił i opatrzył numerem porządkowym Nr. 6039. Od tego więc czasu liczy się rkps. Chodźki jako własność biblioteczna. – Byłoby oczywiście dla nas i dla naszego świata naukowego bardzo pożądanem, aby i nadal – ale już drogą formalnego daru a nie depozytu (bo Biblioteka jako taka depozytów przyjmować nie może) – rękopis ten u nas pozostał. Skoro jednak, jak dowia-

6

dując się z listu p. Glogera, właściciel rkpsu. domaga się zwrotu, to z żalem gotowa jest Dyrekcya Biblioteki Jagell. zadosyć uczynić temu żądaniu, acz[k]olwiek sądzi, że będzie to połączone ze szkodą dla nauki i dla tej skarbnicy naukowych pamiątek i źródeł polskich jaką jest Biblioteka Jagellońska. — Jeden wszakże stawić muszę warunek, a mianowicie ten, że wobec nieodpowiedzialności poczty, stanu wyjątkowego i cenzury, mogę rkps. ten wydać p. Naborowskiemu tylko osobiście, tutaj w Krakowie, po spisaniu odpowiedniego aktu. Jesteśmy urzędem publicznym i musimy się trzymać formalnych przepisów.

Upraszam najuprzejmiej o parę słów zawiadomienia, że Szanowny Pan list niniejszy otrzymał, przyczem proszę dać mi łaskawie adres warszawski p. Glogera, chciałbym bowiem i jego zawiadomić o losach manuskryptu. Łączę wyrazy głębokiego uszanowania i cześć

[signature] k. Bibl. Jag.

Exp. 11/2 1909.

Aleksander Jelski.
Dominium Zamość.
Gubernia Mińska
poczta i telegraf Uzlany.

7

№ 268. 4/17 II 1909 r.

Dobrodzieju Panie i Ziomku mój
Najłaskawszy!

Przedewszystkiem najpokorniej przepraszając za utrudzenie Jego dostojnej Osoby moją sprawą, dziękuję serdecznie za list uprzejmy, kartkę pocztową, w rzeczy rękopisu Jana Chodźki, znajdującego się w depozycie, w Bibliotece Jagiellońskiej, przeznaczonego za pośrednictwem Kochanego Ziomka mego P. Zygmunta Glogera tam złożonego, zaś obecnie zwrotnie zapotrzebowanego u mnie przez Pana Najłaskawszego, właściciela tej pamiątki.

Jest to sprawa dla mnie nadzwyczaj przykra i bolesna ze względu, iż rękopis odszukany przeznaczenie z [illegible]

[illegible]

i którędy napotykam kroki w miejscu
tutejszem bezpiecznem mogę być
zwróconą, przeto [illegible] o tych rzeczach
wiedzącym się, ubłagać i [illegible]
[illegible] procesem...
Będzie jak będzie [illegible]
Obiecałby Pan [illegible] [illegible]
swoje usprawiedliwienie i [illegible]
oddanie rękopisma, aczkolwiek ten
zapis [illegible] jego własności [illegible]-
[illegible] pod N 6,039, otóż [illegible]-
[illegible] jest rzecz, aby [illegible]
Pan [illegible]owi; sam przyjechał
do Krakowa po zabranie rękopisma,
gdy on żyje, on [illegible] ponosi
nie żyje, i tylko wymaga zwrot-
[illegible] zwrotu swej własności.
Błagam tedy o usprawiedliwienie [illegible]
i oddanie rękopisu Panu [illegible]owi Bę

pod Kwot: tem aby dla nowej
pracy Chodźki nie przepadła
z opracowań dyplomatycznie: Zdjęcie
kopii na maszynie, nas
przez nowaną trzydzieści złotych
które z wdzięcznością ustroje na każde
zawołanie. Zresztą może to będzie
mojej kosztowej — niemało stron
pojedyncze.
Nadmieniam przytem: że wywodzi-
cająca się Bibliotece Jagiellońskiej
że tej wizyty przyszło po [notatki] uwadzę zadane
s.b. wielmożnego Tadeusza Czackiego
Kasztelana Lwowskiego, ...
[illegible] Jana III i [illegible]
[illegible] Stanisława Augusta, [illegible]
[illegible] przyniesione [illegible]
[illegible]. Zresztą, ta [illegible],
Bądź przez [illegible] do [illegible]

10

z wszelkiej pomocy mojej, jako studenta wydziału filozoficznego.

Pan Bronisław Matuszewski, który teraz zostaje w Muzeum Czartoryskich w Krakowie.

Nadmieniam jeszcze: iż wszystkie okładki na marginesach, pozostawione własnoręcznie uwagi, objaśniające wiele rzeczy ciekawych, więc te dopiski muszą być też skopiowane w odpisach.

Wreszcie polecając się łaskawości JW. Pana Dobrodzieja i oczekując wieści pomyślnej od Niego, zostaję z najgłębszym szacunkiem i [illegible] sługą do usług, najniższy sługa Aleksander Jelski.

P.S. Adres mój stały Pana Zygmunta Glogera: Warszawa, ulica Instytutowa N 6

+

Aleksander Jelski
Dominium Zamość
Gubernia Mińska
poczta i telegraf Uzlany.

11

№ 682

25/III 1909 r.

Drogi mój Przyjacielu!

Alleluja! Alleluja!! Alleluja!!!
Przesyłam Ci Życzenia z serca,
z powodu radosnych świąt
Zmartwychwstania Zbawiciela
na te [illegible] Zdrowia Pociechy
Ci pomoc po 15-u dniu wszystkiego
dobrego — niech Ci On we wszystkiem
błogosławi raz, a nadewszystko
w tem, abyś Mu był wiernym
usque ad finem!
Mam do Ciebie prośbę, bardzo
pilną, i wkładam całe serce aby ją
załatwić: przed dziesięciu miesiącami
byłem oddał w depozyt Bibliotece

Jagiellońskiej, przez ręce ś.p.
Karola Estreichera, Autora
owej, rękopis dostarczony Jana
Chodźki („ze Świętochy”) własności-
stwa Autorowi i przed dostawą
na stronę. Obecnie spadkobiercy
domagają się, aby zwrotu owego ręko-
pisu, o który błagałem, aby wszyst-
z tego ofiarą dla kraju. Ponieważ
w takiej sprawie mój [illegible], Zyg-
munt Gloger, dozorca Biblioteki
rzeczony rękopis, wie że jest
przedmiotem [illegible]
tem korespondencji z [illegible]
Autorem, Sz. Panem Drem Józefem
Korzeniowskim i przez niego
zatem ten rękopis jest do odebrania
w której chwili i zwrotu tylko
jest sprawiedliwy do Krakowa.

posłałam do Pana Kotlarza prośbę,
iż wyrzucając 30 rubli za przepi-
sanie rękopisu na maszynie
(a moje odręczne) dla niego, aby treść
ważna nie zaginęła dla nauki.
Gdyby mógł tę pracę wykonać, a
następnie oryginał mnie
przesłać w jakiś dowolny sposób,
wielce, wiatłbym rodzić, bo wszakże
własnoręczne ta, notatki i nawet
mi szkoda. Proszę: Zobaczyć się
z p. Kotlarzem, aby go dał raz
instrukcje Twoli [illegible] wszystko,
a tobie się zdaje wiele będzie
zawodem tostawcami drugiej osoby
i wiarygodności moje [illegible]
zachowania.
Przytomnie Ciebie wiele serdecznie
i niech Cię Bóg ma w opiece swojej
Kochająca [illegible]

+ 15

Aleksander Jelski.
Dominium Zamość.
Gubernia Mińska
poczta i telegraf Uzlany.

N 860 — 12/25 listopada 1909 r.

Jaśnie Wielmożny Panie
Kustoszu Biblioteki
Jagiellońskiej!

Dobroci i niezastąpionym względom
Jego zawdzięczam możność otrzymania
na powrót, rękopismu Jana
Chodźki: o kościołach i klasztorach
Rzeczypospolitej "dawnej", złożonego w depozyt Bibliotece.
Nie mogąc osobiście zawiadomić
odebrania onego, powierzyłem to Panu
[illegible] Matuszewiczowi, [illegible]
Studentowi Wszechnicy Jagiellońskiej na
wydziale filozoficznym — pupilowi memu.
Na ręce pana Matuszewicza przesłałem
pokwitowanie moje, w tłomaczeniu, pod
datą 12/25 listopada, z N 859, wraz

z prośbą

16

Zaświadczenie Bibliotece o przyjęciu niniejszych rękopisów dla mnie.

Donoszę o tem J.W. Panu, składając dzięki gorące za wyświadczoną mi łaskę, że w [illegible], przyjęła w jesieni przez tegoż Pana [illegible]skiego, na [illegible] Bibliotekę Jagiellońską kilka tysięcy rękopisów dziejowych, skreślonych przez [illegible] mego [illegible] z czasów Augusta III Tadeusza [illegible]skiego, Kasztelana Łęczyckiego.

Przy tem proszę przyjąć wyraz najgłębszego szacunku mego i gotowości zawsze do usług.

[illegible] rodak

Aleksander [illegible]

+

[P]omoc obywatelska *bezinteresowna* w wyszukiwaniu [st]anowisk pracy ludziom *prawdziwie uczciwym* i *umiejętnym*

Aleksander Jelski.

Dominium **Zamosc**

Gubernia Minska

poczta i telegraf **Uzlany.**

№ 859

Zamość d 12/25 IV 1909 r.

Niniejszem kwituję własnoręcznie, przy wyciśnięciu mej herbowej pieczęci, zwrót przez Bibliotekę Jagiellońską w Krakowie, złożonego tam przezemnie w depozyt rękopisu Jana Chodźki, p.t. „Wiadomości o kościołach i klasztorach Dyecezyi Mińskiej", proszę najuprzejmiej o wręczenie onego, podawcy, Panu Przemysławowi Matuszewskiemu, Studentowi wydziału filozoficznego Wszechnicy Jagiellońskiej, któremu zwierzam też pokwitowanie z przyjęcia rzeczonego rękopismu od J.W. Pana Kustosza Biblioteki D=ra Józefa Korzeniowskiego.

Ziemianin Guberni Mińskiej, współpracownik Akademii Umiejętności w Krakowie, w wydziale historyi sztuki Aleksander Jelski.

Niniejszym poświadczam, że otrzymałem z rąk JW. Dra Józefa Korzeniowskiego, Kustosza biblioteki Jagiellońskiej, rękopis w 2 tomach in 4° pt. „Wiadomość Historyczno-Statystyczna o Kościołach Rzymsko-Katolickich w Dyecezyi Mińskiej, ułożona i spisana 1845 roku przez Jana Borejkę Chodźkę", opatrzony nrem 6039/I II. a to w celu doręczenia go P. Aleksandrowi Jelskiemu.

Przemysław Matuszewski.

W Krakowie.
16/6 - 1909.

25

Zamość d. 12/25 VI 1909 r.

omoc obywatelska *bezinteresowna* w wyszukiwaniu
anowisk pracy ludziom *prawdziwie uczciwym* i
umiejętnym.

Aleksander Jelski.

dominium **Zamość**

poczta i telegraf **Użlany**.

№ 1204

Jaśnie Wielmożny Panie Bibliotekarzu
i Najłaskawszy Ziomku!

Zawiadomiony przez Pana Małaszewskiego o zgodzeniu się przez jego Osobę rękopisu Chodźki, składam najpierw dzięki Szanownemu Panu Małaszewskiemu za wyświadczoną nieoszacowaną wielką łaskę, za którą będę się starał wywdzięczać Bibliotece Jagiellońskiej rozmaitemi pamiątkami, przez Pana Małaszewskiego, na jesieni.
Przytem załączając rzeczoną należność za przepisanie powtórne rękopisu. Łaskawiec i gotowy zawsze do usług.

Najniższy sługa
Aleksander Jelski.

przysłał 30 rb.

p^to rps. Chodźko

kopista rękopisu

27

KAZIMIERZ KOWALSKI

21. Krowoderska

2/6 1909.

29

Poświadczam iż otrzymałem od W.P. Dr Kozłowskiego

zł. 30 za przepisanie rękopisu A 6039.

Jaśkowski

P.S. Pozostałą kwotę otrzyma z mojego upoważnienia pan Baraniecki stud. fil. U.J. zamieszkały przy ul. Rynek 34 w Składzie [illegible], skoro wszystkim Panu Kozłowskiemu skolacyonowany będzie rękopis. —

Kraków 1/VII 92.

Jaśkowski

Przyjęłam zamówienie, z
Zł. 5 (pięć) a conto + Jozefa Dr.
Kaminskiego do otrzymania

[illegible signature]

Kraków 30/VI 09.

NB! p. Stefan Baraniecki
otrzymał 7/VII 1909. 50 Kor.
zwrot w Akademii.